

MOTYWY ZAWARCIA
MAŁŻEŃSTWA
SAKRAMENTALNEGO

STUDIUM Z DUSZPASTERSTWA RODZIN
W ŚWIETLE BADAŃ NARZECZONYCH

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
WYDZIAŁ TEOLOGII

INSTYTUT TEOLOGII PASTORALNEJ I KATECHETYKI

KS. JACEK GOLEŃ

MOTYWY ZAWARCIA
MAŁŻEŃSTWA
SAKRAMENTALNEGO

STUDIUM Z DUSZPASTERSTWA RODZIN
W ŚWIETLE BADAŃ NARZECZONYCH

WYDAWNICTWO KUL
LUBLIN 2013

RECENZENT
KS. DR HAB. BOGUSŁAW DROŹDŹ, PROF. PWT

OPRACOWANIE REDAKCYJNE
ANNA KOZAK

TŁUMACZENIE ANGIELSKIE
MONIKA GIERAK

PROJEKT OKŁADKI I STRON TYTUŁOWYCH
AGNIESZKA GAWRYSZUK

Na okładce fragment obrazu
Portret małżonków Arnolfini, Jan van Eyck, 1434, National Gallery w Londynie

© Copyright by Wydawnictwo KUL, Lublin 2013

ISBN 978-83-7702-653-3

Wydawnictwo KUL
ul. Konstantynów 1 H, 20-708 Lublin
tel. 81 740-93-40, fax 81 740-93-50
e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl
<http://wydawnictwo.kul.lublin.pl>

Druk i oprawa
ALNUS Sp. z o.o.,
ul. Wróblowicka 63,
30-698 Kraków
<http://alnus.pl>

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	7	
WSTĘP	11	
Rozdział I		
WSKAZANIA KOŚCIOŁA DOTYCZĄCE ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO		31
1. Antropologiczne przesłanki zawarcia małżeństwa sakramentalnego	33	
1.1. Człowiek w tajemnicy stworzenia i odkupienia	34	
1.1.1. Stworzenie człowieka na obraz Boży	34	
1.1.2. Grzech u źródeł prawdy o człowieku	47	
1.1.3. Odkupienie człowieka w Chrystusie	50	
1.2. Ludzka płciowość podstawą zawarcia małżeństwa	52	
1.2.1. Zróznicowanie i komplementarność ludzkiej płciowości	56	
1.2.2. Ukierunkowanie ludzkiej płciowości na miłość i płodność	67	
2. Religijne znaczenie zawarcia małżeństwa sakramentalnego	75	
2. 1. Małżeństwo obrazem Przymierza Boga z Jego ludem	75	
2. 2. Małżeństwo sakramentem Chrystusa i Kościoła	81	
2. 3. Małżeństwo sakramentalne fundamentem Kościoła domowego	89	
3. Zobowiązania moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	98	
3.1. Jedność i nierozzerwalność małżeństwa	99	
3.2. Wierność i uczciwość miłości małżeńskiej	104	
3.3. Płodność i odpowiedzialne rodzicielstwo	107	
4. Wymogi prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	112	
4.1. Prawno-kościelne wymogi zawarcia małżeństwa	113	
4.1.1. Cel małżeństwa według prawa kanonicznego	113	
4.1.2. Wolność od przeszkód kanonicznych	115	
4.1.3. Ważna zgoda małżeńska	122	
4.1.4. Forma zawarcia małżeństwa sakramentalnego	127	
4.2. Prawno-cywilne wymogi zawarcia małżeństwa konkordatowego	130	
4.2.1. Brak okoliczności wyłączających zawarcia małżeństwa w prawie cywilnym	130	
4.2.2. Wymagania formalne zawarcia małżeństwa konkordatowego ..	133	
Rozdział II		
METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH		135
1. Typologia motywów zawarcia małżeństwa	137	

2. Metoda badań	140
3. Charakterystyka badanej próby	143
4. Organizacja i przebieg badań	150
Rozdział III	
ANTROPOLOGICZNO-PSYCHOLOGICZNE MOTYWY ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO W ŚWIEŁIE WYPOWIEDZI NARZECZONYCH	153
1. Antropologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego	154
2. Psychologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego	176
Rozdział IV	
RELIGIJNO-MORALNE MOTYWY ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO W ŚWIEŁIE WYPOWIEDZI NARZECZONYCH	211
1. Religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego	212
2. Moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego	239
Rozdział V	
SPOŁECZNO-KULTUROWE I PRAWNE MOTYWY ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO W ŚWIEŁIE WYPOWIEDZI NARZECZONYCH	269
1. Społeczno-bytowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego	270
2. Kulturowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego	297
3. Prawne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego	319
Rozdział VI	
WNIOSKI I POSTULATY PASTORALNE DOTYCZĄCE PRZYGOTOWANIA NARZECZONYCH DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO	329
1. Wsparcie narzeczonych w osiągnięciu dojrzałości do małżeństwa	330
2. Troska o formację religijną narzeczonych	342
3. Umacnianie postaw moralnych narzeczonych	353
4. Dowartościowanie motywów społeczno-kulturowych oraz wymogów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego	362
ZAKOŃCZENIE	371
BIBLIOGRAFIA	379
WYKAZ TABEL	397
SPIS WYKRESÓW	403
ANEKSY	407
SUMMARY	445
CONTENTS	447

WYKAZ SKRÓTÓW

- CA** – Centesimus annus”. Encyklika Jana Pawła II wydana w 100 rocznicę opublikowania encykliki „Rerum novarum” (1.05.1991).
- ComP** – „Communio”. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny. Poznań 1981-
- ChL** – „Christifideles laici”. Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele (30.12.1988).
- ChS** – „Chrześcijanin w Świecie”. Warszawa 1969-
- CT** – „Catechesi tradendae”. Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o katechezie w naszych czasach (16.10.1979).
- DA** – „Apostolicam actuositatem”. Dekret o apostołstwie świeckich (18.11.1965).
- DCE** – „Deus caritas est”. Encyklika Benedykta XVI o miłości chrześcijańskiej (25.12.2005).
- DIM** – Encyklika Piusa XI „Divini illius magistri” (31.12.1929).
- DPH** – „Dignitas personae humanae”. Instrukcja dotycząca niektórych problemów bioetycznych. Kongregacji Nauki Wiary (8.09.2008).
- DPSP** – „Drugi Polski Synod Plenarny (1991-1999)”. Poznań-Warszawa 2001.
- DWCH** – „Gravissimum educationis”. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim (28.10.1965).
- DV** – „Donum vitae”. Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego. Kongregacji Nauki Wiary (22.02.1987).
- EiE** – „Ecclesia in Europa”. Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II (28.06.2003).
- EK** – „Encyklopedia Katolicka”. T. 1-17. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk i in. Lublin 1973-2012.
- EV** – „Evangelium vitae”. Encyklika Jana Pawła II o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego (25.03.1995).
- FC** – „Familiaris consortio”. Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym (22.11.1981).
- FR** – „Fides et ratio”. Encyklika Jana Pawła II o relacjach między wiarą a rozumem (14.09.1998).
- GWP** – Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 1991-
- HD** – „Homo Dei”. Przegląd ascetyczno-duszpasterski. Tuchów-Wrocław-Warszawa 1932-

- HV** – „Humanae vitae”. Encyklika Pawła VI o zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia ludzkiego (25.07.1968).
- ISNaR** – Instytut Studiów nad Rodziną w Łomiankach.
- KDK** – „Gaudium et spes”. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym (7.12.1965).
- KK** – „Lumen gentium”. Konstytucja dogmatyczna o Kościele (21.11.1964).
- KKK** – Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań 1994.
- KKKW** – „Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich”. Zbiór prawa kanonicznego dla katolickich Kościołów wschodnich. Lublin 2002.
- KL** – „Sacrosanctum Concilium”. Konstytucja o liturgii świętej (4.12.1963).
- KPD** – „Kielecki Przegląd Diecezjalny”. Kielce 1911-
- KPK** – „Kodeks Prawa Kanonicznego”. Poznań 1984.
- KRiO** – „Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy” (25.02.1964).
- KSMB** – „Kapłan–szafarz miłosierdzia Bożego”. Pomoce dla spowiedników i kierowników duchowych Kongregacji do spraw Duchowieństwa (9.03.2011).
- LdR** – „Gratissimam sane”. List do Rodzin Jana Pawła II z okazji Roku Rodziny (2.02.1994).
- LMK** – List do Biskupów Kościoła katolickiego o współdziałaniu mężczyzny i kobiety w kościele i świecie. Kongregacja Nauki Wiary (31.05.2004).
- LP** – „Ludzka pćciowość: prawda i znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie”. Papieska Rada do spraw Rodziny (8.12.1995). Łomianki 1996.
- LTP** – „Leksykon teologii pastoralnej”. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006.
- MC** – „Marialis cultus”. Adhortacja apostolska Pawła VI o należyтым kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny (2.02.1974).
- MD** – „Mulieris dignitatem”. List apostolski Jana Pawła II z okazji Roku Maryjnego o powołaniu i godności kobiety (15.08.1988).
- OBt** – „Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich”. Katowice 2001.
- OSM** – „Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich”. Katowice 1991.
- OsRomPol** – „L'Osservatore Romano” (wersja polska). Città del Vaticano 1980-
- PH** – „Persona humana”. Deklaracja o niektórych zagadnieniach etyki seksualnej (29.12.1975).
- PrKHEiW** – „Prace Katedry Historii Edukacji i Wychowania w Rodzinie”. Bydgoszcz 2007-
- PrzRel** – „Przegląd Religioznawczy”. Warszawa 1957-
- PSM** – „Przygotowanie do sakramentu małżeństwa”. Papieska Rada do spraw Rodziny (13.05.1996).
- PŻMR** – „Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie”. DPSP (1991-1999). Poznań 2001.
- RBL** – „Ruch Biblijny i Liturgiczny”. Kraków 1948-
- RC** – „Redemptoris custos”. Adhortacja apostolska Jana Pawła II o świętym Józefie o jego posłannictwie w życiu Chrystusa i Kościoła (15.08.1989).
- RH** – „Redemptor hominis”. Encyklika Jana Pawła II (4.03.1979).
- RLP** – „Rodzina a prokreacja”. Papieska Rada do spraw Rodziny (13.05.2006).

- RT** – „Roczniki Teologiczne”. Lublin 1991/92-
- RTK** – „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”. Lublin 1949-1990.
- RTM** – „Roczniki Teologii Moralnej”. Lublin 2009-
- SC** – „Sacramentum caritatis”. Posynodalna adhortacja apostołska Benedykta XVI (22.02.2007).
- Spar** – „Studia Paradyskie”. Gościkowo-Paradyż 1985-
- SPMR** – „Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie”. Konferencja Episkopatu Polski (19.06.2009).
- SR** – „Sprawy Rodziny”. Kwartalnik Duszpasterstwa Rodzin. Pelplin-Warszawa 1983-
- StBob** – Studia Bobolanum. Warszawa 1990-
- StF** – „Studia Franciszkańskie”. Poznań 1984-
- StSd** – „Studia Sandomierskie. Teologia – Filozofia – Historia”. Sandomierz 1980-
- TIE** – Trzecia instrukcja episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim (13.12.1989).
- TN KUL** – Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Lublin 1881-
- UAM WT** – Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wydział Teologiczny
- WFS** – „Wskazania na temat formacji seminarzystów odnośnie problemów związanych z małżeństwem i rodziną”. Kongregacja Wychowania Katolickiego (19.03.1995).
- WST** – „Warszawskie Studia Teologiczne”. Warszawa 1983-
- WT UO** – Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego 1994-
- WTŻ** – „W trosce o życie. Wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej”. Tarnów 1998.
- WW** – „Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości”. Dokument Kongregacji do spraw Wychowania Katolickiego (1.11.1983).
- WZ** – „Rodzina, małżeństwo i *wolne związki*”. Papieska Rada do spraw Rodziny (26.07.2000). Kraków: Wydawnictwo M 2002.
- VD** – „Verbum Domini”. Adhortacja apostołska Benedykta XVI o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła (30.09.2010).
- ZN KUL** – „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”. Lublin 1948-
- ZN UMK** – „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu”. Toruń 1967-
- ŻM** – „Życie i myśl”. Poznań-Warszawa 1959-

Pismo św. cytowane jest w podręczniku według wydania III Biblii Tysiąclecia. Poznań-Warszawa 1995, łącznie z zawartymi tam skrótami.

Dokumenty Soboru Watykańskiego II cytowane są według edycji: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty i deklaracje. Poznań 1968, łącznie z przyjętymi tam skrótami.

WSTĘP

Małżeństwo i rodzina na nim oparta wytrzymuje próby czasu i skutecznie przekonuje o swojej ponadczasowości. Po różnych wstrząsach wywołanych szybkimi zmianami cywilizacyjnymi rodzina powraca zawsze do równowagi¹. Podobnie przejawiające się w XX wieku tendencje antyrodzinne, związane z wpływem ideologii, nie znalazły szerszej aprobaty. Zarówno na płaszczyźnie indywidualnej, jak i społecznej małżeństwo i rodzina postrzegane są w kategoriach kapitału społecznego².

Pomimo dokonujących się obecnie przemian relacje rodzinne są bardzo ważne dla większości ludzi³. Zauważany kryzys rodziny nie zmienia ogólnej tendencji uznawania modelu rodziny monogamicznej, trwałej, równej, opartej na uczuciach, liczebnie ograniczonej za najlepiej odpo-

¹ Stanowisko takie prezentują współcześni badacze zjawisk społecznych: Fukuyama, Goldscheider, Turcotte, Kopp. K. Slany. *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2006 s. 82-83.

² G. Campanini. *Wyzwania rodziny i zmiany kulturowe*. W: *W Trosce o dobro małżeństwa i rodziny*. T. 1. *Rodzina: serce cywilizacji miłości*. Akta Międzynarodowego Kongresu Teologiczno-Pastoralnego z okazji I Światowego Spotkania Rodzin z Ojcem Świętym, Rzym, 6-7 października 1994 r. Red. M. Brzeziński. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011 s. 23-24; J. Coleman i F. Fukuyama postrzegają społeczny kapitał rodziny w zasobach powstających dzięki istnieniu więzi. Slany. *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie* s. 65-66.

³ Por. Slany. *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie* s. 82, 202. Przemiany tradycyjnych wzorów małżeństwa i rodziny łączą się z takimi czynnikami, jak: zmiana pozycji kobiet w strukturze świata społecznego i działania ruchów feministycznych, indywidualizacja poczucia sukcesu i satysfakcji życiowej, upowszechnienie antykoncepcji i technologii reprodukcyjnych, zanik jednoznaczności celów małżeństwa i misji rodzicielskiej, a także tendencje kobiet w kierunku dobrowolnej bezdzietności, traktowanej jako wyzwolenie się od dziecka. Tamże s. 86-115.

wiadającą naturze relacji kobiety i mężczyzny, potrzebom jednostek oraz podjęciu odpowiedzialności wychowawczej⁴.

Życie rodzinne oparte na sakramentalnym związku kobiety i mężczyzny przez całe wieki było modelem upragnionym i stosowanym w polskim społeczeństwie⁵. Także obecnie rodzina ma wielką wartość, a jej znaczenie dla jednostki utrzymuje się na wysokim poziomie⁶. Spośród upragnionych przez młodzież wartości małżeństwo i rodzina stawiane są bardzo wysoko⁷. Młodzież nie tylko ceni małżeństwo jako instytucję, ale często dąży do tego, aby było ono związane poprzez ślub kościelny. Postawy takie przejawia zarówno młodzież religijna, związana z Kościołem, jak również młodzież słabo religijna i nieodczuwająca silnego z nim związku⁸. Takie zróżnicowanie postaw oznacza w praktyce częste występowanie niedoborów w zakresie wiary i formacji religijnej kandydatów do zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Sobór Watykański II spostrzega zarówno nadzieje, jak i zagrożenia małżeństwa chrześcijańskiego. Wskazał, że z jednej strony powraca się do istotnych wartości małżeństwa i rodziny stwierdzając, że „rozkwitają radosne świadectwa niezliczonych małżeństw i rodzin chrześcijańskich, z drugiej zaś strony wzrasta liczba tych, którzy nie znają bądź odrzucają skarby małżeństwa, przyjmując postawę nieufności, która dochodzi do podawania w wątpliwość bądź odrzucania dóbr i wartości małżeństwa” (KDK 48). Na traktowanie małżeństwa oddziałuje współczesny kryzys antropologiczny, połączony z fałszowaniem podstawowych wartości (FC 7). Kościół zauważa, że oderwanie naszej cywilizacji od pełnej prawdy o człowieku, mężczyźnie i kobiecie skutkuje trudnością w zrozumieniu, „czym naprawdę jest dar osób w małżeństwie, czym jest miłość odpowiedzialna za rodzicielstwo, na czym polega autentyczna wielkość rodzicielstwa i wychowania” (LdR 20).

Aktualny kontekst laicyzującego się społeczeństwa, a także zmiany w podejściu do zawierania małżeństwa, skutkujące poważnymi kon-

⁴ Campanini. *Wyzwania rodziny i zmiany kulturowe* s. 25.

⁵ Obecnie, gdy częściej pojawiają się małżeństwa niesakramentalne, opinia społeczna częściej aprobejuje także rodziny bez sakramentalnego związku małżeńskiego. L. Dyczewski. *Rodzina – społeczeństwo – państwo*. Lublin: TN KUL 1994 s. 130.

⁶ Por. tamże s. 194. K. Slany uważa, że w okresie trudnego przejścia demograficznego wartości związane z rodziną i religią odżywają, gdyż Kościół oferuje niepodważalne orientacje aksjologiczne. Slany. *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie* s. 47.

⁷ L. Dyczewski. *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiędzy tradycją a nowoczesnością*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 s. 76-77.

⁸ Tamże s. 78-82.

sekwencjami religijnymi i moralnymi, niosą ze sobą trudne problemy duszpasterskie⁹. W praktyce duszpasterskiej dostrzega się tendencje oddzielania ciała od istoty osoby i jego reifikacji, oddzielenia seksualności od miłości oraz prokreacji. Widoczny jest także kryzys prawdy o miłości i tajemnicy życia ludzkiego przejawiający się w relatywizmie, a także próbach ignorowania i wypierania sakralnego charakteru małżeństwa. Lansowane wzorce wymagają od przyszłych małżonków czujności i krytycyzmu, a także wyraźnych postaw chrześcijańskich, mogących zmieniać aktualną sytuację¹⁰.

Kościół dostrzega także kryzys traktowania małżeństwa sakramentalnego przez wierzących. Wbrew powołaniu ochrzczonych do zawarcia małżeństwa „w Panu” (1 Kor 7, 39) nierzadko zdarza się przyjmowanie sakramentu małżeństwa bez żywej wiary, dla innych motywów (FC 7). Spotyka się także postawy kontestacji i odrzucenia instytucji rodziny lub dążenia do małżeństwa z pobudek egoistycznych (FC 81). Wśród wierzących ma miejsce odrzucanie norm moralnych, regulujących współżycie małżeńskie, szerzenie się rozwodów i tworzenie nowych związków oraz zawieranie jedynie cywilnych związków małżeńskich¹¹. Trudności te Kościół łączy z rozprzestrzenianiem się sekularyzacji, prowadzącej najpierw do utraty sensu Boga, a w konsekwencji do zagubienia sensu miłości małżeńskiej oraz rodziny (por. PSM 11).

W przeszłości przygotowanie do małżeństwa „Mogło liczyć na wsparcie społeczeństwa, które uznawało wartość małżeństwa i płynące z niego korzyści. Kościół, bez przeszkód i wątpliwości, chronił świętość małżeństwa” (PSM 1). Separacje i nieudane małżeństwa należały do rzadkości¹². Obecnie postępuje rozpad rodziny oraz niszczenie wartości małżeństwa. W wielu krajach zmniejsza się wskaźnik zawieranych małżeństw, ma miejsce opóźnianie zawarcia małżeństwa¹³ oraz wzrasta liczba rozwodów i se-

⁹ Por. FC 68, 81.

¹⁰ C. Caffara. *Podstawy doktrynalne rodziny*. W: *W Trosce o dobro małżeństwa i rodziny*. T. 1. s. 43-45.

¹¹ FC 7. Kardynał J. Ratzinger spostrzegał zagrożenia instytucji małżeństwa i rodziny w postaci osłabiania nierozzerwalności małżeństwa poprzez ułatwianie rozwodów, modeli współżycia kobiety i mężczyzny poza zobowiązaniami moralno-prawnymi oraz zrównania innych form życia z instytucją rodziny. K. Koch. *Rodzina jako Kościół domowy w myśli Benedykta XVI*. W: *Rodzina jako Kościół domowy*. Red. A. Tomkiewicz, W. Wiczorek. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 217-218.

¹² KDK 47; PSM 1.

¹³ Por. M. Janowski. *Wspólnota rodziny fundamentem Europy*. W: *Zagrożenia dla rodziny – Europa i Polska*. Red. M. Malikowski, S. Gałkowski. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2010 s. 22-23.

paracji nawet w pierwszych latach życia małżeńskiego (PSM 1). Kościół łączy występowanie tych negatywnych zjawisk z utratą przez współczesnych młodych ludzi właściwej hierarchii wartości i brakiem jasnych kryteriów postępowania (por. FC 66). Papież Benedykt XVI u podstaw tych zjawisk dostrzegał kryzys wychowania chrześcijańskiego jako kształcenia do wolności, którego skutkiem jest obserwowana trudność podejmowania decyzji wiążących i ostatecznych¹⁴.

Pośród przyczyn nietrwałości współczesnych małżeństw wskazuje się na brak należytej uwagi przy ich zawieraniu¹⁵. Wydaje się, że brak tejże uwagi dotyczy zarówno zrozumienia istoty małżeństwa sakramentalnego, jak również wyboru współmałżonka. W przeszłości o wyborze partnera w dużym stopniu decydowały względy kulturowe, majątkowe czy pochodzenie społeczne. Udział osoby w podejmowaniu decyzji zawarcia małżeństwa był ograniczony. Współcześnie kładzie się szczególny nacisk na podmiotowy, świadomy i dobrowolny aspekt podejmowania decyzji zarówno w wyborze współmałżonka, jak i zawarcia małżeństwa¹⁶.

Obecnie występują jednak nieznane wcześniej ograniczenia. Są one związane z lansowaniem przez środki masowego przekazu obcego chrześcijaństwu modelu małżeństwa i rodziny, nierzadko patologicznego. Proponowanie niezależności małżonków oraz rezygnacji z podstawowych dla małżeństwa wartości, jak jego nierozzerwalność i posiadanie potomstwa, może przesłaniać prawdziwy sens przymierza małżeńskiego¹⁷. W praktyce psychologicznej nierzadko spotyka się osoby przejawiające brak dojrzałości do zawarcia małżeństwa¹⁸. Osoby zawierające małżeń-

¹⁴ Koch. *Rodzina jako Kościół domowy w myśli Benedykta XVI*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 225. Papież Benedykt XVI stwierdza, że „Prawdziwe wychowanie musi dawać odwagę do podejmowania ostatecznych decyzji, które dzisiaj uważane są za więzy krepujące naszą wolność. W rzeczywistości są one jednak konieczne, by móc wzrastać i (...) pozwolić dojrzeć miłości w całym jej pięknie”. Tamże s. 225-226.

¹⁵ G.R. Collins. *Poradnictwo chrześcijańskie*. Warszawa: Chrześcijański Instytut Biblijny 2005 s. 510.

¹⁶ R. Havighurst stwierdza, że wybór współmałżonka jest współcześnie samodzielną decyzją, zazwyczaj podejmowaną pod wpływem odwzajemnionego uczucia, oczekiwań odnośnie do obowiązków małżeńskich lub miłością rozumianą najczęściej jako pociąg fizyczny. E. Gurba. *Wczesna dorosłość*. W: *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych*. T. 2. Red. J. Trempała. Warszawa: PWN 2000 s. 206-220.

¹⁷ S. Steuden. *Osobowościowe uwarunkowania niepowodzenia w małżeństwie*. W: *Małżeństwo – przymierze miłości*. Red. J. Misiurek, W. Słomka. Lublin: TN KUL 1995 s. 201-202.

¹⁸ T. Jakubowski. *Dojrzałość do małżeństwa – wybór współmałżonka*. „Katecheta” 3:2000 s. 22-28. M. Dziewiecki uważa, że zawieranie małżeństw przez ludzi, którzy nie dorośli jeszcze do miłości nieodwołalnej, wiernej i płodnej oraz którzy błędnie pojmują miłość jako zakochanie i pożądanie, jest dla rodziny wewnętrznym zagrożeniem, gdyż ludzie ci nie są

stwo sakramentalne często nie rozumieją jego istoty: uznają rozerwalność małżeństwa, wykluczają posiadanie potomstwa, dopuszczają różny stopień rozwiązłości. Zdarza się, że podstawą zawarcia małżeństwa jest panujący obyczaj, presja rodziny i środowiska¹⁹.

Wśród czynników obniżających zdolność do podjęcia odpowiedzialnej i właściwie umotywowanej decyzji o zawarciu małżeństwa wymienia się: alkoholizm, zaburzenia psychiczne, uzależnienie od środków toksycznych, niedojrzałość psychiczną²⁰. Nierzadko przyczyną poważnych trudności w realizacji zadań małżeńsko-rodziny oraz nieudanych małżeństw jest niedojrzałość społeczna i emocjonalna lub zaburzenia osobowości zawierających małżeństwo²¹. Młodzi ludzie rzadko stawiają sobie pytanie, czy możliwe będzie tworzenie wspólnoty życia i miłości z partnerem mającym określone cechy fizyczne i psychiczne. Często nie zdają sobie sprawy, że spójność małżeństwa zależy od wspólnie uznawanych norm i wartości. Dla spójności przyszłego małżeństwa ważne jest uznawanie tych samych lub zbliżonych wartości jeszcze w okresie poprzedzającym jego zawarcie²². Jednak w okresie tym refleksyjną ocenę może utrudniać zakochanie, nacechowane przewagą emocji nad rozważą, krytyczną oceną siebie, partnera i sytuacji²³.

Doświadczenie pomocy psychologicznej małżonkom wskazuje, że wiele związków małżeńskich, opartych na niedojrzałych motywach, jak: atrakcyjność seksualna, pragnienie uniknięcia trudnej sytuacji w domu rodzinnym, bliżej nieokreślone uczucie zakochania, nie jest w stanie sprostać

zdolni do odpowiedzialności i bycia darem. M. Dziewiecki. *Rodzina domem miłości i życia*. Lublin: Fundacja Servire Veritati Instytut Edukacji Narodowej 2011 s. 78.

¹⁹ Tamże s. 204. Małżonkowie, którzy zawarli nieudane małżeństwo wskazują na brak wolności w swobodnym podejmowaniu decyzji i samodzielnym planowaniu. Do czynników ograniczających ich wolność w podejmowaniu decyzji i wyborze partnera zaliczają: nieplanowaną, przedwczesną ciążę i w związku z tym nacisk wewnętrzny lub zewnętrzny (rodzice, środowisko społeczne), uleganie różnym formom szantażu ze strony partnera, np. groźenie samobójstwem w sytuacji zerwania z nim znajomości, chęć ucieczki z trudnej sytuacji domowej i rodzinnej, zbyt młody wiek i brak podstawowej wiedzy dotyczącej istoty małżeństwa, jak również błąd w ocenie partnera. Tamże.

²⁰ Osoby znajdujące się pod wpływem tych czynników „ujawniają wzmoczony egoizm i egocentryzm, nie są zdolne do podjęcia decyzji rozważnej i odpowiedzialnej wobec stale narastających wątpliwości, braku refleksyjnej oceny istoty wspólnoty małżeńskiej, niekiedy obniżonego poziomu moralnego”. Tamże s. 204-205.

²¹ Steuden. *Osobowościowe uwarunkowania niepowodzenia w małżeństwie* s. 206-208.

²² Tamże s. 202.

²³ Tamże s. 204. Steuden stwierdza, że w sytuacji zakochania, „nawet jeśli jeden z partnerów spostrzeża u drugiego cechy nieprawidłowe w jego zachowaniu, charakterze, postawie wobec ludzi, rodziny własnej, to najczęściej nie bierze tego pod rozwagę i decyduje się na zawarcie z nim małżeństwa”. Tamże s. 203.

wyzwaniom i problemom codziennego życia²⁴. Sytuacja ta budzi niepokój duszpasterski i stawia pytania o właściwe przygotowanie zawierających małżeństwo (PSM 1).

Kościół współczesny, w kontekście kryzysu trwałości małżeństw, zwraca uwagę na motywy, którymi kierują się młodzi ludzie decydujący się na zawarcie małżeństwa sakramentalnego. Wskazuje, iż chrześcijanin nie może traktować małżeństwa jako ludzkiej przygody (LP 101) ani też jako wyniku umowy lub atrakcyjności seksualnej (LP 27). Decyzja o zawarciu sakramentu małżeństwa „nie może być wynikiem improwizacji bądź pośpiesznych wyborów” (PSM 1). Poruszenia uczuciowe i płytkie racje nie mogą skłaniać dwojga ludzi do podjęcia odpowiedzialności, której potem nie potrafią uszanować (SC 29). Przytoczone wypowiedzi ukazują obecność niewystarczających motywów, którymi nierzadko kierują się osoby zawierające małżeństwo sakramentalne.

Kościół w Polsce dostrzega, iż większość osób zakładających rodzinę zawiera sakramentalny związek małżeński, jednakże towarzyszy temu zanik świadomości sakramentalnego charakteru małżeństwa. Skutkuje on eliminowaniem z życia chrześcijańskich norm moralnych, regulujących życie małżeńskie i rodzinne zgodnie z zamysłem Bożym²⁵. Obserwuje się też negatywne postawy wobec rodzicielstwa (PŻMR 30). Według II Polskiego Synodu Plenarnego te negatywne postawy kształtują się przede wszystkim pod wpływem słabości wiary i związanego z tym niezrozumienia misji rodzicielskiej, którą Bóg wyznaczył mężczyźnie i kobiecie, z egoizmu i wygodę życia obojga małżonków oraz z lęku, powodowanego trudną sytuacją materialną i mieszkaniową rodziny (PŻMR 30).

Instrukcja episkopatu Polski upatruje przyczyn wielu nieszczęśliwych małżeństw w wielkim pośpiechu i lekkomyślności przy ich zawieraniu. Zwraca też uwagę na niedojrzałość decyzji na zawarcie małżeństwa, u której podstaw leży brak wystarczającej wzajemnej znajomości, tolerowanie obecnej w społeczeństwie mentalności rozwodowej, ukrywane przed ślubem anomalie psychiczne, skrywane w okresie przedślubnym nałogi i za-

²⁴ Collins. *Poradnictwo chrześcijańskie* s. 510.

²⁵ PŻMR 27. Synod stwierdza, że wiele osób zawierających małżeństwo nie łączy go z uznaniem jego nierozzerwalności. Tamże nr 27. Badania narzeczonych przygotowujących się do zawarcia małżeństwa sakramentalnego prowadzone w 2006 r. wskazują, że 16,0% narzeczonych nie łączy miłości małżeńskiej z nierozzerwalnością więzi, a ponadto nie łączą oni miłości małżeńskiej z istotnymi dla małżeństwa wymogami moralnymi, jak: szacunek dla sumienia współmałżonka (15,8%), otwartość na nowe życie (11,2%), wzajemne obdarowanie (10,2%), uczciwość (4,8%), wierność (4,0%). A. Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności. Studium pastoralne*. Rzeszów: Bonus Liber 2009 s. 134-136; por. Steuden. *Osobowościowe uwarunkowania niepowodzenia w małżeństwie* s. 204-205.

korzenione wady (TIE 30). Zatem także na gruncie polskim zasadne jest stawianie pytania o właściwe przygotowanie osób zawierających małżeństwo (por. PSM 1). Osoby decydujące się na małżeństwo sakramentalne muszą być świadome, że od trafnego wzajemnego wyboru zależą dalsze losy zawieranego małżeństwa (TIE 32). Wypracowanie adekwatnych wskazań i modeli pastoralnych dla Kościoła w Polsce domaga się weryfikacji rzeczywistych motywów zawierania małżeństwa sakramentalnego.

Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* zwraca uwagę, że troską duszpasterską Kościoła jest pomoc przyszłym małżonkom w pełnym uświadomieniu wagi ich własnej decyzji oraz pomoc duszpasterzom w stwierdzeniu u nich odpowiednich dyspozycji (FC 66). Temu zadaniu służy przygotowanie do małżeństwa w rodzinie i wspólnocie kościelnej. Kościół widzi głęboki sens troski o adekwatne i pogłębione przygotowanie do małżeństwa. Papież Jan Paweł II, odwołując się do pozytywnych doświadczeń wierzących małżonków, stwierdził, że dobre przygotowanie do życia rodzinnego owocuje udanym życiem małżeńskim i rodzinnym (FC 66). Jednak obserwowany kontekst nietrwałości zawieranych małżeństw nasuwa wyraźną potrzebę weryfikacji motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego²⁶ w celu wypracowania i wcielania działań duszpasterskich, pogłębiających wiarę i umacniających decyzję zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* stwierdza, że zadaniem duszpasterskim jest wspieranie i obrona instytucji małżeństwa i rodziny oraz prawdy o nich, ze względu na wielkie dobro, którego Kościół i całe społeczeństwo oczekują od małżeństwa i rodziny na nim opartej (por. SC 29). Poleca, aby „dołożyć maksymalnej troski duszpasterskiej w przygotowanie nowożeńców i uprzednie zweryfikowanie ich przekonań odnośnie do niepodważalnych zobowiązań wpływających na ważność sakramentu małżeństwa” (SC 29). Papież Benedykt XVI zauważa kryzys w postrzeganiu małżeństwa, odczuwalny w sposobie myślenia wielu wiernych²⁷. Wyraża niepokój z powodu relatywizmu i pozytywizmu prawnego, które sprowadzają małżeństwo do „zwykłej formalizacji społecznej więzi

²⁶ SC 29; PŻMR 27.

²⁷ Papież zauważa kwestionowanie soborowego nauczania o małżeństwie jako *intima communitas vitae et amoris* (KDK 48), będące podstawą nierozzerwalności małżeństwa. Dla wielu jest to rzekomo ideał, do którego nie można przymuszać „normalnych chrześcijan”. Benedykt XVI. *Piękno prawdy o małżeństwie, objawionej przez Chrystusa*. Przemówienie do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej (27.01. 2007). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_malzenstwo_27012007.html (dostęp 24.02.2012).

uczuciowych”²⁸. Jako antidotum ukazuje troskę duszpasterską o przekazywanie prawdy o małżeństwie i rodzinie, obejmującą przede wszystkim młodzież i narzeczonych, decydujących się na zawarcie małżeństwa²⁹. Narzeczeni są wezwani, aby zrozumieć, co znaczy dojrzała i odpowiedzialna miłość, przeżywana we wspólnocie życia i miłości, którą będzie ich rodzina – Kościół domowy (PSM 2).

Papież Benedykt XVI przestrzega także przed pesymizmem antropologicznym, ograniczającym w znacznym stopniu zdolność współczesnych nupturientów do wyrażenia w sposób ważny zgody małżeńskiej i przypomina o wrodzonej zdolności do małżeństwa³⁰. Podkreśla jednocześnie, że prawo do zawarcia małżeństwa *ius connubii* zakłada, iż zamierza się je zawrzeć: „W prawdzie jego istoty, zgodnie z tym, czego uczy Kościół. Nikt nie może rościć sobie prawa do ceremonii ślubnej. *Ius connubii* oznacza bowiem prawo do zawierania autentycznego małżeństwa”³¹.

Benedykt XVI uważa, że bezpośrednim celem przygotowania do małżeństwa jest „doprowadzenie do zawarcia prawdziwego małżeństwa w sposób wolny, to znaczy ustanowienie między małżonkami węzła sprawiedliwości i miłości, który cechuje jedność i nierozzerwalność, ma na względzie dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa, a między ochrzczonymi stanowi jeden z sakramentów Nowego Przymierza”³². Przygotowanie to ma na celu integralne dobro ludzkie i chrześcijańskie małżonków oraz ich przyszłych dzieci, a ostatecznie świętość ich życia. Troska Benedykta XVI o zawarcie małżeństwa sakramentalnego przejawia się także w ukazaniu znaczenia egzaminu duszpasterskiego, którego celem jest upewnienie się, że „nic nie stoi na przeszkodzie ważnemu i godziwemu zawarciu małżeństwa” oraz że „plany nupturientów mają rzeczywiście charakter małżeński”³³.

²⁸ Tamże.

²⁹ Por. tamże.

³⁰ Benedykt XVI. *Wrodzona zdolność do małżeństwa jest darem Stwórcy*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (29.01.2009). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_29012009.html (dostęp 27.06.2012).

³¹ Papież stwierdza, że *ius connubii* nie jest negowane „w wypadku, gdyby było oczywiste, że nie istnieją założenia do jego wykonywania, to znaczy gdyby jawnie brakowało zdolności wymaganej do zawarcia małżeństwa albo cel przyświecający woli byłby w sprzeczności z naturalną rzeczywistością małżeństwa”. Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*. Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej (22.01.2011). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_29012009.html (dostęp 25.06.2012).

³² Tamże.

³³ Tamże.

Z inspiracji Benedykta XVI Papieska Rada do spraw Rodziny opracowała *Vademecum*, dotyczące przygotowania do sakramentu małżeństwa³⁴. Opracowane *Propositio* zwraca uwagę na różny stopień integracji narzeczonych z Kościołem, a w tym kontekście na potrzebę odpowiedniego czasu i jasnego stawiania wymagań, aby narzeczeni mogli przygotować się do ważnego i godnego przyjęcia sakramentu małżeństwa. Akcentuje rolę i zadania formatorów narzeczonych, zarówno kapłana, jak też dojrzałych par małżeńskich³⁵. Papieska Rada do spraw Rodziny wymienia cztery podstawowe warunki ważnego zawarcia sakramentu małżeństwa: prawdziwa wolność narzeczonych, zobowiązanie do wierności, związane z nierozzerwalnym charakterem związku małżeńskiego, otwartość na przyjęcie potomstwa oraz zaangażowanie w celu zapewnienia dzieciom wychowania chrześcijańskiego. Dokument wskazuje na konieczność sprawdzenia autentyczności wolności narzeczonych, decydującej o ważności sakramentu. Stwierdza wyraźnie, iż kapłan musi „przekonać się szczególnie co do motywów, jakimi kierują się kandydaci”³⁶.

Obecna sytuacja duszpasterska zawierania małżeństw w Kościele katolickim inspirowana jest z jednej strony wymogami moralnymi i religijnymi zawarcia małżeństwa oraz kryteriami prawno-kościelnymi, decydującymi o ważności i godziwości zawartego sakramentu małżeństwa³⁷. Z drugiej strony oddziałuje na nią kryzys instytucji małżeństwa, nietrwałość małżeństw, wzrost liczby stwierdzeń nieważności małżeństw sakramentalnych oraz kryzys więzi małżeńskich i rodzinnych. Powyższe przesłanki wskazują na potrzebę pogłębionego namysłu pastoralnego, opartego na badaniach interdyscyplinarnych nad motywami zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wypracowywania adekwatnych form duszpasterskiego działania wobec młodzieży i narzeczonych. Potrzeba ta skłoniła autora do zbadania zagadnienia motywów zawarcia małżeństwa u narzeczonych, przygotowujących się do zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Narzeczeństwo jest okresem związanym bezpośrednio z decyzją kobiety i mężczyzny o zawarciu małżeństwa. Rozpoczyna się najczęściej zaręczynami, gdy po pewnym okresie znajomości oboje wspólnie postanawiają w ustalonym czasie zawrzeć małżeństwo i wyrażają ten zamiar w obecności swoich rodzin. Czas narzeczeństwa służy wzajemnemu po-

³⁴ Papież skierował do Papieskiej Rady do spraw Rodziny zachętę do opracowania *Vademecum*, czyniąc z tego zadania priorytet dla jej działań. *Vademecum* 10.

³⁵ Por. *Vademecum* 32-44.

³⁶ *Vademecum* 39.

³⁷ Por. Benedykt XVI. *Wrodzona zdolność do małżeństwa jest darem Stwórcy*.

znaniu się, aby osoby mogły dojść do przekonania, że potrafią stworzyć dobrane i zgodne małżeństwo (TIE 32). Zaręczyny są umową uwarunkowaną pomyślnym wynikiem wzajemnego poznania, niezbędnego do podjęcia dojrzałej decyzji o małżeństwie. Narzeczeni przyrzekają sobie zawarcie małżeństwa i są moralnie zobowiązani danym przyrzeczeniem do lojalności, wierności, wzajemnego szacunku ze względu na przyszłe małżeństwo, jednak bez korzystania z uprawnień małżeńskich. Narzeczeństwo, przeżywane w wierności Bogu i sobie nawzajem, staje się doskonałą okazją do głębszego poznania swoich charakterów, zalet, umiejętności i wad oraz sprawdzenia szacunku kandydata na współmałżonka oraz gotowości oczekiwania na realizację uprawnień małżeńskich. Z ich umowy zaręczynowej nie powstaje uprawnienie domagania się zawarcia związku, gdyż sam okres narzeczeństwa służy poznaniu siebie i upewnieniu się co do słuszności wyboru danej osoby. Jednak umowa narzeczeńska umożliwia dochodzenie ewentualnych szkód lub wydatków poniesionych z racji zamierzonego małżeństwa³⁸.

Motywacja oznacza proces wewnętrzny, warunkujący dążenie ku określonym celom. Jest procesem psychicznej regulacji, od którego zależy kierunek ludzkich czynności oraz ilość energii, którą człowiek gotów jest poświęcić na jego realizację³⁹. Organizuje ona zachowanie osoby i prowadzi do osiągnięcia ważnych dla niej stanów. Zalicza się do niej zespół czynników kulturowych, społecznych i religijnych, wpływających na zachowania jednostek, grup i społeczności⁴⁰. Na motywację składa się ogół motywów świadomych i nieświadomych⁴¹. Motywy nieświadome odgrywają w systemie motywacyjnym rolę dynamizującą działanie⁴². Nadrzęd-

³⁸ TIE 32-34; por. Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności* s. 23.

³⁹ J. Reykowski. *Z zagadnień psychologii motywacji*. Warszawa: WSiP 1977 s. 18.

⁴⁰ J. Łukasiewicz, T. Ożóg. *Motywacja. Aspekt psychologiczny*. W: EK T. 13 kol. 359-361. Według G.W. Allporta także dojrzała religijność aktywizuje motywację. Dojrzała religijność dysponuje własną siłą napędową, zaczyna pełnić rolę kierowniczą, aktywizującą inne dziedziny życia. Przejawem takiej aktywizacji jest autonomiczność motywacyjna. Por. S. Tokarski. *Dojrzałość religijna*. W: *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*. Red. S. Głaz. Kraków: Wydawnictwo WAM 2006 s. 157.

⁴¹ Na motywację składają się procesy poznawcze oraz bodźce afektywne. Do procesów poznawczych oddziałujących na zachowanie zalicza się: formułowanie celu, oczekiwania, wyjaśnienia przyczyn, orientacje aksjologiczne, obrazy samego siebie, samokontrolę. Natomiast afekty mają podłoże neurohormonalne i jako takie oddziałują na zachowanie. F. Rheinberg. *Psychologia motywacji*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2006 s. 209; por. Reykowski. *Z zagadnień psychologii motywacji* s. 18.

⁴² W procesie motywacyjnym na podmiot oddziałują świadomie wyznaczone cele oraz motywy nieświadome. Jeśli cel, do którego człowiek dąży, jest ważny, ale nie jest wspierany motywami nieświadomymi, lecz tylko poznawczymi obrazami siebie albo jest

nią rolę w systemie motywacyjnym pełnią świadome cele i dążenia, związane z obrazem samego siebie⁴³. Obraz siebie oddziałuje na dążenia osoby szczególnie w sytuacjach wymagających podjęcia decyzji, gdy działanie dokonuje się w kontekście społecznym i wymaga uzasadnienia wobec siebie oraz wobec innych. Zazwyczaj dąży się wtedy do zgodności pomiędzy samooceną i swoim zachowaniem⁴⁴. Do takich sytuacji możemy zaliczyć decyzję o zawarciu małżeństwa. W jej podejmowaniu motywacyjne obrazy samego siebie mogą oddziaływać na cele i dążenia z nią związane.

Motyw (łac. *movere* poruszać, wprawiać w ruch) – oznacza stan pobudzenia skłaniający osobę do działania. Stanowi czynnik dynamizujący, uruchamiający aktywność, podtrzymujący jej trwanie i kontrolujący ukierunkowanie na cel. Motyw oznacza także rację działania, świadomość celu i programu zachowań. W szerokim znaczeniu mówi się o motywie jako ogólnej, całościowej postawie osoby⁴⁵. Motywem określa się tendencję kierunkową, gotowość do zmierzania ku określonym celom. Może ona być mniej lub bardziej świadoma i sprecyzowana. Motywy posiadają kierunek, natężenie i towarzyszą im stany emocjonalne⁴⁶. Motywy ludzkiego działania są uwarunkowane mechanizmami odruchowo-instynktownymi, wymaganiami otoczenia społecznego oraz nabytymi dążeniami jednostki w formie pragnień, życzeń, zamiarów, intencji i chęci⁴⁷.

Według Rheinberga zachowanie zawsze należy widzieć w zależności od czynników osobowych oraz sytuacji⁴⁸. Aktualna skłonność danej osoby

narzucony przez zewnętrzne oczekiwania lub konieczności, brakuje afektywnego składnika. Wówczas prowadzące do celu czynności trzeba wymuszać i nadzorować wolitywnie albo zewnętrznie. Z chwilą osiągnięcia celu ma się poczucie, że cel był ważny, ale niemobilizujący emocjonalnie. Osiągnięcie go daje pewne zadowolenie lub satysfakcję, ale nie radość. Natomiast jeśli świadomie wyznaczony cel jest zgodny z ukrytymi motywami danej osoby, istnieje duże prawdopodobieństwo jego osiągnięcia poprzez aktywność. Wtedy faza aktywności przed osiągnięciem celu daje radość i zbędnym jest wolitywne wymuszanie prowadzących do celu czynności. Rheinberg. *Psychologia motywacji* s. 200-202.

⁴³ Por. tamże s. 201.

⁴⁴ Tamże s. 197.

⁴⁵ T. Ożóg. *Motywy*. W: EK T. 13 kol. 358-359.

⁴⁶ Motywy nazywany jest także procesem motywacyjnym. Reykowski. *Z zagadnień psychologii motywacji* s. 18-19.

⁴⁷ Wymagania zewnętrzne są przedmiotem własnej oceny i własnego ustosunkowania – uruchamiają motywy. Gdy wymaganiom zewnętrznym towarzyszy dodatnia motywacja, wtedy człowiek działa nie tylko ze względu na wymagania, ale dlatego że sam chce, że mu się to podoba, sprawia mu to przyjemność, odczuwa potrzebę działania w taki sposób. Takie czynności wykonuje z zapałem, entuzjazmem. Reykowski. *Z zagadnień psychologii motywacji* s. 23-25. Reykowski omawia wpływ motywów na kierunek działania, procesy poznawcze, energię oraz sprawność działania. Tamże s. 26.

⁴⁸ Rheinberg. *Psychologia motywacji* s. 56.

do działania wynika z jej trwałych motywów, które zostają pobudzone przez bodźce sytuacyjne⁴⁹. „Zrozumienie zachowania jednostki, a szczególnie podejmowanych przez nią decyzji, wymaga zwrócenia uwagi na motywy, które pobudzają osobę do działania, nadają mu określony kierunek czy stanowią zasadę selekcji działań podejmowanych przez człowieka. Przy czym o działaniu człowieka często decyduje nie jeden, lecz zespół motywów”⁵⁰.

W ramach rozprawy podjęto badanie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz integralnie związanych z nimi motywów wyboru współmałżonka. O koncentracji na motywach zadecydowała większa przydatność na gruncie pastoralnym badań nad motywami niż nad motywacją⁵¹. W podjętych badaniach punkt ciężkości spoczywa na weryfikacji motywów zawarcia małżeństwa przez narzeczonych. Dążenia narzeczonych do zawarcia małżeństwa, uwarunkowane biologicznie i psychologicznie, oraz cele i zadania, które sobie stawiają, zostaną odniesione do modelu normatywnego, zawartego w nauczaniu Kościoła.

Duszpasterstwo rodzin oznacza zarówno subdyscyplinę teologii pastoralnej, która wypracowuje podstawy, normy i zasady dla działalności duszpasterskiej, ukierunkowanej na rodzinę, oraz działalność duszpasterską, zaadresowaną do osób tworzących rodzinę lub przygotowujących się do jej założenia. W działalność tę zaangażowane jest duchowieństwo i laikat na różnych poziomach organizacyjnych i strukturalnych. Oba powyższe znaczenia terminu „duszpasterstwo rodzin” są wobec siebie komplementarne⁵². Duszpasterstwo rodzin jako działalność pastoralna oznacza „różnorodne formy pastoralnego działania Kościoła, dotyczące osób żyjących w małżeństwie i rodzinie lub przygotowujących się do zawarcia

⁴⁹ Tamże s. 191.

⁵⁰ M. Ryś. *Psychologia małżeństwa w zarysie*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN 1999 s. 41.

⁵¹ Badanie motywacji narzeczonych w podjętej pracy nie wydaje się celowe i nie jest możliwe. Wchodzące w zakres motywacji ukryte motywy związane są z osobowością i zależą od różnic wrodzonych oraz wczesnych doświadczeń uczenia. Działają one poniżej progu świadomości, dlatego ich badanie narażone jest na uzyskanie nieprawdziwych odpowiedzi. Badanie tych motywów wymagałoby badań projekcyjnych. Sprawdzenie aktualnej motywacji przy użyciu badań sondażowych nie jest możliwe. Rheinberg. *Psychologia motywacji* s. 195.

⁵² R. Kamiński. *Duszpasterstwo rodzin jako refleksja naukowa*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin: Bonus Liber 2013 s. 23.

małżeństwa i założenia rodziny”⁵³. Formy oddziaływań duszpasterskich wobec małżeństw, rodzin oraz osób przygotowujących się do zawarcia małżeństwa sakramentalnego wypracowywane są na bazie kryteriów normatywnych. Wymagają one także ciągłej aktualizacji, pozwalającej skutecznie oddziaływać w aktualnych uwarunkowaniach duszpasterskich. Temu celowi służą badania naukowe z dziedziny duszpasterstwa rodzin⁵⁴. W nurt badań naukowych z duszpasterstwa rodzin dotyczących przygotowania do małżeństwa wpisuje się niniejsza dysertacja.

Kościół, zatroskany o małżeństwo i rodzinę, na przestrzeni wieków wielokrotnie wypowiadał się na temat małżeństwa, wymogów moralnych z nim związanych oraz jego zawierania⁵⁵. Sobór Watykański II także podejmuje w swoim nauczaniu tematykę małżeństwa i rodziny⁵⁶. Spośród wypowiedzi Pawła VI istotne znaczenie dla współczesnego nauczania Kościoła o małżeństwie i rodzinie odegrała encyklika *Humanae vitae* (25.07.1968) oraz przemówienia do małżonków zrzeszonych w ruchu Equipes Notre-Dame, dotyczące przeżywania małżeństwa jako powołania⁵⁷. Papież Jan Paweł II rozwinął i ugruntował współczesne spojrzenia Kościoła na ludzką seksualność, małżeństwo i rodzinę oraz pod-

⁵³ B. Mierzwiński. *Rodzin duszpasterstwo*. LTP s. 737. K. Wojaczek określa duszpasterstwo rodzin jako „działalność Kościoła, który pełni zbawcze posłannictwo wobec rodziny, obejmując wszystkie etapy jej rozwoju oraz całość treści jej życia w perspektywie sakramentalności małżeństwa i wymiaru eklezjalnego rodziny”. K. Wojaczek. *Koncepcja duszpasterstwa rodzin w „Familiaris consortio”*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*. Red. A. Szafranski. Lublin 1985 s. 288; J. Wilk. *Czym jest duszpasterstwo rodzin?*. HD 2:1998 s. 32-42.

⁵⁴ P. Poręba uważał, że duszpasterstwo rodzin jest dyscypliną naukową zajmującą się zadaniami Kościoła wobec małżeństwa i rodziny oraz ustalaniem poprawności ich wykonywania. P. Poręba. *Potrzeba naukowego duszpasterstwa rodzin*. RTK 18:1971 z. 3 s. 113-144. W ostatnich dziesięcioleciach w KUL powstało kilkadziesiąt prac doktorskich z duszpasterstwa rodzin. Zob. B. Parysiewicz, J. Kamiński. *Specjalizacja duszpasterstwa rodzin*. W: *50 lat teologii pastoralnej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II*. Lublin 2009 s. 241-258. Także w UKSW w Warszawie oraz w innych ośrodkach naukowych w Polsce powstają liczne prace z zakresu duszpasterstwa rodzin. Powstało także kilka prac habilitacyjnych z zakresu tej dyscypliny oraz podręcznik: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*.

⁵⁵ Zob. J. Wróbel. *Małżeństwo chrześcijańskie w refleksji teologicznej od Ojców Kościoła do Soboru Watykańskiego II. Szkic historyczny*. W: *Płciowość ludzka w kontekście miłości. Przesłanie moralne Kościoła*. Red. J. Nagórny, M. Pokrywka. Lublin: Wydawnictwo KUL 2005 s. 283-306.

⁵⁶ Zob. KK 41; KDK 47-52; DWCH 3; DA 11, 30.

⁵⁷ Przemówienia te papież Paweł VI wygłosił 4.05.1970 r. oraz 22.09.1976 r. Y. Semen. *Seksualność według Jana Pawła II*. Tłum Z. Denkowska, J. Urbaniak. Poznań: Wydawnictwo św. Wojciecha 2008 s. 27-28.

kreślił znaczenie duszpasterstwa rodzin⁵⁸. Nauczanie Benedykta XVI podejmuje zagadnienia związane z małżeństwem w kontekście miłości chrześcijańskiej, sakramentu Eucharystii oraz ważności małżeństwa. Benedykt XVI podjął zagadnienia zawarcia małżeństwa sakramentalnego, zwłaszcza w przemówieniach do Roty Rzymskiej⁵⁹. Także Stolica Apostolska wydała w ostatnich dziesięcioleciach liczne dokumenty dotyczące małżeństwa i rodziny⁶⁰. Trzeba zauważyć, że tematyka motywów zawarcia małżeństwa w wypowiedziach Kościoła pojawia się, choć nie jest wprost szerzej omawiana. Najczęściej występuje w kontekście obecnego kryzysu małżeństwa oraz narastającego zjawiska nie trwałości małżeństw⁶¹.

W literaturze teologicznej tematyka motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego nie została dotąd szerzej opracowana. Spotyka się natomiast opracowania poruszające pokrewne zagadnienia na obszarze nauk społecznych. W literaturze niemieckojęzycznej natrafia się na prace o charakterze socjologicznym, dotyczące przemian w traktowaniu małżeństwa, wspólnego życia oraz wyobrażeń młodzieży o małżeństwie⁶².

⁵⁸ Zob. FC, LdR, EV, MD, RC, ChL, KKK, KPK, a także bezprecedensowe spojrzenie na małżeństwo oraz ludzką seksualność zawarte w cyklu 130 katechez papieskich, wygłoszonych od 5.09.1979 do 28.11.1984 r. *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Teologia małżeństwa*. Red. W. Zega. Kraków: Wydawnictwo M 1999; Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 47-48. Tematyce małżeństwa i rodziny Jan Paweł II poświęcił ponadto liczne przemówienia i homilie. Zob. IGP.

⁵⁹ Zob. SC 27-29 oraz przemówienia Benedykta XVI: *Rodzina chrześcijańska wspólnotą wychowania i wiary*. Przemówienie do uczestników Kongresu Diecezji Rzymskiej (06.06.2005). OsRomPol 26:2005 nr 9 s. 30-33; *Ukazujcie prawdę o ludzkiej miłości*. Przemówienie do członków Papieskiego Instytutu Studiów nad Małżeństwem i Rodziną im. Jana Pawła II (11.05.2006). OsRomPol 27:2006 nr 8 s. 16-17; *Rodzina niezastąpionym dobrem dla narodów*. Homilia podczas czuwania modlitewnego na V Światowym Spotkaniu Rodzin w Walencji (08.07.2006). OsRomPol 27:2006 nr 9-10 s. 14-16; *Wrodzona zdolność do małżeństwa jest darem Stwórcy; Należy wystrzegać się pseudoduszpasterskich rozwiązań w badaniu ważności małżeństw*. Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej (29.01.2010). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_29012010.html (dostęp 18.03.2013); *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*.

⁶⁰ Warto przywołać dokumenty Kongregacji Nauki Wiary – DV, LMK, DPH, Kongregacji do spraw Wychowania Katolickiego – WW, WFS, Papieskiej Rady do spraw Rodziny – LP, PSM, RLP. Te oraz inne dokumenty zebrane zostały w: *Posoborowe dokumenty Kościoła katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 1-2. Red. K. Lubowicki. Kraków 1999.

⁶¹ Por. FC 66, 68; LdR 7, 8, 20; SC 29; Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*; PSM 1; LP 27, 101.

⁶² Zob. C. Goldberg. *Von der Ehe als Institution zur individuellen Partnerschaft*. <http://www.zfs-online.org/index.php/zfs/article/viewFile/2774/2311> (dostęp 10.03.2013); A. Henschel. *Wandel der familiären Lebensformen: Von der bäuerlichen bis zur modernen Familie*. Uni-

Występują także prace z pogranicza etyki i psychologii, dotyczące rozumienia i przeżywania seksualności i emocjonalności w małżeństwie⁶³. W literaturze francuskojęzycznej pod wpływem występowania wolnych związków pojawiają się publikacje etyczno-teologiczne, wyjaśniające sens zawierania małżeństwa⁶⁴. Kryzys trwałości małżeństw oraz kryzys więzi rodzinnych zaowocowały publikacjami o charakterze psychologicznym, określającymi warunki tworzenia szczęśliwych więzi małżeńskich i rodzinnych⁶⁵.

W literaturze polskojęzycznej najliczniejszymi opracowaniami dotyczącymi zawarcia małżeństwa cieszy się prawo cywilne i kościelne⁶⁶. Tematyka zawarcia małżeństwa podejmowana była także w ramach psychologii⁶⁷. W badaniach psychologicznych najczęściej podejmowano tematykę motywów wyboru partnera do małżeństwa. Była ona badana przez

wersität Jena 2001. <http://www.hausarbeiten.de/faecher/vorschau/59001.html> (dostęp 12.03.2013); J. Lenz. *Lebensgemeinschaft und Trauung. Das Sakrament der Ehe*. Stuttgart: Urachhaus 1985; F.W. Busch, W.D. Scholz. *Familienvorstellungen zwischen Fortschrittlichkeit und Beharrung*. Würzburg: Ergon Verlag 2006.

⁶³ R. Schnell. *Sexualität und Emotionalität in der vormodernen Ehe*. Köln, Weimar, Wien 2002.

⁶⁴ A. Quilici, D. La Balme. *Pourquoi se marier quand on vit ensemble?* Paris: Mame – Edifa 2002.

⁶⁵ Por. G. Corneau. *N'y a-t-il pas d'amour heureux? Comment les liens père-fille et mère-fils conditionnent nos amours*. Paris: Éditions Robert Laffront 1997.

⁶⁶ W. Abraham. *Zawarcie małżeństwa w pierwotnym prawie polskim*. Lwów: Towarzystwo Naukowe 1925; R. Longchamps de Berier. *Zawarcie i rozwiązanie małżeństwa: według prawa cywilnego, obowiązującego w Polsce*. Lublin: Towarzystwo Wiedzy Chrześcijańskiej 1928; W.J. Padacz. *Zawarcie małżeństwa między nieobecnymi w rozwoju prawnohistorycznym*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek-Benedyktynek 1950; W. Góralski. *Zawarcie małżeństwa konkordatowego w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo ATK 1998; M. Wróbel. *Zawarcie małżeństwa pod warunkiem w świetle prawa kościelnego*. Lublin: Wydawnictwo KUL; Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2003; P. Majer. *Zawarcie małżeństwa kanonicznego bez skutków cywilnych (kan. 1071 § 1, 2° „Kodeksu prawa kanonicznego”)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej 2009; w zakresie prawa kanonicznego na temat zawarcia małżeństwa powstawały także prace magisterskie: A. Gidzińska. *Zawarcie małżeństwa „konkordatowego” w świetle „Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski” z dnia 22 października 1998 r.* Warszawa 2001 (mps AB UKSW); B.E. Sitkiewicz. *Zawarcie małżeństwa w świetle prawa kanonicznego i prawa polskiego*. Warszawa 2002 (mps AB UKSW); J. Siedlanowska. *Zawarcie małżeństwa konkordatowego*. Warszawa 2006 (mps AB UKSW); A. Tunia (red.). *Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa. Próba systematyzacji zagadnienia w aspekcie wymogów formy religijnej*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011; S. Zychowicz. *Pastoralno-prawne aspekty przygotowania do zawarcia sakramentalnego małżeństwa*. „Sosnowieckie Studia Teologiczne”. T. IV. Kraków-Sosnowiec 1999 s. 269-283.

⁶⁷ Zob. A. Zadrożyńska-Barącz. *Zawarcie małżeństwa: analiza systemu wartościowania*. Warszawa: Wyd. UW 1974; K. Wilczyński. *Motywy zawarcia małżeństwa a poczucie bliskości małżonków (badania empiryczne)*. Łomianki 1998 (mps AB UKSW).

takich psychologów, jak: J. Rostowski⁶⁸, M. Ryś⁶⁹, M. Plopa⁷⁰, M. Braun-Gałkowska⁷¹, S. Steuden⁷².

Na gruncie socjologii w ostatnich latach w Polsce powstało szereg prac ukazujących przemiany społeczno-kulturowe i ich wpływ na zmianę stosunku do małżeństwa i rodziny. Warto wymienić takich autorów, jak: F. Adamski⁷³, A. Kwak⁷⁴, K. Slany⁷⁵, L. Dyczewski⁷⁶, T. Biernat, P. Sobierajski⁷⁷. Inspirującą dla polskich badaczy okazała się praca A. Giddensa, dotycząca przemian intymności⁷⁸.

Spośród opracowań teologiczno-pastoralnych w zakresie duszpasterstwa rodzin, podejmujących zagadnienia zawarcia małżeństwa, na uwagę zasługują prace K. Wojaczka dotyczące małżeństwa oraz kształtowania katolickiej koncepcji małżeństwa w diecezjalnym studium rodziny⁷⁹. Wychowaniu do miłości swoje obszerne studium z duszpasterstwa rodzin

⁶⁸ Z. Nęcki. *Psychologiczne uwarunkowania wzajemnej atrakcyjności partnerów*. Wrocław: Wydawnictwo PAN 1979; J. Rostowski. *Poziom podobieństwa cech osobowości partnerów jako uwarunkowanie dobrego związku małżeńskiego*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 1986; tenże: *Zarys psychologii małżeństwa: psychologiczne uwarunkowania dobrego związku małżeńskiego*. Warszawa: PWN 1987.

⁶⁹ M. Ryś. *Psychologia małżeństwa. Zarys problematyki*. Otwock: Wydawnictwo „Posłaniec” Misjonarzy Świętej Rodziny 1997.

⁷⁰ M. Plopa. *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2005.

⁷¹ M. Braun-Gałkowska. *Miłość aktywna. Psychiczne uwarunkowania powodzenia w małżeństwie*. Warszawa: Pax 1985.

⁷² Steuden. *Osobowościowe uwarunkowania niepowodzenia w małżeństwie* s. 199-212.

⁷³ F. Adamski. *Rodzina między sacrum a profanum*. Poznań: Pallotinum 1987; tenże. *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*. Kraków: Wydawnictwo UJ 2002.

⁷⁴ A. Kwak. *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2005.

⁷⁵ Slany. *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*.

⁷⁶ Dyczewski. *Rodzina – społeczeństwo – państwo*; tenże. *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie*; tenże. *Małżeństwo i rodzina upragnionymi wartościami młodego pokolenia*. W: *Małżeństwo i rodzina w nowoczesnym społeczeństwie*. Red. L. Dyczewski. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007; tenże. *Rodzina i jej miejsce w hierarchii wartości młodego pokolenia Europejczyków. Wyniki badań socjologicznych*. W: *Sytuacja rodziny we współczesnym społeczeństwie – doświadczenia Europy Środkowo-Wschodniej*. Red. J. Gorbaniuk. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007; L. Dyczewski, T. Biernat, P. Sobierajski, J. Szulich-Kałuża. *Wyobrażenia młodzieży w Polsce o małżeństwie*. „Pedagogia Christiana” 2007 nr 1(19).

⁷⁷ T. Biernat, P. Sobierajski. *Młodzież wobec małżeństwa i rodziny. Raport z badań*. Toruń: UMK 2007.

⁷⁸ A. Giddens. *Przemiany intymności. Seksualność, miłość, erotyzm we współczesnych społeczeństwach*. Warszawa: PWN 2007.

⁷⁹ K. Wojacek. *Małżeństwo. Doświadczenie obdarowania*. Lublin: Polihymnia 2001; tenże. *Kształtowanie katolickiej koncepcji małżeństwa w diecezjalnym studium rodziny. Studium pastoralne*. Opole: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego 1997.

poświęca B. Parysiewicz⁸⁰. Powstały także prace z duszpasterstwa rodzin dotyczące jedności małżeńskiej⁸¹, postaw małżonków wobec prokreacji⁸², realizacji powołania małżonków do świętości⁸³ oraz troski Kościoła o małżeństwo i rodzinę⁸⁴.

Prace o charakterze pastoralnym traktujące o zawarciu małżeństwa najczęściej koncentrują się na przygotowaniu do tego sakramentu. Badania dotyczące przygotowania do małżeństwa prowadzone były na gruncie liturgiki oraz duszpasterstwa rodzin. Prace badawcze w ramach liturgiki koncentrują się na recepcji odnowionego modelu sakramentu małżeństwa i rodziny przez nupturientów przygotowujących się do małżeństwa⁸⁵. Prace doktorskie z dziedziny duszpasterstwa rodzin, dotyczące przygotowania narzeczonych do małżeństwa, podejmowali G. Pyżlak oraz A. Dzióba. Zawierają one solidną bazę źródłową nauczania Kościoła oraz opierają się na badaniach własnych. Opracowania te dotyczą recepcji przygotowania do małżeństwa w świetle badań narzeczonych⁸⁶ oraz stosunku narzeczonych do ludzkiej płciowości, miłości i płodności⁸⁷. P. Arbaszewski swoje

⁸⁰ B.M. Parysiewicz. *Wychowanie do miłości. Studium z duszpasterstwa rodzin*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.

⁸¹ J. Kułaczkowski. *Znaczenie teologicznego modelu jedności małżeńskiej w duszpasterstwie rodzin*. Rzeszów: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie 2006; J. Biedroń. *Małżeństwo chrześcijańskie jako komunია osób w świetle posoborowych dokumentów Kościoła*. Lublin 1999 (mps AB KUL).

⁸² P. Zajączkowski. *Postawy wobec prokreacji a więź małżeńska. Studium empiryczne z duszpasterstwa rodzin na podstawie badań małżonków w parafii Braci Mniejszych Kapucynów w Lublinie*. Lublin 2010 (mps AB KUL).

⁸³ M. Kaszowski. *Odnowa życia rodzinnego w ruchu Domowy Kościół. Studium pastoralne w świetle badań na terenie diecezji przemyskiej*. Otwock – Świder: Wydawnictwo „Posłaniec” Misjonarzy Świętej Rodziny 1994; Ż. Nowakowska. *Realizacja powołania małżonków do świętości. Studium z duszpasterstwa rodzin na podstawie badań małżonków należących do Odnowy w Duchu Świętym*. Lublin 2012 (mps AB KUL); G. Koc. *Funkcje założone i realizowane Domowego Kościoła Ruchu Światło-Życie. Studium z duszpasterstwa rodzin w świetle materiałów formacyjnych i badań małżonków Domowego Kościoła w diecezji siedleckiej*. Lublin 2011 (mps AB KUL).

⁸⁴ A. Skreczko. *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie wielkiej nowenny (1957-1966)*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku 2002.

⁸⁵ P. Petryk. *Ku wspólnocie życia i miłości*. Lublin: RW KUL 1998; S. Adamczyk. *Przygotowanie do małżeństwa w warunkach Kościoła w Polsce*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2001.

⁸⁶ G. Pyżlak. *Recepcja przygotowania do małżeństwa w świetle badań narzeczonych*. Lublin: Polihymnia 2007.

⁸⁷ Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności*.

studium, oparte na badaniach maturzystów w diecezji drohiczyńskiej, poświęca przygotowaniu do sakramentu małżeństwa w rodzinie⁸⁸.

Dotychczasowe opracowania polskojęzyczne nie koncentrują się na motywach zawarcia małżeństwa, lecz na przygotowaniu do małżeństwa w rodzinie oraz we wspólnocie Kościoła. Żadna z prac nie podejmuje tematu motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego przez narzeczonych. Prace, ukazujące recepcję przygotowania do małżeństwa i stosunek narzeczonych wobec płodności, dały pełniejszy obraz współczesnych narzeczonych oraz pozwoliły ukazać szereg kwestii szczegółowych, związanych z akceptacją nauczania Kościoła. Badania te pozwoliły dostrzec i postawić problem motywów zawierania małżeństwa sakramentalnego na gruncie pastoralnym. Niniejsza praca stanowi próbę ujęcia zagadnienia motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego z perspektywy teologiczno-pastoralnej.

Celem podjętej rozprawy jest ukazanie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych, zgodności tychże motywów z nauczaniem Kościoła oraz wypracowanie wskazań pastoralnych dla oddziaływań duszpasterskich wobec, młodzieży i narzeczonych. Główny problem pracy można wyrazić w pytaniu: jakimi motywami powinni kierować się narzeczeni w podjęciu decyzji o zawarciu małżeństwa sakramentalnego? Co należy czynić, aby narzeczeni zawierający w przyszłości małżeństwo kierowali się motywami odpowiadającymi istocie sakramentu małżeństwa i byli zdolni do zawierania małżeństw ważnych, trwałych i spójnych?

Główny problem pracy implikuje problemy szczegółowe. Jakie jest nauczanie Kościoła dotyczące zawarcia małżeństwa sakramentalnego, w tym przesłanki antropologiczne, teologiczne oraz wymogi prawne? Jakimi motywami kierują się narzeczeni zawierający małżeństwo sakramentalne? Jakich należy użyć form i jakie zastosować metody oddziaływań duszpasterskich, aby kształtować u narzeczonych zgodną z nauczaniem Kościoła motywację zawarcia małżeństwa sakramentalnego?

Postawiony problem badawczy implikuje zastosowane metody badawcze. Podjęte badania mają charakter interdyscyplinarny, co oznacza, że posiadają one jeden cel, ale są realizowane przy użyciu wielu metod⁸⁹. Metody te wykorzystane zostaną w ramach paradygmatu analizy teologii

⁸⁸ P. Arbaszewski. *Rodzina podmiotem przygotowania do sakramentu małżeństwa. Studium teologiczno-pastoralne na podstawie badań maturzystów w diecezji drohiczyńskiej*. Lublin 2009 (mps AB KUL).

⁸⁹ R. Kamiński. *Metody teologii pastoralnej*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1. Red. R. Kamiński. Lublin: Atla 2 2000 s. 23-25.

pastoralnej. Na poszczególnych etapach badawczych wykorzystanych będzie szereg metod szczegółowych. Na etapie pierwszym, normatywnym, ukazane zostaną wskazania Kościoła dotyczące zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Na tym etapie wykorzystane zostaną różne metody dedukcyjne, jak: metoda analizy źródeł, egzegezy, interpretacji tekstu, analogii i metoda porównawcza⁹⁰.

Na drugim etapie badawczym ukazującym stan realizacji wskazań Kościoła dotyczących zawarcia małżeństwa sakramentalnego, w badaniach motywów narzeczonych, wykorzystana zostanie metoda sondażu oraz metody statystyczne. Uzyskany w badaniach własnych materiał empiryczny zostanie poddany analizie ilościowej i jakościowej oraz zinterpretowany z perspektywy teologicznej.

Trzeci etap postępowania badawczego ma charakter prakseologiczny i prowadzi do sformułowania wniosków i postulatów pastoralnych. Na tym etapie zastosowana zostanie metoda syntezy, metoda klasyfikacji oraz metoda porównawcza⁹¹. Wszystkie etapy postępowania badawczego zachowują wewnętrzną jedność pomiędzy refleksją nad wskazaniami Kościoła dotyczącymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego, analizą motywów, którymi kierują się narzeczeni zawierający małżeństwo oraz wnioskami i postulatami pastoralnymi.

Rozwiązanie problemu badawczego wymaga skorzystania ze źródeł zastanych i wytworzonych. Pierwszą grupę źródeł stanowi *Pismo Święte*, dokumenty Soboru Watykańskiego II, a także nauczanie papieży posoborowych, dotyczące małżeństwa oraz jego zawarcia. Do tej grupy zaliczają się także dokumenty Kościoła w Polsce, a zwłaszcza trzy *Instrukcje episkopatu Polski* dotyczące przygotowania do małżeństwa (1969, 1975, 1989), dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego, dokumenty Rady do spraw Rodziny Episkopatu Polski, instrukcje synodów diecezjalnych, listy pasterskie episkopatu Polski. Drugą grupę stanowią źródła wytworzone dla potrzeb niniejszej rozprawy. Stanowią je wypełnione przez narzeczonych kwestionariusze ankiety do badań motywów zawarcia sakramentalnego małżeństwa, będące w posiadaniu autora pracy.

Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów. Rozdział pierwszy ma charakter normatywny i zawiera wskazania Kościoła dotyczące zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Ukazuje antropologiczne przesłanki zawarcia małżeństwa sakramentalnego, wynikające ze stworzenia i odku-

⁹⁰ Tamże s. 25; por. W. Przygoda. *Paradygmaty metodologiczne we współczesnej teologii pastoralnej*. „Teologia Praktyczna” 10:2009 s. 37.

⁹¹ Tamże s. 26.

pienia. Omawia także motywy religijne oraz zobowiązania moralne i wymogi prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Ostatnie wymogi odnoszą się do wymiaru prawno-kościelnego jak i prawno-cywilnego związanego z zawarciem małżeństwa konkordatowego.

Rozdział drugi omawia metodologię badań własnych. Przedstawia przyjętą typologię motywów zawarcia małżeństwa oraz prezentuje metodę badań, technikę i narzędzie badawcze. Rozdział zawiera także charakterystykę badanych osób oraz omawia organizację i przebieg przeprowadzonych badań.

Kolejne trzy rozdziały prezentują model realizowany w świetle badań narzeczonych. Przedstawiają motywy zawierania małżeństwa przez narzeczonych. Rozdział trzeci ukazuje antropologiczno-psychologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W rozdziale czwartym przedstawione zostały religijno-moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Natomiast rozdział piąty ukazuje społeczno-bytowe, kulturowe oraz prawne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Rozdział szósty zawiera wnioski i postulaty pastoralne dotyczące przygotowania narzeczonych do zawarcia sakramentu małżeństwa. Ukazuje potrzebę i zadania dotyczące wspierania dojrzałości do małżeństwa, formacji religijnej oraz umacniania postaw moralnych narzeczonych. Wskazuje na konieczność dowartościowania motywów społeczno-kulturowych i przestrzegania wymogów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz przedstawia kierunki ulepszenia przygotowania do małżeństwa.

ROZDZIAŁ I

WSKAZANIA KOŚCIOŁA DOTYCZĄCE ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO

Zawarcie małżeństwa sakramentalnego opiera się na fundamencie naturalnym i nadprzyrodzonym. U podstaw małżeństwa leży ekonomia stworzenia mężczyzny i kobiety. Ukierunkowanie na miłość i małżeństwo wpisane jest w ludzką płciowość, męskość i kobiecość. Naturalną konsekwencją stworzenia mężczyzny i kobiety jest ich dążenie do zawarcia małżeństwa. Dążenie to jest głęboko wpisane w wolę Boga – Stwórcy i umacniane Jego łaską (por. FC 68).

Małżeństwo i rodzina zamierzone w akcie stwórczym są wewnętrznie skierowane do urzeczywistnienia się w Chrystusie i potrzebują jego łaski¹. Stąd dążenie mężczyzny i kobiety do zawarcia małżeństwa ma także wymiar nadprzyrodzony. Narzeczeni, na mocy chrztu, są włączeni w obłubieńcze przymierze Chrystusa z Kościołem. Ich intencja zawarcia małżeństwa sakramentalnego świadczy o przyjęciu zamysłu Bożego wobec małżeństwa oraz potwierdza, że chcą oni tego, czego chce Kościół, sprawujący ten sakramentalny obrzęd. Intencję tę wspomaga i podtrzymuje łaska Chrystusa².

¹ FC 3. Papież Benedykt XVI stwierdza, że prawda o małżeństwie i rodzinie jest głęboko zakorzeniona w prawdzie o człowieku. Urzeczywistniała się ona w historii zbawienia i znalazła swój najwyższy wyraz w sakramencie małżeństwa, gdzie dar stworzony został podniesiony do rangi łaski zbawienia. K. Koch. *Rodzina jako Kościół domowy w myśli Benedykta XVI*. W: *Rodzina jako Kościół domowy*. Red. A. Tomkiewicz, W. Wieczorek. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 224.

² FC 38, 68; por. KL 59. Adhortacja apostolska *Verbum Domini* stwierdza, że „Kościół objawia rodzinie chrześcijańskiej jej prawdziwą tożsamość, to, czym ona jest i czym powinna być wedle zamysłu Pana. Dlatego nie można nigdy zapominać, że „słowo Boże jest u początków małżeństwa” (por. Rdz 2, 24) i że sam Jezus włączył małżeństwo do instytucji swojego Królestwa (por. Mt 19, 4-8), wynosząc do rangi sakramentu to, co pierwotnie wpisane było w ludzką naturę”. VD 85.

W obrzędzie sakramentu małżeństwa specjalną uwagę poświęca się dyspozycjom moralnym i duchowym nowożeńców, a zwłaszcza ich wierze. Zobowiązuje to narzeczonych do odkrywania wiary, jej umacniania i doprowadzenia do dojrzałości³. Oprócz wiary istotne znaczenie odgrywa także przyjęcie nauczania Kościoła co do istoty i znaczenia oraz zobowiązań płynących z tegoż sakramentu. Wówczas mężczyzna i kobieta pobierający się mogą sprawować sakrament małżeństwa nie tylko ważnie, ale i owocnie (por. FC 68).

Zawarcie małżeństwa łączy się z wymogami prawa kanonicznego. Zawarcie małżeństwa konkordatowego domaga się także spełnienia kryteriów prawno-cywilnych, obowiązujących w danym kraju. Do ważnego i godziwego zawarcia sakramentu małżeństwa niezbędna jest wolność nupturientów od przeszkód prawa kanonicznego, a także właściwe dyspozycje psychofizyczne, umożliwiające ważne wyrażenie zgody małżeńskiej przy zawarciu tegoż sakramentu. Jeśli małżeństwo sakramentalne zawierane jest w formie konkordatowej, ze skutkami cywilnymi⁴, wówczas istotne znaczenie posiada także weryfikacja zdolności kandydatów do małżeństwa w świetle prawa cywilnego.

Małżeństwo zawierane jest w określonym kontekście społecznym i kulturowym. Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* określa małżeństwo sakramentalne jako wydarzenie społeczne, angażujące małżonków wobec społeczeństwa, w łączności z przeżyciami całej rodziny i bliskich. Dążenia społeczne narzeczonych wpisują się w ich naturalne dążenie do zawarcia małżeństwa. Czasem mogą one być przesadnie akcentowane i oddziaływać niekorzystnie na wolność wewnętrzną i motywację zawarcia małżeństwa. Jednak sama obecność motywów społecznych nie przekreśla istotnej dyspozycji nupturientów do przyjęcia sakramentu małżeństwa⁵.

Współczesny kontekst społeczno-kulturowy zawierania małżeństw łączy się z przemianami niosącymi nowe wzorce życia intymnego⁶. Narzeczeni zawierający małżeństwo sakramentalne przez sam ten fakt do-

³ Spostrzegając problem różnego poziomu wiary narzeczonych w kontekście zlaicyzowanego społeczeństwa, papież Jan Paweł II wyakcentował pomoc narzeczonym w rozwoju wiary jako pierwszy obowiązek duszpasterzy. Por. FC 68.

⁴ Należy zaznaczyć, że w Polsce zdecydowana większość małżeństw zawieranych w Kościele katolickim ma charakter konkordatowy (GUS 2012). http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/rs_rocznik_demograficzny_2012.pdf - s. 202-205.

⁵ Obecność motywów społecznych nie może też usprawiedliwiać ewentualnej odmowy jego udzielenia ze strony duszpasterzy. FC 68.

⁶ Por. A. Giddens. *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*. Tłum. A. Szulżycka. Warszawa: PWN 2006 s. 19-23.

wodzą, że nie ulegli nasilającemu się trendowi życia w alternatywnych formach życia małżeńsko-rodzinnego⁷. Jednak sama decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego nie wyklucza oddziaływania współczesnych przemian kulturowych na ich postawy. Wpływ czynników kulturowych, sprzecznych z chrześcijańską wizją małżeństwa obecnie wydaje się znaczący. Oddziałują one zarówno na stosunek do instytucji małżeństwa, jak również na motywy zawierania małżeństwa sakramentalnego⁸.

W decyzji o zawarciu małżeństwa sakramentalnego bierze udział złożona gama motywów, którymi kierują się narzeczeni. Jednak u jej podłoża powinny znaleźć się przesłanki antropologiczne, motywy religijne, zobowiązania moralne oraz wymogi prawne zawarte w nauczaniu Kościoła.

1. Antropologiczne przesłanki zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Kościół współczesny wyraźnie dostrzega obecny kryzys koncepcji człowieka, leżącej u podstaw rozumienia miłości, jak również więzi i instytucji małżeństwa i rodziny. Określany jest on mianem błędu antropologicznego. *List do rodzin* podkreśla obecne we współczesnej kulturze oderwanie od pełnej prawdy o człowieku jako osobie, będącej jednością duszy i ciała (LdR 20). Przyczyn tego stanu rzeczy upatruje w upowszechnieniu antropologii bez Boga, która doprowadziła do uznania człowieka za absolutne centrum rzeczywistości oraz do nihilizmu, relatywizmu, pragmatyzmu, hedonizmu i konsumpcjonizmu (por. EiE 9-10).

Kryzys prawdy o człowieku oraz indywidualistyczna koncepcja wolności prowadzą do niezrozumienia i kryzysu miłości (por. LdR 13). Indywidualizm promujący wolność bez odpowiedzialności prowadzi do zaprzeczenia miłości, do egoizmu i działania przeciwko innym (FC 6). Wskutek tego szerzy się egocentryzm, powodujący narastanie obojętności etycznej (EiE 8), a także utylitaryzm moralny prowadzący

⁷ Zob. K. Slany. *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2006 s. 116-151, 207-243.

⁸ Por. C. Caffara. *Podstawy doktrynalne rodziny*. W: *W Trosce o dobro małżeństwa i rodziny*. T. 2. *Rodzina: serce cywilizacji miłości*. Akta Międzynarodowego Kongresu Teologiczno-Pastoralnego z okazji I Światowego Spotkania Rodzin z Ojcem Świętym, Rzym, 6-7 października 1994 r. Red. M. Brzeziński. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011 s. 43-45.

do traktowania osób jako przedmiotu użycia, a dzieci jako przeszkody dla rodziców (por. LdR 13). Swój udział w utwierdzeniu ludzi w błędnej wizji człowieka, a także promowaniu błędnych wzorców małżeńsko-rodzinnych, mają także media, ukazujące zdradę prawdy i godności osoby ludzkiej jako odpowiedź na trudne problemy życia małżeńskiego i rodzinnego (por. FC 4).

Pomimo niełatwego kontekstu kulturowego człowiek odkrywa prawdę o sobie, ludzkiej płciowości i miłości, zapisaną w głębi jego istoty. Dąży do realizacji swoich potencjalności bytowych i wchodzi w relacje miłości z innymi osobami. Pragnie wyrażać siebie jako osoba i tworzyć osobowe relacje z osobami drugiej płci, oparte na szacunku i miłości, zmierzające do spotkania i wspólnoty osób.

1.1. Człowiek w tajemnicy stworzenia i odkupienia

Prawda objawiona o człowieku stworzonym na obraz i podobieństwo Boga stanowi fundament całej antropologii chrześcijańskiej⁹. Najgłębszą istotę człowieka stanowi fakt, że sobą samym wyraża on Boga¹⁰. Teksty biblijne o stworzeniu ukazują etiologię osoby, mężczyzny i kobiety, którzy od początku są czymś jednym. Wyjaśniają silne dążenie osób dwojga płci do tworzenia jedności małżeńskiej, wskazując, że dążenie to jest dziełem Boga¹¹. Grzech nie zniweczył obrazu Bożego w człowieku, ale uszkodził zdolność człowieka do trwania w komunii z Bogiem oraz zniekształcił postrzeganie siebie, swoich uzdolnień i zadań. Chrystus, pośrednik Nowego Przymierza odnowił zerwaną więź i przywrócił człowiekowi utraconą zdolność bycia i widzenia siebie jako podobnego do Stwórcy. Dar Chrystusa potwierdza pierwotny zamysł Boga wobec człowieka pomimo jego niewierności¹².

1.1.1. Stworzenie człowieka na obraz Boży

Koncepcję człowieka stworzonego na obraz Boży odnajdujemy przede wszystkim w pierwszych rozdziałach *Księgi Rodzaju*, w obu opisach

⁹ MD 6; LMK 5.

¹⁰ J. Bajda. *Chrystus odwołuje się do „serca”*. Wokół problemu interioryzacji. W: Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1987 s. 153.

¹¹ J. Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa. Sakrament małżeństwa jako symbol przymierza Boga z ludźmi*. Poznań: Hlondianum 1996 s. 83.

¹² E. Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka*. W: Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1998 s. 164-165.

stworzenia. Pierwszy opis stworzenia akcentuje inicjatywę i namysł Boga, który koronuje swoje dzieło stwórcze, powołując do życia człowieka¹³. Na wyjątkowe miejsce człowieka wśród innych stworzeń wskazuje sama kolejność stwarzania. Bóg powołuje do istnienia byty coraz doskonalsze, a wszystko, co zostało stworzone przed człowiekiem, uczynione zostało ze względu na niego i jemu podporządkowane¹⁴. „A wreszcie rzekł Bóg: »Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam. Niech panuje nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym, nad bydłem, nad ziemią i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi!«. Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę” (Rdz 1, 26-27).

Przytoczony tekst wskazuje, że Bóg stworzył człowieka w odmienny sposób niż inne stworzenia. Nie dokonał tego nakazem, ale poprzez uroczysty namysł, wyrażony w słowach „uczynmy człowieka”. Wśród dzieł stworzonych człowiek zajmuje szczególne miejsce¹⁵. W rezultacie stwórczej intencji Boga i Jego namysłu nad sobą samym, człowiek został określony jako osoba¹⁶. Pośród wszystkich stworzeń tylko on jest osobą, czyli podmiotem świadomym i wolnym, dlatego stanowi on ośrodek i szczyt wszystkiego, co istnieje na ziemi (ChL 37). Odnosi się to jednocześnie do mężczyzny i kobiety¹⁷. Wyjątkowe zaangażowanie Boga w stworzenie człowieka wyraża także trzykrotne użycie słowa „stworzył” (*bārāʾ*). Pieczętuje je natomiast użycie po stworzeniu człowieka zwrotu mówiącego, iż Bóg „widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre” (Rdz 1, 31)¹⁸.

¹³ Tamże s. 163.

¹⁴ M. Filipiak. „Biblia” o człowieku. *Zarys antropologii biblijnej „Starego Testamentu”*. Lublin: TN KUL 1979 s. 72.

¹⁵ S. Potocki. *Wybrane zagadnienia z historii zbawienia „Starego Testamentu”*. Przemysł: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie 1999 s. 19.

¹⁶ Do natury osoby należy „bycie obrazem” Boga. Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka* s. 163-164. Biblijne pojęcia antropologiczne ukazują cechy osoby, będące odbiciem cech samego Boga. Św. Tomasz z Akwinu stwierdza, że termin „osoba” najlepiej stosuje się do Boga, gdyż określa on to, co jest najdoskonalsze w całej naturze, czyli substancję wolną i zdolną do poznawania oraz do miłości. Zob. R. Otowicz. *Etyka życia*. Kraków: Wydawnictwo WAM 1998 s. 80-89,101,122.

¹⁷ W tekście Rdz 1, 27 najpierw jest mowa o stworzeniu człowieka *ʾādām*. Określenie to oznacza człowieka w ogóle, ludzkość. Użycie tego terminu podkreśla wspólną naturę ludzką. Następnie autor biblijny mówi o zróżnicowaniu płci, stosując pojęcia *zākār* – oznaczające mężczyznę, osobnika płci męskiej, oraz *qēbāh* – oznaczające kobietę, osobnika płci żeńskiej. Y. Semen. *Seksualność według Jana Pawła II*. Tłum. Z. Denkowska, J. Urbaniak. Poznań: Wydawnictwo Świętego Wojciecha 2008 s. 60-61.

¹⁸ Por. M. Pokrywka. *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 112-113.

O wyjątkowej godności człowieka świadczy stwierdzenie, że człowiek został stworzony na „obraz Boży” (*šelem 'elōhîm*). Idea obrazu Boga stanowi jedną z podstawowych kategorii biblijnych¹⁹. W ujęciu starożytnym „obraz” nie dotyczy podobieństwa zewnętrznego, lecz ukazuje istotny, wewnętrzny stosunek do przedstawianej osoby. Podobieństwo człowieka do Boga wyraża wyższość człowieka nad innymi stworzeniami. Jednocześnie podobieństwo do Boga nie oznacza zrównania, lecz zawiera nieusuwalną różnicę między Stwórcą a stworzeniem²⁰. Człowiek przynależy do Boga, ale jednocześnie oddziela go od Boga nieprzekraczalny dystans²¹.

Interpretacje obrazu Boga w człowieku nie zawsze w pełni ujmują istotę ich relacji. Niepełne ujęcie tej kategorii może wynikać z koncentracji na człowieku, jego przymiotach i duchowym wyposażeniu²². W wyjaśnianiu znaczenia obrazu Bożego w człowieku warto wyjść od Boga i Jego istoty²³. Motywem stworzenia człowieka jest sam Bóg i Jego miłość. W zamierze Boga celem stworzenia człowieka jest zawarcie przymierza. Pomimo, że stworzenie miało pierwszeństwo w dziejach, to przymierze posiada

¹⁹ Por. Rdz 5,12; 9,6; Syr 17, 1-9; Mdr 2,23.

²⁰ Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 91-93.

²¹ Filipiak. „*Biblia*” o człowieku s. 85. Grześkowiak uważa, że dystans ten wiąże się z materialnym kształtem ciała, ponieważ Bóg jest wolny od jakichkolwiek powiązań z materialnym ciałem. *Misterium małżeństwa* s. 83.

²² Obraz Boga w człowieku upatrywano w długowieczności patriarchów, w zewnętrznym kształcie i wyglądzie człowieka – wyprostowanej postawie, cielesnej strukturze, panowaniu nad całym stworzeniem, zdolności prokreacyjnej. Egzegeci i teologowie często upatrywali obrazu Boga w duchowym wyposażeniu człowieka: osobowości, rozumności i zdolności myślenia, wolności i odpowiedzialności. Ujmowanie cech obrazu Boga w zacieśnieniu do jednej perspektywy, duszy lub ciała, nosi wyraźne piętno myśli greckiej, naznaczonej dualizmem. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 82. Święty Augustyn za czynniki konstytutywne i upodabniające człowieka do Boga uważał: bytowanie, poznanie i chcenie. Istotę bytowania duszy w relacji do Boga widział w duchowych aktach „samopoznania”, „samoposiadania” i „samostanowienia”. W triadzie tej widział odbicie Trójcy Świętej. Dlatego relację do Boga uważał za zadaną człowiekowi do zrealizowania w aktualnej kontemplacji obecnego w niej „obrazu” Boga w Trójcy Świętej. Podobną myśl znajdujemy u św. Tomasza z Akwinu. Także obecnie wśród czynników wskazujących na podobieństwo człowieka do Boga wymienia się zdolność poznania, samowiedzy, miłowania oraz świadomego, wynikającego z namysłu i wyboru, działania. Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka* s. 165.

²³ „Archetyp biblijny jest objawieniem prawdy o osobowej naturze bytu ludzkiego niejako »od góry«, tj. »z punktu widzenia Boga«, który stwarza i widzi człowieka w relacji »obrazowego podobieństwa« do siebie, podczas gdy metafizyka człowieka ukazuje tę prawdę »od dołu«, tj. z punktu widzenia człowieka, który dokonuje filozoficznej refleksji nad własnym bytem i dochodzi do prawdy o osobowym charakterze swego »ja«”. Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka* 169.

pierwszeństwo w istocie działania Boga²⁴. W akcie stworzenia człowieka Bóg objawia swój zamysł komunii z człowiekiem²⁵. Prawda ta ukazuje najgłębszą perspektywę stworzenia człowieka i pozwala pełniej zrozumieć jego istotę. Obraz Boży w człowieku określa sposób, przez który człowiek realizuje siebie samego w relacjach z Bogiem, z innymi ludźmi i światem. Przejawem stworzenia na obraz Boży jest uzdolnienie człowieka do dialogu z Bogiem, uzdolnienie i potrzeba otwarcia się na innych ludzi, zdolność panowania nad światem, uzdolnienie do odpowiedzialności za swoje czyny i kierowania swoim losem²⁶.

W myśl pierwszego opisu stworzenia człowiek jako osoba jest partnerem dialogu z Bogiem. Posiada on zdolność poznania prawdy oraz doświadczania wolności. Dzięki temu jest zdolny do poznania i miłowania swego Stwórcy²⁷. Bóg powierza mu zadanie kontynuacji Jego dzieła stwórczego i sprawowania władzy nad innymi stworzeniami. Dzieło to człowiek powinien sprawować w bojaźni Bożej i ku chwale Jego świętego imienia (por. Syr 17, 2-10). Dokument soborowy stwierdza, że człowiek został „ustanowiony przez Niego panem wszystkich stworzeń ziemskich, aby rządził i posługiwał się nimi, dając chwałę Bogu” (KDK 12).

Pierwszy opis stworzenia akcentuje także obdarowanie wynikające ze stworzenia człowieka na obraz Boży. Darem dla człowieka jest dopuszczenie go do komunii ze Stwórcą²⁸. W komunii z Bogiem spełnia się powołanie człowieka i w pełni aktualizuje się jego natura. Wszystkie otrzymane dary naturalne powinny służyć budowaniu komunii człowieka ze Stwórcą. Perspektywa życia w komunii z Bogiem jest darem Boga, a jednocześnie wezwaniem kierowanym do świadomości i wolności człowieka²⁹. Został on uzdolniony do dialogu z Bogiem i wezwany do kontemplacji dzieł Bożych³⁰.

Podobieństwo mężczyzny i kobiety do Stwórcy oznacza także obdarowanie obojga zdolnością dialogu z ludźmi³¹. Uzdolnienie człowieka do realizacji miłości wynika ze stworzenia na obraz Boga (DCE 39). W uzdolnienie człowieka do miłości wpisana jest ludzka płciowość. Kongregacja Nauki Wiary widzi przejaw obrazu Boga w zróżnicowaniu między męż-

²⁴ Por. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 79-80.

²⁵ Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka* s. 165.

²⁶ Filipiak. „*Biblia*” o człowieku s. 79-88.

²⁷ KDK 12; EV 34.

²⁸ Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka* s. 166; Pokrywka. *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny* s. 115.

²⁹ Por. Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka* s. 166-167.

³⁰ Por. KDK 24; Otowicz. *Etyka życia* s. 102-103.

³¹ Por. Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka* s. 167.

czynną i kobietą od pierwszego momentu istnienia, które oznacza, że ludzkość jest z natury płciowa (LMK 5).

Ludzka płciowość włączona jest w plan obrazu Bożego³². Cały człowiek w swojej psychofizycznej strukturze, z duszą i ciałem, stworzony jako mężczyzna i kobieta, jest obrazem Boga³³. Istnienie dwu płci wpisuje się w charakterystyczne dla człowieka uzdolnienie do dialogu i tworzenia wspólnoty. Relacje osobowe wyrosłe z fundamentu różnic płci zajmują specyficzne i niepowtarzalne miejsce w realizacji planu Bożego w człowieku³⁴. Zróznicowanie płci spełnia się w międzyosobowej komunii dwojga osób. Dostrzegamy tutaj ukierunkowanie płciowości na wspólnotę małżeńską, gdyż zespolenie mężczyzny i kobiety w małżeństwie stanowi pierwszą formę wspólnoty osób (por. KDK 12).

Znaczącym krokiem w odczytaniu podobieństwa człowieka do Stwórcy jest soborowe podkreślenie podobieństwa „między jednością osób boskich a jednością synów Bożych zespolonych w prawdzie i miłości” (KDK 24). Człowiek stworzony na obraz Boga bytującego w jedności osób boskich nie jest istotą samotną, lecz został stworzony jako mężczyzna i niewiasta (Rdz 1, 27). Papież Jan Paweł II stwierdza, że obrazem i podobieństwem Boga stał się człowiek nie tylko przez samo człowieczeństwo, ale także przez komunie osób, mężczyzny i niewiasty, która odzwierciedla boską komunie Osób³⁵. Stworzenie mężczyzny i kobiety na obraz Boga oznacza „Nie tylko, iż każdy z nich z osobna jest podobny do Boga, będąc istotą rozumną i wolną. Znaczy to również, że mężczyzna i kobieta, stworzeni jako »jedność dwojga« we wspólnym człowieczeństwie, są we-

³² Por. W. Neuer. *Mann und Frau in christlicher Sicht*. Gießen: Brunnen-Verlag 1993 s. 59.

³³ Pod wpływem myśli greckiej obrazu Bożego dopatrywano się jedynie w duchowej naturze człowieka. Interpretacja taka występowała wśród przedstawicieli „szkoły aleksandryjskiej”, do której należeli: Orygenes, Atanazy Wielki, Klemens Aleksandryjski, Grzegorz z Nyssy, Jan Damasceński, Ambroży. Tymczasem myśl semicka nie rozróżniała w człowieku ciała i duszy, lecz ujmowała człowieka jako całość. Godność obrazu Bożego przyznawano także ciału. Duszę i ciało traktowano jako zespolone elementy tej samej natury ludzkiej. Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 82; Potocki. *Wybrane zagadnienia z historii zbawienia „Starego Testamentu”* s. 19; Pokrywka. *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny* s. 113.

³⁴ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 95.

³⁵ Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”* s. 40. Cz. Bartnik stwierdza, że użyte jedynie przy opisie stworzenia człowieka słowo „uczynimy” w tradycji chrześcijańskiej odczytywane jest w kontekście trynitarnym. Stworzenie mężczyzny i kobiety jest dziełem Boga Trójjedynego, w którym uczestniczą wszystkie Osoby Boskie. Cz.S. Bartnik. *Dogmatyka katolicka*. T. 1. Lublin: RW KUL 1999 s. 280-295.

zwani do życia we wspólnocie miłości i do odzwierciedlania w ten sposób w świecie tej komunii miłości, która jest w Bogu, komunii, poprzez którą Trzy Osoby Boskie miłują się w wewnętrznej tajemnicy jednego życia Bożego³⁶. Wspólnota małżeńska mężczyzny i kobiety stanowi najpełniejszy obraz komunii Osób Trójcy Świętej i wskazuje na zdolność człowieka do mistycznej i eschatycznej relacji człowieka z Bogiem we wspólnocie zbawionych (EV 2).

Istotnym rysem podobieństwa człowieka do Boga jest zdolność do zjednoczenia w prawdzie i miłości (por. KDK 24). Bóg, który siebie nazywa Prawdą (zob. J 14, 6) i który jest Miłością (1 J 4, 8) w jedności Osób Boskich, stanowi wzór ludzkiego zjednoczenia. Osoba ludzka ze swej natury domaga się relacji opartych na prawdzie i miłości³⁷. Zdolność oraz potrzeba życia w prawdzie i miłości stanowią o tożsamości osoby ludzkiej³⁸. Mężczyzna i kobieta, jako „dwa somatycznie zróżnicowane podmioty uczestniczą na równi w zdolności do życia w prawdzie i miłości” (LP 29). Tożsamość osoby, mężczyzny i kobiety, przejawia się w zdolności do nawiązywania osobowych relacji i tworzenia wspólnoty osób³⁹. Zdolność człowieka do zjednoczenia w prawdzie i miłości, tworzenia relacji osobowych oraz ukierunkowanie na wspólnotę osób znajduje swoje spełnienie przede wszystkim we wspólnocie małżeńskiej⁴⁰.

Człowiek pochodzący od Boga, powołany do dialogu i komunii ze Stwórcą oraz życia we wspólnocie z ludźmi, został obdarzony darem płodności, integralnie złączonym z płciowością, męskością i kobiecością. Tekst biblijny łączy dar płodności, udzielony mężczyźnie i kobiecie z błogosławieństwem⁴¹. „Bóg im błogosławił, mówiąc do nich: «Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrz-

³⁶ MD 7. Sobór Watykański II wskazuje na wynikającą ze stworzenia społeczną naturę człowieka. KDK 12; por. T. Styczeń. *Osoba – podmiot we wspólnocie. Status quaestionis*. ZN KUL 28:1985 nr 3-4 s. 21-23.

³⁷ WW 25. K. Wojtyła stwierdza, że wartość osoby uwydatnia się w działaniu w pełni świadomym i zharmonizowanym z obiektywnym porządkiem natury oraz przy wyłączeniu osoby od wszelkiego używania. „Osoba jest takim bytem, że właściwe i pełnowartościowe odniesienie do niej stanowi miłość”. Tenże. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: TN KUL 1986 s. 43, 208.

³⁸ LdR 8; EV 34; LP 28.

³⁹ K. Wojtyła. *Rodzina jako „communio personarum”*. *Próba interpretacji teologicznej*. AK 66:1974 t. 83 z. 3 s. 350.

⁴⁰ Małżeństwo jest podstawowym powołaniem człowieka, przyjętym przez większość członków Ludu Bożego. LdR 18; por. WW 32.

⁴¹ Por. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 91.

nym i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi» (Rdz 1, 28). Zarówno mandat władzy, jak i prokreacji udzielony człowiekowi obrazuje transcendencję oraz stwórcze działanie Boga wobec świata⁴². Błogosławieństwo Boże dotyczące prokreacji, rozumiane w kontekście tradycji kapłańskiej, akcentuje prawdę, że potomstwo jest znakiem błogosławieństwa Stwórcy⁴³. Płodność wysuwa się na pierwszy plan w całym opisie, a różnice płciowe mężczyzny i kobiety wiążą się z płodnością Boga⁴⁴. Bóg dał człowiekowi szczególne upoważnienie do zaludniania ziemi i panowania nad stworzeniami. Zlecił człowiekowi ważne zadania, a także odpowiednio go przysposobił do ich wykonania⁴⁵.

Jahwistyczny opis stworzenia człowieka (Rdz 2, 7. 18-28) jest opisem starszym i ma charakter przenośny, typowo semicki. Ukazuje on dzieło stworzenia człowieka w sposób antropocentryczny (MD 6). Przytoczonych obrazów nie należy rozumieć w sensie dosłownym, historycznym, ale teologicznym. Tekst ma na celu ukazanie, kim jest człowiek⁴⁶.

O tym, że człowiek jest kimś ważnym, świadczy już samo stwierdzenie dotyczące braku człowieka (Rdz 2, 6). Brak ten dodatkowo uzasadnia potrzebę jego stworzenia. „Wtedy to Pan Bóg ulepił człowieka z prochu ziemi i tchnął w jego nozdrza tchnienie życia, wskutek czego stał się człowiek istotą żywą” (Rdz 2, 7). Autor biblijny akcentuje bliskość Boga i człowieka; z jednej strony zniszczalność człowieka, a z drugiej całkowitą zależność od Boga, który troszczy się o niego⁴⁷. Człowiek powołany do życia przez Boga jest istotą żywą, która zespala w sobie ziemski element materialny z boskim elementem duchowym⁴⁸. Boskie „tchnienie życia” pozostawia w człowieku niezatarty ślad Boga i wyjaśnia, dlaczego człowiekowi przez

⁴² Wolicka. *Biblijny archetyp człowieka* s. 164.

⁴³ Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 91.

⁴⁴ Tamże s. 102; por. L. Stachowiak. *Biblijny obraz małżeństwa: od „Starego” do „Nowego Testamentu”*. ZN KUL 23:1980 z. 3 s. 19. Płodność w *Piśmie Świętym* jest darem Boga, jednym z elementów Jego obrazu. W *Biblii* brak jest pierwiastka manichejskiego w odniesieniu do płodności, który przypisywałby jej zło i grzeszne właściwości. *Pismo Święte* nie popiera też kultu płodności występującego w religiach pogańskich. Potępia natomiast wszelkie nadużycia w dziedzinie płodności i nie ubóstwia jej oraz nie czci tak, jak miało to miejsce w rytach pogańskich. M. Filipiak. *Biblijne podstawy teologii małżeństwa*. ŻM 30:1980 z. 3 s. 13.

⁴⁵ Potocki. *Wybrane zagadnienia z historii zbawienia „Starego Testamentu”* s. 19.

⁴⁶ Tamże s. 20.

⁴⁷ Filipiak. *„Biblia” o człowieku* s. 76.

⁴⁸ Potocki. *Wybrane zagadnienia z historii zbawienia „Starego Testamentu”* s. 20. Sposób stworzenia człowieka, odmienny od stwarzania innych bytów, świadczy o tym, że człowiek nie otrzymuje życia z natury, ale od samego Boga. K. Gózdź. *Teologia człowieka. Z najnowszej antropologii niemieckiej*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006 s. 166-167.

całe życie na ziemi towarzyszy poczucie niespełnienia oraz dążenia ku Niemu (EV 35).

Wymownym znakiem tego, kim jest człowiek, jest poczucie niezaspokojenia, którego człowiek doznaje wobec świata roślinnego i zwierzęcego (EV 35). „I tak mężczyzna dał nazwy wszelkiemu bydłu, ptakom powietrznym i wszelkiemu zwierzęciu polnemu, ale nie znalazła się pomoc odpowiednia dla mężczyzny” (Rdz 2, 20). Człowiek nie utożsamia się z widzialnym światem istot żyjących i jest świadomy swojej sytuacji. Świadczy to, że posiada on władzę poznawania świata widzialnego oraz świadomość siebie, stawiając go w pozycji nadrzędnej wobec innych stworzeń. Wskutek tej nadrzędności człowiek doświadcza samotności, która wskazuje na jego podmiotowość⁴⁹. Jahwista akcentuje troskę Boga – dostrzega On dramatyczne położenie człowieka (*'ādām*) i wyraża je w słowach: „Nie jest dobrze, aby człowiek był sam” (2, 18). W istocie chodzi nie tyle o samotność osoby jednej płci z powodu braku drugiej, ale o samotność człowieka wynikającą z samej jego natury. Wtórnie natomiast odnosi się do dążeń mężczyzny i kobiety⁵⁰.

Autor biblijny ukazuje istotę człowieka także poprzez obrazowy opis stworzenia kobiety. „Wtedy to Pan sprawił, że mężczyzna pogrążył się w głębokim śnie i gdy spał, wyjął jedno z jego żeber, a miejsce to zapełnił ciałem. Po czym Pan Bóg z żebra, które wyjął z mężczyzny, zbudował niewiastę (Rdz 2, 21-22). Opisanie stworzenia kobiety posiada charakter obdarowania. Wymiar daru podkreślony został przez sposób, w jaki Bóg

⁴⁹ W doświadczeniu samotności wobec Boga ujawnia się istota człowieka. Pierwotnym przejawem człowieczeństwa jest samoświadomość i samookreślenie oraz władza poznawania świata widzialnego. Człowiek jest istotą odrębną od pozostałych stworzeń, a przez akt samoświadomości ujawnia swoją podmiotowość jako osoba. Drugą cechą człowieczeństwa jest zdolność wyboru i samostanowienia, czyli wolność woli. Człowiek ujawnia także swoją odrębność i podmiotowość poprzez świadomość ciała i jego sensu, co oznacza odkrycie złożoności swojej cielesno-duchowej natury. Ciało ludzkie umożliwia człowiekowi bycie sprawcą specyficznego ludzkiego działania, poprzez które wyraża się osoba. W definicji człowieka od początku wpisana jest także alternatywa śmierci i nieśmiertelności, związana z samostanowieniem i wyborem człowieka, poznaniem dobra i zła. Ukazuje ona ostateczny sens człowieczeństwa. Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”* s. 31-35.

⁵⁰ Tamże s. 24-29. Y. Semen podkreśla, że człowiek odkrywa, iż jest osobą i pragnie spełnić siebie w darze dla drugiej osoby, a jednocześnie przeżywa ból spowodowany niemożnością zaspokojenia tego pragnienia, gdyż wśród stworzeń nie odnajduje on żadnego bytu osobowego, zdolnego do przyjęcia jego daru. Samotność człowieka ma zatem nie tyle charakter sentymentalny, emocjonalny, lecz jest to samotność radykalna i całkowita; samotność ontologiczna, która budzi w nim trwogę i przerażenie. Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 64.

dokonuje stworzenia. Ma ono miejsce podczas tajemniczego, głębokiego snu *tardēmāh*, będącego rodzajem ekstazy, przenoszącej człowieka w sferę Bożego działania, gdzie Bóg objawia swoje orędzie albo swój plan⁵¹.

Człowiek (*ādām*) przejawia pragnienie odpowiedniej pomocy, czyli równorzędnego partnera umożliwiającego spotkanie i dialog⁵². Poszukuje on pomocy, która byłaby jego odpowiednikiem, byłaby mu równa. Użyty w tekście hebrajskim termin *ēzer* wskazuje na wsparcie, które jedna osoba niesie drugiej, na pomoc życiową⁵³. Kobieta ma pomagać mężczyźnie i wzajemnie, mężczyzna kobiecie, przede wszystkim w samym „byciu człowiekiem”, aby wzajemnie odkrywać i potwierdzać integralny sens człowieczeństwa i wezwanie do międzyosobowej komunii (MD 7).

Tekst ukazuje stworzenie kobiety jako utworzenie jej z ciała mężczyzny⁵⁴, co oznacza to samo człowieczeństwo obojga. Kobieta posiada tę samą naturę i godność, co mężczyzna – w istocie są oni jednorodni. Tożsamość natury podkreślona została także poprzez użycie w Rdz 2, 23 tego samego słowa, odnoszonego w *Biblii* wyłącznie do człowieka, zarówno na określenie mężczyzny (*iś* – mąż), jak i na określenie kobiety (*iśśāh* –

⁵¹ Termin ten użyty jest w opisie snu Abrahama Rdz 15, 1-12 oraz snów Józefa, związanych z tajemnicą wcielenia w Mt 1, 20-24; 2, 30; 3, 19. Potocki. *Wybrane zagadnienia z historii zbawienia „Starego Testamentu”* s. 21; Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 84-85.

⁵² Hebrajski termin *ādām* określający człowieka posiada znaczenie kolektywne. Jest pojęciem nadrzędnym w stosunku do rozróżnienia na pierwiastek męski i żeński. Człowiek to mężczyzna i kobieta. Niewiasta jest drugim „ja” we wspólnym człowieczeństwie. MD 6; Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 85.

⁵³ Użyty w tekście rzeczownik *ēzer* (pomoc) zawiera treść personalną. Nie oznacza on roli podporządkowania, nie wprowadza żadnej konotacji poddania lub instrumentalizowania. *Biblia* używa tego terminu w odniesieniu do Boga, który jest nazywany *ēzer* w stosunku do człowieka i jest pomocą dla swojego ludu (Wj 18, 4; Pwt 33, 7; Ps 9-10; Ps 27, 9; 33, 20; 35, 2; 70, 6; 94, 17; 115, 9-11, Ps 124, 8). Pomoc oznacza miejsce schronienia, punkt oparcia i zawierzenia, pewność opieki i bezpieczeństwa. Pomoc kobiety należy ujmować w kategoriach osobowych jako szansę wzajemnego, osobowego uzupełniania się i rozwoju swego człowieczeństwa. LMK 6; Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 85-88. Kobieta nie powinna być dla mężczyzny pomocą jako siła robocza, narzędzie zaspokojenia popędu seksualnego czy rodzenia potomstwa. Jedno dla drugiego winno być pomocą przede wszystkim w osiągnięciu pełni człowieczeństwa. Bóg przeznaczył człowiekowi całego drugiego człowieka, a nie tylko jego funkcję. Tak rozumiana wzajemna „pomoc” kobiety i mężczyzny jest warunkiem spełnienia bytowej pełni człowieka. Filipiak. *„Biblia” o człowieku* s. 14. Nie chodzi zatem tylko o pomoc w działaniu i czynieniu sobie ziemi poddaną, ale o towarzyszkę życia, z którą mężczyzna jako z żoną może połączyć się, stając się z nią „jednym ciałem”. LMK 6; por. MD 6.

⁵⁴ Użyty termin *sela* oznacza bok, żebro, kość, życie. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 83-84.

mężowa)⁵⁵. Obraz „żebra”, które anatomicznie znajduje się blisko serca i osłania je, wskazuje na wzajemną bliskość mężczyzny i kobiety oraz tłumaczy siłę miłości i przyciągania się mężczyzny i kobiety, którego źródłem jest sam Bóg⁵⁶.

Obdarowanie człowieka przez Boga zostało nie tylko zauważone, ale i dobitnie wyrażone. „Ta dopiero jest kością z moich kości i ciałem z mego ciała! Ta będzie się zwała niewiastą, bo ta z mężczyzny została wzięta” (Rdz 2, 23). Papież Jan Paweł II zauważa ten okrzyk zachwytu i podkreśla niepowtarzalną głębię oraz moc tego pierwotnego przeżycia i wzruszenia⁵⁷. „Dopiero pojawienie się kobiety [...], w której także żyje duch Boga Stwórcy, może zaspokoić potrzebę dialogu międzyosobowego, mającego tak żywotne znaczenie dla ludzkiej egzystencji. W bliźnim – mężczyźnie czy kobiecie – można dostrzec odbicie samego Boga, ostatecznego celu i zaspokojenia każdego człowieka” (EV 35). W relacji do osoby drugiej płci człowiek przejawia zdolność upodobania, polegającego na jednoczesnym uznaniu wartości cielesnych, psychicznych i duchowych. W doświadczeniu człowieka nie pojawia się czyste upodobanie seksualne, ale łączy się ono z głębszymi przeżyciami, w zależności od rozwoju i bogactwa uczuciowego osoby⁵⁸. Wyrażone przez człowieka zdumienie mówi o wielkości

⁵⁵ Tamże 84-85. S. Potocki uważa, że opis bezskutecznego poszukiwania pomocy odpowiedniej dla mężczyzny wśród zwierząt i ptactwa definitywnie wyklucza poglądy godzące w ludzką godność kobiety. Potocki. *Wybrane zagadnienia z historii zbawienia „Starego Testamentu”* s. 21.

⁵⁶ Papież Benedykt XVI, komentując ten fragment biblijnego opisu stworzenia zapisanego w Rdz 2, stwierdza, że „można zobaczyć na tle tego opowiadania idee występujące na przykład w micie opowiedzianym przez Platona, według którego człowiek pierwotnie miał kształt kuli, co oznacza, że sam w sobie był kompletny i samowystarczalny. Ale karząc go za pychę, Zeus go przepołowił i teraz nieustannie poszukuje swej drugiej połowy i dąży ku niej, aby odzyskać pełnię. W przekazie biblijnym nie ma mowy o karze; jednak myśl, że człowiek jest w jakiś sposób niekompletny, że ze swej natury dąży do znalezienia w drugim dopełnienia swej całości; że tylko w zjednoczeniu mężczyzny i kobiety człowiek może stać się »kompletny«, ta idea jest bez wątpienia obecna”. DCE 11.

⁵⁷ Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”* s. 39; LMK 6. Zachwyt, głęboka radość i wzruszenie towarzyszące spotkaniu z osobą drugiej płci, mają swoje źródło w samym odkryciu istnienia i wartości osoby drugiej płci oraz odkryciu własnego niedosytu, niedopełnienia czy samotności, którą może wypełnić ta konkretna osoba. A. Szostek. *Wokół godności, prawdy i miłości. Rozważania etyczne*. Lublin: RW KUL 1998 s. 237-238.

⁵⁸ J. Kowalski. *Ciało ludzkie a miłość chrześcijańska*. „Rodzina Katolicka. Biuletyn Wydziału Duszpasterstwa Rodzin Kurii Metropolitalnej w Krakowie” 1:1997 nr 114 s. 33-45; R. Buttiglione. *Myśl Karola Wojtyły*. Tłum. J. Merecki. Lublin: TN KUL 1996 s. 152.

daru Bożego, którym jest uszczęśliwiająca, pierwotna jedność mężczyzny i kobiety w małżeństwie⁵⁹.

Papież Benedykt XVI stwierdza, że tylko w zjednoczeniu mężczyzny i kobiety człowiek może stać się kompletny. Dlatego dalsze słowa przekazu biblijnego nazywa „proroctwem dotyczącym Adama”: „Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem” (Rdz 2, 24)⁶⁰. Komentując ten tekst, Benedykt XVI dostrzega zakorzeniony w naturze człowieka *eros*, który skłania człowieka do poszukiwania niewiasty i opuszczenia dla niej swego ojca i matki. Jedynie razem przedstawiają oni całość człowieka, stając się „jednym ciałem”⁶¹. Zauważa też stwórczą celowość, która sprawia, iż *eros* „Kieruje człowieka ku małżeństwu, związkowi charakteryzującemu się wyłącznością i definitywnością; tak i tylko tak urzeczywistnia się jego głębokie przeznaczenie. Obrazowi Boga mono-teistycznego odpowiada małżeństwo monogamiczne. Małżeństwo oparte na miłości wyłącznej i definitywnej staje się obrazem relacji Boga do Jego ludu, i odwrotnie: sposób, w jaki miłuje Bóg, staje się miarą ludzkiej miłości”⁶².

Dla określenia więzi małżeńskiej, wyrażonej zwrotem: „łączy się ze swą żoną” w Rdz 2, 24, użyte zostało słowo *dābaq*, tłumaczone jako „przyklepić się”, „złączyć w miłości”. W języku biblijnym odnosi się ono zarówno do sfery *erosu*, jak również do relacji interpersonalnych oraz sfery religijnej, gdzie oznacza miłosne przylgnięcie do Boga. „Jedno ciało” oznacza zatem więź osobową, która implikuje także zjednoczenie cielesne. Tym bardziej, że ciało w sensie starotestamentalnym oznacza całego człowieka,

⁵⁹ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 85.

⁶⁰ DCE 11. Od początku mężczyzna i kobieta jawią się jako „jedność dwojga”, co oznacza wyjście z pierwotnej samotności człowieka, w której nie znajdował on „pomocy do siebie podobnej”. LMK 6.

⁶¹ Papież Jan Paweł II stwierdził, że język biblijny i platoński można tłumaczyć jeden na drugi tylko z wielką ostrożnością. Według Platona bowiem *eros* jest miłością spragnioną transcendentnego Piękna i wyrazem niedosytu, dążącego stale do swego wiecznego przedmiotu. Dąży ona do wyzwolenia duszy z materii. Miłość ta nie cofa się przed największym wysiłkiem, aby osiągnąć zjednoczenie. Jest skierowana ku najwyższym wartościom, ale jednocześnie jest egocentryczna i pożądliva. Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”* s. 76.

⁶² DCE 11. P. Evdokimov stwierdza, że jedno z nich odizolowane od drugiego nie jest człowiekiem doskonałym, oderwane od całości jest tylko „połową człowieka”. Człowiek to zawsze Adam i Ewa. Oboje kształtują *coesse* – współbyt, współistnienie. Od samego początku człowiek jest „bytem małżeńskim”. P. Evdokimov. *Sacrement de l'amour*. Paris 1980. Cyt. za: Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 85-86.

całą jego istotę, czyli osobę⁶³. Jahwista akcentuje, że Bóg dał człowiekowi szansę urzeczywistnienia siebie w pełni poprzez dar dla drugiej osoby i możliwość tworzenia komunii osób w małżeństwie⁶⁴. Jan Paweł II stwierdza, że mężczyzna i kobieta są wezwani nie tylko do bytowania obok siebie czy razem ze sobą, ale też wzajemnie „jedno dla drugiego” (MD 7).

Obraz człowieka stworzonego przez Boga zyskuje swoją wyrazistość w tekście zwieńczającym drugi opis stworzenia: „Chociaż mężczyzna i jego żona byli nadzy, nie odczuwali wobec siebie wstydu” (Rdz 2, 25). Według Jana Pawła II fragment ten posiada charakter konstytutywny i kluczowy dla zrozumienia istoty człowieka, który wyszedł z ręki Boga. Pozwala on bowiem zrozumieć najgłębszy sens ludzkiego ciała, w jego męskości i kobiecości⁶⁵. Nagość, będąca doświadczeniem mężczyzny i kobiety podkreśla prawdę bytową męskości i kobiecości, której doświadczają. Stan ich świadomości, nieskażonej grzechem, określaną jako stan pierwotnej niewinności, pozwala im widzieć siebie wzajemnie w sposób pełny, według miary obrazu Boga. Mężczyzna i kobieta widzą siebie wzrokiem tajemnicy stworzenia, bez wewnętrznego pęknięcia i przeciwstawienia tego, co duchowe, i tego, co zmysłowe. Widzą swoją męskość i kobiecość w perspektywie osobowej oraz w wymiarze komunii osób, prostocie i czystości. Komunikują się wzajemnie na gruncie komunii osób, w której poprzez męskość i kobiecość są dla siebie wzajemnie darem. Pełnia widzenia siebie nawzajem łączy się z poczuciem oblubieńczego sensu ciała. Sens ten ma charakter osobowy, gdyż pochodzi z głębi komunii osób w miłości⁶⁶.

Różnica płciowa jest skierowana ku komunii osób i jest przeżywana przez mężczyznę i kobietę w pokoju, o czym świadczy opisane w *Księdze Rodzaju* przeżywanie nagości bez odczuwania wstydu (por. Rdz 2, 25). Jest ono możliwe, ponieważ oboje głęboko doświadczają obdarowania światem i sobą wzajemnie przez Boga, posiadają wewnętrzną wolność od przymusu ciała i płci oraz wolność umożliwiającą wzajemne bycie darem dla drugiej osoby i jego przyjęcie. Dzięki tej wolności odkrywają oblubieńczy sens ciała. Ciało ludzkie, naznaczone znamieniem męskości

⁶³ Por. Rdz 34, 3; 1 Krl 11, 2; Rt 1, 14; Pwt 10, 20; 11, 22; 13, 5; 30, 2; Joz 22, 5; Kpł 13, 8. Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 86.

⁶⁴ Por. Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich* s. 39-43. Dar ujawnia szczególną prawidłowość bytowania osobowego. Człowiek spełnia się, bytując „z kimś” i „dla kogoś”. Komunia osób oznacza bytowanie w relacji wzajemnego daru, która jest wypełnieniem pierwotnej samotności człowieka. Tamże s. 53.

⁶⁵ Tamże s. 45.

⁶⁶ Tamże s. 45-51.

albo żeńskości, zawiera w sobie atrybut małżeński – jest nim zdolność wyrażania miłości, w której osoba staje się darem i realizuje sens swego istnienia⁶⁷. W tajemnicy stworzenia ciało jest wyrazem ducha i zostało powołane do istnienia w komunii osób, „na podobieństwo Boga”⁶⁸. W tym kontekście jest zrozumiałe, że mężczyzna i kobieta nie odczuwali wstydu⁶⁹.

Jedność, o której mowa w Rdz 2, 24, urzeczywistnia się w zjednoczeniu małżeńskim. Mężczyzna i kobieta łączą się jako mąż i żona i stają się „jednym ciałem”⁷⁰. Stworzenie człowieka na obraz Boży dotyczy także małżeństwa, które jest sposobem istnienia ludzkości. Partycypacja małżeństwa w dziele stworzenia polega na odzwierciedlaniu miłości i ojcostwa Boga. Przez małżeństwo Bóg urzeczywistnia w ludziach swój plan miłości. Jednocześnie jedność ludzka jest obrazem Boga jako źródła życia⁷¹. Małżeństwo ustanowione przez Boga i będące Jego obrazem jest z natury przeznaczone do przekazywania życia nowym pokoleniom (por. MD 6). Tekst jahwistyczny nie stawia na pierwszym miejscu prokreacji, lecz małżeństwo jako osobowo-cieleśną wspólnotę mężczyzny i kobiety. Zróznicowanie płci ujmuje w perspektywie zjednoczenia osobowego, a obowiązek prokreacji podporządkowuje osobowej więzi miłości⁷².

Pierwsi ludzie, mężczyzna i niewiasta, stanowią początek i wzór takich samych wspólnot dla wszystkich mężczyzn i kobiet, którzy wybierają małżeństwo. Jedność małżeńska, do której zostali stworzeni mężczyzna i kobieta, dokonuje się przez wybór. Poprzez wzajemny wybór powstaje małżeńskie przymierze osób⁷³.

⁶⁷ LMK 6. Jan Paweł II. *Człowiek – osoba w wolności miłowania staje się darem* (16.01.1980) nr 1. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Teologia małżeństwa*. Red. W. Zega. Kraków: Wydawnictwo M 1999 s. 54-55.

⁶⁸ LMK 6. Por. Jan Paweł II. *Zagubienie daru wewnętrznej wolności* (23.07.1980) nr 1-2: W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 110-111.

⁶⁹ Wstyd jest wewnętrzną potrzebą unikania takich reakcji na ciało, które pozostają w kolizji z wartością osoby. Stanowi naturalną ochronę osoby przed traktowaniem jej jako przedmiotu użycia. K. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: TN KUL 1986 s. 159, 163.

⁷⁰ Rdz 2, 24; MD 6; LMK 6.

⁷¹ Paweł VI. *Przemówienie do Equipes Notre Dame* (04. 05.1970). AAS 7:62(1970) s. 431. J. Bajda. *Powołanie małżeństwa i rodziny. Próba syntezy teologiczno-moralnej*. W: *Teologia małżeństwa i rodziny*. T. 1. Red. K. Majdański. Warszawa: ATK 1980 s. 51.

⁷² Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 87.

⁷³ LdR 8. Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”* s. 43.

1.1.2. Grzech u źródeł prawdy o człowieku

Porządek stworzenia został naruszony przez grzech pierworodny oraz jego skutki⁷⁴. Jego istotą jest odrzucenie zależności stworzenia od Stwórcy. Grzech pierworodny spowodował zerwanie komunii człowieka z Bogiem⁷⁵. Relacja człowieka z Bogiem Stwórcą została zakłócona, gdy pod namową osobowego zła przekroczył on nadane przykazania (por. Rdz 2, 16-17) i zaczął podważać różnicę między nim a Bogiem.

Skutkiem zerwania komunii z Bogiem jest zakłócenie relacji międzyludzkich. „Kto nie uznaje Boga jako Boga, sprzeniewierza się głębokiemu pojęciu człowieka i narusza komunie między ludźmi” (EV 36). Naruszenie komunii z Bogiem ujawnia się w sposobie przeżywania różnicy płciowej między mężczyzną i kobietą. Kongregacja Nauki Wiary wyjaśnia, że „Tam, gdzie ludzkość uważa Boga za swego nieprzyjaciela, relacja mężczyzny i kobiety ulega zdeprawowaniu. Kiedy ta ostatnia relacja zostaje podważona, tym samym dostęp do oblicza Boga zostaje wystawiony na ryzyko zatracenia”⁷⁶. Utracenie pierwotnej zdolności komunikowania się w prawdzie i miłości przesłoniło człowiekowi sens i cel różnic płciowych. Odmienność płci została odczuta i uświadomiona jako przeszkoda w osobowych relacjach mężczyzny i kobiety oraz element przeciwstawienia osób⁷⁷.

Grzech zburzył pierwotną harmonię w człowieku i utrudnił panowanie duchowych władz duszy nad ciałem (por. Rdz 3, 7). Pojawiła się pożądlivość, która wprowadziła napięcie między świadomością osobową a doświadczeniem cielesności, pomiędzy pragnieniem miłości a siłą popędu. Nastąpiła dezintegracja osoby oraz utrata zdolności samowładania sobą⁷⁸. Najgłębszy wymiar tej destrukcji polega na zakłóceniu wewnątrz-

⁷⁴ KKK 400. Papież Pius XI nauczał, że „człowiek, który utracił stan pierwotnej doskonałości, został odkupiony przez Chrystusa i przywrócony do nadprzyrodzonego stanu dziecka Bożego, jednak bez pozanaturalnych przywilejów: nieśmiertelności ciała i całkowitej równowagi władz. Dlatego właśnie pozostały w naturze ludzkiej skutki grzechu pierworodnego, w szczególności zaś osłabienie woli i nieokiełznane żądze”. DIM s. 46.

⁷⁵ Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 86-87.

⁷⁶ LMK 7; por. EV 36.

⁷⁷ Jan Paweł II. *Znaczenie pierwotnego wstydu w stosunkach międzyosobowych mężczyzny i kobiety* (04.06.1980) nr 2. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 101-102.

⁷⁸ Bajda. *Chrystus odwołuje się do „serca”* s. 157. Jan Paweł II stwierdza, że pożądlivość ciała stała się zagrożeniem dla samoposiadania siebie i samopanowania, istotnych dla osoby. Człowiek odtąd posiada je o tyle, o ile je zdobywa. Jan Paweł II. *Ciało niepoddane duchowi rozbija jedność człowieka jako osoby* (28.05.1980) nr 3. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 99.

nej jedności serca, które ograniczyło spojrzenie człowieka na ciało. Oznaką tej redukcji jest pojawienie się pożądania, dążącego do zaspokojenia seksualnej potrzeby ciała, nawet kosztem zawłaszczenia drugiej osoby⁷⁹. Wyrazem zafałszowania serca jest także zakłócenie jedności wewnętrznej, wskutek którego człowiek zaczął upatrywać źródła grzechu wyłącznie w ciele. Oskarżając jedynie ciało, tym samym usprawiedliwia siebie kosztem oskarżenia ciała i tym łatwiej ulega pożądaniu⁸⁰.

Wskutek grzechu zakłóceniu uległ także obraz miłości Boga, którym jest małżeństwo. Człowiek dotknięty grzechem zaczął negować jedność między mężczyzną i kobietą. Grzech zakłócił bowiem świadomość oblubieńczego i rodzicielskiego sensu ciała⁸¹. Zakłócił relacje międzyosobowe mężczyzny i kobiety, oparte na wzajemnej wymianie` daru⁸². Po grzechu człowiek stał się skłonny do egoizmu, czyli poszukiwania wyłącznie własnego dobra⁸³. Pożądliwość spowodowała zachwianie spojrzenia na seksualność, w której człowiek zaczął spozstrzegać wyłącznie jej użyteczność⁸⁴.

⁷⁹ Jan Paweł II. *Pożądanie – intencjonalna redukcja horyzontu myśli i serca* (17.09.1980) nr 3-4. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 138-139. W grzechu człowiek nie chce uczucia i dążenia do przyjemności zmysłowej podporządkować osobie i miłości, ale przeciwnie – podporządkowuje osobę i miłość uczuciu i poszukiwaniu przyjemności. Wówczas „używanie” wypiera „miłowanie”. Zło moralne leży w nieuszanowaniu obiektywnej wartości osoby i traktowaniu jej jako przedmiotu „użycia”, a także w nieliczeniu się z obiektywnymi zasadami współżycia osób różnej płci. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 147-150.

⁸⁰ Por. Jan Paweł II. *Wartość ciała i płci według zamiaru Stwórcy* (22.10.1980) nr 4. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 157.

⁸¹ Por. Jan Paweł II. *Cykl „poznania – rodzenia” i perspektywa śmierci* nr 6. Audycja generalna 26.03.1980. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 79.

⁸² Załamanie się pierwszego przymierza i nieudana próba posłuszeństwa człowieka wobec Boga zakłóca jego poczucie oblubieńczego sensu własnego ciała i skutkuje pojawieniem się wstydu. Zmiana ta dotyczy w sposób najbardziej bezpośredni relacji: mężczyzna – kobieta. Pierwotna niewinność eliminowała potrzebę wstydu. W przeżyciu wstydu człowiek doświadcza lęku wobec drugiej osoby i jest to lęk o własne „ja”, a jednocześnie wyraża potrzebę afirmacji i akceptacji swojej osoby. Pojawienie się wstydu po grzechu pierwszych ludzi, a w szczególności wstydu seksualnego, jest zatem wyrazem utraty pierwotnej pełni widzenia siebie w sposób osobowy, w perspektywie daru, wewnętrznej wolności i miłości. Przyczyną pojawienia się wstydu jest zepchnięcie osoby na pozycję przedmiotu użycia, pożądania, przywłaszczenia. Wstyd pojawił się jako ochrona osoby i jej godności. Pojawienie się wstydu odpowiada zagrożeniu daru w jego osobowej intymności i świadczy o załamaniu się niewinności przeżycia. Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich* s. 46-48, 61-64.

⁸³ C. Baars. *Psychologia miłości i seksualności*. Tłum. J. Czapczyk. Poznań: „W drodze” 2003 s. 30.

⁸⁴ Por. Jan Paweł II. *Ciało niepoddane duchowi rozbija jedność człowieka jako osoby* nr 4 s. 99-11.

Mężczyzna i kobieta stali się skłonni do traktowania drugiej osoby jako przedmiotu zaspokojenia własnych potrzeb seksualnych, popędu lub potrzeby przyjemności⁸⁵. Traktowanie drugiej osoby w sposób poządlivy, przedmiotowy prowokuje ją i wzbudza także w niej poządlivosc⁸⁶.

Wskutek grzechu pojawiło się podważanie równej godności mężczyzny i kobiety, a ich harmonijne, komplementarne relacje zostały skonfliktowane (LMK 8). Grzech w miejsce wzajemnej komunii wprowadził nieufność, obojętność i wrogość, która posuwa się nawet do zabójczej nienawiści (EV 36). W ten sposób jedność małżeńska mężczyzny i kobiety została zagrożona, a ich wzajemne relacje zostały naznaczone poządlivaniem i chęcią panowania⁸⁷. Tekst biblijny dowodzi zmiany w relacjach mężczyzny i kobiety: „ku twemu mężowi będziesz kierowała swe pragnienia, on zaś będzie panował nad tobą” (Rdz 3,16). Wzajemna miłość została wynaturzona w kierunku poszukiwania samego siebie, ignorowania i niszczenia miłości oraz zastępowania jej grą dominacji jednej płci nad drugą. Zagubiona została równość, szacunek i miłość, których według planu Boga wymaga związek mężczyzny i kobiety (LMK 7). W obszarze zjednoczenia seksualnego małżonków pojawiła się manipulacja drugim człowiekiem, jego ciałem i zdolnością prokreacyjną. Zjednoczenie płciowe bywa formą uprzedmiotowienia partnera, używania osoby współmałżonka dla zaspokojenia swego egoizmu. Kierując ku mężowi swe pragnienia opieki, uznania, bezpieczeństwa i obrony, żona jest nierzadko traktowana przez niego jako poddana, a nie jako partnerka⁸⁸.

Konsekwencje grzechu zaciążyły także na stosunku człowieka wobec płodności i ludzkiego życia. Encyklika *Evanangelium vitae* stwierdza, że „nieposłuszeństwo Adama niszczy i zniekształca zamysł Boży wobec ludzkiego życia i wprowadza na świat śmierć” (EV 36). W małżeństwie pojawiła się skłonność do zrywania jedności między zjednoczeniem płciowym a przekazywaniem życia⁸⁹. Ludzka płodność bywa traktowana nie jako dar, ale jest lekceważona i odrzucana. Poządlivosc skłania człowieka tak-

⁸⁵ Mt 5, 27-28. Jan Paweł II. *Psychologiczne i teologiczne rozumienie poządlivania* (08.10.1980) nr 3. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 148.

⁸⁶ Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 103.

⁸⁷ Por. Rdz 3, 11-13. Od niepamiętnych czasów na relacjach damsko-męskich ciąży silne uprzedzenie do płci żeńskiej, zwane mizoginizmem, od greckich słów: *misos* – nienawiść oraz *gyne* – kobieta. Współcześnie przybiera on postać męskiego szowinizmu. Inną postacią tego grzesznego obciążenia są wszelkie formy wykorzystywania kobiet od struktur społecznych opartych na poligamii aż po współczesną „komercjalizację” kobiecego ciała. Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 93-94.

⁸⁸ Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 107-108.

⁸⁹ Por. Bajda. *Powołanie małżeństwa i rodziny* s. 17-25.

że do zawłaszczania i traktowania płodności w sposób instrumentalny, wyłącznie jako źródło prokreacji⁹⁰. Grzech wprowadził w życie małżonków cierpienie. U kobiety jest ono związane ze służbą nowemu życiu, która została naznaczona różnymi dolegliwościami oraz bólami rodzenia⁹¹. Cierpienie mężczyzny spowodowane grzechem wiąże się głównie z trudem zdobywania pożywienia (Rdz 3, 16-19)⁹².

Grzech przybiera obecnie różne formy zakłamania prawdy o człowieku jako mężczyźnie i kobiecie, ludzkiej miłości i płodności oraz małżeństwie. Kluczowym zafałszowaniem jest wewnętrzne podzielenie osoby: oddzielanie ciała od osoby i jej wolności. Wskutek tego ciało jest depersonalizowane. Konsekwencją tego jest oddzielanie seksualności od miłości oraz traktowanie ciała jako przedmiotu użycia. Skutkiem oddzielenia ciała od osoby jest także oddzielenie miłości od prokreacji. Utrwała ono mentalność antykonceptyjną i wrogą życiu, a także dążenie do prokreacji poza kontekstem miłości i aktem małżeńskim. Wreszcie trzecim skutkiem jest oddzielanie prokreacji od seksualności, przejawiające się w dążeniu do sztucznej prokreacji. W rezultacie zafałszowania prawdy osoby oraz seksualności relatywizacji ulegają postawy w dziedzinie miłości. Zafałszowanie to leży także u podstaw obecnego kryzysu instytucji małżeństwa i rodziny oraz jej dowolnego rozumienia⁹³.

1.1.3. Odkupienie człowieka w Chrystusie

Człowiek po grzechu pierwotnym nie utracił swojej godności dziecka Bożego. Obraz Boży w człowieku, przyćmiony przez grzech pierwotny, ponownie nabiera blasku w Jezusie Chrystusie⁹⁴. Odkupienie staje się obok stworzenia źródłem godności człowieka. Godność ta łączy się z Bożym przybraniem człowieka za syna⁹⁵. Człowiek odkupiony drogocenną Krwią Chrystusa został wezwany do bycia „synem w Synu”, żywą świątynią Ducha Świętego i jest przeznaczony do życia wiecznego w uświęcającej komunii z Bogiem (ChL 37). W ten sposób Słowo Wcielone objawia w pełni tajemnicę człowieka, którego istnienie nabiera sensu w powołaniu do życia nadprzyrodzonego w komunii z Bogiem i udziału

⁹⁰ Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 91.

⁹¹ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 107.

⁹² Por. KKK 1607.

⁹³ Caffara. *Podstawy doktrynalne rodziny* s. 43-44.

⁹⁴ EV 36-37; por. Otowicz. *Etyka życia* s. 103.

⁹⁵ J 1, 12; 1 J 3, 1; Rz 8, 15; por. K. Wojtyła. *Rozważania o istocie człowieka*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2003 s. 111.

łu w miłości Trójcy Świętej⁹⁶. Odkupieńcze dzieło Chrystusa jest źródłem łaski otwierającej przed ludźmi bramy królestwa życia (por. Rz 5, 12-21). Włączenie w to dzieło dokonuje się przez powtórne zrodzenie człowieka przez Boga w sakramencie chrztu, które daje mu udział w pełni Bożej miłości (por. EV 37).

Naśladując Chrystusa, człowiek na nowo staje się w pełni człowiekiem⁹⁷. W tych, którzy przyjmują łaskę Chrystusa, obraz Boży zostaje przywrócony, odnowiony i doprowadzony do doskonałości. Zostaje im ofiarowana pełnia życia. Włączeni w Chrystusa według zamysłu Bożego „stają się na wzór obrazu Jego Syna” (Rz 8, 29). W Chrystusie człowiek może odnaleźć własną tożsamość i odbudować zerwane więzi braterstwa (por. EV 36). Człowiek odkupiony przez Chrystusa nieustannie powraca do prawdy o swoim cielesności i płci, związanej z jego istotą⁹⁸. Pomimo zniekształceń relacji mężczyzny i kobiety na skutek grzechu człowiek nie zatracił i nigdy nie zatraci całkowicie poczucia obłubieńczego sensu ciała. Sens ten, wynikający ze stworzenia, stanowi najgłębszą warstwę w człowieku. Ukierunkowuje on mężczyznę i kobietę na wzajemne przeżywanie miłości w wymiarze daru z siebie i domaga się odsłonięcia i ukazywania w całej prawdzie⁹⁹.

Chrystus objawia człowiekowi na nowo tajemnicę Bożej miłości, która oświetla powołanie mężczyzny i kobiety. W tajemnicy zbawczej przenika On całe człowieczeństwo, wraz z jego cielesnością, nasycając je wewnętrznie nowym znaczeniem¹⁰⁰. Człowiek odkupiony przez Chrystusa jest w stanie poznać prawdę o swojej godności i seksualności. Jest w stanie także panować i kierować swoimi popędami, zmysłowością oraz uczuciowością. Może budować więź z innymi na płaszczyźnie wspólnych celów, wolnego wyboru oraz wzajemnej odpowiedzialności za siebie¹⁰¹. Wiąże się to jed-

⁹⁶ Por. EV 37-38; por. KDK 22.

⁹⁷ WW 29; zob. KDK 22.

⁹⁸ Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”* s. 58.

⁹⁹ Tamże. Międzynarodowa Komisja Teologiczna stwierdza, iż zasadnicze elementy natury pozostają identyczne przez całą historię. „Może się jednak zdarzyć, że stana się niezrozumiałe lub usunięte z serca człowieka z powodu grzechu i historycznych, kulturowych uwarunkowań, które mogą wywierać negatywny wpływ na osobiste moralne życie: ideologie, podstępne propagandy, ogólny relatywizm, struktury grzechu”. Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *W poszukiwaniu etyki uniwersalnej: nowe spojrzenie na prawo naturalne* nr 52. Tłum. R. Kiełtyka. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UJPPII 2010.

¹⁰⁰ Bajda. *Chrystus odwołuje się do „serca”* s. 159.

¹⁰¹ Por. W. Bołoz. *Antropologiczne i kulturowe uwarunkowania wychowania seksualnego*. HD 3:1997 nr 244 s. 83-97.

nak z działaniem woli, ukierunkowanej na dobro osób. Odczytanie obluźniejszego sensu ciała i płci jest zadaniem etycznym, przedmiotem wysiłku powierzonego człowiekowi (WW 27). Człowiek może i powinien przedkładać dobro osób ponad poruszenia zmysłowe i uczuciowe. Oznacza to praktykowanie cnoty czystości, która pomaga integrować ludzką seksualność i podporządkować ją osobie¹⁰². Czystość umożliwia integrację osoby oraz istniejących w niej sił życia i miłości, a także integralność daru z siebie w miłości¹⁰³. Dzięki integracji seksualność może zostać podporządkowana panowaniu osoby oraz włączona w przeżywanie miłości między osobami¹⁰⁴.

Dzięki Chrystusowi urzeczywistnia się w człowieku Boży zamysł o małżeństwie i rodzinie. Łaska Chrystusa uzdrawia z ran grzechu i pozwala w pełni poznać i wypełnić ten zamysł (FC 3). Boży zamysł miłowania i przekazywania życia, powierzony człowiekowi, pomimo zniekształcenia przez grzech, znajduje zatem ostateczne wypełnienie w Chrystusie (por. EV 36).

Obecne w głębi serca człowieka poczucie sensu ciała pomaga odkryć ekonomię sakramentalną, poprzez którą łaska i zbawienie docierają do człowieka (WW 27). Łaska Chrystusa, czerpana z sakramentów świętych i upraszana na modlitwie, uzdalnia osobę do miłości wspańiałomyślnej, czyli daru z siebie¹⁰⁵. Wsparcie łaski Bożej podtrzymuje także wspólnotę miłości małżonków i jej ścisły związek z prokreacją (por. WW 5). Łaska odkupieńcza umożliwia ponadto wypełnienie powołania do komunii nadprzyrodzonej miłości z Bogiem i braćmi, poprzez którą człowiek staje się w pełni człowiekiem¹⁰⁶.

1.2. Ludzka płciowość podstawą zawarcia małżeństwa

U podstaw rozumienia ludzkiej płciowości¹⁰⁷ leży ścisły związek duszy i ciała w człowieku. Na antropologii chrześcijańskiej pierwszych wieków

¹⁰² Zob. A. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie. Podręcznik teologii małżeństwa i rodziny*. Tłum. P. Rak. Kraków: Wydawnictwo M 2002 s. 38-40. Podkreślanie negatywnej strony seksualności, jako miejsca słabości i grzechu człowieka, prowadziło w przeszłości do niedoceny tego szczególnego daru Bożego. Negatywne spojrzenie na ludzką płciowość zniekształca spojrzenie na całego człowieka. J. Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej*. Kraków: Wydawnictwo M 1994 s. 136.

¹⁰³ Zob. KKK 2337-2350.

¹⁰⁴ Możnaść ta stanowi o osobowej specyfice ludzkiego bytowania w świecie. Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich* s. 58-59.

¹⁰⁵ Por. Baars. *Psychologia miłości i seksualności* s. 31.

¹⁰⁶ WW 29; LP 12.

¹⁰⁷ W polskich tłumaczeniach dokumentów Stolicy Apostolskiej na oznaczenie męskości i kobiecości często używa się terminu „płciowość”. PH 1, 10; FC 11; WW 4-6;

zaciążyła negatywnie antropologia platońska, która przyjmując przypadłościową jedność duszy i ciała, uważała ciało za przeszkodę, więzienie dla duszy. Ideał człowieka upatrywała w wolności od cielesności i od świata. W konsekwencji ludzka płciowość traktowana była często z pesymizmem jako źródło zła i grzechu¹⁰⁸. Takie spojrzenie na płciowość prowadziło do restrykcyjnego traktowania tej dziedziny życia, którego pozostałości przetrwały aż do naszych czasów.

Substancjalna jedność stanowiąca istotę bytu ludzkiego sprawia, że człowiek jest osobą zarazem poprzez swoje ciało, jak i przez ducha¹⁰⁹. *Katechizm Kościoła Katolickiego* stwierdza, że duch i materia w człowieku nie są dwiema połączonymi naturami, ale ich zjednoczenie tworzy jedną naturę. Ciało utworzone z materii jest dzięki duszy ciałem żywym i ludzkim¹¹⁰. Ciało jako żywy organizm istnieje i rozwija się tylko w przypadku jedności z duszą. Dusza złączona substancjalnie z ciałem ożywia materię i stanowi podstawę funkcji wegetatywnych i zmysłowych¹¹¹. Ciało jest formowane i organizowane przez duszę, co zakłada istnienie prawidłowości i praw biologicznych. Dynamika rozwoju wpisana w całą naturę ludzką powoduje konieczność wielokierunkowego rozwoju dla osiągnięcia pełni

LP 10-13, 46; KKK 2332-2337; LMK 8. Jednak włoski termin źródłowy *sessualita* uprawnia do zamiennego używania pojęcia „seksualność”. Por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 25 nn. W dalszej części rozprawy terminy „płciowość” oraz „seksualność” używane są zamiennie, podobnie jak w innych polskojęzycznych opracowaniach. W. Bołoz. *Rozwój i integracja płciowości człowieka*. W: *Wychowanie do życia w rodzinie*. Red. K. Ostrowska, M. Ryś. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN s. 34-58; Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 5 nn.

¹⁰⁸ Na takim myśleniu zaważyło nauczanie św. Augustyna, naznaczone wpływem dualizmu platońskiego. Pomimo usilnych starań nie pozbył się on pesymizmu, co do moralnej wartości współżycia małżeńskiego, i traktował co najmniej w kategoriach grzechu lekkiego. Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 20-21. Natomiast św. Tomasz z Akwinu na podstawie dzieł Arystotelesa, poprzez kategorie materii i formy, starał się przywrócić jedność substancjalną duszy i ciała. Jednak dominujący priorytet elementu duchowego i niedoceniaenie cielesnego przetrwał niemal do naszych czasów, mimo iż Kościół wielokrotnie wypowiadał się przeciw jednostronnej spirytualizacji ludzkiego życia. Czynił to przeciw gnostykom i manichejczykom w starożytności, a przeciw albigensom w średniowieczu – Sobór Laterański IV (1215) i sobór w Vienne (1311-12). J. Troska. *Moralność życia cielesnego*. Poznań: Wydawnictwo UAM 1999 s. 18.

¹⁰⁹ KDK 14; LdR 19.

¹¹⁰ KKK 365. Człowiek stwierdza różnicę między sobą i otaczającą go materią oraz doświadcza siebie jako ucieleśnionego „ja”. I. Mroczkowski. *Osoba i cielesność. Moralne aspekty teologii ciała*. Płock: brak wydawnictwa 1994 s. 52-54.

¹¹¹ Wojtyła. *Rozważania o istocie człowieka* s. 86.

człowieczeństwa¹¹². Poprzez ciało dusza wyraża się, kontaktuje ze światem zewnętrznym i ma możliwość samouświadomienia siebie¹¹³. W ludzkim istnieniu i działaniu rzeczywistość materialna i duchowa łączą się i zachodzą na siebie¹¹⁴. Sobór Watykański II stwierdza, że celem zjednoczenia duszy i ciała w człowieku jest włączenie elementów materialnych w oddawanie chwały Bogu (KDK 14).

Ciało ludzkie wyraża osobę, ujawnia jego duszę¹¹⁵. Cieleśność jest specyficznym sposobem istnienia i działania właściwym ludzkiemu duchowi (WW 22). Zjednoczenie duszy i ciała w człowieku sprawia, iż ciało ludzkie jest „ciałem uduchowionym”, a duch głęboko zjednoczony z ciałem jest „duchem ucieleśnionym”¹¹⁶. W wymiarze teologicznym ciało objawia Boga i Jego miłość, gdyż jest świadkiem stworzenia, świadkiem daru miłości Boga wobec człowieka, która uzdalnia człowieka do daru miłości¹¹⁷. Człowiek w swojej jedności psychofizycznej powołany jest do miłości. Ludzkie ciało uczestniczy w miłości duchowej¹¹⁸. Jedność duszy i ciała jest ukierunkowana na miłość, która stanowi podstawowe i wrodzone powołanie każdego człowieka¹¹⁹. Ciało pozwala człowiekowi odkryć sens życia i powołanie. Stanowi ono pierwszy przekaz informacji Boga do człowieka i jest pierwotnym sakramentem, który w świecie widzialnym przekazuje tajemnicę ukrytą w Bogu od wieków (WW 22).

Trudności i błędy w rozumieniu ludzkiej cieleśności i płciowości występują także obecnie. Podobnie jak w minionych wiekach, są one związane z koncepcją człowieka i są następstwem błędu antropologicznego. Manicheizmem czasów współczesnych jest rozdzielanie i przeciwstawianie ciała i ducha w człowieku. Jeśli ciało nie żyje z ducha, a duch nie ożywia ciała, to człowiek przestaje być osobą i podmiotem, a staje się przedmiotem. Oderwanie ciała ludzkiego od ducha i myśli prowadzi do traktowania go nie w kategoriach podobieństwa do Boga, ale w kategoriach podobieństwa do innych ciał w przyrodzie, czyli jako tworzywa dóbr konsumpcyjnych (LdR 19). Depersonalizacja ciała ludzkiego, oderwanie go

¹¹² M. Wójcik. *Specyfika ludzkiej płciowości*. W: *Człowiek. Osoba. Płeć*. Red. taż. Łomianki: Fundacja Pomoc Rodzinie 1998 s. 116-117.

¹¹³ M.A. Krapiec. *Dzieła. Ja – człowiek*. Lublin: RW KUL 1998 s. 139.

¹¹⁴ Troska. *Moralność życia cielesnego* s. 18-19.

¹¹⁵ Jan Paweł II. *Objawienie i odkrycie oblubieńczego sensu ciała* nr 4. Audjencja generalna 9.01.1980. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 52.

¹¹⁶ LdR 19; por. X. Lacroix. *Le corps de l'esprit*. Paris: Les Éditions du Cerf 1999 s. 89-125.

¹¹⁷ WW 23; por. Jan Paweł II. *Objawienie i odkrycie oblubieńczego sensu ciała* nr 4.

¹¹⁸ FC 11; LdR 20; zob. KKK 362-368.

¹¹⁹ FC 11, 21; LdR 9; LP 3.

od osoby, prowadzi do jego reifikacji i czyni ciało własne oraz ciało innej osoby przedmiotem używania¹²⁰.

Konsekwencją depersonalizacji ludzkiego ciała jest błędne rozumienie seksualności. Jan Paweł II stwierdza, że cywilizacja współczesna jest daleka od pojmowania męskości i kobiecości zawartego w Objawieniu Bożym, które ujmuje ludzką seksualność jako bogactwo osoby. Ludzka seksualność, wyrwana ze ścisłego związku z osobą i jej powołaniem do miłości, bywa pojmowana jako teren manipulacji i eksploatacji. W ten sposób osobę sprowadza się do roli przedmiotu użycia¹²¹. Kongregacja Wychowania Katolickiego zauważa, że gdy człowiek sprowadza swoją płciowość do doświadczenia „genitalnego”, zmierza do dewaluacji płci, jakoby ze swej natury była ona niegodna człowieka (WW 28). Absolutyzowanie fizycznej strony seksualności prowadzi do zagubienia integralnego jej rozumienia¹²². Odczytywanie istoty ludzkiej płciowości nabiera zatem szczególnego znaczenia zwłaszcza wobec prób fałszowania jej antropologicznych podstaw¹²³.

Błędną ideologią dotyczącą ludzkiej seksualności jest „genderyzm”, zwany antropologią płci kulturowej. W celu usunięcia nierówności między mężczyznami i kobietami wynikającymi z natury oraz dla rzekomego zrównania obu płci ideologia ta całkowicie odrzuca płęć męską i kobiecą, ściśle związaną z ciałem. Płęć traktuje jako wytwór społeczny o charakterze patriarchalnym, pozwalający mężczyznom stworzyć system dominacji. Zwolennicy teorii „gender” oddzielają płęć biologiczną od kulturowej, aby dzięki temu ująć tożsamość płciową bez odwoływania się do biologii. Ciało traktuje się bez związku z osobą, a jego płęć jedynie jako tworzywo do dowolnej obróbki. Takie przekreślenie płci oznacza zakwestionowanie całego człowieka. Teoria ta kwestionuje antropologiczne i teologiczne podstawy stworzenia mężczyzny i kobiety, a także wcielenia. Zaprzecza

¹²⁰ Caffara. *Podstawy doktrynalne rodziny* s. 43. Wykorzenienie człowieka z kontekstu jego ciała, odcieśnienie posiada dla mężczyzny i kobiety charakter samobójczy. T. Anarella. *Problemy związane z „małżeństwem” homoseksualnym*. Tłum. L. Balter. *Comp* 27:2007 s. 143; Pokrywka. *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny* s. 63-64.

¹²¹ LdR 13, 19-20. Papież Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio* stwierdza, że współczesna kultura „banalizuje płciowość ludzką, interpretując ją i przeżywając w sposób ograniczony i zubożony, odnosząc ją jedynie do ciała i egoistycznej przyjemności”. FC 37.

¹²² Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 146.

¹²³ Redukcyjne wizje fałszują integralną, personalistyczną koncepcję człowieka i ludzkiej seksualności. Szczególnie życzeniowo-uzurpacyjny charakter posiada wizja antropologii płci kulturowej, określana genderyzmem. Zob. Pokrywka. *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny* s. 37-66.

wartości ludzkiej cielesności i seksualności, propagując wizję człowieka aseksualnego¹²⁴.

Jan Paweł II zauważa także pewne blaski rozjaśniające rozumienie ludzkiej seksualności. W adhortacji apostołskiej *Christifideles laici* stwierdza, że przemiany ostatnich kilkudziesięciu lat przyniosły pozytywne skutki, do których zalicza otwarte spojrzenie na relacje między płciami, pozytywne spojrzenie na ludzką seksualność oraz większą świadomość miejsca kobiety w społeczeństwie i w Kościele¹²⁵. R. Buttiglione uważa, że chrześcijańskie rozumienie ludzkiej płciowości ujmuje najgłębszą prawdę o niej¹²⁶.

1.2.1. Zróżnicowanie i komplementarność ludzkiej płciowości

Spojrzenie na ludzką seksualność w perspektywie osobowej pozwala dostrzec równość mężczyzny i kobiety wynikającą ze stworzenia (por. Rdz 2, 23). Zróżnicowanie płciowe jest jedynie skonkretyzowaniem bytu ludzkiego i stanowi o różnicy, ale zakłada równość natury i godności osobowej mężczyzny i kobiety¹²⁷. Osobowa struktura, wspólna dla mężczyzny i kobiety, stanowi istotne podobieństwo między nimi, którym jest człowieczeństwo¹²⁸. Kongregacja Wychowania Katolickiego stwierdza, że płcie jednocześnie są podobne do siebie i równe w godności osobowej, a przy tym niepodobne i nieidentyczne. „Są równe, żeby się porozumieć, różne, żeby się wzajemnie uzupełniać”¹²⁹.

¹²⁴ Por. tamże s. 56-64.

¹²⁵ ChL 50-51. Papież nawiązuje także do idei nowego feminizmu chrześcijańskiego. Por. EV 99.

¹²⁶ R. Buttiglione. *Etyka w kryzysie*. Tłum. K. Borowczyk, T. Styczeń, J. Merecki i in. Lublin: TN KUL 1994 s. 183. Yves Semen wyraża opinię, że „już nic poza Objawieniem chrześcijańskim nie jest w stanie ocalić sensu ludzkiej seksualności przed jego zgubnymi zniekształceniami, w których zdają się prześcigać różne trendy współczesnej kultury”. Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 144.

¹²⁷ WW 25; KDK 49.

¹²⁸ Pomimo wszelkich typowych różnic, wyrażających się poprzez dziedziczność, temperament, rasę i środowisko, między kobietą i mężczyzną istnieje podstawowa równość. Baars. *Psychologia miłości i seksualności* s. 12.

¹²⁹ WW 25. Warto zauważyć, że w podejściu feministycznym pojęcie różnicy płci często oznacza walkę płci oraz odrzucenie wzajemności. Różnica rozumiana jako „przepastna odmiennosc” uwydatnia trudności komunikacyjne między płciami postrzeganymi jako dwie odrębne rasy, skazane na nieuchronne niepowodzenie w relacjach. Taki fundamentalizm samej różnicy stanowi zasadnicze ograniczenie w spostrzeganiu męskości i kobiecości. Skrajnym ograniczeniem jest używanie pojęcia różnicy jako alternatywnego i przeciwstawnego wobec równości i wspólności, wobec świadomości przynależenia do

Płciowość stanowi integralną część osoby i obejmuje całą osobę we wszystkich jej wymiarach. Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* stwierdza, że jest ona „bogactwem całej osoby – ciała, uczuć i duszy” (FC 37). Czynniki seksualny wpływa na rozwój i funkcjonowanie mężczyzny i kobiety. Osoba ludzka jest tak dogłębnie przeniknięta płciowością, że należy ją uznać za jeden z głównych czynników kształtujących życie człowieka. Z płci wynikają cechy charakterystyczne, które w dziedzinie biologicznej, psychologicznej i duchowej czynią osobę mężczyzną i kobietą. Z tego powodu mają ogromne znaczenie dla rozwoju dojrzałości poszczególnych ludzi i ich włączenia się w życie społeczne¹³⁰. Oznacza to, że mężczyzna i kobieta są naznaczeni odmiennością w płaszczyźnie fizycznej, psychicznej i duchowej (WW 5).

Człowiek jest mężczyzną i kobietą przede wszystkim poprzez ciało¹³¹. Zróżnicowanie płciowe na poziomie biologicznym w swej istocie nie podlega merytorycznej dyskusji. Każda komórka organizmu ludzkiego zawiera w sobie znak przynależności do płci męskiej lub żeńskiej¹³². Biologiczny wymiar męskości i kobiecości stanowi podstawę ludzkiej płciowości. Dotyczy on przede wszystkim rozwoju oraz funkcjonowania organów rozrodczych¹³³. Rozwój gruczołów płciowych żeńskich i męskich, pierwszorzędných cech płciowych, ma miejsce już w pierwszym okresie rozwoju embrionu. Różnicowanie się płci związane jest z ukształtowaniem ośrodków seksualnych w mózgu i rdzeniu kręgowym. W różnicowaniu istotny wpływ mają gruczoły hormonalne: jądra oraz hormony łożyska i jajniki, wpływające na rozwój ośrodków mózgowych. Kształtowanie płci podlega prawom sprzężenia zwrotnego i jest związane z rozwojem i funkcjonowaniem całego organizmu¹³⁴. Stopniowo kształtują się drugorzędowe cechy płciowe, dotyczące układu rozrodczego. Dostrzegalne już na

togo samego rodzaju ludzkiego. G.P. di Nicola, A. Danese. *Mężczyzna i kobieta z perspektywy personalizmu*. Tłum. A. Radziszewska. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 37-38.

¹³⁰ PH 1; WW 4. Personalizm wydaje się być nurtem myślowym najbardziej otwartym na problematykę dotyczącą relacji kobieta – mężczyzna. Jest on postawą inspirującą myśl ludzką do zachowania naczelnej pozycji osoby będącej jednocześnie w relacji. Nicola di Danese. *Mężczyzna i kobieta z perspektywy personalizmu* s. 43.

¹³¹ LdR 8; LP 29.

¹³² A. Blaim. *Różnicowanie się płci*. W: *Rodzina i dziecko*. Red. M. Ziemska. Warszawa: PWN 1979 s. 60-76.

¹³³ J. Troska. *Moralność życia płciowego, małżeńskiego i rodzinnego*. Poznań: Papieski Wydział Teologiczny. Redakcja Wydawnictw 1998 s. 15.

¹³⁴ P. Skałba. *Endokrynologia ginekologiczna*. Warszawa: PZWL 1998 s. 39-43.

początku rozwoju embrionalnego narządy płciowe rozwijają się w przestrzeni fizycznego rozwoju¹³⁵.

Znaczące zmiany rozwoju i różnicowania płci pojawiają się dopiero w fazie przedpubertalnej¹³⁶. Przekroczenie dolnej granicy dojrzewania płciowego wiąże się ściśle z intensywnym rozwojem gruczołów płciowych, które produkują hormony płciowe. Faza ta finalizuje się uzyskaniem fizjologicznej zdolności do zapłodnienia u chłopców oraz zdolności do poczęcia dziecka u dziewcząt¹³⁷. Zróżnicowanie fizjologii płodności u kobiet i mężczyzn jest wyraźnie widoczne, gdyż u kobiet posiada charakter cykliczny, a u mężczyzn ciągły¹³⁸. Pod wpływem działania hormonów płciowych kształtują się trzeciorzędowe cechy płciowe. Zróżnicowanie obejmuje tutaj ogólną budowę ciała, wygląd zewnętrzny dojrzałej kobiety i mężczyzny oraz fizjologię¹³⁹.

Zróżnicowanie widoczne jest u obu płci także w przebiegu procesu dojrzewania. Okres pubertalny przeważnie nieco wcześniej zaczyna się i wcześniej kończy u dziewcząt, a później u chłopców. Wiek rozpoczęcia i zakończenia dojrzewania obu płci zależny jest także od położenia geograficznego i warunków klimatycznych. Dojrzewanie płciowe w wymiarze biologicznym, rozumiane wąsko, kończy się z uzyskaniem zdolności do prokreacji. Jednak pełna dojrzałość biologiczna organizmu do spełniania swoich funkcji przypada około 20. roku życia albo nawet później¹⁴⁰. Jednocześnie okres od uzyskania zdolności prokreacyjnej zapoczątkowuje intensywny proces dojrzewania psychicznego. Wskazuje to na ścisły związek płciowości z życiem psychicznym. Ludzka seksualność w wymiarze biologicznym sięga zatem praw instynktu, ale jednocześnie wykracza poza te prawa, ujawniając ludzką specyfikę¹⁴¹. Ludzkie ciało wyraża osobę. Naznaczone seksualnością, wyraża powołanie człowieka do wzajemności, czyli do wzajemnego daru z siebie samego¹⁴². Jednocześnie

¹³⁵ Por. A. Komorowska. *Rozwój narządów płciowych*. W: *Ginekologia wieku rozwojowego*. Red. A. Komorowska. Warszawa: PZWL 1991 s. 30-32.

¹³⁶ A. Marcol. *Etyka życia seksualnego*. Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża 1995 s. 31.

¹³⁷ Tamże s. 31.

¹³⁸ Troska. *Moralność życia cielesnego* s. 29.

¹³⁹ K. Imieliński. *Seksuologia. Zarys encyklopedyczny*. Warszawa: PWN 1985 s. 267.

¹⁴⁰ Marcol. *Etyka życia seksualnego* s. 31.

¹⁴¹ LP 10, 29; Wójcik. *Specyfika ludzkiej płciowości* s. 117-119; por. L. Brannon. *Psychologia rodzaju. Kobiety i mężczyźni: podobni czy różni*. Gdańsk: GWP 2002 s. 78-90; Imieliński. *Seksuologia* s. 266; Troska. *Moralność życia płciowego, małżeńskiego i rodzinnego* s. 15.

¹⁴² Jan Paweł II. *Objawienie i odkrycie oblubieńczego sensu ciała* nr 4. Audiencja generalna 9.01.1980. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 52-53.

ciało posiada także sens rodzicielski: męskość kryje w sobie znaczenie ojcostwa, kobiecość – macierzyństwa¹⁴³.

Zróznicowanie mężczyzny i kobiety ujawnia się także w sferze psychicznej¹⁴⁴. *Katechizm Kościoła Katolickiego* stwierdza, że płciowość szczególnie dotyczy uczuciowości, przeżywania miłości oraz umiejętności nawiązywania więzów wspólnotowych z drugim człowiekiem¹⁴⁵. Według K. Wojtyły odmiennosc płciowa polega głównie na podzieleniu w obrębie gatunku ludzkiego właściwości psychiczno-fizjologicznych, związanych z uzdolnieniem do miłości¹⁴⁶. W świetle danych psychologicznych seksualność stanowi od początku życia nierozłączny element struktury psychicznej człowieka i psychiczne źródło relacji międzyosobowych. Określa ona sposób relacji z sobą samym oraz z innymi¹⁴⁷. Kongregacja Wychowania Katolickiego wskazuje na potrzebę integracji uczuciowego wymiaru płciowości. Stwierdza, że „Życie uczuciowe, właściwe jednej i drugiej płci, wyraża się w sposób charakterystyczny w rozmaitych stanach życia: związek małżonków, celibat wybrany dla Królestwa Bożego, sytuacja chrześcijanina, który nie zawarł związku małżeńskiego, a to dlatego że albo jest jeszcze samotny, albo postanowił nim pozostać. We wszystkich tych przypadkach życie uczuciowe winno być podjęte i zharmonizowane w osobie ludzkiej” (WW 33).

Odmienny przebieg rozwoju psychoseksualnego mężczyzn i kobiet wskazuje na istnienie różnic psychicznych między mężczyzną i kobietą. Mimo długoletnich badań dyskusja na temat psychicznych różnic płci jest nadal otwarta¹⁴⁸. Zróznicowanie to jest obecnie jednym z szeroko dyskutowanych tematów¹⁴⁹. Zwłaszcza kwestie genezy różnic płciowych, ich

¹⁴³ Jan Paweł II. *Cykl „poznania – rodzenia” i perspektywa śmierci* nr 6. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 79.

¹⁴⁴ WW 5; LP 13.

¹⁴⁵ KKK 2332; WW 4.

¹⁴⁶ Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 48.

¹⁴⁷ Por. W. Kawecki. *Seksualność – owoc zakazany czy pełnia daru?* HD 2:2000 nr 255 s. 49-62.

¹⁴⁸ Nicola di, Danese. *Mężczyzna i kobieta z perspektywy personalizmu* s. 31.

¹⁴⁹ Współczesne dyskusje na temat różnic płciowych mają związek z rozwojem kultury feministycznej. W kulturze tej przeważa tendencja do podkreślania odrębności, ale nie brakuje też obrońców modelu równości, odwołujących się do istnienia nieskończonej ilości typów ludzkich, z których każdy jest biseksualny, dwupostaciowy, gdyż posiada cechy męskie i żeńskie w różnych proporcjach. Tamże s. 29. Trzeba zauważyć, że pod hasłem równości płci przewrotnie propagowana jest ideologia „gender”, propagująca człowieka aseksualnego. Troska o równość płci jest w tym przypadku pozorna, a zrównanie destrukcyjne. P. Morciniec. *Płciowość w teorii „gender” – krytyka i bilans skutków*. W: *Miłość, płciowość, płodność. Aktualne problemy etyki seksualnej*. Red. tenże. Opole: Redakcja

obszarów, wielkości i jakości stanowią przedmiot dyskusji przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych¹⁵⁰. Obszary, w których stwierdza się występowanie przejawów zróżnicowania psychicznego mężczyzn i kobiet, dotyczą struktury i funkcjonowania mózgu, zdolności umysłowych, emocjonalności, funkcjonowania w związkach, przeżywania seksualności, funkcjonowania w szkole i pracy, radzenia sobie ze stresem oraz występowania psychopatologii i zaburzeń psychicznych¹⁵¹.

Kobieta jest głębiej zainteresowana relacjami międzyludzkimi, utrzymuje z nimi bliższe i trwalsze więzi. Silniej reaguje na bodźce i wyobrażenia dotyczące miłości i więzi z ludźmi. Jest bardziej od mężczyzny wrażliwa na dotyk, zapach i dźwięk¹⁵². Budowa mózgu kobiety decyduje o silniejszym związku seksualności z emocjonalnością oraz przeżywaniem miłości. Mózgowe ośrodki odpowiedzialne za myślenie i emocje u kobiety są silnie powiązane, stąd myślenie kobiety ubogacone jest intuicją, zwłaszcza w dziedzinie relacji i związków międzyludzkich. Umysł i serce kobiety ściśle współpracują ze sobą, co pozwala kobiecie łatwiej dostrzec autentyczność, wartość i trwałość konkretnego związku miłości¹⁵³. Łatwiej pojmuje wiarygodność relacji międzyludzkich, otwartych na przyjęcie drugiej osoby, akceptowanej i kochanej ze względu na godność osoby (EV 99).

Kobieta przeżywa swoją płciowość integralnie. Reaguje bardziej niż mężczyzna na bodźce i wyobrażenia dotyczące miłości. Kobięca zmysłowość jest utajona w uczuciowości, dlatego uważa się, że kobieta jest z natury bardziej uczuciowa¹⁵⁴. Kobieta oczekuje od mężczyzny najpierw za-

Wydawnictw WT UO 2007 s. 121; Pokrywka. *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny* s. 64-65. Pod wpływem tych nurtów obserwuje się kryzys tradycyjnej psychologii różnic płciowych. G. Stickler. *Relatione tra i sessi: ambivalenze, antagonismi, mutualità*. W: *Verso l'educazione della donna oggi*. Red. A. Colombo. Roma: LAS 1989 s. 60-86.

¹⁵⁰ Częstym przedmiotem dyskusji jest wpływ natury i środowiska, czynników hormonalnego i psychospołecznego na kształtowanie tożsamości płciowej. Bołoz. *Rozwój i integracja płciowości człowieka* s. 51; zob. Brannon. *Psychologia rodzaju* s. 30, 557; R. Vasta, M. Haith, S. Miller. *Psychologia dziecka*. Tłum. M. Babiuch i in. Warszawa: WSiP 2004 s. 570-573; Skałba. *Endokrynologia ginekologiczna* s. 42.

¹⁵¹ Zob. Brannon. *Psychologia rodzaju* s. 105-152, 242-543.

¹⁵² Zob. A. Moir, D. Jessel. *Płeć mózgu. O prawdziwej różnicy między mężczyzną a kobietą*. Tłum. N. Kancewicz-Hoffman. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 2000 s. 141-157.

¹⁵³ Tamże s. 156; Baars. *Psychologia miłości i seksualności* s. 13-14.

¹⁵⁴ Z tego powodu jest ona bardziej skłonna do uznania za przejaw miłości uczuciowej tego, w czym mężczyzna już uświadamia sobie wyraźnie działanie zmysłowości oraz chęci użycia. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 100-101.

interesowania całą swoją osobą, wsparcia, opieki, troskliwości, a nie tylko spostrzegania przez pryzmat zmysłowości, jako obiektu seksualnego¹⁵⁵.

Za najistotniejszą cechę psychiki kobiecej uważa się opiekuńczość. Psychiczna dyspozycja do miłości macierzyńskiej związana jest u kobiety z fizyczną możliwością bycia matką. Budowa ciała kobiety, jego delikatność i wrażliwość predysponują ją do macierzyństwa oraz troski o ludzkie życie (por. EV 99). Na poziomie psychicznym dyspozycja do miłości macierzyńskiej wyraża się w pragnieniu pielęgnowania życia i oddania człowiekowi. Kobiety realizują często tę dyspozycję w formie życia małżeńsko-rodzinnego, ale także w różnych formach troski o człowieka oraz macierzyństwie duchowym¹⁵⁶.

Mężczyzna częściej niż kobieta jest nastawiony na świat zewnętrzny, bardziej aktywny i oddany pracy. Przejawia potrzebę bycia obrońcą, dającym poczucie bezpieczeństwa. Pragnie także stać się ojcem, przekazującym życie i wprowadzającym w jego tajniki. Dążeniem mężczyzny jest skuteczność, przedsiębiorczość i wola walki. Intelpekt i emocje mężczyzny są w mniejszym stopniu zintegrowane ze sobą, co sprawia, że trudniej uświadamia on sobie i wyraża uczucia. Częściej wybiera przedmioty ścisłe oraz często wykorzystuje je do specjalizacji w wybranych dziedzinach. Sfera intelektualna u mężczyzny charakteryzuje się większą syntetycznością w myśleniu i ujmowaniu zagadnień oraz zjawisk. W sferze wolitywnej mężczyznę cechuje zdecydowanie i stanowczość. Wykazuje on upór w dążeniu do założonego celu oraz wolę dominacji w międzyosobowych relacjach¹⁵⁷. Także dawanie siebie w miłości spostrzega często jako formę aktywności i działania. Dyspozycje te pozwalają mężczyźnie zapewnić poczucie bezpieczeństwa kobiecie i dziecku¹⁵⁸.

Percepcja otoczenia u mężczyzny dokonuje się w dużym stopniu poprzez bodźce wzrokowe. Podobnie zainteresowanie kobiecością łączy się ściśle z ich postrzeganiem wzrokowym. Męskie zainteresowania seksualne ujawniają się silniej w sferze zmysłowej, a jednocześnie funkcjonują w mniejszym niż u kobiet powiązaniu z uczuciowością. Zmysłowość mężczyzn cechuje większa szybkość reakcji i impulsywność niż u kobiet¹⁵⁹. Stąd mężczyzna może częściej przejawiać zainteresowania seksualne w formie przedmiotowej i egoistycznej, nie doceniając wymiaru uczucio-

¹⁵⁵ Por. Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 140.

¹⁵⁶ Baars. *Psychologia miłości i seksualności* s. 13.

¹⁵⁷ Zob. B. Mierzwiński. *Mężczyzna istota nieznana*. Warszawa: „Adam” 1999 s. 34-36.

¹⁵⁸ Moir, Jessel. *Płć mózgu* s. 142; Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 142-143; Baars. *Psychologia miłości i seksualności* s. 14-15.

¹⁵⁹ Zob. Moir, Jessel. *Płć mózgu* s.155-159.

wego i osobowego¹⁶⁰. Jednakże jako osoba posiada on zdolność panowania nad sobą, umożliwiającą integrację seksualną.

Najgłębszy sens i znaczenie ludzkiej seksualności odsłania się na poziomie osobowym. Ludzka seksualność wyraża się także na poziomie osobowym, gdyż osoba ludzka jest istotą płciową¹⁶¹. Płciowość stanowi właściwość i bogactwo całej osoby i przenika wszystkie działania naturalne człowieka¹⁶². Człowiek poznaje, myśli, chce i czuje jako mężczyzna lub kobieta, a jednocześnie płciowość podlega jego rozumnym siłom¹⁶³. Osobowy wymiar płciowości oznacza, że męskość i kobiecość nadaje sens życiu danej osoby, pozwala dostrzec w swojej płciowości wartość osobową, realizować jako kobieta i mężczyzna istotne wartości oraz tworzyć osobowe relacje z innymi. Płciowość stanowi sposób istnienia osoby i przeżywania miłości. Odpowiedzialne traktowanie własnej płciowości jest źródłem siły i motywacji duchowej (WW 4).

Ścisły związek płciowości z wewnętrzną strukturą osoby sprawia, iż głównym prawem ludzkiej seksualności jest jej integralność. Integracja seksualna oznacza scalenie, powiązanie sfery erotycznej z emocjonalną i duchową¹⁶⁴. Całościowość ta dotyczy zarówno przeżycia seksualności przez osobę, jak również przeżywania miłości¹⁶⁵. Poziom duchowy stanowi płaszczyznę, na której dokonuje się integracja seksualności w osobie¹⁶⁶.

Z *Księgi Rodzaju* wynika, że „kobieta i mężczyzna stanowią dwa sposoby, według których człowiek jako stworzenie realizuje swój określony udział w Bycie Boskim” (WW 26). Jednocześnie istniejąca między mężczyzną a kobietą różnica odzwierciedla miłość i płodność samego Boga (LP 122). Ludzka płciowość i związana z nią płodność górują nad tym wszystkim, co znajduje się na niższych szczeblach życia, gdyż według zamysłu Bożego płciowość współuczestniczy w godności osoby¹⁶⁷.

¹⁶⁰ Tamże s. 155-159. K. Wojtyła stwierdza, że mężczyzna jest bardziej zmysłowy, a kobieta bardziej uczuciowa. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 100.

¹⁶¹ WW 4; PH 1.

¹⁶² Natężenie wpływu płci na charakter ludzkiego naturalnego działania jest związane z dojrzałością ludzkiego organizmu do przekazywania życia. Krąpiec. *Dzieła. Ja – człowiek* s. 168-169.

¹⁶³ Tamże s. 168. Troska. *Moralność życia płciowego, małżeńskiego i rodzinnego* s. 7-15.

¹⁶⁴ Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 137.

¹⁶⁵ Por. KKK 2337-2347.

¹⁶⁶ Zob. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 124-125, 155, 185. Proces rozwoju w dziedzinie seksualności przebiega od aktywności impulsywnej, motywowanej emocjonalnie, do bardziej złożonych działań, motywowanych współdziałaniem procesów poznawczych i emocjonalnych. S. Gerstmann. *Rozwój uczuć*. Warszawa: WSiP 1976 s. 26

¹⁶⁷ Zob. Bajda. *Chrystus odwołuje się do serca* s. 158.

Seksualność jest dla człowieka wartością oraz dobrem, ponieważ jest częścią daru stworzonego, który Bóg uznał za „bardzo dobry” (zob. Rdz 1, 31). Dlatego powinna być przyjęta przez człowieka jako dar¹⁶⁸. Różnorodność płci jest związana z dopełnianiem się wzajemnym i w pełni odpowiada Bożemu zamysłowi, według powołania, do którego każdy jest wezwany. Ludzka płciowość określa misję człowieka, wynikającą zarówno ze stworzenia, jak i odkupienia¹⁶⁹. Płciowość w świetle tajemnicy Chrystusa stanowi powołanie do wypełnienia miłości, którą Duch Święty wlewa w serca odkupionych. Jezus Chrystus uświęcił to powołanie przez sakrament małżeństwa (WW 30).

Pomimo że dziedzina ducha stoi poza zasięgiem płci, to także w tym wymiarze dostrzega się pewne różnice między kobietą i mężczyzną. Różnice te odnoszą się do powołania kobiety i mężczyzny¹⁷⁰. Oboje powołani są do miłości oblubieńczej, w której człowiek staje się darem dla drugiego. Oboje są także powołani do rodzicielstwa, macierzyństwa i ojcostwa. Zróżnicowanie płci ujawnia się zarówno w przeżywaniu miłości przez mężczyznę i kobietę, jak również w realizacji rodzicielstwa. Z racji swej płci kobieta jest wezwana do macierzyństwa, a mężczyzna do ojcostwa¹⁷¹. Rodzicielstwo oznacza nie tylko przekazanie życia w wymiarze fizycznym, ale jest ono wyrazem duchowej dojrzałości kobiety i mężczyzny. Macierzyństwo i ojcostwo posiada także swój wymiar duchowy. Polega na duchowym „rodzeniu”, którym jest kształtowanie dusz i wychowanie¹⁷².

Pierwotnym powołaniem kobiety wynikającym z płci jest miłość macierzyńska. Jan Paweł II stwierdza, że kobieta w akcie stworzenia (Rdz 2,23-25) została dana mężczyźnie i przyjęta przez niego jako dar. Dlatego kobieta odnajduje siebie w swoim darze, dzięki przyjęciu jej przez mężczyznę. Takie odnajdywanie siebie staje się z kolei źródłem dawania siebie¹⁷³. Osobowa struktura kobiecości – według papieża – łączy się także z macierzyństwem oraz z wrodzoną dyspozycją oblubieńczą osobowości kobiety. Stwierdza, że kobiety są powołane do dawania świadectwa prawdziwej miłości (por. EV 99). „Kobieta jest bardziej od mężczyzny zwrócona do konkretnego człowieka, macierzyństwo zaś jeszcze bardziej tę dyspozycję

¹⁶⁸ Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 134.

¹⁶⁹ WW 5; LP 12-13.

¹⁷⁰ Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 231-233.

¹⁷¹ Por. FC 22-25; MD 20.

¹⁷² Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 232.

¹⁷³ Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich* s. 63.

rozwija” (MD 18). Papież ujmując powołanie kobiety jako troskę o człowieka powierzona jej przez Boga¹⁷⁴.

Kobieta jest powołana do bycia towarzyszką życia mężczyzny i matką. Jest nastawiona na osobiste podtrzymywanie życia; gotowa dzielić życie z mężczyzną, biorąc udział we wszystkim, co on przeżywa. Interesują ją przede wszystkim sprawy związane z życiem, dojrzewaniem człowieka oraz sprawy osobiste. Ze względu na całościowe ujmowanie życia zarówno w sferze fizycznej, jak i duchowej, dojrzała kobieta jest predysponowana do macierzyństwa rozumianego integralnie. Może realizować siebie poprzez macierzyństwo fizyczne i duchowe jako matka, łącząc funkcję prokreacyjną z opiekuńczo-wychowawczą. Może także realizować swoją dyspozycję na drodze powołania do macierzyństwa duchowego, spełniając wyłącznie funkcje opiekuńcze i wychowawcze¹⁷⁵.

Powołaniem mężczyzny wynikającym z płci jest bycie mężem-obluźnikiem i ojcem (zob. RC 19-21). Mężczyzna przyjmuje dar kobiety, która została powierzona jego oczom, jego świadomości i sercu. Obdarowuje on kobietę poprzez jej przyjęcie oraz zabezpiecza proces wymiany daru, czyli osobową komunie z kobietą. Istota męskości polega na „posiadaniu siebie samego”, które uzdalnia mężczyznę do dawania siebie i przyjmowania daru kobiety¹⁷⁶. Zintegrowany, dojrzały mężczyzna może realizować swoje dyspozycje w życiu małżeńskim i związanym z nim rodzicielstwie. Nosi on w sobie pragnienie bycia mężem i ojcem dającym oparcie, poczucie bezpieczeństwa. Przejawia potrzebę obrony słabszych, dlatego jest dysponowany do roli opiekuna kobiety i rodziny. Dojrzała postawa ojca nie ogranicza się do reprodukcji, przekazania życia w sensie fizycznym, ale pragnie on także rodzić swoje dzieci w znaczeniu duchowym, poprzez towarzyszenie im w rozwoju, pomoc w wyjściu do innych ludzi i otwarciu na świat zewnętrzny. Ojciec powinien zbudować swój autorytet i być reprezentantem norm oraz wartości duchowych i moralnych. Wówczas jest w stanie pomóc dzieciom poznawać Boga oraz zrozumieć i przyjąć wymagania moralne¹⁷⁷. Mężczyzna może realizować swoje rodzicielstwo wyłącznie w znaczeniu duchowym jako duchowe ojcostwo, będąc wychowawcą, przewodnikiem duchowym i świadkiem wiary dla innych osób.

¹⁷⁴ MD 30, EV 99.

¹⁷⁵ E. Stein. *Kobieta. Jej zadanie według natury i łaski*. Tłum. J.I. Adamska. Tczew – Pelplin: „Bernardinum” 1999 s. 11-13; Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 231.

¹⁷⁶ Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich* s. 63-64.

¹⁷⁷ Stein. *Kobieta* s. 12-13; Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 142; J. Wilk. *Społeczno-wychowawcze aspekty relacji: dziecko – środowisko rodzinne*. RTK 27:1981 z. 6 s. 73.

Grzech zniekształcił spostrzeganie i przeżywanie płciowości przez kobietę i mężczyznę. Ludzka seksualność, konstytutywnie związana z człowieczeństwem, po grzechu pierwotnym stała się jednak miejscem słabości i pokus (LP 122). Naturalne dyspozycje kobiety i mężczyzny nie zostały zanegowane, ale wskutek grzechu bywają zahamowane. Grzech spowodował egoistyczne nastawienie osób obojga płci, które prowadzi do manipulacji i dominacji, czyniąc mężczyznę i kobietę niezdolnymi do prawdziwej komunii¹⁷⁸.

Dążenie kobiety ku mężczyźnie zostało naznaczone oczekiwaniem zaspokojenia własnych potrzeb uczuciowych w małżeństwie albo też poza nim. Z aktu seksualnego w małżeństwie kobieta wskutek grzechu czyni narzędzie manipulacji i dominacji. Także wskutek grzechu oddziela swoją płodność od miłości i małżeństwa, decydując się urodzić i wychować dziecko poza związkiem małżeńskim¹⁷⁹. Egoistyczne nastawienie powoduje, że kobieta nierzadko rezygnuje z zasadniczej swojej postawy troski o człowieka, zaniedbuje troskę o życie ludzkie i jego rozwój, przyjmuje postawę lęku i niechęci wobec poczęcia, a nawet decyduje się na zabicie lub porzucenie dziecka¹⁸⁰.

Z kolei mężczyzna wskutek grzechu dąży do egoistycznego zaspokojenia swojego popędu płciowego, bez związku z miłością i małżeństwem. Także w małżeństwie często dąży do podporządkowania pożycia małżeńskiego własnym potrzebom seksualnym, sprowadzając kobietę do roli przedmiotu tegoż zaspokojenia. Ciało kobiety może on traktować jako źródło rozkoszy fizycznej albo narzędzie prokreacji¹⁸¹. Mężczyzna wskutek grzechu przejawia nastawienie egoistyczne także w wymiarze rodzicielskim i opiekuńczym. Zamiast obrońcą życia i opiekunem kobiety staje się zagrożeniem w sensie fizycznym lub seksualnym. Nierzadko przejawia niechęć wobec poczęcia dziecka i staje się on zagrożeniem dla poczętego przez siebie życia.

Zarówno mężczyzna, jak i kobieta wskutek grzechu przejawiają trudności w postrzeganiu własnej seksualności jako źródła daru, umożliwiającego głęboką komunie osób. Podobnie małżeństwo mogą traktować jedynie jako sposób łączenia przyjemności i prokreacji, a nie uprzywilejowaną przestrzeń wzajemnego daru osób¹⁸². Ukazane skutki grzechu, ciężące

¹⁷⁸ Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 97.

¹⁷⁹ Tamże s. 96-97, 103.

¹⁸⁰ Por. Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 142; Wilk. *Spółeczno-wychowawcze aspekty relacji: dziecko – środowisko rodzinne* s. 73.

¹⁸¹ Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 96, 103.

¹⁸² Tamże s. 103.

na spostrzeganiu i przeżywaniu seksualności przez kobietę i mężczyznę, wskazują, że ludzka seksualność po grzechu jest dla obojga nie tylko darem, ale także zadaniem wymagającym wysiłku umożliwiającego dojrzewanie osobowe.

Zróznicowanie płciowe mężczyzny i kobiety, dostrzegane we wszystkich wymiarach ich istnienia, w pełni odpowiada Bożemu zamysłowi i określa powołanie mężczyzny i kobiety. Jest ono ukierunkowane na dopełnianie się obu płci¹⁸³. Jan Paweł II stwierdził, że już w *Księdze Rodzaju*, ukazującej tajemnicę stworzenia, dostrzegamy uszczęśliwiające poczucie sensu ciała, które człowiek czerpie z komplementarności tego, co w nim męskie i kobiece¹⁸⁴. Dopełnianie się i wzajemne uzupełnianie mężczyzny i kobiety dokonuje się we wszystkich wymiarach: fizycznym, psychicznym i osobowym¹⁸⁵. W komplementarności fizycznej, psychologicznej i ontologicznej realizuje się równa godność osób. Antropologia biblijna sugeruje, aby do pojawiających się problemów różnicy płci podchodzić w kontekście relacji i uzupełniania się mężczyzny i kobiety, a nie konkurencji czy rywalizacji (LMK 8).

Zróznicowanie między płciami stanowi dar i zadanie dla mężczyzny i kobiety. Poznanie i przyjęcie drugiej osoby w jej odmienności pozwala odnajdywać siebie samego w pełniejszy sposób dzięki osobie drugiej płci. „Kobiecość odnajduje w pewnym sensie samą siebie wobec męskości, podczas gdy męskość potwierdza się przez kobiecość”¹⁸⁶. Mężczyzna nie potrafi w pełni zrealizować swego człowieczeństwa tylko w ramach swojej męskości, natomiast kobieta nie osiągnie swojej doskonałości poza zrozumieniem i realizacją swego ukierunkowania na mężczyznę. Sens zróznicowania płci tkwi we wzajemnym uzupełnianiu się zmiernym do pełni człowieczeństwa¹⁸⁷. Spotkanie i wzajemne przyjęcie mężczyzny i kobiety pozwala lepiej rozumieć tajemnicę człowieczeństwa i twórczo się uzupełniać. Sposoby tegoż uzupełniania wyznacza sama natura ludzkiej seksualności, z zawartym w niej ukierunkowaniem.

¹⁸³ WW 5. Jan Paweł II stwierdza, że integracja męskości i kobiecości w człowieczeństwie została zamierzona przez Stwórcę. MD 7.

¹⁸⁴ Jan Paweł II. *Wymiana daru tworzy autentyczną wspólnotę* nr 2. Audycja generalna 6.02.1980. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 61.

¹⁸⁵ Por. Jan Paweł II. *Jedność i nierozzerwalność małżeństwa w świetle początku* nr 1. Audycja generalna 21.11.1979. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 38.

¹⁸⁶ Tamże s. 38.

¹⁸⁷ J. Grzeškowiak. *Centralne idee teologii małżeństwa*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*. Red. A.L. Szafranski. Lublin: TN KUL 1985 s. 26-27, 30.

1.2.2. Ukierunkowanie ludzkiej płciowości na miłość i płodność

Człowieka nie można w pełni zrozumieć bez Boga, ale sens swego istnienia znajduje on poprzez transcendencję siebie. Podobnie sensu ludzkiej płciowości nie można w pełni zrozumieć bez odniesienia do Boga i Jego miłości¹⁸⁸. Obecność tych wartości w kulturze ma znaczenie fundamentalne, gdyż człowiek odnajduje i przeżywa naturalny sens swojej płciowości w kontekście społecznym i kulturowym¹⁸⁹. Następnie posługując się językiem swojej męskości i kobiecości, wyraża przeżywany jej sens, komunikuje znaczenie i przekazuje określone wartości. Czyni to między innymi poprzez działania seksualne¹⁹⁰.

Drugi opis stworzenia (Rdz 2, 4-25) potwierdza znaczenie różnicy płciowej. Stwórca chroni człowieka przed samotnością oraz sterylnością i śmiertelną konfrontacją z samym sobą. Człowiek koniecznie potrzebuje wejścia w relację z innym bytem, będącym na jego poziomie. Tylko druga osoba stworzona przez Boga, posiadająca tę samą naturę i przepełniona tym samym misterium stworzenia, umożliwia człowiekowi wejście relację. Stworzenie człowieka ujawnia relacyjne ukierunkowanie ludzkiej płciowości. W dziele stworzenia cała ludzkość jawi się jako rzeczywistość relacyjna (LMK 6).

Płciowość zawiera w sobie właściwą celowość i dążenie do pełnej aktualizacji. Po pierwsze, jest ona ukierunkowana na międzyosobowy dialog (WW 32). Określa dyspozycje mężczyzny i kobiety do wzajemnej komunikacji, a także jej sposób (por. WW 4). Męskość i kobiecość umożliwia szczególne spotkanie międzyosobowe. Jest także energią mobilizującą osoby do poszukiwania własnej realizacji w relacjach z innymi ludźmi poprzez tworzenie więzi społecznych w rodzinie i społeczeństwie¹⁹¹. Męskość lub kobiecość wyznacza osobie określone miejsce przed Bogiem i ludźmi w świecie, który jest środowiskiem życia i miłości¹⁹². Powoduje wzajemne przyciąganie się osób, sprzyja kształtowaniu się postaw i uczuć społecznych. Ujawnia się w tworzeniu się związków koleżeńskich, przy-

¹⁸⁸ Zob. Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 159-160.

¹⁸⁹ Por. P. Antoine. *Sens płciowości i poszukiwanie etyki*. W: *Natura, kultura, płeć: historia, etnografia, socjologia, psychoanaliza, filozofia*. Tłum. K. Łopuska. Red. K. Meissner. Kraków: „Znak” 1969 s. 270.

¹⁹⁰ K. Meissner. *Rola płciowości w ludzkim życiu*. W: *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie. Wychowanie seksualne*. Red. E. Materski, J. Augustyn, M. Dziewiecki i in. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 1997 s. 36; Antoine. *Sens płciowości i poszukiwanie etyki* s. 288.

¹⁹¹ LP 13; por. Bołoz. *Rozwój i integracja płciowości człowieka* s. 51-58.

¹⁹² Bajda. *Chrystus odwołuje się do serca* s. 158.

jaźni, miłości małżeńskiej i rodzicielskiej oraz rozwoju miłości w ogóle¹⁹³. Seksualność otwiera na drugiego człowieka, gdyż jej wewnętrznym celem jest miłość (LP 11). Otwiera ona nie tylko mężczyznę na kobietę i kobietę na mężczyznę, ale otwiera człowieka na miłość¹⁹⁴.

Po drugie, płciowość umożliwia mężczyźnie i kobiecie pełną dojrzałość poprzez otwarcie na dar samego siebie w miłości¹⁹⁵. Związek płciowości z miłością jako obdarowaniem jest dwukierunkowy. Z jednej strony płciowość dojrzewa dzięki miłości, jest przez nią ukierunkowywana i integrowana tak, że staje się ona prawdziwie ludzka (WW 6). Odnajduje ona swoje znaczenie jako sposób wyrażania miłości, jej znak i język (EV 23). Zajmuje ona sobie właściwe miejsce, gdy jest tworzywem dialogu i komunii międzyosobowej¹⁹⁶. Z drugiej strony człowiek dzięki płciowości dojrzewa do pełni miłości. Dojrzałość ta pozwala mu odnaleźć w pełni sens swego istnienia w bezinteresownym darze z siebie¹⁹⁷. W ten sposób w miłości, polegającej na obdarowaniu sobą i przyjęciu miłości drugiej osoby, ujawnia się sens i znaczenie ludzkiej płciowości¹⁹⁸.

Miejszem realizacji ludzkiej seksualności, a zarazem wypełnienia powołania do miłości jest małżeństwo. Człowiek jest powołany do miłości jako istota seksualna, w swojej jedności cielesno-duchowej¹⁹⁹. Zdolność i odpowiedzialność za miłość i wspólnotę wpisane są w człowieczeństwo mężczyzny i kobiety (FC 11). Mężczyzna i kobieta, ukierunkowani na złączenie i płodność, oraz poślubieni, uczestniczą w miłości stwórczej Boga, przeżywając wspólnotę z Nim poprzez drugą osobę²⁰⁰. Małżeństwo jest

¹⁹³ M. Grzywak-Kaczyńska. *Erotyka a rozwój osobowości*. W: *Erotyka w aspekcie zdrowia psychicznego*. Red. taż. Warszawa: „Pax” 1985 s. 20-21.

¹⁹⁴ LP 10. Miłość międzyludzka jest zawsze naznaczona męskością i kobiecością. Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 134-135.

¹⁹⁵ WW 32. Jan Paweł II wyjaśnia, że „ciało ludzkie, jego płciowość, jego męskość i kobiecość, jest w samej tajemnicy stworzenia nie tylko źródłem płodności i prokreacji, tak jak w całym porządku natury, lecz jest także w tym ciele od początku zawarta właściwość oblubieńcza, czyli zdolność wyrażania miłości, tej właśnie miłości, w której człowiek – osoba staje się darem i spełnia sam sens swego istnienia i bytowania poprzez ten dar”. Jan Paweł II. *Człowiek – osoba w wolności miłowania staje się darem* nr 1. Audycja generalna 16.01.1980. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 54.

¹⁹⁶ WW 32; por. Krąpiec. *Dzieła. Ja – człowiek* s. 169-170.

¹⁹⁷ KDK 24; WW 6.

¹⁹⁸ FC 37; LP 11. Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*. O Jana Pawła II teologii ciała. Red. T. Styczeń. Lublin 1987 s. 41.

¹⁹⁹ LP 10. Kongregacja Wychowania Katolickiego stwierdza, że „ciało w swojej seksualności wyraża powołanie człowieka do wzajemności, to znaczy do miłości i wzajemnego daru z siebie samego”. WW 24.

²⁰⁰ WW 26; zob. KDK 47-52.

szczególną wspólnotą, w której człowiek realizuje swoją seksualność zarówno w wymiarze cielesnym, jak również duchowym.

W małżeństwie kobieta i mężczyzna realizują jednocześnie swoje powołanie do miłości, nie tylko jako odrębne osoby, ale także jako wspólnota miłości dwóch osób²⁰¹. Wzajemne życie dla siebie mężczyzny i kobiety w małżeństwie realizuje zamiar Stwórcy: integracji w człowieczeństwie tego, co męskie i kobiece (por. MD 7). Rozróżnienie na mężczyznę i kobietę odnajduje swoją jedność w małżeństwie. Jedność małżeńska jest znakiem i odbłaskiem wspólnoty i jedności Trójcy Świętej²⁰². Małżeństwo ustanowione przez Stwórcę zaspokaja także podstawową ludzką potrzebę miłości i więzi z drugim człowiekiem²⁰³. Stanowi ono pierwszy i podstawowy wymiar realizacji powołania do miłości, choć nie jedyny (zob. FC 16).

Znaczenie ukierunkowania ludzkiej seksualności na miłość małżeńską znajduje wyraz w nauczaniu Papieskiej Rady do spraw Rodziny, która stwierdza, że relacja między mężczyzną i kobietą jest ze swej istoty relacją miłości. „Gdy taka miłość realizuje się w małżeństwie, dar z siebie wyraża poprzez ciało komplementarność i całkowitość daru” (LP 11). Tylko do miłości małżeńskiej „należy oddanie seksualne, które urzeczywistnia się w sposób prawdziwie ludzki tylko wtedy, gdy stanowi integralną część miłości, którą mężczyzna i kobieta wiążą się z sobą aż do śmierci”²⁰⁴. Nierozzerwalna więź miłości między małżonkami wyraża całkowitość wzajemnego daru. Wówczas prawdziwy jest także cielesny znak miłości małżeńskiej, którym jest akt małżeński. Ponadto w małżeństwie, opartym na nieodwołalnej zgodzie, płciowość jest zintegrowana z drogą świętości (LP 30). Natomiast przedłużeniem miłości małżonków są wspólnotowe więzi w rodzinie²⁰⁵.

Po trzecie, seksualność łączy się ściśle z płodnością i jest ukierunkowana na przekazywanie życia. Różnica płci podkreśla ukierunkowanie człowieka na zjednoczenie i na płodność. Płodność jest szczególnym wyrazem

²⁰¹ Por. KDK 12; FC 11; WW 26. Jan Paweł II dookreśla, że zjednoczenie małżonków powinno oznaczać jedność w prawdzie i miłości. LdR 8.

²⁰² Grzeškowiak. *Centralne idee teologii małżeństwa* s. 36.

²⁰³ J. Grzeškowiak. *Sakramentalność małżeństwa w świetle adhortacji apostolskiej „Familiaris consortio” Jana Pawła II*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*. Red. A.L. Szafranski. Lublin: TN KUL 1985 s. 62.

²⁰⁴ LP 14; FC 11. Płciowość staje się osobowa i w pełni ludzka dopiero wtedy, gdy zostanie włączona w dojrzałe relacje międzyosobowe, we wzajemny, całkowity i nieograniczony w czasie dar mężczyzny i kobiety. KKK 2337; LP 16.

²⁰⁵ K. Meissner. *Płciowość człowieka w kontekście wychowania osoby ludzkiej*. „Folia Pomeraniae. Zeszyty Teologiczno-Historyczne Instytutu Teologicznego w Tczewie” 2:1997 nr 2 s. 33; por. L. Dyczewski. *Rodzina. Społeczeństwo. Państwo*. Lublin: TN KUL 1994 s. 27.

jedności człowieka egzystującego jako mężczyzna i kobieta²⁰⁶. Człowiek, stworzony jako mężczyzna i niewiasta w dwoistości płci, wyraża obraz Boga, który postanowił, by podobnie jak On, byli źródłem życia²⁰⁷. Ludzka płodność stanowi o tożsamości człowieka. *Biblia* podkreśla, że Bóg stworzył w organizmie człowieka siły i mechanizmy pomnażania życia. Stworzony został również ludzki dynamizm płodności, który jest wbudowany w naturę ludzką na zasadzie płciowej²⁰⁸. Ciało wzywa mężczyznę i kobietę do spełnienia ich podstawowego powołania do płodności²⁰⁹.

Podobnie miłość małżonków, z natury dążąca do wyrażenia i przedłużenia się w nowym życiu ludzkim, jest obrazem Boga, odbiciem Jego miłości, wierności oraz Jego stwórczej mocy²¹⁰. Płodność jest jedną z podstawowych cech miłości, która chce się wyrazić w potomstwie²¹¹. Istnieje zatem analogia między miłością i płodnością Boga oraz człowieka. Mężczyzna i kobieta są powołani do komunii i płodności. Przymierze mężczyzny i niewiasty jest odbiciem przymierza Boga z ludzkością i naturalnym środowiskiem urzeczywistniania się płodności²¹². Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* stwierdza, że „płodność jest owocem i znakiem miłości małżeńskiej, żywym świadectwem pełnego oddania się małżonków” (FC 28). Płodność małżonków posiada wzniosły charakter. Wyróżnia i nobi-

²⁰⁶ Zob. S. Jankowski. *Biblijny sens płodności i niepłodności*. SR 4:1986 nr 6-7 s. 28.

²⁰⁷ Por. Paweł VI. *Rodzina szkołą świętości. Przemówienie do ruchu „Equipes Notre-Dame”* (4.05. 1970) AK 66:1975 t. 83 s. 3-13.

²⁰⁸ Por. Bajda. *Powołanie małżeństwa i rodziny* s. 80-81. Anatomiczna i funkcjonalna struktura narządów płciowych mężczyzny i kobiety wskazuje na ich wewnętrzną celowość, którą jest skierowanie na powstanie nowego życia. Marcol. *Etyka życia seksualnego* s. 28. M. Krapiec twierdzi, że płeć człowieka jest przyporządkowana procesowi przekazywania życia. Natura człowieka jest źródłem jego działania, a pierwszym i podstawowym działaniem naturalnym jest „rodzenie” jako przekazywanie życia. Seksualność człowieka (mężczyzny i kobiety) jest charakterystyczny w swoim „udzielaniu się” drugiemu, w swoim „darowaniu się” drugiemu celem powołania do bytu nowego osobnika. Krapiec. *Dzieła. Ja – człowiek* s. 168-169.

²⁰⁹ WW 22-24. Współczesne wzorce kulturowe uznają ciało kobiety za przyczynę jej odsunięcia na margines społeczny ze względu na powołanie do wydawania na świat potomstwa. Ciało kobiety i jej płodność staje się czymś, co należy zanegować, aby zaistnieć w świecie symboli kulturowych. Nicola di, Danese. *Mężczyzna i kobieta z perspektywy personalizmu* s. 30.

²¹⁰ Por. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 102; tenże. *Sakramentalność małżeństwa w świetle adhortacji apostołskiej „Familiaris consortio” Jana Pawła II*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii* s. 64.

²¹¹ *Wprowadzenie do encykliki „Humanae vitae”*. Red. S. Smoleński. W: *Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi* 1969 nr 1-4 s. 28.

²¹² Jankowski. *Biblijny sens płodności i niepłodności* s. 23.

lituje ludzi spośród wszystkich stworzeń oraz nadaje sens i wartość ich życiu²¹³.

Człowiek jest świadomy prokreacyjnych możliwości swego ciała i płci, ale jest wolny od jakiegokolwiek przymusu w tej dziedzinie. Ludzka prokreacja nie podlega prawom instynktu, ale jest kierowana odpowiedzialnością człowieka²¹⁴. Zjednoczenie mężczyzny i kobiety w akcie małżeńskim zawsze powinno angażować odpowiedzialność mężczyzny i kobiety za siebie i za innych (LdR 12). Odpowiedzialna postawa wobec płodności domaga się respektowania ścisłego związku płciowości z miłością i płodnością²¹⁵. Związek ten wypływa z cielesno-duchowej struktury człowieka, kryjącej w sobie obraz Boga Stwórcy. Stąd małżonkowie, „zgodnie ze swoją męskością i kobiecością, realizują poprzez przymierze małżeńskie tę komunie osób, której Bóg chciał po to, by życie ludzkie było poczęte, rodziło się i rozwijało” (FC 11).

Bóg, stwarzając mężczyznę i kobietę, powołał ich do wzniosłego zadania płodności i przekazywania życia (por. KKK 1607). Jako małżonkowie i rodzice mają się uzupełniać w realizacji tego dzieła i współdziałać ze swoim Stwórcą²¹⁶. Rodzicielstwo małżonków staje się w pełni zrozumiałe, gdy przyjmuje się Boga jako Stwórcę i Dawcę życia²¹⁷. Rozumiane w odniesieniu do Boga Stwórcy, jest dziedziną świętą, gdyż miłość małżeńska jest włączona w służbę stwórczego planu Boga wobec ludzkości²¹⁸. Płodność małżeńska jawi się wówczas jako dobro samych małżonków. Przyczynia się do otwarcia na drugiego człowieka, na współmałżonka,

²¹³ Zob. Grzeškowiak. *Centralne idee teologii małżeństwa* s. 33.

²¹⁴ Zob. EV 43; FC 28-29; Troska. *Moralność życia płciowego, małżeńskiego i rodzinnego* s. 15.

²¹⁵ Ponieważ miłość i płodność są ze sobą ściśle związane i razem nadają sens ludzkiej seksualności, nie mogą być oddzielane ani też traktowane przeciwstawnie. WW 32; LP 11. Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”* s. 56.

²¹⁶ KDK 50; HV 8; FC 28; KKK 372; RLP 14.

²¹⁷ Bez odniesienia się do Boga Stwórcy i Dawcy życia ludzka płodność staje się niezrozumiała. M. Słowik. *Wpływ sakramentów na kształtowanie wspólnoty rodzinnej w nauczaniu Jana Pawła II*. Warszawa 1994 (mps AB UKSW) s. 81-82; J. Bajda. *Teologia rodziny w „Familiaris consortio”*. W: „Familiaris consortio”, tekst i komentarze. Red T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1987 s. 152.

²¹⁸ Por. *Wprowadzenie do encykliki „Humanae vitae”* s. 30. W encyklice *Evangelium vitae* znajdujemy wyraźne potwierdzenie ingerencji Boga w przekazywanie życia przez rodziców: „Przeświadczenie, że życie przekazywane przez rodziców ma źródło w Bogu, czego świadectwo można znaleźć na wielu stronicach Biblii, które ze czcią i miłością mówią o poczęciu, o kształtowaniu się życia w łonie matki, o narodzinach i o ścisłej więzi, jaka zachodzi między pierwszą chwilą istnienia a działaniem Boga Stwórcy”. EV 44.

a następnie na dziecko, które przychodzi na świat. Promieniuje ona także poza rodzinę i rozszerza się na środowisko jej życia²¹⁹.

Płodność mężczyzny i kobiety nie ogranicza się do przekazania życia w sensie fizycznym, ale polega także na duchowym rodzeniu²²⁰. Płodność miłości małżeńskiej nie zacieśnia się do fizycznego rodzenia dzieci, ale „poszerza się i ubogaca wszelkimi owocami życia moralnego, duchowego i nadprzyrodzonego, które ojciec i matka z racji swego powołania winni przekazać w darze dzieciom, a poprzez dzieci Kościołowi i światu” (FC 28). Mężczyzna i kobieta jako małżonkowie są powołani do płodności i rodzicielstwa duchowego, będącego jednym z dóbr duchowych małżeństwa chrześcijańskiego²²¹. Powołanie małżonków do płodności duchowej obejmuje wymiar apostołski, charytatywny i społeczny²²².

Rodzice, którzy dali dzieciom życie biologiczne, muszą dopełnić swe rodzicielstwo ojcostwem i macierzyństwem duchowym przez wychowanie. Zasięg duchowej płodności i rodzicielstwa jest o wiele szerszy niż płodności fizycznej²²³. Rodzicielstwo duchowe małżonków polega z jednej strony na obdarzaniu człowieczeństwem, a z drugiej jest wpisane w „zbawczy wymiar boskiej pedagogii, skierowanej do wszystkich ludzi i wszystkich rodzin” (LdR 16). Małżonkowie w sakramencie małżeństwa zostają uzdolnieni do nadprzyrodzonego rodzicielstwa.

Duchowa płodność małżonków i rodzin, inspirowana twórczym działaniem Ducha Świętego, nie ogranicza się do wychowania i przekazania wiary własnym dzieciom, ale otwiera ich także na potrzeby i cierpienia innych ludzi oraz pałace potrzeby społeczeństwa (por. FC 41). Wyrazem duchowej płodności małżonków jest włączenie się w apostołat, obronę i szerzenie wiary oraz ewangelizację, zwłaszcza wobec rodzin, które jeszcze nie wierzą i tych rodzin chrześcijańskich, które już nie żyją konsekwentnie wedle otrzymanej wiary²²⁴. Płodni duchowo małżonkowie prze-

²¹⁹ Zob. J. Salij. *Przymioty małżeństwa chrześcijańskiego*. „Znak” 30:1978 z. 289-290 s. 868-869.

²²⁰ Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 232.

²²¹ Jan Paweł II. *Przyjmijcie każde życie z miłością. Przemówienie podczas spotkania z przedstawicielami ruchów „Pro vita”* (15.11.1991). OsRomPol nr 2:1991 s. 13; LdR 10.

²²² Semen. *Seksualność według Jana Pawła II* s. 98.

²²³ Por. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 232-233. Papiaska Rada do spraw Rodziny stwierdza, że integralna prokreacja obejmuje urodzenie dziecka, jego utrzymanie i wychowanie. RLP 18.

²²⁴ FC 54. Papież Jan Paweł II stwierdza, że duchowa płodność rodziny na polu apostołskim i społecznym wypływa z trwania w jedności z płodnym Szczepem, którym jest Chrystus Pan. Realizacja tak rozumianej płodności możliwa jest tylko dzięki zjednoczeniu rodziny z Chrystusem poprzez modlitwę, uczestnictwo w liturgii i ofiarowanie siebie

zywają swoje rodzicielstwo jako powołanie i misję powierzoną przez Boga dla dobra ich dzieci, społeczeństwa i Kościoła oraz dla zbawienia.

Rodzice świadomi duchowego wymiaru rodzicielstwa są także zdolni pomóc swoim dzieciom odkryć znaczenie płodności duchowej. Odnosi się to szczególnie do dzieci powołanych do życia w celibacie i czystości, ale także do dzieci, „które nie są związane węzłem małżeńskim i tym, które są niezdolne do małżeństwa z powodu przyczyn niezależnych od ich woli” (LP 36). Dzieci odpowiednio wychowywane przez swoich rodziców zdołają stawić czoła własnej sytuacji oraz odkryć wolę Bożą i własne powołanie. Wówczas mogą realizować siebie i swoją duchową płodność w formie pomocy innym ludziom, biednym i potrzebującym²²⁵.

Małżonkowie, którzy odkryli wartość swojej płodności i rodzicielstwa duchowego, łatwiej odnajdą sens swego życia w sytuacji niepłodności małżeńskiej, którą z powodu wielu przyczyn zdarza się obecnie coraz częściej. Małżonkowie doceniający swoje duchowe rodzicielstwo łatwiej rozumieją, że małżeństwo nie daje im prawa do posiadania dziecka, lecz tylko do współdziałania ze Stwórcą poprzez naturalne akty przekazywania życia (por. DV II. 8). Łatwiej mogą przyjąć cierpienie, które ich spotkało i dostrzec w nim źródło duchowej płodności. Życie małżeńskie nie traci bowiem swojej wartości także w sytuacji niepłodności, ale wtedy właśnie otwiera się dla małżonków sposobność do innej, ważnej służby życiu ludzkiemu, jak: adopcja, praca wychowawcza, pomoc innym rodzinom lub dzieciom będącym w potrzebie²²⁶.

Trzeba jednak stwierdzić, że kształtowanie postawy dojrzałego macierzyństwa i ojcostwa wymaga dojrzałych wzorców wychowawczych, macierzyńskich i ojcowskich, jak również odpowiednich czynników wychowawczych²²⁷. Niezbędne jest także osobiste zaangażowanie kobiety i mężczyzny we własny rozwój²²⁸. Kształtowanie postawy duchowej płodności i rodzicielstwa wymaga osobistego rozwoju duchowego, opartego na wierze, łasce sakramentalnej i modlitwie oraz dążeniu do świętości²²⁹.

Chrystusowi. Owocem takiej postawy jest służba na rzecz prawdziwego postępu ludzkiego prowadzącego do przemiany świata. FC 52.

²²⁵ FC 16; LP 36.

²²⁶ Por. FC 74; DV II. 8.

²²⁷ MD 18; zob. T. Kukołowicz. *Rodzina wychowuje*. Stalowa Wola: Oficyna Wydawnicza Fundacji Uniwersyteckiej 1998 s. 123-140; S. Steuden. *Psychologiczne aspekty dojrzałości do zawarcia małżeństwa*. W: *Wychowanie do życia w rodzinie. Drogi i bezdroża. Materiały z „DWA – 94”*. Red. G. Witaszek, R. Podpora. Lublin: RW KUL 1996 s. 113-136.

²²⁸ Augustyn. *Wychowanie do integracji seksualnej* s. 99-100.

²²⁹ Por. KK 11; FC 33, 49.

Znaną i praktykowaną w Kościele formą realizacji męskości i kobiecości jest duchowe ojcostwo i macierzyństwo, rozumiane jako życie poświęcone Bogu i ludziom²³⁰. W odróżnieniu od rodzicielstwa fizycznego, duchowe rodzicielstwo kobiety i mężczyzny są do siebie podobne, gdyż – stanowią odbicie pierwowzoru ojcostwa Boga. Stanowią one ideał dla osób kształtujących się duchowo²³¹. Kobieta i mężczyzna odnajdują swoją wartość nie tylko w rodzinie, ale także realizując powołanie w dziewictwie i celibacie dla Królestwa Bożego²³². Dziewictwo i konsekracja w stanie zakonnym lub kapłańskim są także formą realizacji siebie przez miłość oblubieńczą i dar z siebie²³³. Osoby te realizują miłość w bezpośrednim ofiarowaniu siebie Bogu i więzi osobowej z Nim. Z tego względu dziewictwo jest najwyższą formą daru z siebie (por. FC 37). Powołaniu mężczyzn i kobiet do tej służby towarzyszy specjalna łaska, która umożliwia poświęcenie się niepodzielnym sercem Bogu oraz służbie bliźnim we wspólnocie Kościoła²³⁴. Płodność i rodzicielstwo duchowe na tej drodze życia wymaga szczególnego zaangażowania we własny rozwój osobowy i duchowy, współpracy z łaską Bożą, modlitwy oraz wsparcia Kościoła w kierownictwie duchowym.

Ukierunkowanie męskości i kobiecości na miłość i płodność nie ogranicza się zatem do miłości małżeńskiej ani do fizycznego rodzenia. W małżeństwie seksualność znajduje możliwość realizacji poprzez miłość małżeńską oraz płodność fizyczną i duchową. Natomiast w życiu poświęconym Bogu oraz w samotności przyjętej w duchu służby (por. FC 16) ludzka seksualność realizuje się w miłości oraz poprzez płodność i rodzicielstwo duchowe, w zależności od zaangażowania osoby w realizację swego powołania. Odkryciem pełnego sensu swojej seksualności i celu dojrzewania osobowego jest realizacja powołania do świętości. Papieska Rada do spraw Rodziny podkreśla, że „zarówno, gdy jest mowa o powołaniu do małżeństwa, jak i do dziewictwa i do celibatu, zawsze chodzi o powołanie do świętości” (LP 26).

Antropologiczne przesłanki zawarcia małżeństwa sakramentalnego wypływają ze stworzenia człowieka jako mężczyzny i kobiety na obraz Bóży. Bóg, który jest miłością (1 J 4, 8), chciał, aby jego obrazem był nie

²³⁰ J. Augustyn. *Wychowanie do czystości i celibatu kapłańskiego*. Kraków-Ząbki: Wydawnictwo M, Apostolicum 2000 s. 201.

²³¹ LdR 16; FC 14. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 232.

²³² LdR 19. Dziewictwo konsekrowane i celibat zachowują swój sens, gdy płciowość ludzka jest traktowana jako wielka wartość dana przez Stwórcę. FC 16.

²³³ Por. KDK 24; MD 20; LP 34.

²³⁴ LP 12; KKK 2349.

tylko człowiek jako osoba, ale uwiecznił obraz komunii Osób Boskich w komunii mężczyzny i kobiety. Stwarzając człowieka jako źródnicowanego płciowo, ale komplementarnego w męskości i kobiecości, Bóg wpisał w jego serce prawo miłości oblubieńczej. Dlatego mężczyzna i kobieta dążą do jedności i wspólnoty osób. Najgłębszą formą tej wspólnoty jest wspólnota małżeńska (por. KDK 12, 48). Bóg, który jest dawcą wszelkiego życia i Ojcem, uczynił człowieka płodnym, aby przekazywał życie i spełniał się w miłości rodzicielskiej. W ten sposób człowiek stworzony na obraz Boży spełnia swoje powołanie do miłości małżeńskiej, która z natury jest płodna (por. HV 9).

2. Religijne znaczenie zawarcia małżeństwa sakramentalnego

W historii zbawienia progresywnie ujawnia się znaczenie małżeństwa. *Stary Testament* objawia jego znaczenie poprzez opisy stworzenia mężczyzny i kobiety, a następnie ukazuje, że Stwórca małżeństwa jest Bogiem przymierza, który ustanawia osobowe relacje z ludźmi²³⁵. Właściwa wielkość małżeństwa objawiona zostaje dopiero w *Nowym Testamencie*. Wcielenie Syna Bożego sprawiło, że więź ludzi z Bogiem nabrała konkretnego kształtu relacji Chrystusa i Kościoła. Relacja ta stanowi zasadniczy fundament chrześcijańskiego małżeństwa. Małżeństwo ochrzczonych tkwi w łonie Kościoła – Ciała Chrystusa²³⁶. Rozumienie istoty małżeństwa sakramentalnego stanowi dla narzeczonych podstawę zawarcia tegoż małżeństwa ze świadomością religijną i wiarą. Przyjęcie religijnego znaczenia małżeństwa motywuje religijnie narzeczonych do zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

2.1. Małżeństwo obrazem przymierza Boga z Jego ludem

Małżeństwo posiada charakter religijny i sakramentalny, gdyż ukazuje tajemnicę Boga-Miłości. Według odwiecznego zamiaru Boga, zmierzającego do zawarcia zbawczego przymierza z ludźmi, małżeństwo zostało włączone w nurt zbawienia. Proces przymierza Boga z ludźmi dokonywał się etapami. Dlatego także małżeństwo jako znak przymierza zyskiwało

²³⁵ Grzeškowiak. *Sakramentalność małżeństwa w świetle adhortacji apostolskiej „Familiaris consortio” Jana Pawła II* s. 66.

²³⁶ Tenże. *Centralne idee teologii małżeństwa* s. 39-41.

z czasem nowe, coraz głębsze znaczenie²³⁷. *Pismo Święte* mówi o małżeństwie jako misterium, które urzeczywistniało się w historii zbawienia aż do pełni, którą osiągnęło w Nowym Przymierzu Chrystusa i Kościoła (KKK 1602).

Po grzechu pierworodnym, który zakłócił wewnętrzną harmonię w człowieku oraz komunie małżeńską, zawarcie zbawczego przymierza stało się dla człowieka pilną potrzebą, którą Bóg znał do głębi²³⁸. Już pierwsza *Ewangelia* (Rdz 3, 15) wskazuje na zbawczą inicjatywę Boga wobec człowieka i zapowiedź Odkupiciela. Już wtedy pojawiła się oznaka przyszłego przymierza. Kongregacja Nauki Wiary stwierdza, że Bóg stopniowo odkrywał swoje oblicze, ażeby przez naród wybrany ludzkość podjęła drogę podobieństwa do Boga – świętości, czyli przemiany serca. Wśród wielu sposobów objawiania się Boga „istnieje także ciągłe odwołanie do tematu przymierza mężczyzny i kobiety” (LMK 9).

Obietnica i błogosławieństwo udzielone Abrahamowi inauguruje nowy etap historii zbawienia (Rdz 12, 1-2; 13, 16). Obietnica, ściśle związana z wiarą Abrahama i jego potomstwa, miała spełnić się właśnie poprzez małżeństwo i rodzinę. W ten sposób małżeństwo zyskało nowe znaczenie w porządku zbawienia oraz specyficzną rolę w historii przymierza Boga z ludźmi²³⁹. Zawarcie przymierza Izraela z Bogiem Jahwe na Synaju oraz przyjęcie praw z nim związanych wywarło wpływ na życie społeczne narodu, także na zwyczaje życia małżeńsko-rodzinnego. Przymierze Boga z ludźmi, wyrażane hebrajskim terminem *berît*, oznacza układ, zawiera ideę wiązania, łączenia. Termin ten określa przymierza zawierane przez Boga Jahwe z osobami lub całą społecznością Izraela²⁴⁰. Porównanie małżeństwa do przymierza Jahwe z Izraelem pojawia się w księgach prorockich²⁴¹. Prorocy widzieli przymierze Boga z Izraelem w postaci obrazu wyłącznej i wiernej miłości małżeńskiej (KKK 1611).

Pierwszym prorokiem posługującym się symbolem małżeństwa dla wyjaśnienia idei przymierza Boga z Izraelem jest Ozeasz. Jego działalność

²³⁷ Tenże. *Misterium małżeństwa* s. 106; tenże. *Sakramentalność małżeństwa w świetle adhortacji apostolskiej „Familiaris consortio” Jana Pawła II* s. 64-65.

²³⁸ Por. św. Ignacy z Loyoli. *Ćwiczenia duchowne* nr 106-108. Kraków: Wydawnictwo WAM 1993 s. 55-56.

²³⁹ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s.108.

²⁴⁰ Rdz 9, 1-17; Rdz 15; Wj 19-20; por. K. Wojaczek. *Kształtowanie katolickiej koncepcji małżeństwa w diecezjalnym studium rodziny. Studium pastoralne*. Opole: WT UO 1997 s. 52-53; J. Kułaczkowski. *Znaczenie teologicznego modelu jedności małżeńskiej w duszpasterstwie rodzin*. Rzeszów: Poligrafia WSD w Rzeszowie 2006 s. 65-66.

²⁴¹ Por. Oz 2, 4-25; Iz 54, 5-6; Jr 2, 20; 3, 6, 8; Ez 16, 8; Filipiak. *Biblijne podstawy teologii małżeństwa i rodziny w „Starym Testamencie”* s. 34.

i nauczanie ukazują niezłomną, oblubieńczą wierność Boga, Jego oczekiwanie, cierpliwość oraz troskę o wiarobłą oblubienicę – Izrael. Orędzie Ozeasza zawiera teologię przymierza, ukazaną w doczesnych wymiarach małżeństwa. Ukazuje on niezachwianą wierność i miłość Boga wobec przymierza, nawet wobec niewierności Jego oblubienicy (por. Oz 11, 8-9). Perspektywa wytrwałej miłości Boga, w której prorok ukazuje małżeństwo, zdaje się wskazywać, że małżeństwo z racji powołania Bożego może mieć głębszy sens związany z historią zbawienia. Wyraża ono miłość Boga do ludzi. Już u Ozeasza można dostrzec ukryty zarodek nowotestamentalnej koncepcji małżeństwa²⁴².

Prorok Jeremiasz często nawiązuje do symboliki zastosowanej przez Ozeasza. Widząc odstępstwo Izraela i Judy, prorok wierzy w potęgę czułej i wiernej miłości Boga. Zapowiada, że Bóg „odbuduje Dziewicę – Izrael” (Jr 31, 4) i zawrze z nią nowe przymierze (Jr 31, 31). Rzeczywistość symbolizowana u Jeremiasza przerasta ziemski symbol małżeństwa. W ówczesnej koncepcji małżeństwa izraelskiego uznawano granice wierności. Prawny rozwód i zawarcie nowego małżeństwa anulowały pierwsze małżeństwo. Prorok wpatrzony w postawę Boga, który nie przekreśla nigdy swego małżeństwa z ludem wybranym, wnosi swój wkład w dojrzewanie idei wierności małżeńskiej „wbrew wszystkiemu”²⁴³.

U proroka Ezechiela symbolika małżeństwa służy ukazaniu relacji Jeruzolimy z Bogiem. Wybrał On swą oblubienicę i zawarł z nią małżeństwo, które potwierdzone zostało przysięgą małżeńską i podarunkami oraz pogłębione narodzinami synów i córek (por. Ez 16, 8-13.20). Ezechiel akcentuje ważność małżeństwa, jego zakorzenienie w miłości oraz nierozzerwalność. Ukazuje, że Bóg pozostaje wierny pomimo niewierności i cudzołóstwa (por. Ez 16, 15). Bóg poprzez kary i napomnienia wzywa do opamiętania, gdyż chce przebaczyć, odnowić przymierze i zawrzeć przymierze wieczne (por. Ez 16, 60-63)²⁴⁴. Prorok, zapowiadając sąd nad Jeruzolimą, ostrzega wszystkie kobiety, aby pamiętały o tej przestrodze także w ich życiu małżeńskim (Ez 23, 48-49). Dostrzegamy tutaj wyraźne powiązanie symbolizowanej rzeczywistości z ziemskim małżeństwem, gdzie ta

²⁴² Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 111-115; por. E. Schillebeeckx. *Le mariage. Réalité terrestre et mystère de salut*. Paris: Editions du Cerf 1966 s. 64-65.

²⁴³ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 115-116.

²⁴⁴ Motywem Bożego karcenia i napominania jest nadzieja, umocniona przez słowa proroków, która zawiera się w tym, by ujrzyć nową Jeruzalem jako małżonkę doskonałą: «jak młodzieniec poślubia dziewicę, tak twój Budowniczy ciebie poślubi, i jak oblubieniec weseli się z oblubienicy, tak Bóg twój tobą się rozraduje» (Iz 62, 5). Odrodzona «przez sprawiedliwość i prawo, przez miłość i miłosierdzie» (Oz 2, 21). LMK 9.

pierwsza jest wzorcem i wpływa na przeżywanie małżeństwa w narodzie wybranym²⁴⁵.

Prorok Izajasz rozwija obraz odbudowania Izraela obecny u Jeremiaśza. Prorok wyraźnie stwierdza: „Małżonkiem twoim jest twój Stworzyciel” (Iz 54, 5). W ten sposób odwołuje się do potęgi Stworzyciela, który wszystko może odnowić. Będąc jednocześnie małżonkiem Izraela i Stworzycielem, może radykalnie odnowić nie tylko zerwane więzy, ale odnowi także samego Izraela w jego pierwotnym dziewictwie²⁴⁶. Interwencja, którą Bóg zapowiada, jest niezbędna, aby ponownie uzdolnić Izraela do zawarcia nowego przymierza. Nowy element obecny u Izajasza wykracza już poza sprawę wierności, przyjęcia zdradzającego partnera. Sięga działania uzdalniającego do nowego i wiecznego przymierza z Bogiem²⁴⁷. Idea Boga Stwórcy, rozwinięta u Izajasza, wyklucza utratę nadziei nawet w najtrudniejszych sytuacjach małżeńskich. Niewierność prowadzi często do zniszczenia miłości małżeńskiej, której odbudowanie wówczas przekracza możliwości człowieka i konieczna jest Boża interwencja. Bóg potrafi wszystko odnowić, także małżeństwo zagrożone wskutek grzechu; jest w stanie zaradzić sytuacjom małżeństwa, przekraczającym ludzkie możliwości²⁴⁸.

Łączenie małżeństwa z przymierzem pojawia się także u proroków i mędrców po niewoli babilońskiej. Przygotowują oni świadomość ludu wybranego do głębszego rozumienia jedyności i nierozzerwalności małżeństwa²⁴⁹. U proroka Malachiasza pojawia się stwierdzenie, że Bóg jest świadkiem przymierza małżeńskiego i sprzeniewierzenia się jemu (Ma 2, 14). Prorok widzi przyczynę karania Izraelitów w licznych i nierozważnych rozwodach, które obrażały Boga. Rządzi On instytucją małżeństwa na mocy przymierza, które zobowiązuje do wierności małżeńskiej²⁵⁰.

W czasach prorockich następuje już przewyższanie dawnej koncepcji małżeństwa, gdzie płodność uważana była za wartość zasadniczą, a dobro rodu stawiano ponad interes jednostki. Ponad te wartości w małżeństwie wyżej stawiano już tylko wartości osobowe i prawa jednostki. Jurydyczny kontrakt nie wystarcza, aby mówić o małżeństwie, lecz zaczyna się je traktować jako związek głębokiej miłości. Z drugiej strony miłość małżeńska

²⁴⁵ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 116.

²⁴⁶ Iz 61, 10; 54, 1-8; Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 117.

²⁴⁷ Wojacek. *Kształtowanie katolickiej koncepcji małżeństwa w diecezjalnym studium rodziny* s. 54-55.

²⁴⁸ Tamże; por. Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 117.

²⁴⁹ Mt 2, 13-17; KKK 1611.

²⁵⁰ Filipiak. *Biblijne podstawy teologii małżeństwa i rodziny w „Starym Testamencie”* s. 35.

uważana była za coś świętego i wzniosłego, skoro użyta została w metaforze małżeńskiej, ukazującej relację Jahwe ze swoim ludem. Ponadto małżeństwo widziane w kontekście przymierza jest małżeństwem monogamicznym, ponieważ Jahwe ma tylko jedną oblubienicę – Izrael. Związek małżeński między „kobietą młodości” (Iz 54, 6; Ma 2, 14-15) i „mężczyzną młodości” (Jl 1, 8) jest zrozumiały w ramach monogamii. W ten sposób formułował się pogląd, że jednożeństwo jest ideałem, do którego należy dążyć²⁵¹.

Postępu w rozumieniu małżeństwa dowodzą księgi mądrościowe. *Księga Przysłów* mówi o kobiecie, która porzuca męża w kontekście „przymierza swego Boga” (Prz 2, 17). Zwrot ten oznacza nie tyle zawarcie małżeństwa wobec Boga, co wskazuje, iż zobowiązanie do wierności małżeńskiej wynika z prawa Bożego, proklamowanego jako prawo przymierza. Chodzi zatem o zachowanie porządku moralnego wynikającego z przymierza²⁵². Poemat o dzielnej niewieście (Prz 31, 10-31) ukazuje związek małżonków jako oparty na dialogu i zaufaniu oraz uznaniu kobiety za pełnoprawnego partnera, mającego prawo do samodzielnych decyzji. Kobieta nie jest przedstawiona jako niewolnica u boku swego męża i pana, ale osoba niezależna i odpowiedzialna²⁵³. Przyznanie kobiecie takiej roli umożliwia realizację przymierza małżonków opartego na miłości.

Księga Tobiasza daje świadectwo wzniosłego sensu małżeństwa, wierności i czułości małżonków (KKK 1611). Nadaje ona małżeństwu charakter niemal sakramentalny. Wyraża ona trzy zasadnicze prawdy. Po pierwsze, że małżeństwo jest związkiem opartym na miłości i wierności. Po drugie, że małżeństwo jest związkiem jednego mężczyzny z jedną kobietą. Po trzecie, że jest to związek dwóch partnerów równorzędnych²⁵⁴.

Z kolei *Pieśń nad pieśniami* uważana jest za poemat o miłości Jahwe-Oblubienca i Izraela – Oblubienicy, Boga z ludzkością, a także Chrystusa z Kościołem oraz z poszczególnym człowiekiem²⁵⁵. Tradycja widziała w niej swoisty wyraz miłości ludzkiej, będącej odbłaskiem potężnej miłości Boga²⁵⁶. W teologię małżeństwa wnosi ona nie tylko ukazanie szlachetności i wzniosłości naturalnej ludzkiej miłości, ale podkreśla partnerstwo w sferze jej przeżywania. Ukazanie, że oboje są równorzędnymi partnera-

²⁵¹ Tamże s. 36.

²⁵² Tamże s. 35.

²⁵³ Tamże s. 36-37.

²⁵⁴ Tamże s. 39-40.

²⁵⁵ Por. LMK 9; J. Salij. *Królestwo Boże w was jest*. Poznań: „W drodze” 1980 s. 222-234; Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 118.

²⁵⁶ Pnp 8, 6-7; KKK 1611.

mi, uwzględnia nie tylko satysfakcję mężczyzny w pożyciu małżeńskim, ale także znaczenie doznań kobiety²⁵⁷.

Syntezę przedstawionego wywodu jasno wyraża adhortacja apostołska *Familiaris consortio*, gdy stwierdza, że „komunia miłości pomiędzy Bogiem i ludźmi, stanowiąca zasadniczą treść Objawienia i doświadczenia wiary Izraela, znajduje swój wymowny wyraz w przymierzu oblubieńczym zawartym pomiędzy mężczyzną i kobietą. Dlatego też główny przekaz Objawienia: „Bóg miłuje swój lud” zostaje wyrażony poprzez miłość małżeńską mężczyzny i kobiety. Wiąż ich miłości staje się obrazem i znakiem przymierza łączącego Boga z Jego ludem (FC 12). Małżeństwo w księgach biblijnych użyte zostało jako forma objawiania prawdy o przymierzu między Bogiem Jahwe a narodem, a z drugiej strony koncepcja małżeństwa kształtowała się poprzez odnoszenie go do tego przymierza oraz przejmowanie jego godności i cech. Przymierze Boga z ludźmi opiera się na miłości, jest totalne i radykalne oraz trwa przez pokolenia²⁵⁸. W tym kontekście małżeństwo, jako rzeczywistość obrazująca przymierze i jego skutki, wysuwa się przed inne dziedziny życia i nabiera szczególnego znaczenia. Małżeństwo, podobnie jak przymierze Boga, które obrazuje, oparte jest na miłości mężczyzny i kobiety. Podobnie jak przymierze Boga z ludem, jest ono trwałe i nierozzerwalne poprzez całkowite, wzajemne oddanie małżonków. Dzięki trwałości jest właściwym środowiskiem powstawania nowego życia, co wyraża kontynuację w przyszłych pokoleniach²⁵⁹.

Wizja małżeństwa obecna „u początku”, zniekształcona przez grzech, w historii zbawienia zostaje stopniowo restaurowana przez uprzywilejowane pełnienie funkcji obrazu przymierza. Małżeństwo stało się także pomocne dla samego człowieka, dotkniętego grzechem. W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* czytamy, że Bóg w swoim miłosierdziu nie opuścił grzesznego człowieka. Małżeństwo po upadku „pomaga przezwyciężyć zamknięcie się w sobie, egoizm, szukanie własnych przyjemności, pomaga otworzyć się na drugiego człowieka, na wzajemną pomoc i dar z siebie” (KKK 1609). Dopiero jednak w *Nowym Testamencie* małżeństwo osią-

²⁵⁷ Filipiak. *Biblijne podstawy teologii małżeństwa i rodziny w „Starym Testamencie”* s. 41.

²⁵⁸ List do rodzin ujmuje prawdę o niezłomnej i wiecznej miłości Boga. „W Starym Przymierzu Jahwe był Oblubieńcem Izraela, ludu wybranego: był Oblubieńcem wymagającym, zazdrosnym i wiernym. Wszystkie zdrady, jakich doznawał od swej oblubienicy, wszystkie odstępstwa i bałwochwalstwa Izraela, które Prorocy opisali w sposób dramatyczny i sugestywny, to wszystko nie potrafiło złamać miłości, którą „Bóg-Oblubieniec do końca miłuje” (por. J 13, 1). LdR 19.

²⁵⁹ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 82; Wojacek. *Kształtowanie katolickiej koncepcji małżeństwa w diecezjalnym studium rodziny* s. 52-53.

ga szczytowy etap rozwoju. Dzięki łasce Bożej staje się nośnikiem treści i miejscem realizacji Nowego Przymierza²⁶⁰.

W świetle starotestamentalnych tekstów, ukazujących przymierze Boga z Jego ludem, symbolizowane przez przymierze małżeńskie, dostrzec można wyraźne przesłanki religijne zawarcia trwałego i nierozrwalnego małżeństwa. Ukazane jest ono w Bożej perspektywie, jako przymierze związane z Bożymi obietnicami oraz jako wezwanie do życia w miłości, której wzorem i odnowicielem jest sam Bóg. Przymierze małżeńskie przedstawione jest nie tylko jako umowa czy układ, ale jako oparte na miłości. Opisane są także najważniejsze cechy miłości małżeńskiej, jak: niezłomna wierność, cierpliwość, gotowość przebaczenia, troska o drugą osobę. Do takiej miłości uzdolnić może małżonków sam Bóg, który dokonuje przemiany serca ludzkiego, a także odrodzenia małżeństwa w trudnościach przekraczających możliwości człowieka.

Młodzież i narzeczeni przygotowujący się do zawarcia małżeństwa sakramentalnego powinni nie tylko poznać, ale także zinterioryzować najważniejsze prawdy Objawienia *Starego Testamentu* dotyczące małżeństwa. Uwewnętrzzenie tych prawd może sprawić, że staną się one częścią motywacji wyboru stanu małżeńskiego oraz postępowania moralnego. Odkryte i przyjęte prawdy mogą stanowić motywy zawarcia małżeństwa oraz związanego z nim ściśle wyboru współmałżonka.

2.2. Małżeństwo sakramentem Chrystusa i Kościoła

Teksty starotestamentalne, zwłaszcza pisma proroków, dobitnie obwieszczały świętość i szlachetność małżeństwa poprzez wykorzystywanie jego obrazu do opisanego przymierza Boga z Izraelem²⁶¹. Prorocy ukazywali także niewierność ludzi i złamanie przymierza pomiędzy Bogiem a narodem wybranym. Jednocześnie jednak zapowiadali odnowienie przymierza, które miało spełnić się w czasach mesjańskich, poprzez „sługę Jahwe”. Proroctwa te wypełniły się w osobie Syna Bożego (1 Kor 11, 25)²⁶². Wcielenie Syna Bożego, który „zjednoczył się z każdym człowiekiem” (RH 8), wskazuje, że na rozumienie małżeństwa chrześcijańskiego składa się zarówno prawda „początku”, jak również postrzeżenie małżeństwa

²⁶⁰ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 122.

²⁶¹ G.F. Hawthorne. *Małżeństwo i rozwód, cudzołóstwo i kazirodztwo*. W: *Słownik teologii św. Pawła*. Red. G.H. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid. Tłum. L. Canghellaris, A. Czwojdrak, T. Fortuna i in. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio” 2010 s. 456.

²⁶² Kułaczkowski. *Znaczenie teologicznego modelu jedności małżeńskiej w duszpasterstwie rodzin* s. 67.

w perspektywie Królestwa Bożego, zainaugurowanego przez Chrystusa. Nowe Przymierze oświeśla tajemnicę małżeństwa i pozwala dostrzec w całości jego prawdę²⁶³.

Syn Boży przez wcielenie i oddanie swego życia zjednoczył się z całą zbawioną przez siebie ludzkością (KDK 22). Jezus, będąc równocześnie Bogiem i człowiekiem, stał się najdoskonalszym objawieniem przymierza i jego realizacją. Objawił On najpełniej miłość Boga do ludzi. Bezgranicznie solidarny z ludźmi zagrożonymi grzechem i śmiercią, był niezłomnie wierny przymierzowi aż do złożenia ofiary ze swego życia²⁶⁴. W Chrystusie Bóg ustanowił, w miejsce starego, nowe przymierze z całą ludzkością – lepsze jakościowo dzięki swej trwałości i ostateczności. Jego cechą nie jest skoncentrowanie na wymiarze jurydycznym, ale na miłości. Określa ono nowy stosunek ludzi do Boga, gdyż przemienia ich serca (Hbr 8, 13; 9, 15; 12, 24)²⁶⁵. Nowe przymierze zostało zawarte według Ducha (2 Kor 3, 6). Jego centrum stanowi paschalne misterium Chrystusa, uobecnione w Eucharystii. Poprzez swoją śmierć Chrystus podjął ofiarę przebłagalną za grzechy ludzi. Dzięki ofierze Chrystusa urzeczywistnia się doskonałe i wieczne zjednoczenie Boga z ludźmi (por. Hbr 10, 11-22), przygotowujące na wieczne gody Baranka (Ap 19, 7. 9). Zjednoczenie to umożliwia także zespolenie pomiędzy ludźmi²⁶⁶. Kościół przyjmuje postać przymierza i służy przymierzowi. Realizacją i aktualizacją przymierza są sakramenty Kościoła. Spośród nich szczególną i specyficzną rolę pełni sakrament małżeństwa²⁶⁷.

Ewangelie posługują się językiem i terminologią zaczerpniętą z życia małżeńskiego. Chrystus przedstawia siebie jako „Pana Młodego” (Mt 9, 14-17). Jan Chrzciciel mówi o sobie, że jest „przyjacielem Oblubieńca” (J 3, 22-39). Królestwo Boże jest porównywane do przyjęcia weselnego²⁶⁸. W porównaniach tych znajdujemy nawiązanie do starotestamentalnego tematu małżeństwa Boga z Jego ludem²⁶⁹. Chociaż *Ewangelie* niewiele

²⁶³ Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 96.

²⁶⁴ Mk 14, 24; Łk 22, 20; J 13, 1; 1 Kor 11, 25; por. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 123.

²⁶⁵ J. Łach. *Wychowawcze posłannictwo Słowa: zarys i wybrane zagadnienia*. Rzeszów: Poligrafia WSD 2004 s. 65; J. Szłaga. *List do Hebrajczyków*. W: *Wstęp do „Nowego Testamentu”*. Red. R. Rubinkiewicz. Poznań: Pallottinum 1996 s. 402; Kułaczkowski. *Znaczenie teologicznego modelu jedności małżeńskiej w duszpasterstwie rodzin* s. 67.

²⁶⁶ Tenże. *Znaczenie teologicznego modelu jedności małżeńskiej w duszpasterstwie rodzin* s. 67.

²⁶⁷ Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 125.

²⁶⁸ Mt 22, 2-14; 25, 1-13; Łk 14, 16-24; 2 Kor 11, 2-3.

²⁶⁹ Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 96-97.

mówią o samym małżeństwie, to istotny jest fakt, że w pismach nowotestamentalnych prorocki symbol małżeństwa jest odniesiony do Chrystusa i Kościoła ziemskiego, a także do Chrystusa i Kościoła niebiańskiego, czyli definitywnej realizacji planu zbawienia w wiecznych zaślubinach z Bogiem²⁷⁰. Temat miłości małżeńskiej jest zatem w *Biblii* konsekwentnie kontynuowany i jak klamra spina początkową radość mężczyzny i kobiety w ogrodzie Eden oraz radość nowego Adama (Rz 5) i nowej Ewy (Ap 12) w pełni czasów²⁷¹.

Dla zrozumienia znaczenia małżeństwa w *Nowym Testamencie* znacząca jest obecność Chrystusa na godach w Kanie Galilejskiej i dokonanie tam pierwszego cudu (J 2, 1-11). Zgodnie z interpretacją Ojców Kościoła obecność Jezusa wskazuje na godność małżeństwa. Dokonane tam znaki, jak: wskazanie na nadejście „godziny” Jezusa, pierwszy cud oraz początek wiary uczniów, objawiają publicznie nadejście Nowego Przymierza²⁷². Kościół dostrzega w obecności Jezusa na godach w Kanie „potwierdzenie, że małżeństwo jest czymś dobrym, oraz zapowiedź, że od tej pory będzie ono skutecznym znakiem obecności Chrystusa” (KKK 1613). W obecności tej można dostrzec także wskazanie na małżeństwo i rodzinę jako miejsce realizacji zbawczego dzieła Chrystusa. Obecność oraz udział Maryi w dokonaniu pierwszego cudu wobec nowożeńców wskazuje na Jej rolę w konstytuowaniu się małżeństwa chrześcijańskiego.

W swoim nauczaniu Jezus jednoznacznie ukazywał pierwotny sens związku mężczyzny i kobiety, zamierzony przez Stwórcę (KKK 1614). W *Ewangeliach* synoptycznych Jezus podczas dyskusji z faryzeuszami na temat listu rozwodowego (Mt 19, 1-2) wyjaśnia oddalenie żony, na które zezwolił Mojżesz jako wyraz zatwardziałości serca (Mt 19,8). Poucza, że rozwód nie odpowiada zamiarowi Stwórcy i apeluje: „Co więc Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela” (Mt 19, 6). W swojej argumentacji Jezus ukazuje ciągłość Bożego zamysłu stwórczego oraz wskazuje na analogię przymierza Boga z Izraelem. Głosząc prawdę o małżeństwie, Jezus ukazuje dwie perspektywy. Najpierw przypomina ciągle aktualną prawdę wynikającą ze

²⁷⁰ Mt 9, 15; Łk 5, 34-35; 12, 35-36; Ap 18, 23; 19, 7-9; 21, 1-27; 22, 17; Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 126.

²⁷¹ Tenże. *Misterium małżeństwa* s. 125. Według W. Kaspera relacja małżeńska jest w *Biblii* jakby gramatyką, za pomocą której Objawienie sylabizuje stosunek Boga do nas. Tamże.

²⁷² Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 97. E. Schillebeeckx traktuje gody weselne w Kanie nie jako chrystianizację miłości małżeńskiej, ale jako symbol inauguracji zaślubin mesjańskich. Jezus wykorzystuje zbawczą signifikację małżeństwa jako obrazu przymierza i poprzez swoją obecność w Kanie ogłasza w sposób proroczy ostateczny sens Królestwa Bożego, którym jest uczta weselna w niebie. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 127.

stworzenia (por. Mt 19, 4.8), a następnie ukazuje prawdę Królestwa Niebieskiego wraz z jego perspektywą eschatologiczną (Mt 19, 12)²⁷³.

Teksty ewangeliczne wskazują także, iż dla zrozumienia i przeżycia tajemnicy małżeństwa konieczna jest pomoc łaski Bożej (Mt 19, 11)²⁷⁴. Na jej potrzebę zwraca uwagę *Katechizm Kościoła Katolickiego*, stwierdzając, że jednoznaczne podkreślenie przez Jezusa nierozzerwalności więzi małżeńskiej „mogło zaniepokoić i wydawać się wymaganiem nie do wykonania (por. Mt 19, 10)”²⁷⁵. Jezus wiedział jednak, że grzeszny człowiek w zatwardziałości serca stał się niezdolny do wypełnienia pierwotnej woli Boga Stwórcy oraz że realizacja zamysłu Bożego jest możliwa dopiero na fundamencie Jego Królestwa Bożego. Dlatego Jego słowa zawierają obietnicę łaski umożliwiającej w małżeństwie pełną wierność pierwotnej woli Stwórcy. Tylko bliska więź z Jezusem uwalnia człowieka od „twardości serca” i uzdalnia do pełnej realizacji Bożego zamysłu o małżeństwie²⁷⁶. *Katechizm* stwierdza, że Jezus, przychodząc, by przywrócić pierwotny porządek stworzenia, naruszony przez grzech, daje siłę i łaskę do przeżywania małżeństwa w nowych wymiarach Królestwa Bożego. „Idąc za Chrystusem, wyrzekając się siebie, biorąc na siebie swój krzyż (por. Mk 8, 34), małżonkowie będą mogli »pojąć« (Mt 19, 11) pierwotny sens małżeństwa i przeżywać je z pomocą Chrystusa. Łaska małżeństwa chrześcijańskiego jest owocem Krzyża Chrystusa, będącego źródłem całego życia chrześcijańskiego” (KKK 1615).

Nauczanie Jezusa dotyczące małżeństwa wyraźnie ukazane zostało w listach św. Pawła, zwłaszcza w *Pierwszym liście do Koryntian* (1 Kor 7,1-39) oraz *Liście do Efezjan* (Ef 5,21-33). Według św. Pawła małżeństwo chrześcijańskie jest »wielką tajemnicą«, polegającą na antycypacji w czasie wiecznego zjednoczenia zbawionej ludzkości, którą jest Kościół-Oblubienica, ze swym Zbawicielem i Oblubieńcem – Chrystusem. Zaślubiny te są rzeczywistością wieczną i nieprzemijalną. Natomiast małżeństwo chrześcijańskie, przemijalne wraz z doczesnością, jest cieniem i figurą tamtej rzeczywistości²⁷⁷.

W *Pierwszym liście do Koryntian* Apostoł Narodów przypomina, że małżeństwo chrześcijan jest święte i dlatego ochrzczeni powinni zawierać je „w Panu”, to znaczy z chrześcijaninem (1 Kor 7, 39). Małżeństwo chrześcijan nie jest tylko sprawą doczesną, ale w odrodzonych przez chrzest w Je-

²⁷³ Por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 96-97.

²⁷⁴ Tamże s. 97.

²⁷⁵ KKK 1615.

²⁷⁶ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 126.

²⁷⁷ Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 97.

zusi Chrystusie otrzymuje nowy wymiar powołania Bożego (por. 1 Kor 7, 17)²⁷⁸. Ochrzczonych wiąże nie tylko Bóg Stwórca, ale także Chrystus Odkupiciel, który jest obecny w małżeństwie i ofiaruje małżonkom swoją miłość i łaskę, aby mogli prowadzić życie małżeńskie w Nim i w Jego duchu²⁷⁹. A. Sarmiento uważa, że Pierwszy list do Koryntian ukazuje wymiar sakramentalny i charyzmatyczny małżeństwa (1 Kor 7, 7-8.17.24). Podkreśla, że ci, którzy je zawierają, otrzymują właściwy dar, uzdalniający ich do spełnienia wymogów etycznych związanych ze wspólnotą małżeńską i rodzinną. Troszcząc się o szacunek dla małżeństwa jako powołania, św. Paweł udziela przestróg i rad małżonkom (1 Kor 7, 3-5.10-11). Małżonkowie chrześcijańscy winni odnaleźć światło dla przeżywania małżeństwa w perspektywie eschatologicznej (1 Kor 7, 29-31)²⁸⁰.

Św. Paweł w *Pierwszym liście do Koryntian* w postrzeganiu małżeństwa wymiar zbawczy stawia wyżej, ponad porządek stworzenia. Czyni to, gdy wskazuje możliwość rozwiązania małżeństwa z partnerem niewierzącym, którego niewiara utrudnia wspólne życie i realizację wymagań wiary (1 Kor 7, 12-16). Tekst ten podkreśla ścisły związek między nierozdzielnością małżeństwa i chrztem, nadający wyższą godność małżeństwu ochrzczonych²⁸¹.

Tekst Ef 5, 21-33 jest najważniejszą perykopą *Nowego Testamentu*, wyjaśniającą tajemnicę małżeństwa. Św. Paweł w nurcie tradycji starotestamentalnej, zwłaszcza prorockiej, głosi świętość i zaszczytny charakter małżeństwa²⁸². Nawiązuje zarówno do *Księgi Rodzaju*, jak również do starotestamentalnego symbolizmu małżeństwa oraz do idei Mesjasza jako oblubieńca. Syntetycznie łączy on poszczególne wątki całej tradycji biblijnej i rozwija je w odniesieniu do Chrystusa. Apostoł łączy symbolikę małżeńską z ideą odkupienia dokonanego przez śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa, gdzie dokonały się Jego zaślubiny z Kościołem. Cały *List do Efezjan* ukazuje urzeczywistnienie się „nowego przymierza” głoszonego przez proroków w Jezusie Chrystusie i Jego misterium miłości do Kościo-

²⁷⁸ Tamże s. 97; por. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 128.

²⁷⁹ Tenże. *Misterium małżeństwa* s. 128.

²⁸⁰ Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 98. J. Grześkowiak opowiada się jednak za stanowiskiem Schillebeeckxa, iż z tekstu o „małżeństwie w Panu” (1 Kor 7, 39) nie można wywodzić sakramentalności małżeństwa, gdyż sformułowanie to bezpośrednio nie posiada sensu sakramentalnego. *Misterium małżeństwa* s. 128.

²⁸¹ Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 129.

²⁸² Hawthorne. *Małżeństwo i rozwód, cudzołóstwo i kazirodztwo* s. 456.

ła. Opierając się na tej tajemnicy, św. Paweł wyjaśnia małżeństwo chrześcijańskie²⁸³.

Apostoł Paweł ukazuje więź Chrystusa z Kościołem w kategorii przymierza małżeńskiego²⁸⁴. Posługuje się analogią do miłości oblubieńczej małżonków, objawiającej odwieczną miłość Boga obecną najpierw w stworzeniu, a następnie w Chrystusie i przeniesioną na Kościół (LdR 19). Św. Paweł, mówiąc o relacji Chrystusa z Kościołem, wykorzystuje takie elementy życia małżeńskiego, jak: miłość i całkowity dar z siebie, oczyszczenie przez Chrystusa, zaślubiny (Ef 5, 25-27) oraz trwała więź i obowiązki wspólnego życia (Ef 5, 29-31). Apostoł odwołuje się do *Księgi Rodzaju*: „Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem” (Rdz 2, 24; Ef 5, 31). Przywołany tekst posiada charakter typologiczny i oznacza relację Chrystusa i Kościoła. W następnych słowach stwierdza bowiem: „Tajemnica to wielka, a ja mówię: w odniesieniu do Chrystusa i do Kościoła” (Ef 5, 32). „Wielką tajemnicą” jest relacja między „jednym ciałem” pierwszej pary małżeńskiej a jednym ciałem Chrystusa i Kościoła²⁸⁵. Św. Paweł łączy zatem porządek stworzenia oraz zbawienia i traktuje małżeństwo jako tajemnicę historiozbawczą. Jest ono „wielką tajemnicą” ze względu na objawienie w nim prawdy o oblubieńczym związku Chrystusa z Kościołem²⁸⁶. Teologowie katoliccy utrzymują, że skoro tworzenie „jednego ciała” (Rdz 2, 24) oznacza misterium oblubieńczej więzi Chrystusa z Kościołem, to małżeństwo uczestniczy w tym misterium i stanowi je²⁸⁷.

²⁸³ Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 97-98; por. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 129-131, 134.

²⁸⁴ Jan Paweł II w *Liście do rodzin* stwierdza, że „Nie ma zrozumienia Kościoła jako Ciała Mistycznego Chrystusa, jako znaku przymierza człowieka z Bogiem w Chrystusie, jako powszechnego sakramentu zbawienia, bez odniesienia do »wielkiej tajemnicy« – tajemnicy związanej ze stworzeniem człowieka mężczyzną i niewiastą i z powołaniem ich obojga do miłości małżeńskiej, do rodzicielstwa. Nie ma »wielkiej tajemnicy«, którą jest Kościół i ludzkość w Chrystusie, bez tej »wielkiej tajemnicy«, jaką jest »jedno ciało« (por. Rdz 2, 24; Ef 5, 31-32), to znaczy małżeństwo i rodzina”. LdR 19.

²⁸⁵ Por. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 133-138; por. J. Kudasiewicz. *Geneza Pawłowej symboliki małżeńskiej*. RTK 5:1958 z. 2 s. 5-30.

²⁸⁶ Tamże 138. Hawthorne stwierdza, że skoro św. Paweł ze wszystkich ludzkich instytucji wybrał małżeństwo dla zobrazowania relacji między wspólnotą wiernych a jej Panem, to oznacza, że miał on wielki szacunek dla małżeństwa jako idealnego przykładu *hensis* – „jedności”, która rozwija się pomiędzy dwojgiem dzięki jednoczącej mocy miłości. Hawthorne. *Małżeństwo i rozwód, cudzołóstwo i kazirodztwo* s. 456.

²⁸⁷ J. Grześkowiak powołuje się na stanowisko takich teologów, jak: H. Schlier, J. Ratzinger, W. Kasper, W. Beinert, E. Christen, A. Jankowski, K. Romaniuk. Tenże. *Misterium małżeństwa* s. 138.

Wzajemna relacja małżeństwa ziemskiego oraz więzi Chrystusa z Kościołem nie polega na tym, że druga jest obrazem, alegorią lub wzorcem dla pierwszej, jak to ujmuje teologia protestancka. Św. Paweł w miłości Chrystusa do Kościoła ukazuje fundament małżeństwa oraz czynnik ustanawiający i kształtujący małżeństwo. Związek Chrystusa z Kościołem jest istotowo zawarty w małżeństwie chrześcijan; łączy je więź ontologiczna. Chrystus jako wzór konstytuuje małżeństwo, uzdalniając małżonków do dialogu miłości i wspólnoty życia. Małżeństwo organicznie wyrasta z miłości Chrystusa i Kościoła, jest ono przyjmowaniem daru Chrystusa, Jego uzdolnienia do miłości agape (por. DCE 14-18). Dialog miłości małżeńskiej jest włączony w zbawczy dialog Chrystusa z Kościołem, w nim znajduje swą wartość i moc. Stosunek ziemskiego małżeństwa do związku Chrystusa z Kościołem jest realną i konstytutywną partycypacją. Małżeństwo chrześcijańskie stanowi bowiem rozgałęzienie wewnątrz misterium Chrystusa, jego rozwinięcie i przedłużenie. Jest ono miejscem, gdzie zbawczy dialog Chrystusa z Kościołem przyjmuje widzialny kształt. Małżonkowie, uzdolnieni przez Chrystusa, powinni odtwarzać to, w czym bytowo uczestniczą. Ich więzi ontologicznej z Chrystusem powinna odpowiadać właściwa postawa egzystencjalna²⁸⁸.

Wprawdzie tekstu św. Pawła Ef 5, 21-33 nie można traktować jako dowodu na sakramentalność małżeństwa, to jednak stanowi on dla niej solidną podstawę. Nie można za nią uważać tezy opartej na łacińskim tłumaczeniu *Wulgaty*, w której greckie słowo *mysterion* przetłumaczono na łacińskie *sacramentum*. Fundamentem sakramentalnego rozumienia małżeństwa jest natomiast cała Pawłowa perykopa (Ef 5, 22-33), gdyż dowodzi ona konieczności traktowania małżeństwa jako sakramentu w późniejszym sensie. Ziemskie małżeństwo bowiem w sposób istotny zawiera w sobie stosunek Chrystusa do Kościoła. Perykopa ta uprawnia do wniosku, że małżeństwo chrześcijan niesie ze sobą łaskę uświęcenia obu stron²⁸⁹.

Do perykopy z *Listu do Efezjan* nawiązywał Sobór Florencki oraz Sobór Trydencki, wskazując na sakramentalny charakter małżeństwa. Nawiąza-

²⁸⁸ Tenże. *Misterium małżeństwa* s. 138-141.

²⁸⁹ Por. tamże s. 141-147. A. Jankowski uważa, że nie ma w tej perykopie wprost zawartego dowodu sakramentalności małżeństwa, ale jest podstawa dla późniejszej definicji. Dla traktowania tekstu jako dowodu na ustanowienie sakramentu brakuje ważnych składników definicji sakramentu, jak fakt ustanowienia przez Chrystusa oraz konieczna łączność między znakiem zewnętrznym i łaską. Jednak na zasadzie analogii do związku Chrystusa z Kościołem słuszny jest wniosek, że małżeństwo jest źródłem uświęcenia i udziela nadprzyrodzonej mocy, czyli łaski. A. Jankowski. *Tajemnica to jest wielka* (Ef 5, 32). RBL 14:1961 s. 32-42.

nie to nie dotyczyło łacińskiego słowa *sacramentum*, lecz odwoływało się do argumentu jedności historii zbawienia, na którą składa się misterium stworzenia, przymierza i odkupienia. Także na Soborze Watykańskim II nie kwestionowano wartości tej perykopy dla uzasadnienia sakramentalności małżeństwa. Wskazywano na Kościół jako sakrament zbawienia oraz nauczanie patrystyczne, według którego „misterium” zakłada uczestnictwo w nim²⁹⁰.

Papież Jan Paweł II, wyjaśniając sakramentalny charakter małżeństwa, nawiązał także do perykopy z *Listu do Efezjan*, gdy stwierdził, iż „Kościół wyznaje, że sakrament przymierza małżonków jest »wielką tajemnicą«, gdyż odzwierciedla się w nim »oblubieńcza miłość Chrystusa do swego Kościoła« (LdR 19). Myśl tę Jan Paweł II szerzej przedstawił w adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio*. Papież wyraźnie odwołuje się do nauczania Kościoła, stwierdzając, że „małżeństwo między ochrzczonejmi jest jednym z siedmiu sakramentów Nowego Przymierza” (FC 13). Następnie wyjaśnia, że poprzez chrzest mężczyzna i kobieta zostają definitywnie włączeni w nowe przymierze Chrystusa z Kościołem. To niezniszczalne włączenie sprawia, że małżeństwo, jako „głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej ustanowiona przez Stwórcę” (por. KDK 48), doznaje wywyższenia i włączenia w oblubieńczą miłość Chrystusa oraz jest wspierana Jego mocą zbawczą²⁹¹. Natomiast *Katechizm Kościoła Katolickiego* dobitnie stwierdza, że małżeństwo jest „Skutecznym znakiem, sakramentem przymierza Chrystusa i Kościoła. Małżeństwo między ochrzczonejmi jest prawdziwym sakramentem Nowego Przymierza, ponieważ oznacza łaskę i jej udziela”²⁹².

Podobnie jak pozostałe sakramenty, małżeństwo jest rzeczywistym znakiem dzieła zbawienia²⁹³. Małżonkowie są przypomnieniem dla Kościoła tego, co dokonało się na krzyżu oraz świadkami zbawienia, którego

²⁹⁰ Myśl tę wyraża Ignacy Antiocheński, Justyn, Orygenes, Jan Chryzostom. Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 146-147.

²⁹¹ FC 13; por. LdR 19. *Katechizm Kościoła Katolickiego* stwierdza, że poprzez chrzest całe życie chrześcijańskie nosi znamie oblubieńczego związku z Chrystusem. Chrzest jest obmyciem weselnym (por. Ef 5, 26-27), poprzedzającym Eucharystię. KKK 1617.

²⁹² KKK 1617; KPK, kan. 1055 § 2.

²⁹³ Jan Paweł II rozwija tę myśl, gdy stwierdza, że „małżeństwo, podobnie jak każdy sakrament, jest pamiętką, uobecnieniem i prorocstwem tego zbawczego dzieła: jako pamiętka, sakrament daje im łaskę i zadanie upamiętniania wielkich dzieł Bożych i świadczenia o nich wobec swych dzieci; jako uobecnienie, daje im łaskę i zadanie wprowadzania w życie, wzajemnie wobec siebie i wobec dzieci, wymogów miłości, która przebacza i darzy odkupieniem; jako prorocstwo, daje im łaskę i zadanie życia i świadczenia o nadziei przyszłego spotkania z Chrystusem”. FC 13; por. Jan Paweł II. *Przemówienie do delegatów „Centre de Liaison des Equipes de Recherche” 3* (3.11.1979). W: IGP T. II. 2:1979 s. 1032.

uczestnikami stali się poprzez sakrament małżeństwa. Sakrament ten, oparty na przymierzu małżonków, stanowi najgłębsze uzasadnienie jedności, trwałości i nierozzerwalności małżeństwa²⁹⁴. Utwierdza on wzajemny związek małżonków w jedności i nierozzerwalności. W sakramencie małżeństwa wzajemna przynależność małżonków staje się obrazem relacji Chrystusa do Kościoła (FC 13).

W sakramencie małżeństwa przymierze małżonków włączone zostaje w przymierze Boga z ludźmi, a miłość małżeńska włącza się w miłość Bożą (por. KDK 48). W konsekwencji skutkiem sakramentu małżeństwa jest wieczysty i wyłączny węzeł małżeński oraz łaska, otrzymywana przez małżonków²⁹⁵. Węzeł małżeński, oparty na wzajemnej zgodzie małżonków, jest opatrzone pieczęcią samego Boga (por. Mk 10, 9) i stanowi podstawę instytucji trwałej wobec społeczeństwa. Źródłem łaski jest Chrystus-Zbawca, który wychodzi naprzeciw chrześcijańskim małżonkom przez sakrament małżeństwa. Chrystus pozostaje z małżonkami, daje im moc pójścia za Nim, podjęcia swojego krzyża, powstawania z upadków, wzajemnego przebaczenia i wspólnego noszenia swoich ciężarów (KDK 48). Łaska sakramentu małżeństwa jest przeznaczona do udoskonalenia miłości małżonków i umocnienia ich nierozzerwalnej jedności. Pomaga także z miłości do Boga przyjmować potomstwo oraz przekazywać mu wiarę i cnoty ewangeliczne²⁹⁶.

List do rodzin zawiera konkluzję nowotestamentalnego nauczania o małżeństwie. Stwierdza, że Chrystus wypowiedział na nowo odwieczną prawdę na temat małżeństwa i rodziny poprzez Ewangelię, poprzez swą obecność w Kanie Galilejskiej, ofiarę Krzyża i sakramenty swojego Kościoła (LdR 19). Małżeństwo mężczyzny i kobiety w świetle *Nowego Testamentu* objawia się jako znak i urzeczywistnienie przymierza miłości między Chrystusem i Kościołem. Małżeństwo „początku” zostaje doprowadzone do doskonałości (por. Mt 19, 8) i ukazane jako powołanie chrześcijańskie, jako charyzmat dla budowania Kościoła (por. 1 Kor 1, 7)²⁹⁷. W Chrystusie i Jego miłości małżonkowie odnajdują także punkt odniesienia dla swojej miłości oblubieńczej (LdR 19).

2.3. Małżeństwo sakramentalne fundamentem Kościoła domowego

Historyczne pojawienie się określenia rodziny jako Kościoła domowego stanowiło jedynie zwerbalizowanie rzeczywistości przeżywanej przez

²⁹⁴ Por. Grześkowiak. *Misterium małżeństwa* s. 188-193.

²⁹⁵ Por. KPK, kan. 1134; KK 11.

²⁹⁶ KK 41; KKK 1641.

²⁹⁷ Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 96.

wierzących. Teologiczne źródła instytucji małżeństwa i rodziny chrześcijańskiej sięgają bowiem porządku stworzenia, przymierza i odkupienia²⁹⁸.

Ważnym czynnikiem, wpływającym na konstytuowanie się rozumienia rodziny jako Kościoła domowego, jest fakt, że życie chrześcijan pierwszych wieków organizowało się przede wszystkim w Kościele domowym, a Kościół lokalny składał się z licznych Kościołów domowych²⁹⁹. W *Nowym Testamencie* znajdujemy potwierdzenie, że chrześcijanie gromadzili się na sprawowanie Eucharystii i modlitwę w domach³⁰⁰. Także nawrócenia, o których mówi *Pismo Święte*, często dotyczyły nie tylko poszczególnych osób, ale całych rodzin oraz osób związanych z ich domem³⁰¹. Kościół w pierwotnym sensie, który dostrzegamy w czasach biblijnych i apostoelskich, był w swej istocie Kościołem domowym. Życie Kościoła było odtworzeniem życia rodzinnego, a rodzinę postrzegano jako podstawową komórkę Kościoła³⁰². W kształtowaniu pojęcia rodziny jako Kościoła domowego znaczącą rolę odegrała najwcześniejsza tradycja judeochrześ-

²⁹⁸ Por. G. Witaszek. *Biblijno-teologiczne ujęcie rodziny jako Kościoła* s. 19-34.

²⁹⁹ Działalność domowych Kościołów potwierdzają najstarsze pisma chrześcijańskie oraz liczne ślady archeologiczne. Longosz. *Geneza pojęcia „rodzina Kościołem domowym” w tradycji patrystycznej*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 38-41; S. Bielecki. *Kościół jako dom Boży według 1 Tm 3,15 i 2 Tm 2,19-21*. W: *W służbie wartościom. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Biskupowi Profesorowi dr. hab. Kazimierzowi Ryczanowi z okazji 60-lecia urodzin*. Red. R. Kamiński i in. Kielce: Jedność 1999 s. 106-119; H. Langkammer. „Kościół domowy” w „Nowym Testamencie”. W: „*Biblia*” o rodzinie. Red. G. Witaszek. Lublin: RW KUL 1995 s. 7-12.

³⁰⁰ Por. Dz 2, 46; Rz 16, 5. 23; 1 Kor 16, 19; Kol 4, 15; J. Kudasiewicz. *Dom Marty i Marii małym Kościołem*. WST T. 10:1997 s. 169-178; tenże. *Kościół domem rodzinnym w teologii św. Mateusza (18,1-35)*. KPD R. 79:2003 nr 5 s. 445-450; W. Gajewski. *Formuła „te kat’ oikon ekklesias” (1 Kor 16:19) i jej konsekwencje w „Corpus Paulinum”*. PrzewRel 2005 nr 3(217) s. 63-78; tenże. *Dom i domostwo w Ewangeliach na tle badań nad kościołami domowymi*. PrKHEiW T. 1: 2007 s. 33-59; J. Suchy. *Wspólnota wierzących jako dom w Pierwszym liście św. Piotra [2,5; 4,17]*. W: „*Biblia*” o rodzinie s. 69-86; R. Sikora. *Biblijne źródła koncepcji Kościoła jako domu i szkoły komunii*. StF T. 20:2010 s. 121-133; P. Łabuda. *Dom jako chrześcijańska wspólnota wychowania*. W: *Rodzina w trosce o życie – Kościół w trosce o rodzinę*. Red. R. Buchta. Katowice: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego; Księgarnia św. Jacka 2010 s. 15-37; R. Murawski. *Historia katechezy. Cz. 1. Katecheza w pierwszych wiekach*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2011 s. 43.

³⁰¹ J 4, 46-54; Dz 10, 1-11. 24-48; 16, 15. 31-34; 18, 8.

³⁰² Por. K. Koch. *Rodzina jako Kościół domowy w myśli Benedykta XVI*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 217-218. Papież Benedykt XVI zauważa, że chrześcijaństwo mogło wzrastać nie tylko dzięki apostołom, którzy głosili Ewangelię. Aby mogło zapuścić korzenie w narodach i żywo wzrastać, konieczny był wkład małżonków i rodzin, gmin chrześcijańskich, wierzących laików, którzy stanowili „urodzajną glebę” dla wzrostu wiary. Kościół wzrasta nieustannie tylko w ten sposób. Tamże s. 218.

cjańska, a także wpływ rodziny żydowskiej³⁰³ oraz tradycyjnej rodziny rzymskiej³⁰⁴.

Od początku rozwoju Kościoła aż do III wieku chrześcijanie nie mieli własnych miejsc kultu. Na sprawowanie liturgii i modlitwę zbierali się w domach prywatnych. „Kościół domowy”, żyjący Chrystusem i ukazujący Go innym, był podstawowym sposobem organizowania się wiernych³⁰⁵. Pomimo że rodziny wczesnochrześcijańskie nie różniły się swoją strukturą od grecko-rzymskiej rodziny starożytnej, to jednak odróżniał je ich sposób życia oparty na Ewangelii. Rodziny chrześcijańskie żyły ewangeliczną miłością³⁰⁶. Przestrzegały zasad wierności i nierozzerwalności małżeństwa (por. Mk 10, 4-9; 1 Kor 7, 10-11; Hbr 13, 4), zawieranego w obecności przedstawicieli Kościoła. Pomimo że we wspólnocie domowej mężczyzna pozostawał głową rodziny, mąż i żona byli sobie równi. Chrześcijanie wychowywali swoje dzieci, przekazując wiarę w Jezusa Boga i Mesjasza, ucząc je wymogów Królestwa Bożego, wspólnie się modląc i sprawując liturgię oraz świadcząc uczynki miłosierdzia wobec potrzebujących. Nie dokonywali oni aborcji, nie porzucali ani nie zabijali dzieci³⁰⁷. Dom stano-

³⁰³ Znaczący w tym zakresie może być wpływ rodziny żydowskiej żyjącej w diasporze, stanowiącej zamknięte sanktuarium, w którym miała miejsce codzienna modlitwa, objaśnianie *Biblii*, przekazywanie prawd religijnych i zasad moralnych oraz świętowanie ważnych uroczystości. Szereg obowiązków z tym związanych spoczywało na ojcu rodziny. Longosz. *Geneza pojęcia „rodzina Kościołem domowym” w tradycji patrystycznej* s. 42-43. Zob. J. Kułaczkowski. *Obraz rodziny w księgach „Starego Testamentu”*. ZN KUL R. 46:2003 nr 1-2 (181-182) s. 3-19; M. Bednarz. *Rola ojca i matki w wychowaniu dzieci według „Pisma Świętego”*. W: *Człowiek między losem a wyborem. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu Władysławowi Szewczykowi*. Red. M. Drożdż. Tarnów: Biblos 2006 s. 369-379; A. Oczachowski. *Biblijne ujęcie ojcostwa*. SPAr T. 9:1999 s. 57-62; B. Mierzwiński. *Rola ojca w świetle „Starego Testamentu”*. „Ethos” R. 9:1996 nr 1-2 s. 234-246.

³⁰⁴ W tradycyjnej rodzinie rzymskiej bardzo wysoką pozycję miał ojciec rodziny (*pater familias*). Pełnił on w rodzinie funkcję kapłana, był odpowiedzialny za podtrzymywanie kultu religijnego w formie ogniska domowego i kultu przodków oraz obchodów świąt i uroczystości rodzinnych. Por. Longosz. *Geneza pojęcia „rodzina Kościołem domowym” w tradycji patrystycznej* s. 41-44.

³⁰⁵ Por. S. Longosz. *Rodzina wczesnochrześcijańska Kościołem domowym*. RT 51:2004 z. 10 s. 35; J. Gnilk. *Teologia „Nowego Testamentu”*. Kraków: Wydawnictwo M 2002 s. 288-289; Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 429.

³⁰⁶ Por. Dz 2, 42-47; Ef 5, 22-33; Kol 3, 18-19. Warto przytoczyć świadectwo Tertuliana przywołującego słowa pogan o chrześcijanach: „Patrzcie, jak oni się miłują”. por. Tertulian. *Apologetyk*. Tłum. J. Sajdak. Poznań: Księgarnia Akademicka 1947 s. 23.

³⁰⁷ H. Kupiszewski. *Porzucenie dziecka w prawie antycznym*. „Meander” R. 11:1956 nr 1-2 s. 57-76; B. Wierzbowski. *Porzucenie dziecka w rzymskim prawie poklasycznym*. ZN UMKR. 14:1976 s. 161-174; K. Korus. *Grecka teoria pedagogiczna a problem porzucania dzieci*. Meander R. 34:1979 nr 9 s. 439-454; G. Kuleczka. *Dzieci w systemie prawnym starożytnego Rzymu*. Meander R. 34:1979 nr 5-6 s. 237-250; M. Wojciechowski. *Starożytne głosy przeciw aborcji*. „Więź” R. 46:2003 nr 12 s. 84-

wili: małżonkowie-rodzice, dzieci, dziadkowie i krewni, ale także niewolnicy, których szanowano i traktowano jako domowników i braci. Rodziny wczesnochrześcijańskie wzorowały się na Świętej Rodzinie³⁰⁸.

Jako pierwszy określenia „rodzina jest małym kościołem” użył św. Jan Chryzostom (350-407)³⁰⁹. Ponadto, spośród starożytnych Ojców Kościoła, termin ten przywoływał św. Augustyn (354-430)³¹⁰. W średniowieczu podkreślano znaczenie hierarchicznej struktury Kościoła, dlatego pojęcie „domowy Kościół” zaczęło stopniowo zanikać. W czasach nowożytnych unikano go ze względu na fakt, że temat ten pojawił się w protestantyzmie³¹¹. Dopiero po II wojnie światowej termin ten wrócił do katolickiej literatury teologiczno-pastoralnej³¹². Do określenia tego powrócił wyraźnie Sobór Watykański II i posoborowe nauczanie Kościoła³¹³.

Charakter eklezjalny ma już samo małżeństwo. Prawdę tę podkreśla wyraźnie Sobór Watykański II³¹⁴. Eklezjalność małżeństwa opiera się przede wszystkim na fundamencie sakramentów chrztu i Eucharystii³¹⁵. Małżeństwo zawarte przed Bogiem włącza wierzących w Chrystusa, który staje się obecny we wspólnocie małżeńskiej i rodzinnej (por. Mt 18, 20; Ef 5, 21-33). W małżeństwie aktualizuje się Kościół, gdyż jest w nim obecny Chrystus zbawiający. Małżeństwo reprezentuje Kościół tak dalece, że możemy go określać jako Kościół domowy³¹⁶.

Sakrament małżeństwa jest konstytutywnym elementem struktury Kościoła, jest jednym ze skutecznych znaków zbawczej obecności i miło-

90; S. Longosz. *Aborcja w opinii św. Augustyna*. RTK T. 52:2005 z. 10 s. 125-140; M. Starowieyski. *Aborcja i życie nienarodzonych w starożytności chrześcijańskiej*. WST T. 22:2009 nr 1 s. 117-147; P. Aszyk. *Chrześcijaństwo pierwszych wieków wobec aborcji. Problematyka etyczna i obyczajowość*. StBob R. 9:2009 z. 2 s. 97-109; M. Kozera. *Problem obrony życia nienarodzonych w pierwszych wiekach Kościoła*. StSd T. 16:2009 z. 1-2 s. 187-197; E. Staniek. *Stosunek chrześcijan starożytnych do dziecka przed jego urodzeniem według Ojców Kościoła*. RBL R. 44:1991 nr 1-3 s. 47-53.

³⁰⁸ Longosz. *Rodzina wczesnochrześcijańska Kościołem domowym* s. 28-30.

³⁰⁹ *In epistolam ad Ephesios hom.* 29, 6, PG 62, 143. Cyt. za: Longosz. *Geneza pojęcia „rodzina Kościołem domowym” w tradycji patrystycznej* s. 36.

³¹⁰ Tamże s. 45.

³¹¹ E.M. Marczewscy. *„Kościół domowy”. Ocena pojęcia*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*. Red. A.L. Szafranski. Lublin: TN KUL 1987 s. 243.

³¹² M. Fiałkowski. *Rodzina Kościołem domowym*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1. Red. R. Kamiński. Lublin: Atla 2 2000 s. 171-172.

³¹³ KK 11; DA 11; FC 21, 49-53; LdR 19; KKK 1655-1658; Benedykt XVI. *Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę*. Przemówienie Benedykta XVI do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady do spraw Rodziny (13.05.2006). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rodzina_13052006.html (dostęp 10.03.2013); SC 27.

³¹⁴ KK 11, 35; DA 11; KDK 48; DWCh 3.

³¹⁵ M. Żurowski. *Rodzina „domowym Kościołem”*. ChS 10:1978 nr 12 s. 51.

³¹⁶ Marczewscy. *„Kościół domowy”. Ocena pojęcia* s. 247.

ści Chrystusa. Małżeństwo sakramentalne jest świętym, symbolicznym znakiem uobecniającym Kościół i Chrystusa oraz Jego zbawcze dzieło³¹⁷. Sobór Watykański II naucza, że małżeństwo jest obrazem i uczestnictwem w miłosnym przymierzu Chrystusa i Kościoła. Dlatego rodzina chrześcijańska, która z niego powstaje, ujawnia żywą obecność Zbawiciela w świecie oraz prawdziwą naturę Kościoła (KDK 48). Poprzez małżeństwo ochrzczonych Kościół realizuje się w rodzinach jako domowych wspólnotach życia i miłości.

Konstytutywne znaczenie sakramentu małżeństwa dla powstania Kościoła domowego potwierdza nauczanie papieskie. Papież Paweł VI stwierdził, że wspólnota małżeńska przypieczętowana sakramentem jest podstawową komórką Kościoła, prawdziwym jego załącznikiem, najmniejszym, ale najbardziej istotnym dla organizmu kościelnego³¹⁸. Paweł VI podkreślał, że rodzinę słusznie nazywa się pięknym mianem Kościoła domowego, gdyż w każdej rodzinie chrześcijańskiej odkryć można rys Kościoła powszechnego (EN 71).

Papież Jan Paweł II kontynuuje myśl soboru oraz Pawła VI. W małżeństwie i rodzinie widzi „Kościół w miniaturze”, będący żywym odbiciem i ukazaniem tajemnicy Kościoła (FC 49). Na określenie wyrastającej z małżeństwa rzeczywistości używa określenia „mały Kościół domowy” (FC 51) oraz „Kościół domowy”³¹⁹. Jan Paweł II dostrzega w rodzinie, zrodzonej z sakramentu, kolebkę i miejsce, w którym Kościół wchodzi w pokolenia ludzkie, a one w Kościół³²⁰.

Papież Benedykt XVI dodaje, że Kościół jest budowany przez rodziny – małe Kościoły domowe³²¹. Rodzina chrześcijańska ma w Kościele właściwe sobie zadania i cele. Ukazuje ona Kościół i objawia nadchodzące Królestwo Boże. Nie wyczerpuje ona wprawdzie całości życia Kościoła,

³¹⁷ Grzeškowiak. *Misterium małżeństwa* s. 229-230.

³¹⁸ Paweł VI. *Rodzina szkołą świętości*.

³¹⁹ FC 21, 52, 54, 59, 61, 86; LdR 3, 13, 16, 19.

³²⁰ FC 15. E. Corecco stwierdza, że małżeństwo jest dla Kościoła konstytutywnym elementem, który umożliwia mu zakotwiczenie w naturalnej rzeczywistości ekonomii stwórczej. Jest miejscem, w którym na przestrzeni dziejów natura spotyka się i zespała z nadprzyrodzonością. Stąd sakrament małżeństwa jest nieusuwalną podstawą bytu samego Kościoła, którego zadaniem jest urzeczywistnianie w dziejach jedności między naturą a nadprzyrodzonością, spełnionej w unii hipostatycznej Chrystusa. E. Corecco. *Fundamentalne znaczenie sakramentu małżeństwa dla struktury Kościoła*. ComP 1:1981 z. 5 s. 32-60.

³²¹ Benedykt XVI. *Rodzina chrześcijańska wspólnotą wychowania i wiary* (6.06.2005). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rodzina_06062005.html (dostęp 19.03.2013).

ale stanowi jego część, która ukonkretnia go i umiejscawia³²². Podobnie jak Kościół, rodzina jest miejscem głoszenia słowa Bożego, przestrzenią kultu i modlitwy oraz służby miłości drugiemu człowiekowi. Na mocy sakramentu małżonkowie i rodzina stają się wspólnotą zbawioną i jednocześnie wspólnotą zbawiającą. Małżonkowie otrzymują dar miłości Chrystusa, uzdalniający do tworzenia Kościoła domowego oraz uczestnictwa w prorockim, kapłańskim i królewskim posłannictwie Kościoła (por. FC 49-50). Poprzez rodziny Kościół wypełnia swoje zadania, aktualizując i kontynuując dzieło zbawcze Chrystusa³²³.

Źródłem eklezjalności małżeństwa ochrzczonych i rodziny na nim opartej jest łaska sakramentu małżeństwa. Stanowi ona źródło miłości na wzór Chrystusa. Jan Paweł II podkreśla, że małżeństwo ochrzczonych staje się „Rzeczywistym znakiem Nowego i Wiecznego Przymierza, zawartego we krwi Chrystusa. Duch, którego Pan użycza, daje nowe serce i uzdalnia mężczyznę i kobietę do miłowania się tak, jak Chrystus nas umiłował. Miłość małżeńska osiąga tę pełnię, której jest wewnętrznie podporządkowana, ową *caritas* małżeńską, będącą właściwym i szczególnym sposobem, w jaki małżonkowie uczestniczą i są powołani do przeżywania samej miłości Chrystusa, ofiarującego się na Krzyżu” (FC 13).

Łaska otrzymywana w sakramencie małżeństwa nie wyczerpuje się w samym jego sprawowaniu, ale towarzyszy małżonkom przez całe ich życie (FC 56). Sakrament małżeństwa niesie ze sobą łaskę uzdalniającą małżonków do budowania wspólnoty osób (*communio personarum*), jedności obejmującej wszystkie poziomy osób, jak: związek ciał, charakterów, serc, umysłów i dusz. Komunia ta oparta jest na miłości całkowitej, to znaczy jedynej i wyłącznej, zgodnej z wolą Chrystusa (FC 20). Sakrament małżeństwa jest otwarty także na szerszy zakres komunii. Małżonkowie otrzymują w nim łaskę tworzenia jedności w rodzinie. Naturalne więzi łączące rodziców z dziećmi oraz dziadkami i krewnymi przez łaskę Chrystusa zostają udoskonalone tak, iż stają się wyrazem nadprzyrodzonej komunii, łączącej wierzących z Chrystusem i między sobą w jedności

³²² E. Ozorowski. *Kościół domowy w Kościele powszechnym*. W: *Teologia małżeństwa i rodziny*. T. 2. Red. K. Majdański. Warszawa: ISNaR 1990 s. 42-43; A. Skreczko. *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenry (1957-1966). Studium teologiczno-pastoralne*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku 2002 s. 250.

³²³ Por. J. Wysocki. *Rytuał rodzinny. Aby rodzina była bardziej Kościołem*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne 1990 s. 15; Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 430.

Kościoła. Pociąga to za sobą obowiązek nieustannego budowania komunii osób w rodzinie (FC 21).

Także inne sakramenty, zwłaszcza chrzest i Eucharystia, wywierają na małżonków uświęcający wpływ i przyczyniają się do budowania „domowego Kościoła”. Szczególnie Eucharystia i płynąca z niej łaska sakramentalna są niewyczerpanym źródłem duchowej odnowy, umocnienia małżeńskiej komunii oraz dynamizacji posłannictwa małżeństwa i rodziny³²⁴.

Komunię małżeńską i rodzinną zaburza grzech, który wikła i niejednokrotnie pozbawia małżonków chrześcijańskiej nadziei³²⁵. Dlatego istotnym elementem budowania komunii małżeńskiej i rodzinnej jest przyjęcie Bożego wezwania do nawrócenia, skrucha i wzajemne przebaczenie. Wyrazem nieskończonego miłosierdzia Bożego jest sakrament pokuty. Miłość Boga potężniejsza niż grzech poprzez ten sakrament „odbudowuje i udoskonala przymierze małżeńskie i komunię rodzinną” (FC 58).

W sakramencie małżeństwa Bóg udziela małżonkom łaski przeżywania płciowości według zamysłu Bożego oraz współpracy z Bogiem w przekazywaniu życia. Stwórca i Zbawiciel pragnie przez nich powiększać i wzbogacać swoją rodzinę (FC 28). Rodzina jest sanktuarium życia, miejscem, gdzie życie powinno być przyjęte jako dar Boga oraz chronione, aby mogło rozwijać się i prawidłowo wzrastać (por. CA 39). Płodność małżonków nie ogranicza się do fizycznego rodzenia, ale obejmuje wymiar duchowy ubogacania dzieci, Kościoła i świata owocami życia moralnego, duchowego i nadprzyrodzonego³²⁶. Autentyczne ojcostwo i macierzyństwo polega na ukazywaniu sensu życia w Chrystusie i świadczynie o nim. Poprzez wierność i jedność życia rodzinnego małżonkowie są dla swoich dzieci pierwszymi zwiastunami słowa Bożego (VD 85)³²⁷. Bóg powołuje małżonków do chrześcijańskiego wychowania dzieci. Posługa wychowawcza rodziców wobec dzieci jest posługą budowania Kościoła. Rodzice uczestniczą w ojcowskiej i macierzyńskiej pedagogii Boga wobec wszystkich ludzi i rodzin³²⁸.

³²⁴ FC 57; Żurowski. *Rodzina „domowym Kościołem”* s. 51; Nadbrzeżny. *Sakramentalność małżeństwa jako fundament Kościoła domowego* s. 84-85.

³²⁵ Por. HV 25; FC 58.

³²⁶ Por. LdR 22; Nadbrzeżny. *Sakramentalność małżeństwa jako fundament Kościoła domowego* s. 79-81.

³²⁷ Jan Paweł II i Benedykt XVI podkreślają nieodzowną rolę kobiet w rodzinie, wychowaniu, katechezie i w przekazywaniu wartości. Potrafią one „pobudzić do słuchania słowa, osobistej relacji z Bogiem i ukazywać sens przebaczenia i ewangelicznego dzielenia się”. VD 85; por. MD 31.

³²⁸ LdR 16; Nadbrzeżny. *Sakramentalność małżeństwa jako fundament Kościoła domowego* s. 82.

Bóg powołuje małżonków do świętości i udziela stosownej łaski, umacniającej ich wolę³²⁹. Sakrament małżeństwa umacnia i konsekruje małżonków chrześcijańskich do obowiązków i godności ich stanu. Małżonkowie uświęcają się wspólnie poprzez wypełnianie własnych zadań małżeńskich i rodzinnych. Otrzymują oni także łaskę dialogu z Bogiem. Komunia małżonków staje się wspólnotą dialogu z Bogiem poprzez życie sakramentalne, ofiarę życia i modlitwę (FC 55-56). Wiara małżonków i rodzin powinna być zakorzeniona w słowie Bożym i modlitwie³³⁰. Małżonkowie powinni pamiętać, że słowo Boże stanowi cenne wsparcie w trudnościach życia małżeńskiego i rodzinnego (VD 85).

Rodzina uczestniczy w prorockim posłannictwie Chrystusa poprzez przyjęcie z wiarą i głoszenie słowa Bożego, w sobie właściwy sposób³³¹. Rodzice chrześcijańscy są dla swoich dzieci pierwszymi apostołami Ewangelii oraz nauczycielami wiary³³². Z racji chrztu, bierzmowania i sakramentu małżeństwa są ich pierwszymi katechetami, wezwanymi do przekazywania wiary przyszłym pokoleniom³³³. Rodzina żyjąca duchem Ewangelii ewangelizuje także inne rodziny, ukazując im wzniosłość i piękno Królestwa Bożego oraz nadzieję życia wiecznego³³⁴.

Rodzina uczestniczy w kapłańskim posłannictwie Chrystusa. W rodzinie realizuje się powszechne kapłaństwo chrzcielne jej członków poprzez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, świadectwo chrześcijańskiego życia, zaparcie się siebie i autentyczną miłość (KKK 1657). Łaska sakramentu małżeństwa nadaje rangę uświęcającą zwykłym czynnościom dokonywanym we wspólnocie małżeńskiej i rodzinnej. Rodzina jako domowy Kościół powinna być ośrodkiem życia religijnego i kultu oddawanego Bogu, w który włączane są wszystkie sprawy życia codziennego rodziny³³⁵.

³²⁹ Por. FC 34; LdR 20.

³³⁰ Papież Benedykt XVI stwierdza, że wspólnota kościelna powinna wspierać i pomagać rodzinom we wdrażaniu modlitwy, słuchania słowa i znajomości Biblii. *Pismo Święte* powinno być w każdym domu; należy dbać, aby było przechowywane w sposób godny, było czytane i służyło modlitwie. DV 85; por. FC 61.

³³¹ W. Nowak. *Zarys liturgii Kościoła domowego*. Olsztyn: Wydawnictwo Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” 2000 s. 22.

³³² DA 11; FC 38, 53; LdR 16; por. Nadbrzeżny. *Sakramentalność małżeństwa jako fundament Kościoła domowego* s. 81-82.

³³³ FC 54; ChL 34. Katecheza rodzinna wyprzedza każdą inną formę katechezy, towarzyszy jej, poszerza i upraktycznia. Por. CT 68.

³³⁴ FC 52; KK 35; Nowak. *Zarys liturgii Kościoła domowego* s. 22.

³³⁵ Por. A. Liskowacka. *Rodzina chrześcijańska w życiu i posłannictwie Kościoła w świetle adhortacji apostolskiej Jana Pawła II „Familiaris consortio”*. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. *Program duszpasterski na rok 1993/1994*. Red. A. Szczotok,

Istotne znaczenie w wypełnianiu przez rodzinę funkcji kapłańskiej ma modlitwa. Polega ona na dialogu z Bogiem Ojcem przez Chrystusa w Duchu Świętym oraz trwaniu w Jego obecności. Szczególną wartość mają modlitwy – małżeńska i rodzinna³³⁶. Stanowią one przedłużenie modlitwy liturgicznej Kościoła, a jednocześnie przygotowują i wprowadzają do uczestnictwa w Eucharystii i w innych sakramentach. Modlitwa rodzinna łączy się z przeżywaniem niedzieli, świąt i uroczystości oraz okresów roku liturgicznego. Kościół zachęca rodziny do wspólnego odmawiania modlitwy brewiarzowej (FC 61)³³⁷, a także do udzielania błogosławieństw (por. OBł 41).

Wezwanie wypływające z godności i misji kapłańskiej wszystkich ochrzczonych oraz łaska sakramentu małżeństwa uzdalnia i zobowiązuje rodziców chrześcijańskich do wychowania swoich dzieci do modlitwy, wprowadzenia w Boże misterium oraz dialog z Bogiem³³⁸. W tym dziele zasadnicze i niezastąpione znaczenie ma żywe świadectwo modlitwy rodziców. „Modląc się wspólnie z dziećmi, wypełniając swoje królewskie kapłaństwo, ojciec i matka zstępują w głąb serc dzieci, pozostawiając ślady, których nie zdołają zatrzeć późniejsze wydarzenia życiowe” (FC 60).

Rodzina jest naturalnym miejscem rozwoju życia chrześcijańskiego swoich członków. W niej człowiek powinien zdobywać autentyczne doświadczenie Kościoła i rozwijać w sobie „zmysł Kościoła”. Dzięki łasce sakramentu małżeństwa rodzina chrześcijańska jest środowiskiem włączania osoby w wielką rodzinę Kościoła. Doświadczenia nabyte przez dzieci w „domowym Kościele” pozwolą im później zaangażować się w życie wspólnot kościelnych³³⁹.

Rodzina jako domowy Kościół uczestniczy w królewskim posłannictwie Chrystusa, sprawując funkcję pasterską. Wypełnianie tej funkcji przejawia się w postawie służebnej, czynnej miłości wobec siebie nawzajem oraz wobec potrzebujących³⁴⁰. Rodzina jest wspólnotą miłości. Jej misją jest strzeżenie, objawianie i przekazywanie miłości Bożej (FC 17). Postawa miłości domaga się rezygnacji z siebie, zwrócenia uwagi na potrzeby bliźniego i wspólnoty. Jednakże służba innym na wzór Jezusa Chrystusa

A. Liskowacka. Katowice 1993 s. 306-307; zob. Nowak. *Zarys liturgii Kościoła domowego* s. 62-65.

³³⁶ Por. Mt 18, 19 n.; zob. DA 11; MC 25; FC 59-61.

³³⁷ Nowak. *Liturgia Kościoła domowego po Soborze Watykańskim II* s. 168-169.

³³⁸ FC 60; DWCH 3; CT 36.

³³⁹ Por. DWCH 3; J. Miras, J.I. Beñares. *Małżeństwo i rodzina. Wprowadzenie teologiczne*. Tłum B. Jakubowski. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 2009 s. 172-173.

³⁴⁰ Fiałkowski. *Rodzina Kościołem domowym* s. 171-176.

– Sługi nikogo nie pomniejsza, ale nobilituje oraz uczy realizować dojrzałą postawę ludzką i chrześcijańską. Przyczynia się także do budowania Kościoła jako wspólnoty braterskiej³⁴¹.

Miłość rodziny wyraża się w postawie wzajemnej pomocy i służby małżonków oraz w wychowaniu jej członków do miłości bliźniego oraz zaangażowania apostołskiego³⁴². Skuteczną szkołą miłości bliźniego jest podejmowanie przez rodzinę działalności charytatywnej³⁴³. Posługa charytatywna rodziny chrześcijańskiej powinna być adresowana do rodzin potrzebujących pomocy, jak: rodziny wielodzietne, samotne matki wychowujące dzieci, kobiety opuszczone przez najbliższych zagrożone aborcją, dzieci osierocone i pozbawione opieki rodzicielskiej, rodziny dotknięte ubóstwem³⁴⁴.

Małżonkowie otrzymują od Boga łaskę uzdalniającą do podjęcia zadań społecznych, traktowanych jako odpowiedzialna służba ubogim oraz budowanie Królestwa Bożego w świecie (FC 47). Sakrament małżeństwa czyni małżonków świadkami Chrystusa i misjonarzami miłości i życia (FC 54). Małżeństwo i rodzina mają charakter apostołski i stanowią apostołstwo świeckich³⁴⁵. Służą przemianowaniu tej ziemi, odnowie świata i ludzkości (LdR 18). Rodzina, jako najważniejsze miejsce humanizacji osoby i życia społecznego, stanowi fundament społeczeństwa³⁴⁶.

3. Zobowiązania moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Poprzez małżeństwo sakramentalne realizuje się powołanie wpisane przez Boga w człowieczeństwo kobiety i mężczyzny. Miłość jest podstawowym i wrodzonym powołaniem każdej istoty ludzkiej, która jest uzdolniona i wezwana do podjęcia odpowiedzialności za „miłość i wspólnotę” (FC 11). Małżeństwo oparte na miłości wyłącznej i definitywnej ma swój

³⁴¹ W. Przygoda. *Funkcja królewska – apostołat w rodzinie i poprzez rodzinę*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 282-283.

³⁴² Zob. PŻMR 10-14; Przygoda. *Funkcja królewska – apostołat w rodzinie i poprzez rodzinę* s. 281.

³⁴³ Przygoda. *Funkcja charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*. Lublin: „Romel” 1998 s. 51-79.

³⁴⁴ Zob. PŻMR 50-52. 59; Przygoda. *Posługa charytatywna Kościoła w Polsce. Studium teologiczno-pastoralne*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2004 s. 188-196, 430-434.

³⁴⁵ Zob. T. Cuber. *Apostołat rodziny chrześcijańskiej w świetle dokumentów Kościoła współczesnego 1965-2009. Studium teologiczno-pastoralne*. Lublin 2012 (mps AB KUL).

³⁴⁶ ChL 40; EiE 94.

wzór w relacji Boga z Jego ludem. Jednocześnie sposób, w jaki miłuje Bóg, staje się miarą miłości małżeńskiej (DCE 11). Powołanie do miłości implikuje i określa odpowiedzialność moralną małżonków. Jest ona czymś głębszym niż wierność przepisom, gdyż znajduje odniesienie do osobowej relacji z Bogiem, który wzywa małżonków do świętości i zarazem obdarowuje darami koniecznymi do jej osiągnięcia³⁴⁷. Wierność Bogu wyraża się w podejmowaniu zobowiązań moralnych. Dobrowolna decyzja i wzajemna zgoda małżeńska, wyrażona w stosownej formie, powoduje, że miłość małżeńska staje się powinnością³⁴⁸.

W podjęciu powołania do miłości małżeńskiej kluczową rolę odgrywa posłuszeństwo prawdzie. Jest to prawda o człowieku, ludzkiej płciowości, miłości, małżeństwie i rodzinie oraz powołaniu do świętości życia³⁴⁹. Wymiary te ogniskują się w małżeńskim *communio personarum*, gdzie miłość małżonków prowadzi do nierozzerwalnej jedności. Całkowitość wzajemnego obdarowania sobą implikuje jedność, uczciwość, nierozzerwalność i wierność relacji małżeńskiej³⁵⁰. Jedynym miejscem, umożliwiającym pełne oddanie osobowe w prawdzie, jest małżeńskie przymierze miłości, w którym mężczyzna i kobieta tworzą wspólnotę życia i miłości zamierzoną przez Boga. Całkowitość, będąca wymaganiem miłości małżeńskiej, odpowiada również wymogom odpowiedzialnego rodzicielstwa, do którego wezwani są małżonkowie³⁵¹.

3.1. Jedność i nierozzerwalność małżeństwa

Istotne przymioty małżeństwa – jedność i nierozzerwalność – wpisane są w samą jego istotę. Nie wynikają one z jakichś praw zewnętrznych wobec niego, dlatego małżeństwo postrzegane jako związek pobudzający osobę do realizacji jej naturalnej i niezmiennej struktury relacyjnej może

³⁴⁷ Por. W. Rzepa. *Miłość małżeńska wezwaniem do odpowiedzialności*. W: *Miłość, wierność i uczciwość małżeńska. Przesłanie moralne Kościoła*. Red. K. Jeżyna, T. Zadykowicz. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006 s. 203.

³⁴⁸ Jan Paweł II. *Miłość małżeńska*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (21.01.1999) nr 4. W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. *Orędzia, przesłania, przemówienia okolicznościowe*. Red. P. Ptasznik, T. Dzidek i in. Kraków: Wydawnictwo M 2007 s. 714-717.

³⁴⁹ Por. SPMR 12, 18, 22, 29; VS 1.

³⁵⁰ Wojaczek. *Kształtowanie katolickiej koncepcji małżeństwa w diecezjalnym studium rodziny* s. 33; P. Landwójtowicz. *Duszpasterskie poradnictwo małżeńskie w Polsce. Studium pastoralne*. Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO s. 209.

³⁵¹ KDK 48; FC 11.

pozostać niezależne od życiowych przemian i kryzysów³⁵². Jedność małżeńska jest darem Boga i dziełem człowieka³⁵³. Jedność jako istotny przymiot małżeństwa wynika z godności osobowej oraz równości małżonków. Rozumie się ją jako wyłączość oraz odrzucenie poligamii. Jest ona wymogiem prawa naturalnego i opiera się na komplementarności mężczyzny i kobiety. Jedność małżeństwa opiera się na antropologicznym rozumieniu człowieka jako jedności cielesno-duchowej. Ludzkiej seksualności nie można zredukować do warstwy biologicznej. Miłość małżonków jest ze swej istoty całkowita i integralna, a zatem obejmuje całe ich życie oraz wszystkie poziomy ich egzystencji. Naruszenie tej integralności sprawia, że miłość małżeńska przestaje być całkowitym darem z siebie i staje się nieautentyczna³⁵⁴. Jedność stanowi warunek konieczny wzajemnej afirmacji godności osobowej współmałżonków przy poszanowaniu całej ich różności i komplementarności. Jest ona także nieodzownym wymogiem odpowiedzialnego rodzicielstwa, które obejmuje zrodzenie i wychowanie dzieci oraz troskę o ich integralny rozwój³⁵⁵.

Jedność łączy się z sakramentalnym charakterem małżeństwa chrześcijańskiego i jego wyłączością. Opiera się na tajemnicy przymierza miłości, które łączy Chrystusa z Kościołem (por. Ef 5, 25-33). Sakramentalny związek mężczyzny i kobiety jest zapowiedzią i urzeczywistnieniem nadprzyrodzonej komunii Zbawiciela ze wspólnotą zbawionych³⁵⁶. Nierozerwalność znajduje swoją ostateczną prawdę w zamyśle Bożym, wyrażonym w Objawieniu. Bóg chce nierozzerwalności małżeństwa i daje ją jako owoc, znak i wymóg miłości absolutnie wiernej, która ma źródło w Nim samym³⁵⁷.

Jedność małżeństwa ze swojej natury domaga się jego nierozzerwalności, choć nie są to wymogi ze sobą tożsame. Nierozerwalność małżeństwa oznacza, że związek raz ważnie zawarty nie może być rozwiązany, a ustaje dopiero w chwili śmierci jednego ze współmałżonków. Nie jest ona tylko wymaganiem etycznym lub dyscyplinarnym, ale wewnętrznym,

³⁵² Jan Paweł II. *Małżeństwo i rodzina są nierozzerwalne*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (1.02.2001) nr 5. W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. s. 723-728.

³⁵³ J. Grześkowiak. „Tajemnica to jest wielka”. *Sakramentalne przymierze małżeńskie* Opole: WT UO 2010 s. 225.

³⁵⁴ Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 258.

³⁵⁵ Por. tamże s. 259.

³⁵⁶ Por. tamże s. 249-250.

³⁵⁷ FC 20; Jan Paweł II. *Nierozerwalność sakramentalnego węzła małżeńskiego*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (27.01.2000) nr 3. W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. s. 718-722.

powszechnym i trwałym przymiotem małżeństwa³⁵⁸. Małżeństwo jest nierozzerwalne wewnętrznie, to znaczy, że nie może być zakończone żadną decyzją współmałżonków. Nierozzerwalność zewnętrzna z kolei oznacza niemożliwość rozerwania więzi małżeńskiej przez jakąkolwiek ludzką siłę³⁵⁹.

Wymóg nierozzerwalności wynika z natury miłości oblubieńczej oraz zgody małżeńskiej, jako aktu pełnego, wzajemnego i wyłącznego osobowego oddania. Całkowite osobowe oddanie wymaga odrzucenia możliwości jakiegokolwiek wycofania się w przyszłości z raz podjętej decyzji (FC 11). Miłość małżeńska ze swej natury jest wierna i wyłączna aż do końca życia (HV 9). Prawda małżeńskiego daru wymaga zatem woli wytrwania w małżeństwie przez całe życie oraz podjęcia w chwili zaślubin decyzji nieodwołalnej, bez jakichkolwiek zastrzeżeń co do przyszłości³⁶⁰. Jedynie w ramach takiego integralnego oddania się sobie akt seksualny małżonków może być niezakłamanym znakiem miłości³⁶¹. Wierność i nierozzerwalność nie są zatem rzeczywistościami zewnętrznymi wobec miłości, lecz stanowią jej istotne składowe. Nie może istnieć prawdziwa miłość małżeńska, która zakładałaby ograniczenie czasowe lub dopuszczała naruszenie wyłączności³⁶².

W przymierzu małżeńskim mężczyzna i kobieta realizują komunie osób, której Bóg chciał dla poczęcia, urodzenia i rozwoju życia ludzkiego (LP 14). Dobro dzieci wymaga pełnej nierozzerwalności małżeństwa (FC 20). Rodzicielstwo i wychowanie dzieci nie sprowadza się do określonego zbioru czynności, ale jest aktywnością osobową i wspólnotową, dlatego wymaga oddziaływania na dzieci w całej pełni ich życia osobowego. Zadanie to może być dobrze spełnione jedynie poprzez świadectwo wiernej i nierozzerwalnej miłości rodziców, która we współpracy ze Stwórcą dała początek życiu dzieci³⁶³.

³⁵⁸ Por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 269.

³⁵⁹ Tamże s. 267-268.

³⁶⁰ Por. tamże s. 286.

³⁶¹ Por. tamże.

³⁶² Jan Paweł II stwierdza, że Kościół wierny Chrystusowi musi zdecydowanie przypominać radosne orędzie o bezwzględnie wiążącej mocy miłości małżeńskiej tym, którzy uważają za trudne lub wręcz niemożliwe związanie się z jedną osobą na całe życie, i tym, którzy mają poglądy wypaczone przez kulturę odrzucającą nierozzerwalność małżeństwa i ośmieszającą zobowiązanie małżonków do wierności. Jan Paweł II. *Nierozzerwalność sakramentalnego węzła małżeńskiego* nr 3. W: Jan Paweł II. *Dzieła zebrane*. T. V; por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 287.

³⁶³ Por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 287.

Wierność i nierozzerwalność wynikają także z maksymalistycznej wizji szczęścia w małżeńskiej miłości. Każdy bowiem postulat obniżenia wymagań stawianych małżonkom wiąże się z przyjęciem zawężonej koncepcji ludzkiej miłości, który zakłada jej kapitulację wobec prozaicznych ograniczeń. Takiej ograniczonej ludzkiej miłości nie da się pogodzić z darem nieskończonej miłości Bożej, która uświęca związek dwojga ludzi³⁶⁴.

Ostatecznym fundamentem nierozzerwalności małżeństwa jest jego sakramentalny charakter, przez który jest ono włączone w misterium bezwarunkowej i nieodwołalnej wierności Chrystusa wobec Kościoła (por. KKK 1647). Małżeństwo chrześcijańskie jest przymierzem dwojga osób, opartym na przymierzu Boga ze swoim ludem, dlatego też siłą i podstawą więzi sakramentalnej małżonków jest zbawcze działanie Boga³⁶⁵. W ten sposób małżeństwo sakramentalne stanowi widzialny i historyczny przejaw miłości Odkupiciela do swojego ludu, a etos małżeński staje się „etossem odkupienia”³⁶⁶. Łaska sakramentalna jest źródłem siły, która pozwala małżonkom wypełnić trudne wymagania małżeńskiej wierności i nierozzerwalności³⁶⁷. Dlatego małżonkowie powinni uciekać się do Bożej pomocy, mając pewność, że dzięki niej będą w stanie dochować sobie wierności, nawet w największych przeciwnościach³⁶⁸.

Małżeństwo sakramentalne dopełnione cieszy się także nierozzerwalnością zewnętrzną. Nie może być zakończone przez żadną władzę oraz z żadnej przyczyny, z wyjątkiem śmierci jednego ze współmałżonków³⁶⁹. Akt dopełnienia małżeństwa jest tu nieprzekraczalną granicą, ponieważ dopełnienie zawartego związku, a więc pierwsze zbliżenie małżeńskie nowo poślubionych stanowi o pełnym ukonstytuowaniu rzeczywistości małżeństwa dwojga ludzi. Dopełnienie związku należy zatem uważać za nieodzowny akt wypełnienia słów przysięgi małżeńskiej³⁷⁰.

Władzę zakończenia małżeństwa sakramentalnego ważnie zawartego, lecz niedopełnionego ma biskup Rzymu³⁷¹. Papież dysponuje także władzą rozwiązania małżeństwa naturalnego. Na mocy „przywileju Pawłowego” istnieje możliwość rozwiązania małżeństwa zawartego przez dwoje nie-

³⁶⁴ Por. tamże s. 289.

³⁶⁵ Por. J. Nagórny. *Sakramenty w życiu moralnym chrześcijanina*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011 s. 355-356.

³⁶⁶ Tamże; por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 268.

³⁶⁷ Por. tamże s. 288.

³⁶⁸ Jan Paweł II. *Wymiar nadprzyrodzony związku małżeńskiego*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (30.01.2003) nr 5. W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. s. 734-738.

³⁶⁹ KPK, kan. 1141.

³⁷⁰ Por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 294.

³⁷¹ Por. KPK, kan. 1142.

ochrzczonych, jeśli jedno z nich przyjmie chrzest, a strona nieochrzczona odmawia wspólnego życia lub nie jest do niego dysponowana „bez obrazy Stwórcy”³⁷². Ten „przywilej wiary” odnosi się do sytuacji małżeństwa poligamicznego osób nieochrzczonych. Osoba przyjmująca chrzest może zdecydować, z którym spośród poligamicznych współmałżonków pozostanie³⁷³. Prawo do zawarcia ponownego małżeństwa z osobą należącą do Kościoła katolickiego ma także osoba, która po przyjęciu chrztu nie może powrócić do wspólnego życia z dawnym współmałżonkiem, jeśli po chrzcie nie nastąpiło współżycie cielesne³⁷⁴. Na mocy władzy papieskiej odnośnie do małżeństwa naturalnego dopełnionego możliwe jest także rozwiązanie związku zawartego między osobą ochrzczone a osobą nieochrzczone³⁷⁵.

Każda forma nieczystości narusza jedność małżeństwa. Jednak w sposób zasadniczy jedności i nierozzerwalności miłości małżeńskiej sprzeciwia się poligamia i cudzołóstwo³⁷⁶. Poligamia neguje objawiony od początku zamysł Boży wobec małżeństwa (por. Rdz 2, 4; Mt 19, 9). Nie daje się jej także pogodzić z afirmacją równej godności kobiety i mężczyzny jako osób i współmałżonków³⁷⁷. Jest ponadto niezgodna z naturą miłości małżeńskiej, która domaga się „pełnej wyłączności i wyłącznej pełni”³⁷⁸. Wielonożstwo stanowi także poważną przeszkodę we właściwej realizacji rodzicielstwa. Z wymienionych tu względów zakaz poligamii uważa się za wymóg prawa naturalnego³⁷⁹. Na płaszczyźnie sakramentalnej poligamia narusza wartość małżeństwa jako uczestnictwa w przymierzu miłości i wierności Chrystusa wobec Kościoła³⁸⁰.

Poważnym wykroczeniem przeciw godności małżeństwa i prawu naturalnemu jest rozwód. Zmierza on do zerwania dobrowolnie zawartej umowy małżeńskiej o charakterze nierozzerwalnym. Znieważa on także przymierze zbawcze, obecne w małżeństwie sakramentalnym. Ciężar rozbicia powiększa fakt zawarcia nowego związku, gdyż stawia współmałżonka wchodzącego w nowy związek w sytuacji publicznego i trwałego cudzołóstwa (KKK 2384). Obecnie rozwody stanowią plagę w stosunkach społecznych, niszczącą coraz bardziej również kręgi katolickie (SC 29).

³⁷² Por. KPK, kan. 1143.

³⁷³ Por. KPK, kan. 1148.

³⁷⁴ Por. KPK, kan. 1149.

³⁷⁵ Por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 303.

³⁷⁶ Tamże s. 262.

³⁷⁷ Por. KDK 49.

³⁷⁸ Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 263.

³⁷⁹ Tamże.

³⁸⁰ Por. KKK 2365.

Nierzadko do rozwodu dochodzi na skutek niewierności małżeńskiej. Tolerowanie grzechów przeciwko wierności wprost zagraża jedności i nierozzerwalności małżeństwa, rani znak przymierza, którym jest węzeł małżeński i narusza prawo współmałżonka do wyłączności (por. KKK 2381).

Ze względu na wzajemny charakter osobowego oddania, konstytuującego małżeństwo sakramentalne, za szczególnie trudne należy uznać sytuacje, w których jedno ze współmałżonków pragnie w pełni zachować wszelkie zobowiązania, które niesie ze sobą zawarte małżeństwo, a drugi współmałżonek łamie te zobowiązania w sposób notoryczny. W takim wypadku niezwykle cenne jest świadectwo osoby opuszczonej, niedecydującej się na wstąpienie w nowy związek. Postawa taka jest szczególnie potrzebnym współczesnemu światu znakiem wierności i nierozzerwalności sakramentalnego małżeństwa (FC 20).

3.2. Wierność i uczciwość miłości małżeńskiej

Wierność jest nieodłącznym przymiotem miłości, wynikającym z uzdolnienia osoby do miłości oraz do transcendencji. Jest ona cnotą naturalną, a jednocześnie wyraża wartości nadprzyrodzone. Wierna miłość opiera się na doskonałej i nieodwołalnej wierności samego Boga (KKK 1649). Ma ona swój wzór w wiernej miłości Boga. Wierność Boga swemu przymierzu z człowiekiem stanowi przykład dla przymierza małżonków i zarazem najgłębsze uzasadnienie nakazu wiernej miłości małżeńskiej³⁸¹. Naturalna cnota wierności uzyskuje wymiar nadprzyrodzony dzięki uczestnictwu w nieskończonej miłości Boga. Wierność jako wytrwanie w miłości opiera się ostatecznie na Nowym Przymierzu, które Jezus Chrystus zawarł z ludzkością przez swoją śmierć i zmartwychwstanie³⁸².

Miłość małżeńska ze swej natury wymaga nienaruszalnej wierności. Wypływa to z wzajemnego daru, który składają sobie małżonkowie. Jeśli miłość chce być trwała, nie może być „tymczasowa” (KKK 1646). Miłość jest najpełniejszą afirmacją osoby. Wyklucza ona poddaństwo, panowanie, niewolnictwo czy jakkolwiek jednostronną zależność w relacji łączącej małżonków. Buduje natomiast „komunię osób” z całym bogactwem wzajemnych odniesień. Tak rozumiana miłość wyraża się w postawie bez-

³⁸¹ Jan Paweł II. *Wymiar nadprzyrodzony związku małżeńskiego*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (30.01.2003) nr 5. W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. s. 734-738.

³⁸² Por. J. Nagórny. *Wierność – nie tylko małżeńska*. W: *Miłość, wierność i uczciwość małżeńska* s. 134-135.

interesownej służby współmałżonkowi. Opiera się ona na ewangelicznym wzorze i nadprzyrodzonym darze miłości Jezusa Chrystusa³⁸³.

Wierność jest ściśle związana z ludzką wolnością i opiera się na zdolności wyboru dobra. Dzięki niej człowiek ukierunkowuje się na prawdę oraz trwa w prawdzie³⁸⁴. Wierność angażuje wolność, ale jej nie krępuje. Stanowi dla rozumu zabezpieczenie przed egoistycznym subiektywizmem i relatywizmem i łączy go w sposób nadprzyrodzony z Bożą Mądrością (por. FC 11). Wierność wiąże się z zachowaniem miłości pomimo upływu czasu oraz innych przeszkód³⁸⁵. Cnota wierności jest zawsze ukierunkowana na przyszłość, której człowiek nie zna. Wymaga ona zawierzenia swojej własnej osoby drugiej osobie, zakłada wzajemność, czyli wymaga akceptacji wierności drugiej osoby oraz wiary w autentyczność złożonej przez nią obietnicy. Tak rozumiana wierność znajduje pełne oparcie jedynie w wierności samego Boga i ludzkiej wierności Bogu. Wiąże się ona z cnotami nadziei i męstwa³⁸⁶.

Wierność przyczynia się do stabilności wzajemnych odniesień, dając oparcie wynikające z zaufania i rozwijającej się miłości małżeńskiej³⁸⁷. Cnota wierności łączy na płaszczyźnie etycznej miłość oraz zaufanie³⁸⁸. Wierność małżeńska polega na codziennym i nieustannym rozwijaniu komunii osób oraz całkowitego i wzajemnego daru z siebie (por. FC 19). Zakorzenie wierności małżeńskiej w wierności samego Boga umożliwia jej nieustanne pogłębianie³⁸⁹. Cnota wierności kształtuje się przez twórcze przekształcenie pożądlivosti w intencjonalne i osobowe pragnienie stania się całkowitym darem dla współmałżonka przez czułość i łagodność³⁹⁰. Małżeńska przysięga wierności wyraża wolę trwania w pełnej wspólności przez całe życie. Zawiera ona w sobie także zobowiązanie do tego, by wszelkimi możliwymi sposobami umacniać i rozwijać osobową wspólnotę, powstrzymując się jednocześnie od wszystkiego, co mogłoby być zagrożeniem dla relacji miłości³⁹¹.

Wierność małżeńska jest wiernością wobec ładu moralnego i chroniących go Bożych przykazań. Posłuszeństwo przykazaniom stanowi

³⁸³ Por. Nagórny. *Sakramenty w życiu moralnym chrześcijanina* s. 360-361.

³⁸⁴ Por. Tenże. *Wierność – nie tylko małżeńska*. W: *Miłość, wierność i uczciwość małżeńska* s. 143.

³⁸⁵ Por. tamże s. 134-135.

³⁸⁶ Por. tamże s. 137.

³⁸⁷ Por. I. Mroczkowski. *Ślubuję ci wierność*. W: *Miłość, wierność i uczciwość małżeńska* s. 17.

³⁸⁸ Por. tamże s. 19.

³⁸⁹ Por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 260.

³⁹⁰ Por. Mroczkowski. *Ślubuję ci wierność* s. 21-22.

³⁹¹ Por. tamże s. 23.

sprawdzian dojrzałej miłości małżonków. Jednocześnie tylko miłość jest w stanie wydobyć całą głębię i prawdziwy sens przykazań nadanych przez Boga³⁹². Wierność polega na prawdomówności, lojalności i dotrzymywaniu słowa, uczciwym wypełnianiu obietnic i zobowiązań, a także na solidarności i uwzględnianiu potrzeb oraz problemów drugiej osoby. Wymogiem wierności jest odrzucenie wszystkiego, co prowadzi do nadużycia zaufania, a więc: kłamstwa, hipokryzji, zdrady, oszustw, niestałości oraz chwiejności³⁹³.

Dawanie świadectwa wierności małżeńskiej jest jednym z najpilniejszych i najistotniejszych zadań współczesnych małżonków chrześcijańskich (FC 20). Wierność małżeńska jest także istotnym czynnikiem wychowawczym. Jej zachowanie wiąże się z dobrem potomstwa i jest istotnym elementem odpowiedzialnego rodzicielstwa³⁹⁴. W ten sposób wierność małżeńska owocuje wiernością rodzinną, która kształtuje w dzieciach postawę wierności Bogu i innym ludziom³⁹⁵.

Grzechem przeciw wierności małżeńskiej jest cudzołóstwo. Ma ono miejsce wtedy, gdy dwoje ludzi, z których przynajmniej jedno jest w związku małżeńskim, nawiązuje stosunki płciowe, nawet przelotne (KKK 2380). Grzech ten jest zawsze wykroczeniem obiektywnie ciężkim, nawet jeśli byłby popełniany za przyzwoleniem współmałżonka³⁹⁶. Jako wyraz cudzołóstwa potępione są także wewnętrzne akty pożądania (Mt 5, 27-28)³⁹⁷. Grzech cudzołóstwa jest niesprawiedliwością wynikającą z niedotrzymania podjętych w małżeństwie zobowiązań. Godzi on w oblubieńczy charakter ciała ludzkiego oraz w przymierze małżeńskie. Cudzołóstwo wiąże się także z zagrożeniem daru rodzicielstwa oraz narażeniem na niebezpieczeństwo dobra dzieci³⁹⁸.

Szkolą wierności małżeńskiej jest zachowanie przez narzeczonych wstrzeźliwości przedmałżeńskiej. Zachowanie czystości narzeczeńskiej strzeże miłość narzeczeńską i małżeńską przed zagrożeniami i zranieniami (LP 16, 33). Jan Paweł II wyraźnie akcentował znaczenie czystości dla przyszłego życia małżeńskiego, gdy stwierdził: „Tylko czyste serce może w pełni dokonać wielkiego dzieła miłości, jakim jest

³⁹² Por. Nagórny. *Wierność – nie tylko małżeńska* s. 138.

³⁹³ Por. tamże s. 145.

³⁹⁴ Por. tamże s. 149.

³⁹⁵ Por. tamże s. 159-160.

³⁹⁶ Por. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie* s. 265.

³⁹⁷ Por. KKK 2380.

³⁹⁸ Por. KKK 2381.

małżeństwo³⁹⁹. Poprzez czystość narzeczeni uczą się panowania nad sobą, wzajemnego szacunku, wierności oraz traktowania przyszłego małżonka jako daru otrzymanego od Boga. Narzeczeni powinni wzajemnie pomagać sobie we wzrastaniu w czystości, aby w ten sposób przygotować się do życia w wierności małżeńskiej (KKK 2350). Osoby, które nie zachowują przedmałżeńskiej wstrzemięźliwości oraz nie dochowują wierności narzeczeńskiej, mogą mieć poważne trudności z panowaniem nad sobą i wiernością małżeńską. Wierności małżeńskiej zagrażają wykroczenia przeciw czystości, takie jak: dopuszczanie się rozwiązłości, nierządu, korzystanie z prostytutki, a także pornografii. Mogą one kształtować nawyki utrudniające zachowanie wierności małżeńskiej⁴⁰⁰.

Uczciwość małżeńska oznacza koncentrację na dobru współmałżonka. Realizuje się ona na płaszczyźnie intencji i dążeń oraz właściwym rozpoznawaniu potrzeb drugiego człowieka. Wymaga uporządkowanych relacji z innymi osobami w zakresie myśli, gestów i zachowań⁴⁰¹. Uczciwość małżeńska wymaga także przestrzegania porządku etycznego w dziedzinie okazywania sobie miłości⁴⁰². Ma to szczególne znaczenie w dziedzinie odpowiedzialnego rodzicielstwa, wzajemnego poszanowania podmiotowości w aktach małżeńskich, rozwijaniu postawy czystości współżycia małżeńskiego oraz unikania antykoncepcji⁴⁰³. Oznacza dostrzeżenie wartości człowieka jako osoby, poszanowanie odrębności drugiego, zrozumienie jego indywidualności, powstrzymanie się od posługiwania się współmałżonkiem oraz szacunek wobec wszystkich przysługujących mu praw⁴⁰⁴.

3.3. Płodność i odpowiedzialne rodzicielstwo

Życie w rodzinie jest wyrazem natury społecznej człowieka. Rodzina bierze swój początek z małżeńskiej wspólnoty osób, mężczyzny i kobiety (LdR 7). Miłość małżeńska wiąże się ściśle z płodnością (por. HV 9), która wyraża się poprzez rodzenie i wychowanie potomstwa. Płodność miłości małżeńskiej nie zacieśnia się jednak tylko do rodzenia dzieci, ale realizuje

³⁹⁹ Jan Paweł II. *Głosie światu „Dobrą Nowinę” o czystości serca i przekazujecie orędzie cywilizacji miłości*. Homilia wygłoszona podczas mszy św. w Sandomierzu (12.06.1999). W: „Zwiastowanie. Pismo Diecezji Rzeszowskiej” 8:1999 s. 109-114.

⁴⁰⁰ Por. KKK 2351-2356.

⁴⁰¹ Por. M. Pokrywka. *Prawość serca. Wokół uczciwości małżeńskiej*. W: *Miłość, wierność i uczciwość małżeńska* s. 102.

⁴⁰² HV 21; por. KDK 49.

⁴⁰³ Por. Pokrywka. *Prawość serca* s. 100-101.

⁴⁰⁴ Por. tamże s. 99.

się w życiu moralnym i duchowym. Płodność duchowa małżonków polega na wychowaniu oraz przekazywaniu dzieciom wartości duchowych przez ojca i matkę, a poprzez dzieci Kościołowi i światu (FC 28). Małżonkowie powinni być przede wszystkim świadomi, że w dziedzinie przekazywania życia i wychowania są współpracownikami i wyrazicielami miłości Boga Stwórcy⁴⁰⁵.

Nowożeńcy publicznie stwierdzają, że chcą z miłością przyjąć i po katolicku wychować potomstwo, którym Bóg ich obdarzy (OSM 60). Przekazywanie życia i wychowanie potomstwa należy traktować integralnie. Zobowiązanie to domaga się szacunku wobec Boga, który czyni małżonków swymi współpracownikami w tym zaszczytnym dziele oraz szacunku wobec daru życia (por. FC 28-41). Z natury samego małżeństwa i rodzicielstwa wynika konieczność odpowiedzialnego podjęcia zadań rodzicielskich. Odpowiedzialne rodzicielstwo oznacza kierowanie się obiektywnym porządkiem moralnym i prawym sumieniem, opanowanie popędów przez rozum i wolę, znajomość i poszanowanie funkcji biologicznych oraz roztropny namysł i wielkoduszność w przyjmowaniu potomstwa (HV 10). Małżonkowie powinni pozytywnie przyjmować i rozwijać swoje pragnienia rodzicielskie, aby zrealizować wezwanie Boże do płodnej miłości w ich okolicznościach życia.

Rodzina w pełni urzeczywistnia się poprzez zrodzenie potomstwa. W ten sposób komunია małżonków daje początek komunii rodzinnej. Rodzicielstwo jest potwierdzeniem miłości małżonków, a dzieci umacniają komunię rodziców. Zagrożeniem miłości małżeńskiej i rodzicielstwa jest egoizm, wynikający z grzeszności człowieka⁴⁰⁶. Z tego względu rodzicielstwo jest darem i zadaniem dla małżonków. Powinni oni zwracać się w modlitwie do Boga, który jest źródłem wszelkiego rodzicielstwa, prosząc o otwartość serca, aby swoje rodzicielstwo zawsze traktowali jako dar Boży, który odnawia ich miłość (LdR 7).

Podstawowym wymogiem odpowiedzialnego rodzicielstwa jest prawe sumienie małżonków, uznające swoje obowiązki wobec Boga, wzajemnie wobec siebie, a także wobec rodziny i społeczeństwa. Odpowiedzialne rodzicielstwo oznacza znajomość i poszanowanie procesów biologicznych ludzkiej płodności oraz konieczność opanowania popędów i namiętności przez rozum i wolę. Rodzice powinni kierować się roztropnym namysłem i wielkodusznością w przyjmowaniu potomstwa. Decydując się na poczęcie dziecka mogą oni jednak uwzględniać warunki fizyczne, ekonomiczne,

⁴⁰⁵ Por. KKK 2367; KDK 50.

⁴⁰⁶ LdR 7; por. FC 69.

psychologiczne i społeczne. Okresowe lub na czas nieokreślony unikanie potomstwa małżonkowie mogą uzasadniać tylko ważnymi przyczynami, z poszanowaniem nakazów moralnych (por. HV 10).

W odpowiedzialnej postawie wobec płodności i rodzicielstwa istotne znaczenie odgrywa szacunek dla godności osoby własnej i współmałżonka, płciowości oraz płodności. Prawo moralne zobowiązuje zawsze do „panowania nad skłonnościami instynktu i namiętnościami oraz do szanowania praw biologicznych wpisanych w ich osoby” (EV 97). Odpowiedzialne rodzicielstwo dotyczy bezpośrednio tego momentu, w którym mężczyzna i kobieta jako małżonkowie łączą się ze sobą „jako jedno ciało” i mogą stać się rodzicami⁴⁰⁷. Moralny charakter sposobu postępowania małżonków nie zależy od szczerzej intencji i subiektywnej oceny motywów, ale od przestrzegania obiektywnych kryteriów (KDK 51). Ważne kryterium moralne stanowi nierozdzielność podwójnej funkcji zjednoczenia małżeńskiego, oznaczającego jedność małżonków i rodzicielstwo (por. HV 12). „Dwa aspekty zjednoczenia małżeńskiego: jednoczący i prokreacyjny nie mogą być rozdzielone w sposób sztuczny bez naruszenia wewnętrznej prawdy samego aktu” (LdR 12). Człowiekowi nie wolno samowolnie zrywać tego nierozzerwalnego związku (FC 32). W każdym akcie małżeńskim powinna być zachowana gotowość rodzicielska⁴⁰⁸.

Małżonkowie poprzez wzajemne zjednoczenie doświadczają osobowego spotkania i realizują prawo wzajemnego daru z siebie. Obdarowanie to powinno mieć charakter integralny i nie może wykluczać płodności. Odpowiedzialność związana z tym aktem dotyczy swojego czynu, współmałżonka oraz daru życia, które może się począć. Zachowanie w każdym akcie małżeńskim gotowości rodzicielskiej chroni godność osób, zarówno samych małżonków, jak też godności osoby mogącej począć się w ich akcie⁴⁰⁹. Chroni ono także miłość małżeńską przed jednostronnym lub obustronnym egoizmem. Z tego względu prawidłowym rozwiązaniem, godnym osób, jest wstrzeźliwość stosowana, wówczas gdy z uzasadnionych, słusznych powodów nie powinno dojść do poczęcia dziecka. Wstrzeźliwość okresowa natomiast domaga się opanowania przeżyć erotycznych, kultury osoby i kultury miłowania⁴¹⁰.

Wstrzeźliwość ta ściśle łączy się z zachowaniem czystości małżeńskiej, będącej wyrazem poszanowania zasad moralnych we współżyciu

⁴⁰⁷ HV 11-12; LdR 12; LP 32.

⁴⁰⁸ LdR 12; Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 206-208.

⁴⁰⁹ Por. tamże s. 205-206.

⁴¹⁰ Tamże s. 208.

małżeńskim⁴¹¹. Poszanowanie to jest wyrazem szacunku dla duchowego i cielesnego charakteru komunii małżeńskiej. Polega na uwzględnianiu we współżyciu małżeńskim naturalnej cykliczności okresów rozrodczych. Małżonkom wolno regulować liczbę poczęć i dla słuszych powodów wprowadzać przerwy między urodzeniami poprzez podejmowanie stosunków małżeńskich w okresach niepłodności⁴¹². Wybór rytmu naturalnego łączy się z panowaniem nad sobą, akceptacją kobiety i jej płodności, postawą dialogu, wspólnym poszanowaniem i odpowiedzialnością. Zachowana w ten sposób czystość małżeńska chroni osoby przed ich używaniem. Ponadto chroni ona miłość małżeńską przed egoizmem i agresywnością, sprzyja trosce o współmałżonka, budzi szacunek oraz umożliwia głębszy i skuteczniejszy wpływ wychowawczy na potomstwo⁴¹³.

Małżonkowie, którzy uciekają się do środków i działań antykoncepcyjnych wykluczają wymiar prokreacyjny aktu małżeńskiego. Zrywają oni wówczas podwójne znaczenia zjednoczenia małżeńskiego. Poprzez takie działanie stają się sędziami zamysłu Bożego, manipulują i poniżają osobę własną i współmałżonka oraz ludzką płciowość. Fałszują także wartość całkowitego daru z siebie i wewnętrzną prawdę miłości małżeńskiej (FC 32). Wykluczenie gotowości rodzicielskiej we współżyciu małżeńskim czyni akt małżeński niesprawiedliwym. Wówczas także w małżeństwie akt ten nabiera cech bezwstydu⁴¹⁴.

Małżonkowie doświadczający problemu niepłodności, którym Bóg nie dał potomstwa, mogą także prowadzić głębokie życie chrześcijańskie. Płodność miłości małżeńskiej może wyrażać się owocami ich życia moralnego, duchowego i nadprzyrodzonego. Małżeństwo może wówczas owocować miłością, otwartością na potrzeby innych, służbą życiu ludzkiemu oraz ofiarnością⁴¹⁵. Nieuprawnione dążenie małżonków do posiadania potomstwa skłania ich jednak czasem do ubiegania się o poczęcie dziecka w sposób sztuczny, poza małżeńskim zjednoczeniem płciowym⁴¹⁶. Uciekając się do sztucznej prokreacji oddzielają oni wymiar jednoczący i prokreacyjny życia małżeńskiego (LP 32). W ten sposób odrywają rodzi-

⁴¹¹ Zob. W. Wieczorek. *Sens cnoty czystości w kontekście powołania do małżeństwa*. RT 5:2008 z. 10 s. 145-166.

⁴¹² HV 18; por. FC 32-33.

⁴¹³ HV 21; FC 32-33; LP 21.

⁴¹⁴ Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 205, 208.

⁴¹⁵ KKK 1653-1654.

⁴¹⁶ Por. DV 5, II.8; RLP 15.

cielstwo od aktu małżeńskiego i odbierają dziecku prawo do naturalnego poczęcia, w akcie miłości rodziców⁴¹⁷.

Wychowanie do miłości, kształtowanie postawy szacunku wobec płodności i ludzkiego życia oraz odpowiedzialności ma miejsce przede wszystkim w rodzinie⁴¹⁸. Dorastanie do przyjęcia daru płodności oraz przygotowanie do podjęcia odpowiedzialnego rodzicielstwa wymaga także kształtowania postaw prorodzinnych u młodzieży i narzeczonych⁴¹⁹. Obserwowane obecnie postawy wskazują, że młodzież wysoko ceni wartość rodziny i posiadania potomstwa, a jednocześnie duży odsetek prezentuje postawy egoistyczne i materialistyczne⁴²⁰. Narzeczeni przejawiają często trudności z otwartością na płodność i wymagają pomocy w kształtowaniu postaw prorodzinnych⁴²¹. Nie zawsze rozumieją istotę odpowiedzialnego rodzicielstwa i z pewnymi wątpliwościami respektują nauczanie Kościoła na temat planowania poczęć⁴²². Dość często nie są oni przekonani o nierozzerwalnym związku miłości z przekazywaniem życia w małżeństwie, nie dostrzegają zalet stosowania metod NPR lub skupiają się na trudnościach związanych z ich nauką i stosowaniem⁴²³. Postawy takie wskazują na zaniedbania w rodzinnym wychowaniu do czystości, które powinno być przygotowaniem do odpowiedzialnego ojcostwa i macierzyństwa (LP 32).

Trudności narzeczonych w rozumieniu i recepcji nauczania Kościoła dotyczącego odpowiedzialnego rodzicielstwa podkreślają potrzebę pogłębionego ich przygotowania (por. EV 88). Duszpasterstwo rodzin podejmuje starania mające na celu kształtowanie i umacnianie postaw prorodzinnych narzeczonych oraz postawy otwartości na płodność i odpowiedzialnego rodzicielstwa⁴²⁴. Zmierza do tego poprzez ukazywanie i pomoc w zrozumieniu jego zasad oraz ścisłego związku z poznawaniem ludzkiej

⁴¹⁷ DV II.6; RLP 15.

⁴¹⁸ Zob. LP 32-33; PSM 22-27; M. Braun-Gałkowska. *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*. W: Jan Paweł II. „*Familiaris consortio*”. *Tekst i komentarze*. Red. T. Styczeń. Lublin 1987 s. 182-183; P. Arbaszewski. *Rodzina podmiotem przygotowania do sakramentu małżeństwa. Studium teologiczno-pastoralne na podstawie badań maturzystów w diecezji drohiczyńskiej*. Lublin 2009 (mps AB KUL) s. 350-373.

⁴¹⁹ Mierzwiński. *Parafialna poradnia życia rodzinnego* s. 326.

⁴²⁰ Por. L. Dyczewski. *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie pomiędzy tradycją a nowoczesnością*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 s. 83-89; K. Pawlina. *Młodzież szkolna o swoich problemach*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek 2010 s. 37-43.

⁴²¹ Por. Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności* s. 107-167, 304, 309.

⁴²² Tamże s. 167-172, 188-190.

⁴²³ Por. tamże s. 198-205, 300.

⁴²⁴ Zob. M. Kaszowski. *Kochać – łatwo powiedzieć. Przewodnik dla formacji narzeczonych i małżonków*. Przemysł: Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej 2000 s. 37-41; G. Pyżlak.

plodności oraz metod służących zachowaniu we współżyciu małżeńskim nierozdzielonego związku jedności i plodności⁴²⁵. Kościół troszczy się także o formację małżonków do odpowiedzialnego rodzicielstwa i służby życiu. Spotkania w poradni rodzinnej służą uczeniu się odpowiedzialności za wzajemną miłość i przekazywanie życia, poznawaniu zasad obserwacji objawów plodności i ich interpretacji. Pozwalają one także poznawać racje przemawiające za niedopuszczalnością i szkodliwością antykoncepcji, a także środków poronnych i sztucznych zapłodnień (por. DDR 31). Poradnictwo małżeńsko-rodzinne może pomóc małżonkom przyjąć wezwania Boże i wielkodusznie realizować własne rodzicielstwo⁴²⁶.

Formacji do odpowiedzialnego rodzicielstwa potrzebują także małżonkowie. Zmierzają do tego, aby małżonkowie byli posłuszni wezwaniu Bożemu i wiernie wyrażali Boży zamysł wobec rodziny. Wierność ta oznacza wielkoduszne otwarcie rodziny na nowe życie oraz zachowanie postawy służby życiu również wtedy, gdy z poważnych przyczyn i zgodnie z prawem moralnym postanawiają unikać tymczasowo lub na czas nieokreślony nowych narodzin. Małżonkowie, ucząc się metod rozpoznawania plodności, jednocześnie dają wyraz szacunku dla wartości, które stanowią ich podłoże (EV 97).

4. Wymogi prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Małżeńska wspólnota życia i miłości „Została ustanowiona przez Boga Stwórcę, unormowana własnymi prawami i otrzymała tak wielkie błogosławieństwo, że nie zniweczył go grzech pierworodny. Dlatego ten święty związek nie jest uzależniony od ludzkiego sądu, lecz od Twórcy małżeństwa, który obdarzył je szczególnymi dobrami i celami” (OSM 4). Prawo spełnia zatem wobec sakramentu małżeństwa funkcję służebną. Poprzez określenie szczegółowych norm Kościół dba o ważność i godziwość małżeństwa, a więc o prawidłową realizację woli Bożej w konkretnych warunkowaniach czasu i miejsca.

Prawo kanoniczne wyznacza normy, dzięki którym możliwe jest zachowanie chrześcijańskiego ducha stanu małżeńskiego oraz jego nieustanne doskonalenie⁴²⁷. Ze względu na społeczny wymiar małżeństwa

Recepcja przygotowania do małżeństwa w świetle badań narzeczonych. Lublin: Polihymnia 2007 s. 301-302; Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej plodności* s. 218-254.

⁴²⁵ HV 12; FC 32-35; DDR 31, 39.

⁴²⁶ Zob. Landwójtowicz. *Duszpasterskie poradnictwo małżeńskie w Polsce* s. 209-211.

⁴²⁷ Por. KPK, kan. 1063.

sakramentalnego jego zawarcie ma również skutki cywilno-prawne, przy zachowaniu wymogów prawa polskiego⁴²⁸. Kościół i państwo, odpowiednio do swoich kompetencji i przy wzajemnym poszanowaniu autonomii, podejmują się współdziałania na rzecz poszanowania i ochrony małżeństwa oraz rodziny⁴²⁹.

4.1. Prawno-kościelne wymogi zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Zasadniczy charakter prawny małżeństwa wyraża się w nieodwołalnej więzi. Oznacza ona dla mężczyzny i kobiety „obowiązek sprawiedliwości i miłości, od którego ze względu na dobro własne i dobro wszystkich nie mogą się uchylić, nie sprzeciwiając się temu, co sam Bóg w nich uczynił”⁴³⁰. Kościół, w trosce o sakramentalny i eklezjalny charakter małżeństwa, nakłada na zawierających przymierze małżeńskie określone wymagania. Dotyczą one osobistej dyspozycji kandydatów oraz zachowania odpowiedniej formy zawarcia małżeństwa, właściwej jego liturgicznemu, publicznemu, społecznemu i eklezjalnemu charakterowi⁴³¹.

4.1.1. Cel małżeństwa według prawa kanonicznego

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku nie formułuje osobnego kanonu dotyczącego celów małżeństwa. Są one jednak zawarte w definicji małżeństwa podanej w kanonie 1055 § 1⁴³². Celami tymi są: „dobro małżonków” oraz „zrodzenie i wychowanie potomstwa”, które mają być przez kobietę i mężczyznę realizowane we „wspólnocie całego życia” i stanowią naturalne ukierunkowanie tej wspólnoty⁴³³. *Kodeks* stwierdza także, iż „między ochrzczonymi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która tym samym nie byłaby sakramentem” (KPK, kan. 1055 § 2). Na tej podstawie można uznać, że cele małżeństwa wpisują się w szeroko

⁴²⁸ Por. *Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską*. 28 lipca 1993 r., art. 10.

⁴²⁹ Tamże art. 11.

⁴³⁰ Benedykt XVI. *Piękno prawdy o małżeństwie, objawionej przez Chrystusa*. Przemówienie do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej (27.01.2007). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_malzenstwo_27012007.html (dostęp 24.02.2012).

⁴³¹ Por. KKK 1630-1631.

⁴³² P. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*. Tarnów: Wydawnictwo Biblos 2005 s. 28.

⁴³³ Por. KPK, kan. 1055 § 1; KKKW, kan. 776 § 1.

rozumiane cele każdego sakramentu, którymi są chwała Boża i uświęcenie człowieka⁴³⁴.

Przedstawione cele sakramentu harmonizują z soborowym określeniem małżeństwa jako „głębokiej wspólnoty życia i miłości” (KDK 48). Nawiązują także do wskazań *Kodeksu prawa kanonicznego* z roku 1917, który za pierwszorzędny cel małżeństwa uznaje zrodzenie i wychowanie potomstwa, a za cel drugorzędny – wzajemną pomoc małżonków i uśmierzanie pożądliwości⁴³⁵. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na widoczne w XX wieku dojrzewanie wizji celów małżeństwa. Koncepcja jurydyczna ustąpiła miejsca ujęciu personalistycznemu, wyrażonemu przez Sobór Watykański II⁴³⁶. Jednak określeń występujących w dokumentach soborowych oraz w *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1983 roku nie należy rozumieć przeciwstawnie do podkreślanej we wcześniejszych dokumentach hierarchii celów, ale jako wzajemnie się warunkujące, trzeba dostrzec ich integrację w osobie ludzkiej oraz niemożliwość całkowicie rozłącznego ich traktowania⁴³⁷. Ze względu na jedność, którą tworzą wymienione cele, zrezygnowano z próby określania ich hierarchii. Należy zatem traktować dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa jako jeden zasadniczy cel małżeństwa, w którym zaakcentowany jest wymiar personalistyczny i społeczny⁴³⁸.

„Zrodzenie i wychowanie potomstwa” jako cel małżeństwa jest obowiązkiem i prawem małżonków, którzy jako rodzice mają prawo do otrzymania potrzebnej w tym względzie pomocy ze strony państwa, a także prawo i obowiązki wyboru środków i instytucji wspomagających katolickie wychowanie⁴³⁹. Przez występujące w *Kodeksie prawa kanonicznego* określenie „dobro małżonków” można rozumieć wzajemną pomoc w dojrzewaniu do zbawienia, wzajemne uzupełnianie się, pomoc w psychoseksualnej integracji lub relację międzyosobową⁴⁴⁰. W omawianym pojęciu mieści się w sposób szczególny intymne pożycie⁴⁴¹ oraz wzajemne doskonalenie i uświęcenie⁴⁴².

⁴³⁴ Por. KL 7.

⁴³⁵ KPK z 1917 r., kan. 1013 § 1.

⁴³⁶ Por. W. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne*. Warszawa: LexisNexis 2011 s. 28-30.

⁴³⁷ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 29.

⁴³⁸ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 34.

⁴³⁹ KPK, kan. 793; por. KPK, kan. 1125 n. 1; kan. 1136.

⁴⁴⁰ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 29.

⁴⁴¹ Por. KPK, kan. 1084 § 1; kan. 196 § 1.

⁴⁴² Por. KPK, kan. 1063 n. 4.

4.1.2. Wolność od przeszkód kanonicznych

Przeszkody małżeńskie rozumie się w sposób szeroki lub wąski. W znaczeniu szerokim przeszkodą małżeńską jest „każda okoliczność, która na mocy prawa Bożego albo ludzkiego nie pozwala na ważne lub godziwe zawarcie umowy małżeńskiej”⁴⁴³. Przeszkoda taka może się wiązać z osobami, zgodą małżeńską lub formą zawarcia małżeństwa. W ścisłym znaczeniu wskazana okoliczność dotyczy bezpośrednio przynajmniej jednego z nupturientów⁴⁴⁴. *Kodeks prawa kanonicznego* posługuje się pojęciem przeszkody zrywającej, która „czyni osobę niezdolną do ważnego zawarcia małżeństwa”⁴⁴⁵.

Kanon 1074. dzieli przeszkody małżeńskie na publiczne i tajne. Przeszkoda jest publiczna, kiedy ze swej natury może zostać udowodniona na forum zewnętrznym. W przeciwnym wypadku jest przeszkodą tajną. Może się zdarzyć, że przeszkoda tajna z natury jest znana na forum publicznym, a także sytuacja, w której przeszkoda z natury publiczna pozostanie faktycznie tajna⁴⁴⁶.

Ze względu na pochodzenie rozróżnia się przeszkody z prawa Bożego – naturalnego lub pozytywnego – oraz z prawa ludzkiego, czyli kościelnego⁴⁴⁷. Tylko najwyższa władza kościelna ma prawo zarówno autentycznie rozpoznawać i wyjaśniać przeszkody pochodzące z prawa Bożego, jak i ustanawiać te, które pochodzą z prawa kościelnego⁴⁴⁸. Przeszkody dzieli się ponadto na pewne i wątpliwe, uprzednie i następne oraz czasowe i trwałe. Wskazuje się także przeszkody, od których nie ma dyspensy; od których zazwyczaj się nie dyspensuje pomimo istnienia takiej możliwości oraz przeszkody; od których kompetentna władza na ogół udziela dyspensy⁴⁴⁹. Można również wskazać na przeszkody o charakterze absolutnym i względnym, ze względu na to, czy zabraniają one osobie małżeństwa z jakąkolwiek inną osobą, czy też jedynie z określonymi osobami, jak w przypadku pokrewieństwa lub powinowactwa⁴⁵⁰.

W przepisach mówiących o dyspensowaniu od przeszkód małżeńskich rozróżnia się ze względu na okoliczności wypadek zwykły, niebez-

⁴⁴³ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 92.

⁴⁴⁴ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 83.

⁴⁴⁵ KPK, kan. 1073.

⁴⁴⁶ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 93.

⁴⁴⁷ Tamże.

⁴⁴⁸ KPK, kan. 1075.

⁴⁴⁹ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 84-85.

⁴⁵⁰ C. Suchocki. *Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym i polskim kodeksie rodzinnym i opiekuńczym*. Lublin – Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 1997 s. 20.

pieczeństwo śmierci oraz wypadek nagły. Niebezpieczeństwo śmierci należy interpretować szeroko. Jest to sytuacja, w której przynajmniej jednej z osób mających zawrzeć małżeństwo większe jest prawdopodobieństwo śmierci niż życia. Wypadkiem nagłym jest natomiast sytuacja, w której przeszkoda zostaje wykryta w chwili, w której nie ma możliwości odłożenia zaplanowanego i przygotowanego małżeństwa bez ryzyka wielkiego zła⁴⁵¹. We wskazanych nadzwyczajnych okolicznościach zwiększa się zakres władzy dyspensowania przysługującej ordynariuszowi miejsca, a w razie niemożliwości odniesienia się do niego władza dyspensowania przysługuje proboszczowi, odpowiednio delegowanemu szafarzowi, a także kapłanowi lub diakonowi, asystującym przy zawieraniu małżeństwa, kiedy nie może być obecny kompetentny szafarz⁴⁵². Kiedy wypadek jest tajny, stosownej dyspensy na forum wewnętrznym może udzielić także spowiednik podczas spowiedzi lub poza nią⁴⁵³.

Obecny *Kodeks prawa kanonicznego* wymienia dwanaście zrywających przeszkód małżeńskich. Wszystkie mają charakter uniezdalniający. Ich występowanie w chwili zawarcia małżeństwa powoduje jego nieważność. Zniesione zostały, występujące jeszcze w *Kodeksie* z 1917 roku, tzw. przeszkody wzbraniające, których wystąpienie wiązało się z ważnym, lecz niegodziwym zawarciem małżeństwa⁴⁵⁴.

Pierwszą z przeszkód zrywających jest przeszkoda wieku⁴⁵⁵. Według aktualnego kodeksu do ważnego zawarcia małżeństwa kobieta musi mieć ukończony 14., a mężczyzna 16. rok życia. Zgodnie z zasadami obliczania wieku zawartymi w kanonie 203., małżeństwo może być zawarte najwcześniej następnego dnia po dniu urodzin⁴⁵⁶. Małżeństwo zawarte nieważnie z powodu przeszkody wieku nie staje się samo z siebie ważne w chwili osiągnięcia tego wieku. Konferencja Episkopatu Polski, korzystając z prawa do ustalenia wyższego wieku wymaganego do godziwego zawarcia małżeństwa⁴⁵⁷, zrównała ten wiek z granicą ustaloną przez obowiązujące w Polsce prawo. Kobieta i mężczyzna muszą mieć zatem ukończone 18 lat⁴⁵⁸. Jeśli sąd rodzinny udzieli zgody na małżeństwo ko-

⁴⁵¹ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 102; zob. KPK, kan. 1079.

⁴⁵² Zob. KPK, kan. 1116.

⁴⁵³ KPK, kan. 1079-1080.

⁴⁵⁴ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 108.

⁴⁵⁵ KPK, kan. 1083 § 1.

⁴⁵⁶ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 109.

⁴⁵⁷ KPK, kan. 1083 § 2.

⁴⁵⁸ *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski dla duszpasterzy z dnia 22 października 1998 r. dotycząca małżeństwa konkordatowego nr 8*. W: „Currenda” 149:1999 nr 1 s. 7-14.

biecie, która ukończyła 16., a nie ukończyła 18. roku życia⁴⁵⁹, do godziwości małżeństwa sakramentalnego konieczne jest także udzielenie analogicznej dyspensy przez ordynariusza miejsca⁴⁶⁰. W przypadku braku zgody rodziców na małżeństwo osoby niepełnoletniej duszpasterz nie może pobłogosławić takiego związku bez zezwolenia ordynariusza miejsca⁴⁶¹.

Drugą z przeszkód wymienionych w *Kodeksie prawa kanonicznego* jest niemoc płciowa – impotencja⁴⁶². Aby mówić o istnieniu przeszkody, niemożliwość odbycia stosunku seksualnego przez przynajmniej jedną ze stron powinna być uprzednia i trwała, a więc zachodzić w chwili zawarcia małżeństwa i nie dawać nadziei na wyleczenie za pomocą powszechnie dostępnych środków⁴⁶³. Nieważności małżeństwa nie powoduje w przypadku mężczyzny sama niezdolność ejakulacji, jeśli jest on zdolny do pozostałych elementów aktu płciowego⁴⁶⁴. Impotencja jest przeszkodą zrywającą, bez względu na to, czy jest organiczna, czy też funkcjonalna. Nie ma znaczenia, czy jej przyczyny są somatyczne czy też psychiczne⁴⁶⁵. Niemoc płciowa nie musi mieć także charakteru absolutnego. Wystarczy, że dany mężczyzna nie jest w stanie odbyć stosunku seksualnego jedynie z kobietą, z którą zawiera małżeństwo⁴⁶⁶. Przeszkoda ta może być egzekwowana tylko, wtedy, gdy jest pewna. Jeśli istnieje wątpliwość, nie należy zabraniać zawarcia małżeństwa lub orzekać o jego nieważności⁴⁶⁷. Podobnie w przypadku hermafrodytyzmu, za niezdolnych do małżeństwa uznaje się jedynie osoby, których deformacja narządów płciowych uniemożliwia odbycie aktu seksualnego⁴⁶⁸. Przeszkody niemocy płciowej nie należy także utożsamiać z bezpłodnością, która sama w sobie nie powoduje nieważności małżeństwa⁴⁶⁹.

Trzecią z przeszkód jest przeszkoda węzła małżeńskiego⁴⁷⁰. Węzeł małżeński zawarty i nierozwiązany stanowi przeszkodę do zawarcia kolejne-

⁴⁵⁹ KRiO, art. 10 § 1; por. Suchocki. *Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym i polskim kodeksie rodzinnym i opiekuńczym* s. 53-55.

⁴⁶⁰ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 100-101.

⁴⁶¹ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 112.

⁴⁶² KPK, kan. 1084 § 1.

⁴⁶³ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 113-114.

⁴⁶⁴ Dekret Kongregacji Nauki Wiary z 13 maja 1977 r. *Utrum impotentia*, o impotencji, która powoduje nieważność małżeństwa; por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 102; Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 113.

⁴⁶⁵ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 114.

⁴⁶⁶ Tamże.

⁴⁶⁷ KPK, kan. 1084 § 2.

⁴⁶⁸ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 116.

⁴⁶⁹ KPK, kan. 1084 § 3.

⁴⁷⁰ KPK, kan. 1985 § 1.

go małżeństwa. Fundamentalna jest tutaj zasada: „Małżeństwo zawarte i dopełnione nie może być rozwiązane żadną ludzką władzą i z żadnej przyczyny, oprócz śmierci” (KPK, kan. 1141). Jeśli chodzi o związek zawarty, lecz nieskonsumowany, może być on unieważniony jedynie przez Stolicę Apostolską⁴⁷¹. Z przychylności prawa, którą cieszy się małżeństwo kościelne, wynika, że przeszkoda węzła małżeńskiego trwa nawet pomimo subiektywnego przekonania o nieważności pierwszego małżeństwa aż do wydania wyroku kompetentnego sądu kościelnego, który tę nieważność stwierdza⁴⁷². Nawet domniemanie śmierci małżonka, usankcjonowane tzw. dekretem wdowieństwa⁴⁷³, jeżeli okaże się niezgodne ze stanem faktycznym, nie powoduje nieważności pierwszego małżeństwa. W takim wypadku nieważne będzie ponownie zawarte małżeństwo, nawet jeśli zawarto je w dobrej wierze⁴⁷⁴. Węzeł małżeński, w przypadku małżeństwa kanonicznego dopełnionego, nie może ustać na skutek żadnej dyspensy. Kończy go jedynie śmierć jednego z małżonków, tzw. przywilej Pawłowy⁴⁷⁵, bądź prawomocne stwierdzenie nieważności, dokonane przez właściwy sąd kościelny⁴⁷⁶. Przeszkoda węzła małżeńskiego nie wiąże katolików związanych jedynie kontraktem cywilnym lub wobec niekatolickiego duchownego. W takim jednak wypadku należy zwrócić się do ordynariusza miejsca. Jeśli chodzi o małżeństwa zawarte w Kościołach i wspólnotach kościelnych chrześcijańskich, które nie pozostają w jedności z Kościołem katolickim, powinny być one rozpatrzone indywidualnie przez sąd kościelny⁴⁷⁷.

Przeszkoda różnej religii⁴⁷⁸ występuje, kiedy katolik usuje zawrząc małżeństwo z osobą nieochrzczoną. Motu proprio Benedykta XVI *Omnium ad mentem* modyfikuje przepis kanonu 1086 § 1 w ten sposób, że przeszkoda ta obowiązuje również wówczas, gdy strona katolicka odłączyła się od Kościoła formalnym aktem⁴⁷⁹. Warunkiem uzyskania dyspensy od tej przeszkody jest złożenie przez stronę katolicką rękojmi co do odsunięcia od siebie niebezpieczeństwa utraty wiary oraz dołożenia wszelkich sta-

⁴⁷¹ KPK, kan. 1142; por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 105.

⁴⁷² KPK, kan. 1085 § 2; por. KPK, kan. 1060; Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 118.

⁴⁷³ Por. KPK, kan. 1707.

⁴⁷⁴ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 117.

⁴⁷⁵ Por. KPK, kan. 1143-1147.

⁴⁷⁶ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 118.

⁴⁷⁷ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 104-105.

⁴⁷⁸ KPK, kan. 1086.

⁴⁷⁹ Benedykt XVI. *Motu proprio Omnium ad mentem* (26.10.2009). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/motu/omnium_26102009.html (dostęp 29.03.2013); por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 119-120.

rań, by ochrzcić w Kościele katolickim i wychować w wierze wszystkie dzieci. Strona niekatolicka musi zostać poinformowana o treści przyrzeczeń strony katolickiej. Ponadto nupturieni powinni poznać i zaakceptować naukę Kościoła o celach małżeństwa i jego istotnych przymiotach⁴⁸⁰. Małżeństwo dwojga ochrzczonych, z których jedno należy do Kościoła katolickiego, a drugie do innego wyznania chrześcijańskiego, traktuje się w sposób analogiczny. Nie występuje tu jednak przeszkoda zrywająca, a jedynie groźba niegodziwego zawarcia sakramentu⁴⁸¹.

Kolejną przeszkodą wynikającą z prawa kanonicznego jest przeszkoda święceń⁴⁸². Wiąże się ona z obowiązkiem celibatu podejmowanym wraz z przyjęciem sakramentu święceń, począwszy od stopnia diakona⁴⁸³. Samo usiłowanie zawarcia małżeństwa, nawet tylko cywilnego, przez duchownego prowadzi do utracenia przez niego urzędu kościelnego oraz nakłada na niego karę suspensy wiążącej mocą samego prawa oraz naraża na dalsze sankcje aż do wydalenia ze stanu duchownego⁴⁸⁴. Przeszkoda ta ustaje na mocy dyspensy Stolicy Apostolskiej lub przez stwierdzenie prawomocnym wyrokiem sądu kościelnego nieważności sakramentu święceń bądź też przyjęcia ich pod przymusem⁴⁸⁵. W przypadku święceń diakonatu, w niebezpieczeństwie śmierci, od przeszkody tej może dyspensować ordynariusz miejsca, a kiedy nie można się do niego odnieść – proboszcz, odpowiednio delegowany szafarz, kapłan lub diakon, obecny przy zawieraniu ślubu według formy nadzwyczajnej, ewentualnie spowiednik – w zakresie przeszkód tajnych, na forum wewnętrznym⁴⁸⁶.

Przeszkodę stanowi także ślub czystości (KPK, kan. 1088). Jednak przeszkodą zrywającą jest jedynie wieczysty publiczny ślub czystości, złożony w instytucie zakonnym oraz w sposób ważny⁴⁸⁷. Przeszkodą nie jest zatem ani ślub czasowy, ani ślub czystości złożony prywatnie, ani ślub składany w stowarzyszeniu życia apostołskiego lub w instytucie świeckim⁴⁸⁸. Dyspensa od omawianego ślubu jest zarezerwowana Stolicy Apostolskiej, jeśli

⁴⁸⁰ Por. KPK, kan. 1125.

⁴⁸¹ Por. KPK, kan. 1124.

⁴⁸² KPK, kan. 1087.

⁴⁸³ Jest nią związany także żonaty diakon stały, który nie może zawrzeć małżeństwa w przypadku owdowienia lub stwierdzenia nieważności związku poprzedniego. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 110-111.

⁴⁸⁴ KPK, kan. 194 § 1 n. 3; kan. 1394 § 1; por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 112.

⁴⁸⁵ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 123.

⁴⁸⁶ KPK, kan. 1079; por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 111-112.

⁴⁸⁷ Zob. KPK, kan. 658.

⁴⁸⁸ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 124-125.

instytut zakonny jest na prawie papieskim. Jeśli instytut jest na prawie diecezjalnym, władzę dyspensowania posiada biskup diecezjalny. W niebezpieczeństwie śmierci dyspensy, nawet co do ślubu w instytucie na prawie papieskim, udzielić może ordynariusz miejsca, a przy braku możliwości odniesienia się do niego – także proboszcz, delegowany szafarz, kapłan lub diakon obecny przy zawieraniu małżeństwa w formie nadzwyczajnej, lub spowiednik, jeżeli wypadek jest tajny. W Kościołach wschodnich władzę dyspensowania od publicznego wieczystego ślubu czystości, złożonego w instytucie na każdym prawie, ma patriarcha⁴⁸⁹.

Przeszkoda uprowadzenia⁴⁹⁰ podkreśla wymóg pełnej dobrowolności zgody małżeńskiej. Powstaje ona wskutek uprowadzenia lub przetrzymywania kobiety, nawet wówczas, kiedy nie posłużono się takimi środkami, jak np.: szantaż, groźba, presja. Nie ma także znaczenia, czy uprowadzający działał sam, czy posłużył się osobami trzecimi. *Kodeks prawa kanonicznego* nie przewiduje analogicznej przeszkody w sytuacji, kiedy to kobieta porywa mężczyznę. Przeszkoda taka została jednak wyszczególniona w *Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich*⁴⁹¹. Jednak w wypadku takiego porwania zastosowanie mogą znaleźć przepisy o wadach zgody małżeńskiej, szczególnie o małżeństwie zawartym pod przymusem lub pod wpływem ciężkiej bojaźni (por. KPK, kan. 1103).

Przeszkoda występku, czyli małżonkobójstwa⁴⁹², pojawia się wówczas, kiedy jedna z osób zamierzających zawrzeć małżeństwo, zabija współmałżonka własnego lub osoby, którą zamierza poślubić. Istotne znaczenie ma tu towarzysząca zabójstwu intencja zawarcia małżeństwa z określoną osobą. Przeszkoda małżonkobójstwa zachodzi również między dwojgiem ludzi, którzy dopuścili się fizycznego lub moralnego skutecznego współdziałania w spowodowaniu śmierci współmałżonka którejkolwiek ze stron. W takim wypadku nie ma konieczności uwzględniania intencji sprawców⁴⁹³. Dyspensa od tej przeszkody jest zarezerwowana Stolicy Apostolskiej, a w Kościołach wschodnich – patriarche i nie jest udzielana w sprawach publicznych⁴⁹⁴. W niebezpieczeństwie śmierci dyspensa od tej przeszkody może być udzielona według zasad analogicznych do prze-

⁴⁸⁹ Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 115; por. KPK, kan. 1078-1079; KKKW, kan. 795 § 2.

⁴⁹⁰ KPK, kan. 1089.

⁴⁹¹ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 126-127.

⁴⁹² KPK, kan. 1090.

⁴⁹³ Por. Suchocki. *Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym i polskim kodeksie rodzinnym i opiekuńczym* s. 38.

⁴⁹⁴ Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 117.

szkody ślubu czystości lub święceń diakonatu⁴⁹⁵. W przypadku nagłym władzę dyspensowania ma ordynariusz miejsca, a jeśli wypadek jest tajny – wszyscy, którzy mają taką władzę w niebezpieczeństwie śmierci⁴⁹⁶.

Przeszkodę w zawarciu małżeństwa stanowi także pokrewieństwo (KPK, kan. 191). W żadnym wypadku nie mogą zawrzeć małżeństwa osoby spokrewnione w linii prostej, tzn. pochodzące bezpośrednio od siebie, bez względu na to, czy pokrewieństwo wynika z prawego pochodzenia, czy jest wyłącznie naturalne, jak w przypadku dzieci pozamażeńskich⁴⁹⁷. Nie może być w tym względzie żadnej dyspensy. Także rodzeństwo, a więc osoby spokrewnione w drugim stopniu linii bocznej, mające przynajmniej wspólnego ojca lub wspólną matkę, jest związane przeszkodą małżeńską, od której nie ma dyspensy. We wskazanych przypadkach nie udziela się dyspensy nawet wówczas, gdy istnieje wątpliwość co do pokrewieństwa⁴⁹⁸. Małżeństwo jest nieważne również w przypadku pokrewieństwa trzeciego i czwartego stopnia linii bocznej. Od przeszkody tej jednak może udzielić dyspensy ordynariusz miejsca. W niebezpieczeństwie śmierci lub w wypadku nagłym, jeśli jest on faktycznie tajny, władza dyspensowania przysługuje także proboszczowi, szafarzowi odpowiednio delegowanemu, kapłanowi lub diakonowi, obecnym przy zawieraniu małżeństwa zgodnie z przepisami⁴⁹⁹, oraz w zakresie wewnętrznym spowiednikowi⁵⁰⁰.

Przeszkoda powinowactwa⁵⁰¹ powstaje wskutek ważnie zawartego małżeństwa, nawet niedopełnionego. Wiąże ona jednego współmałżonka z krewnymi drugiego. Przeszkodą małżeńską jest powinowactwo jakiegokolwiek stopnia, jedynie w linii prostej. Nie mogą zatem zawrzeć małżeństwa ojczym z pasierbicą, macocha z pasierbem, teść z synową, teściowa z zięciem⁵⁰². Władza dyspensy od tej przeszkody przysługuje analogicznie, jak w przypadku dyspensowania od przeszkody pokrewieństwa w trzecim i czwartym stopniu linii bocznej⁵⁰³. W Kościołach wschodnich przeszkodą małżeńską jest również powinowactwo w drugim stopniu linii bocznej⁵⁰⁴.

⁴⁹⁵ Zob. KPK, kan. 1079.

⁴⁹⁶ Por. KPK, kan. 1080 § 1.

⁴⁹⁷ Przeszkoda pokrewieństwa nie ulega zwielokrotnieniu, gdy narzeczeni mają więcej niż jednego wspólnego przodka. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 122.

⁴⁹⁸ Tamże s. 119-122.

⁴⁹⁹ Zob. KPK, kan. 1116 § 2.

⁵⁰⁰ KPK, kan. 1079-1080.

⁵⁰¹ KPK, kan. 1092.

⁵⁰² Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 123.

⁵⁰³ Zob. KPK, kan. 1079-1080.

⁵⁰⁴ KKKW, kan. 809 § 1.

Przeszkoda przyzwoitości publicznej⁵⁰⁵ jest analogiczna do przeszkody powinowactwa, nie powstaje jednak skutek ważnego małżeństwa, lecz więzi podobnej do małżeństwa, która jednak małżeństwem nie jest. Chodzi o nieważne małżeństwo po rozpoczęciu życia wspólnego oraz notoryczny lub publiczny konkubinaty. Warunkiem koniecznym stwierdzenia takiego konkubinatu jest trwałe pożycie pozamałżeńskie, na wzór pożycia małżeńskiego. Nie zachodzi tu konieczność pozostawiania którejkolwiek ze stron w stanie wolnym ani wspólnego zamieszkania czy też utrzymywania się⁵⁰⁶. Na mocy tej przeszkody nieważne są małżeństwa między mężczyzną a dziećmi kobiety oraz między kobietą a dziećmi mężczyzny. Przeszkoda ta ma charakter trwały, a więc nie ustaje na skutek zaniku tworzącej ją więzi. Wymaga dyspensy, która udzielana jest na zasadach analogicznych do przeszkody powinowactwa, przy czym konieczne jest wykluczenie pokrewieństwa naturalnego między nupturientami⁵⁰⁷.

Przeszkodą zrywającą jest także pokrewieństwo prawne, czyli adopcja⁵⁰⁸. Przeszkoda ta zachodzi z powodu traktowania pokrewieństwa prawnego w sposób analogiczny do pokrewieństwa naturalnego. Zabrania ona małżeństwa w jakimkolwiek stopniu linii prostej oraz w drugim stopniu linii bocznej. Samo rozumienie i zasady adopcji opierają się na prawodawstwie danego państwa⁵⁰⁹. Przeszkoda ta nie wynika z prawa naturalnego, dlatego istnieje możliwość dyspensowania od niej na zasadach analogicznych do dyspensowania od przeszkody powinowactwa⁵¹⁰.

Katolików obrządków wschodnich obowiązuje ponadto przeszkoda pokrewieństwa duchowego. Nie może zawrzeć małżeństwa chrzestny z osobą ochrzczonej oraz jej rodzicem. Przeszkoda ta nie wiąże w przypadku chrztu warunkowego⁵¹¹.

4.1.3. Ważna zgoda małżeńska

Zgoda małżeńska jest konstytutywnym elementem sakramentalnego małżeństwa i nie może być uzupełniona powagą jakiegokolwiek władzy ludzkiej⁵¹². Zgoda ta musi być rzeczywista, swobodna, świadoma, dobro-

⁵⁰⁵ KPK, kan. 1093.

⁵⁰⁶ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 137-138.

⁵⁰⁷ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 126.

⁵⁰⁸ KPK, kan. 1094.

⁵⁰⁹ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 127.

⁵¹⁰ Zob. KPK, kan. 1079-1080.

⁵¹¹ KKKW, kan. 811.

⁵¹² KPK, kan. 1057 § 1.

wolna, wzajemna i równoczesna, przy czym równoczesność ta musi być przynajmniej moralna, polegająca na tym, że nie zostanie odwołana przez jedną stronę, zanim wyrazi ją strona druga. Zgoda taka wymaga zdolności podmiotu do jej podjęcia, tak zwanej zdolności konsensualnej oraz musi być wyrażona na zewnątrz⁵¹³. *Kodeks prawa kanonicznego* określa niezdolność konsensualną poprzez kryteria braku wystarczającego używania rozumu, poważnego braku rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich oraz niezdolności podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (KPK, kan. 1095).

Używanie rozumu konieczne do ważnego zawarcia małżeństwa sakramentalnego nie musi być pełne, lecz powinno być proporcjonalne do powagi umowy małżeńskiej⁵¹⁴. Habitualną przyczyną jego braku jest niedorozwój umysłowy lub choroba psychiczna, jeśli istnieje w chwili wyrażania zgody małżeńskiej⁵¹⁵. Nieważność małżeństwa czyni również aktualna niezdolność do używania rozumu w chwili zawierania małżeństwa, np.: poważna anomalia psychiczna, stan upojenia alkoholowego, odurzenia, hipnozy czy utrata pełnej przytomności⁵¹⁶.

Ważne wyrażenie zgody wymaga również dojrzałości sądu, proporcjonalnej do natury zawieranej umowy. Elementami konstytutywnymi „rozeznania oceniającego” są: poznanie przedmiotu zgody małżeńskiej, krytyczna ocena tego przedmiotu oraz wolność wewnętrzna, która umożliwia dokonanie wyboru⁵¹⁷. *Kodeks prawa kanonicznego* nie podaje definicji ani żadnego wyliczenia istotnych obowiązków małżeńskich. Zakres tego określenia jest na pewno szerszy niż znaczenie pojęcia istotnych elementów małżeństwa. Za źródła istotnych obowiązków małżeńskich uznaje się cele małżeństwa, dobro małżonków, dobro potomstwa oraz jedność i nierozzerwalność małżeństwa⁵¹⁸. Wśród istotnych praw i obowiązków małżeńskich, które mają być przedmiotem rozeznania oceniającego, wymienia się: wierność, pożycie intymne – na sposób ludzki otwarte na przyjęcie potomstwa, nierozzerwalność, wspólnotę życia, pomoc współmałżonkowi, przyczynianie się do wspólnego dobra, dążenie do świętości i doskonałości, przyjęcie poczętego potomstwa oraz zapewnienie mu wychowania

⁵¹³ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 142.

⁵¹⁴ Por. tamże s. 145.

⁵¹⁵ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 134-135.

⁵¹⁶ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 146.

⁵¹⁷ Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 138.

⁵¹⁸ Nie jest jednak możliwe dokładne rozdzielanie poszczególnych obowiązków ze względu na ich źródło, a także podanie zamkniętego katalogu istotnych praw i obowiązków małżeńskich. S. Paździor. *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 s. 22-45.

ogólnoludzkiego, fizycznego i religijnego⁵¹⁹. Przyczynami poważnego braku rozeznania oceniającego mogą być: choroby psychiczne, nerwice oraz patologie osobowości. Zaburzenia te muszą być jednak poważne⁵²⁰.

Niezdolnym do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich może być także podmiot, który posiada wystarczające używanie rozumu oraz zdolność rozeznania oceniającego, ale ze względów natury psychicznej nie jest w stanie tych obowiązków podjąć ani wypełnić. Należy przy tym brać pod uwagę jedynie stan danej osoby w momencie zawierania małżeństwa. Niezdolność podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich nie jest tym samym co trudność życiowa, przeszkadzająca w wypełnianiu niektórych istotnych małżeńskich obowiązków⁵²¹. Papież Benedykt XVI wyjaśnia, że niezdolności tej nie można zakładać tym bardziej na podstawie faktycznego rozpadu małżeństwa lub ogólnego mniemania, że we współczesnych czasach osoby są ogólnie niezdolne albo tylko pozornie pragną małżeństwa⁵²².

Do przyczyn omawianej niezdolności zalicza się: zaburzenie osobowości – psychopatię, poważną psychiczną niedojrzałość, skrajny egoizm, uzależnienie od alkoholu lub narkotyków, uzależnienie od rodziców oraz anomalie psychoseksualne, takie jak: homoseksualizm, nadpobudliwość

⁵¹⁹ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 151.

⁵²⁰ Tamże s. 152. Papież Benedykt XVI wyjaśnia, że „niestety utrzymują się jeszcze stanowiska niepoprawne, takie jak utożsamianie „rozeznania oceniającego”, wymaganego do zawarcia małżeństwa z roztropnością, której się oczekuje od osób podejmujących decyzję o zawarciu małżeństwa, myli się w ten sposób kwestię zdolności z inną, która nie ma wpływu na ważność, ponieważ odnosi się do stopnia praktycznej mądrości, z jaką podjęto decyzję, która w każdym razie jest naprawdę małżeńską. Nieporozumienie byłoby jeszcze poważniejsze, gdyby chciano przypisać skuteczność unieważniającą nieroztropnym wyborom dokonany w trakcie pożycia małżeńskiego. Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*. Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej (22.01.2011). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_22012011.html (dostęp 26.02.2013).

⁵²¹ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 160.

⁵²² Papież Benedykt XVI zauważa pilną potrzebę wysiłku duszpasterskiego, aby nie dopuszczać bezwarunkowo do małżeństwa bez odpowiedniego przygotowania i poważnego zbadania, czy są spełnione wymogi przewidziane do jego zawarcia, a następnie z podobną łatwością nie wydawać orzeczeń sądowych, w których uznaje się nieważność małżeństwa jedynie na podstawie stwierdzenia jego rozpadu. Wprawdzie nie wszystkie powody ewentualnego stwierdzenia nieważności mogą zostać dostrzeżone lub wyłonić się podczas przygotowania do małżeństwa, ale nie jest słuszne także utrudnianie zawarcia ślubu na podstawie bezpodstawnych domniemań, jak na przykład utrzymywanie, że współcześnie osoby są ogólnie niezdolne albo tylko pozornie pragną małżeństwa. Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie* (22.01.2011).

seksualną, nimfomanię, satyryzm, masochizm. W przypadku transeksualizmu dopuszcza się małżeństwo, określając osobę na podstawie zewnętrznych cech płciowych. Natomiast nie błogosławi się małżeństwa po operacji zmiany płci⁵²³.

W prawie kanonicznym występują także jasno określone wady zgody małżeńskiej. Pierwszą z nich jest brak wiedzy koniecznej o małżeństwie⁵²⁴. Narzeczeni muszą mieć świadomość, że małżeństwo jest związkiem jednego mężczyzny z jedną kobietą, że jest to związek trwały, skierowany na zrodzenie potomstwa, przy założeniu, że zrodzenie to dokonuje się poprzez współdziałanie seksualne kobiety i mężczyzny. Nie jest konieczna wiedza na temat nierozzerwalności, pełna wiedza o celach małżeństwa ani szczegółowa wiedza na temat samego współżycia seksualnego⁵²⁵.

Wadą zgody na podstawie prawa kanonicznego jest błąd co do osoby lub przymiotu osoby⁵²⁶. Błąd co do osoby polega na nieprawdziwym przypuszczeniu, że zawiera się małżeństwo z określoną osobą, podczas gdy przy jego zawieraniu obecna jest osoba inna, jedynie podająca się za tą, z którą druga strona pragnie się związać⁵²⁷. Błąd odnośnie do przymiotu osoby powoduje nieważność małżeństwa tylko wtedy, kiedy ten przymiot jest zamierzony bezpośrednio i zasadniczo, to znaczy że determinuje on przedmiot konsensu i że gdyby stan faktyczny był znany, decyzja o zawarciu małżeństwa z daną osobą nie zostałaby podjęta. Błąd taki nie może dotyczyć spraw błahych ani banalnych⁵²⁸.

Podobnie wadę stanowi błąd co do przymiotu osoby spowodowany podstępem⁵²⁹. Podstęp, o którym mowa, polega na świadomym i celowym wprowadzaniu w błąd lub utrzymywaniu w błędzie co do istniejącego stanu faktycznego. Działanie to ma na celu uzyskanie zgody małżeńskiej i jego wykonawcą wobec osoby, której zgodę małżeńską chce się uzyskać, może być sam kontrahent lub osoba trzecia. Działanie to musi dotyczyć przymiotu kontrahenta, które ze swojej natury może w istotny sposób

⁵²³ Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 142-143; por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 162-164; Paździor. *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3* s. 376.

⁵²⁴ KPK, kan. 1096 § 1.

⁵²⁵ Braku wskazanej wiedzy nie domniemywa się po osiągnięciu dojrzałości, jakkolwiek termin prawnej dojrzałości nie został precyzyjnie określony. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 172-173.

⁵²⁶ KPK, kan. 1097.

⁵²⁷ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 176.

⁵²⁸ Por. tamże s. 180-181.

⁵²⁹ KPK, kan. 1098.

zakłócić wspólnotę małżeńską⁵³⁰. Pośród tych przymiotów wymienia się: niepłodność⁵³¹, alkoholizm, narkomanię, ciążę z inną osobą, poważne obciążenie natury moralnej, dług, popełnione kradzieże, przekonania religijne, dopuszczanie się przestępstw, chorobę fizyczną lub psychiczną⁵³².

Kolejną wadą zgody jest błąd co do jedności, nierozzerwalności lub godności sakramentalnej małżeństwa⁵³³. Błąd tego typu powoduje nieważność małżeństwa, jedynie wówczas, gdy determinuje wolę. Przez taką determinację bowiem następuje zniekształcenie przedmiotu wyboru woli, a więc *de facto* osoba pragnie czegoś, co małżeństwem nie jest⁵³⁴.

Wadą zgody jest również symulacja zgody małżeńskiej (KPK, kan. 1101). Polega ona na wykluczeniu przez przynajmniej jedną ze stron małżeństwa, jego istotnego elementu lub istotnego przymiotu, które jest dokonane pozytywnym aktem woli. W przypadku całkowitej symulacji zgody małżeńskiej ma zatem miejsce wola niezawarcia małżeństwa, natomiast w przypadku symulacji częściowej występuje wola niezawarcia go w określonej przez prawo kościelne postaci⁵³⁵. Chodzi o dokonanie aktu fałszywego, z zachowaniem zewnętrznych pozorów prawdziwości. Do istotnych elementów małżeństwa ze względu na dobro małżonków należy spełnianie aktów małżeńskich, intymna wspólnota życia, a także wzajemna pomoc i wsparcie. Jeśli chodzi o dobro potomstwa, za istotne elementy małżeństwa można uznać nieprzeszkadzanie prokreacji, przyjęcie i otoczenie troską życia poczętego oraz wychowanie dzieci. Do istotnych elementów małżeństwa zalicza się również jego sakramentalność⁵³⁶. Częściową symulacją zgody małżeńskiej jest wykluczenie pozytywnym aktem woli istotnego przymiotu małżeństwa, a więc jego jedności (wierności) lub nierozzerwalności, a także wykluczenie potomstwa⁵³⁷.

Wadliwa zgoda małżeńska ma miejsce także wówczas, gdy występuje postawienie warunku (KPK, kan. 1102). Każdy warunek dotyczący przyszłości powoduje nieważność małżeństwa. Warunki dotyczące przeszłości lub terażniejszości nie wykluczają ważności małżeństwa. Jego zaistnienie zależy od tego, czy w chwili zawierania związku postawiony warunek jest spełniony czy też nie. Godziwe postawienie warunku wymaga jednak zgo-

⁵³⁰ Por. P. Bianchi. *Kiedy małżeństwo jest nieważne?*. Kraków: Wydawnictwo M 2006 s. 58-61.

⁵³¹ Zob. KPK, kan. 1084 § 3.

⁵³² Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 147.

⁵³³ KPK, kan. 1099.

⁵³⁴ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 194.

⁵³⁵ Por. Bianchi. *Kiedy małżeństwo jest nieważne* s. 81-83.

⁵³⁶ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 213-215; KPK, kan. 1056.

⁵³⁷ Zob. Bianchi. *Kiedy małżeństwo jest nieważne* s. 91-96, 107-115, 127-136.

dy ordynariusza miejsca, która powinna być wyrażona w formie pisemnej. Wpływ na ważność małżeństwa może mieć jedynie warunek wyraźnie sformułowany. Nie może to być warunek interpretatywny, który strona by dołądziła, mając odpowiednią wiedzę⁵³⁸. Prawo Kościołów wschodnich zabrania dołączania do małżeństwa jakichkolwiek warunków⁵³⁹.

Wadę zgody małżeńskiej powoduje także przymus i bojaźń (KPK, kan. 1103). Przymus, zarówno fizyczny, jak i moralny, powoduje nieważność małżeństwa⁵⁴⁰. Nieważne jest również małżeństwo zawierane pod wpływem bojaźni, czyli duchowego wstrząsu lub poważnego niepokoju wywołanego przez niebezpieczeństwo grożące bezpośrednio lub w nieodległej przyszłości⁵⁴¹. Do nieważności małżeństwa konieczna jest bojaźń względnie lub bezwzględnie ciężka i pochodząca z zewnątrz. Strona musi przy tym uważać, że małżeństwo jest jedynym sposobem uwolnienia się od zagrażającego niebezpieczeństwa. Bojaźń jest bezwzględnie ciężka, kiedy zagraża obiektywnie wielkie zło, które przeraziłoby każdego normalnego człowieka. Bojaźń ciężka względnie wywołana jest złem, które obiektywnie nie jest wielkie, ale u danej osoby powoduje takie samo przerażenie, jak obiektywnie wielkie zło. Bojaźń jest zewnętrzna, kiedy jest skutkiem wolnego działania drugiej osoby. Jednak także nieumyślnie wywołana bojaźń powoduje nieważność małżeństwa⁵⁴².

4.1.4. Forma zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Do zaistnienia małżeństwa konieczne jest, aby zgoda małżeńska została wyrażona zgodnie z prawem⁵⁴³. Zgoda musi być uzewnętrzniona poprzez słowa, a w przypadku osób niemogących mówić przez równoznaczne słowom znaki⁵⁴⁴, takie jak np.: uścisk dłoni, wymiana obrączek, skłon głowy, oświadczenie pisemne, znaki języka migowego⁵⁴⁵. Konieczna jest także równoczesna fizyczna obecność nupturientów, z zachowaniem możliwości zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika⁵⁴⁶.

⁵³⁸ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 153-154.

⁵³⁹ KKKW, kan. 826.

⁵⁴⁰ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 155.

⁵⁴¹ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 233-234.

⁵⁴² Tamże s. 234-235.

⁵⁴³ KPK, kan. 1057 § 1. Por. R. Sztymmler. *Nieważność małżeństwa zawieranego w formie konkordatowej z racji braku lub wady formy kanonicznej*. W: *Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa*. Red. A. Tunia. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011 s. 141-149.

⁵⁴⁴ KPK, kan. 1104 § 2.

⁵⁴⁵ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 159.

⁵⁴⁶ KPK, kan. 1104 § 1; zob. kan. 1105.

W formie zwyczajnej małżeństwo jest ważne wówczas, kiedy jest zawarte wobec asystującego świadka urzędowego, którym jest ordynariusz miejsca, proboszcz, a także kapłan lub diakon delegowany przez jednego z nich. Świadek urzędowy musi być fizycznie obecny przy zawieraniu małżeństwa oraz pytać nowożeńców o zgodę i przyjmować ją w imieniu Kościoła⁵⁴⁷. Świadkiem urzędowym może zostać także odpowiednio przygotowana osoba świecka, oddelegowana przez ordynariusza miejsca w sytuacji braku kapłanów i diakonów⁵⁴⁸.

Warunkiem koniecznym zawarcia małżeństwa jest ponadto obecność dwóch zwykłych świadków. Wymagania stawiane świadkom nie są bliżej sprecyzowane. Funkcję świadka może pełnić nawet osoba nieochrzczona i niepełnoletnia, o ile będzie ona w stanie zaświadczyć w razie potrzeby o fakcie zawarcia małżeństwa. Zgodnie z polskim prawem do zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej ze skutkami cywilnymi konieczne jest, aby świadkowie podpisujący odpowiednie dokumenty byli osobami pełnoletnimi⁵⁴⁹.

Miejszem właściwym celebracji małżeństwa jest parafia stałego zamieszkania, czasowego zamieszkania oraz miesięcznego pobytu którejkolwiek ze stron zawierających małżeństwo. W przypadku tułaczy miejscem właściwym jest parafia, w której aktualnie przebywają. Przez miejsce zamieszkania należy rozumieć miejsce faktycznego życia i regularnego nocowania, a nie miejsce urzędowania, pracy czy też fikcyjnego zameldowania. Własny ordynariusz lub proboszcz może udzielić pozwolenia na zawarcie małżeństwa w innym miejscu⁵⁵⁰. Małżeństwo powinno być zawierane w kościele parafialnym w jednej z wyżej wskazanych parafii. Ordynariusz miejsca lub proboszcz może zezwolić na zawarcie związku w innym kościele lub kaplicy, a ordynariusz miejsca może udzielić zgody na celebrację także poza kościołem lub kaplicą. Małżeństwo strony katolickiej z nieochrzczoną może być zawarte zarówno w kościele, jak i w innym właściwym miejscu (KPK, kan. 1118).

Jeżeli to możliwe, do godziwości małżeństwa konieczne jest zachowanie odpowiedniego zatwierdzonego przez Kościół lub przyjętego prawnym zwyczajem obrzędu liturgicznego⁵⁵¹. Wypada przy tym zaangażować w celebrację zarówno zawierających małżeństwo, jak i świadków oraz ich

⁵⁴⁷ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 251-252.

⁵⁴⁸ Do takiej delegacji konieczna jest zgoda Stolicy Apostolskiej, przy pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu Polski. KPK, kan. 1112.

⁵⁴⁹ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 170; zob. KRiO, art. 8 § 2.

⁵⁵⁰ Por. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 261-262.

⁵⁵¹ KPK, kan. 1119; zob. OSM 33-38.

rodziny. Narzeczeni nie powinni czytać lekcji, ponieważ są szczególnymi adresatami Słowa Bożego w omawianej celebracji. Zaleca się natomiast, aby nowożeńcy przynosili do ołtarza dary ofiarne. Jeżeli przemawiają za tym okoliczności, powinno się udzielić nowożeńcom Komunii Świętej pod dwiema postaciami⁵⁵².

Do zawarcia małżeństwa sakramentalnego w formie nadzwyczajnej nie jest konieczne asystowanie urzędowego świadka kościelnego. Formą tą można się posłużyć w niebezpieczeństwie śmierci lub w sytuacji, w której roztropnie się przewiduje, że nie będzie możliwości zawarcia małżeństwa wobec osoby kompetentnej do asystowania przez co najmniej jeden miesiąc. W takim wypadku ważne jest małżeństwo zawarte wobec jedynie dwóch zwykłych świadków. Jeżeli w okolicy znajduje się jakiś kapłan lub diakon niemający kompetencji asystowania przy małżeństwie, zaleca się, aby był on obecny w trakcie celebracji⁵⁵³. W niebezpieczeństwie śmierci świadek urzędowy może asystować przy ślubie nawet bez świadków zwykłych⁵⁵⁴.

Małżeństwo powinno być zawarte w formie kanonicznej, jeżeli co najmniej jedna strona została ochrzczona w Kościele katolickim lub przyjęta do niego, nawet jeśli potem odłączyła się od niego formalnym aktem⁵⁵⁵. W przypadku małżeństw mieszanych lub w małżeństwach osób różnych religii istnieje możliwość dyspensy od formy kanonicznej, jeżeli poważne trudności nie pozwalają jej zachować. Pod rygorem nieważności zachowana musi być jednak jakaś forma publicznego zawierania związku małżeńskiego. Ordynariusz miejsca strony katolickiej, udzielając dyspensy od formy kanonicznej, powinien zasięgnąć rady ordynariusza miejsca zawarcia małżeństwa. Zabronione jest jednak w przypadku małżeństw mieszanych zastosowanie innego obrzędu religijnego zawarcia lub odnowienia związku przed lub po kanonicznym jego zawarciu. Wykluczona jest również celebacja, w której asystujący katolicki i szafarz niekatolicki stosują równocześnie własne obrzędy religijne⁵⁵⁶.

Papież Benedykt XVI podkreśla, że związek zawierany przez małżonków, którym się zajmuje duszpasterstwo, jest jednocześnie w cen-

⁵⁵² Por. E. Szczot. *Ochrona rodziny w prawie Kościoła łacińskiego*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 159-160.

⁵⁵³ KPK, kan. 1116 § 1.

⁵⁵⁴ Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 171. Niektórzy zaś kanoniści twierdzą, że w skrajnym przypadku należałoby uznać za ważne nawet małżeństwo zawarte bez świadków. Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 266.

⁵⁵⁵ Por. tenże. *Małżeństwo kanoniczne* s. 268.

⁵⁵⁶ KPK, kan. 1127, 1129.

trum uwagi nauki kanonicznej. Stanowi on jedną rzeczywistość naturalną i zbawczą. Aspekt prawny jest wewnętrznie związany z istotą małżeństwa. Troską Benedykta XVI było „wyraźniejsze uświadomienie sobie odpowiedzialności duszpasterzy w tej materii”. Nauczał, że „znajomość podstawowych, a także konkretnych i praktycznych aspektów prawa kanonicznego, odnoszących się do własnych funkcji, stanowi pierwszorzędną potrzebę formacyjną dla wszystkich zaangażowanych w duszpasterstwo, zwłaszcza w duszpasterstwo rodzinne”⁵⁵⁷.

4.2. Prawno-cywilne wymogi zawarcia małżeństwa konkordatowego

Na podstawie ustaleń konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 roku oraz odpowiednich regulacji *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, dokonanych ustawą z 24 lipca 1998 roku, małżeństwo kanoniczne przy spełnieniu określonych wymogów może wywierać skutki cywilne w prawie polskim⁵⁵⁸. Do wymogów tych należy brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz spełnienie określonych wymagań formalnych.

4.2.1. Brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa w prawie cywilnym

Do zaistnienia małżeństwa w prawie polskim konieczne jest spełnienie warunku różnicy płci, równoczesnej obecności przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego lub kompetentną osobą duchowną, złożenia zgodnych oświadczeń o zawarciu związku małżeńskiego oraz sporządzenia przez kierownika urzędu stanu cywilnego aktu małżeństwa. Ostatni warunek wpływa na ważność małżeństwa jedynie w przypadku małżeństwa zawieranego w formie wyznaniowej. Ważne w prawie polskim jest także małżeństwo zawarte przez pełnomocnika, jeżeli sąd udzieli odpowiedniego zezwolenia⁵⁵⁹.

Poza wymienionymi wyżej wymogami, których niespełnienie skutkuje nieważnością małżeństwa, w prawie polskim występuje szereg przesłanek wyłączających zawarcie małżeństwa, które mogą stanowić podstawę

⁵⁵⁷ Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie* (22.01.2011).

⁵⁵⁸ Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 178.

⁵⁵⁹ M. Andrzejewski. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck 2011 s. 43-44; zob. A. Mezglewski. *Katalog przesłanek koniecznych zawarcia małżeństwa cywilnego w formie wyznaniowej*. W: *Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa* s. 11-21.

do unieważnienia małżeństwa w porządku cywilno-prawnym. Przesłanki te różnią się od występujących w prawie kanonicznym przeszkód małżeńskich tym, że nie mają waloru prawa uniezdalniającego. Na ich podstawie zatem nie można domagać się stwierdzenia nieistnienia małżeństwa, lecz jedynie wnioskować o jego unieważnienie⁵⁶⁰.

Do przesłanek tych należy brak wymaganego wieku (KRiO, art. 10). Zarówno kobieta, jak i mężczyzna zawierający związek małżeński muszą mieć ukończone 18 lat. Sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa kobiecie, która ukończyła 16 lat. Przesłankami wydania takiej zgody może być ciąża, zagrożenie rychłą śmiercią któregoś z nupturientów, długotrwała znajomość (przy niewielkim braku w wymaganym wieku) połączona z zadowalającą sytuacją materialną. Nie można wnioskować o unieważnienie takiego małżeństwa po osiągnięciu przez kobietę wymaganego prawem wieku⁵⁶¹.

Przesłanką wyłączającą zawarcie małżeństwa wywodzącą się z prawa cywilnego jest ubezwłasnowolnienie całkowite⁵⁶². Przesłanka ta stanowi podstawę do unieważnienia małżeństwa tak długo, jak długo trwa. Choć ubezwłasnowolnienie częściowe nie wyklucza małżeństwa, to jednak często przesłanki takiego ubezwłasnowolnienia mogą być równocześnie przesłankami negatywnymi zawarcia małżeństwa, jak w przypadku choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego czy podobnych zaburzeń⁵⁶³.

Zawarcie małżeństwa w świetle prawa cywilnego wyłącza choroba psychiczna lub niedorozwój umysłowy⁵⁶⁴. Osoby dotknięte taką chorobą lub niedorozwojem mogą zawrzeć małżeństwo tylko wówczas, gdy otrzymają zezwolenie sądu, które jest udzielane, jeżeli stan wnioskodawcy nie jest zagrożeniem dla małżeństwa ani zdrowia przyszłego potomstwa. Powrót osoby chorej psychicznie do zdrowia powoduje konwalidację związku⁵⁶⁵.

Do przesłanek wyłączających zawarcie małżeństwa zalicza się wielożeństwo (KRiO, art. 13). Jest ono w prawie polskim czynem karalnym⁵⁶⁶. Związek bigamiczny może zostać unieważniony nawet po jego ustaniu, a pozwany nie może się powoływać na sprzeczność unieważnienia z za-

⁵⁶⁰ Por. Suchocki. *Przeszkody małżeńskie* s. 42-43.

⁵⁶¹ Por. Andrzejewski. *Prawo rodzinne i opiekuńcze* s. 47-48.

⁵⁶² KRiO, art. 11.

⁵⁶³ Por. Suchocki. *Przeszkody małżeńskie* s. 43-45.

⁵⁶⁴ KRiO, art. 12.

⁵⁶⁵ Por. Andrzejewski. *Prawo rodzinne i opiekuńcze* s. 49.

⁵⁶⁶ Zob. *Kodeks karny*, art. 206.

sadami współżycia społecznego⁵⁶⁷. Małżeństwo bigamiczne może zostać konwalidowane wskutek ustania wcześniejszego małżeństwa, jednak nie w sytuacji, kiedy ustaje ono z powodu śmierci bigamisty⁵⁶⁸.

Bliskie pokrewieństwo jest w świetle prawa cywilnego kolejną przesłanką negatywną zawarcia małżeństwa (KRiO, art. 14). Małżeństwo nie może być zawarte między rodzeństwem oraz między krewnymi w linii prostej. Nie ma tu żadnej możliwości konwalidacji, a związek może być unieważniony także po jego ustaniu. Naruszenie tej zasady wiąże się podlegającym karze przestępstwem kazirodztwa⁵⁶⁹.

Także powinowactwo w linii prostej stanowi przesłankę wyłączającą w prawie polskim (KRiO, art. 14). Jednak w przypadku powinowactwa sąd może z ważnych powodów zezwolić na zawarcie małżeństwa⁵⁷⁰. Podobnie zawarcie małżeństwa uniemożliwia więź adopcyjna (KRiO, art. 15). Zakaz ten dotyczy jedynie przysposabiającego i przysposobionego, nie rozciąga się natomiast na krewnych którejkolwiek ze stron. Przesłanka ta przestaje obowiązywać w chwili rozwiązania adopcji, co jednak nigdy nie może nastąpić w przypadku przysposobienia całkowitego⁵⁷¹.

Poza wskazanymi powyżej przesłankami negatywnymi zawarcia małżeństwa, przyczyną jego unieważnienia w prawie cywilnym może być: brak zezwolenia sądu na zawarcie związku przez pełnomocnika, odwołanie lub nieważność pełnomocnictwa, złożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przez osobę w stanie wykluczającym świadome wyrażenie woli oraz działanie pod wpływem błędu co do osoby lub bezprawnej groźby⁵⁷².

Kierownik urzędu stanu cywilnego wydaje zaświadczenie o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, w którym zawarta jest także informacja o treści i dacie złożonego przez nupturientów oświadczenia w sprawie nazwisk przyszłych małżonków oraz ich dzieci. Podstawą do wydania tego zaświadczenia jest pisemne zapewnienie stron, że nie wiedzą o istnieniu wskazanych wyżej okoliczności wyłączających. Jeśli kierownik urzędu stanu cywilnego wie o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, jest zobowiązany odmówić wydania zaświadczenia. W razie wątpliwości powinien się zwrócić o rozstrzygnięcie do sądu⁵⁷³.

⁵⁶⁷ Zob. *Kodeks cywilny*, art. 5.

⁵⁶⁸ Andrzejewski. *Prawo rodzinne i opiekuńcze* s. 50-51.

⁵⁶⁹ Zob. *Kodeks karny*, art. 201.

⁵⁷⁰ Por. Suchocki. *Przeszkody małżeńskie* s. 65.

⁵⁷¹ Por. tamże s. 67.

⁵⁷² Por. Andrzejewski. *Prawo rodzinne i opiekuńcze* s. 53-54.

⁵⁷³ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 289-290.

4.2.2. Wymagania formalne zawarcia małżeństwa konkordatowego

Zaświadczenie o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa wraz z treścią i datą oświadczenia nupturientów na temat ich przyszłych nazwisk i nazwiska ich dzieci zostaje wystawione przez kierownika urzędu stanu cywilnego jednej ze stron. Zachowuje ono ważność przez trzy miesiące. Zaświadczenie wystawia się w czterech egzemplarzach, z których trzy zabierają ze sobą nupturienci i przedkładają je kompetentnemu duchownemu⁵⁷⁴. W niebezpieczeństwie śmierci któregoś z nupturientów nie muszą oni przedkładać zaświadczenia z urzędu stanu cywilnego. W takim wypadku wystarczy jedynie złożenie przez nich duchownemu oświadczenia, że nie wiedzą o istnieniu żadnych okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa⁵⁷⁵.

Bezpośrednio przed rozpoczęciem ceremonii zawarcia małżeństwa kompetentny duchowny powinien przyjąć od nupturientów oświadczenie jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. Do przyjęcia tego oświadczenia powinno dojść w obecności dwóch pełnoletnich świadków, jednakże niespełnienie tego wymogu nie stanowi podstawy do unieważnienia małżeństwa na płaszczyźnie cywilnej. Duchowny sporządza niezwłocznie w trzech egzemplarzach zaświadczenie o zawarciu małżeństwa, które podpisuje on sam, małżonkowie oraz dwaj pełnoletni świadkowie oraz duchowny upoważniony do sporządzenia zaświadczenia, przekazywanego do urzędu stanu cywilnego⁵⁷⁶. Jeśli małżeństwo było zawarte w niebezpieczeństwie śmierci, w formie nadzwyczajnej, wówczas zaświadczenie o zawarciu małżeństwa sporządza biorący udział w tym obrzędzie kapłan lub diakon⁵⁷⁷.

Duchowny sporządzający takie zaświadczenie jest zobowiązany przekazać je wraz z zaświadczeniem o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa do urzędu stanu cywilnego przed upływem pięciu dni od zawarcia małżeństwa. Może to uczynić poprzez nadanie przesyłki poleconej w polskim urzędzie pocztowym⁵⁷⁸. Drugi egzemplarz zaświadczenia przekazuje się małżonkom, a trzeci zachowuje w urzędzie parafial-

⁵⁷⁴ Tamże. Zob. KRiO, art. 41.

⁵⁷⁵ Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 183; zob. KRiO, art. 9 § 2; *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski dla duszpasterzy z dnia 22 października 1998 r. dotycząca małżeństwa konkordatowego* nr 25b.

⁵⁷⁶ Góralski. *Małżeństwo kanoniczne* s. 292-294.

⁵⁷⁷ *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski dla duszpasterzy z dnia 22 października 1998 r. dotycząca małżeństwa konkordatowego* nr 26b.

⁵⁷⁸ Tamże nr 20.

nym⁵⁷⁹. Po otrzymaniu zaświadczenia o zawarciu małżeństwa kierownik urzędu stanu cywilnego sporządza akt małżeństwa, przez co małżeństwo zawarte w formie wyznaniowej powoduje w prawie polskim wszystkie skutki małżeństwa cywilnego. Ich bieg liczy się od daty zawarcia małżeństwa kanonicznego⁵⁸⁰.

Wskazania Kościoła współczesnego, dotyczące zawarcia małżeństwa sakramentalnego koncentrują się najpierw na podstawach antropologicznych małżeństwa. Człowiek widziany w tajemnicy stworzenia i odkupienia jest uzdolniony do małżeństwa poprzez swoją płciowość. Zawarcie małżeństwa sakramentalnego posiada znaczenie religijne, oparte na przymierzu Boga z Jego ludem oraz związku Chrystusa z Kościołem. Małżeństwo sakramentalne jest fundamentem Kościoła domowego. Zawarcie małżeństwa pociąga za sobą zobowiązania moralne, wyrażane w ślubowaniu składanym przez nowożeńców. Zalicza się do nich jedność i nierozzerwalność małżeństwa, wierność i uczciwość miłości małżeńskiej oraz przyjęcie i wychowanie potomstwa. Zobowiązanie przyjęcia i katolickiego wychowania potomstwa, łączy się z płodnością fizyczną i duchową małżonków oraz wymaga odpowiedzialności rodzicielskiej. Zawarcie małżeństwa łączy się także z wymogami prawnymi kościelnymi, a w przypadku małżeństw konkordatowych także prawnymi cywilnymi.

⁵⁷⁹ Tamże nr 23.

⁵⁸⁰ Por. Gajda. *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego* s. 188.

ROZDZIAŁ II

METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

W badaniach teologiczno-pastoralnych występuje charakterystyczny związek metod, uwzględniający przedmiot i cel prowadzonych badań. Często podejmowane są badania interdyscyplinarne, wyrażające wzajemną zależność między teologią pastoralną a naukami empirycznymi. Charakteryzują się one wspólnym celem, przy zastosowaniu różnych metod, z właściwymi im technikami badawczymi¹. Paradygmat analizy teologii pastoralnej obejmuje trzy etapy postępowania badawczego: normatywny, realizowany oraz postulowany. Obecny, drugi etap badań podjętych w niniejszej dysertacji ma na celu weryfikację modelu realizowanego.

Na drugim etapie badawczym w celu odczytania aktualnej sytuacji Kościoła oraz uwarunkowań działalności duszpasterskiej stosowane są metody socjologiczne, psychologiczne i antropologiczne. Jednak zarówno w sposobie stawiania problemów badawczych, jak również w ocenie i interpretacji wyników badań należy odwoływać się do kryteriów teologicznych². Przedmiotem badań realizowanego etapu postępowania badawczego w niniejszej rozprawie są motywy decydujące o zawarciu małżeństwa sakramentalnego³.

Niniejszy rozdział ma na celu metodologiczne wprowadzenie w badania motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych.

¹ R. Kamiński. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. W: *Teologia pastoralna*. Red. R. Kamiński. T. 1. Lublin: Atla 2 2000 s. 23-24.

² Tamże s. 25-26.

³ Określenie przedmiotu badania polega na wskazaniu obiektów i zjawisk, na których temat w procesie badania formułowane będą sądy, przy czym przedmiotem badania są owe przedmioty i zjawiska. J. Brzeziński. *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: PWN 1996 s. 216.

Przedstawia on typologię motywów, metodę badawczą, charakterystykę badanych osób oraz organizację i przebieg badań.

Formułowanie problemów badawczych domaga się usytuowania podejmowanej refleksji naukowej na tle dotychczasowych osiągnięć naukowych⁴. Przeprowadzone dotąd w Polsce badania socjologiczno-pastoralne dotyczyły głównie przygotowania narzeczonych do małżeństwa, ale nie sięgały motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Prowadzone badania skupiały się także na motywach psychologicznych wyboru partnera do małżeństwa. Dostępne badania ujawniają dwa zasadnicze braki – nie ujmują motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz ujmują aspektowo tylko niektóre motywy wyboru partnera do małżeństwa. Wypełnieniu tej luki badawczej służą podjęte w niniejszej dysertacji badania motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Problem rozprawy, podjętej w formie studium pastoralnego, rozwiązywany jest trój etapowo. Na każdym z etapów postępowania badawczego występują jemu właściwe problemy badawcze. Obecny etap dysertacji ma na celu zbadanie, „jakimi motywami kierują się narzeczeni w podjęciu decyzji o zawarciu małżeństwa sakramentalnego”. Aby uzyskać odpowiedź na to pytanie, należy wyodrębnić problemy szczegółowe⁵.

Problemy szczegółowe łączą się z wyróżnionymi rodzajami i kategoriami motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, cechami społeczno-demograficznymi respondentów, zróżnicowaniem istotnym statystycznie w ramach danej kategorii motywów oraz ważnością i współwystępowaniem poszczególnych kategorii motywów. Problemy te można wyrazić w pytaniach: jak często oraz w jakim stopniu narzeczeni kierują się danym rodzajem i kategorią motywów? Jaki wpływ na motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego wywierają cechy społeczno-demograficzne respondentów, jak: płeć, wiek, wykształcenie, stosunek do wiary oraz rodzina pochodzenia? Które cechy społeczno-demograficzne różnicują w sposób istotny statystycznie każdą z kategorii motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego? Na ile poszczególne kategorie motywów są ważne dla narzeczonych i współwystępują ze

⁴ M. Łobocki. *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2000 s. 21.

⁵ S. Nowak uważa, że problem badawczy oznacza pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie. S. Nowak. *Metodologia badań socjologicznych*. Warszawa: PWN 1970 s. 214. Prawidłowo sformułowane problemy badawcze muszą spełniać trzy warunki: wyczerpywać zakres niewiedzy autora, zawarty w temacie badań; zawierać wszystkie ogólne zależności między zmiennymi; być rozstrzygalne w sposób empiryczny oraz posiadać wartość praktyczną. T. Pilch, T. Bauman. *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2001 s. 43-44.

sobą? Odpowiedź na ostatnie pytanie wymaga porównania poszczególnych kategorii motywów.

1. Typologia motywów zawarcia małżeństwa

Teoretycznych podstaw typologii motywów zawarcia małżeństwa oraz wyboru współmałżonka dostarcza wielowymiarowa struktura ludzkiej motywacji. Motywacja obejmuje zespół czynników kulturowych, społecznych i religijnych, wpływający na zachowania jednostek, grup i społeczności⁶. Za J. Reykowskim przyjęto, że motyw jest tendencją kierunkową, stanowi gotowość do zmierzania ku określonym celom⁷. Poszczególne motywy ludzkiego działania są uwarunkowane mechanizmami odruchowo-instynktownymi, wymaganiami otoczenia społecznego oraz nabytymi dążeniami jednostki w formie pragnień, życzeń, zamiarów, intencji, chęci⁸.

Zespół czynników składających się na motywację wskazuje, że w podjętych badaniach nad motywami zawarcia małżeństwa należy uwzględnić analogicznie kilka ich kategorii. Natomiast fakt, że o działaniu człowieka decyduje nie jeden, ale zespół motywów⁹, implikuje potrzebę uwzględnienia możliwie szerokiej gamy motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Istniejące na gruncie polskim badania dotyczą motywów zawarcia małżeństwa oraz wyboru partnera do małżeństwa. S. Steuden analizuje motywy zawarcia małżeństwa na przykładzie małżeństw rozpadających się¹⁰. M. Braun-Gałkowska analizuje oddziaływanie doboru małżonków pod względem podobieństwa cech psychicznych w małżeństwach zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa¹¹. A. Tomkiewicz bada oddziaływanie obrazu siebie i partnera na oczekiwania odnośnie do swe-

⁶ Por. J. Łukasiewicz, T. Ożóg. *Motywacja. Aspekt psychologiczny*. W: EK T. 13 kol. 359-361.

⁷ J. Reykowski. *Z zagadnień psychologii motywacji*. Warszawa: WSiP 1977 s. 18-19.

⁸ Tamże s. 23-25.

⁹ M. Ryś. *Psychologia małżeństwa w zarysie*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN 1999 s. 41.

¹⁰ S. Steuden. *Osobowościowe uwarunkowania niepowodzenia w małżeństwie*. W: *Małżeństwo – przymierze miłości*. Red. J. Misiurek, W. Słomka. Lublin: TN KUL 1995 s. 203-205.

¹¹ M. Braun-Gałkowska. *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: TN KUL 1992 s. 66-76.

go małżeństwa¹². Tomkiewicz i M. Czosnyka analizują oddziaływanie zgodności światopoglądów małżonków na więź małżeńską¹³. J. Rostowski bada psychologiczne i osobowościowe uwarunkowania dobrego związku małżeńskiego¹⁴. Natomiast M. Plopa analizuje motywy zawierania związku małżeńskiego oraz warunki udanego życia małżeńskiego¹⁵. Wymienieni autorzy nie wyodrębniają wyraźnie motywów zawarcia małżeństwa oraz wyboru współmałżonka albo też zajmują się oddzielnie tylko jednym wymienionych z rodzajów. Plopa traktuje zamiennie motywy zawarcia małżeństwa i wyboru partnera. Ukazuje ich zróżnicowanie oraz oddziaływanie na jakość życia małżeńskiego w małżeństwach trwałych i rozwodzących się¹⁶. M. Ryś omawia motywy wyboru współmałżonka oraz ich oddziaływanie na trwałość zawieranego małżeństwa¹⁷. Analizy te stanowiły przesłankę do zbadania motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz zainspirowały do jednoczesnego uwzględnienia motywów wyboru współmałżonka.

Motyw powstaje pod wpływem potrzeb i zadań, istnienia przedmiotu gratyfikującego potrzebę oraz przeświadczenia o możliwości osiągnięcia swego celu, zaspokojenia potrzeby lub realizacji zadania¹⁸. Wychodząc z tego założenia, należy stwierdzić, że dla ukształtowania decyzji o zawarciu małżeństwa sakramentalnego konieczne jest spotkanie osoby drugiej płci, która przynajmniej w subiektywnym przekonaniu podmiotu rokuje osiągnięcie celów, zaspokojenie potrzeb i dążeń związanych z takim małżeństwem. Wynika stąd, że motywy zawarcia małżeństwa oraz wyboru współmałżonka są wzajemnie uwarunkowane i nie można ich traktować rozłącznie. Tym bardziej, że zawarcie małżeństwa dokonuje się zawsze z konkretną, wybraną osobą. Jednak należy uwzględnić także, iż motywy decydujące o wyborze danej osoby jako współmałżonka nie pokrywają

¹² A. Tomkiewicz. *Obraz siebie i partnera u małżonków*. Lublin: Wydawnictwo Naukowe Medium 2003.

¹³ A. Tomkiewicz, M. Czosnyka. *Zgodność światopoglądów małżonków a ich więź małżeńska*. RT 44:1997 z. 6 s. 163-182.

¹⁴ Zob. J. Rostowski. *Poziom podobieństwa cech osobowości partnerów jako uwarunkowanie dobrego związku małżeńskiego*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 1986; tenże. *Zarys psychologii małżeństwa: psychologiczne uwarunkowania dobrego związku małżeńskiego*. Warszawa: PWN 1987.

¹⁵ Zob. M. Plopa. *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2005 s. 141-153.

¹⁶ Autor traktuje zamiennie motywy wyboru partnera oraz zawarcia małżeństwa, zaliczając te same motywy raz do jednej, a raz do drugiej grupy. Tamże s. 141-145.

¹⁷ Ryś. *Psychologia małżeństwa. Zarys problematyki* s. 28-30.

¹⁸ Odczucie potrzeby jest niewykształconą formą motywu. Reykowski. *Z zagadnień psychologii motywacji* s. 93-94.

się zakresowo z motywami decyzji o zawarciu małżeństwa, zwłaszcza małżeństwa sakramentalnego. Z tego względu w badaniach motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego przydatne wydaje się wyodrębnienie dwóch rodzajów motywów – zawarcia małżeństwa oraz wyboru współmałżonka.

W dotychczasowych badaniach raczej nie spotyka się rozróżnienia poszczególnych kategorii motywów. Płopa uwzględnia dziesięć motywów typu psychologicznego¹⁹. Podobnie J. Rostowski koncentruje badania na psychologicznych motywach doboru partnera do małżeństwa²⁰. Warto jednak zauważyć, że wybór współmałżonka i zawarcie małżeństwa angażuje całą osobę w jej strukturze cielesno-duchowej, naznaczonej płciowością (męskością lub kobiecością). Jest on decyzją osoby, angażuje całą osobę i dotyczy całej wybieranej osoby, a nie tylko poszczególnych jej wartości czy cech²¹. Zatem decyzja o zawarciu małżeństwa i wyborze współmałżonka angażuje człowieka w kilku wymiarach jego życia, a jej przedmiotem jest małżeńska wspólnota osób, realizująca się także w kilku wymiarach²². Decyzja ta dotyczy wymiaru biologicznego, psychicznego, religijnego, moralnego, egzystencjalnego, społecznego i prawnego. Dlatego w niniejszych badaniach wyodrębniono kategorie motywów, odnoszące się do poszczególnych wymiarów życia.

Ukształtowanie motywów zawarcia małżeństwa dokonuje się na bazie potrzeb uwarunkowanych biologiczną strukturą organizmu oraz psychologiczną strukturą osobowości²³. Zakładając, że dążenie do zawarcia małżeństwa jest zakorzenione w biologiczno-psychicznej strukturze człowieka, wyodrębniono motywy antropologiczne i psychologiczne. Dostrzegając u podłoża zawarcia małżeństwa cele i zadania, dążenia o charakterze moralnym oraz oczekiwania społeczne²⁴, wyszczególniono

¹⁹ Płopa. *Psychologia rodziny: teoria i badania* s. 141-142.

²⁰ Zob. Rostowski. *Zarys psychologii małżeństwa* s. 149-270.

²¹ Por. K. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: TN KUL 2010 s. 116-120.

²² M. Ryś określa małżeństwo jako trwały związek mężczyzny i kobiety, który przez tworzenie wieloaspektowej wspólnoty dąży do realizacji wspólnego dobra. Ryś. *Ku dojrzałości osobowej w małżeństwie. Rozwijanie dojrzałej osobowości*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN 1997 s. 4.

²³ W relacjach społecznych własne pragnienia wyraźnie wpływają na spostrzeganie cech innych osób. Zarówno pragnienia dodatnie, jak i ujemne wywierają wpływ na percepcję innych osób. Osoby, u których występują silne pragnienia kontaktu społecznego, oceniają innych bardziej przychylnie niż ludzie, którzy takich pragnień nie wykazują. Reykowski. *Z zagadnień psychologii motywacji* s. 48. Autor uważa, że psychologiczna struktura osobowości dąży do potwierdzania stałości podstawowych elementów otoczenia oraz zmian w kierunku posiadanego ideału. Por. tamże s. 92-97.

²⁴ Tamże 98.

dalsze kategorie motywów. Wychodząc z założenia, że dążenie do zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych ma charakter religijny i jest związane z wymogami religijno-moralnymi, wyróżniono motywy religijne i moralne. Z kolei zakładając oddziaływanie na respondentów czynników społeczno-egzystencjalnych, kulturowych i prawnych, wyodrębniono odnoszące się do nich kategorie motywów: społeczno-bytowe, kulturowe oraz prawne.

W celu przeprowadzenia w niniejszej rozprawie badań nad motywami zawarcia małżeństwa wyodrębniono najpierw dwa rodzaje motywów – zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka. W każdym z rodzajów motywów wyróżniono kilka kategorii. Pośród motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego wyszczególniono siedem kategorii motywów: antropologiczne, psychologiczne, religijne, moralne, społeczno-bytowe, kulturowe oraz prawne. Natomiast pośród motywów wyboru współmałżonka wyodrębniono sześć kategorii motywów: antropologiczne, psychologiczne, religijne, moralne, społeczno-bytowe oraz kulturowe.

2. Metoda badań

Trafny wybór metod badawczych warunkuje uzyskanie obiektywnych i adekwatnych wyników badań, dotyczących danego problemu²⁵. Metoda oznacza systematycznie stosowany w danym przypadku sposób możliwy do zastosowania przy ewentualnym powtórzeniu się analogicznego zadania²⁶. Wyróżnia się szereg metod badawczych, posiadających sobie właściwe techniki badawcze²⁷.

W niniejszej dysertacji posłużono się metodą sondażu, z wykorzystaniem techniki ankiety audytoryjnej²⁸. F. Rheinberg stwierdza, że przy za-

²⁵ Metodę badawczą definiuje się jako „zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych, obejmujących najogólniej całość postępowania badacza, zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego”. Pilch, Bauman. *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe* s. 71.

²⁶ W. Zaczyński. *Praca badawcza nauczyciela*. Warszawa: WSiP 1976 s. 19.

²⁷ Por. Pilch, Bauman. *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe* s. 72-82.

²⁸ M. Łobocki stwierdza, że metoda sondażowa wykorzystuje dwie techniki – ankiety audytoryjnej, pocztowej i prasowej oraz wywiadu. Łobocki. *Metody i techniki badań pedagogicznych* s. 29-30, 243; por. C. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias. *Metody badawcze w naukach społecznych*. Tłum. E. Hornowska. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka 2001 s. 241-263.

stosowaniu metody sondażowej możliwe jest mierzenie poszczególnych motywów, ukierunkowania na cel, sprawdzenie teoretycznych koncepcji na dobranych próbach²⁹. Badaniu motywów, czyli pytaniu o cele i dążenia, pragnienia, upodobania, wyznawane wartości służą badania kwestionariuszowe³⁰. Do przeprowadzenia badań na użytek niniejszej pracy skonstruowane zostało narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety do badania motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dodatkowo, w celu zgromadzenia szerszego materiału porównawczego, skonstruowano również narzędzia do pomiaru motywów wyboru współmałżonka oraz motywów przeżywania miłości małżeńskiej.

Konstruowanie kwestionariusza ankiety do badania motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego przebiegało w kilku etapach. Na pierwszym etapie ustalono obszary treściowe motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka na bazie pojęć motywacji i motywu oraz na podstawie przeprowadzonej analizy teoretycznej, a także opracowanej na potrzeby dysertacji typologii tychże motywów. Następnie wygenerowano pulę 205 stwierdzeń dotyczących motywów zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka oraz przeżywania miłości. Wykorzystano w tym celu źródła teologiczne, literaturę przedmiotu z zakresu teologii, etyki, antropologii, psychologii, prawa małżeńskiego kanonicznego i cywilnego. Posłużono się także doświadczeniem pracy duszpasterskiej z narzeczonymi i małżonkami, które pozwoliło poszerzyć gamę twierdzeń, a także trafniej ująć szereg z nich. Twierdzenia odnoszące się do zawarcia małżeństwa dotyczyły siedmiu kategorii motywów: antropologicznych, psychologicznych, religijnych, moralnych, społeczno-bytowych, kulturowych oraz prawnych. Natomiast twierdzenia dotyczące wyboru współmałżonka dotyczyły sześciu kategorii motywów: antropologicznych, psychologicznych, religijnych, moralnych, społeczno-bytowych oraz kulturowych (pytanie o prawne aspekty wyboru współmałżonka było bezzasadne).

Na etapie wstępnym przeprowadzono badania próbne na grupie 32 studentów III roku Instytutu Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej KUL. Wskazały one, że twierdzenia kwestionariusza są zrozumiałe dla respondentów oraz że odpowiedzi obejmowały całą skalę badawczą. Twierdzenia te poddano wstępnej selekcji, przeprowadzonej przez 8 sędziów

²⁹ Por. F. Rheinberg. *Psychologia motywacji*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2006 s. 209-210.

³⁰ Tamże s. 197-198.

kompetentnych³¹. Eksperci na podstawie podanych cech istotnych każdej kategorii motywów oceniali stopień przydatności każdego stwierdzenia do pomiaru motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, wyboru współmałżonka oraz przeżywania miłości na trzypunktowej skali (3 – pozycja posiada istotne znaczenie dla testu; 2 – pozycja jest użyteczna, ale nie ma istotnego znaczenia; 1 – pozycja jest zbędna i nie powinna znaleźć się w teście). Na podstawie uzyskanych ocen obliczono stosunek trafności treściowej Lawshe'a (CVR)³² i usunięto pozycje o niezadowalającej trafności (CVR<0,453). Z puli twierdzeń usunięto także twierdzenia uznane przez ekspertów za niezrozumiałe, niejasne lub wieloznaczne. Do dalszych prac nad kwestionariuszem przyjęto 62 twierdzenia dotyczące motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, 68 twierdzeń dotyczących wyboru współmałżonka oraz 13 twierdzeń dotyczących przeżywania miłości małżeńskiej.

Twierdzenia obu rodzajów, dotyczące zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka, podzielono na siedem kategorii. Na każdą kategorię przypadało od kilku do dwudziestu kilku twierdzeń. Kategorię motywów antropologicznych stanowiło 7 motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz 5 motywów wyboru współmałżonka. Na kategorię motywów psychologicznych składało się odpowiednio – 12 i 25 motywów; kategorię motywów religijnych stanowiło odpowiednio – 9 i 10; kategorię motywów moralnych – 11 i 11; kategorię motywów społeczno-bytowych – 10 i 8; kategorię motywów kulturowych – 6 i 9; kategorię motywów prawnych 8 motywów. Odrębny rodzaj stanowiły motywy przeżywania miłości małżeńskiej.

W dalszej kolejności stwierdzenia opatrzono instrukcją oraz 6-stopniowym formatem odpowiedzi wyrażającym ważność. Skala ta umożliwia ocenę ważności danego motywu na kontinuum od „0” do „5”, przy czym: 0 oznaczało „zupełnie nieważne”, 1 – „mało ważne”, 2 – „średnio ważne”, 3 – „ważne”, 4 – „bardzo ważne”, 5 – „decydujące”. W kwestionariuszu zamieszczono także metryczkę złożoną z 15 pytań zamkniętych oraz fil-

³¹ Byli to specjaliści z dziedziny psychologii, teologii, socjologii oraz pedagogiki: 2 mgrów psychologii, 3 drów psychologii, 1 dr socjologii, 1 dr pedagogiki, 1 dr hab. teologii.

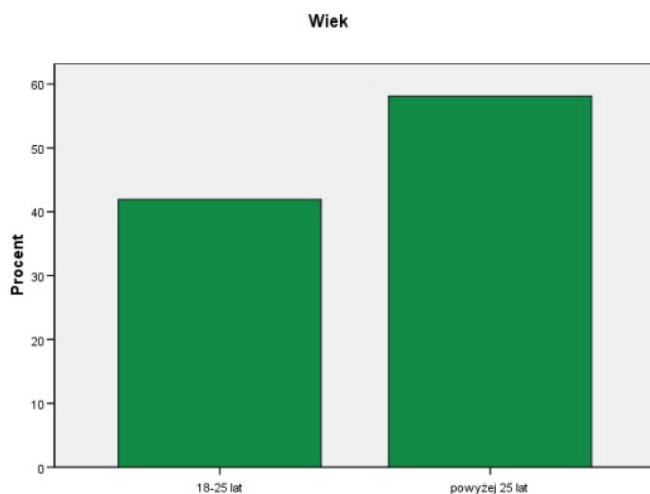
³² Trafność treściowa określa, w jakim stopniu próbka zadań testowych reprezentuje całą populację zadań odnoszących się do badanej wiedzy, czy umiejętności. Trafność treściową (wewnętrzna) ustala się metodą sędziów kompetentnych. M. Mańkowska. *Wprowadzenie do psychometrii*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 78. C. H. Lawshe stworzył ilościowy model stwierdzania trafności treściowej. B. Chorągwicka. *Ustrukturalizowany wywiad behawioralny – alternatywa dla tradycyjnego wywiadu kwalifikacyjnego*. „Zarządzanie zasobami ludzkimi” 5:2007 s. 148-150.

trujących, opatrzonych możliwością wpisania własnych informacji. Kwestionariusz załączony został w aneksie (zob. *Aneks 3*).

3. Charakterystyka badanej próby

Grupę badawczą stanowiły pary narzeczonych, biorących udział w katechizacji przedmałżeńskiej i przedślubnej. Próba badawcza składała się z 772 osób (386 par) przygotowujących się do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Ze względu na badanie par narzeczonych charakterystyka badanej grupy ze względu na płeć przedstawia rozkład równomierny, 386 kobiet oraz tyle samo mężczyzn.

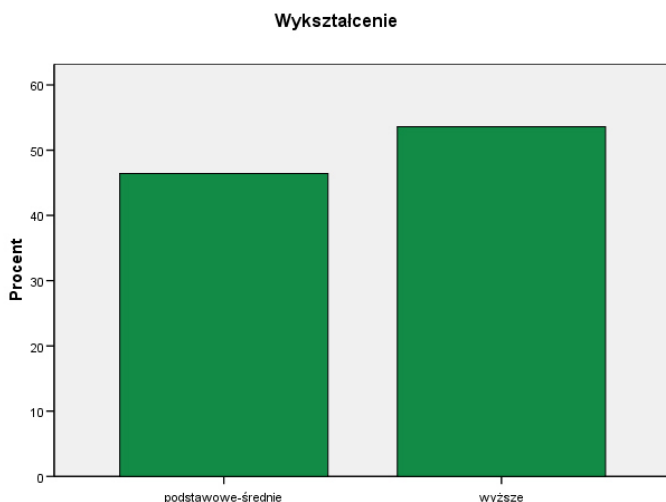
W badanej próbie ze względu na wiek wyróżniono dwie grupy respondentów. Pierwszą stanowią osoby w wieku 18-25 lat (41,9%), drugą osoby powyżej 25 lat (58,1%). Przewaga osób po 25. roku życia potwierdza obserwowane podwyższanie się wieku zawarcia małżeństwa w Polsce średnio do około 29. roku życia, według danych Eurostatu³³. Rozkład procentowy badanej grupy ze względu na wiek prezentuje wykres 1.

Wykres 1. Charakterystyka respondentów ze względu na wiek

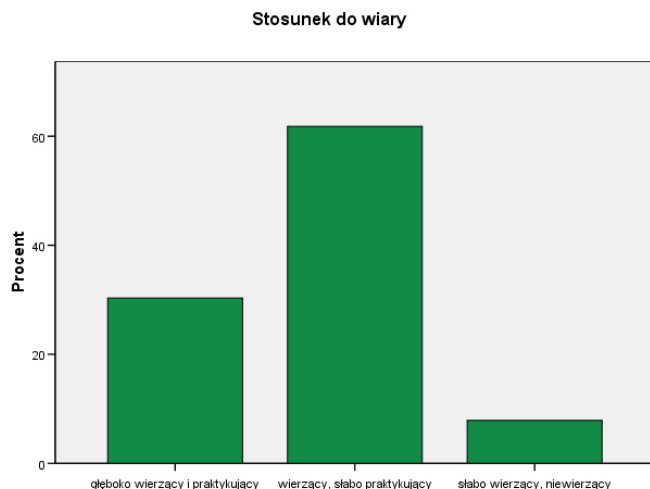
³³ Por. M. Janowski. *Wspólnota rodziny fundamentem Europy. W: Zagrożenia dla rodziny. Europa i Polska*. Red. M. Malikowski, S. Gałkowski. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2010 s. 16-24.

Ze względu na wykształcenie wśród respondentów wyróżnić można osoby z wykształceniem podstawowym lub zawodowym (9,8%), średnim (36,6%) oraz wyższym (53,6%). Ze względu na nierównomierność grup w dalszych analizach połączono ze sobą grupy osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym oraz średnim, w wyniku czego grupa ta liczy 46,4%. Rozkład procentowy ze względu na wykształcenie respondentów prezentuje wykres 2.

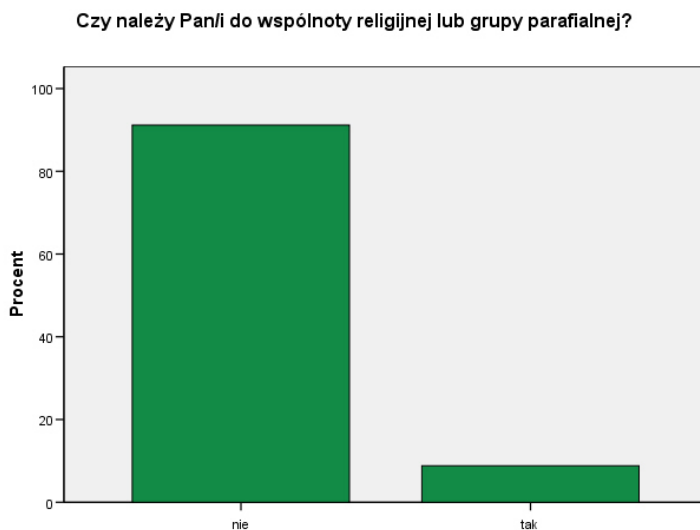
Wykres 2. Charakterystyka respondentów ze względu na wykształcenie

Respondentów różnicuje także stosunek do wiary. 30,3% badanych określiło się jako głęboko wierzący i praktykujący, 61,8% określiło się jako wierzący, słabo praktykujący, a 5,4% postrzega siebie jako słabo wierzących. 1,6% zadeklarowało się jako obojętni religijnie, a 0,9% jako niewierzący. W dalszych obliczeniach ze względu na stosunek respondentów do wiary wyróżniono trzy grupy: głęboko wierzący i praktykujący (30,3%), wierzący, słabo praktykujący (61,8%) oraz słabo wierzący i niewierzący (7,9%). Charakterystykę badanych ze względu na stosunek do wiary przedstawia wykres 3.

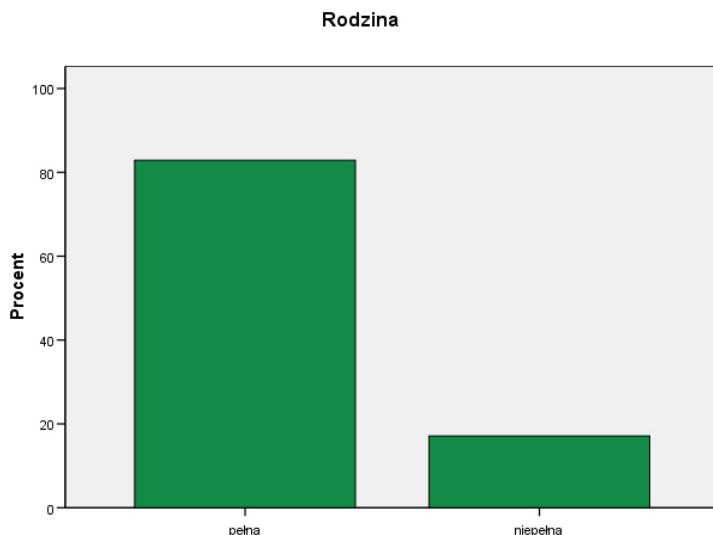
Wykres 3. Charakterystyka respondentów ze względu na stosunek do wiary

Większość respondentów nie należy do wspólnot i grup religijnych (91,2%). Przynależność taką zadeklarowało jedynie 8,8% badanych, z których większość nie podała nazw grup i wspólnot, do których przynależą. Charakterystykę respondentów ze względu na przynależność do wspólnot i grup religijnych prezentuje wykres 4.

Wykres 4. Charakterystyka respondentów ze względu na przynależność do wspólnot i grup religijnych

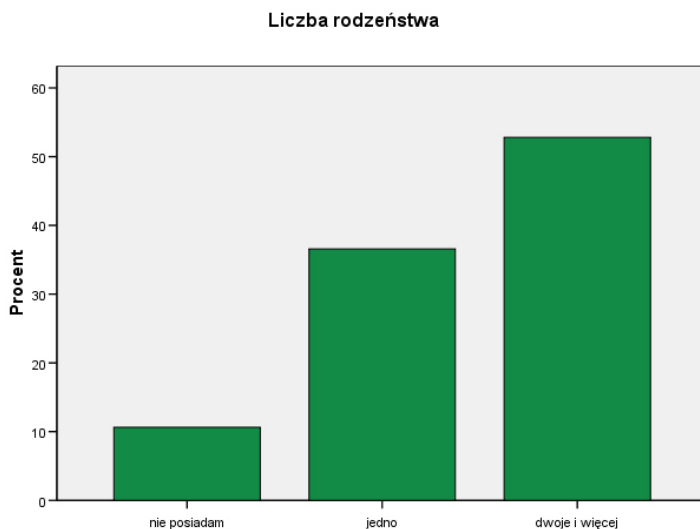
W grupie respondentów znalazły się osoby wychowujące się w rodzinach pełnych, z obojgiem rodziców (82,3%) oraz niepełnych (17,1%). Dzielać rodziny niepełne na różne typy, wyróżniono wśród respondentów osoby wychowujące się w rodzinie niepełnej wskutek śmierci rodzica (7,4%), w rodzinie, gdzie miał miejsce rozwód i rozejście się rodziców (5,3%), w rodzinie z jednym (samotnym) rodzicem (1,9%), w rodzinie niepełnej czasowo (nieobecność rodzica powyżej 3 miesiące) – 2,4% oraz w rodzinie zastępczej (0,7%). W dalszych analizach uwzględniono podział na respondentów wychowujących się w rodzinach pełnych (82,9%) oraz niepełnych (17,1%). Rozkład procentowy respondentów ze względu na typ rodziny pochodzenia prezentuje wykres 5.

Wykres 5. Charakterystyka respondentów ze względu na rodzinę pochodzenia

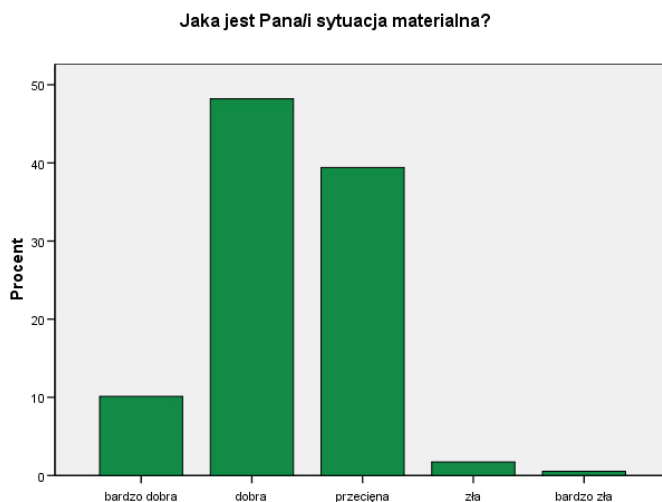
Środowisko rodzinne respondentów cechuje także liczba posiadanego rodzeństwa. 10,6% badanych nie ma rodzeństwa, natomiast 36,6% badanych ma jedną osobę rodzeństwa. Większość respondentów wychowywało się w rodzinach uznawanych za wielodzietne³⁴. W tym 28,6% badanych ma dwoje rodzeństwa, 12,8% respondentów – troje rodzeństwa, a 11,8% – czworo i więcej rodzeństwa. Charakterystykę badanych ze względu na liczbę rodzeństwa przedstawia wykres 6.

³⁴ Por. L. Dyczewski. *Rodzina – społeczeństwo – państwo*. Lublin: TN KUL 1994 s. 151.

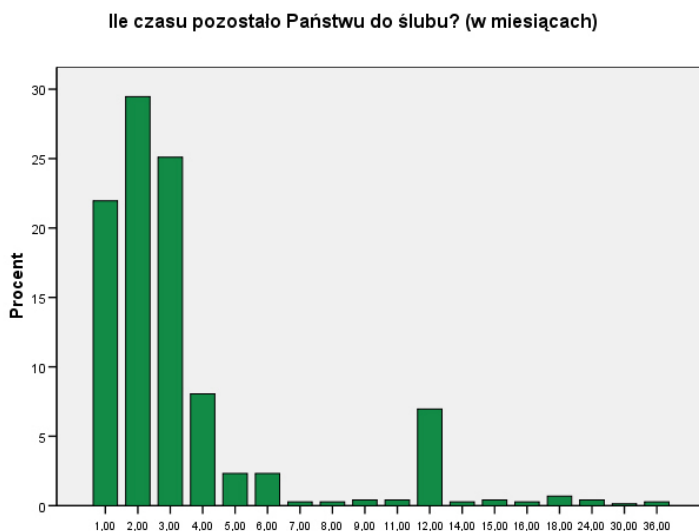
Wykres 6. Charakterystyka respondentów ze względu na liczbę rodzeństwa

Swoją sytuację materialną narzeczeni określają najczęściej jako dobrą (48,2%) lub przeciętną (39,4%). Tylko 10,1% ocenia swoją sytuację jako bardzo dobrą. Do złej sytuacji materialnej przyznaje się 2,2% respondentów. Charakterystykę badanych ze względu na sytuację materialną prezentuje wykres 7.

Wykres 7. Charakterystyka respondentów ze względu na sytuację materialną

Badanym narzeczonym pozostało średnio ponad trzy miesiące do zawarcia małżeństwa ($M=3,60$; $SD=4,007$). Co piątemu respondentowi pozostało do ślubu zaledwie 1 miesiąc, prawie 30% badanych do ślubu miało 2 miesiące, a co czwartemu badanemu do ślubu pozostały 3 miesiące. Nie wielki odsetek badanych deklaruje, że do ślubu pozostało im 4 miesiące lub więcej. Charakterystykę respondentów ze względu na czas pozostały do ślubu przedstawia wykres 8.

Wykres 8. Charakterystyka respondentów ze względu na czas pozostały do ślubu (w miesiącach)

Pomimo nieodległego czasu pozostałego do zawarcia małżeństwa katechezy przedmałżeńskie odbyło 29,9% respondentów. 62,9% badanych odbywało katechezy przedmałżeńskie w czasie, kiedy prowadzono badania. Do chwili prowadzenia badań katechez przedmałżeńskich nie odbyło 7,3% badanych. Osoby te prawdopodobnie przystąpiły do katechez przedślubnych bez odbycia katechez przedmałżeńskich. Rozkład wskaźników prezentuje wykres 9.

Wykres 9. Charakterystyka respondentów ze względu na odbycie katechez przedmałżeńskich

Większość respondentów nie brała dotąd udziału w formacji dla narzeczonych (64,2%), natomiast 35,8% badanych brała udział w takiej formacji. Osoby biorące udział najczęściej uczestniczyły w rekolekcjach dla narzeczonych (35,3%), wykładach z zakresu nauk o rodzinie (32,7%), dniach skupienia dla narzeczonych (19,2%) oraz w warsztatach psychologicznych dla par (12,8%). Rozkład procentowy respondentów biorących i niebiorących dotąd udziału w formacji dla narzeczonych prezentuje wykres 10.

Wykres 10. Charakterystyka respondentów ze względu na udział w formacji dla narzeczonych

Z racji nieodległego terminu zawarcia małżeństwa zdecydowana większość narzeczonych odbyła już zaręczyny (91,3%). 3,9% badanych ma już zaplanowane zaręczyny, a 4,8% badanych nie odbyło zaręczyn. Rozkład wskaźników ze względu na odbycie zaręczyn prezentuje wykres 11.

Wykres 11. Charakterystyka respondentów ze względu na odbycie zaręczyn

4. Organizacja i przebieg badań

Badania narzeczonych przeprowadzono w maju i czerwcu 2012 roku na terenie 13 diecezji: archidiecezji krakowskiej, lubelskiej, łódzkiej, przemyskiej oraz diecezji drohiczyńskiej, elbląskiej, legnickiej, opolskiej, pelplińskiej, płockiej, rzeszowskiej, siedleckiej, szczecińsko-kamieńskiej. W wyborze diecezji kierowano się dążeniem do przebadania respondentów z różnych rejonów kraju. Konkretnie miejsca umożliwiające przeprowadzenie badań wybierali lub wskazywali w swoich diecezjach diecezjalni duszpasterze rodzin.

W sumie rozdano 932 kwestionariusze, dla 466 par narzeczonych. Badania w archidiecezji przemyskiej oraz diecezji rzeszowskiej, obejmujące 204 narzeczonych (102 pary), autor przeprowadził osobiście podczas spotkań z narzeczonymi metodą audytoryjną. Pozostałe 728 kwestionariuszy przekazane zostały diecezjalnym duszpasterzom rodzin wymienionych diecezji na początku maja 2012. Narzeczeni zebrani na katechezach przedmażeńskich i przedślubnych wypełniali ankietę metodą audytoryjną

w obecności duszpasterza lub doradcy życia rodzinnego. Po wypełnieniu zebrano 806 kwestionariuszy, z których 772 (386 par) nadawało się do dalszych analiz (stopa zwrotu 83%).

Wypełnione kwestionariusze ankiety poddane dalszej analizie pochodziły z archidiecezji krakowskiej (27 par), lubelskiej (40 par), łódzkiej (32 pary), przemyskiej (42) oraz diecezji drohiczyńskiej (15 par), elbląskiej (13 par), legnickiej (14 par), opolskiej (32 pary), pelplińskiej (16 par), płockiej (43 pary), rzeszowskiej (59 par), siedleckiej (18 par), szczecińsko-kamieńskiej (35 par). Udział respondentów w badaniach na terenie poszczególnych diecezji prezentuje wykres A 28. Następnie 772 wypełnione kwestionariusze poddano obliczeniom statystycznym. Obliczeń dokonano za pomocą pakietu SPSS 14.0PL³⁵.

³⁵ SPSS Inc. (2007). SPSS for Windows, Version 14.0PL. Chicago, SPSS Inc.

ROZDZIAŁ III

ANTROPOLOGICZNO-PSYCHOLOGICZNE MOTYWY ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO W ŚWIETLE WYPOWIEDZI NARZECZONYCH

W świetle antropologii człowiek jest osobą, podmiotem rozumnym, wolnym, zdolnym do poznania Boga, prawdy i dobra (por. FR 4, 15). Ujawnia swój osobowy byt i działa poprzez ciało. Istotną właściwością bycia człowiekiem jest jego płciowość, męskość lub kobiecość. Cechuje ona strukturę organizmu ludzkiego i stanowi istotną właściwość bycia człowiekiem. Elementy płci przenikają wszystkie naturalne działania człowieka, płynące z jego somatopsychicznej struktury. Ludzka seksualność, męskość i kobiecość są ukierunkowane na osobowe udzielanie się drugiemu oraz przekazywanie życia¹.

Wynikające ze zróżnicowania płciowego wzajemne przyciąganie mężczyzny i kobiety przejawia się także na poziomie psychicznym. Płciowość stanowi dynamiczną skłonność do poszukiwania związków uczuciowych z innymi ludźmi, afektywnego porozumiewania się oraz działania jako mężczyzna lub kobieta². Małżeństwo stanowi jedną z ważnych form realizacji własnej płciowości poprzez miłość (por. LP 11). Życie małżeńskie sprzyja także zaspokajaniu podstawowych potrzeb psychicznych człowieka, takich jak: potrzeba bezpieczeństwa, przynależności i miłości, szacunku, samoaktualizacji³. Ze względów merytorycznych motywy antropologiczne i psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego zostaną omówione w bezpośredniej kolejności.

¹ Por. M.A. Krąpiec. *Dzieła. Ja – człowiek*. Lublin: RW KUL 1998 s. 168-170.

² W. Bołoz. *Antropologiczne i kulturowe uwarunkowania wychowania seksualnego*. HD 3:1997 nr 244 s. 83-97.

³ Por. P.K. Oleś. *Wprowadzenie do psychologii osobowości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar” 2003 s. 294-295.

1. Antropologiczne motywy zawarcia małżeństwa

Istotną cechą natury człowieka jest uzdolnienie do miłości, rozumianej jako upodobanie, czynienie dobra i darowanie siebie⁴. Płeć warunkuje rozwój osoby oraz określa sposób jej spełnienia się poprzez miłość⁵. Kobieta i mężczyzna spełniają się w miłości nie tylko jako odrębne osoby, ale jako wspólnota miłości dwóch osób (por. KDK 12; FC 11). Te naturalne dążenia, wpisane w naturę człowieka, stanowią motywy dążenia kobiety i mężczyzny do tworzenia więzi miłości małżeńskiej oraz przekazywania życia. Narzeczonych zapytano jak ważne były dla nich motywy antropologiczne podjęcia decyzji o zawarciu małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych

Motywy antropologiczne	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako kobieta/mężczyzna	12	1,6	17	2,2	41	5,3	144	18,7	271	35,1	283	36,7	4	0,5	772	100,0
Dążę do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo	12	1,6	15	1,9	28	3,6	144	18,7	231	29,9	337	43,7	5	0,6	772	100,0
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako żona/mąż	3	0,4	8	1,0	26	3,4	117	15,2	283	36,7	332	43,0	3	0,4	772	100,0
Dążę do małżeństwa, aby w nim zaspokajać moje potrzeby seksualne	124	16,1	86	11,1	123	15,9	202	26,2	132	17,1	102	13,2	3	0,4	772	100,0
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako matka/ojciec	5	0,6	11	1,4	19	2,5	146	18,9	303	39,2	287	37,2	1	0,1	772	100,0

⁴ Krąpiec. *Dziela* s. 324-325.

⁵ J. Bajda. *Chrystus odwołuje się do „serca”*. Wokół problemu interioryzacji. W: Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*. Red. T. Styczeń Lublin: RW KUL 1987 s. 158.

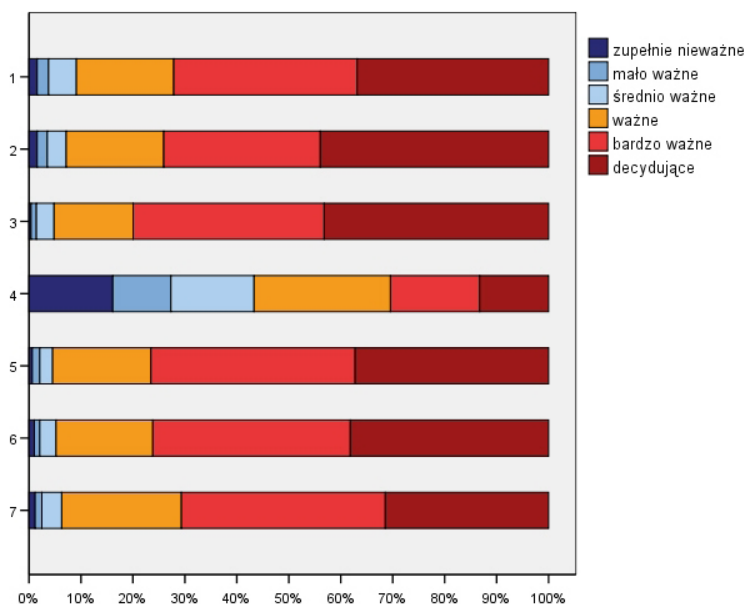
Zawieram małżeństwo z odpowiedzialności za nasze wspólne życie	8	1,0	8	1,0	24	3,1	143	18,5	292	37,8	293	38,0	4	0,5	772	100,0
Przez współżycie małżeńskie pragnę budować naszą więź małżeńską	9	1,2	10	1,3	29	3,8	176	22,8	300	38,9	240	31,1	8	1,0	772	100,0

Zaprezentowane w tabeli 1 wyniki wskazują, że dla 43,7% badanych motywem decydującym o zawarciu małżeństwa sakramentalnego jest dążenie do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo. Natomiast dla 40,0% respondentów decydującym motywem jest oczekiwanie, że w małżeństwie spełnią się jako żona lub mąż. 38,0% badanych stwierdza, że decydującym motywem jest odpowiedzialność za wspólne życie, a 37,2% respondentów wyraża przekonanie, że decydującym motywem zawarcia małżeństwa jest dla nich oczekiwanie, że spełnią się jako matka lub ojciec. Podobny odsetek badanych (36,7%) stwierdza, że decydującym motywem jest oczekiwanie, iż w małżeństwie spełnią się jako kobieta lub mężczyzna. Dla 31,1% respondentów decydującym motywem zawarcia małżeństwa jest pragnienie budowania więzi małżeńskiej przez współżycie małżeńskie. Tylko 13,2% badanych stwierdza, że decydującym motywem zawarcia małżeństwa jest dla nich dążenie do zaspokajania swoich potrzeb seksualnych w małżeństwie.

Bardzo ważnym motywem zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla 39,2% respondentów jest oczekiwanie, że w małżeństwie spełnią się jako matka lub ojciec, natomiast 38,9% badanych uważa, że bardzo ważnym motywem zawarcia małżeństwa jest dla nich budowanie więzi małżeńskiej przez współżycie małżeńskie. Dla 37,8% badanych bardzo ważnym motywem jest odpowiedzialność za wspólne życie. 36,7% respondentów przyznaje, że bardzo ważnym motywem jest dla nich oczekiwanie, że w małżeństwie spełnią się jako żona lub mąż, a 35,1% za bardzo ważny motyw uznaje oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako kobieta lub mężczyzna. Dla 29,9% narzeczonych bardzo ważnym motywem zawarcia małżeństwa jest dążenie, aby w małżeństwie posiadać potomstwo. Tylko dla 17,1% bardzo ważnym motywem zawarcia małżeństwa jest dążenie do zaspokajania swoich potrzeb seksualnych w małżeństwie.

Ważnym motywem zawarcia małżeństwa jest dążenie narzeczonych do zaspokajania własnych potrzeb seksualnych w małżeństwie (26,2%) oraz budowanie więzi małżeńskiej przez współżycie małżeńskie (22,8%).

Pośród ważnych motywów zawarcia małżeństwa narzeczeni wymieniają oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako matka lub ojciec (18,9%) oraz jako kobieta lub mężczyzna (18,7%), a także dążenie do posiadania potomstwa w małżeństwie (18,7%). Podobny odsetek narzeczonych wskazał jako ważny motyw odpowiedzialność za wspólne życie (18,5%). Dla 15,2% badanych ważnym motywem zawarcia małżeństwa jest oczekiwanie spełnienia się jako żona lub mąż (15,2%).

- 1 - Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako kobieta/mężczyzna
 2 - Dążę do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo
 3 - Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako żona/mąż
 4 - Dążę do małżeństwa, aby w nim zaspokajać moje potrzeby seksualne
 5 - Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako matka/ojciec
 6 - Zawieram małżeństwo z odpowiedzialności za nasze wspólne życie
 7 - Przez współżycie małżeńskie pragnę budować naszą więź małżeńską

Wykres 12. Rozkład motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności

Pozostali respondenci uznali motywy antropologiczne za średnio i mało ważne albo zupełnie nieważne. Najczęściej jako motyw zupełnie nieważny przy zawieraniu małżeństwa sakramentalnego narzeczeni wskazywali dążenie do zaspokajania w małżeństwie swoich potrzeb seksualnych (16,1%). Ten sam motyw za mało ważny uznało 11,1% badanych.

Naręczonych zapytano o ważność motywów antropologicznych w wyborze współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów antropologicznych wyboru współmałżonka u naręczonych

Motywy antropologiczne	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pociąga mnie wygląd zewnętrzny partnera	18	2,3	19	2,5	33	4,3	133	17,2	233	30,2	324	42,0	12	1,6	772	100,0
Uważam, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci	2	0,3	6	0,8	4	0,5	59	7,6	231	29,9	460	59,6	10	1,3	772	100,0
Uważam, że partner będzie dobrym mężem/żoną	0	0,0	3	0,4	4	0,5	56	7,3	244	31,6	455	58,9	10	1,3	772	100,0
Odczuwam fascynację erotyczną partnerem	21	2,7	22	2,8	39	5,1	157	20,3	228	29,5	295	38,2	10	1,3	772	100,0
Chcę mieć dzieci z przyszłym mężem/żoną	3	0,4	3	0,4	7	0,9	50	6,5	182	23,6	519	67,2	8	1,0	772	100,0

Tabela 2 informuje, że dla respondentów decydującymi motywami wyboru współmałżonka była najczęściej chęć posiadania dzieci z przyszłym mężem lub żoną (67,9%), przekonanie, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci (60,4%) oraz przekonanie, że partner będzie dobrym mężem lub żoną (59,7%). Często jako motyw decydujący o wyborze współmałżonka naręczeni wskazywali oddziaływanie na nich wyglądu zewnętrznego partnera (42,6%) oraz fascynację erotyczną partnerem (38,7%).

Bardzo ważnym motywem wyboru współmałżonka jest dla naręczonych przekonanie, że partner będzie dobrym mężem lub żoną (32,0%) oraz dobrym rodzicem dla dzieci (30,3%). Za bardzo ważny motyw wyboru współmałżonka naręczeni uważają także oddziaływanie wyglądu zewnętrznego partnera (30,7%) oraz fascynację erotyczną partnerem (29,9%). Natomiast 23,8% respondentów wskazało pragnienie posiadania dzieci z przyszłym współmałżonkiem jako bardzo ważny motyw swojego wyboru. Jako ważne motywy wyboru współmałżonka naręczeni wskazywali często także fascynację erotyczną partnerem (20,6%) oraz przyciąganie przez wygląd zewnętrzny partnera (17,5%).

Pozostali respondenci uznawali motywy antropologiczne wyboru współmałżonka za średnio i mało ważne albo zupełnie nieważne. Narzeczeni wskazywali odczuwanie fascynacji erotycznej partnerem jako zupełnie nieważne (2,8%) lub mało ważne (2,9%). Podobny odsetek badanych stwierdził, że oddziaływanie wyglądu zewnętrznego partnera jest dla nich zupełnie nieważne (2,4%) lub mało ważne (2,5%).

Dla porównania warto przyjrzeć się nastawieniu narzeczonych wobec przekazywania życia i dietności własnych małżeństw. 52,7% respondentów chce mieć dwoje dzieci, 8,2% badanych stwierdza, że chce posiadać jedno dziecko, 22,5% chce mieć troje dzieci, a 4,2% respondentów chciałoby mieć czworo i więcej dzieci. Wyniki przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Liczba planowanych dzieci w opinii respondentów

Liczba planowanych dzieci	N=772	Procent ważnych
jedno	60	8,2 %
dwoje	385	52,7 %
troje	164	22,5 %
czworo i więcej	31	4,2 %
trudno powiedzieć	90	12,3 %
Ogółem ważnych	730	100,0 %
Braki danych	42	-

Oprócz opisu procentowego ważności przypisywanej przez narzeczonych poszczególnym motywom dokonano opisu sumarycznego ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka z zastosowaniem indeksów. Każdą odpowiedź punktowano⁶, a następnie dla każdej osoby obliczono indeks⁷ poprzez wyciągnięcie średniej z punktów przyznanych stwierdzeniom należącym do kategorii motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Analogiczną procedurę zastosowano do kategorii motywów wyboru współmałżonka.

W całej grupie badanych obliczono statystyki opisowe rozkładów uzyskanych w ten sposób indeksów. Dla indeksu motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa uzyskano średnią $M=3,83$ przy odchyleniu standardowym $SD=0,749$, co odpowiada punktowi między „ważne” a „bardzo ważne”

⁶ Odpowiedzi punktowano zgodnie z następującym schematem: zupełnie nieważne = 0; mało ważne = 1; średnio ważne = 2; ważne = 3; bardzo ważne = 4; decydujące = 5.

⁷ Budowanie indeksu polega na łączeniu dwóch lub więcej zmiennych czy wskaźników w jedną złożoną miarę. C. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias. *Metody badawcze w naukach społecznych*. Tłum. E. Hornowska. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka 2001 s. 471.

na skali odpowiedzi, zaś dla indeksu motywów antropologicznych wyboru współmałżonka – średnią $M=4,28$ przy odchyleniu standardowym $SD=0,695$, co odpowiada punktowi pomiędzy „bardzo ważne” a „decydujące”. Histogramy przedstawiające uzyskane wyniki zawierają wykresy A 1 i A 2. Rozkłady wyników są skośnie ujemne. Uzyskane wyniki wskazują, że dla narzeczonych ważniejsze są antropologiczne motywy wyboru współmałżonka niż antropologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

W analizie uwzględniono oddziaływanie zmiennych niezależnych na ważność motywów antropologicznych u narzeczonych. Sprawdzone, czy płeć narzeczonych różnicuje motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano w parach narzeczonych, stosując w tym celu test znaków rangowanych Wilcoxa⁸. Wyniki prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów*

Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako kobieta/ mężczyzna	K	384	2	4,14	2,42	-0,633	0,526
	M	384	2	4,11	2,40		
Dążę do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo	K	384	2	4,26	2,47	-0,737	0,461
	M	383	3	4,23	2,45		
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako żona/mąż	K	386	0	4,30	2,46	-0,277	0,782
	M	383	3	4,28	2,45		
Dążę do małżeństwa, aby w nim zaspokajać moje potrzeby seksualne	K	385	1	2,77	1,90	-1,813	0,070
	M	384	2	2,61	1,96		
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako matka/ojciec	K	385	1	4,16	2,41	-0,978	0,328
	M	386	0	4,20	2,42		
Zawieram małżeństwo z odpowiedzialności za nasze wspólne życie	K	383	3	4,18	2,42	-0,271	0,786
	M	385	1	4,19	2,42		
Przez współżycie małżeńskie pragnę budować naszą więź małżeńską	K	381	5	4,03	2,37	-0,493	0,622
	M	383	3	4,03	2,37		

*Oznaczenia: Me – mediana, Q – odchylenie ćwiartkowe, Z – test Wilcoxa, p – poziom istotności

⁸ Test Wilcoxa jest nieparametrycznym odpowiednikiem testu *t* Studenta dla danych zależnych. Stosuje się go, gdy rozkład zmiennej nie spełnia założenia normalności lub pomiar został przeprowadzony na skali porządkowej. Test Wilcoxa wymaga, aby dane zostały zapisane w parach i by można było porangować różnice między wynikami w parach. P. Francuz, R. Mackiewicz. *Liczy nie wiedzą, skąd pochodzą. Przewodnik po metodologii i statystyce*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2005 s. 441.

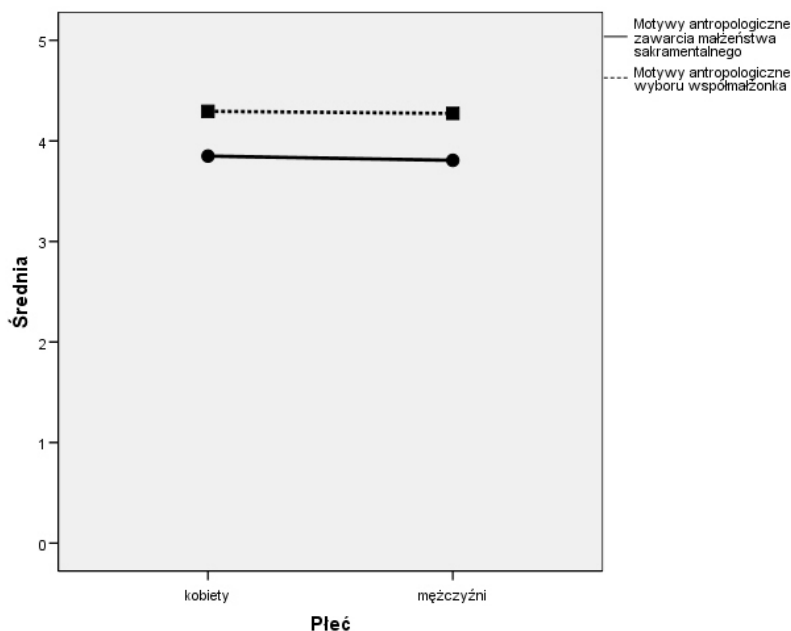
Z tabeli 4 wynika, iż nie występują istotne statystycznie różnice między narzeczonymi w parach w zakresie motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Spośród omawianych motywów kobiety najbardziej cenią spełnienie się jako żony ($Me=4,30$), a dla mężczyzn najważniejsze jest spełnienie się jako mężowie ($Me=4,28$). Dla narzeczonych najmniej znaczące jest dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne. Tendencja ta jest widoczna zarówno u kobiet ($Me=2,77$), jak i u mężczyzn ($Me=2,61$). Analogicznego porównania dokonano dla motywów antropologicznych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Ważność motywów antropologicznych wyboru współmałżonka a płeć respondentów

Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Pociąga mnie wygląd zewnętrzny partnera	K	379	7	4,21	2,44	-0,996	0,319
	M	381	5	4,23	2,46		
Uważam, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci	K	380	6	4,59	2,50	-0,829	0,407
	M	382	4	4,54	2,50		
Uważam, że partner będzie dobrym mężem/żoną	K	380	6	4,59	2,50	-1,144	0,253
	M	382	4	4,53	2,50		
Odczuwam fascynację erotyczną partnerem	K	381	5	4,05	2,39	-1,091	0,275
	M	381	5	4,16	2,50		
Chcę mieć dzieci z przyszłym mężem/żoną	K	381	5	4,70	2,50	-2,544	0,011
	M	383	3	4,60	2,50		

Z tabeli 5 wynika, iż uzyskano tylko jedną istotną statystycznie różnicę pomiędzy narzeczonymi. Kobiety wyżej niż mężczyźni cenią motyw posiadania dzieci z przyszłym mężem ($Z= -2,54$; $p=0,011$). Spośród motywów antropologicznych wyboru współmałżonka dla narzeczonych najważniejsze jest pragnienie posiadania dzieci z przyszłym małżonkiem. Motyw ten najwyżej cenią zarówno kobiety ($Me=4,70$), jak i mężczyźni ($Me=4,60$). Najmniej znaczącym motywem antropologicznym wyboru współmałżonka jest dla narzeczonych odczuwanie fascynacji erotycznej partnerem. Motyw ten najmniej spośród innych cenią zarówno kobiety ($Me=4,05$), jak i mężczyźni ($Me=4,16$).

W celu oceny różnic między narzeczonymi w globalnych wskaźnikach ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka, wyniki odpowiednich indeksów porównano w parach przy pomocy testu dla zmiennych zależnych *t* Studenta⁹. Okazało się, że w obu rodzajach motywów nie występują różnice istotne statystycznie. Narzeczeni w parach nie różnią się od siebie w ocenach ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka (zob. tabela A 1). Oznacza to, że kierują się podobnymi motywami antropologicznymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka.

Wykres 13. Średnie ocen globalnych ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn

⁹ Test *t* Studenta dla prób zależnych służy do porównywania średnich dwóch zmiennych z tej samej grupy (w tym przypadku umożliwił on obliczenia uwzględniające przynależność do par). Pozwala wyliczyć różnicę między wartościami dwóch zmiennych dla każdej obserwacji i testuje, czy średnia różni się od 0. Por. G. Ferguson, Y. Takane. *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1997 s. 69-74. Rozkład *t* Studenta jest drugim co do ważności, po rozkładzie normalnym, rozkładem zmiennej losowej. Francuz, Mackiewicz. *Liczbę nie wiedzą, skąd pochodzą* s. 295.

W celu stwierdzenia poziomu zgodności ocen ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka, dokonano analizy korelacji między narzeczonymi w parach. Uzyskano korelacje¹⁰ istotne statystycznie zarówno dla motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($r=0,36$; $p<0,001$), jak i dla motywów wyboru współmałżonka ($r=0,34$; $p<0,001$). Uzyskane korelacje były istotne statystycznie, ale średnie (zob. wykres A 31, A 34). Zależności te prezentują wykresy rozrzutu (zob. wykres A 3, A 4). Można stwierdzić, że w parach narzeczonych istnieje względna zbieżność pomiędzy ocenami ważności motywów antropologicznych, zarówno w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i motywów wyboru współmałżonka.

Nasilenie występowania motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego różnicuje wiek respondentów. Porównania dokonano, stosując w tym celu test U Manna-Whitney'a¹¹. Wyniki prezentuje tabela 6.

Tabela 6. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów

Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako kobieta/ mężczyzna	18-25 lat	320	1	4,26	0,77	-3,254	0,001
	powyżej 25 lat	442	3	4,01	0,79		
Dążę do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo	18-25 lat	319	2	4,35	0,75	-2,867	0,004
	powyżej 25 lat	442	3	4,15	0,81		
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako żona/mąż	18-25 lat	321	0	4,41	0,66	-3,653	0,000
	powyżej 25 lat	442	3	4,19	0,74		
Dążę do małżeństwa, aby w nim zaspokajać moje potrzeby seksualne	18-25 lat	320	1	2,66	1,48	-0,197	0,844
	powyżej 25 lat	443	2	2,72	1,17		

¹⁰ Współczynnik korelacji r Pearsona jest wykorzystywany do pomiaru związku pomiędzy zmiennymi interwałowymi. Wartości zmiennych można nanieść na układ współrzędnych. Wielkość r zależy od rozproszenia rzeczywistych obserwacji wokół linii regresji. Frankfort-Nachmias, Nachmias. *Metody badawcze w naukach społecznych* s. 435.

¹¹ Test Manna-Whitneya jest nieparametrycznym odpowiednikiem testu t dla danych niezależnych. Jest stosowany do testowania hipotezy zerowej, zakładającej, że dwie próby zostały pobrane z tej samej populacji względem hipotezy badawczej i że populacje różnią się od siebie. Jedyne wymagane założenie to dwie pobrane niezależnie i losowo próby oraz fakty, że badane zmienne zostały zmierzone przynajmniej na poziomie interwałowym. Tamże s. 507-508; Francuz, Mackiewicz. *Liczy nie wiedzą, skąd pochodzą* s. 435-436.

Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako matka/ojciec	18-25 lat	320	1	4,34	0,70	-4,253	0,000
	powyżej 25 lat	445	0	4,05	0,72		
Zawieram małżeństwo z odpowiedzialności za nasze wspólne życie	18-25 lat	318	3	4,26	0,73	-1,955	0,051
	powyżej 25 lat	444	1	4,13	0,73		
Przez współzycie małżeńskie pragnę budować naszą więź małżeńską	18-25 lat	317	4	4,11	0,76	-1,877	0,061
	powyżej 25 lat	441	4	3,96	0,74		

Tabela 6 informuje, że występują cztery istotne statystycznie różnice. Dla respondentów w wieku od 18 do 25 lat ważniejsze niż dla respondentów powyżej 25 lat jest spełnienie się w małżeństwie jako żona lub mąż ($Z = -3,653$; $p < 0,001$), spełnienie się w małżeństwie jako rodzic ($Z = -4,253$; $p < 0,001$), dążenie do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo ($Z = -2,867$, $p = 0,004$), spełnienie się w małżeństwie jako kobieta lub mężczyzna ($Z = -3,254$; $p = 0,001$).

Dla respondentów w wieku 18-25 lat najważniejszym motywem zawarcia małżeństwa jest spełnienie się w małżeństwie jako żona lub mąż ($Me = 4,41$), a najmniej ważnym jest dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne ($Me = 2,66$). Podobnie respondenci w wieku powyżej 25 lat najbardziej cenią spełnienie się w małżeństwie jako żona lub mąż ($Me = 4,19$), a najmniej dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne ($Me = 2,72$). Wiek badanych różnicuje nasilenie znaczenia motywów antropologicznych wyboru współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 7.

Tabela 7. Ważność motywów antropologicznych wyboru współmałżonka a wiek respondentów

Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Pociąga mnie wygląd zewnętrzny partnera	18-25 lat	314	7	4,33	0,73	-2,666	0,008
	powyżej 25 lat	440	5	4,12	0,85		
Uważam, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci	18-25 lat	314	7	4,68	0,43	-4,561	0,000
	powyżej 25 lat	442	3	4,47	0,60		
Uważam, że partner będzie dobrym mężem/żoną	18-25 lat	313	8	4,70	0,42	-5,502	0,000
	powyżej 25 lat	443	2	4,45	0,60		
Odczuwam fascynację erotyczną partnerem	18-25 lat	313	8	4,18	0,81	-1,181	0,237
	powyżej 25 lat	443	2	4,05	0,86		
Chcę mieć dzieci z przyszłym mężem/żoną	18-25 lat	315	6	4,75	0,39	-4,271	0,000
	powyżej 25 lat	443	2	4,57	0,50		

Z tabeli 7 wynika, że dla narzeczonych w wieku od 18 do 25 lat w wyborze współmałżonka ważniejsze niż dla narzeczonych powyżej 25 lat są cztery motywy antropologiczne. Bardziej cenią oni posiadanie dzieci z przyszłym małżonkiem ($Z = -4,271$; $p < 0,001$), przekonanie, że partner będzie dobrym małżonkiem ($Z = -5,502$; $p < 0,001$) oraz dobrym rodzicem dla dzieci ($Z = -4,561$; $p < 0,001$). Dla młodszej grupy narzeczonych w wyborze współmałżonka ważniejsze jest także przyciąganie przez wygląd zewnętrzny partnera ($Z = -2,666$; $p = 0,008$).

Dla narzeczonych w wieku od 18 do 25 lat najważniejszym motywem wyboru współmałżonka jest pragnienie posiadania z nim dzieci ($Me = 4,75$) oraz przekonanie, że partner będzie dobrym mężem lub żoną ($Me = 4,70$), a najmniej ważnym jest odczuwanie fascynacji erotycznej partnerem ($Me = 4,18$). Respondenci w wieku powyżej 25 lat najbardziej cenią pragnienie posiadania dzieci z przyszłym współmałżonkiem ($Me = 4,57$) oraz przekonanie, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci ($Me = 4,47$), a najmniej ważne jest dla nich odczuwanie fascynacji erotycznej partnerem ($Me = 4,05$). Za pomocą testu t Studenta dla danych niezależnych porównano również globalne indeksy ważności motywów antropologicznych u osób w wieku od 18 do 25 lat oraz powyżej 25 lat. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 8.

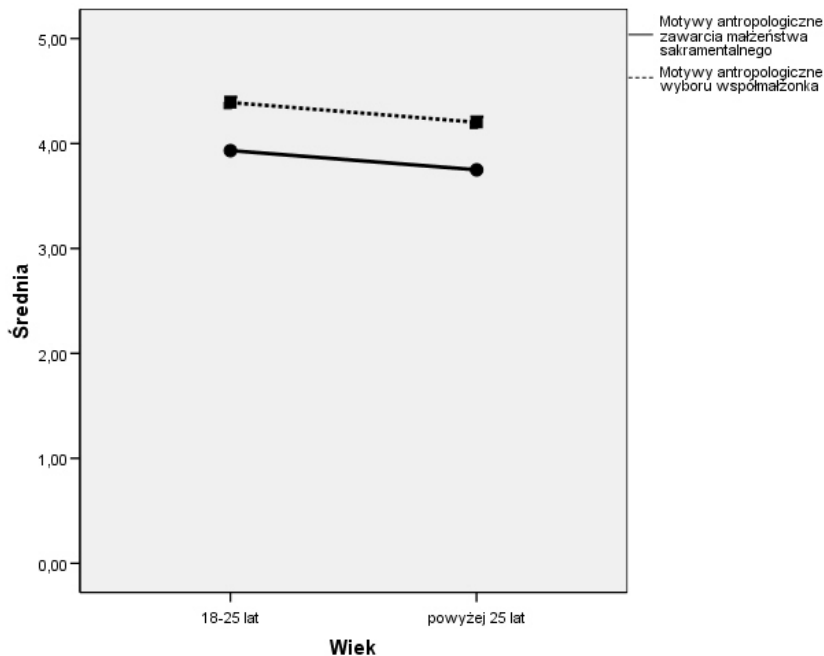
Tabela 8. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a wiek respondentów*

Rodzaj motywów	Wiek						t	df	p
	18-25 lat			powyżej 25 lat					
	N	M	SD	N	M	SD			
Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	321	3,92	0,698	445	3,75	0,776	3,212	764	0,001
Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	315	4,39	0,667	445	4,20	0,707	3,696	758	0,000

* Oznaczenia: M – średnia; SD – odchylenie standardowe; t – test t Studenta; df – stopnie swobody; p – poziom istotności

Z tabeli 8 wynika, że zarówno w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i w przypadku motywów wyboru współmałżonka odnotowano różnice istotne statystycznie. W obu badanych rodzajach motywów grupa młodsza uzyskała wyniki wyższe, co świadczy o tym, że osoby w wieku od 18 do 25 lat bardziej cenią zarówno motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(764) = 3,212$;

$p=0,001$), jak i motywów wyboru współmałżonka ($t(758)=3,696$; $p<0,001$). Opisywane różnice prezentuje wykres 14.

Wykres 14. Średnie ocen globalnych ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów

Wykształcenie narzeczonych oddziałuje na docenianie motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano, stosując w tym celu test U Manna-Whitney'a. Wyniki przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów

Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako kobieta/ mężczyzna	P – Z – Ś*	353	3	4,27	0,75	-3,858	0,000
	wyższe	410	1	3,99	0,84		
Dążę do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo	P – Z – Ś	353	3	4,35	0,50	-2,879	0,004
	wyższe	409	2	4,15	0,90		

Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako żona/mąż	P - Z - Ś	355	1	4,40	0,61	-3,559	0,000
	wyższe	409	2	4,19	0,58		
Dążę do małżeństwa, aby w nim zaspokajać moje potrzeby seksualne	P - Z - Ś	353	3	2,90	1,87	-2,120	0,034
	wyższe	411	0	2,57	1,82		
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako matka/ojciec	P - Z - Ś	355	1	4,34	0,48	-4,736	0,000
	wyższe	411	0	4,03	0,37		
Zawieram małżeństwo z odpowiedzialności za nasze wspólne życie	P - Z - Ś	353	3	4,29	0,13	-3,032	0,002
	wyższe	410	1	4,08	0,38		
Przez współżycie małżeńskie pragnę budować naszą więź małżeńską	P - Z - Ś	352	4	4,14	0,83	-2,629	0,009
	wyższe	407	4	3,93	0,81		

* Oznaczenia: P - Z - Ś - wykształcenie podstawowe, zawodowe i średnie

Tabela 9 informuje, że narzeczeni z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią motyw antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż narzeczeni z wykształceniem wyższym. Różnice istotne statystycznie występują w ocenie wszystkich siedmiu motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią oczekiwanie spełnienia się jako żona lub mąż ($Z = -3,559$; $p < 0,001$), dążenie do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo ($Z = -2,879$; $p < 0,001$) oraz oczekiwanie, że w małżeństwie spełnią się jako rodzice ($Z = -4,736$; $p < 0,001$). Dla narzeczonych z wykształceniem najwyżej średnim ważniejsze niż dla narzeczonych z wykształceniem wyższym jest zawarcie małżeństwa z odpowiedzialności za wspólne życie ($Z = -3,032$; $p = 0,002$), oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako kobieta lub mężczyzna ($Z = -3,858$; $p < 0,001$), pragnienie budowania więzi małżeńskiej przez współżycie małżeńskie ($Z = -2,629$; $p = 0,009$) oraz dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne ($Z = -2,120$; $p = 0,034$).

Respondenci najwyżej cenią oczekiwanie, że w małżeństwie spełnią się jako małżonkowie. Uważają tak zarówno osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ($Me = 4,40$), jak też osoby z wykształceniem wyższym ($Me = 4,19$). Najmniej ważnym motywem zawarcia małżeństwa dla obu grup respondentów jest dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne. Wskaźnik dla osób z wykształceniem co najwyżej średnim wynosi $M = 2,90$, a dla osób z wykształceniem wyższym $M = 2,57$.

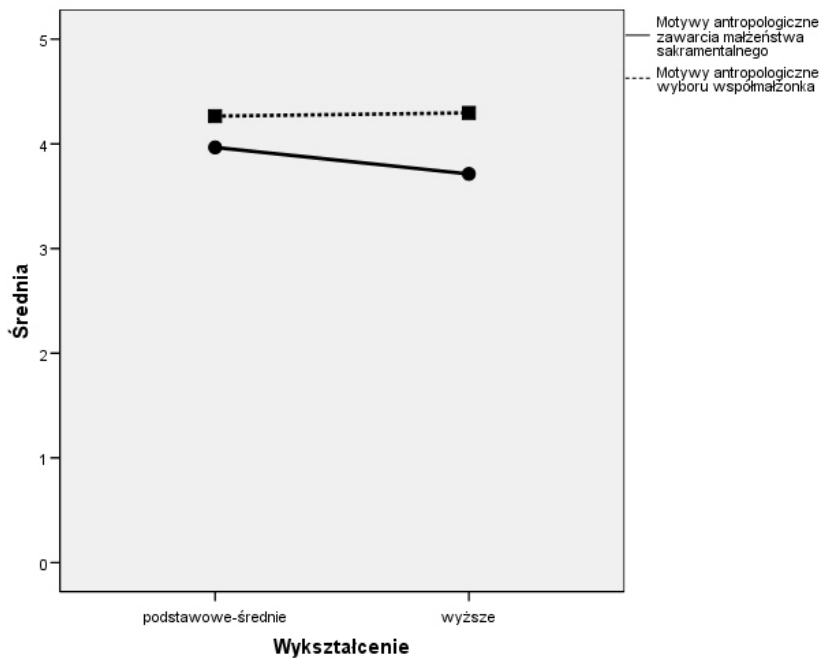
Wyniki te pozwalają wnioskować, że występuje wyraźna zależność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego od wykształcenia respondentów. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym oraz średnim bardziej cenią wszystkie badane motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż osoby z wykształceniem wyższym.

Analogicznego porównania odpowiedzi narzeczonych ze względu na wykształcenie dokonano dla motywów antropologicznych wyboru współmałżonka. Nie występują różnice istotne statystycznie. Respondenci najwyżej cenią pragnienie posiadania dzieci z przyszłym małżonkiem. Motyw ten jest najważniejszy zarówno dla narzeczonych z wykształceniem podstawowym, zawodowym oraz średnim ($Me=4,66$), jak również dla narzeczonych z wykształceniem wyższym ($Me=4,44$). Najmniej ważnym motywem wyboru współmałżonka jest fascynacja erotyczna partnerem, którą najniżej cenią zarówno osoby z wykształceniem najwyżej średnim ($Me=4,06$), jak też osoby z wykształceniem wyższym ($Me=4,15$) (zob. tabela A 2). Z przedstawionych danych wynika, że wykształcenie nie oddziałuje w sposób istotny na motywy antropologiczne wyboru współmałżonka. Za pomocą testu *t* Studenta porównano globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych u osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim oraz u osób z wykształceniem wyższym. Wyniki prezentuje tabela 10.

Tabela 10. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a wykształcenie respondentów

Rodzaj motywów	Wykształcenie	N	M	SD	t	df	p
Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	P – Z – Ś	356	3,96	0,692	4,612	765	0,000
	wyższe	411	3,71	0,774			
Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	P – Z – Ś	353	4,27	0,692	-0,609	759	0,543
	wyższe	408	4,30	0,701			

Z tabeli 10 wynika, że różnicę istotną statystycznie odnotowano tylko w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim uzyskali wyższe wyniki, co świadczy o tym, że ta grupa narzeczonych bardziej ceni motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(765)=4,612$; $p<0,001$). Opiswane różnice prezentuje wykres 15.

Wykres 15. Średnie ocen globalnych ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów

W analizach sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różniuje znaczenie motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Do porównań zastosowano test Kruskala-Wallisa¹². Wyniki przedstawia tabela 11.

¹² Test Kruskala-Wallisa jest nieparametrycznym odpowiednikiem analizy wariancji. Służy do badania różnic między więcej niż dwiema niezależnymi grupami pomiarów wyrażonych za pomocą skali porządkowej. Francuz, Mackiewicz. *Liczbą nie wiedzą, skąd pochodzą* s. 449-450.

Tabela 11. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary*

Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako kobieta/ mężczyzna	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,29	0,68	16,710	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	4,08	0,82		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,67	1,09		
Dążę do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,44	0,58	29,236	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	4,17	0,83		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,67	1,10		
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako żona/mąż	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,43	0,08	26,871	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	4,26	0,16		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,69	1,05		
Dążę do małżeństwa, aby w nim zaspokajać moje potrzeby seksualne	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	2,84	1,61	2,618	0,270
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	2,63	1,82		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	2,70	2,01		
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako matka/ojciec	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,39	0,56	29,700	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	4,13	0,64		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,61	1,10		
Zawieram małżeństwo z odpowiedzialności za nasze wspólne życie	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,35	0,69	21,950	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,15	0,83		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,65	1,18		
Przez współzycie małżeńskie pragnę budować naszą więź małżeńską	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,20	0,80	14,994	0,001
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	3,97	0,90		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,65	1,09		

*Oznaczenia: Me – mediana; Q – odchylenie ćwiartkowe; $\chi^2(2)$ – test Kruskala-Wallisa; p – poziom istotności

Z tabeli 11 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi w zakresie sześciu na siedem motywów. Różnice występują w zakresie takich motywów, jak: dążenie do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo ($\chi^2(2)=29,236$; $p<0,001$), oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako rodzic ($\chi^2(2)=29,700$; $p<0,001$), oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako żona lub mąż ($\chi^2(2)=26,871$; $p<0,001$) oraz oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako kobieta lub mężczyzna ($\chi^2(2)=16,710$; $p<0,001$). Stosunek do wiary różnicuje także oceny ważności motywów zawarcia małżeństwa z odpowiedzialności za wspólne życie ($\chi^2(2)=21,950$; $p<0,001$) oraz pragnienia budowania więzi małżeńskiej przez współżycie małżeńskie ($\chi^2(2)=14,994$; $p=0,001$). Każdy z wymienionych motywów najwyższą ceną respondenci głęboko wierzący i praktykujący, niższą respondenci wierzący, ale słabo praktykujący, a najniższą słabo wierzący i niewierzący.

Narzeczeni głęboko wierzący i praktykujący najbardziej cenią dążenie do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo ($Me=4,44$), a najmniej ważne jest dla nich dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne ($Me=2,84$). Dla osób wierzących, słabo praktykujących najważniejsze jest oczekiwanie, że w małżeństwie spełnią się jako małżonkowie ($Me=4,26$), a najmniej ważne jest dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne ($Me=2,63$). Również dla osób słabo wierzących i niewierzących najważniejsze jest oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako małżonkowie ($Me=3,69$), a najmniej ważne jest dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne ($Me=2,70$). Można stwierdzić, że bardziej pozytywny stosunek do wiary u respondentów współwystępuje z uznawaniem za ważne motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Analogicznie sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów antropologicznych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 12.

Tabela 12. Ważność motywów antropologicznych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary

Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Pociąga mnie wygląd zewnętrzny partnera	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,12	0,90	1,851	0,396
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	4,25	0,83		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,26	0,79		

Uważam, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,56	0,49	4,518	0,104
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	4,58	0,49		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,39	0,69		
Uważam, że partner będzie dobrym mężem/żoną	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,61	0,46	8,879	0,012
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	4,55	0,50		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,33	0,71		
Odczuwam fascynację erotyczną partnerem	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	3,92	0,95	5,882	0,053
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	4,17	0,83		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,20	0,80		
Chcę mieć dzieci z przyszłym mężem/żoną	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	4,72	0,40	13,104	0,001
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,63	0,46		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,40	0,74		

Z tabeli 12 wynika, że stosunek do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi respondentów w zakresie pragnienia posiadania dzieci z przyszłym współmałżonkiem ($\chi^2(2)=13,104$; $p=0,001$) oraz przekonania, że partner będzie dobrym mężem lub żoną ($\chi^2(2)=8,879$; $p=0,012$). Respondenci głęboko wierzący i praktykujący najwyższą ceną wymienione motywy, respondenci wierzący, słabo praktykujący cenią je niżej, a najmniej ważne są one dla respondentów słabo wierzących i niewierzących.

Dla narzeczonych głęboko wierzących i praktykujących najważniejszym motywem antropologicznym wyboru współmałżonka jest pragnienie posiadania potomstwa z przyszłym współmałżonkiem ($Me=4,72$), a najmniej ważnym jest odczuwanie fascynacji erotycznej partnerem ($Me=3,92$). Podobny rozkład wyników osiągnęli respondenci wierzący, ale słabo praktykujący oraz słabo wierzący i niewierzący. U respondentów słabo wierzących i niewierzących występuje także tendencja: osoby te najbardziej cenią motyw przyciągania przez wygląd zewnętrzny partnera ($Me=4,26$) oraz fascynacji erotycznej partnerem ($Me=4,20$). Wyniki globalne (indeksy) uzyskane w trzech grupach wyróżnionych ze względu na stosunek do wiary porównano z zastosowaniem analizy wariancji oraz testów *post-hoc* Tukey'a¹³. Wyniki prezentuje tabela 13.

¹³ Testy służące do weryfikacji hipotez *post hoc* stosujemy w celu sprawdzenia, czy oprócz działania czynnika głównego nie ma jeszcze szczegółowej zależności między po-

Tabela 13. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a stosunek respondentów do wiary*

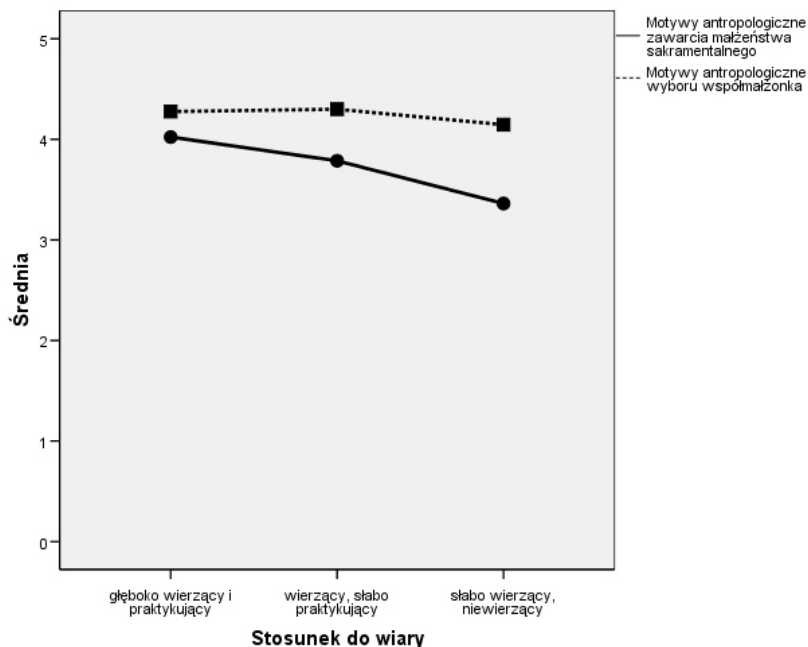
Rodzaj motywów	Stosunek do wiary	N	M	SD	F	p	Testy post hoc		
							**GWP – WSP	WSP – SWN	GWP – SWN
Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	głęboko wierzący i praktykujący	231	4,02	0,674	20,536	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
	wierzący, słabo praktykujący	471	3,78	0,707					
	słabo wierzący, niewierzący	60	3,37	1,055					
Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	230	4,28	0,682	1,284	0,278	0,908	0,247	0,406
	wierzący, słabo praktykujący	467	4,30	0,694					
	słabo wierzący, niewierzący	59	4,15	0,782					

* Oznaczenia: M – średnia; SD – odchylenie standardowe; F – test F analizy wariancji.

** Oznaczenia własne: GWP – głęboko wierzący i praktykujący; WSP – wierzący, słabo praktykujący; SWN – słabo wierzący, niepraktykujący

Tabela 13 informuje, że osoby o odmiennym stosunku do wiary różnią się pod względem motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($F=20,536$; $p<0,001$), ale nie różnią się pod względem motywów antropologicznych wyboru współmałżonka ($F=1,284$; $p=0,278$). W zakresie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego odnotowano istotne statystycznie różnice między wszystkimi grupami. Antropologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego najbardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące, mniej cenią je osoby wierzące, słabo praktykujące, a najmniej osoby słabo wierzące i niewierzące. Przytoczone dane ilustruje wykres 16.

zmiennymi zmiennej niezależnej głównej a zmienną zależną. Wyniki testu Tukey'a mogą stanowić informację dodatkową o zależnościach, których nie przewiduje się przed przeprowadzeniem badania. Francuz, Mackiewicz. *Liczy nie wiedzą, skąd pochodzą* s. 367-369.

Wykres 16. Średnie ocen globalnych ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary

Z przedstawionych danych wynika, że narzeczeni w wyborze współmałżonka cenią motyw antropologiczny bez względu na stosunek do wiary. Natomiast motyw antropologiczny zawarcia małżeństwa sakramentalnego narzeczeni cenią w zależności od stosunku do wiary. Można przypuszczać, że osoby wierzące, ale słabo praktykujące oraz słabo wierzące i niewierzące są mniej zmotywowane do samego zawarcia małżeństwa sakramentalnego i dlatego uzyskały niższe wyniki w zakresie motywów antropologicznych jego zawarcia. Następnie sprawdzono, czy rodzina pochodzenia respondentów różnicuje znaczenie motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano stosując test U Manna-Whitney'a. Wyniki prezentuje tabela 14.

Tabela 14. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako kobieta/ mężczyzna	pełna	607	3	4,10	0,80	-0,748	0,455
	niepełna	126	0	4,17	0,76		
Dążę do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo	pełna	605	5	4,26	0,77	-1,519	0,129
	niepełna	126	0	4,11	0,88		
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako żona/mąż	pełna	607	3	4,30	0,72	-0,654	0,513
	niepełna	126	0	4,24	0,74		
Dążę do małżeństwa, aby w nim zaspokajać moje potrzeby seksualne	pełna	607	3	2,69	1,32	-0,021	0,983
	niepełna	126	0	2,71	1,20		
Oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako matka/ojciec	pełna	609	1	4,20	0,72	-2,689	0,007
	niepełna	126	0	3,94	0,75		
Zawieram małżeństwo z odpowiedzialności za nasze wspólne życie	pełna	607	3	4,19	0,75	-1,102	0,270
	niepełna	126	0	4,08	0,73		
Przez współżycie małżeńskie pragnę budować naszą więź małżeńską	pełna	603	7	4,05	0,76	-1,068	0,285
	niepełna	125	1	3,91	0,72		

Wyniki zaprezentowane w tabeli 14 wskazują, że uzyskano tylko jedną istotną statystycznie różnicę pomiędzy narzeczonymi. Narzeczeni z rodzin pełnych cenią wyżej niż narzeczeni z rodzin niepełnych oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako matka lub ojciec ($Z = -2,689$; $p=0,007$). U narzeczonych pochodzących z rodzin pełnych widoczna jest tendencja silniejszego dążenia do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo, oczekiwania, że w małżeństwie spełnią się jako małżonkowie, zawierania małżeństwa z odpowiedzialności za wspólne życie oraz pragnienie budowania więzi małżeńskiej przez współżycie małżeńskie.

Spośród motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla narzeczonych z rodzin pełnych najważniejsze jest oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako żona lub mąż ($Me=4,30$), a najmniej ważne jest dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne ($Me=2,69$). Podobnie dla narzeczonych z rodzin niepełnych najważniejsze jest oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako żona lub mąż ($Me=4,24$), a najmniej ważne jest dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne ($Me=2,71$).

W przeprowadzonych badaniach sprawdzono, czy motywy antropologiczne wyboru współmałżonka zależą od rodziny pochodzenia respondentów. Pomędzy narzeczonymi nie występują różnice istotne statystycz-

nie w wartościowaniu motywów wyboru współmałżonka ze względu na typ rodziny pochodzenia. Najważniejszym motywem antropologicznym wyboru współmałżonka jest pragnienie posiadania dzieci z przyszłym mężem lub żoną. Najwyżej cenią ten motyw zarówno osoby pochodzące z rodzin pełnych ($Me=4,66$), jak również osoby pochodzące z rodzin niepełnych ($Me=4,61$). Respondenci najmniej cenią motyw odczuwania fascynacji erotycznej partnerem. Jest on najmniej ważny zarówno dla narzeczonych pochodzących z rodzin pełnych ($Me=4,07$), jak również dla narzeczonych pochodzących z rodzin niepełnych ($Me=4,28$). Jednak u narzeczonych z rodzin niepełnych uwidacznia się tendencja silniejszego przyciągania przez wygląd zewnętrzny partnera ($Me=4,38$) oraz fascynacji erotycznej partnerem ($Me=4,28$) (zob. tabela A 3). Za pomocą testu *t* Studenta dla danych niezależnych porównano również globalne indeksy ważności motywów antropologicznych u osób pochodzących z rodzin pełnych i niepełnych. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 15.

Tabela 15. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a rodzina pochodzenia respondentów

Rodzaj motywów	Rodzina	N	M	SD	t	df	p
Motywy antropologiczne zawarcia sakramentu małżeństwa	pełna	610	3,83	0,754	0,975	734	0,330
	niepełna	126	3,75	0,760			
Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	pełna	606	4,28	0,688	-0,359	728	0,720
	niepełna	124	4,30	0,730			

Z tabeli 15 wynika, że pomiędzy osobami pochodzącymi z rodzin pełnych i osobami pochodzącymi z rodzin niepełnych nie odnotowano różnic istotnych statystycznie w zakresie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak również motywów wyboru współmałżonka.

Narzeczeni wysoko cenią antropologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka, przy czym ważniejsze są dla nich motywy wyboru współmałżonka. Motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego są dla nich ważne na poziomie $M=3,83$, co oznacza, że sytuują się na skali znacznie powyżej punktu „ważne”, a blisko punktu „bardzo ważne”. Natomiast motywy antropologiczne wyboru współmałżonka są dla nich ważne na poziomie $M=4,28$, co oznacza, że znajdują się na skali odpowiedzi powyżej punktu „bardzo ważne”. Odpowiedzi respondentów w zakresie motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego w sposób istotny statystycznie różnicuje wiek, wykształcenie i stosunek do wiary. Najwyraźniej odpowiedzi różnicuje

stosunek do wiary, gdzie głębsza wiara łączy się z silniejszym docenianiem antropologicznych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Motywy te bardziej cenią osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim niż osoby z wykształceniem wyższym; bardziej osoby w wieku do 18 do 25 lat niż osoby powyżej 25 lat. W zakresie antropologicznych motywów wyboru współmałżonka odpowiedzi różnicuje jedynie wiek respondentów. Dla osób w wieku od 18 do 25 lat antropologiczne motywy wyboru współmałżonka są ważniejsze niż dla osób powyżej 25 lat.

2. Psychologiczne motywy zawarcia małżeństwa

Psychologiczne motywy zawarcia małżeństwa łączą się z potrzebami podmiotu, dążeniem do podjęcia zadań małżeńskich i rodzinnych, istnieniem przedmiotu gratyfikującego oraz przeświadczenia o możliwości gratyfikacji¹⁴. W przypadku zawarcia małżeństwa niezbędna jest świadomość swoich możliwości oraz spotkanie i poznanie partnera. Wówczas może rodzić się przeświadczenie o możliwości zaspokojenia potrzeb, osiągnięcia celów i realizacji zadań związanych z życiem małżeńskim i rodzinnym.

Na poziomie psychicznym istotną rolę odgrywa atrakcyjność partnerów, która wzmacnia atrakcyjność samego zawarcia małżeństwa. Wzrasta ona wraz ze stopniem ich podobieństwa w zakresie różnych wymiarów całokształtu ich zachowania. W świetle dotychczasowych badań trwałości małżeństwa i zadowolenia z niego sprzyja podobieństwo partnerów pod względem cech psychicznych, cech osobowości, światopoglądu oraz obrazu siebie. Na podobieństwo partnerów pod względem cech psychicznych składają się podobne postawy, wyznawane wartości, pełnione role, a także podobny poziom inteligencji¹⁵. Jednak większe znaczenie od realnego podobieństwa posiada podobieństwo zakładane, stwierdzone na podstawie subiektywnego spostrzeżenia czy przeświadczenia partnerów¹⁶. Dla jakości i funkcjonowania małżeństwa znaczenie ma także wzajemny układ typów charakteru¹⁷.

Powodzeniu małżeństwa sprzyja podobieństwo, zgodność lub przynajmniej uzupełnianie się zainteresowań współmałżonków. Wspólne za-

¹⁴ Por. J. Reykowski. *Z zagadnień psychologii motywacji*. Warszawa: WSiP 1977 s. 93-94.

¹⁵ J. Rostowski. *Zarys psychologii małżeństwa: psychologiczne uwarunkowania dobrego związku małżeńskiego*. Warszawa: PWN 1987 s. 98-105.

¹⁶ Tamże s. 150-200.

¹⁷ Tamże s. 200-217.

interesowania sprzyjają kształtowaniu się silnej więzi przyjaźni między małżonkami¹⁸. Poznanie zainteresowań współmałżonka sprzyja wzajemnemu spędzaniu czasu i budowaniu relacji małżeńskiej, a ich nieznamość może być powodem oddalania się małżonków¹⁹. Wiąż przyjacielska małżonków, zbudowana na fundamencie wspólnych zainteresowań, stabilizuje związek oraz pomaga w przewyżczeniu trudności²⁰.

Już w okresie narzeczeństwa kształtuje się psychiczna więź między przyszłymi małżonkami, stanowiąca jeden z głównych czynników konstytuujących małżeństwo. Jest ona wyrazem osobowego zjednoczenia małżonków i umożliwia rozwój współodczuwania na płaszczyźnie emocjonalnej, współrozumienia na poziomie intelektualnym oraz prowadzi do współdziałania²¹. Respondentom postawiono pytanie, jak ważne były dla nich motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 16.

Tabela 16. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych

Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Liczę na to, że dzięki małżeństwu będę szczęśliwa/y	13	1,7	14	1,8	27	3,5	111	14,4	275	35,6	330	42,7	2	0,3	772	100,0
Dostrzegam w małżeństwie sakramentalnym sens mojego życia	11	1,4	26	3,4	52	6,7	172	22,3	258	33,4	249	32,3	4	0,5	772	100,0
W małżeństwie sakramentalnym oczekuję poczucia bezpieczeństwa	8	1,0	9	1,2	26	3,4	129	16,7	282	36,5	310	40,2	8	1,0	772	100,0
Czuję się do tego gotowa/y	3	0,4	7	0,9	13	1,7	116	15,0	247	32,0	380	49,2	6	0,8	772	100,0

¹⁸ Tamże s. 364 n.

¹⁹ E. Sujak. *Kontakt psychiczny w małżeństwie i rodzinie*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1991 s. 76.

²⁰ Rostowski. *Zarys psychologii małżeństwa* s. 366.

²¹ M. Ryś. *Psychologia małżeństwa w zarysie*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN 1999 s. 58-64.

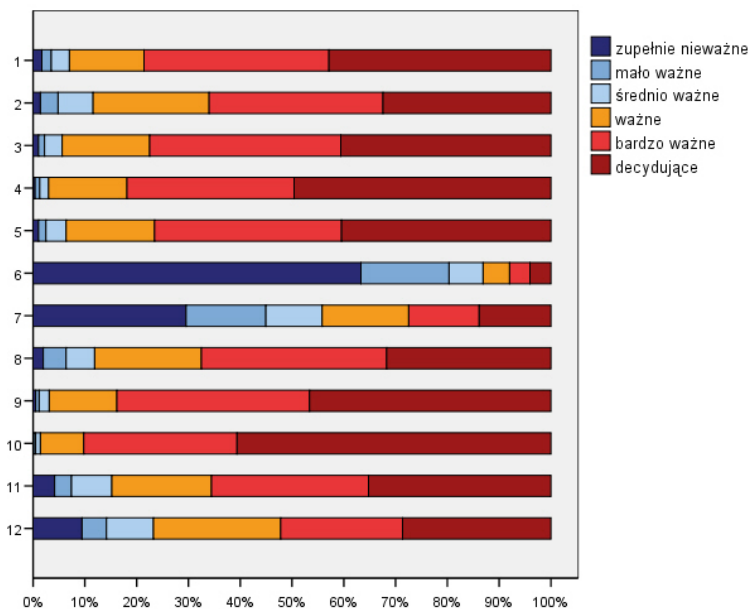
Chcę doświadczać opieki współmałżonka	8	1,0	11	1,4	30	3,9	131	17,0	277	35,9	310	40,2	5	0,6	772	100,0
Przez zawarcie małżeństwa chcę opuścić moją trudną sytuację rodzinną	483	62,6	130	16,8	50	6,5	39	5,1	30	3,9	31	4,0	9	1,2	772	100,0
Nie chcę zostać samotną osobą	226	29,3	118	15,3	83	10,8	128	16,6	104	13,5	106	13,7	7	0,9	772	100,0
Decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego daje mi zadowolenie	15	1,9	34	4,4	42	5,4	158	20,5	274	35,5	243	31,5	6	0,8	772	100,0
Pragnę opiekować się współmałżonkiem	4	0,5	5	0,6	15	1,9	100	13,0	285	36,9	357	46,2	6	0,8	772	100,0
Oboje z partnerem tego pragniemy	1	0,1	3	0,4	7	0,9	64	8,3	227	29,4	465	60,2	5	0,6	772	100,0
Długo znamy się z partnerem	32	4,1	25	3,2	60	7,8	148	19,2	233	30,2	271	35,1	3	0,4	772	100,0
Zależy na tym mojemu partnerowi	72	9,3	36	4,7	69	8,9	187	24,2	179	23,2	218	28,2	11	1,4	772	100,0

Zaprezentowane w tabeli 16 wyniki wskazują, że dla 60,2% respondentów decydującym motywem psychologicznym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest wspólne pragnienie zawarcia małżeństwa przez obojga partnerów, dla 49,2% badanych motywem decydującym jest poczucie własnej gotowości do zawarcia małżeństwa, a dla 46,2% badanych decydującym motywem jest pragnienie opiekowania się współmałżonkiem. 42,7% badanych uznało za motyw decydujący o zawarciu małżeństwa oczekiwanie, że w małżeństwie będą szczęśliwi, 40,2% respondentów uznało za decydujące oczekiwanie w małżeństwie sakramentalnym poczucia bezpieczeństwa i tyleż samo za decydujące uznało pragnienie doświadczania opieki współmałżonka w małżeństwie. 35,1% narzeczonych zdecydowało się na zawarcie małżeństwa, gdyż długo znają się z partnerem, 32,3% zdecydowało się na zawarcie małżeństwa, gdyż dostrzega w małżeństwie sakramentalnym sens swojego życia, a 31,5% twierdzi, że decydującym motywem było zadowolenie, jakie daje im decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Aż 28,2% respondentów wyraziło przekonanie, że decydującym motywem zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest to, że zależy na tym partnerowi. Dla 13,7% narzeczonych motywem decydującym o zawarciu małżeństwa sakramentalnego jest dążenie, by

nie zostać osobą samotną, a dla 4,0% narzeczonych motywem decydującym jest pragnienie opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej przez zawarcie małżeństwa.

Bardzo ważnym motywem zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla 36,9% badanych jest pragnienie opiekowania się współmałżonkiem, dla 36,5% respondentów bardzo ważnym motywem jest oczekiwanie poczucia bezpieczeństwa w małżeństwie, a dla 35,9% badanych bardzo ważne jest pragnienie doświadczania opieki współmałżonka. Według 35,6% narzeczonych bardzo ważnym motywem zawarcia małżeństwa jest liczenie na to, że dzięki małżeństwu będą szczęśliwi, a dla 35,5% badanych bardzo ważnym motywem jest zadowolenie, jakie daje decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego. 33,4% respondentów uważa za bardzo ważny motyw zawarcia małżeństwa dostrzeganie w nim sensu swego życia, dla 32,0% badanych bardzo ważne jest poczucie, że są gotowi do zawarcia małżeństwa sakramentalnego, dla 30,2% narzeczonych bardzo ważna jest długa znajomość z partnerem, a dla 29,4% bardzo ważne jest wspólne pragnienie małżeństwa. Aż 23,2% respondentów stwierdziło, że bardzo ważnym motywem zawarcia małżeństwa jest to, że zależy na tym partnerowi, 13,5% za bardzo ważny motyw uznało niechęć pozostania samotną osobą, a 3,9% przez zawarcie małżeństwa chce opuścić swoją trudną sytuację rodzinną.

24,2% respondentów za ważny motyw zawarcia małżeństwa sakramentalnego uważa to, że zależy na tym partnerowi, 22,3% za ważny motyw uznaje dostrzeganie w małżeństwie sensu swego życia, a 19,2% twierdzi, że ważnym dla nich motywem jest zadowolenie, jakie daje zawarcie małżeństwa sakramentalnego. Dla 19,2% narzeczonych ważnym motywem zawarcia małżeństwa jest długa znajomość z partnerem, dla 17,0% pragnienie doświadczania opieki współmałżonka, dla 16,7% oczekiwanie poczucia bezpieczeństwa w małżeństwie sakramentalnym, a dla 16,6% niechęć pozostania samotną osobą. 15,0% respondentów uważa, że zawarcie małżeństwa jest dla nich ważne, gdyż czują się do tego gotowi, 14,4% uważa podobnie, gdyż liczą, że dzięki małżeństwu będą szczęśliwi, a 13,0% za ważny motyw uważa pragnienie opiekowania się współmałżonkiem. Narzeczeni rzadko uważają za ważny motyw wspólnego pragnienia małżeństwa (8,3%) oraz pragnienie opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej przez zawarcie małżeństwa (5,1%). Wyniki ilustruje wykres 17.

- 1 - Liczę na to, że dzięki małżeństwu będę szczęśliwa/y
 2 - Dostrzegam w małżeństwie sakramentalnym sens mojego życia
 3 - W małżeństwie sakramentalnym oczekuję poczucia bezpieczeństwa
 4 - Czuję się do tego gotowa/y
 5 - Chcę doświadczać opieki współmałżonka
 6 - Przez zawarcie małżeństwa chcę opuścić moją trudną sytuację rodzinną
 7 - Nie chcę zostać samotną osobą
 8 - Decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego daje mi zadowolenie
 9 - Pragnę opiekować się współmałżonkiem
 10 - Oboje z partnerem tego pragniemy
 11 - Długo znamy się z partnerem
 12 - Zależy na tym mojemu partnerowi

Wykres 17. Rozkład motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności

Pozostali respondenci uznali motywy psychologiczne za średnio i mało ważne albo zupełnie nieważne. Narzeczeni najczęściej wskazywali jako motyw zupełnie nieważny przy zawieraniu małżeństwa sakramentalnego chęć opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej (62,6%) oraz niechęć pozostania samotną osobą (29,3%). Te same motywy respondenci uznawali także dość często za mało ważne. Narzeczonych zapytano, na ile

motywy psychologiczne były dla nich ważne w wyborze współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 17.

Tabela 17. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów psychologicznych wyboru współmałżonka u narzeczonych

Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Podoba mi się sposób myślenia partnera	7	0,9	10	1,3	38	4,9	216	28,0	324	42,0	173	22,4	4	0,5	772	100,0
Podoba mi się styl bycia partnera	7	0,9	12	1,6	45	5,8	207	26,8	302	39,1	192	24,9	7	0,9	772	100,0
Cenię u partnera umiejętność wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty	7	0,9	9	1,2	31	4,0	146	18,9	306	39,6	268	34,7	5	0,6	772	100,0
Odpowiada mi światopogląd partnera	8	1,0	7	0,9	37	4,8	173	22,4	313	40,5	229	29,7	5	0,6	772	100,0
Pozytywnie wpływa na mnie optymizm partnera	9	1,2	6	0,8	31	4,0	161	20,9	302	39,1	256	33,2	7	0,9	772	100,0
Dostrzegam wzajemne uzupełnianie się naszych osobowości	3	0,4	4	0,5	16	2,1	130	16,8	280	36,3	329	42,6	10	1,3	772	100,0
Dostrzegam u partnera podobne do moich cechy charakteru	15	1,9	23	3,0	70	9,1	186	24,1	262	33,9	208	26,9	8	1,0	772	100,0
Czuję się rozumiana/y przez partnera	5	0,6	10	1,3	23	3,0	140	18,1	314	40,7	271	35,1	9	1,2	772	100,0
Czuję, że jestem kochana/y przez partnera	1	0,1	2	0,3	9	1,2	60	7,8	200	25,9	493	63,9	7	0,9	772	100,0
Mamy z partnerem wspólne zainteresowania, upodobania	15	1,9	14	1,8	60	7,8	195	25,3	281	36,4	197	25,5	10	1,3	772	100,0
Cenię szczerość partnera	5	0,6	3	0,4	15	1,9	66	8,5	282	36,5	394	51,0	7	0,9	772	100,0
Podoba mi się, że partner akceptuje moje opinie	3	0,4	4	0,5	31	4,0	148	19,2	307	39,8	271	35,1	8	1,0	772	100,0
Wybieram partnera, gdyż dobrze go poznałam/em	6	0,8	1	0,1	26	3,4	131	17,0	261	33,8	339	43,9	8	1,0	772	100,0

Łączy mnie z partnerem więź uczuciowa	2	0,3	1	0,1	4	0,5	46	6,0	206	26,7	505	65,4	8	1,0	772	100,0
Cenię u partnera umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami	3	0,4	3	0,4	26	3,4	118	15,3	297	38,5	315	40,8	10	1,3	772	100,0
Partner wyczuwa moje potrzeby	5	0,6	8	1,0	36	4,7	170	22,0	275	35,6	267	34,6	11	1,4	772	100,0
Mam poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera	4	0,5	4	0,5	22	2,8	81	10,5	251	32,5	402	52,1	8	1,0	772	100,0
Mam zaufanie do partnera	2	0,3	3	0,4	9	1,2	54	7,0	213	27,6	483	62,6	8	1,0	772	100,0
Czuję się akceptowana/y przez partnera	1	0,1	4	0,5	9	1,2	72	9,3	226	29,3	450	58,3	10	1,3	772	100,0
Łączy mnie z partnerem więź przyjaźni	7	0,9	5	0,6	11	1,4	86	11,1	269	34,8	385	49,9	9	1,2	772	100,0
Cenię zdolność słuchania u partnera	2	0,3	9	1,2	20	2,6	135	17,5	309	40,0	286	37,0	11	1,4	772	100,0
Łatwo mi współdziałać z partnerem w załatwianiu codziennych spraw	2	0,3	7	0,9	25	3,2	148	19,2	309	40,0	273	35,4	8	1,0	772	100,0
Przebywanie z partnerem sprawia mi radość	0	0,0	2	0,3	7	0,9	53	6,9	244	31,6	457	59,2	9	1,2	772	100,0
Cenię cechy charakteru mojego partnera	1	0,1	3	0,4	11	1,4	104	13,5	326	42,2	316	40,9	11	1,4	772	100,0
Doświadczam opiekuńczości partnera	1	0,1	4	0,5	12	1,6	91	11,8	294	38,1	359	46,5	11	1,4	772	100,0

Z tabeli 17 wynika, że dla respondentów decydującymi motywami psychologicznymi wyboru współmałżonka są najczęściej: łącząca narzeczonych więź uczuciowa (65,4%), poczucie bycia kochanym przez partnera (63,9%), posiadanie zaufania do partnera (62,6%) oraz radość, jaką sprawia przebywanie z partnerem (59,2%). 58,3% badanych stwierdza, że decydującym motywem wyboru współmałżonka jest dla nich poczucie bycia akceptowanym przez partnera, 52,1% respondentów za motyw decydujący uważa poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera, 51,0% badanych za decydującą uznaje szczerłość partnera, a 49,9% więź przyjaźni, jaka łączy ich z partnerem. Dla narzeczonych decydującym motywem wyboru współmałżonka jest często także doświadczanie opiekuńczości

partnera (46,5%), dobre poznanie partnera (43,9%), docenianie jego cech charakteru (40,9%) oraz umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami przez partnera (40,8%). Nieco rzadziej o wyborze współmałżonka decydowały takie motywy, jak: zdolność słuchania u partnera (37,0%), łatwość współdziałania z partnerem w załatwianiu codziennych spraw (35,4%), poczucie bycia rozumianym (35,1%), docenianie umiejętności wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty (34,7%), wyczuwanie przez partnera potrzeb respondentów (34,6%).

Bardzo ważnymi motywami psychologicznymi wyboru współmałżonka są najczęściej: docenianie cech charakteru partnera (42,2%), upodobanie w sposobie myślenia partnera (42,0%), poczucie bycia rozumianym (40,7%), odpowiadający światopogląd partnera (40,5%), zdolność słuchania u partnera (40,0%) oraz łatwość współdziałania z partnerem w załatwianiu codziennych spraw (40,0%). Narzeczeni jako bardzo ważny motyw wyboru współmałżonka wymieniają także upodobanie w tym, że partner akceptuje ich opinie (39,8%), docenianie umiejętności wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty (39,6%), upodobanie w stylu bycia partnera (39,1%), pozytywne oddziaływanie na nich optymizmu partnera (39,1%), umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami przez partnera (38,5%) oraz doświadczanie jego opiekuńczości (38,1%). Respondenci do bardzo ważnych motywów wyboru współmałżonka nieco rzadziej zaliczają posiadanie więzi przyjaźni z partnerem (34,8%), dobre poznanie partnera (33,8%), poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera (32,5%), radość, jaką daje im przebywanie z partnerem (31,6%), poczucie bycia akceptowanym przez partnera (29,3%), posiadanie zaufania do partnera (27,6%), więź uczuciową z partnerem (26,7%) oraz poczucie bycia kochanym przez partnera (25,9%).

Pośród ważnych motywów wyboru współmałżonka respondenci wymieniają najczęściej upodobanie w sposobie myślenia partnera (28,0%) i w jego stylu bycia (26,8%), wspólne z partnerem zainteresowania, upodobania (25,3%) podobne do własnych cechy charakteru partnera (24,1%), odpowiadający im światopogląd partnera (22,4%), wyczuwanie potrzeb respondentów przez partnera (22,0%) oraz pozytywny wpływ optymizmu partnera (20,9%). Narzeczeni nieco rzadziej pośród ważnych motywów wyboru współmałżonka wymieniają: upodobanie w tym, że partner akceptuje ich opinie (19,2%), łatwość współdziałania z partnerem w załatwianiu codziennych spraw (19,2%), umiejętność wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty (18,9%), poczucie bycia rozumianym przez partnera (18,1%), zdolność słuchania u partnera (17,5%), dobre poznanie partnera (17,0%), wzajemne uzupełnianie się osobowości (16,8%) oraz umiejętność dzielenia się przez partnera własnymi przeżyciami (15,3%). Pośród mało

ważnych i zupełnie nieważnych motywów wyboru współmałżonka narzeczeni najczęściej wymieniają dostrzeganie u partnera podobnych do własnych cech charakteru (4,9%) oraz posiadanie z partnerem wspólnych zainteresowań i upodobań (3,7%).

W toku analizy dokonano opisu sumarycznego ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka z zastosowaniem indeksów. Na podstawie punktowanych odpowiedzi dla każdej osoby obliczono indeks, odpowiadający średniej z punktów przyznanych stwierdzeniom należącym do kategorii motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Analogiczną procedurę zastosowano do kategorii motywów wyboru współmałżonka.

W całej grupie badanych obliczono statystyki opisowe rozkładów dla uzyskanych indeksów. Dla indeksu motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa uzyskano średnią $M=3,57$ przy odchyleniu standardowym $SD=0,659$, co sytuuje wynik na skali odpowiedzi pośrodku między „ważne” a „bardzo ważne”. Natomiast dla indeksu motywów psychologicznych wyboru współmałżonka – średnią $M=4,14$ przy odchyleniu standardowym $SD=0,613$, co stawia wynik powyżej odpowiedzi „bardzo ważne”. Histogramy przedstawiające uzyskane wyniki ilustrują wykresy A 5 i A 6. Rozkłady wyników są skośne ujemnie. Uzyskane wyniki wskazują, że narzeczeni wysoko cenią motyw psychologiczne, jednak ważniejsze są dla nich psychologiczne motyw wyboru współmałżonka niż motyw zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

W analizie uwzględniono oddziaływanie zmiennych niezależnych na ważność motywów psychologicznych dla narzeczonych. Sprawdzono, czy płeć różnicuje motyw psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano w parach narzeczonych, stosując test znaków rangowanych Wilcozona. Wyniki prezentuje tabela 18.

Tabela 18. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów

Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Liczę na to, że dzięki małżeństwu będę szczęśliwa/y	K	386	0	4,27	0,73	-0,425	0,671
	M	384	2	4,28	0,75		
Dostrzegam w małżeństwie sakramentalnym sens mojego życia	K	384	2	4,01	0,81	-1,690	0,091
	M	384	2	3,93	0,85		
W małżeństwie sakramentalnym oczekuję poczucia bezpieczeństwa	K	382	4	4,38	0,67	-5,936	0,000
	M	382	4	4,06	0,77		

Czuję się do tego gotowa/y	K	384	2	4,40	0,69	-0,769	0,442
	M	382	4	4,37	0,70		
Chcę doświadczać opieki współmałżonka	K	383	3	4,28	0,72	-2,402	0,016
	M	384	2	4,16	0,78		
Przez zawarcie małżeństwa chcę opuścić moją trudną sytuację rodzinną	K	379	7	0,52	0,71	-1,082	0,279
	M	384	2	0,40	0,53		
Nie chcę zostać samotną osobą	K	382	4	1,65	1,53	-3,150	0,002
	M	383	3	2,31	1,70		
Decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego daje mi zadowolenie	K	385	1	4,00	0,81	-0,973	0,331
	M	381	5	3,98	0,83		
Pragnę opiekować się współmałżonkiem	K	384	2	4,32	0,69	-1,447	0,148
	M	382	4	4,40	0,66		
Oboje z partnerem tego pragniemy	K	384	2	4,59	0,48	-0,932	0,351
	M	383	3	4,54	0,52		
Długo znamy się z partnerem	K	385	1	4,01	0,90	-0,263	0,792
	M	384	2	4,02	0,87		
Zależy na tym mojemu partnerowi	K	381	5	3,49	1,08	-1,710	0,087
	M	380	6	3,73	1,12		

Z tabeli 18 wynika, iż pomiędzy narzeczonymi w parach uzyskano trzy istotne statystycznie różnice w zakresie ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dla kobiet ważniejsze niż dla mężczyzn jest oczekiwanie w małżeństwie sakramentalnym poczucia bezpieczeństwa ($Z = -5,936$; $p < 0,001$) oraz pragnienie doświadczenia opieki współmałżonka ($Z = -2,402$; $p = 0,016$). Natomiast mężczyźni bardziej niż kobiety nie chcą pozostać samotnymi osobami ($Z = -3,150$; $p = 0,002$).

Spośród motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla narzeczonych najważniejsze jest wspólne pragnienie jego zawarcia. Motyw ten najwyżej cenią zarówno kobiety ($Me = 4,59$), jak i mężczyźni ($Me = 4,54$). Najmniej znaczącym motywem psychologicznym zawarcia małżeństwa jest dla narzeczonych chęć opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej przez zawarcie małżeństwa. Motyw ten jest najmniej znaczący zarówno dla kobiet ($Me = 0,52$), jak i dla mężczyzn ($Me = 0,40$). Analogicznego porównania dokonano dla motywów psychologicznych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 19.

Tabela 19. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a płeć respondentów

Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Podoba mi się sposób myślenia partnera	K	384	2	3,76	0,74	-1,431	0,153
	M	384	2	3,88	0,73		
Podoba mi się styl bycia partnera	K	382	4	3,77	0,78	-2,106	0,035
	M	383	3	3,92	0,75		
Cenię u partnera umiejętność wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty	K	384	2	4,12	0,78	-1,023	0,306
	M	383	3	4,14	0,70		
Odpowiada mi światopogląd partnera	K	384	2	4,03	0,75	-1,094	0,274
	M	383	3	3,99	0,74		
Pozytywnie wpływa na mnie optymizm partnera	K	383	3	4,15	0,74	-1,964	0,050
	M	382	4	4,03	0,75		
Dostrzegam wzajemne uzupełnianie się naszych osobowości	K	382	4	4,31	0,71	-0,771	0,440
	M	380	6	4,27	0,71		
Dostrzegam u partnera podobne do moich cechy charakteru	K	382	4	3,79	0,82	-0,466	0,641
	M	382	4	3,83	0,89		
Czuję się rozumiana/y przez partnera	K	382	4	4,20	0,73	-0,849	0,396
	M	381	5	4,12	0,71		
Czuję, że jestem kochana/y przez partnera	K	383	3	4,64	0,46	-0,906	0,365
	M	382	4	4,58	0,49		
Mamy z partnerem wspólne zainteresowania, upodobania	K	382	4	3,84	0,79	-1,690	0,091
	M	380	6	3,79	0,81		
Cenię szczerość partnera	K	382	4	4,46	0,61	-0,146	0,884
	M	383	3	4,44	0,62		
Podoba mi się, że partner akceptuje moje opinie	K	383	3	4,17	0,73	-0,470	0,639
	M	381	5	4,13	0,72		
Wybieram partnera, gdyż dobrze go poznałam/em	K	382	4	4,27	0,74	-0,704	0,482
	M	382	4	4,31	0,72		
Łączy mnie z partnerem więź uczuciowa	K	383	3	4,67	0,43	-2,216	0,027
	M	381	5	4,60	0,48		
Cenię u partnera umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami	K	381	5	4,22	0,73	-2,110	0,035
	M	381	5	4,31	0,69		
Partner wyczuwa moje potrzeby	K	381	5	4,12	0,77	-0,262	0,794
	M	380	6	4,06	0,76		
Mam poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera	K	382	4	4,58	0,49	-5,858	0,000
	M	382	4	4,29	0,70		
Mam zaufanie do partnera	K	381	5	4,62	0,47	-0,897	0,370
	M	383	3	4,58	0,49		
Czuję się akceptowana/y przez partnera	K	381	5	4,56	0,50	-0,824	0,410
	M	381	5	4,52	0,56		

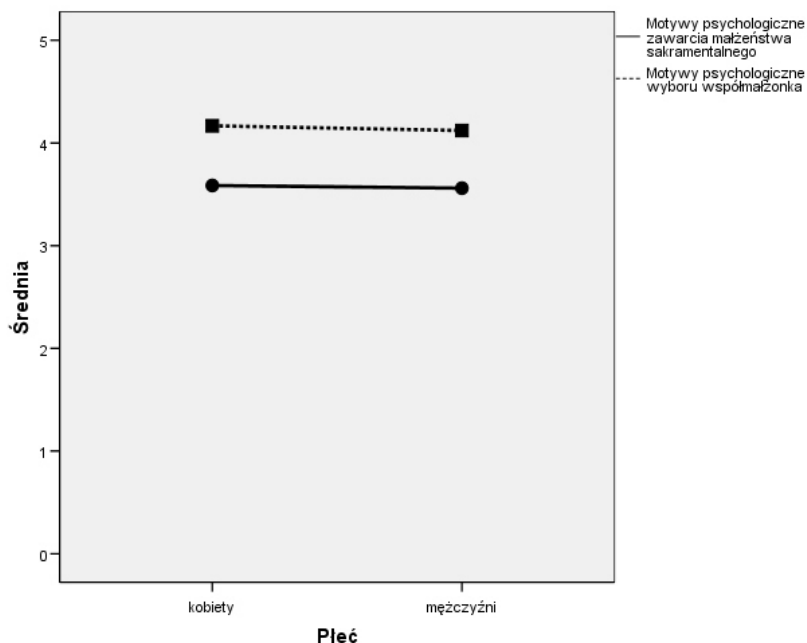
Łączy mnie z partnerem więź przyjaźni	K	381	5	4,51	0,54	-4,663	0,000
	M	382	4	4,32	0,72		
Cenię zdolność słuchania u partnera	K	380	6	4,20	0,72	-0,235	0,814
	M	381	5	4,21	0,72		
Łatwo mi współdziałać z partnerem w załatwianiu codziennych spraw	K	382	4	4,15	0,74	-0,290	0,772
	M	382	4	4,16	0,71		
Przebywanie z partnerem sprawia mi radość	K	380	6	4,63	0,46	-3,657	0,000
	M	383	3	4,50	0,56		
Cenię cechy charakteru mojego partnera	K	380	6	4,35	0,67	-1,483	0,138
	M	381	5	4,26	0,66		
Doświadczam opiekuńczości partnera	K	380	6	4,45	0,61	-3,180	0,001
	M	381	5	4,31	0,67		

Tabela 19 informuje, że między narzeczonymi w parach, w zakresie ważności motywów psychologicznych wyboru współmałżonka, występuje osiem istotnych statystycznie różnic. Spośród motywów wyboru współmałżonka kobiety wyżej niż mężczyźni cenią poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera ($Z = -5,858$; $p < 0,001$), więź przyjaźni, jaką łączy je z partnerem ($Z = -4,663$; $p < 0,001$), doświadczanie opiekuńczości partnera ($Z = -3,180$; $p = 0,001$), radość, jaką sprawia im przebywanie z partnerem ($Z = -3,657$; $p < 0,001$), więź uczuciową łączącą ich z partnerem ($Z = -2,216$; $p = 0,027$) oraz pozytywne oddziaływanie optymizmu partnera ($Z = -1,964$; $p = 0,050$). Dla mężczyzn natomiast ważniejsze jest docenianie umiejętności dzielenia się własnymi przeżyciami przez partnerki ($Z = -2,110$; $p = 0,035$) oraz upodobanie w stylu bycia partnerki ($Z = -2,106$; $p = 0,035$).

Spośród motywów psychologicznych wyboru współmałżonka kobiety najbardziej cenią więź uczuciową z partnerem ($Me = 4,67$), poczucie bycia kochaną ($Me = 4,64$) oraz radość przebywania z partnerem ($Me = 4,63$), a najmniej ważne jest dla nich upodobanie w sposobie myślenia partnera ($Me = 3,76$). Dla mężczyzn, podobnie jak dla kobiet, najważniejszym motywem jest posiadanie więzi uczuciowej z partnerką ($Me = 4,60$), poczucie bycia kochanym ($Me = 4,58$) oraz zaufanie do partnerki ($Me = 4,58$). Najmniej ważnym motywem dla mężczyzn jest posiadanie wspólnych zainteresowań i upodobań z partnerką ($Me = 3,79$).

W celu oceny różnic między narzeczonymi w globalnych wskaźnikach ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka, wyniki odpowiednich indeksów porównano w parach przy pomocy testu dla zmiennych zależnych t Studenta. Okazało się, że w obu rodzajach motywów nie występują różnice istotne statystycznie. Narzeczeni w parach nie różnią się od siebie w ocenach ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru

współmałżonka (zob. tabela A 4). Oznacza to, że kobiety i mężczyźni, kierują się podobnymi motywami psychologicznymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Jednak zarówno kobiety, jak i mężczyźni bardziej cenią motyw wyboru współmałżonka niż motyw zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Różnice prezentuje wykres 18.

Wykres 18. Średnie ocen globalnych ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn

W celu stwierdzenia poziomu zgodności ocen ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka, dokonano analizy korelacji między narzeczonymi w parach. Uzyskano korelacje istotne statystycznie zarówno dla motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($r=0,43$; $p<0,001$), jak i dla motywów wyboru współmałżonka ($r=0,45$; $p<0,001$). Uzyskane korelacje były istotne statystycznie, ale na średnim poziomie (zob. wykres A 31, A 34). Zależności te prezentują wykresy rozrzutu (zob. wykres A 7 i A 8). Można stwierdzić, że w parach narzeczonych istnieje względna zbieżność pomiędzy ocenami ważności motywów psychologicznych, zarówno w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i motywów wyboru współmałżonka.

Następnie sprawdzono, czy ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego różnicuje wiek respondentów. Porównania dokonano przy pomocy testu U Manna-Whitney'a. Wyniki prezentuje tabela 20.

Tabela 20. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów

Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Liczę na to, że dzięki małżeństwu będę szczęśliwa/y	18 – 25 lat	320	1	4,45	0,64	-5,104	0,000
	pow. 25 lat	444	1	4,13	0,77		
Dostrzegam w małżeństwie sakramentalnym sens mego życia	18 – 25 lat	319	2	4,18	0,78	-4,163	0,000
	pow. 25 lat	443	2	3,80	0,86		
W małżeństwie sakramentalnym oczekuję poczucia bezpieczeństwa	18 – 25 lat	319	2	4,39	0,67	-4,484	0,000
	pow. 25 lat	440	5	4,10	0,76		
Czuję się do tego gotowa/y	18 – 25 lat	320	1	4,49	0,59	-3,342	0,001
	pow. 25 lat	440	5	4,30	0,73		
Chcę doświadczać opieki współmałżonka	18 – 25 lat	320	1	4,39	0,68	-4,631	0,000
	pow. 25 lat	441	4	4,08	0,78		
Przez zawarcie małżeństwa chcę opuścić moją trudną sytuację rodzinną	18 – 25 lat	318	3	0,51	0,75	-1,397	0,162
	pow. 25 lat	439	6	0,43	0,56		
Nie chcę zostać samotną osobą	18 – 25 lat	317	4	1,73	1,62	-1,278	0,201
	pow. 25 lat	442	3	2,10	1,62		
Decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego daje mi zadowolenie	18 – 25 lat	319	2	4,10	0,83	-2,324	0,020
	pow. 25 lat	441	4	3,89	0,80		
Pragnę opiekować się współmałżonkiem	18 – 25 lat	318	3	4,51	0,54	-5,178	0,000
	pow. 25 lat	442	3	4,23	0,73		
Oboje z partnerem tego pragniemy	18 – 25 lat	319	2	4,70	0,42	-5,504	0,000
	pow. 25 lat	442	3	4,45	0,62		
Długo znamy się z partnerem	18 – 25 lat	320	1	4,16	0,84	-3,142	0,002
	pow. 25 lat	443	2	3,86	0,94		
Zależy na tym mojemu partnerowi	18 – 25 lat	317	4	3,71	1,11	-1,336	0,181
	pow. 25 lat	438	7	3,53	1,10		

Z tabeli 20 wynika, że wiek różnicuje w sposób istotny statystycznie motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego aż w dziewięciu przypadkach, zawsze na korzyść młodszej grupy respondentów. Respondenci w wieku od 18 do 25 lat bardziej od respondentów powyżej 25 cenią wspólne z partnerem pragnienie zawarcia mał-

żeństwa ($Z = -5,504$; $p < 0,001$), pragnienie opiekowania się współmałżonkiem ($Z = -5,178$; $p < 0,001$), oczekiwanie bycia szczęśliwym w małżeństwie ($Z = -5,104$; $p < 0,001$), oczekiwanie poczucia bezpieczeństwa w małżeństwie ($Z = -4,484$; $p < 0,001$) oraz dostrzeganie w małżeństwie sakramentalnym sensu swego życia ($Z = -4,163$; $p < 0,001$). Dla młodszej grupy respondentów ważniejsze jest także pragnienie doświadczania opieki współmałżonka ($Z = -4,631$; $p < 0,001$), poczucie bycia gotowym do zawarcia małżeństwa ($Z = -3,342$; $p = 0,001$), długa znajomość z partnerem ($Z = -3,142$; $p = 0,002$) oraz zadowolenie, jakie daje im decyzja o zawarciu małżeństwa sakramentalnego ($Z = -2,324$; $p = 0,020$). Dla obu grup respondentów najważniejszym motywem psychologicznym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest wspólne z partnerem pragnienie zawarcia małżeństwa, a najmniej ważnym motywem jest dążenie do opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej. Analogicznego porównania dokonano w przypadku motywów psychologicznych wyboru współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 21.

Tabela 21. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a wiek respondentów

Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Podoba mi się sposób myślenia partnera	18 – 25 lat	317	4	3,90	0,74	-1,896	0,058
	pow. 25 lat	445	0	3,76	0,73		
Podoba mi się styl bycia partnera	18 – 25 lat	315	6	3,97	0,75	-2,554	0,011
	pow. 25 lat	444	1	3,76	0,76		
Cenię u partnera umiejętność wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty	18 – 25 lat	316	5	4,28	0,72	-3,795	0,000
	pow. 25 lat	445	0	4,01	0,74		
Odpowiada mi światopogląd partnera	18 – 25 lat	317	4	4,14	0,71	-3,202	0,001
	pow. 25 lat	444	1	3,89	0,77		
Pozytywnie wpływa na mnie optymizm partnera	18 – 25 lat	316	5	4,21	0,71	-3,171	0,002
	pow. 25 lat	443	2	3,97	0,77		
Dostrzegam wzajemne uzupełnianie się naszych osobowości	18 – 25 lat	315	6	4,33	0,70	-1,120	0,263
	pow. 25 lat	441	4	4,26	0,71		
Dostrzegam u partnera podobne do moich cechy charakteru	18 – 25 lat	314	7	3,81	0,85	-0,452	0,651
	pow. 25 lat	444	1	3,80	0,86		
Czuję się rozumiana/y przez partnera	18 – 25 lat	314	7	4,30	0,69	-3,825	0,000
	pow. 25 lat	443	2	4,04	0,73		
Czuję, że jestem kochana/y przez partnera	18 – 25 lat	316	5	4,68	0,43	-3,124	0,002
	pow. 25 lat	443	2	4,55	0,52		

Mamy z partnerem wspólne zainteresowania, upodobania	18 – 25 lat	314	7	3,86	0,79	-0,795	0,426
	pow. 25 lat	442	3	3,79	0,80		
Cenię szczerść partnera	18 – 25 lat	315	6	4,49	0,56	-1,395	0,163
	pow. 25 lat	444	1	4,42	0,65		
Podoba mi się, że partner akceptuje moje opinie	18 – 25 lat	316	5	4,24	0,73	-2,521	0,012
	pow. 25 lat	442	3	4,07	0,73		
Wybieram partnera, gdyż dobrze go poznałam/em	18 – 25 lat	315	6	4,39	0,70	-2,708	0,007
	pow. 25 lat	443	2	4,21	0,74		
Łączy mnie z partnerem więź uczuciowa	18 – 25 lat	316	5	4,71	0,41	-3,508	0,000
	pow. 25 lat	442	3	4,57	0,49		
Cenię u partnera umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami	18 – 25 lat	316	5	4,35	0,69	-2,344	0,019
	pow. 25 lat	440	5	4,20	0,72		
Partner wyczuwa moje potrzeby	18 – 25 lat	313	8	4,24	0,75	-3,631	0,000
	pow. 25 lat	442	3	3,95	0,78		
Mam poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera	18 – 25 lat	314	7	4,58	0,50	-4,577	0,000
	pow. 25 lat	444	1	4,34	0,69		
Mam zaufanie do partnera	18 – 25 lat	313	8	4,69	0,43	-3,733	0,000
	pow. 25 lat	445	0	4,53	0,54		
Czuję się akceptowana/y przez partnera	18 – 25 lat	315	6	4,62	0,47	-2,913	0,004
	pow. 25 lat	441	4	4,48	0,60		
Łączy mnie z partnerem więź przyjaźni	18 – 25 lat	315	6	4,48	0,59	-2,032	0,042
	pow. 25 lat	442	3	4,38	0,67		
Cenię zdolność słuchania u partnera	18 – 25 lat	314	7	4,29	0,69	-2,743	0,006
	pow. 25 lat	441	4	4,12	0,72		
Łatwo mi współdziałać z partnerem w załatwianiu codziennych spraw	18 – 25 lat	315	6	4,24	0,71	-2,460	0,014
	pow. 25 lat	443	2	4,08	0,73		
Przebywanie z partnerem sprawia mi radość	18 – 25 lat	315	6	4,68	0,43	-4,585	0,000
	pow. 25 lat	442	3	4,48	0,58		
Cenię cechy charakteru mojego partnera	18 – 25 lat	313	8	4,40	0,62	-2,923	0,003
	pow. 25 lat	442	3	4,24	0,69		
Doświadczam opiekuńczości partnera	18 – 25 lat	313	8	4,49	0,57	-3,627	0,000
	pow. 25 lat	442	3	4,30	0,68		

Tabela 21 informuje, że zmienna wieku narzeczonych różnicuje w sposób istotny statystycznie aż dwadzieścia motywów psychologicznych wyboru współmałżonka, zawsze na korzyść młodszej grupy respondentów. Dla narzeczonych w wieku od 18 do 25 lat w wyborze współmałżonka ważniejsza, niż dla narzeczonych powyżej 25 lat, jest radość, jaką daje przebywanie z partnerem ($Z = -4,585$; $p < 0,001$), poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera ($Z = -4,577$; $p < 0,001$), poczucie bycia rozumianym przez partnera ($Z = -3,825$; $p < 0,001$), umiejętność wyrażania uczuć partnera poprzez słowa i gesty ($Z = -3,795$; $p < 0,001$), posiadanie zaufania do partnera ($Z = -3,733$; $p < 0,001$), doświadczanie opiekuńczości partnera ($Z = -3,627$; $p < 0,001$), wyczuwanie potrzeb przez partnera ($Z = -3,631$; $p < 0,001$) oraz więź uczuciowa łącząca partnerów ($Z = -3,508$; $p < 0,001$).

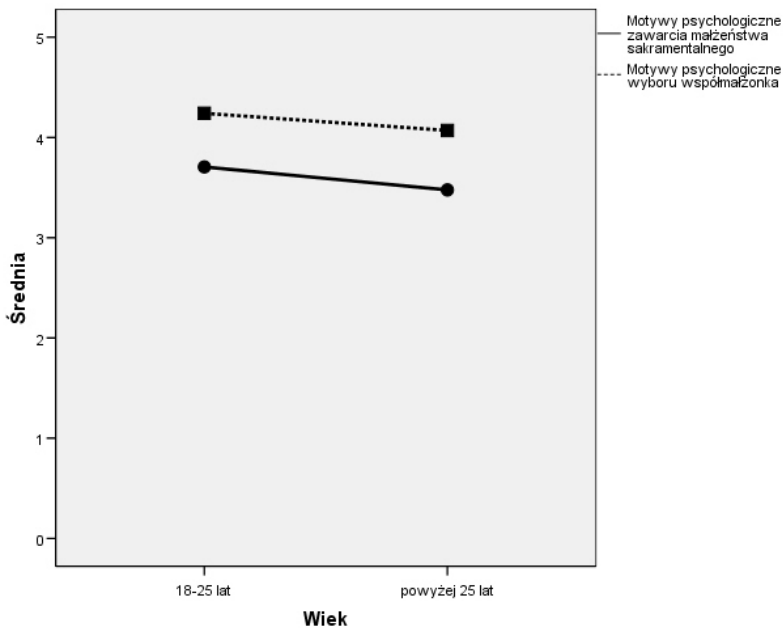
Respondenci w wieku od 18 do 25 lat w wyborze współmałżonka wyżej niż respondenci powyżej 25 lat cenią odpowiadający im światopogląd partnera ($Z = -3,202$; $p = 0,001$), pozytywne oddziaływanie na nich optymizmu partnera ($Z = -3,171$; $p = 0,002$), poczucie bycia kochanym przez partnera ($Z = -3,124$; $p = 0,002$), cechy charakteru partnera ($Z = -2,923$; $p = 0,003$), poczucie bycia akceptowanym ($Z = -2,913$; $p = 0,004$), zdolność słuchania u partnera ($Z = -2,743$; $p = 0,006$) oraz dobre poznanie partnera ($Z = -2,708$; $p = 0,007$). Dla narzeczonych z młodszej grupy ważniejsze jest upodobanie stylu bycia partnera ($Z = -2,554$; $p = 0,011$), upodobanie w tym, że partner akceptuje ich opinie ($Z = -2,521$; $p = 0,012$), łatwość współdziałania z partnerem w załatwianiu codziennych spraw ($Z = -2,460$; $p = 0,014$), docenianie umiejętności dzielenia się własnymi przeżyciami przez partnera ($Z = -2,344$; $p = 0,019$) oraz więź przyjaźni łącząca ich z partnerem ($Z = -2,032$; $p = 0,042$).

Dla narzeczonych w wieku od 18 do 25 lat najważniejszymi motywami wyboru współmałżonka są więź uczuciowa z partnerem ($Me = 4,71$) oraz posiadanie zaufania wobec partnera ($Me = 4,69$), natomiast najmniej ważne jest dostrzeganie u partnera podobnych do swoich cech charakteru ($Me = 3,81$). Respondenci powyżej 25 lat najbardziej cenią więź uczuciową z partnerem ($Me = 4,57$) oraz poczucie bycia kochanym przez partnera ($Me = 4,55$), a najmniej upodobanie w sposobie myślenia oraz stylu bycia partnera ($Me = 3,76$). W obu grupach wiekowych stosunkowo niskopląsował się motyw posiadania wspólnych z partnerem zainteresowań i upodobań, który w grupie młodszej wyniósł $Me = 3,86$, a w grupie starszej $Me = 3,79$. Za pomocą testu t Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów psychologicznych u osób w wieku od 18 do 25 lat oraz powyżej 25 lat. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 22.

Tabela 22. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a wiek respondentów

Rodzaj motywów	Wiek						t	df	p
	18-25 lat			powyżej 25 lat					
	N	M	SD	N	M	SD			
Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	321	3,70	0,576	445	3,48	0,698	4,985	750	0,000
Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	317	4,24	0,552	445	4,07	0,645	3,943	734	0,000

Z tabeli 22 wynika, że zarówno w przypadku psychologicznych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i w przypadku motywów wyboru współmałżonka odnotowano różnice istotne statystycznie. W obu badanych wskaźnikach grupa młodsza uzyskała wyniki wyższe, co wskazuje, iż osoby w wieku od 18 do 25 lat bardziej cenią zarówno motyw psychologiczny zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(750)=4,985$; $p<0,001$), jak również psychologiczne motywów wyboru współmałżonka ($t(734)=3,943$; $p<0,001$). Opisywane różnice prezentuje wykres 19.

Wykres 19. Średnie ocen globalnych ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów

W analizach uwzględniono oddziaływanie wykształcenia na ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano z zastosowaniem testu U Manna-Whitney'a. Wyniki prezentuje tabela 23.

Tabela 23. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów

Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Liczę na to, że dzięki małżeństwu będę szczęśliwa/y	P – Z – Ś	354	2	4,40	0,68	-4,099	0,000
	wyższe	411	0	4,15	0,77		
Dostrzegam w małżeństwie sakramentalnym sens mojego życia	P – Z – Ś	354	2	4,20	0,76	-5,451	0,000
	wyższe	409	2	3,73	0,89		
W małżeństwie sakramentalnym oczekuję poczucia bezpieczeństwa	P – Z – Ś	352	4	4,31	0,71	-2,533	0,011
	wyższe	409	2	4,16	0,75		
Czuję się do tego gotowa/y	P – Z – Ś	353	3	4,44	0,64	-1,887	0,059
	wyższe	409	2	4,33	0,73		
Chcę doświadczać opieki współmałżonka	P – Z – Ś	354	2	4,36	0,69	-4,240	0,000
	wyższe	408	3	4,08	0,78		
Przez zawarcie małżeństwa chcę opuścić moją trudną sytuację rodzinną	P – Z – Ś	351	5	0,64	0,96	-5,696	0,000
	wyższe	407	4	0,33	0,45		
Nie chcę zostać samotną osobą	P – Z – Ś	353	3	2,63	1,85	-4,686	0,000
	wyższe	408	3	1,57	1,39		
Decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego daje mi zadowolenie	P – Z – Ś	351	5	4,15	0,77	-3,673	0,000
	wyższe	410	1	3,82	0,85		
Pragnę opiekować się współmałżonkiem	P – Z – Ś	352	4	4,47	0,59	-4,069	0,000
	wyższe	409	2	4,25	0,71		
Oboje z partnerem tego pragniemy	P – Z – Ś	353	3	4,62	0,47	-2,333	0,020
	wyższe	409	2	4,51	0,56		
Długo znamy się z partnerem	P – Z – Ś	355	1	4,23	0,78	-5,355	0,000
	wyższe	409	2	3,73	1,02		
Zależy na tym mojemu partnerowi	P – Z – Ś	347	9	3,92	1,07	-4,007	0,000
	wyższe	409	2	3,37	1,08		

Tabela 23 informuje, że narzeczeni z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią motywów psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż narzeczeni z wykształceniem wyższym. Różnice istotne statystycznie występują aż w jedenastu motywach psychologicznych zawarcia małżeństwa. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią dostrzeganie w małżeństwie sakramentalnym sensu swego życia ($Z = -5,451$; $p < 0,001$), długą znajomość z partnerem ($Z = -5,355$; $p < 0,001$) oraz pragnienie opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej poprzez zawarcie małżeństwa ($Z = -5,696$; $p < 0,001$). Dla tej grupy narzeczonych ważniejsze jest, aby nie pozostać samotną osobą ($Z = -4,686$; $p < 0,001$), pragnienie doświadczenia opieki współmałżon-

ka ($Z = -4,240$; $p < 0,001$), oczekiwanie, że w małżeństwie będą szczęśliwi ($Z = -4,099$; $p < 0,001$), pragnienie opiekowania się współmałżonkiem ($Z = -4,069$; $p < 0,001$) oraz fakt, że na zawarciu małżeństwa sakramentalnego zależy partnerowi ($Z = -4,007$; $p < 0,001$). Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim wyżej cenią zadowolenie, jakie daje im decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($Z = -3,673$; $p < 0,001$), oczekiwanie poczucia bezpieczeństwa w małżeństwie sakramentalnym ($Z = -2,533$; $p = 0,011$) oraz wspólne z partnerem pragnienie zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($Z = -2,333$; $p = 0,020$).

Dla respondentów z obu grup najważniejszym motywem zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest wspólne z partnerem pragnienie zawarcia małżeństwa. Jednak motyw ten jest ważniejszy dla osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ($Me = 4,62$) niż dla osób z wykształceniem wyższym ($Me = 4,51$). Najmniej znaczącym motywem psychologicznym zawarcia małżeństwa jest dla narzeczonych pragnienie opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej poprzez zawarcie małżeństwa. Motyw ten jednak jest ważniejszy dla respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ($Me = 0,64$) niż dla respondentów z wykształceniem wyższym ($Me = 0,33$).

Przedstawione wyniki pozwalają dostrzec wyraźną zależność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego od wykształcenia respondentów. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym oraz średnim bardziej cenią motyw psychologiczny zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż osoby z wykształceniem wyższym. Analogicznego porównania odpowiedzi narzeczonych ze względu na wykształcenie dokonano dla motywów psychologicznych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 24.

Tabela 24. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów

Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Podoba mi się sposób myślenia partnera	P – Z – Ś	354	2	3,88	0,72	-1,481	0,138
	wyższe	409	2	3,77	0,74		
Podoba mi się styl bycia partnera	P – Z – Ś	353	3	3,94	0,74	-2,060	0,039
	wyższe	407	4	3,76	0,77		
Cenię u partnera umiejętność wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty	P – Z – Ś	354	2	4,13	0,73	-0,204	0,838
	wyższe	409	2	4,13	0,75		

Odpowiada mi światopogląd partnera	P – Z – Ś	353	3	4,03	0,72	-0,770	0,442
	wyższe	409	2	3,98	0,78		
Pozytywnie wpływa na mnie optymizm partnera	P – Z – Ś	352	4	4,13	0,70	-1,064	0,287
	wyższe	408	3	4,05	0,79		
Dostrzegam wzajemne uzupełnianie się naszych osobowości	P – Z – Ś	349	7	4,25	0,69	-1,155	0,248
	wyższe	408	3	4,32	0,73		
Dostrzegam u partnera podobne do moich cechy charakteru	P – Z – Ś	353	3	3,92	0,80	-2,415	0,016
	wyższe	407	4	3,70	0,92		
Czuję się rozumiana/y przez partnera	P – Z – Ś	351	5	4,16	0,71	-0,152	0,879
	wyższe	407	4	4,16	0,73		
Czuję, że jestem kochana/y przez partnera	P – Z – Ś	352	4	4,58	0,49	-1,194	0,232
	wyższe	408	3	4,63	0,46		
Mamy z partnerem wspólne zainteresowania, upodobania	P – Z – Ś	351	5	3,85	0,77	-0,458	0,647
	wyższe	406	5	3,79	0,83		
Cenię szczerść partnera	P – Z – Ś	351	5	4,46	0,60	-0,404	0,687
	wyższe	409	2	4,44	0,62		
Podoba mi się, że partner akceptuje moje opinie	P – Z – Ś	352	4	4,18	0,71	-0,992	0,321
	wyższe	407	4	4,11	0,75		
Wybieram partnera, gdyż dobrze go poznałam/em	P – Z – Ś	351	5	4,36	0,69	-2,190	0,029
	wyższe	408	3	4,22	0,76		
Łączy mnie z partnerem więź uczuciowa	P – Z – Ś	351	5	4,60	0,47	-1,441	0,149
	wyższe	408	3	4,66	0,44		
Cenię u partnera umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami	P – Z – Ś	349	7	4,29	0,69	-0,865	0,387
	wyższe	408	3	4,24	0,73		
Partner wyczuwa moje potrzeby	P – Z – Ś	349	7	4,11	0,76	-0,839	0,401
	wyższe	407	4	4,06	0,78		
Mam poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera	P – Z – Ś	352	4	4,45	0,63	-0,348	0,728
	wyższe	407	4	4,44	0,65		
Mam zaufanie do partnera	P – Z – Ś	353	3	4,60	0,48	-0,019	0,985
	wyższe	407	4	4,60	0,48		
Czuję się akceptowana/y przez partnera	P – Z – Ś	350	6	4,53	0,54	-0,256	0,798
	wyższe	407	4	4,54	0,53		
Łączy mnie z partnerem więź przyjaźni	P – Z – Ś	352	4	4,39	0,68	-1,111	0,267
	wyższe	406	5	4,45	0,61		
Cenię zdolność słuchania u partnera	P – Z – Ś	350	6	4,23	0,70	-0,801	0,423
	wyższe	406	5	4,18	0,72		
Łatwo mi współdziałać z partnerem w załatwianiu codziennych spraw	P – Z – Ś	352	4	4,15	0,71	-0,245	0,806
	wyższe	407	4	4,15	0,74		
Przebywanie z partnerem sprawia mi radość	P – Z – Ś	353	3	4,53	0,53	-1,215	0,224
	wyższe	405	6	4,59	0,48		

Cenię cechy charakteru mojego partnera	P – Z – Ś	351	5	4,28	0,68	-0,956	0,339
	wyższe	405	6	4,33	0,65		
Doświadczam opiekuńczości partnera	P – Z – Ś	350	6	4,34	0,65	-1,332	0,183
	wyższe	406	5	4,42	0,65		

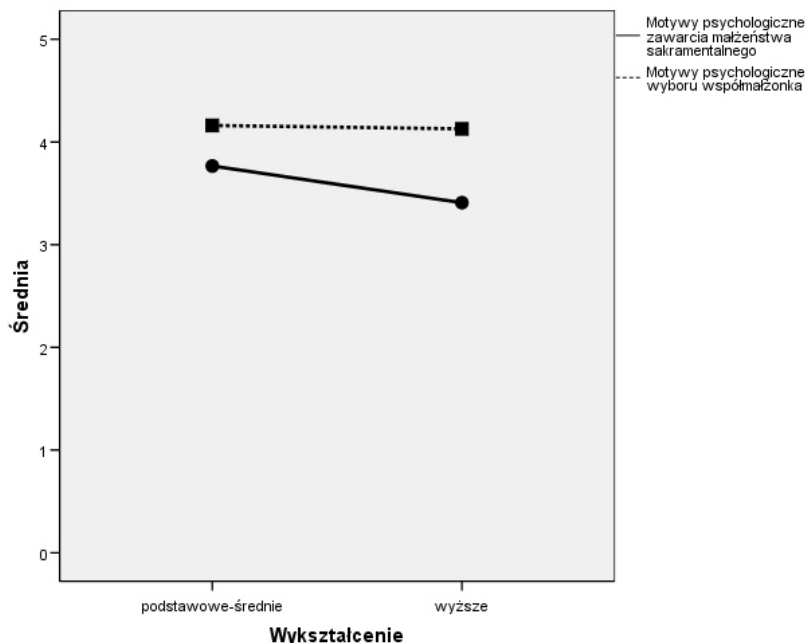
Z tabeli 24 wynika, że wykształcenie różnicuje w sposób istotny statystycznie motywy psychologiczne wyboru współmałżonka tylko w trzech przypadkach. Dla respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym oraz średnim ważniejsze niż dla respondentów z wykształceniem wyższym jest dostrzeganie u partnera podobnych do swoich cech charakteru ($Z = -2,415$; $p = 0,016$), wybór partnera ze względu na jego dobre poznanie ($Z = -2,190$; $p = 0,029$) oraz upodobanie w stylu bycia partnera ($Z = -2,060$; $p = 0,039$).

Najważniejszym motywem psychologicznym wyboru współmałżonka jest dla respondentów istniejąca między partnerami więź uczuciowa. Motyw ten nieco wyżej cenią osoby z wykształceniem wyższym ($Me = 4,66$) niż osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ($Me = 4,60$). Obie grupy badanych wysoko cenią także zaufanie do partnera ($Me = 4,60$). Najmniej ważnym motywem wyboru współmałżonka dla narzeczonych z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim jest posiadanie wspólnych z partnerem zainteresowań i upodobań ($Me = 3,85$). Motyw ten jest podobnie mało ceniony także przez osoby z wykształceniem wyższym ($Me = 3,79$), jednak najmniej ważne dla tej grupy jest dostrzeganie u partnera podobnych do swoich cech charakteru ($Me = 3,70$). Z przedstawionych danych wynika, że wykształcenie nieznacznie różnicuje motywy psychologiczne wyboru współmałżonka. Za pomocą testu *t* Studenta porównano globalne indeksy ważności motywów psychologicznych u respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim oraz u respondentów z wykształceniem wyższym. Wyniki prezentuje tabela 25.

Tabela 25. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a wykształcenie respondentów

Rodzaj motywów	Wykształcenie	N	M	SD	t	df	p
Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	P – Z – Ś	356	3,77	0,594	7,832	764	0,000
	wyższe	411	3,41	0,667			
Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	P – Z – Ś	354	4,16	0,593	0,744	761	0,457
	wyższe	409	4,13	0,630			

Z tabeli 25 wynika, że różnicę istotną statystycznie odnotowano tylko w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim uzyskali wyższe wyniki, co pozwala stwierdzić, iż bardziej cenią oni motyw zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(764)=7,832$; $p<0,001$). Opisywane różnice prezentuje wykres 20.

Wykres 20. Średnie ocen globalnych ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie

W dalszych analizach sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Do porównań zastosowano test Kruskala-Wallisa. Wyniki przedstawia tabela 26.

Tabela 26. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary

Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Liczę na to, że dzięki małżeństwu będę szczęśliwa/y	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,46	0,62	33,719	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	4,24	0,75		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,64	0,93		
Dostrzegam w małżeństwie sakramentalnym sens mojego życia	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,46	0,62	105,501	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	3,76	0,83		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	2,96	1,22		
W małżeństwie sakramentalnym oczekuję poczucia bezpieczeństwa	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,39	0,65	51,701	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	4,24	0,72		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,21	0,99		
Czuję się do tego gotowa/y	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,46	0,62	14,261	0,001
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	4,39	0,69		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,97	0,82		
Chcę doświadczać opieki współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,31	0,72	15,065	0,001
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,22	0,74		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,71	0,92		
Przez zawarcie małżeństwa chcę opuścić moją trudną sytuację rodzinną	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	0,50	0,73	0,981	0,612
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	0,44	0,58		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,44	0,60		
Nie chcę zostać samotną osobą	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	1,98	1,71	1,591	0,451
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	1,88	1,56		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	2,57	1,75		

Decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego daje mi zadowolenie	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,18	0,78	21,902	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	3,96	0,80		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,30	1,00		
Pragnę opiekować się współmałżonkiem	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,40	0,64	14,644	0,001
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	4,39	0,66		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,88	0,84		
Oboje z partnerem tego pragniemy	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,64	0,46	17,031	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,56	0,50		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	4,22	0,78		
Długo znamy się z partnerem	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,00	0,98	6,953	0,031
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	4,04	0,85		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,58	0,92		
Zależy na tym mojemu partnerowi	głęboko wierzący i praktykujący	226	5	3,69	1,09	1,360	0,507
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	3,58	1,11		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,50	1,18		

Z tabeli 26 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi w zakresie dziewięciu motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dla respondentów wraz z nasileniem stosunku do wiary ważniejsze jest dostrzeżenie w małżeństwie sakramentalnym sensu swojego życia ($\chi^2(2)=105,501$; $p<0,001$), oczekiwanie w nim poczucia bezpieczeństwa ($\chi^2(2)=51,701$; $p<0,001$), liczenie na to, że dzięki małżeństwu będą szczęśliwi ($\chi^2(2)=33,719$; $p<0,001$), zadowolenie, jakie daje im decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($\chi^2(2)=21,902$; $p<0,001$) oraz wspólne z partnerem pragnienie zawarcia małżeństwa ($\chi^2(2)=17,031$; $p<0,001$). Stosunek do wiary różnicuje także odpowiedzi badanych w zakresie takich motywów, jak: pragnienie doświadczania opieki współmałżonka ($\chi^2(2)=15,065$; $p=0,001$), pragnienie opiekowania się współmałżonkiem ($\chi^2(2)=14,644$; $p=0,001$), poczucie gotowości do zawarcia małżeństwa ($\chi^2(2)=14,261$; $p=0,001$) oraz długa znajomość z partnerem ($\chi^2(2)=6,953$; $p=0,031$). Na podstawie przytoczonych danych można stwierdzić, że stosunek do wiary wyraźnie różnicuje ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramen-

talnego dla narzeczonych. W przypadku ośmiu wyżej wymienionych motywów dostrzec można najwyższe ich nasilenie u osób głęboko wierzących i praktykujących, słabsze u osób wierzących, ale słabo praktykujących, a najsłabsze u osób słabo wierzących i niewierzących. Jedyne w przypadku doceniania długiej znajomości z partnerem prawidłowość ta nie w pełni się sprawdza.

Dla wszystkich grup respondentów najważniejszym motywem zawarcia małżeństwa jest wspólne pragnienie tego wraz z partnerem. Dla narzeczonych głęboko wierzących i praktykujących motyw ten jest jednak ważniejszy ($Me=4,64$) niż dla narzeczonych wierzących, ale słabo praktykujących ($Me=4,56$) oraz dla słabo wierzących i niewierzących ($Me=4,22$). Respondenci głęboko wierzący i praktykujący wysoko cenią dostrzeganie w małżeństwie sakramentalnym sensu swego życia, oczekiwanie poczucia bezpieczeństwa w małżeństwie sakramentalnym oraz oczekiwanie, że w małżeństwie będą szczęśliwi ($Me=4,46$). Motywem najmniej ważnym dla wszystkich grup respondentów jest pragnienie opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej przez zawarcie małżeństwa. Respondenci stosunkowo wysoko cenią motyw niepozostania samotną osobą. Jest on szczególnie ważny dla osób słabo wierzących i niewierzących ($Me=2,57$). Można stwierdzić, że im bardziej pozytywny stosunek do wiary u respondentów, tym bardziej cenią oni motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Analogenicznie do motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów psychologicznych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawiono w tabeli 27.

Tabela 27. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary

Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Podoba mi się sposób myślenia partnera	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	3,85	0,79	0,241	0,887
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	3,80	0,71		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,81	0,73		
Podoba mi się styl bycia partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	3,85	0,80	0,097	0,953
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	3,85	0,74		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,79	0,78		

Cenię u partnera umiejętność wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,18	0,75	3,930	0,140
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	4,13	0,71		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,88	0,88		
Odpowiada mi światopogląd partnera	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,19	0,75	11,008	0,004
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	3,92	0,73		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,89	0,80		
Pozytywnie wpływa na mnie optymizm partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,09	0,76	1,383	0,501
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,10	0,73		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,92	0,80		
Dostrzegam wzajemne uzupełnianie się naszych osobowości	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,32	0,71	3,763	0,152
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	4,29	0,70		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,07	0,80		
Dostrzegam u partnera podobne do moich cechy charakteru	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	3,97	0,86	3,357	0,187
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	3,76	0,83		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,67	0,97		
Czuję się rozumiana/y przez partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,24	0,71	5,097	0,078
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	4,15	0,72		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,89	0,76		
Czuję, że jestem kochana/y przez partnera	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,64	0,45	10,990	0,004
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	4,62	0,47		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,33	0,72		
Mamy z partnerem wspólne zainteresowania, upodobania	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	3,99	0,78	8,098	0,017
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	3,77	0,80		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	3,56	0,88		
Cenię szczerłość partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,50	0,55	15,996	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,46	0,60		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,03	0,81		

Podoba mi się, że partner akceptuje moje opinie	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,16	0,71	2,703	0,259
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	4,16	0,73		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,91	0,81		
Wybieram partnera, gdyż dobrze go poznałam/em	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	4,34	0,70	5,240	0,073
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,29	0,73		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,00	0,79		
Łączy mnie z partnerem więź uczuciowa	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,61	0,47	11,335	0,003
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	4,67	0,43		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,38	0,69		
Cenię u partnera umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,35	0,68	8,553	0,014
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,26	0,70		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,94	0,86		
Partner wyczuwa moje potrzeby	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,18	0,78	4,831	0,089
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	4,07	0,74		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	3,82	0,99		
Mam poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,44	0,64	8,190	0,017
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	4,48	0,60		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,16	0,75		
Mam zaufanie do partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,60	0,47	1,547	0,461
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	4,60	0,47		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,50	0,59		
Czuję się akceptowana/y przez partnera	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	4,57	0,50	2,227	0,328
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	4,53	0,53		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,42	0,73		
Łączy mnie z partnerem więź przyjaźni	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,40	0,66	0,205	0,902
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	4,43	0,64		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,43	0,68		

Cenię zdolność słuchania u partnera	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,27	0,68	3,929	0,140
	wierzący, słabo praktykujący	463	8	4,18	0,71		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,00	0,85		
Łatwo mi współdziałać z partnerem w załatwianiu codziennych spraw	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,22	0,70	3,196	0,202
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	4,14	0,73		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,00	0,83		
Przebywanie z partnerem sprawia mi radość	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,60	0,47	4,933	0,085
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	4,56	0,49		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,39	0,67		
Cenię cechy charakteru mojego partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,34	0,65	1,640	0,441
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	4,30	0,66		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,19	0,75		
Doświadczam opiekuńczości partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,41	0,66	5,156	0,076
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	4,39	0,64		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,16	0,71		

Tabela 27 informuje, że stosunek do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi respondentów w zakresie siedmiu motywów psychologicznych wyboru współmałżonka, takich jak: docenianie szczerości partnera ($\chi^2(2)=15,996$; $p<0,001$), występowanie więzi uczuciowej z partnerem ($\chi^2(2)=11,335$; $p=0,003$), odpowiadający badanym światopogląd partnera ($\chi^2(2)=11,008$; $p=0,004$), poczucie bycia kochanym przez partnera ($\chi^2(2)=10,990$; $p=0,004$), umiejętność dzielenia się przez partnera własnymi przeżyciami ($\chi^2(2)=8,553$; $p=0,014$), poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera ($\chi^2(2)=8,190$; $p=0,017$) oraz posiadanie z partnerem wspólnych zainteresowań i upodobań ($\chi^2(2)=8,098$; $p=0,017$).

Dla narzeczonych głęboko wierzących i praktykujących najważniejszym motywem psychologicznym wyboru współmałżonka jest poczucie bycia kochanym przez partnera ($Me=4,64$), a najmniej ważnym jest upodobanie w sposobie myślenia oraz stylu bycia partnera ($Me=3,85$). Respondenci wierzący, ale słabo praktykujący najbardziej cenią więź uczuciową z partnerem ($Me=4,67$), a najmniej ważne jest dla nich dostrzeganie u partnera podobnych do swoich cech charakteru ($Me=3,76$). Natomiast dla ba-

danych deklarujących się jako słabo wierzący i niewierzący najważniejsze jest posiadanie zaufania do partnera ($Me=4,50$), a najmniej ważne upodobanie w jego sposobie myślenia ($Me=3,81$). Z przedstawionych danych wynika, że stosunek do wiary częściowo różnicuje motywów psychologicznych wyboru współmałżonka. W trzech grupach wyróżnionych ze względu na stosunek do wiary obliczono wskaźniki globalne. Następnie uzyskane indeksy porównano z zastosowaniem analizy wariancji oraz testów *post-hoc* Tukey'a. Wyniki prezentuje tabela 28.

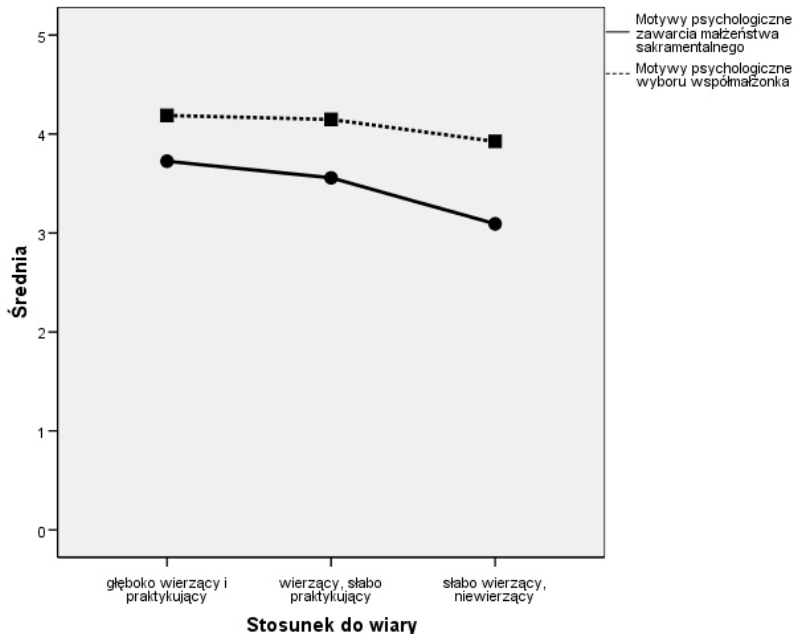
Tabela 28. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a stosunek respondentów do wiary

Rodzaj motywów	Stosunek do wiary	N	M	SD	F	p	Testy post hoc		
							GWP – WSP	WSP – SWN	GWP – SWN
Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	głęboko wierzący i praktykujący	231	3,73	0,620	23,350	0,000	0,004	0,000	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	471	3,56	0,621					
	słabo wierzący, niewierzący	60	3,10	0,813					
Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	231	4,19	0,619	4,382	0,013	0,687	0,024	0,009
	wierzący, słabo praktykujący	468	4,15	0,589					
	słabo wierzący, niewierzący	59	3,93	0,736					

GWP – głęboko wierzący i praktykujący; WSP – wierzący, słabo praktykujący; SWN – słabo wierzący, niepraktykujący

Tabela 28 informuje, że osoby o różnym stosunku do wiary różnią się zarówno pod względem motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($F=23,350$; $p<0,001$), jak i pod względem motywów psychologicznych wyboru współmałżonka ($F=4,382$; $p=0,013$). W zakresie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego odnotowano istotne statystycznie różnice między wszystkimi grupami respondentów. Psychologiczne motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego najbardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące, mniej cenią je osoby wierzące, słabo praktykujące, a najmniej osoby słabo wierzące i niewierzące. Natomiast w zakresie motywów wyboru współmałżonka różnice istotne statystycznie odnotowano pomiędzy osobami głęboko wierzącymi i praktykującymi a słabo wierzącymi i niewierzącymi oraz wierzącymi, słabo praktykującymi a słabo wierzącymi i niewierzącymi. Psychologiczne motywów wyboru współmałżonka bardziej cenią osoby

głęboko wierzące i praktykujące oraz osoby wierzące, słabo praktykujące, a mniej osoby słabo wierzące i niewierzące. Przytoczone wyniki ilustruje wykres 21.

Wykres 21. Średnie ocen globalnych ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary

Z przedstawionych danych wynika, że oba rodzaje motywów narzeczni cenią w zależności od stosunku do wiary. Jednak oddziaływanie stosunku do wiary jest silniejsze w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Można przypuszczać, że osoby wierzące, słabo praktykujące oraz słabo wierzące i niewierzące są słabiej zmotywowane do zawarcia małżeństwa sakramentalnego i dlatego uzyskały niższe wyniki niż osoby głęboko wierzące i praktykujące. Sprawdzone także oddziaływanie rodziny pochodzenia respondentów na ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano stosując w tym celu test U Manna-Whitney'a. Wyniki prezentuje tabela 29.

Tabela 29. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Liczę na to, że dzięki małżeństwu będę szczęśliwa/y	pełna	608	2	4,27	0,74	-0,662	0,508
	niepełna	126	0	4,21	0,74		
Dostrzegam w małżeństwie sakramentalnym sens mojego życia	pełna	607	3	4,00	0,83	-1,757	0,079
	niepełna	126	0	3,77	0,87		
W małżeństwie sakramentalnym oczekuję poczucia bezpieczeństwa	pełna	603	7	4,25	0,73	-1,821	0,069
	niepełna	125	1	4,08	0,73		
Czuję się do tego gotowa/y	pełna	605	5	4,39	0,70	-0,514	0,607
	niepełna	125	1	4,34	0,66		
Chcę doświadczać opieki współmałżonka	pełna	606	4	4,21	0,75	-0,244	0,807
	niepełna	125	1	4,19	0,74		
Przez zawarcie małżeństwa chcę opuścić moją trudną sytuację rodzinną	pełna	602	8	0,44	0,60	-0,610	0,542
	niepełna	125	1	0,49	0,67		
Nie chcę zostać samotną osobą	pełna	606	4	1,81	1,62	-1,275	0,202
	niepełna	123	3	2,31	1,58		
Decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego daje mi zadowolenie	pełna	605	5	3,95	0,82	-0,628	0,530
	niepełna	126	0	4,02	0,79		
Pragnę opiekować się współmałżonkiem	pełna	604	6	4,37	0,68	-1,245	0,213
	niepełna	126	0	4,27	0,69		
Oboje z partnerem tego pragniemy	pełna	606	4	4,57	0,49	-1,272	0,203
	niepełna	126	0	4,50	0,56		
Długo znamy się z partnerem	pełna	607	3	4,00	0,89	-0,546	0,585
	niepełna	126	0	4,04	0,85		
Zależy na tym mojemu partnerowi	pełna	601	9	3,55	1,13	-1,015	0,310
	niepełna	126	0	3,69	1,05		

Wyniki zaprezentowane w tabeli 29 dowodzą, że nie uzyskano różnic istotnych statystycznie pomiędzy narzeczonymi ze względu na typ rodziny pochodzenia. Spośród motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla obu grup narzeczonych najważniejsze jest wspólne z partnerem pragnienie zawarcia małżeństwa, przy czym wyżej cenią ten motyw osoby z rodzin pełnych ($Me=4,57$) niż osoby z rodzin niepełnych ($Me=4,50$). Najmniej ważnym motywem psychologicznym dla obu grup badanych jest pragnienie opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej przez zawarcie małżeństwa. Motyw ten jest nieco ważniejszy dla osób z rodzin niepełnych ($Me=0,49$) niż dla osób z rodzin pełnych ($Me=0,44$).

W przeprowadzonych badaniach sprawdzono, czy motywy psychologiczne wyboru współmałżonka zależą od typu rodziny pochodzenia respondentów. Pomiędzy narzeczonymi nie występują różnice istotne statystycznie w wartościowaniu motywów wyboru współmałżonka ze względu na rodzinę pochodzenia. Dla respondentów z obu grup najważniejszym motywem psychologicznym wyboru współmałżonka jest posiadanie więzi uczuciowej z partnerem ($Me=4,63$; $Me=4,64$). Najmniej ważnymi motywami dla obu grup respondentów jest dostrzeganie u partnera podobnych do swoich cech charakteru ($Me=3,78$; $Me=3,85$) oraz posiadanie wspólnych zainteresowań i upodobań ($Me=3,80$; $Me=3,93$). Rodzina pochodzenia nie różnicuje motywów psychologicznych wyboru współmałżonka u narzeczonych (zob. tabela A 5). Wydaje się, że narzeczeni zbyt nisko cenią motyw posiadania wspólnych zainteresowań i upodobań. Za pomocą testu t Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów psychologicznych u osób pochodzących z rodzin pełnych i niepełnych. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 30.

Tabela 30. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a rodzina pochodzenia respondentów

Rodzaj motywów	Rodzina	N	M	SD	t	df	p
Motywy psychologiczne zawarcia sakramentu małżeństwa	pełna	610	3,55	0,671	-0,490	201	0,624
	niepełna	126	3,58	0,578			
Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	pełna	607	4,14	0,602	0,099	730	0,921
	niepełna	125	4,14	0,654			

Z tabeli 30 wynika, że pomiędzy osobami pochodzącymi z rodzin pełnych i osobami pochodzącymi z rodzin niepełnych nie odnotowano różnic istotnych statystycznie w zakresie motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak również motywów wyboru współmałżonka.

Można stwierdzić, że narzeczeni wysoko cenią psychologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Ważniejsze są jednak dla nich psychologiczne motywy wyboru współmałżonka niż motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego są dla narzeczonych ważne na poziomie $M=3,57$, co sytuuje wynik na skali pomiędzy punktami „ważne” a „bardzo ważne”. Dla motywów psychologicznych wyboru współmałżonka średnia wynosi $M=4,14$, co oznacza, że są one dla respondentów bardzo ważne. Odpowiedzi respondentów w zakresie motywów psy-

chologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego w sposób istotny statystycznie różnicuje trzy zmienne niezależne. Najwyżej różnicuje wyniki stosunek do wiary, niżej wykształcenie, a najniżej wiek. Głębsza wiara respondentów łączy się z silniejszym docenianiem psychologicznych motywów zawarcia małżeństwa. Motywy te są ważniejsze dla osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim niż dla osób z wykształceniem wyższym; ważniejsze dla osób w wieku od 18 do 25 lat, niż dla osób powyżej 25 lat. W zakresie psychologicznych motywów wyboru współmałżonka odpowiada różnicuje wyżej stosunek do wiary, a nieco niżej wiek. Im głębsza wiara respondentów, tym cenią oni psychologiczne motywy wyboru współmałżonka. Przeciwnie w przypadku wieku, osoby od 18 do 25 lat wyżej cenią motywy psychologiczne wyboru współmałżonka niż osoby powyżej 25 lat.

ROZDZIAŁ IV

RELIGIJNO-MORALNE MOTYWY ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO W ŚWIETLE WYPOWIEDZI NARZECZONYCH

Powszechnie małżeństwo, na wszystkich etapach rozwoju ludzkości, uchodziło za rzeczywistość związaną bezpośrednio z religią. Wysoka godność małżeństwa, przekraczająca sferę stosunków międzyludzkich, znajduje odzwierciedlenie w pojęciu „sakramentu natury” lub „prasakramentu”. Chrześcijaństwo darzy małżeństwo zawarte między ochrzczonymi jeszcze wyższą godnością – sakramentu Kościoła¹.

Wiara narzeczonych znacząco wzbogaca ich motywację do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Kształtuje ona sposób myślenia o życiu, wzbudza poczucie *sacrum* i pozwala przeżywać małżeństwo jako powołanie. Stanowi ważny punkt odniesienia w postępowaniu i skłania do poszanowania norm moralnych. Odniesienie do Boga wzmacnia godność osobistą małżonków i budzi w nich poczucie odpowiedzialności przed Bogiem za wspólne życie². Religijność motywuje narzeczonych i małżonków do wysiłku, aby dobrze przygotować się i godnie przyjąć sakrament małżeństwa oraz odpowiedzialnie realizować zadania z niego wynikające. Osoby religijne bardziej nastawione są na współdziałanie w związku, co prowadzi do pogłębienia wzajemnej więzi, a tym samym korzystnie wpływa na powodzenie małżeństwa³.

¹ M. Machinek. *Małżeństwo – dar, który zobowiązuje*. W: Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Sakrament. O Jana Pawła II teologii ciała*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1999 s. 256-257.

² J. Laskowski. *Odpowiedzialny wybór małżonka*. Warszawa: Oficyna Przekładu Powszechnego 1992 s. 34.

³ M. Ryś. *Psychologia małżeństwa i rodziny. Zarys problematyki*. Otwock: Wydawnictwo „Posłaniec” Misjonarzy Świętej Rodziny 1997 s. 32.

1. Religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Zawarcie małżeństwa sakramentalnego jest aktem religijnym. Ważne przyjęcie sakramentu małżeństwa wzmacnia i konsekruje małżonków. Bóg pieczętuje zgodę małżonków, poprzez którą oddają się oni sobie i przyjmują wzajemnie. Przymierze małżonków zostaje włączone w przymierze Boga z ludźmi, a miłość małżeńska włącza się w miłość Bożą⁴. Łaska sakramentu małżeństwa udoskonala miłość małżonków i umacnia ich nierozzerwalną jedność oraz uzdalnia do przyjęcia i chrześcijańskiego wychowania potomstwa⁵.

Dzięki łasce Chrystusa, płynącej z sakramentów chrztu, bierzowania i małżeństwa, chrześcijańscy małżonkowie są wzajemnie dla siebie i dla swoich dzieci świadkami wiary. Tworzą oni wspólnotę wiary – domowy Kościół, w której ma miejsce rozważanie słowa Bożego, dialog z Bogiem poprzez życie sakramentalne, ofiara życia i modlitwa (zob. FC 55-62). Respondentom postawiono pytanie o ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 31.

Tabela 31. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych

Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Chcę spełnić wolę Boga	31	4,0	25	3,2	71	9,2	218	28,2	206	26,7	212	27,5	9	1,2	772	100,0
Chcę przyjąć łaskę jaką daje sakrament małżeństwa	22	2,8	19	2,5	50	6,5	188	24,4	252	32,6	236	30,6	5	0,6	772	100,0
Chcę dążyć do świętości w małżeństwie	30	3,9	31	4,0	81	10,5	214	27,7	232	30,1	173	22,4	11	1,4	772	100,0

⁴ KKK 1639; KDK 48.

⁵ KKK 1641; KK 11, 41.

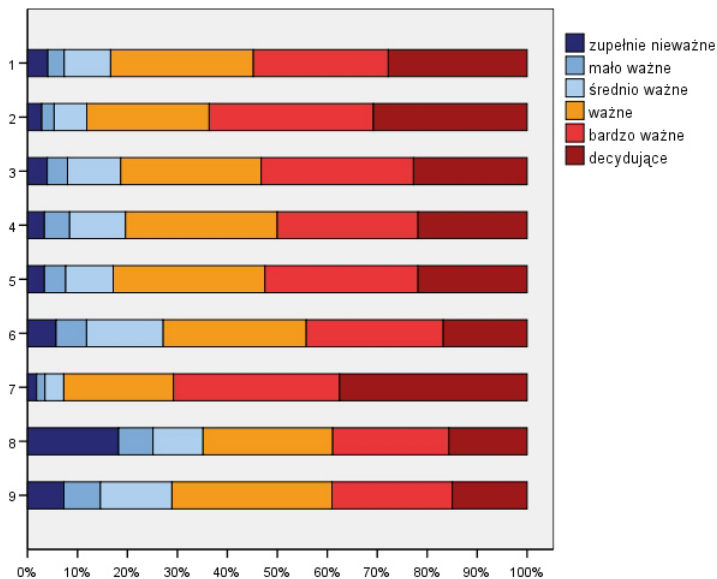
Chcę w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (spowiedź i Eucharystię)	26	3,4	39	5,1	86	11,1	234	30,3	217	28,1	168	21,8	2	0,3	772	100,0
Chcę być wiernym nauczaniu Kościoła	26	3,4	33	4,3	73	9,5	234	30,3	236	30,6	168	21,8	2	0,3	772	100,0
Zależy mi, abym w małżeństwie mogła/mógł modlić się razem ze współmałżonkiem	44	5,7	47	6,1	118	15,3	220	28,5	211	27,3	129	16,7	3	0,4	772	100,0
Chcę w małżeństwie wychowywać religijnie dzieci	14	1,8	13	1,7	29	3,8	169	21,9	256	33,2	289	37,4	2	0,3	772	100,0
Decyzję o zawarciu małżeństwa potwierdza mój kierownik duchowy	135	17,5	51	6,6	74	9,6	192	24,9	172	22,3	116	15,0	32	4,1	772	100,0
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chcę przyczynić się do rozwoju Kościoła	56	7,3	56	7,3	110	14,2	246	31,9	185	24,0	115	14,9	4	0,5	772	100,0

Wyniki zaprezentowane w tabeli 31 wskazują, że dla 37,4% badanych decydującym motywem zawarcia małżeństwa sakramentalnego było pragnienie wychowania religijnego dzieci w małżeństwie, a dla 30,6% respondentów decydujące było pragnienie przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa. Nieco rzadziej motywem decydującym o zawarciu małżeństwa sakramentalnego było pragnienie spełnienia woli Boga (27,5%), pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie (22,4%), pragnienie częstego przyjmowania w małżeństwie sakramentów świętych (21,8%) oraz pragnienie bycia wiernym nauczaniu Kościoła (21,8%). Jako decydujące o zawarciu małżeństwa respondenci wymieniali także pragnienie wspólnej modlitwy z współmałżonkiem (16,7%), potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego (15,0%) oraz pragnienie, aby przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie przyczynić się do rozwoju Kościoła (14,9%).

Za bardzo ważne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego narzeczeni uznają najczęściej pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie (33,2%), przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa (32,6%), bycia wiernym nauczaniu Kościoła (30,6%) oraz dążenia do świętości w małżeństwie (30,1%). Jako bardzo ważne motywy zawarcia małżeństwa narzeczeni wymieniają pragnienie, aby w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (28,1%), pragnienie wspólnej modlitwy ze współmałżonkiem (27,3%), pragnienie spełnienia woli Boga (26,7%), przyczynienie się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie (24,0%) oraz potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego (22,3%).

Ważnym motywem religijnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest przyczynienie się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie (31,9%), pragnienie częstego przyjmowania sakramentów świętych w małżeństwie (30,3%) oraz bycia wiernym nauczaniu Kościoła (30,3%). Respondenci cenią jako ważne także pragnienie wspólnej modlitwy ze współmałżonkiem (28,5%), pragnienie spełnienia woli Boga (28,2%), pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie (27,7%), potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego (24,9%), pragnienie przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa (24,4%) oraz religijnego wychowania dzieci w małżeństwie (21,9%).

Pozostali respondenci uznali motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego za średnio i mało ważne albo zupełnie nieważne. Do motywów mało ważnych i zupełnie nieważnych zaliczają oni najczęściej potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego (24,1%), pragnienie przyczynienia się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie (14,6%) oraz pragnienie wspólnej modlitwy z współmałżonkiem (11,8%). Do motywów nieważnych zaliczają także pragnienie, aby w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (8,5%), pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie (7,9%), dążenie, aby być wiernym nauczaniu Kościoła (7,7%), pragnienie spełnienia woli Boga (7,2%), pragnienie przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa (5,3%) oraz pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie (3,5%). Rozkład wyników prezentuje wykres 22.

- 1 - Chcę spełnić wolę Boga
 2 - Chcę przyjąć łaskę, jaką daje sakrament małżeństwa
 3 - Chcę dążyć do świętości w małżeństwie
 4 - Chcę w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (spowiedź i Eucharystię)
 5 - Chcę być wierną/ym nauczaniu Kościoła
 6 - Zależy mi, abym w małżeństwie mógł/a modlić się razem ze współmałżonkiem
 7 - Chcę w małżeństwie wychowywać religijnie dzieci
 8 - Decyzję o zawarciu małżeństwa potwierdza mój kierownik duchowy
 9 - Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chcę przyczynić się do rozwoju Kościoła

Wykres 22. Rozkład motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności

Dla uzyskania pełniejszego obrazu motywacji religijnej zawarcia małżeństwa sakramentalnego respondentów zapytano także o ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 32.

Tabela 32. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów religijnych wyboru współmałżonka u narzeczonych

Motywy religijne wyboru współmałżonka	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ważne jest dla mnie, że partner głęboko wierzy w Boga	58	7,5	38	4,9	89	11,5	248	32,1	186	24,1	148	19,2	5	0,6	772	100,0
Cenię wiedzę religijną partnera	59	7,6	48	6,2	115	14,9	245	31,7	202	26,2	97	12,6	6	0,8	772	100,0
Cenię u partnera częste spełnianie praktyk religijnych	64	8,3	49	6,3	132	17,1	239	31,0	197	25,5	84	10,9	7	0,9	772	100,0
Dostrzegam w małżeństwie z partnerem głęboki sens religijny	47	6,1	55	7,1	115	14,9	227	29,4	202	26,2	114	14,8	12	1,6	772	100,0
Cenię zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych	160	20,7	123	15,9	159	20,6	170	22,0	101	13,1	49	6,3	10	1,3	772	100,0
Cenię zaangażowanie partnera w życie parafialne	150	19,4	128	16,6	167	21,6	172	22,3	96	12,4	49	6,3	10	1,3	772	100,0
Cenię u partnera praktykowanie modlitwy	81	10,5	67	8,7	123	15,9	241	31,2	158	20,5	89	11,5	13	1,7	772	100,0
Ważne jest dla mnie pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera	34	4,4	36	4,7	66	8,5	197	25,5	236	30,6	195	25,3	8	1,0	772	100,0
Moja modlitwa pomaga mi w wyborze współmałżonka	107	13,9	78	10,1	128	16,6	202	26,2	141	18,3	108	14,0	8	1,0	772	100,0
Osoba duchowna potwierdza mój wybór współmałżonka	247	32,0	78	10,1	106	13,7	133	17,2	102	13,2	77	10,0	29	3,8	772	100,0

Z tabeli 32 wynika, że decydującym motywem wyboru współmałżonka u narzeczonych jest najczęściej pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera (25,3%) oraz głęboka wiara w Boga u partnera (19,2%). Jako decydujące narzeczeni raczej rzadko wymieniają dostrzeżenie

w małżeństwie z partnerem głębokiego sensu religijnego (14,8%), pomocną rolę modlitwy w wyborze współmałżonka (14,0%), docenianie wiedzy religijnej partnera (12,6%), docenianie praktykowania modlitwy przez partnera (11,5%), docenianie u partnera częstego spełniania praktyk religijnych (10,9%) oraz potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną (10,0%). Rzadko decydującym motywem wyboru współmałżonka jest dla narzeczonych zaangażowanie partnera w życie parafialne oraz zaangażowanie w kościelnych grupach religijnych (6,3%).

Wśród bardzo ważnych motywów religijnych wyboru współmałżonka narzeczeni wymieniają najczęściej pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera (30,6%), dostrzeganie w małżeństwie z partnerem głębokiego sensu religijnego (26,2%), docenianie wiedzy religijnej partnera (26,2%), docenianie u partnera częstego spełniania praktyk religijnych (25,5%), głębokiej wiary w Boga u partnera (24,1%) oraz praktykowanie przez niego modlitwy (20,5%). Rzadziej bardzo ważnym motywem wyboru współmałżonka jest dla narzeczonych pomoc modlitwy w wyborze współmałżonka (18,3%), potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną (13,2%), docenianie zaangażowania partnera w kościelnych grupach religijnych (13,1%) oraz zaangażowanie w życie parafialne (12,4%).

Za ważne w wyborze współmałżonka narzeczeni uważają głęboką wiarę w Boga u partnera (32,1%), jego wiedzę religijną (31,7%), praktykowanie modlitwy przez partnera (31,2%), częste spełnianie praktyk religijnych przez partnera (31,0%). Ważnym motywem jest dla narzeczonych dostrzeganie w małżeństwie z partnerem głębokiego sensu religijnego (29,4%), pomoc modlitwy w wyborze współmałżonka (26,2%), pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera (25,5%), zaangażowanie partnera w życie parafialne (22,3%) oraz zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych (22,0%). Rzadziej jako ważny motyw narzeczeni wymieniają potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną (17,2%).

Pozostali respondenci uznają motywy religijne wyboru współmałżonka za średnio i mało ważne albo zupełnie nieważne. Do motywów mało ważnych i zupełnie nieważnych narzeczeni bardzo często zaliczają potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną (42,1%), zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych (36,6%) oraz zaangażowanie partnera w życie parafialne (36,0%). Wśród motywów mało ważnych i zupełnie nieważnych respondenci często wymieniają także pomoc modlitwy w wyborze współmałżonka (24,0%), praktykowanie modlitwy przez partnera (19,2%), częste spełnianie przez niego praktyk

religijnych (14,6%), posiadanie przez partnera wiedzy religijnej (13,8%), dostrzeganie w małżeństwie z partnerem głębokiego sensu religijnego (13,2%), głęboką wiarę w Boga u partnera (12,4%) oraz pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera (9,1%).

Po opisie procentowym dokonano opisu sumarycznego ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka z zastosowaniem indeksów. Indeksy obliczono poprzez wyciągnięcie średniej z punktów przyznanych poszczególnym motywom religijnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka. W całej grupie respondentów obliczono statystyki opisowe rozkładów uzyskanych w ten sposób indeksów. Dla indeksu motywów religijnych zawarcia małżeństwa uzyskano średnią $M=3,40$ przy odchyleniu standardowym $SD=1,072$, co sytuuje wynik na skali odpowiedzi pomiędzy „ważne” a „bardzo ważne”, natomiast dla indeksu motywów religijnych wyboru współmałżonka – średnią $M=2,75$ przy odchyleniu standardowym $SD=1,214$, co wskazuje, że wynik mieści się pomiędzy „średnio ważne” a „ważne”, jednak znacznie bliżej odpowiedzi „ważne”. Histogramy przedstawiające uzyskane wyniki ilustrują wykresy A 9 i A 10. Rozkłady wyników w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego są skośnie ujemnie, a w przypadku motywów wyboru współmałżonka symetryczne. Uzyskane wyniki wskazują, że dla narzeczonych religijne motywy są ważne. Wyżej jednak cenią oni religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż religijne motywy wyboru współmałżonka. W parach narzeczonych sprawdzono, czy płeć różnicuje motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W tym celu zastosowano test znaków rangowanych Wilcoxa. Wyniki prezentuje tabela 33.

Tabela 33. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów

Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Chcę spełnić wolę Boga	K	384	2	3,80	0,93	-3,649	0,000
	M	379	7	3,57	0,97		
Chcę przyjąć łaskę jaką daje sakrament małżeństwa	K	384	2	4,01	0,81	-4,051	0,000
	M	383	3	3,80	0,88		
Chcę dążyć do świętości w małżeństwie	K	381	5	3,67	0,91	-2,452	0,014
	M	380	6	3,50	0,97		
Chcę w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (spowiedź i Eucharystię)	K	386	0	3,69	0,92	-5,496	0,000
	M	384	2	3,35	0,95		

Chcę być wierną/ym nauczaniu Kościoła	K	385	1	3,69	0,87	-4,249	0,000
	M	385	1	3,47	0,95		
Zależy mi, abym w małżeństwie mogła/mógł modlić się razem ze współmałżonkiem	K	385	1	3,41	0,98	-3,276	0,001
	M	384	2	3,20	1,01		
Chcę w małżeństwie wychowywać religijnie dzieci	K	384	2	4,23	0,76	-4,326	0,000
	M	386	0	4,00	0,81		
Decyzję o zawarciu małżeństwa potwierdza mój kierownik duchowy	K	369	17	3,03	1,36	-0,364	0,715
	M	371	15	3,12	1,37		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chcę przyczynić się do rozwoju Kościoła	K	385	1	3,22	1,01	-1,866	0,062
	M	383	3	3,14	0,95		

Tabela 33 informuje, że pomiędzy narzeczonymi w parach uzyskano siedem istotnych statystycznie różnic ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dla kobiet ważniejsze niż dla mężczyzn jest pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie ($Z = -4,326$; $p < 0,001$), pragnienie przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa ($Z = -4,051$; $p < 0,001$), pragnienie spełnienia woli Boga ($Z = -3,649$; $p < 0,001$) oraz częstego przyjmowania sakramentów świętych w małżeństwie ($Z = -5,496$; $p < 0,001$). Dla kobiet ważniejsze jest także pragnienie bycia wierną nauczaniu Kościoła ($Z = -4,249$; $p < 0,001$), pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie ($Z = -2,452$; $p = 0,014$) oraz pragnienie wspólnej modlitwy z współmałżonkiem ($Z = -3,276$; $p = 0,001$).

Spośród motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla narzeczonych najważniejsze jest pragnienie wspólnego wychowania religijnego dzieci w małżeństwie. Motyw ten jest najwyższej ceny zarówno przez kobiety ($Me = 4,23$), jak i przez mężczyzn ($Me = 4,00$). Ważnym dla obu płci motywem jest także pragnienie przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa. Jest on jednak ważniejszy dla kobiet ($Me = 4,01$) niż dla mężczyzn ($Me = 3,80$). Najmniej znaczącym motywem religijnym zawarcia małżeństwa jest dla narzeczonych potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego. Najniższą cenę go zarówno kobiety ($Me = 3,03$), jak i mężczyźni ($Me = 3,12$). Respondenci nisko cenią także pragnienie przyczynienia się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci. Pragnienie to jest mało znaczące podobnie dla kobiet ($Me = 3,22$), jak dla mężczyzn ($Me = 3,14$). Analogicznie sprawdzono, czy zmienna płci różnicuje motywów religijnych wyboru współmałżonka. Porównania dokonano w parach narzeczonych. Wyniki przedstawia tabela 34.

Tabela 34. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a płeć respondentów

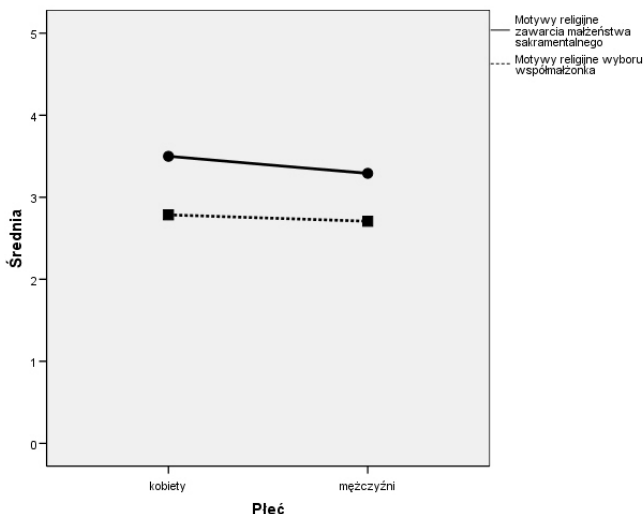
Motywy religijne wyboru współmałżonka	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Ważne jest dla mnie, że partner głęboko wierzy w Boga	K	383	3	3,40	0,97	-2,428	0,015
	M	384	2	3,28	1,03		
Cenię wiedzę religijną partnera	K	383	3	3,19	0,94	-1,312	0,190
	M	383	3	3,15	0,96		
Cenię u partnera częste spełnianie praktyk religijnych	K	383	3	3,08	0,91	-0,669	0,503
	M	382	4	3,09	0,99		
Dostrzegam w małżeństwie z partnerem głęboki sens religijny	K	381	5	3,26	0,97	-1,748	0,080
	M	379	7	3,20	1,01		
Cenię zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych	K	382	4	2,04	1,25	-1,679	0,093
	M	380	6	2,19	1,29		
Cenię zaangażowanie partnera w życie parafialne	K	382	4	2,09	1,22	-1,834	0,067
	M	380	6	2,14	1,26		
Cenię u partnera praktykowanie modlitwy	K	378	8	2,93	1,03	-0,274	0,784
	M	381	5	2,94	1,07		
Ważne jest dla mnie pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera	K	381	5	3,74	0,88	-2,577	0,010
	M	383	3	3,62	1,01		
Moja modlitwa pomaga mi w wyborze współmałżonka	K	382	4	3,09	1,14	-5,666	0,000
	M	382	4	2,52	1,32		
Osoba duchowna potwierdza mój wybór współmałżonka	K	370	16	2,00	1,52	-0,703	0,482
	M	373	13	1,85	1,60		

Tabela 34 informuje, że między narzeczonymi w parach, w zakresie ważności motywów religijnych wyboru współmałżonka, występują trzy istotne statystycznie różnice. Kobiety bardziej niż mężczyźni cenią u partnera pragnienie religijnego wychowania dzieci ($Z = -2,577$; $p = 0,010$), głęboką wiarę w Boga u partnera ($Z = -2,428$; $p = 0,015$) oraz pomoc własnej modlitwy w wyborze współmałżonka ($Z = -5,666$; $p < 0,001$).

Spośród motywów religijnych wyboru współmałżonka zarówno kobiety, jak i mężczyźni najbardziej cenią u partnera pragnienie religijnego wychowania dzieci. Przy czym motyw ten bardziej cenią kobiety ($Me = 3,74$) niż mężczyźni ($Me = 3,62$). Kobiety wyżej niż mężczyźni cenią także głęboką wiarę w Boga u partnera ($Me = 3,40$). Najmniej znaczącym motywem dla narzeczonych jest potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną. Niskie wskaźniki osiągnęły w tym względzie zarówno kobiety ($Me = 2,00$), jak i mężczyźni ($Me = 1,85$). Obie grupy osiągnęły także stosunkowo niskie wskaźniki w zakresie doceniania u partnera

praktykowania modlitwy, zaangażowania partnera w życie parafialne oraz w kościelne grupy religijne. Może to wskazywać na słabą aktywność osób obu płci w tych dziedzinach życia chrześcijańskiego. Religijne motywy wyboru współmałżonkach doceniane są przez narzeczonych z niewielkim nasileniem, przy czym bardziej doceniają je kobiety.

W celu oceny różnic między narzeczonymi w globalnych wskaźnikach ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka, wyniki indeksów porównano w parach przy pomocy testu dla zmiennych zależnych *t* Studenta. Różnica istotna statystycznie występuje tylko w przypadku motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Narzeczeni w parach różnią się od siebie w sposób istotny statystycznie w ocenach ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(385)=4,280$; $p<0,001$), ale nie różnią się w ocenach ważności motywów wyboru współmałżonka ($t(383)=1,619$; $p=0,106$). U kobiet widoczna jest jednak tendencja silniejszego doceniania motywów religijnych wyboru współmałżonka (zob. tabela A 6). Oznacza to, że narzeczeni w parach, kobiety i mężczyźni, kierują się różnymi motywami religijnymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz podobnymi motywami wyboru współmałżonka. Dla kobiet ważniejsze niż dla mężczyzn są religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni wyżej cenią motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż motywy religijne wyboru współmałżonka. Wyniki ilustruje wykres 23.

Wykres 23. Średnie ocen globalnych ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn

W celu stwierdzenia poziomu zgodności ocen narzeczonych w zakresie ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka, dokonano analizy korelacji między narzeczonymi w parach. Uzyskano korelacje istotne statystycznie zarówno dla motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($r=0,60$; $p<0,001$), jak i dla motywów wyboru współmałżonka ($r=0,65$; $p<0,001$). Uzyskane korelacje były istotne statystycznie i wysokie (zob. wykres A 31, A 34). Zależności te prezentują wykresy rozrzutu (zob. wykres A 11, A 12). Można stwierdzić, że w parach narzeczonych istnieje zależność pomiędzy ocenami ważności motywów religijnych, zarówno w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i motywów wyboru współmałżonka. Wskazuje to na zgodność ocen ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka między narzeczonymi. Przy pomocy testu U Manna-Whitney'a sprawdzono, czy wiek respondentów różnicuje ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 35.

Tabela 35. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów

Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Chcę spełnić wolę Boga	18 – 25 lat	318	3	3,85	0,92	-2,565	0,010
	pow. 25 lat	439	6	3,58	0,96		
Chcę przyjąć łaskę jaką daje sakrament małżeństwa	18 – 25 lat	319	2	4,12	0,79	-4,179	0,000
	pow. 25 lat	442	3	3,74	0,89		
Chcę dążyć do świętości w małżeństwie	18 – 25 lat	318	3	3,81	0,87	-4,091	0,000
	pow. 25 lat	437	8	3,43	0,95		
Chcę w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (spowiedź i Eucharystię)	18 – 25 lat	321	0	3,73	0,90	-3,696	0,000
	pow. 25 lat	443	2	3,38	0,95		
Chcę być wierną/ym nauczaniu Kościoła	18 – 25 lat	321	0	3,79	0,87	-3,944	0,000
	pow. 25 lat	443	2	3,44	0,91		
Zależy mi, abym w małżeństwie mogła/mógł modlić się razem ze współmałżonkiem	18 – 25 lat	321	0	3,52	0,98	-3,846	0,000
	pow. 25 lat	442	3	3,15	0,97		
Chcę w małżeństwie wychowywać religijnie dzieci	18 – 25 lat	320	1	4,35	0,73	-5,507	0,000
	pow. 25 lat	444	1	3,91	0,79		
Decyzję o zawarciu małżeństwa potwierdza mój kierownik duchowy	18 – 25 lat	306	15	3,41	1,16	-4,673	0,000
	pow. 25 lat	428	17	2,79	1,45		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chcę przyczynić się do rozwoju Kościoła	18 – 25 lat	321	0	3,40	0,96	-4,125	0,000
	pow. 25 lat	441	4	3,01	1,01		

Z tabeli 35 wynika, że wiek respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie docenianie wszystkich omawianych motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, zawsze na korzyść młodszej grupy respondentów. Respondenci w wieku od 18 do 25 lat bardziej niż respondenci powyżej 25 lat cenią pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie ($Z = -5,507$; $p < 0,001$), potwierdzenie zawarcia małżeństwa przez kierownika duchowego ($Z = -4,673$; $p < 0,001$), pragnienie przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa ($Z = -4,179$; $p < 0,001$), przyczynienia się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie ($Z = -4,125$; $p < 0,001$) oraz dążenie do świętości w małżeństwie ($Z = -4,091$; $p < 0,001$). Dla narzeczonych w wieku od 18 do 25 lat ważniejsze jest także bycie wiernym nauczaniu Kościoła ($Z = -3,944$; $p < 0,001$), możliwość wspólnej modlitwy z współmałżonkiem w małżeństwie ($Z = -3,846$; $p < 0,001$), pragnienie częstego przyjmowania sakramentów świętych (spowiedzi i Eucharystii) w małżeństwie ($Z = -3,696$, $p < 0,001$) oraz pragnienie spełnienia woli Boga ($Z = -2,565$; $p = 0,010$).

Dla obu grup respondentów najważniejszym motywem religijnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie. Najmniej ważnym motywem dla respondentów w wieku od 18 do 25 lat jest pragnienie przyczynienia się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie ($Me = 3,40$), a dla respondentów w wieku powyżej 25 lat potwierdzenie zawarcia małżeństwa przez kierownika duchowego ($Me = 2,79$). Z przedstawionych danych wynika, że młodsza grupa respondentów ceni religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego wyżej od grupy starszej. Jednak osiągnięte wskaźniki są ogólnie niskie. Analogicznego porównania dokonano w przypadku motywów religijnych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 36.

Tabela 36. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a wiek respondentów

Motywy religijne wyboru współmałżonka	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Ważne jest dla mnie, że partner głęboko wierzy w Boga	18 – 25 lat	317	4	3,53	1,02	-3,075	0,002
	pow. 25 lat	444	1	3,23	0,96		
Cenię wiedzę religijną partnera	18 – 25 lat	319	2	3,33	1,00	-2,766	0,006
	pow. 25 lat	441	4	3,07	0,92		
Cenię u partnera częste spełnianie praktyk religijnych	18 – 25 lat	318	3	3,21	0,97	-2,448	0,014
	pow. 25 lat	441	4	3,00	0,96		

Dostrzegam w małżeństwie z partnerem głęboki sens religijny	18 – 25 lat	315	6	3,34	1,00	-2,250	0,024
	pow. 25 lat	439	6	3,16	0,98		
Cenię zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych	18 – 25 lat	317	4	2,31	1,29	-2,574	0,010
	pow. 25 lat	440	5	1,99	1,24		
Cenię zaangażowanie partnera w życie parafialne	18 – 25 lat	317	4	2,32	1,29	-2,126	0,034
	pow. 25 lat	440	5	1,98	1,17		
Cenię u partnera praktykowanie modlitwy	18 – 25 lat	315	6	3,16	1,05	-3,200	0,001
	pow. 25 lat	439	6	2,79	1,03		
Ważne jest dla mnie pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera	18 – 25 lat	319	2	3,96	0,90	-4,307	0,000
	pow. 25 lat	439	6	3,52	0,94		
Moja modlitwa pomaga mi w wyborze współmałżonka	18 – 25 lat	318	3	2,98	1,31	-1,852	0,064
	pow. 25 lat	440	5	2,71	1,20		
Osoba duchowna potwierdza mój wybór współmałżonka	18 – 25 lat	312	9	2,20	1,61	-2,590	0,010
	pow. 25 lat	425	20	1,69	1,52		

Tabela 36 informuje, że zmienna wieku różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi narzeczonych w przypadku dziewięciu motywów religijnych wyboru współmałżonka. Wyższe wskaźniki osiągnęli zawsze respondenci w wieku od 18 do 25 lat. Dla narzeczonych w wieku od 18 do 25 lat w wyborze współmałżonka ważniejsze niż dla narzeczonych powyżej 25 lat jest pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera ($Z = -4,307$; $p < 0,001$), praktykowanie modlitwy przez partnera ($Z = -3,200$; $p = 0,001$), głęboka wiara w Boga u partnera ($Z = -3,075$; $p = 0,002$), wiedza religijna partnera ($Z = -2,766$; $p = 0,006$) oraz potwierdzenie wyboru współmałżonka przez kierownika duchowego ($Z = -2,590$; $p = 0,010$). Młodsza grupa narzeczonych bardziej ceni także zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych ($Z = -2,574$; $p = 0,010$), częste spełnianie praktyk religijnych przez partnera ($Z = -2,448$; $p = 0,014$), dostrzeganie głębokiego sensu religijnego w małżeństwie z partnerem ($Z = -2,250$; $p = 0,024$) oraz zaangażowanie partnera w życie parafialne ($Z = -2,126$; $p = 0,034$).

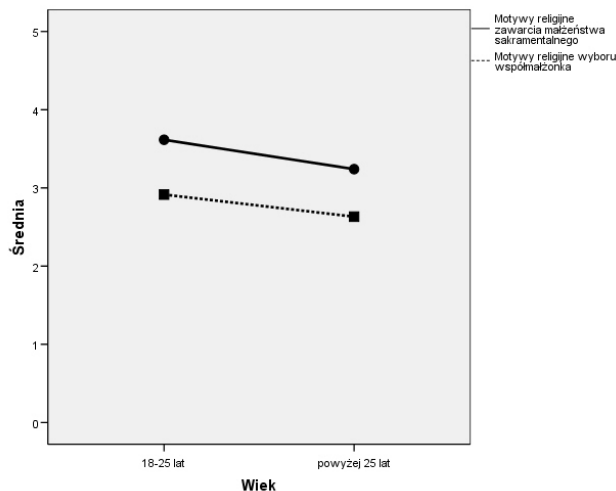
Dla narzeczonych z obu grup wiekowych najważniejszym motywem religijnym wyboru współmałżonka jest pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera, a najmniej ważnym potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną. Ponadto dla narzeczonych w wieku od 18 do 25 lat ważnymi motywami są: głęboka wiara w Boga u partnera ($Me = 3,53$) i dostrzeganie głębokiego sensu religijnego w małżeństwie z partnerem ($Me = 3,34$). Obie grupy wiekowe nisko cenią zaangażowanie partnera w życie parafialne i w kościelne grupy religijne oraz pomoc własnej modlitwy w wyborze współmałżonka. Z przedstawionych danych wynika, że młodsza grupa respondentów ceni religijne motywy wyboru

współmałżonka wyżej niż grupa starsza. Osiągnięte wskaźniki są jednak niskie. Za pomocą testu *t* Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów religijnych u osób w wieku od 18 do 25 lat oraz powyżej 25 lat. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 37.

Tabela 37. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a wiek respondentów

Rodzaj motywów	Wiek						t	df	p
	18-25 lat			powyżej 25 lat					
	N	M	SD	N	M	SD			
Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	321	3,61	1,011	445	3,24	1,090	4,836	764	0,000
Motywy religijne wyboru współmałżonka	319	2,91	1,236	445	2,63	1,184	3,194	762	0,001

Z tabeli 37 wynika, że zarówno w przypadku religijnych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i w przypadku motywów wyboru współmałżonka odnotowano różnice istotne statystycznie. W obu badanych wskaźnikach grupa młodsza uzyskała wyniki wyższe, co wskazuje, iż osoby w wieku od 18 do 25 lat wyżej niż osoby powyżej 25 lat cenią motywów religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(764)=4,836$; $p<0,001$) oraz religijne motywów wyboru współmałżonka ($t(762)=3,194$; $p=0,001$). Opisane różnice prezentuje wykres 24.

Wykres 24. Średnie oceny globalnych ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów

Następnie uwzględniono oddziaływanie wykształcenia na ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano z zastosowaniem testu U Manna-Whitney'a. Wyniki przedstawia tabela 38.

Tabela 38. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów

Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Chcę spełnić wolę Boga	P – Z – Ś	318	3	3,85	0,92	-2,565	0,010
	wyższe	439	6	3,58	0,96		
Chcę przyjąć łaskę jaką daje sakrament małżeństwa	P – Z – Ś	319	2	4,12	0,79	-4,179	0,000
	wyższe	442	3	3,74	0,89		
Chcę dążyć do świętości w małżeństwie	P – Z – Ś	318	3	3,81	0,87	-4,091	0,000
	wyższe	437	8	3,43	0,95		
Chcę w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (spowiedź i Eucharystię)	P – Z – Ś	321	0	3,73	0,90	-3,696	0,000
	wyższe	443	2	3,38	0,95		
Chcę być wierną/ym nauczaniu Kościoła	P – Z – Ś	321	0	3,79	0,87	-3,944	0,000
	wyższe	443	2	3,44	0,91		
Zależy mi, abym w małżeństwie mogła/mógł modlić się razem ze współmałżonkiem	P – Z – Ś	321	0	3,52	0,98	-3,846	0,000
	wyższe	442	3	3,15	0,97		
Chcę w małżeństwie wychowywać religijnie dzieci	P – Z – Ś	320	1	4,35	0,73	-5,507	0,000
	wyższe	444	1	3,91	0,79		
Decyzję o zawarciu małżeństwa potwierdza mój kierownik duchowy	P – Z – Ś	306	15	3,41	1,16	-4,673	0,000
	wyższe	428	17	2,79	1,45		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chcę przyczynić się do rozwoju Kościoła	P – Z – Ś	321	0	3,40	0,96	-4,125	0,000
	wyższe	441	4	3,01	1,01		

Z tabeli 38 wynika, że narzeczeni z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim wyżej cenią motyw religijny zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż narzeczeni z wykształceniem wyższym. Różnice istotne statystycznie występują we wszystkich dziewięciu motywach religijnych zawarcia małżeństwa. Dla osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ważniejsze, niż dla osób z wykształceniem wyższym, jest pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie ($Z = -5,507$; $p < 0,001$), potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego ($Z = -4,673$; $p < 0,001$), pragnienie przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa ($Z = -4,179$; $p < 0,001$), przyczynienie się

do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie ($Z = -4,125$; $p < 0,001$) oraz pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie ($Z = -4,091$; $p < 0,001$). Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią pragnienie bycia wiernym nauczaniu Kościoła ($Z = -3,944$; $p < 0,001$), pragnienie modlitwy razem ze współmałżonkiem ($Z = -3,846$; $p < 0,001$), częstego przyjmowania sakramentów świętych w małżeństwie ($Z = -3,696$; $p < 0,001$) oraz spełnienia woli Boga przez zawarcie małżeństwa ($Z = -2,565$; $p = 0,010$).

Dla respondentów z obu grup najważniejszym motywem religijnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie. Motyw ten wyżej cenią jednak osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ($Me = 4,35$) niż osoby z wykształceniem wyższym ($Me = 3,91$). Respondenci z wykształceniem najwyżej średnim wysoko cenią także pragnienie przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa ($Me = 4,12$). Najmniej znaczącym motywem religijnym zawarcia małżeństwa jest dla obu grup respondentów potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego.

Przedstawione wyniki pozwalają zauważyć wyraźną zależność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego od wykształcenia respondentów. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym oraz średnim bardziej cenią motyw religijny zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż osoby z wykształceniem wyższym. Analogicznego porównania odpowiedzi narzeczonych ze względu na wykształcenie dokonano dla motywów religijnych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 39.

Tabela 39. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów

Motywy religijne wyboru współmałżonka	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Ważne jest dla mnie, że partner głęboko wierzy w Boga	P – Z – Ś	352	4	3,54	0,93	-3,971	0,000
	wyższe	410	1	3,16	1,02		
Cenię wiedzę religijną partnera	P – Z – Ś	352	4	3,40	0,92	-4,636	0,000
	wyższe	409	2	2,95	0,98		
Cenię u partnera częste spełnianie praktyk religijnych	P – Z – Ś	351	5	3,33	0,92	-5,093	0,000
	wyższe	409	2	2,83	1,05		
Dostrzegam w małżeństwie z partnerem głęboki sens religijny	P – Z – Ś	349	7	3,43	0,93	-3,946	0,000
	wyższe	406	5	3,04	1,04		

Cenię zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych	P – Z – Ś	350	6	2,62	1,17	-7,221	0,000
	wyższe	408	3	1,61	1,20		
Cenię zaangażowanie partnera w życie parafialne	P – Z – Ś	350	6	2,67	1,14	-8,133	0,000
	wyższe	408	3	1,60	1,15		
Cenię u partnera praktykowanie modlitwy	P – Z – Ś	350	6	3,22	0,93	-5,144	0,000
	wyższe	405	6	2,65	1,17		
Ważne jest dla mnie pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera	P – Z – Ś	351	5	3,90	0,84	-4,167	0,000
	wyższe	408	3	3,50	1,01		
Moja modlitwa pomaga mi w wyborze współmałżonka	P – Z – Ś	351	5	3,05	1,14	-2,861	0,004
	wyższe	408	3	2,61	1,29		
Osoba duchowna potwierdza mój wybór współmałżonka	P – Z – Ś	346	10	2,50	1,53	-5,150	0,000
	wyższe	392	19	1,28	1,46		

Z tabeli 39 wynika, że wykształcenie różnicuje w sposób istotny statystycznie motyw religijny wyboru współmałżonka we wszystkich dziesięciu przypadkach, gdzie wyższe wskaźniki uzyskiwały zawsze osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej niż respondenci z wykształceniem wyższym cenią zaangażowanie partnera w życie parafialne ($Z = -8,133$; $p < 0,001$), zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych ($Z = -7,221$; $p < 0,001$), potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną ($Z = -5,150$; $p < 0,001$), praktykowanie modlitwy u partnera ($Z = -5,144$; $p < 0,001$) oraz częste spełnianie praktyk religijnych przez partnera ($Z = -5,093$; $p < 0,001$). Dla respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ważniejsza niż dla respondentów z wykształceniem wyższym jest wiedza religijna partnera ($Z = -4,636$; $p < 0,001$), pragnienie religijnego wychowania dzieci ($Z = -4,167$; $p < 0,001$), głęboka wiara w Boga u partnera ($Z = -3,971$; $p < 0,001$), dostrzeganie w małżeństwie z partnerem głębokiego sensu religijnego ($Z = -3,946$) oraz pomoc własnej modlitwy w wyborze współmałżonka ($Z = -2,861$; $p = 0,004$).

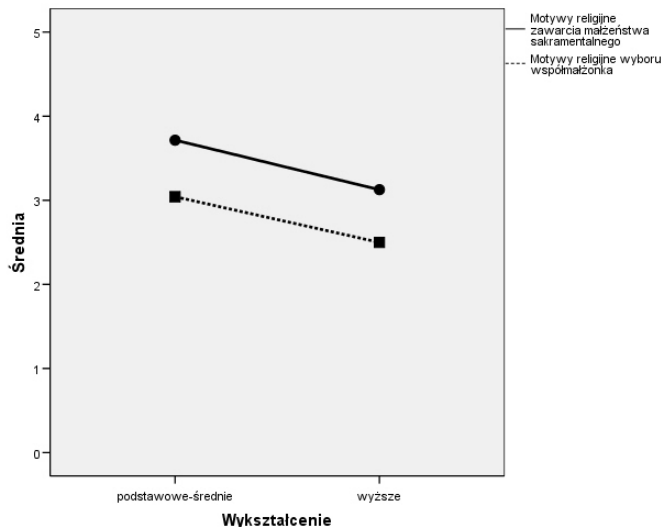
Najważniejszym motywem religijnym wyboru współmałżonka jest dla respondentów pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera. Przy czym motyw ten jest bardziej ceniony przez respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ($Me = 3,90$) niż przez respondentów z wykształceniem wyższym ($Me = 3,50$). Narzeczeni obu grup stosunkowo wysoko cenią także głęboką wiarę w Boga u partnera. Najmniej ważnym motywem wyboru współmałżonka dla narzeczonych z obu grup jest potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną. Respondenci stosunkowo nisko cenią także praktykowanie modlitwy oraz częste spełnianie praktyk religijnych przez partnera. Z przed-

stawionych danych wynika, że wykształcenie znacząco różnicuje motywów religijnych wyboru współmałżonka. Za pomocą testu *t* Studenta porównano globalne indeksy ważności motywów religijnych u respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim oraz u respondentów z wykształceniem wyższym. Wyniki prezentuje tabela 40.

Tabela 40. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a wykształcenie respondentów

Rodzaj motywów	Wykształcenie	N	M	SD	t	df	p
Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	P – Z – Ś	356	3,71	0,914	7,959	762	0,000
	wyższe	411	3,13	1,124			
Motywy religijne wyboru współmałżonka	P – Z – Ś	355	3,04	1,146	6,327	763	0,000
	wyższe	410	2,50	1,217			

Z tabeli 40 wynika, że zarówno w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i motywów wyboru współmałżonka odnotowano różnice istotne statystycznie. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim uzyskali wyższe wyniki, co pozwala stwierdzić, iż bardziej cenią oni religijne motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(762)=7,959$; $p<0,001$) oraz wyboru współmałżonka ($t(763)=6,327$; $p<0,001$). Różnice prezentuje wykres 25.

Wykres 25. Średnie ocen globalnych ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów

W dalszych analizach sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Do porównań zastosowano test Kruskala-Wallisa. Wyniki przedstawia tabela 41.

Tabela 41. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary

Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Chcę spełnić wolę Boga	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,38	0,71	144,973	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	3,46	0,89		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	2,00	1,36		
Chcę przyjąć łaskę jaką daje sakrament małżeństwa	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,44	0,63	150,750	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	3,71	0,80		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	1,90	1,32		
Chcę dążyć do świętości w małżeństwie	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,28	0,72	138,653	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	3,39	0,86		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	1,88	1,28		
Chcę w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (spowiedź i Eucharystię)	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,33	0,74	182,907	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	3,31	0,81		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	1,70	1,11		
Chcę być wierną/ym nauczaniu Kościoła	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,29	0,71	167,785	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	3,38	0,81		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	1,77	1,17		
Zależy mi, abym w małżeństwie mogła/mógł modlić się razem ze współmałżonkiem	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,14	0,78	183,209	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	3,06	0,87		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	1,19	1,20		

Chcę w małżeństwie wychowywać religijnie dzieci	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,53	0,53	129,756	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	3,99	0,76		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	2,48	1,20		
Decyzję o zawarciu małżeństwa potwierdza mój kierownik duchowy	głęboko wierzący i praktykujący	220	11	3,64	1,14	56,517	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	453	18	2,94	1,27		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,88	1,57		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chcę przyczynić się do rozwoju Kościoła	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	3,84	0,86	116,348	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	471	0	3,02	0,90		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	1,27	1,32		

Z tabeli 41 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi w zakresie wszystkich dziewięciu motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Pozytywny stosunek do wiary powoduje silniejsze dążenie do modlitwy w małżeństwie razem ze współmałżonkiem ($\chi^2(2)=183,209$; $p<0,001$), pragnienie częstego przyjmowania sakramentów świętych w małżeństwie ($\chi^2(2)=182,907$; $p<0,001$), bycia wiernym nauczaniu Kościoła ($\chi^2(2)=167,785$; $p<0,001$), przyjęcia łaski, jaką daje sakrament małżeństwa ($\chi^2(2)=150,750$; $p<0,001$) oraz spełnienia woli Boga ($\chi^2(2)=144,973$; $p<0,001$). Dla respondentów bardziej wierzących ważniejsze jest także pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie ($\chi^2(2)=138,653$; $p<0,001$), do religijnego wychowania dzieci w małżeństwie ($\chi^2(2)=129,756$; $p<0,001$), pragnienie przyczynienia się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie ($\chi^2(2)=116,348$; $p<0,001$) oraz potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego ($\chi^2(2)=56,517$; $p<0,001$). Można stwierdzić, że stosunek do wiary wyraźnie różnicuje ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych. W przypadku wszystkich dziewięciu analizowanych motywów najwyższe ich nasilenie występuje u osób głęboko wierzących i praktykujących, słabsze u osób wierzących, ale słabo praktykujących, a najniższe u osób słabo wierzących i niewierzących. Oznacza to, że kierowanie się motywami religijnymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest relatywnie zgodne z deklaracją wiary respondentów. Wskaźniki są wyraźnie zróżnicowane, a w przypadku niektórych motywów niezbyt wysokie. Jako takie

u osób głęboko wierzących i praktykujących nie w pełni harmonizują z deklaracją wiary.

Dla wszystkich grup respondentów najważniejszym motywem zawarcia małżeństwa jest pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie. Dla narzeczonych głęboko wierzących i praktykujących motyw ten jest ważniejszy ($Me=4,53$) niż dla narzeczonych wierzących, słabo praktykujących ($Me=3,99$) oraz dla słabo wierzących i niewierzących ($Me=2,48$). Respondenci głęboko wierzący i praktykujący wysoko cenią także pragnienie przyjęcia łaski sakramentu małżeństwa ($Me=4,44$), dążenie do spełnienia woli Bożej ($Me=4,38$), pragnienie częstego przyjmowania sakramentów (spowiedzi i Eucharystii) w małżeństwie ($Me=4,33$) oraz bycie wiernym nauczaniu Kościoła ($Me=4,29$).

Motywy najmniej ważnym dla wszystkich grup respondentów jest potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego. Zastanawia zatem, czy wola Boża, do której spełnienia wyraźnie dąży część respondentów, została właściwie odczytana? Narzeczeni we wszystkich grupach uzyskali także niskie wskaźniki w zakresie motywu przyczynienia się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie. Może to łączyć się z niską świadomością eklezjalną respondentów, w której małżeństwo i rodzina nie są traktowane jako miejsce samourzeczywistniania się Kościoła. Na podstawie przytoczonych danych nasuwa się wniosek, że im głębsza wiara respondentów, tym wyższe docenianie motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Analogicznie sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów religijnych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawiono w tabeli 42.

Tabela 42. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary

Motywy religijne wyboru współmałżonka	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Ważne jest dla mnie, że partner głęboko wierzy w Boga	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,28	0,74	222,748	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	3,08	0,81		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	0,76	1,05		

Cenię wiedzę religijną partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,00	0,75	185,342	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	2,91	0,82		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,89	1,11		
Cenię u partnera częste spełnianie praktyk religijnych	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	3,93	0,75	190,596	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	2,79	0,87		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	1,00	1,19		
Dostrzegam w małżeństwie z partnerem głęboki sens religijny	głęboko wierzący i praktykujący	223	8	4,08	0,75	189,478	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	2,96	0,88		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	0,94	1,18		
Cenię zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	3,04	1,17	101,884	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	1,89	1,14		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	0,59	0,82		
Cenię zaangażowanie partnera w życie parafialne	głęboko wierzący i praktykujący	226	5	2,93	1,14	83,412	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	1,93	1,08		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	0,61	0,85		
Cenię u partnera praktykowanie modlitwy	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	3,86	0,81	169,198	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	2,60	0,97		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	0,86	1,38		

Ważne jest dla mnie pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	4,36	0,69	151,951	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	3,47	0,88		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	1,47	1,39		
Moja modlitwa pomaga mi w wyborze współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,04	0,84	211,128	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	2,42	1,10		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	0,60	1,00		
Osoba duchowna potwierdza mój wybór współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	222	9	3,15	1,44	83,640	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	454	17	1,49	1,40		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	0,55	0,86		

Tabela 42 informuje, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie wszystkie omawiane dziesięć motywów wyboru współmałżonka. Osoby głęboko wierzące i praktykujące osiągały wyższe wskaźniki niż osoby wierzące, słabo praktykujące oraz osoby słabo wierzące i niewierzące. Stosunek do wiary różnicuje kolejno takie motywy, jak: znaczenie głębokiej wiary w Boga u partnera ($\chi^2(2)=222,748$; $p<0,001$), pomoc modlitwy w wyborze współmałżonka ($\chi^2(2)=211,128$; $p<0,001$), docenianie u partnera częstego spełniania praktyk religijnych ($\chi^2(2)=190,596$; $p<0,001$), dostrzeganie w małżeństwie z partnerem głębokiego sensu religijnego ($\chi^2(2)=189,478$; $p<0,001$) oraz docenianie wiedzy religijnej partnera ($\chi^2(2)=185,342$, $p<0,001$). Dla osób deklarujących głębszą wiarę ważniejsze jest docenianie praktykowania modlitwy przez partnera ($\chi^2(2)=169,198$; $p<0,001$), pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera ($\chi^2(2)=151,951$; $p<0,001$), docenianie zaangażowania partnera w kościelnych grupach religijnych ($\chi^2(2)=101,884$; $p<0,001$), potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną ($\chi^2(2)=83,640$; $p<0,001$), a także docenianie zaangażowania partnera w życie parafialne ($\chi^2(2)=83,412$; $p<0,001$).

Dla wszystkich grup respondentów najważniejszym motywem religijnym wyboru współmałżonka jest pragnienie religijnego wychowania

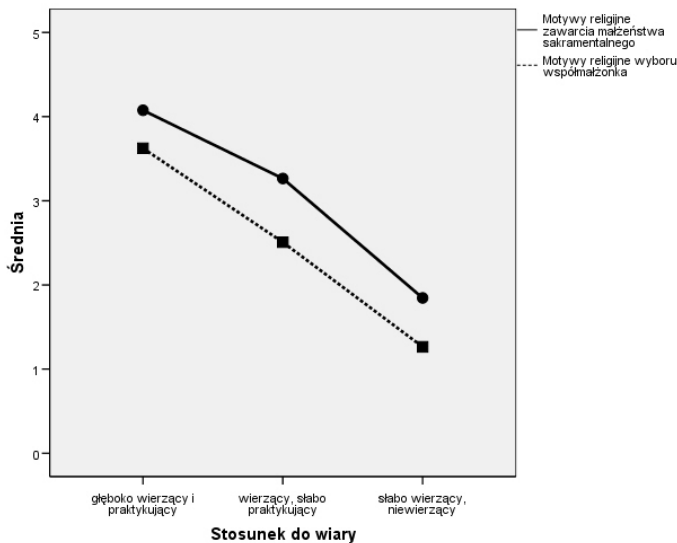
dzieci u partnera. Dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących oraz wierzących, słabo praktykujących ważne znaczenie posiada także głęboka wiara w Boga u partnera oraz dostrzeganie w małżeństwie głębokiego sensu religijnego. Najmniej ważnym motywem dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących jest docenianie zaangażowania partnera w kościelnych grupach religijnych ($Me=3,04$) oraz zaangażowania w życie parafialne ($Me=2,93$). Respondenci wierzący, ale słabo praktykujący najmniej cenią potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną ($Me=1,49$), podobnie jak respondenci słabo wierzący i niewierzący ($Me=0,55$). Z przedstawionych danych wynika, że stosunek respondentów do wiary wyraźnie różnicuje motywów religijnych wyboru współmałżonka. Im głębsza wiara respondentów, tym wyższe docenianie motywów religijnych wyboru współmałżonka. W trzech grupach wyróżnionych ze względu na stosunek do wiary obliczono wyniki globalne (indeksy). Następnie uzyskane indeksy porównano z zastosowaniem analizy wariancji oraz testów *post-hoc* Tukey'a. Wyniki prezentuje tabela 43.

Tabela 43. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a stosunek respondentów do wiary

Rodzaj motywów	Stosunek do wiary	N	M	SD	F	p	Testy post hoc		
							GWP - WSP	WSP - SWN	GWP - SWN
Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	głęboko wierzący i praktykujący	231	4,08	0,722	158,994	0,000	0,000	0,000	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	471	3,27	0,893					
	słabo wierzący, niewierzący	60	1,87	1,394					
Motywy religijne wyboru współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	231	3,62	0,889	162,775	0,000	0,000	0,000	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	2,51	1,016					
	słabo wierzący, niewierzący	59	1,26	1,383					

Tabela 43 informuje, że osoby o odmiennym stosunku do wiary różnią się zarówno pod względem motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($F=158,994$; $p<0,001$), jak również pod względem motywów religijnych wyboru współmałżonka ($F=162,775$; $p<0,001$). Zarówno w zakresie religijnych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka odnotowano istotne statystycznie różnice między wszystkimi grupami respondentów. Religijne motywów zawarcia

małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka najbardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące, mniej cenią osoby wierzące, słabo praktykujące, a najmniej osoby słabo wierzące i niewierzące. Można wnioskować, że respondenci głęboko wierzący kierują się motywami religijnymi najbardziej, zarówno w zakresie zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak również wyboru współmałżonka. Osoby wierzące, słabo praktykujące oraz słabo wierzące i niewierzące odpowiednio słabiej cenią motywami religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka. Przytoczone wyniki ilustruje wykres 26.

Wykres 26. Średnie ocen globalnych ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary

Z przedstawionych danych wynika, że oba rodzaje motywów religijnych narzeczeni cenią zależnie od stosunku do wiary. Oddziaływanie stosunku do wiary jest podobne w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka. Jednak wskaźniki osiągnięte przez osoby deklarujące się jako głęboko wierzące i praktykujące w przypadkach obu rodzajów motywów nie są zadowalająco wysokie. Respondenci wyżej cenią jednak motywami zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż motywami wyboru współmałżonka. Może to oznaczać nie w pełni adekwatny wybór partnera i skutkować trudnościami z realizacją deklarowanych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego

w małżeństwie z wybranym partnerem we wszystkich grupach badanych. Sprawdzone także oddziaływanie rodziny pochodzenia respondentów na ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W porównaniu zastosowano test U Manna-Whitney'a. Wyniki przedstawia tabela 44.

Tabela 44. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Chcę spełnić wolę Boga	pełna	605	5	3,68	0,96	-0,401	0,688
	niepełna	124	2	3,63	0,91		
Chcę przyjąć łaskę jaką daje sakrament małżeństwa	pełna	606	4	3,91	0,83	-0,125	0,901
	niepełna	125	1	3,89	0,84		
Chcę dążyć do świętości w małżeństwie	pełna	604	6	3,60	0,94	-0,185	0,853
	niepełna	123	3	3,59	0,93		
Chcę w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (spowiedź i Eucharystię)	pełna	608	2	3,53	0,96	-0,127	0,899
	niepełna	126	0	3,54	0,93		
Chcę być wierną/ym nauczaniu Kościoła	pełna	609	1	3,54	0,90	-1,332	0,183
	niepełna	125	1	3,74	0,90		
Zależy mi, abym w małżeństwie mogła/mógł modlić się razem ze współmałżonkiem	pełna	607	3	3,27	1,01	-0,807	0,420
	niepełna	126	0	3,40	0,95		
Chcę w małżeństwie wychowywać religijnie dzieci	pełna	608	2	4,15	0,78	-2,034	0,042
	niepełna	126	0	3,93	0,81		
Decyzję o zawarciu małżeństwa potwierdza mój kierownik duchowy	pełna	583	27	3,04	1,40	-0,629	0,529
	niepełna	123	3	3,16	1,25		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chcę przyczynić się do rozwoju Kościoła	pełna	606	4	3,19	0,97	-0,587	0,557
	niepełna	126	0	3,09	0,95		

Z tabeli 44 wynika, że uzyskano tylko jedną istotną statystycznie różnicę pomiędzy narzeczonymi ze względu na typ rodziny pochodzenia. Dla respondentów z rodzin pełnych ważniejsze niż dla badanych z rodzin niepełnych jest religijne wychowanie dzieci w małżeństwie ($Z = -2,034$; $p = 0,042$). Spośród motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla obu grup narzeczonych najważniejsze jest pragnienie religijnego wychowania dzieci w małżeństwie. Najmniej ważnym motywem dla badanych z rodzin pełnych jest potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego ($Me = 3,04$), a dla badanych z rodzin

niepełnych przyczynienie się do rozwoju Kościoła przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie ($Me=3,09$).

Następnie sprawdzono, czy motywów religijnych wyboru współmałżonka zależą od rodziny pochodzenia respondentów. Pomiędzy narzeczonymi nie występują różnice istotne statystycznie w wartościowaniu motywów wyboru współmałżonka ze względu na typ rodziny pochodzenia. Dla respondentów z obu grup najważniejszym motywem religijnym wyboru współmałżonka jest pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera, a najmniej ważnym potwierdzenie wyboru współmałżonka przez osobę duchowną. Rodzina pochodzenia nie różnicuje w sposób istotny statystycznie motywów religijnych wyboru współmałżonka u narzeczonych. Występuje jednak tendencja wyższego doceniania motywów religijnych wyboru współmałżonka u respondentów z rodzin pełnych (zob. tabela A 7). Za pomocą testu t Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów religijnych u osób pochodzących z rodzin pełnych i niepełnych. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 45.

Tabela 45. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a rodzina pochodzenia respondentów

Rodzaj motywów	Rodzina	N	M	SD	t	df	p
Motywy religijne zawarcia sakramentu małżeństwa	pełna	610	3,39	1,068	0,010	734	0,992
	niepełna	126	3,39	1,055			
Motywy religijne wyboru współmałżonka	pełna	609	2,76	1,203	0,821	733	0,412
	niepełna	126	2,67	1,229			

Z tabeli 45 wynika, że pomiędzy osobami pochodzącymi z rodzin pełnych i osobami pochodzącymi z rodzin niepełnych nie odnotowano różnic istotnych statystycznie w zakresie motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak również motywów wyboru współmałżonka. Oznacza to, że rodzina pochodzenia nie oddziałuje w istotny sposób na religijne motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka.

Z przedstawionych danych wynika, że narzeczeni cenią religijne motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, ale mniej ważne są dla nich religijne motywów wyboru współmałżonka. Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego są dla nich ważne na poziomie $M=3,40$, co sytuuje wynik na skali znacznie powyżej punktu „ważne”. Natomiast motywów religijnych wyboru współmałżonka są dla nich ważne na poziomie $M=2,75$, co oznacza, że średnia sytuuje się poniżej punktu „ważne”. Odpowiedzi respondentów w zakresie motywów religijnych zawarcia

małżeństwa sakramentalnego w sposób istotny statystycznie różnicuje stosunek do wiary, wykształcenie, płeć i wiek. Najwyżej różnicuje wyniki stosunek do wiary, im głębsza wiara respondentów, tym bardziej cenią oni motywę religijną zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym lub średnim wyżej cenią religijne motywę zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka. Osoby młodsze, w wieku od 18 do 25 lat, wyżej cenią oba rodzaje motywów. Dla kobiet ważniejsze niż dla mężczyzn są religijne motywę zawarcia małżeństwa sakramentalnego, a także przejawiają one tendencję silniejszego doceniania motywów religijnych wyboru współmałżonka. Występuje również tendencja, że osoby z rodzin pełnych bardziej cenią religijne motywę wyboru współmałżonka.

2. Moralne motywę zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Współcześnie małżeństwa znajdują się pod silniejszą niż dawniej presją społeczną. Oddziaływanie na małżonków środowisk o różnych systemach wartości może utrudniać wspólne życie i przyczyniać się do rozpadu związku. Dlatego potrzebny jest tym większy wysiłek moralny, który pozwoli przetrwać często pojawiające się trudności. Istotnym antidotum jest ugruntowana decyzja zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego oraz wierna jej realizacja. Małżeństwo nierozzerwalne stanowi wielką szansę spełnienia się człowieka we wspólnocie miłości oraz najlepsze środowisko rozwoju nowej istoty ludzkiej⁶.

Zawarcie małżeństwa sakramentalnego łączy się z przyjęciem określonych wymogów moralnych. Wyrazem przyjęcia zobowiązań moralnych związanych z małżeństwem sakramentalnym jest składanie przysięgi małżeńskiej. Nowożeńcy ślubują sobie wzajemnie miłość, wierność, uczciwość małżeńską oraz nierozzerwalność zawartego małżeństwa. Przrzekają sobie także wytrwać razem w zdrowiu i chorobie, w dobrej i złej doli do końca życia oraz przyjąć z miłością i po katolicku wychować potomstwo (por. OSM 60, 63).

Życie małżeńsko-rodzinne jest jedną z dróg chrześcijanina do świętości⁷. Zobowiązuje ono małżonków do wspierania siebie nawzajem oraz swoich dzieci przykładem życia (por. LP 59). W centrum duchowości małżeńskiej leży czystość małżeńska, która wyposaża miłość w cenne warto-

⁶ Machinek. *Małżeństwo – dar, który zobowiązuje* s. 256.

⁷ Por. KK 11; LP 26.

ści służące jej rozwojowi, chroni ją przed egoizmem, uczy odpowiedzialności oraz pogłębia skuteczność oddziaływań wychowawczych wobec dzieci⁸. Miłość małżeńska łączy się ściśle z odpowiedzialnym rodzicielstwem. Małżonkowie są wezwani do kierowania się prawym sumieniem, do szanowania nakazów moralnych, poznania i poszanowania praw biologicznych kierujących ludzką płodnością (por. HV 10). We wzajemnym współżyciu małżeńskim nie powinni samowolnie zrywać nierozzerwalnego z natury związku między oznaczaniem jedności i rodzicielstwa. Powinni natomiast akceptować naturalny rytm płodności kobiety, przyjmując w ten sposób wobec siebie postawę dialogu, poszanowania, wspólnej odpowiedzialności i panowania nad sobą⁹. Respondentom postawiono pytanie o ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 46.

Tabela 46. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych

Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Przez współżycie małżeńskie pragnę okazywać miłość partnerowi	7	0,9	9	1,2	28	3,6	158	20,5	303	39,2	264	34,2	3	0,4	772	100,0
Chcę w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie	10	1,3	19	2,5	38	4,9	203	26,3	281	36,4	215	27,8	6	0,8	772	100,0
Pragnę obdarzać współmałżonka szacunkiem	5	0,6	0	0,0	7	0,9	72	9,3	255	33,0	427	55,3	6	0,8	772	100,0
Chcę żyć w wierności małżeńskiej	2	0,3	2	0,3	3	0,4	60	7,8	174	22,5	522	67,6	9	1,2	772	100,0
Zamierzam w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	76	9,8	64	8,3	116	15,0	215	27,8	157	20,3	136	17,6	8	1,0	772	100,0
Chcę zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	8	1,0	0	0,0	12	1,6	75	9,7	167	21,6	508	65,8	2	0,3	772	100,0

⁸ FC 33; HV 21. Czystość małżeńska polega na uznaniu obecności Boga w miłości małżeńskiej i poszanowaniu Jego planu miłości także we wzajemnym oddaniu seksualnym. Oznacza ono wierność przykazaniom Bożym oraz wielkoduszność wobec współmałżonka i wobec życia, które może począć się z ich gestu miłości. LP 20-21.

⁹ FC 32; HV 12-14.

Zamierzam stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	94	12,2	71	9,2	111	14,4	165	21,4	170	22,0	155	20,1	6	0,8	772	100,0
Chcę żyć w uczciwości małżeńskiej	1	0,1	3	0,4	7	0,9	60	7,8	193	25,0	506	65,5	2	0,3	772	100,0
Zamierzam bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	6	0,8	6	0,8	15	1,9	71	9,2	143	18,5	528	68,4	3	0,4	772	100,0
Chcę żyć w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim	8	1,0	6	0,8	18	2,3	139	18,0	241	31,2	357	46,2	3	0,4	772	100,0

Tabela 46 informuje, że dla narzeczonych decydującym motywem moralnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest zamiar bezwzględnego poszanowania i ochrony poczętego życia (68,4%), pragnienie życia w wierności małżeńskiej (67,6%), zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego (65,8%), życia w uczciwości małżeńskiej (65,5%) oraz obdarzania współmałżonka szacunkiem (55,3%). Jako motyw decydujący o zawarciu małżeństwa sakramentalnego narzeczeni wymieniają także pragnienie życia w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim (46,2%), pragnienie okazywania miłości partnerowi przez współżycie małżeńskie (34,2%), dążenie, aby w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie (27,8%), zamiar stosowania w małżeństwie metod naturalnego planowania rodziny (20,1%) oraz zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła (17,6%).

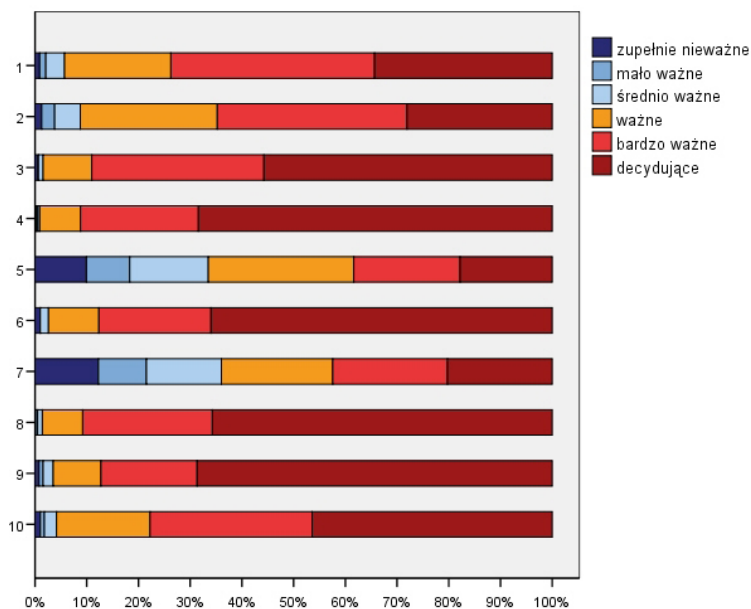
Za bardzo ważne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego narzeczeni uważają pragnienie okazywania miłości partnerowi przez współżycie małżeńskie (39,2%), dążenie, aby w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie (36,4%), pragnienie obdarzania współmałżonka szacunkiem (33,0%), życia w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim (31,2%) oraz życia w uczciwości małżeńskiej (25,0%). Dla respondentów bardzo ważne jest także pragnienie życia w wierności małżeńskiej (22,5%), zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR (22,0%), pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego (21,6%), zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła (20,3%) oraz zamiar bezwzględnego poszanowania i ochrony poczętego życia (18,5%).

Ważnymi motywami moralnymi są dla narzeczonych: zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła (27,8%),

dążenie, aby w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie (26,3%), zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR (21,4%), pragnienie okazywania miłości partnerowi przez współżycie małżeńskie (20,5%) oraz pragnienie życia w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim (18,0%). Respondenci cenią także pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego (9,7%), pragnienie obdarzania współmałżonka szacunkiem (9,3%), zamiar bezwzględnego poszanowania i ochrony poczętego życia (9,2%), pragnienie życia w wierności małżeńskiej (7,8%) oraz pragnienie życia w uczciwości małżeńskiej (7,8%).

Pozostali respondenci uważają moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego za średnio ważne, mało ważne lub zupełnie nieważne. Pośród średnio ważnych motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego narzeczeni najczęściej wymieniają zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła (15,0%) oraz zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR (14,4%). Motywy te wskazywane też były najczęściej jako mało ważne lub zupełnie nieważne. Zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR za motyw mało ważny lub zupełnie nieważny uważa 21,4% respondentów, a zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła podobnie nisko ceni 18,1% badanych. Wyniki ilustruje wykres 27.

W celu porównania wyników zbadano w jaki sposób narzeczeni chcą przeżywać miłość małżeńską. Respondenci za decydujące w miłości małżeńskiej uważają najczęściej pragnienie kochania współmałżonka wiernie i uczciwie (68,5%), obdarzania współmałżonka miłością wyłączną i trwałą (57,3%), obdarowania współmałżonka sobą (49,2%) oraz tworzenia z współmałżonkiem jedności dwojga osób (46,8%). Ponadto wysoki odsetek badanych uważa wymienione motywy za bardzo ważne i ważne w miłości małżeńskiej. Jednocześnie bardzo wysoki odsetek narzeczonych za decydujące w przeżywaniu miłości małżeńskiej uważa przeżywanie uczucia miłości do współmałżonka (48,4%) oraz przeżywanie przyjemnych uczuć (35,6%), co wskazuje na akcentowanie uczuciowego wymiaru miłości oraz dążenia egoistyczne. Tylko jedna trzecia respondentów (35,1%) za decydujące w miłości małżeńskiej uważa pragnienie, aby ich miłość małżeńska była stale otwarta na poczęcie życia. Natomiast 9,7% badanych w miłości małżeńskiej za decydujące uważa kontrolowanie współmałżonka z obawy przed zdradą (zob. tabela A 10).

- 1 - Przez współżycie małżeńskie pragnę okazywać miłość partnerowi
- 2 - Chcę w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie
- 3 - Pragnę obdarzać współmałżonka szacunkiem
- 4 - Chcę żyć w wierności małżeńskiej
- 5 - Zamierzam w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniem Kościoła
- 6 - Chcę zawrzeć małżeństwo nierozwalne
- 7 - Zamierzam stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny
- 8 - Chcę żyć w uczciwości małżeńskiej
- 9 - Zamierzam bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie
- 10 - Chcę żyć w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim

Wykres 27. Rozkład motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności

Zestawienie wyników pozwala stwierdzić, że bardzo wysoki odsetek narzeczonych ceni istotne motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz miłości małżeńskiej, takie jak: wierność, uczciwość, nierozwalność. Nieco niższy odsetek chce w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie, jak również dąży do tego, aby ich miłość była stale otwarta na poczęcie życia. Respondentom postawiono pytanie, na ile motywy moralne były dla nich ważne w wyborze współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 47.

Tabela 47. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów moralnych wyboru współmałżonka u narzeczonych

Motywy moralne wyboru współmałżonka	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Cenię wierność partnera wobec podjętych zobowiązań	19	2,5	8	1,0	37	4,8	174	22,5	292	37,8	233	30,2	9	1,2	772	100,0
Cenię uczciwość partnera	6	0,8	3	0,4	14	1,8	91	11,8	271	35,1	381	49,4	6	0,8	772	100,0
Ważne jest dla mnie, że partner chce zawrzeć małżeństwo nierozważalne	6	0,8	4	0,5	10	1,3	84	10,9	221	28,6	442	57,3	5	0,6	772	100,0
Cenię prawdziwość partnera	3	0,4	1	0,1	6	0,8	82	10,6	259	33,5	415	53,8	6	0,8	772	100,0
Ważna jest dla mnie umiejętność przebaczenia u partnera	3	0,4	1	0,1	17	2,2	121	15,7	267	34,6	356	46,1	7	0,9	772	100,0
Cenię to, że partner zamierza w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	108	14,0	45	5,8	107	13,9	189	24,5	174	22,5	139	18,0	10	1,3	772	100,0
Postrzegam partnera jako odpowiedzialną osobę	6	0,8	1	0,1	10	1,3	103	13,3	285	36,9	359	46,5	8	1,0	772	100,0
Cenię troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim	30	3,9	28	3,6	62	8,0	225	29,1	234	30,3	179	23,2	14	1,8	772	100,0
Cenię to, że partner chce hojnie i roztropnie przekazywać życie	27	3,5	32	4,1	57	7,4	199	25,8	249	32,3	195	25,3	13	1,7	772	100,0
Cenię to, że partner chce stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	115	14,9	62	8,0	105	13,6	162	21,0	190	24,6	127	16,5	11	1,4	772	100,0
Cenię to, że partner chce bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	21	2,7	12	1,6	26	3,4	109	14,1	225	29,1	368	47,7	11	1,4	772	100,0

Z tabeli 47 wynika, że narzeczeni za decydujące przy wyborze partnera uważają jego pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego (57,3%), docenianie prawdomówności partnera (53,8%), docenianie uczciwości partnera (49,4%), docenianie pragnienia partnera, aby bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie (47,7%), postrzeganie partnera jako odpowiedzialnej osoby (46,5%) oraz posiadanie przez partnera umiejętności przebaczenia (46,1%). Pośród decydujących motywów wyboru współmałżonka respondenci wymieniają także docenianie wierności partnera wobec podjętych zobowiązań (30,2%), docenianie pragnienia partnera, aby hojnie i roztropnie przekazywać życie (25,3%) oraz uznanie dla troski partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim (23,2%). Nieco rzadziej za motyw decydujący o wyborze partnera narzeczeni uznają docenianie zamiaru partnera, aby w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła (18,0%) oraz stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny (16,5%).

Wśród bardzo ważnych motywów wyboru współmałżonka respondenci wskazują docenianie wierności partnera wobec podjętych zobowiązań (37,8%), postrzeganie partnera jako odpowiedzialnej osoby (36,9%), docenianie uczciwości partnera (35,1%), znaczenie umiejętności przebaczenia u partnera (34,6%) oraz docenianie jego prawdomówności (33,5%). Dla narzeczonych bardzo ważne jest pragnienie partnera, aby hojnie i roztropnie przekazywać życie (32,3%), troska partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim (30,3%), pragnienia partnera, aby bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie (29,1%) oraz pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego u partnera (28,6%). Nieco rzadziej jako bardzo ważny motyw wyboru współmałżonka narzeczeni wskazują zamiar partnera, aby stosować w małżeństwie metody NPR (24,6%) oraz kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła (22,5%).

Pośród ważnych motywów moralnych wyboru współmałżonka narzeczeni najczęściej wymieniają troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim (29,1%), jego pragnienie, aby hojnie i roztropnie przekazywać życie (25,8%), zamiar partnera kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniami Kościoła (24,5%), wierność partnera wobec podjętych zobowiązań (22,5%) oraz zamiar partnera, aby w małżeństwie stosować metody NPR (21,0%). Nieco rzadziej wśród ważnych motywów respondenci wskazują posiadanie przez partnera umiejętności przebaczenia (15,7%), pragnienia partnera, aby bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie (14,1%), postrzeganie partnera jako odpowiedzialnej osoby (13,3%), docenianie uczciwości partnera (11,8%),

docenianie pragnienia zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego u partnera (10,9%) oraz prawdomówności partnera (10,6%).

Pozostałe motywy moralne respondenci uważają za średnio ważne, mało ważne lub zupełnie nieważne. Pośród motywów średnio ważnych wskazują oni najczęściej docenianie zamiaru partnera, aby w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniem Kościoła (13,9%), docenianie zamiaru stosowania w małżeństwie metod NPR u partnera (13,6%), uznanie dla troski partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim (8,0%) oraz docenianie pragnienia partnera, aby hojnie i roztropnie przekazywać życie (7,4%). Natomiast jako mało ważne lub zupełnie nieważne motywy moralne wyboru współmałżonka respondenci najczęściej wskazują zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR u partnera (22,9%) oraz zamiar partnera kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła (19,8%). 7,6% badanych uważa za mało ważne lub zupełnie nieważne pragnienie partnera, aby hojnie i roztropnie przekazywać życie, a 7,5% badanych podobnie nie docenia motywu troski partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim.

Następnie dokonano opisu sumarycznego ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka z zastosowaniem indeksów. W całej grupie respondentów obliczono statystyki opisowe rozkładów uzyskanych indeksów. Dla indeksu motywów moralnych zawarcia małżeństwa uzyskano średnią $M=4,04$ przy odchyleniu standardowym $SD=0,668$, co sytuuje wynik na skali odpowiedzi powyżej punktu „bardzo ważne”. Dla indeksu motywów moralnych wyboru współmałżonka uzyskano średnią $M=3,86$ przy odchyleniu standardowym $SD=0,753$, co wskazuje, że wynik mieści się na skali pomiędzy punktem „ważne” a „bardzo ważne”, ale blisko punktu „bardzo ważne”. Histogramy przedstawiające uzyskane wyniki ilustrują wykresy A 13 i A 14. Rozkłady wyników zarówno w przypadku motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i motywów wyboru współmałżonka są skośne ujemnie. Uzyskane wyniki wskazują, że dla narzeczonych motywy moralne są bardzo ważne. Nieco ważniejsze są dla nich moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż moralne motywy wyboru współmałżonka. W parach narzeczonych sprawdzono, czy płeć różnicuje motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W tym celu zastosowano test znaków rangowanych Wilcozona. Wyniki prezentuje tabela 48.

Tabela 48. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów

Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Przez współżycie małżeńskie pragnę okazywać miłość partnerowi	K	385	1	4,16	0,744	-1,728	0,084
	M	384	2	4,06	0,743		
Chcę w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie	K	382	4	3,97	0,788	-2,651	0,008
	M	384	2	3,80	0,777		
Pragnę obdarzać współmałżonka szacunkiem	K	385	1	4,51	0,565	-0,073	0,942
	M	381	5	4,50	0,560		
Chcę żyć w wierności małżeńskiej	K	384	2	4,71	0,410	-3,371	0,001
	M	379	7	4,59	0,485		
Zamierzam w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	K	381	5	3,15	1,122	-2,058	0,040
	M	383	3	3,06	1,125		
Chcę zawrzeć małżeństwo nierozwalne	K	385	1	4,65	0,455	-1,845	0,065
	M	385	1	4,57	0,510		
Zamierzam stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	K	383	3	3,09	1,260	-0,127	0,899
	M	383	3	3,20	1,362		
Chcę żyć w uczciwości małżeńskiej	K	385	1	4,68	0,430	-3,289	0,001
	M	385	1	4,56	0,500		
Zamierzam bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	K	385	1	4,69	0,435	-2,887	0,004
	M	384	2	4,59	0,500		
Chcę żyć w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim	K	385	1	4,39	0,705	-3,191	0,001
	M	384	2	4,22	0,753		

Tabela 48 informuje, że pomiędzy narzeczonymi w parach uzyskano sześć istotnych statystycznie różnic ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego pomiędzy mężczyznami i kobietami. Dla kobiet ważniejsze niż dla mężczyzn jest pragnienie życia w wierności małżeńskiej ($Z = -3,371$; $p = 0,001$), w uczciwości małżeńskiej ($Z = -3,289$; $p = 0,001$) oraz pragnienie życia w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim ($Z = -3,191$; $p = 0,001$). Kobiety bardziej niż mężczyźni chcą bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie ($Z = -2,887$; $p = 0,004$), chcą w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie ($Z = -2,651$; $p = 0,008$) oraz zamierzają w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła ($Z = -2,058$; $p = 0,040$).

Spośród motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla narzeczonych najważniejsze jest pragnienie życia w wierności małżeńskiej oraz zamiar bezwzględnego poszanowania i chronienia poczętego

życia. Motywy te najwyżej cenią zarówno kobiety ($Me=4,71$; $Me=4,69$), jak i mężczyźni ($Me=4,59$). Ważne dla obu płci jest pragnienie życia w uczciwości małżeńskiej oraz pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego, przy czym pragnienie życia w uczciwości małżeńskiej jest ważniejsze dla kobiet ($Me=4,68$) niż dla mężczyzn ($Me=4,56$). Najmniej ważnym motywem moralnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest dla kobiet zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR ($Me=3,09$), a dla mężczyzn zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniami Kościoła ($Me=3,06$). Analogicznie sprawdzono, czy zmienna płci różnicuje motywy moralne wyboru współmałżonka. Porównania dokonano w parach narzeczonych. Wyniki przedstawia tabela 49.

Tabela 49. Ważność motywów moralnych wyboru współmałżonka a płeć respondentów

Motywy moralne wyboru współmałżonka	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Cenię wierność partnera wobec podjętych zobowiązań	K	381	5	4,06	0,761	-2,526	0,012
	M	382	4	3,91	0,784		
Cenię uczciwość partnera	K	383	3	4,43	0,635	-1,299	0,194
	M	383	3	4,39	0,671		
Ważne jest dla mnie, że partner chce zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	K	384	2	4,55	0,515	-2,271	0,023
	M	383	3	4,47	0,630		
Cenię prawdomówność partnera	K	384	2	4,48	0,580	-0,458	0,647
	M	382	4	4,48	0,595		
Ważna jest dla mnie umiejętność przebaczenia u partnera	K	382	4	4,40	0,657	-2,634	0,008
	M	383	3	4,29	0,734		
Cenię to, że partner zamierza w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	K	381	5	3,12	1,138	-0,583	0,560
	M	381	5	3,17	1,314		
Postrzegam partnera jako odpowiedzialną osobę	K	383	3	4,36	0,671	-0,233	0,816
	M	381	5	4,38	0,664		
Cenię troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim	K	377	9	3,59	0,886	-0,053	0,958
	M	381	5	3,69	0,927		
Cenię to, że partner chce hojnie i roztropnie przekazywać życie	K	379	7	3,76	0,882	-1,040	0,298
	M	380	6	3,71	0,907		
Cenię to, że partner chce stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	K	379	7	3,07	1,297	-0,405	0,685
	M	382	4	3,13	1,377		
Cenię to, że partner chce bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	K	381	5	4,39	0,715	-2,889	0,004
	M	380	6	4,28	0,795		

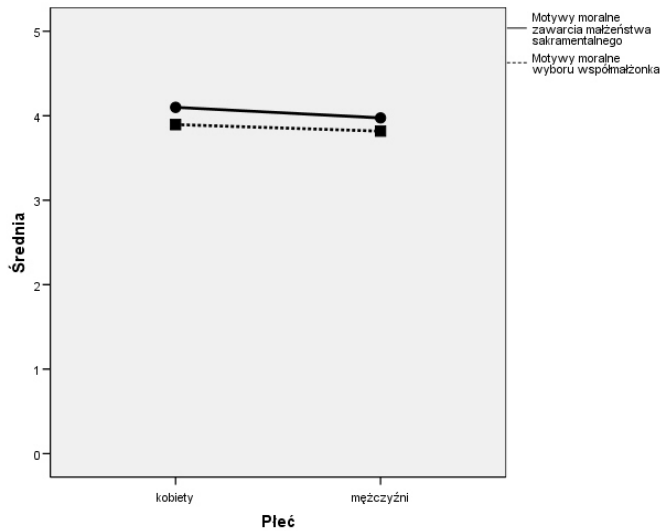
Tabela 49 informuje, że między narzeczonymi w parach, w zakresie ważności motywów moralnych wyboru współmałżonka, występuje cztery różnice istotne statystycznie. Kobiety bardziej niż mężczyźni cenią u partnera pragnienie bezwzględnego poszanowania i ochrony poczętego życia ($Z = -2,889$; $p = 0,004$), umiejętność przebaczenia ($Z = -2,634$; $p = 0,008$), wierność wobec podjętych zobowiązań ($Z = -2,526$; $p = 0,012$) oraz pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego ($Z = -2,271$; $p = 0,023$).

Najważniejszym motywem moralnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla kobiet jest pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego u partnera ($Me = 4,55$), natomiast dla mężczyzn najważniejsza jest prawdomówność partnera ($Me = 4,48$). Zarówno kobiety, jak i mężczyźni wysoko cenią także uczciwość partnera oraz jego pragnienie bezwzględnego szacunku i ochrony poczętego życia. Najmniej znaczącym motywem dla kobiet ($Me = 3,07$) i dla mężczyzn ($Me = 3,13$) jest docenianie pragnienia partnera, aby stosować w małżeństwie metody NPR. Narzeczeni niezbyt wysoko cenią u partnera zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniami Kościoła.

Respondenci dość wysoko cenią u wybieranego partnera uczciwość, prawdomówność, odpowiedzialność, dążenie do zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego, umiejętność przebaczenia oraz bezwzględny szacunek dla poczętego życia. Nieco niżej cenią wierność partnera wobec podjętych zobowiązań, troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim oraz pragnienie hojnego i roztropnego przekazywania życia. Najniżej cenią u partnera kierowanie płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła oraz zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR. W przypadku mniej cenionych motywów moralnych nasuwa się pytanie o jakość realizacji przez przyszłych małżonków podejmowanych zobowiązań małżeńskich. Wydaje się jednak, że niższe wskaźniki odpowiadają faktycznym dyspozycjom partnerów w parach: narzeczeni nie cenią wysoko u partnera tych walorów, których nasilenie u partnerów nie jest wysokie.

W celu oceny różnic między narzeczonymi w globalnych wskaźnikach ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka, wyniki indeksów porównano w parach przy pomocy testu *t* Studenta. Różnica istotna statystycznie występuje tylko w przypadku motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Narzeczeni w parach różnią się od siebie w ocenach ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, ale nie różnią się w ocenach ważności motywów wyboru współmałżonka (zob. tabela A 8). Oznacza to, że kobiety i mężczyźni w parach narzeczonych różnią się w zakresie

doceniania motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, a nie różnią się w zakresie doceniania motywów moralnych wyboru współmałżonka. Kobiety bardziej niż mężczyźni cenią moralne motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz przejawiają tendencję silniejszego doceniania motywów wyboru współmałżonka. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni nieco wyżej cenią motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż motywów moralnych wyboru współmałżonka. Wyniki ilustruje wykres 28.

Wykres 28. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn

W celu stwierdzenia poziomu zgodności ocen ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka, dokonano analizy korelacji między narzeczonymi w parach. Uzyskano istotne statystycznie i znaczące korelacje, zarówno dla motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($r=0,48$; $p<0,001$), jak i dla motywów wyboru współmałżonka ($r=0,49$; $p<0,001$) – zob. wykres A 31, A 34. Zależności te prezentują wykresy rozrzutu (zob. wykres A 15, A 16). Można stwierdzić, że w parach narzeczonych istnieje zależność pomiędzy ocenami ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Wskazuje ona na względnie dobry dobór narzeczonych w zakresie podobieństwa dążeń moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Przy pomocy testu U Manna-Whitney'a sprawdzono, czy wiek respondentów różnicu-

je ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki przedstawia tabela 50.

Tabela 50. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów

Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Przez współżycie małżeńskie pragnę okazywać miłość partnerowi	18 – 25 lat	321	0	4,22	0,763	-2,690	0,007
	pow. 25 lat	442	3	4,02	0,724		
Chcę w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie	18 – 25 lat	319	2	4,08	0,760	-4,031	0,000
	pow. 25 lat	441	4	3,74	0,797		
Pragnę obdarzać współmałżonka szacunkiem	18 – 25 lat	320	1	4,59	0,480	-3,161	0,002
	pow. 25 lat	440	5	4,44	0,625		
Chcę żyć w wierności małżeńskiej	18 – 25 lat	320	1	4,74	0,400	-3,605	0,000
	pow. 25 lat	438	7	4,59	0,485		
Zamierzam w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	18 – 25 lat	316	5	3,33	1,181	-3,373	0,001
	pow. 25 lat	442	3	2,95	1,073		
Chcę zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	18 – 25 lat	319	2	4,70	0,430	-3,444	0,001
	pow. 25 lat	445	0	4,54	0,545		
Zamierzam stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	18 – 25 lat	319	2	3,39	1,355	-3,256	0,001
	pow. 25 lat	441	4	3,02	1,259		
Chcę żyć w uczciwości małżeńskiej	18 – 25 lat	321	0	4,71	0,415	-3,463	0,001
	pow. 25 lat	443	2	4,56	0,505		
Zamierzam bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	18 – 25 lat	321	0	4,75	0,395	-4,686	0,000
	pow. 25 lat	442	3	4,54	0,570		
Chcę żyć w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim	18 – 25 lat	320	1	4,45	0,645	-4,005	0,000
	pow. 25 lat	443	2	4,20	0,768		

Z tabeli 50 wynika, że wiek respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie docenianie wszystkich omawianych motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, zawsze na korzyść młodszej grupy respondentów. Dla respondentów w wieku od 18 do 25 lat ważniejszy niż dla respondentów powyżej 25 lat jest zamiar bezwzględnego szacunku i ochrony poczętego życia ($Z = -4,686$; $p < 0,001$), pragnienie hojnego i roztropnego przekazywania życia w małżeństwie ($Z = -4,031$; $p < 0,001$), życia w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim ($Z = -4,005$; $p < 0,001$), życia w wierności małżeńskiej ($Z = -3,605$; $p < 0,001$), życia w uczciwości małżeńskiej ($Z = -3,463$; $p = 0,001$) oraz pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego ($Z = -3,444$; $p = 0,001$). Narzeczeni w wieku od

18 do 25 lat bardziej cenią kierowanie płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniami Kościoła ($Z = -3,373$; $p = 0,001$), stosowanie w małżeństwie metod NPR ($Z = -3,256$; $p = 0,001$), pragnienie obdarzania współmałżonka szacunkiem ($Z = -3,161$; $p = 0,002$) oraz okazywania miłości współmałżonkowi przez współżycie małżeńskie ($Z = -2,690$; $p = 0,007$).

Obie grupy wiekowe respondentów najbardziej cenią pragnienie życia w wierności małżeńskiej oraz zamiar bezwzględnego szacunku i ochrony poczętego życia. Respondenci bardzo wysoko cenią także pragnienie życia w uczciwości małżeńskiej, pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego oraz obdarzania współmałżonka szacunkiem. Nieco niżej cenią oni pragnienie hojnego i roztropnego przekazywania życia w małżeństwie, stosowanie w małżeństwie metod NPR oraz kierowanie płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniami Kościoła. Z przedstawionych danych wynika, że młodsza grupa respondentów bardziej ceni moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Osiągnięte wskaźniki są ogólnie wysokie. Analogicznego porównania dokonano w przypadku motywów moralnych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 51.

Tabela 51. Ważność motywów moralnych wyboru współmałżonka a wiek respondentów

Motywy moralne wyboru współmałżonka	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Cenię wierność partnera wobec podjętych zobowiązań	18 – 25 lat	317	4	4,08	0,754	-2,008	0,045
	pow. 25 lat	441	4	3,91	0,786		
Cenię uczciwość partnera	18 – 25 lat	318	3	4,50	0,565	-3,017	0,003
	pow. 25 lat	442	3	4,34	0,692		
Ważne jest dla mnie, że partner chce zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	18 – 25 lat	319	2	4,64	0,450	-4,811	0,000
	pow. 25 lat	442	3	4,40	0,685		
Cenię prawdomówność partnera	18 – 25 lat	318	3	4,55	0,515	-2,468	0,014
	pow. 25 lat	442	3	4,42	0,635		
Ważna jest dla mnie umiejętność przebaczenia u partnera	18 – 25 lat	319	2	4,43	0,650	-2,636	0,008
	pow. 25 lat	440	5	4,27	0,719		
Cenię to, że partner zamierza w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	18 – 25 lat	317	4	3,37	1,210	-3,082	0,002
	pow. 25 lat	439	6	3,00	1,198		
Postrzegam partnera jako odpowiedzialną osobę	18 – 25 lat	317	4	4,45	0,615	-2,716	0,007
	pow. 25 lat	442	3	4,30	0,686		
Cenię troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim	18 – 25 lat	315	6	3,80	0,875	-3,110	0,002
	pow. 25 lat	437	8	3,53	0,919		

Cenię to, że partner chce hojnie i roz- tropnie przekazywać życie	18 – 25 lat	316	5	3,96	0,863	-3,903	0,000
	pow. 25 lat	437	8	3,58	0,895		
Cenię to, że partner chce stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	18 – 25 lat	317	4	3,41	1,298	-4,209	0,000
	pow. 25 lat	438	7	2,90	1,310		
Cenię to, że partner chce bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	18 – 25 lat	316	5	4,55	0,545	-6,293	0,000
	pow. 25 lat	439	6	4,15	0,807		

Wyniki przedstawione w tabeli 51 dowodzą, że wiek respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie wszystkie odpowiedzi narzeczonych dotyczące motywów moralnych wyboru współmałżonka. Wyższe wskaźniki osiągalni zawsze respondenci w wieku od 18 do 25 lat. Respondenci w wieku od 18 do 25 lat przy wyborze współmałżonka bardziej niż respondenci powyżej 25 lat cenią u partnera bezwzględny szacunek i ochronę poczętego życia ($Z = -6,293$; $p < 0,001$), pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego ($Z = -4,811$; $p < 0,001$), stosowania w małżeństwie metod NPR ($Z = -4,209$; $p < 0,001$), hojnego i roztropnego przekazywania życia ($Z = -3,903$; $p < 0,001$), troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim ($Z = -3,110$; $p = 0,002$) oraz zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła ($Z = -3,082$; $p = 0,002$). Dla respondentów w wieku od 18 do 25 lat ważniejsza jest także uczciwość partnera ($Z = -3,017$; $p = 0,003$), postrzeganie partnera jako odpowiedzialnej osoby ($Z = -2,716$; $p = 0,007$), umiejętność przebaczenia u partnera ($Z = -2,636$; $p = 0,008$), prawdziwość ($Z = -2,468$; $p = 0,014$) oraz wierność partnera wobec podjętych zobowiązań ($Z = -2,008$; $p = 0,045$).

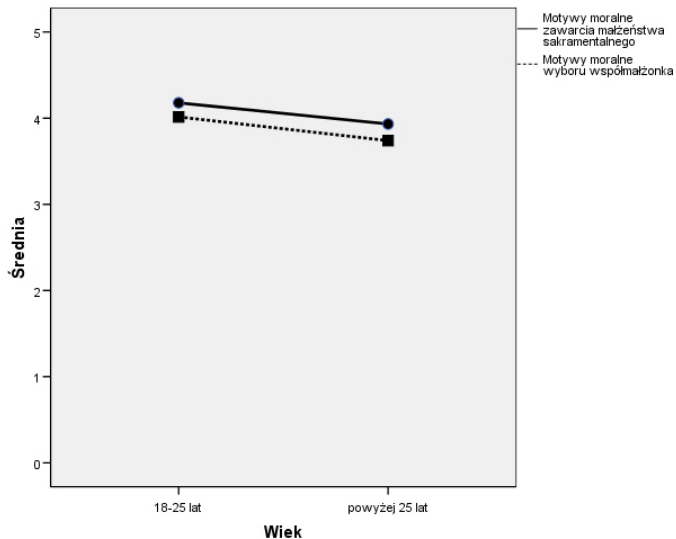
Dla respondentów z obu grup wiekowych bardzo ważnym motywem moralnym wyboru współmałżonka jest pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego u partnera oraz jego prawdziwość. Narzeczeni wysoko cenią u partnera także uczciwość, pragnienie bezwzględnego szacunku i ochrony poczętego życia oraz odpowiedzialność. Niezbyt wysoko natomiast cenią u partnera troskę o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim oraz pragnienie hojnego i roztropnego przekazywania życia. Obie grupy wiekowe niezbyt wysoko cenią także motyw związane z kierowaniem płodnością w małżeństwie. Dla respondentów w wieku od 18 do 25 lat najmniej ważnym motywem jest zamiar kierowania przez partnera płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła ($Me = 3,37$), a dla respondentów powyżej 25 lat najmniej ważny jest zamiar stosowania przez partnera w małżeństwie metod NPR ($Me = 2,90$). Z zaprezentowanych danych wynika, że młodsza grupa respondentów bardziej ceni moralne motywów wyboru współmałżonka niż grupa starsza. Jednak wszystkie osiągnięte wskaźniki są dosyć wysokie.

Za pomocą testu *t* Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów moralnych u osób w wieku od 18 do 25 lat oraz powyżej 25 lat. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 52.

Tabela 52. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a wiek respondentów

Rodzaj motywów	Wiek						t	df	p
	18-25 lat			powyżej 25 lat					
	N	M	SD	N	M	SD			
Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	321	4,18	0,618	445	3,93	0,687	5,064	764	0,000
Motywy moralne wyboru współmałżonka	319	4,01	0,717	443	3,74	0,760	5,048	760	0,000

Tabela 52 informuje, że zarówno w przypadku motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i w przypadku motywów wyboru współmałżonka odnotowano różnice istotne statystycznie. W obu badanych wskaźnikach grupa młodsza uzyskała wyniki wyższe, co wskazuje, iż osoby w wieku od 18 do 25 lat bardziej niż osoby powyżej 25 lat cenią motyw moralny zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(764)=5,064$; $p<0,001$) oraz wyboru współmałżonka ($t(760)=5,048$; $p=0,001$). Różnice prezentuje wykres 29.

Wykres 29. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów

Osiągnięte przez narzeczonych obu grup wiekowych wyniki są wysokie. Nieco wyżej motywy moralne cenią respondenci w wieku od 18 do 25 lat. Moralne motywy zawarcia małżeństwa są przez narzeczonych cenione nieco wyżej niż motywy wyboru współmałżonka.

Następnie uwzględniono oddziaływanie wykształcenia na ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano z zastosowaniem testu U Manna-Whitney'a. Wyniki przedstawia tabela 53.

Tabela 53. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów

Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Przez współżycie małżeńskie pragnę okazywać miłość partnerowi	P – Z – Ś	354	2	4,14	0,759	-0,893	0,372
	wyższe	410	1	4,08	0,725		
Chcę w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie	P – Z – Ś	353	3	4,04	0,749	-3,524	0,000
	wyższe	408	3	3,76	0,818		
Pragnę obdarzać współmałżonka szacunkiem	P – Z – Ś	352	4	4,53	0,535	-1,075	0,282
	wyższe	409	2	4,48	0,580		
Chcę żyć w wierności małżeńskiej	P – Z – Ś	352	4	4,65	0,450	-0,003	0,997
	wyższe	407	4	4,65	0,445		
Zamierzam w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	P – Z – Ś	351	5	3,59	0,980	-8,473	0,000
	wyższe	408	3	2,59	1,212		
Chcę zawrzeć małżeństwo nierozwalne	P – Z – Ś	354	2	4,61	0,485	-0,050	0,961
	wyższe	411	0	4,61	0,475		
Zamierzam stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	P – Z – Ś	351	5	3,75	1,060	-8,789	0,000
	wyższe	410	1	2,54	1,339		
Chcę żyć w uczciwości małżeńskiej	P – Z – Ś	355	1	4,60	0,480	-0,985	0,325
	wyższe	410	1	4,64	0,450		
Zamierzam bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	P – Z – Ś	354	2	4,65	0,465	-0,315	0,753
	wyższe	410	1	4,63	0,470		
Chcę żyć w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim	P – Z – Ś	354	2	4,34	0,729	-0,933	0,351
	wyższe	410	1	4,29	0,748		

Przedstawione w tabeli 53 wyniki dowodzą, że wykształcenie respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi respondentów tylko w zakresie trzech motywów moralnych. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej niż respondenci z wykształceniem wyższym chcą stosować w małżeństwie metody

NPR ($Z = -8,789$; $p < 0,001$), kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła ($Z = -8,473$; $p < 0,001$) oraz hojnie i roztropnie przekazywać życie ($Z = -3,524$; $p < 0,001$).

Dla respondentów z obu grup najważniejszym motywem moralnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest pragnienie życia w wierności małżeńskiej ($Me = 4,65$). Narzeczeni bardzo wysoko cenią także zamiar bezwzględnego poszanowania i ochrony poczętego życia, pragnienie zawarcia małżeństwa nierozrwalnego oraz życia w uczciwości małżeńskiej. Najmniej cenionymi motywami w obu grupach badanych są: zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniami Kościoła oraz stosowania w małżeństwie metod NPR. Te ostatnie znacznie bardziej cenią osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim, niż osoby z wykształceniem wyższym.

Przedstawione wyniki pozwalają stwierdzić, że wykształcenie nieznacznie różnicuje odpowiedzi respondentów dotyczące motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Różnice istotne, na korzyść respondentów z wykształceniem najwyżej średnim, widoczne są wyłącznie w stosunku do przekazywania życia, kierowania płodnością oraz stosowania metod NPR. Podobnego porównania odpowiedzi ze względu na wykształcenie narzeczonych dokonano dla motywów moralnych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 54.

Tabela 54. Motywy moralne wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów

Motywy moralne wyboru współmałżonka	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Cenię wierność partnera wobec podjętych zobowiązań	P – Z – Ś	353	3	3,94	0,769	-0,818	0,413
	wyższe	406	5	4,03	0,774		
Cenię uczciwość partnera	P – Z – Ś	353	3	4,37	0,677	-1,112	0,266
	wyższe	408	3	4,44	0,635		
Ważne jest dla mnie, że partner chce zawrzeć małżeństwo nierozrwalne	P – Z – Ś	354	2	4,50	0,585	-0,059	0,953
	wyższe	408	3	4,51	0,570		
Cenię prawdomówność partnera	P – Z – Ś	352	4	4,48	0,590	-0,181	0,857
	wyższe	409	2	4,47	0,590		
Ważna jest dla mnie umiejętność przebaczenia u partnera	P – Z – Ś	353	3	4,37	0,687	-0,905	0,365
	wyższe	407	4	4,32	0,699		
Cenię to, że partner zamierza w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	P – Z – Ś	352	4	3,58	0,991	-7,352	0,000
	wyższe	405	6	2,63	1,387		

Postrzegam partnera jako odpowiedzialną osobę	P – Z – Ś	352	4	4,37	0,683	-0,045	0,964
	wyższe	408	3	4,37	0,657		
Cenię troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim	P – Z – Ś	349	7	3,76	0,838	-2,784	0,005
	wyższe	404	7	3,53	0,953		
Cenię to, że partner chce hojnie i roztropnie przekazywać życie	P – Z – Ś	348	8	3,87	0,805	-3,237	0,001
	wyższe	406	5	3,59	0,973		
Cenię to, że partner chce stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	P – Z – Ś	351	5	3,68	1,032	-9,143	0,000
	wyższe	405	6	2,45	1,395		
Cenię to, że partner chce bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	P – Z – Ś	350	6	4,40	0,700	-2,207	0,027
	wyższe	406	5	4,27	0,799		

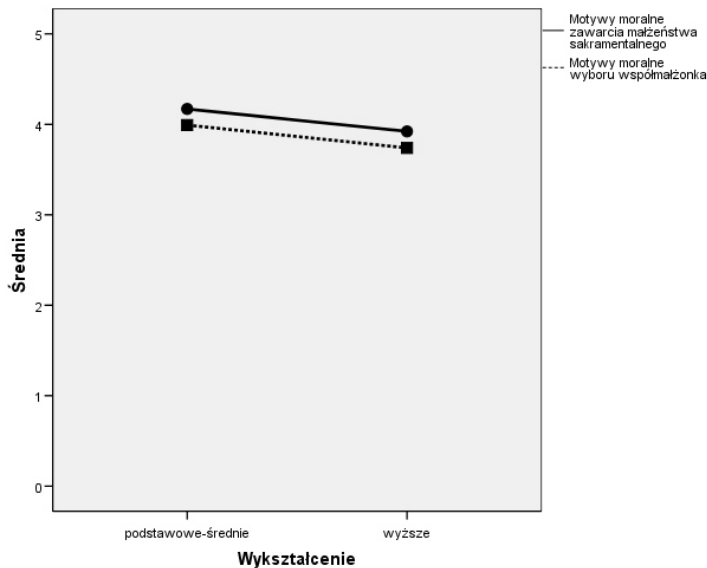
Tabela 54 informuje, że wykształcenie różnicuje w sposób istotny statystycznie motyw moralny wyboru współmałżonka w pięciu przypadkach, gdzie wyższe wskaźniki uzyskiwały osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim. Respondenci ci bardziej cenią pragnienie stosowania w małżeństwie metod NPR przez partnera ($Z = -9,143$; $p < 0,001$), jego zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniami Kościoła ($Z = -7,352$; $p < 0,001$) oraz pragnienie partnera, aby hojnie i roztropnie przekazywać życie ($Z = -3,237$; $p = 0,001$). Ważniejsza jest dla nich także troska partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim ($Z = -2,784$; $p = 0,005$) oraz pragnienie bezwzględnego poszanowania i ochrony poczętego życia u partnera ($Z = -2,207$; $p = 0,027$).

Najważniejszym motywem moralnym wyboru współmałżonka jest dla obu grup respondentów pragnienie zawarcia małżeństwa nierozrwalnego u partnera. Narzeczeni wysoko cenią także uczciwość i prawdomówność partnera, jego pragnienie bezwzględnego szacunku i ochrony poczętego życia oraz odpowiedzialność i umiejętność przebaczenia. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim najmniej cenią zamiar partnera, aby kierować płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniami Kościoła ($Me = 3,58$), natomiast respondenci z wykształceniem wyższym najmniej cenią zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR ($Me = 2,45$). Z przedstawionych danych wynika, że wykształcenie częściowo różnicuje motyw moralny wyboru współmałżonka. Różnicuje ono motyw związane z kierowaniem płodnością i przekazywaniem życia oraz kierowaniem się sumieniem chrześcijańskim. Następnie za pomocą testu t Studenta porównano globalne indeksy ważności motywów moralnych u respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim oraz u respondentów z wykształceniem wyższym. Wyniki prezentuje tabela 55.

Tabela 55. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a wykształcenie respondentów

Rodzaj motywów	Wykształcenie	N	M	SD	t	df	P
Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	P - Z - Ś	356	4,17	0,636	5,087	765	0,000
	wyższe	411	3,92	0,678			
Motywy moralne wyboru współmałżonka	P - Z - Ś	354	3,99	0,717	4,683	761	0,000
	wyższe	409	3,74	0,766			

Z tabeli 55 wynika, że zarówno w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i motywów wyboru współmałżonka odnotowano różnice istotne statystycznie. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim uzyskali wyższe wyniki, co pozwala stwierdzić, iż bardziej cenią oni moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(765)=5,087$; $p<0,001$) oraz wyboru współmałżonka ($t(761)=4,683$; $p<0,001$). Różnice ilustruje wykres 30.

Wykres 30. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów

Odnotowane wyniki są ogólnie wysokie. Narzeczeni z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim wyżej cenią motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka.

Obie grupy wyróżnione ze względu na wykształcenie nieco wyżej cenią moralne motywy zawarcia małżeństwa niż motywy wyboru współmałżonka.

W dalszych analizach sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Do porównań zastosowano test Kruskala-Wallisa. Wyniki przedstawia tabela 56.

Tabela 56. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary

Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Przez współzycie małżeńskie pragnę okazać miłość partnerowi	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,24	0,724	11,736	0,003
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	4,08	0,733		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,76	0,825		
Chcę w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	4,20	0,743	31,245	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	3,77	0,764		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	3,44	1,078		
Pragnę obdarzać współmałżonka szacunkiem	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,61	0,465	24,825	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	4,49	0,570		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,07	0,777		
Chcę żyć w wierności małżeńskiej	głęboko wierzący i praktykujący	226	5	4,75	0,390	33,703	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	4,66	0,445		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	4,18	0,767		
Zamierzam w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	3,85	0,936	106,293	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	2,87	1,067		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	0,91	1,401		
Chcę zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,76	0,390	40,993	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	4,59	0,490		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	4,05	0,845		

Zamierzam stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	3,91	0,970	78,671	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	2,88	1,274		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	1,50	1,429		
Chcę żyć w uczciwości małżeńskiej	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,73	0,405	23,729	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	4,61	0,470		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,27	0,751		
Zamierzam bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,76	0,390	49,408	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	471	0	4,63	0,470		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,96	1,155		
Chcę żyć w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,57	0,495	71,951	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	4,26	0,716		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,04	1,162		

Z tabeli 56 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi w zakresie wszystkich dziesięciu motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Pozytywny stosunek do wiary wpływa na dążenie do kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła ($\chi^2(2)=106,293$; $p<0,001$), dążenie do stosowania w małżeństwie metod naturalnego planowania rodziny ($\chi^2(2)=78,671$; $p<0,001$), pragnienie życia w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim ($\chi^2(2)=71,951$; $p<0,001$), zamiar bezwzględnego szacunku i ochrony poczętego życia ($\chi^2(2)=49,408$; $p<0,001$) oraz pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego ($\chi^2(2)=40,993$; $p<0,001$). Głębsza wiara respondentów powoduje, że ważniejsze jest dla nich pragnienie życia w wierności małżeńskiej ($\chi^2(2)=33,703$; $p<0,001$), pragnienie hojnego i roztropnego przekazywania życia w małżeństwie ($\chi^2(2)=31,245$; $p<0,001$), pragnienie obdarzania współmałżonka szacunkiem ($\chi^2(2)=24,825$; $p<0,001$), dążenie do życia w uczciwości małżeńskiej ($\chi^2(2)=23,729$; $p<0,001$) oraz pragnienie okazywania miłości partnerowi przez współżycie małżeńskie ($\chi^2(2)=11,736$; $p=0,003$).

Można stwierdzić, że stosunek do wiary wyraźnie różnicuje kierowanie się narzeczonych motywami moralnymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W przypadku wszystkich dziesięciu analizowanych motywów najwyższe ich nasilenie występuje u osób głęboko wierzących i praktyku-

jących, słabsze u osób wierzących, ale słabo praktykujących, a najslabsze u osób słabo wierzących i niewierzących. Oznacza to, że deklaracja wiary respondentów w dużej mierze harmonizuje z kierowaniem się motywami moralnymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Uzyskane wskaźniki są raczej wysokie, jednak w przypadku osób głęboko wierzących i praktykujących są nie w pełni zadowalające.

Najważniejszymi motywami moralnymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących jest pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego ($Me=4,76$) oraz zamiar bezwzględniego szacunku i ochrony poczętego życia ($Me=4,76$). Dla respondentów wierzących, słabo praktykujących najważniejsze jest pragnienie życia w wierności małżeńskiej ($Me=4,66$), a dla respondentów słabo wierzących i niewierzących najważniejsze jest pragnienie życia w uczciwości małżeńskiej ($Me=4,27$). Dla wszystkich badanych grup najmniej ważne jest kierowanie płodnością w małżeństwie zgodnie z nauczaniem Kościoła oraz stosowanie w małżeństwie metod NPR.

Na podstawie przedstawionych danych można wnioskować, że im głębsza wiara respondentów, tym wyższe docenianie motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wszystkie trzy grupy respondentów wysoko cenią większość motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Nie wystarczająco cenią jednak motyw moralny związane z kierowaniem płodnością. Szczególną dysharmonię w zakresie ważności tych motywów z deklaracją wiary można dostrzec u osób głęboko wierzących i praktykujących. Analogicznie sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów moralnych wyboru współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 57.

Tabela 57. Ważność motywów moralnych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary

Motywy moralne wyboru współmałżonka	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Cenię wierność partnera wobec podjętych zobowiązań	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,25	0,708	31,549	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	3,88	0,782		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,53	0,969		
Cenię uczciwość partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,49	0,580	10,469	0,005
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	4,39	0,662		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,14	0,758		

Ważne jest dla mnie, że partner chce zawrzeć małżeństwo nierozdzielne	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,67	0,425	44,036	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	4,48	0,615		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,85	0,885		
Cenię prawdziwość partnera	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	4,55	0,495	10,955	0,004
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	4,46	0,610		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,20	0,717		
Ważna jest dla mnie umiejętność przebaczenia u partnera	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	4,43	0,650	7,274	0,026
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	4,31	0,704		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,11	0,742		
Cenię to, że partner zamierza w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	3,97	0,872	112,599	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	2,88	1,138		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	0,73	1,409		
Postrzegam partnera jako odpowiedzialną osobę	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	4,47	0,580	11,557	0,003
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	4,34	0,683		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	4,11	0,731		
Cenię troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,27	0,734	120,259	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	463	8	3,45	0,849		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	2,10	1,468		
Cenię to, że partner chce hojnie i roztropnie przekazywać życie	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,17	0,742	63,557	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	3,59	0,897		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	2,62	1,365		
Cenię to, że partner chce stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	głęboko wierzący i praktykujący	226	5	3,86	0,910	96,314	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	466	5	2,80	1,293		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,91	1,444		
Cenię to, że partner chce bezwzględnie szanować i chronić początek życia	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	4,55	0,500	60,321	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	4,29	0,772		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,00	1,767		

Z tabeli 57 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie wszystkie omawiane motywy wyboru

współmałżonka. Osoby głęboko wierzące i praktykujące osiągały wyższe wskaźniki niż osoby wierzące, słabo praktykujące oraz osoby słabo wierzące i niewierzące. Osoby deklarujące głębszą wiarę bardziej cenią troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim ($\chi^2(2)=120,259$; $p<0,001$), zamiar kierowania przez partnera płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła ($\chi^2(2)=112,599$; $p<0,001$), pragnienie partnera, aby stosować w małżeństwie metody NPR ($\chi^2(2)=96,314$; $p<0,001$), dążenie partnera, aby hojnie i roztropnie przekazywać życie ($\chi^2(2)=63,557$; $p<0,001$) oraz pragnienie bezwzględnego szacunku i ochrony poczętego życia u partnera ($\chi^2(2)=60,321$; $p<0,001$). Dla osób bez zmian ważniejsze jest pragnienie partnera, aby zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne ($\chi^2(2)=44,036$; $p<0,001$) oraz jego wierność wobec podjętych zobowiązań ($\chi^2(2)=31,549$; $p<0,001$). Głębsza wiara respondentów powoduje także silniejsze postrzeganie partnera jako osoby odpowiedzialnej ($\chi^2(2)=11,557$; $p=0,003$), docenianie jego prawdomówności ($\chi^2(2)=10,955$; $p=0,004$), uczciwości ($\chi^2(2)=10,469$; $p=0,005$) i umiejętności przebaczenia ($\chi^2(2)=7,274$; $p=0,026$).

Dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących oraz wierzących, słabo praktykujących najważniejszym motywem moralnym wyboru współmałżonka jest pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego u partnera. Natomiast dla respondentów słabo wierzących i niewierzących najważniejszym motywem jest docenianie prawdomówności partnera ($Me=4,20$). Najmniej ważnym motywem dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących oraz wierzących, słabo praktykujących jest dążenie partnera, aby w małżeństwie stosować metody NPR. Natomiast dla respondentów deklarujących się jako słabo wierzący i niewierzący najmniej znaczące jest dążenie partnera do kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła ($Me=0,73$). Z przedstawionych danych wynika, że stosunek respondentów do wiary wyraźnie różnicuje motyw moralny wyboru współmałżonka. Im głębsza wiara respondentów, tym silniejsze docenianie motywów moralnych wyboru współmałżonka. Respondenci na ogół wysoko cenią moralne motyw wyboru współmałżonka, z wyjątkiem motywów związanych z kierowaniem płodnością i stosowaniem metod NPR. Wydaje się, że niższe wskaźniki dla tych motywów wiążą się ze słabszym występowaniem wymienionych postaw u wybieranych współmałżonków.

W trzech grupach wyróżnionych ze względu na stosunek do wiary obliczono także wyniki globalne. Następnie uzyskane indeksy porównano z zastosowaniem analizy wariancji oraz testów *post-hoc* Tukey'a. Wyniki prezentuje tabela 58.

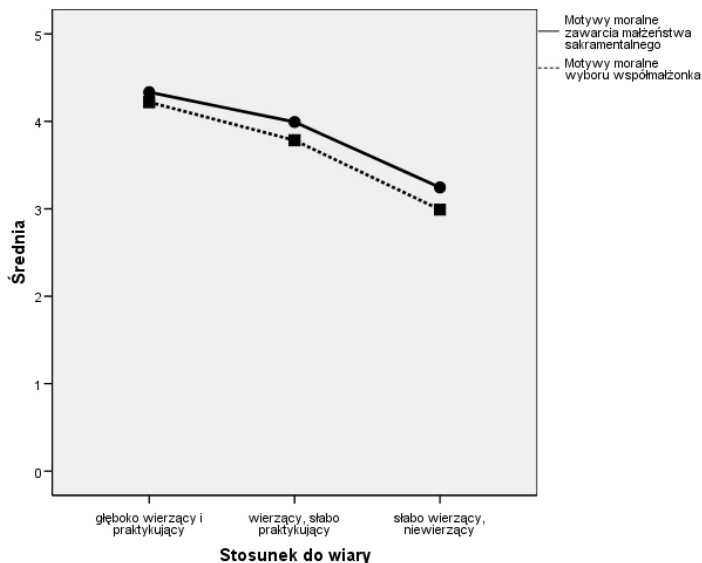
Tabela 58. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a stosunek respondentów do wiary

Rodzaj motywów	Stosunek do wiary	N	M	SD	F	p	Testy post hoc		
							GWP – WSP	WSP – SWN	GWP – SWN
Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	głęboko wierzący i praktykujący	231	4,33	0,570	76,019	0,000	0,000	0,000	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	471	3,99	0,582					
	słabo wierzący, niewierzący	60	3,26	0,932					
Motywy moralne wyboru współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	230	4,22	0,648	81,923	0,000	0,000	0,000	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	3,78	0,671					
	słabo wierzący, niewierzący	59	2,99	0,917					

Tabela 58 informuje, że osoby o różnym stosunku do wiary różnią się zarówno pod względem motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($F=76,019$; $p<0,001$), jak również pod względem motywów moralnych wyboru współmałżonka ($F=81,923$; $p<0,001$). Zarówno w zakresie moralnych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka odnotowano istotne statystycznie różnice między wszystkimi grupami respondentów. Moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka najbardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące, mniej cenią je osoby wierzące, słabo praktykujące, a najmniej osoby słabo wierzące i niewierzące. Przytoczone wyniki ilustruje wykres 31.

Z przedstawionych danych wynika, że oba rodzaje motywów moralnych narzeczeni cenią w zależności od stosunku do wiary. Oddziaływanie tej zmiennej jest podobne w przypadku motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka. Wskaźniki osiągnięte w przypadkach obu rodzajów motywów są wysokie. Respondenci nieco wyżej cenią jednak motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż motywy wyboru współmałżonka. Może to oznaczać, że wybrany współmałżonek nie posiada w wystarczającym stopniu walorów moralnych potrzebnych do realizacji deklarowanych dążeń moralnych w małżeństwie.

Sprawdzono także oddziaływanie rodziny pochodzenia respondentów na ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W porównaniu zastosowano test U Manna-Whitney'a. Wyniki przedstawia tabela 59.

Wykres 31. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary

Tabela 59. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Przez współżycie małżeńskie pragnę okazywać miłość partnerowi	pełna	607	3	4,12	0,742	-0,392	0,695
	niepełna	126	0	4,08	0,735		
Chcę w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie	pełna	605	5	3,90	0,779	-1,143	0,253
	niepełna	125	1	3,78	0,797		
Pragnę obdarzać współmałżonka szacunkiem	pełna	604	6	4,52	0,540	-1,789	0,074
	niepełna	126	0	4,40	0,660		
Chcę żyć w wierności małżeńskiej	pełna	602	8	4,68	0,430	-3,063	0,002
	niepełna	125	1	4,50	0,595		
Zamierzam w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	pełna	605	5	3,09	1,087	-0,011	0,991
	niepełna	124	2	3,15	1,196		
Chcę zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	pełna	608	2	4,64	0,465	-2,340	0,019
	niepełna	126	0	4,49	0,640		

Zamierzam stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	pełna	605	5	3,14	1,300	-1,201	0,230
	niepełna	125	1	2,92	1,288		
Chcę żyć w uczciwości małżeńskiej	pełna	608	2	4,65	0,450	-2,177	0,029
	niepełna	126	0	4,52	0,560		
Zamierzam bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	pełna	607	3	4,66	0,450	-2,219	0,026
	niepełna	126	0	4,51	0,610		
Chcę żyć w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim	pełna	608	2	4,36	0,722	-2,596	0,009
	niepełna	125	1	4,10	0,781		

Wyniki przedstawione w tabeli 59 dowodzą, że rodzina pochodzenia różnicuje w sposób istotny statystycznie motyw moralny zawarcia małżeństwa sakramentalnego w pięciu przypadkach. Dla respondentów z rodzin pełnych ważniejsze niż dla respondentów z rodzin niepełnych jest pragnienie życia w wierności małżeńskiej ($Z = -3,063$; $p = 0,002$), pragnienie życia w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim ($Z = -2,596$; $p = 0,009$), pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego ($Z = -2,340$; $p = 0,019$), zamiar bezwzględnego szacunku i ochrony poczętego życia ($Z = -2,219$; $p = 0,026$) oraz pragnienie życia w uczciwości małżeńskiej ($Z = -2,177$; $p = 0,029$).

Respondenci wysoko cenią większość motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Spośród tych motywów dla obu grup narzeczonych najważniejsze jest pragnienie życia w wierności i uczciwości małżeńskiej. Obie grupy niezbyt wysoko cenią pragnienie, aby w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie. Najniżej cenionymi motywami moralnymi dla obu grup respondentów są: dążenie do kierowania płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła oraz zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR.

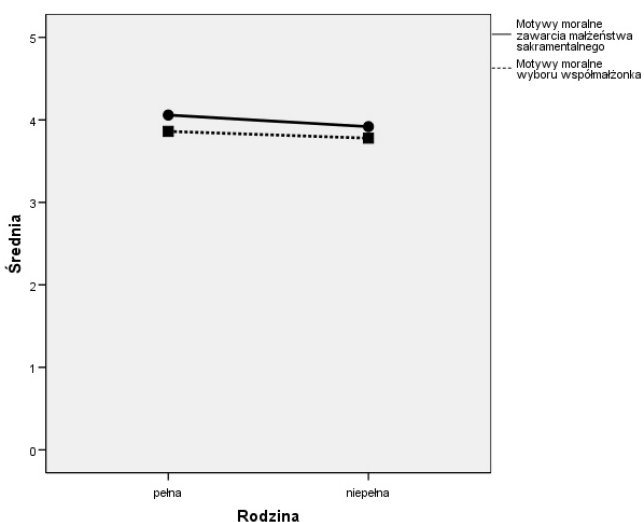
Następnie sprawdzono, czy motyw moralny wyboru współmałżonka zależy od rodziny pochodzenia respondentów. Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie w wartościowaniu motywów wyboru współmałżonka ze względu na typ rodziny pochodzenia. Dla respondentów z obu grup najważniejszym motywem moralnym wyboru współmałżonka jest pragnienie partnera dotyczące zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego. W obu grupach wysoko ceniona jest prawdomówność, uczciwość i odpowiedzialność partnera. Najmniej cenione jest dążenie partnera, aby w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła oraz zamiar stosowania w małżeństwie metod NPR (zob. tabela A 9). Można stwierdzić, że rodzina pochodzenia nie różnicuje motywów moralnych wyboru współmałżonka u narzeczonych.

Za pomocą testu *t* Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów moralnych u osób pochodzących z rodzin pełnych i niepełnych. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 60.

Tabela 60. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a rodzina pochodzenia respondentów

Rodzaj motywów	Rodzina	N	M	SD	t	df	p
Motywy moralne zawarcia sakramentu małżeństwa	pełna	610	4,06	0,665	2,141	734	0,033
	niepełna	126	3,92	0,693			
Motywy moralne wyboru współmałżonka	pełna	607	3,86	0,757	1,113	731	0,266
	niepełna	126	3,78	0,751			

Tabela 60 informuje, że rodzina pochodzenia różnicuje w sposób istotny statystycznie motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego, a nie różnicuje motywów wyboru współmałżonka. Respondenci z rodzin pełnych bardziej cenią motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(734)=2,141$; $p=0,033$). Wyniki prezentuje wykres 32.

Wykres 32. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na rodzinę pochodzenia respondentów

Uzyskane wyniki mogą wskazywać na pozytywne oddziaływanie rodziny pełnej na postawy moralne narzeczonych. Natomiast brak zróż-

nicowania w zakresie motywów wyboru współmałżonka może wskazywać, że narzeczeni, bez względu na typ rodziny pochodzenia, w wyborze współmałżonka nie kierują się wystarczająco własnymi dążeniami moralnymi.

Przedstawione wyniki pozwalają stwierdzić, że respondenci bardzo wysoko cenią moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz moralne motywy wyboru współmałżonka. Średnia dla motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego wynosi $M=4,04$, co oznacza, że motywy te są bardzo ważne. Średnia dla motywów moralnych wyboru współmałżonka wynosi $M=3,86$, co sytuuje wynik na skali odpowiedzi nieco poniżej punktu „bardzo ważne”.

Odpowiedzi respondentów w zakresie motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego różnicuje stosunek do wiary, niżej wykształcenie, wiek i płeć, a najniżej rodzina pochodzenia. Głębsza wiara respondentów współwystępuje z wyższym docenianiem motywów moralnych zawarcia małżeństwa. Motywy te są ważniejsze dla osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim niż dla osób z wykształceniem wyższym. Moralne motywy zawarcia małżeństwa wyżej cenią osoby w wieku od 18 do 25 lat oraz osoby z rodzin pełnych. Natomiast w zakresie moralnych motywów wyboru współmałżonka odpowiedzi najwyżej różnicuje stosunek do wiary, a następnie wiek i wykształcenie. Głębsza wiara respondentów współwystępuje z silniejszym docenianiem motywów moralnych wyboru współmałżonka. Motywy te są ważniejsze dla osób w wieku od 18 do 25 lat niż dla osób powyżej 25 lat; ważniejsze dla osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim, niż dla osób z wykształceniem wyższym. U kobiet widoczna jest tendencja silniejszego doceniania moralnych motywów wyboru współmałżonka.

ROZDZIAŁ V

SPOŁECZNO-KULTUROWE I PRAWNE MOTYWY ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO W ŚWIETLE WYPOWIEDZI NARZECZONYCH

Zawarcie małżeństwa sakramentalnego jest wydarzeniem społecznym, angażującym małżonków wobec społeczeństwa. Dotyczy ono nie tylko małżonków, ale także rodziny i bliskich (por. FC 68). Na przestrzeni wieków dokonywały się wyraźne przemiany życia rodzinnego, a także stosunków społecznych i warunków ekonomicznych. Wyróżnia się trzy okresy rozwoju rodziny: przedindustrialny, industrialny oraz postindustrialny. W epoce przedindustrialnej partnerów do małżeństwa dla swoich dzieci wybierały rodziny; decydowały względy ekonomiczne, społeczne i polityczne. W epoce industrialnej wraz z rozwojem kapitalizmu rodzice stracili wpływ na wybór partnera dla swoich potomków, a zawarcie małżeństwa stało się osobistą decyzją narzeczonych. We współczesnej, postindustrialnej rodzinie występują znaczące przemiany jej modelu, dietności, znaczenia ról rodzinnych, warunków ekonomicznych¹. Wzrasta wykształcenie kobiet, szanse na rynku pracy, a tym samym ich niezależność ekonomiczna, co wzmacnia ich szanse na zawarcie małżeństwa oraz przyczynia się do zmiany zakorzenionych kulturowo ról w rodzinie².

Współczesny rozwój cywilizacyjny o charakterze pozytywistycznym niesie ze sobą także niebezpieczeństwa agnostycyzmu, utylitaryzmu i konsumpcjonizmu. Pod wpływem przemian społeczno-kulturowych małżeństwo nie jest traktowane jako wybór na całe życie, ale umowa o wzajemnym świadczeniu usług, która może zostać w dowolnej chwili

¹ T. Zbyrad. *Po co ślub? Czyli o nieopłacalności małżeństwa*. W: *Współczesne zagrożenia rodziny*. Red. J. Zimny. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2006 s. 259-261.

² Tamże s. 261-262; J. Rostowski. *Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego*. W: *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*. Red. T. Rostowska. Warszawa: Wydawnictwo Difin 2009 s. 26.

rozwiązana. Kwestionuje się także związek pomiędzy miłością małżeńską a rodzicielstwem oraz aktywnością seksualną a małżeństwem³.

Jednakże pomimo nieznacznego wzrostu liczby związków niemażeńskich, rozwodów i separacji małżeństwu przypisywana jest niezaprzeczalnie uniwersalna wartość. Uważa się je za fundamentalną instytucję społeczną⁴ oraz podstawę cywilizacji. Bez małżeństwa i rodziny nie można wyobrazić sobie społeczeństwa⁵.

Współcześnie obserwuje się przemiany idące w kierunku prywatyzacji miłości i zniesienia instytucjonalnego charakteru małżeństwa (WZ 7). Zmiany w podejściu do kulturowo ukształtowanych wzorców małżeńskich łączą się ze wzrostem postaw indywidualistycznych w zakresie spraw osobistych, w którym osobista wolność wyznacza także sposób samoaktualizacji w związkach. Postawę taką może cechować nastawienie na własne korzyści, przyjemność i dążenie do osobistego szczęścia, także kosztem odrzucenia zobowiązań i powinności typowych dla instytucji małżeństwa. Jednak oddziaływanie współczesnych wzorców kulturowych w dziedzinie małżeństwa i rodziny zależy w dużej mierze od normatywnego środowiska, w którym młodzi ludzie wychowują się i przygotowują do małżeństwa⁶.

1. Społeczno-bytowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Może się zdarzyć, że motywy społeczne i bytowe skłaniają narzeczonych do zawarcia małżeństwa w Kościele bardziej niż motywy osobiste i religijne. Sama obecność motywów społecznych nie jest powodem do odmowy udzielenia sakramentu małżeństwa (por. FC 68). Niemniej jednak nadmierna koncentracja narzeczonych na tych motywach stanowi wyzwanie dla duszpasterzy i samych narzeczonych.

Motywy społeczne łączą się często z sytuacją materialną i ekonomiczną narzeczonych. Pośród czynników społeczno-bytowych uwzględnianych przy zawarciu małżeństwa najczęściej wymienia się dążenie do stabilizacji

³ M. Pokrywka. *Rola rodziny chrześcijańskiej w procesie przemian społeczno-kulturowych*. W: *Człowiek – miłość – rodzina. „Humanae Vitae” po 30 latach. Materiały z sympozjum KUL, 3-4 grudnia 1998*. Lublin: RW KUL 1999 s. 350-352.

⁴ Rostowski. *Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego* s. 26.

⁵ M. Machinek. *Małżeństwo – dar, który zobowiązuje*. W: *Jan Paweł II. Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Sakrament*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1999 s. 253.

⁶ Rostowski. *Współczesne przemiany rozumienia związku małżeńskiego* s. 26-27.

zyciowej, przynależność do określonej warstwy społecznej, sytuację i pozycję społeczną, warunki ekonomiczne. Łączą się one z określonym standardem życia, specyficznymi zainteresowaniami, zachowaniem, nawykami i przyzwyczajeniami decydującymi o jakości życia małżeńskiego i zadowoleniu z małżeństwa⁷. Jednak przecenianie motywów społeczno-bytowych przy zawarciu małżeństwa może przesłonić inne ważne sygnały poznawcze⁸. Często występującym czynnikiem, skłaniającym do decyzji o zawarciu małżeństwa, jest cięża z partnerem⁹. Małżeństwa zawarte pod presją tego motywu, przy słabej więzi emocjonalnej i psychicznej, ujawniają trudności w sprostaniu wymogom życia rodzinnego, są konfliktowe i nietrwałe¹⁰. Także inne czynniki społeczno-bytowe mogą motywować narzeczonych do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Respondentom postawiono pytanie o ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 61.

Tabela 61. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych

Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pragnę stabilizacji życiowej	14	1,8	4	0,5	21	2,7	154	19,9	268	34,7	308	39,9	3	0,4	772	100,0
Dążę do małżeństwa z powodu mojego niemłodego wieku	425	55,1	119	15,4	75	9,7	67	8,7	49	6,3	29	3,8	8	1,0	772	100,0
Przez zawarcie małżeństwa spełniam życzenie mojej rodziny	462	59,8	103	13,3	53	6,9	62	8,0	55	7,1	30	3,9	7	0,9	772	100,0
Zawieram małżeństwo sakramentalne z powodu ciąży	639	82,8	41	5,3	14	1,8	32	4,1	13	1,7	23	3,0	10	1,3	772	100,0

⁷ Tenże. *Zarys psychologii małżeństwa* s. 100-101.

⁸ E. Sujak. *Kontakt psychiczny w małżeństwie i rodzinie*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1991 s. 72.

⁹ B. Tomaszewska, U. Dębska. *Psychologiczne aspekty dojrzałości do małżeństwa. Badania studentek pod kątem ich oczekiwań wobec przyszłego partnera życiowego*. W: A. Keplinger. *Młodzież w zmieniającym się świecie*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2001 s. 135.

¹⁰ J. Laskowski. *Odpowiedzialny wybór współmałżonka*. Warszawa: Oficyna Przeglądu Powszechnego 1992 s. 24; M. Ryś. *Psychologia małżeństwa i rodziny. Zarys problematyki*. Otwock: Wydawnictwo „Posłaniec” Misjonarzy Świętej Rodziny 1997 s. 17.

Zawieram małżeństwo ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem	638	82,6	49	6,3	19	2,5	24	3,1	23	3,0	16	2,1	3	0,4	772	100,0
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chciał(a)bym podtrzymać istnienie społeczeństwa (narodu)	110	14,2	92	11,9	135	17,5	201	26,0	153	19,8	77	10,0	4	0,5	772	100,0
Chcę udzielić partnerowi wsparcia w problemach jego/jej rodziny pochodzenia	192	24,9	78	10,1	80	10,4	163	21,1	152	19,7	102	13,2	5	0,6	772	100,0
Oczekuję w małżeństwie rozwiązania moich problemów materialnych	480	62,2	104	13,5	68	8,8	53	6,9	43	5,6	16	2,1	8	1,0	772	100,0
Zawieram małżeństwo ze względu na opinię środowiska	550	71,2	89	11,5	49	6,3	48	6,2	20	2,6	13	1,7	3	0,4	772	100,0
Liczę, że w małżeństwie otrzymamy wsparcie od rodziny partnera	396	51,3	116	15,0	75	9,7	87	11,3	63	8,2	28	3,6	7	0,9	772	100,0

Z przedstawionych w tabeli 61 danych wynika, że dla respondentów decydującym motywem społeczno-bytowym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest najczęściej pragnienie stabilizacji życiowej (39,9%). Dość często motywem decydującym jest pragnienie udzielenia partnerowi wsparcia w problemach rodziny pochodzenia (13,2%) oraz dążenie do podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) poprzez urodzenie i wychowanie dzieci (10,0%). Czasem o zawarciu małżeństwa decyduje spełnienie życzenia własnej rodziny poprzez zawarcie małżeństwa (3,9%), dążenie do małżeństwa z powodu niemłodego wieku (3,8%) oraz oczekiwanie wsparcia od rodziny partnera (3,6%). Zdarza się także, iż o zawarciu małżeństwa sakramentalnego decyduje ciąża (3,0%), wzgląd na już poniesione wydatki związane ze ślubem (2,1%), oczekiwanie rozwiązania swoich problemów materialnych w małżeństwie (2,1%) oraz wzgląd na opinię środowiska (1,7%).

Bardzo ważnym motywem zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest najczęściej pragnienie stabilizacji życiowej (34,7%), a nieco rzadziej pragnienie podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) poprzez urodzenie i wychowanie dzieci (19,8%) oraz dążenie do udzielenia partnerowi wsparcia w problemach rodziny pochodzenia (19,7%). Wśród bardzo

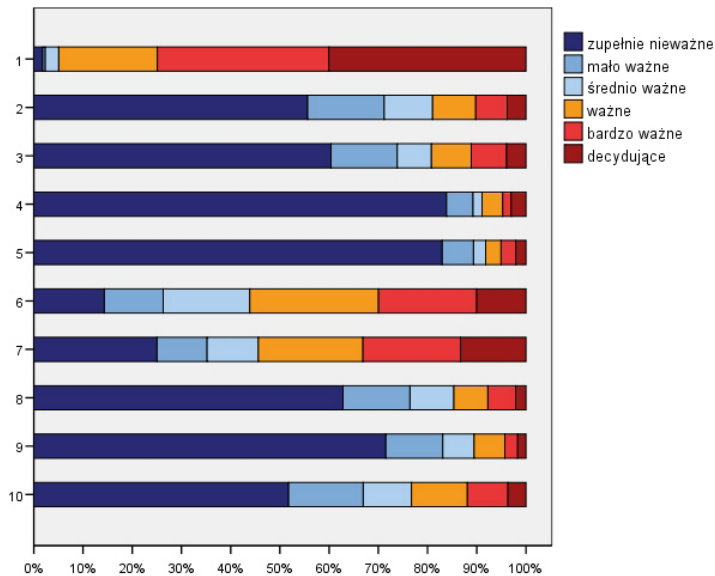
ważnych motywów narzeczeni wymieniają także oczekiwanie na otrzymanie wsparcia od rodziny partnera (8,2%), spełnienie życzenia własnej rodziny (7,1%), dążenie do małżeństwa z powodu swego niemłodego wieku (6,3%), oczekiwanie rozwiązania swoich problemów materialnych w małżeństwie (5,6%) oraz poniesione wydatki związane ze ślubem (3,0%). Zdarza się także, iż bardzo ważnym motywem jest dla narzeczonych zawieranie małżeństwa sakramentalnego ze względu na opinię środowiska (2,6%) oraz z powodu ciąży (1,7%).

Respondenci najczęściej uważają za ważne pragnienie podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) poprzez urodzenie i wychowanie dzieci (26,0%), pragnienie udzielenia partnerowi wsparcia w problemach rodziny pochodzenia (21,1%) oraz dążenie do stabilizacji życiowej (19,9%). Ważnym motywem jest dla narzeczonych także oczekiwanie otrzymania wsparcia od rodziny partnera (11,3%), dążenie do małżeństwa z powodu niemłodego wieku (8,7%), spełnienie życzenia własnej rodziny przez zawarcie małżeństwa (8,0%), oczekiwanie rozwiązania swoich problemów materialnych (6,9%) oraz zawieranie małżeństwa ze względu na opinię środowiska (6,2%). Wśród ważnych motywów zdarza się także zawieranie małżeństwa sakramentalnego z powodu ciąży (4,1%) oraz ze względu na poniesione wydatki związane ze ślubem (3,1%).

Pozostali respondenci uważają społeczno-bytowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego za zupełnie nieważne, mało ważne lub średnio ważne. Pośród motywów zupełnie nieważnych i mało ważnych narzeczeni najczęściej wymieniają zawieranie małżeństwa ze względu na poniesione wydatki związane ze ślubem (88,9%), z powodu ciąży (88,1%), ze względu na opinię środowiska (82,7%). Dla narzeczonych zupełnie nieważne lub mało ważne jest często oczekiwanie rozwiązania w małżeństwie swoich problemów materialnych (75,7%), spełnienie życzenia swojej rodziny (73,1%), dążenie do małżeństwa z powodu niemłodego wieku (70,5%) oraz liczenie na wsparcie od rodziny partnera (66,3%). Respondenci rzadziej uznają za nieważne pragnienie udzielenia wsparcia partnerowi w problemach rodziny pochodzenia (35,0%) oraz dążenie do podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) przez urodzenie i wychowanie dzieci (26,1%). Dla pozostałych respondentów motywy te są w jakimś stopniu ważne, co może oddziaływać na ich wolność wewnętrzną i zdolność wyrażenia ważnej zgody małżeńskiej.

Uznawanie motywów za średnio ważne może wskazywać na pewne trudności z udzieleniem odpowiedzi. Najczęściej wśród motywów średnio ważnych narzeczeni wymieniają pragnienie podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) poprzez urodzenie i wychowanie dzieci (26,0%), pragnienie udzielenia partnerowi wsparcia w problemach rodziny pochodzenia (21,1%) oraz dążenie do stabilizacji życiowej (19,9%).

czeństwa (narodu) poprzez urodzenie i wychowanie dzieci (17,5%) i dążenie do udzielenia partnerowi wsparcia w problemach rodziny pochodzenia (10,4%). Nieco rzadziej za średnio ważne uznają oni dążenie do małżeństwa z powodu niemłodego wieku (9,7%), oczekiwanie otrzymania wsparcia od rodziny partnera (9,7%), oczekiwanie rozwiązania w małżeństwie własnych problemów materialnych (8,8%), spełnienie życzenia swojej rodziny przez zawarcie małżeństwa (6,9%) oraz zawarcie małżeństwa ze względu na opinię środowiska (6,3%). Przedstawione wyniki potwierdzają, że motywacja sporej grupy narzeczonych opiera się na motywach społeczno-bytowych i jest uwikłana w wątpliwości. Wyniki ilustruje wykres 33.

- 1 - Pragnę stabilizacji życiowej
- 2 - Dążę do małżeństwa z powodu mojego niemłodego wieku
- 3 - Przez zawarcie małżeństwa spełniam życzenie mojej rodziny
- 4 - Zawieram małżeństwo sakramentalne z powodu ciąży
- 5 - Zawieram małżeństwo ze względu na poniesione już wydatki związane ze ślubem
- 6 - Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chciał(a)bym podtrzymać istnienie społeczeństwa (narodu)
- 7 - Chcę udzielić partnerowi wsparcia w problemach jego/jej rodziny pochodzenia
- 8 - Oczekuję w małżeństwie rozwiązania moich problemów materialnych
- 9 - Zawieram małżeństwo ze względu na opinię środowiska
- 10 - Liczę, że w małżeństwie otrzymamy wsparcie od rodziny partnera

Wykres 33. Rozkład motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności

Respondentom postawiono pytanie, na ile motywy społeczno-bytowe były dla nich ważne w wyborze współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 62.

Tabela 62. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka u narzeczonych

Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Doceniam, że w moim wieku partner się mną zainteresował	295	38,2	77	10,0	54	7,0	101	13,1	100	13,0	125	16,2	20	2,6	772	100,0
Spodziewam się, że partner przyczyni się do poprawy mojej sytuacji bytowej	388	50,3	97	12,6	75	9,7	104	13,5	55	7,1	44	5,7	9	1,2	772	100,0
Pragnę pomóc partnerowi w trudnej sytuacji materialnej	332	43,0	77	10,0	47	6,1	120	15,5	92	11,9	89	11,5	15	1,9	772	100,0
Cenię wykształcenie partnera	112	14,5	53	6,9	92	11,9	203	26,3	156	20,2	141	18,3	15	1,9	772	100,0
Imponuje mi praca zawodowa jaką wykonuje partner	145	18,8	68	8,8	101	13,1	188	24,4	147	19,0	115	14,9	8	1,0	772	100,0
Cenię to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi	63	8,2	35	4,5	57	7,4	212	27,5	232	30,1	161	20,9	12	1,6	772	100,0
Imponuje mi pozycja społeczna partnera	164	21,2	102	13,2	107	13,9	184	23,8	120	15,5	84	10,9	11	1,4	772	100,0
Wybieram partnera ze względu na poczęte lub urodzone nasze wspólne dziecko	503	65,2	30	3,9	15	1,9	57	7,4	54	7,0	89	11,5	24	3,1	772	100,0

Z tabeli 62 wynika, że respondenci jako motyw decydujący o wyborze partnera najczęściej cenią u niego bycie osobą szanowaną przez ludzi (20,9%), wykształcenie (18,3%) oraz zainteresowanie się partnera ich osobą pomimo wieku (16,2%). Pośród motywów decydujących narzeczeni wymieniają także imponowanie wykonywaną przez partnera pracą zawodową (14,9), wybór partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko (11,5%), pragnienie pomocy partnerowi w trudnej sytuacji materialnej (11,5%), imponowanie pozycją społeczną (10,9%) oraz oczekiwanie, że partner przyczyni się do poprawy ich sytuacji bytowej (5,7%).

Wśród bardzo ważnych motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka respondenci najczęściej cenią u partnera bycie osobą szanowaną przez ludzi (30,1%), wykształcenie (20,2%), wykonywaną pracę zawodową (19,0%) oraz pozycję społeczną, jaką zajmuje (15,5%). Narzeczeni wskazują jako bardzo ważne także zainteresowanie partnera ich osobą pomimo wieku (13,0%), pragnienie pomocy partnerowi w trudnej sytuacji materialnej (11,9%), oczekiwanie, że partner przyczyni się do poprawy ich sytuacji bytowej (7,1%). Natomiast 7,0% badanych za bardzo ważny motyw wyboru współmałżonka uważa poczęte lub urodzone wspólne dziecko (7,0%).

Ważnym motywem społeczno-bytowym jest dla narzeczonych najczęściej fakt, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi (27,5%), wykształcenie partnera (26,3%), imponująca praca zawodowa partnera (24,4%) oraz jego pozycja społeczna (23,8%). Dla narzeczonych często ważne jest pragnienie pomocy partnerowi w trudnej sytuacji materialnej (15,5%), oczekiwanie, że partner przyczyni się do poprawy ich sytuacji bytowej (13,5%), docenianie zainteresowania partnera ich osobą pomimo wieku (13,1%). Natomiast 7,4% badanych przyznaje, że wybiera partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko (7,4%).

Pozostali respondenci uważają motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka za średnio ważne, mało ważne lub zupełnie nieważne. Jako średnio ważne narzeczeni oceniają najczęściej imponującą pozycję społeczną partnera (13,9%) i pracę zawodową, jaką wykonuje (13,1%), jego wykształcenie (11,9%) oraz oczekiwanie, że partner przyczyni się do poprawy ich sytuacji bytowej (9,7%). Za średnio ważne uważają oni także poszanowanie osoby partnera przez ludzi (7,4%), zainteresowanie partnera ich osobą w aktualnym wieku (7,0%) oraz wybór partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko (1,9%). Wskaźniki te mogą oznaczać także trudności z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi albo wątpliwości respondentów.

Następnie dokonano opisu sumarycznego ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka z zastosowaniem indeksów. Indeksy obliczono poprzez wyciągnięcie średniej z punktów przyznanych poszczególnym motywom społeczno-bytowym zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka. W całej grupie respondentów obliczono statystyki opisowe rozkładów uzyskanych w ten sposób indeksów. Dla indeksu motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego uzyskano średnią $M=1,47$ przy odchyleniu standardowym $SD=0,856$, co sytuje

wynik na skali odpowiedzi pomiędzy punktami „mało ważne” a „średnio ważne”.

Dla indeksu motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka uzyskano średnią $M=2,19$ przy odchyleniu standardowym $SD=1,209$, co sytuuje wynik na skali powyżej punktu „średnio ważne”. Histogramy przedstawiające uzyskane wyniki ilustrują wykresy A 18 i A 19. Rozkład wyników w przypadku społeczno-bytowych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest skośny dodatnio, natomiast w przypadku motywów wyboru współmałżonka symetryczny. Uzyskane wyniki wskazują, że dla respondentów motywów społeczno-bytowe są mało i średnio ważne. Ważniejsze jednak są dla nich społeczno-bytowe motywów wyboru współmałżonka niż zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki te wskazują, że narzeczeni raczej nisko cenią motywów społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego, ale wyżej cenią motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka.

W parach narzeczonych sprawdzono, czy płeć różnicuje motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W tym celu zastosowano test znaków rangowanych Wilcoxon. Wyniki prezentuje tabela 63.

Tabela 63. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów

Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Pragnę stabilizacji życiowej	K	385	1	4,24	0,741	-1,416	0,157
	M	384	2	4,16	0,760		
Dążę do małżeństwa z powodu mojego niemłodego wieku	K	382	4	0,57	0,870	-2,037	0,042
	M	382	4	0,68	1,057		
Przez zawarcie małżeństwa spełniam życzenie mojej rodziny	K	384	2	0,52	0,815	-1,211	0,226
	M	381	5	0,55	0,969		
Zawieram małżeństwo sakramentalne z powodu ciąży	K	382	4	0,17	0,358	-1,671	0,095
	M	380	6	0,20	0,384		
Zawieram małżeństwo ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem	K	386	0	0,18	0,369	-0,938	0,348
	M	383	3	0,20	0,382		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chciał(a) bym podtrzymać istnienie społeczeństwa (narodu)	K	382	4	2,60	1,146	-0,933	0,351
	M	386	0	2,78	1,327		
Chcę udzielić partnerowi wsparcia w problemach jego/jej rodziny pochodzenia	K	383	3	2,80	1,572	-2,970	0,003
	M	384	2	2,41	1,616		

Oczekuję w małżeństwie rozwiązania moich problemów materialnych	K	382	4	0,51	0,742	-0,286	0,775
	M	382	4	0,46	0,733		
Zawieram małżeństwo ze względu na opinię środowiska	K	385	1	0,33	0,458	-1,238	0,216
	M	384	2	0,36	0,487		
Liczę, że w małżeństwie otrzymamy wsparcie od rodziny partnera	K	383	3	0,83	1,256	-2,678	0,007
	M	382	4	0,62	1,000		

Tabela 63 informuje, że pomiędzy mężczyznami i kobietami w parach narzeczonych uzyskano trzy istotne statystycznie różnice ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dla kobiet ważniejsze niż dla mężczyzn jest dążenie do udzielenia partnerowi wsparcia w problemach jego rodziny pochodzenia ($Z = -2,970$; $p = 0,003$) oraz oczekiwanie, że jako małżonkowie otrzymają wsparcie od rodziny partnera ($Z = -2,678$; $p = 0,007$). Dla mężczyzn natomiast ważniejsze jest dążenie do małżeństwa z powodu swego niemłodego wieku ($Z = -2,037$; $p = 0,042$).

Spośród motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn najważniejsze jest pragnienie stabilizacji życiowej, natomiast najmniej ważne jest zawarcie małżeństwa z powodu ciąży oraz ze względu na opinię środowiska. Analogicznie sprawdzono, czy zmienna płci różnicuje motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Porównania dokonano w parach narzeczonych. Wyniki przedstawia tabela 64.

Tabela 64. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a płeć respondentów

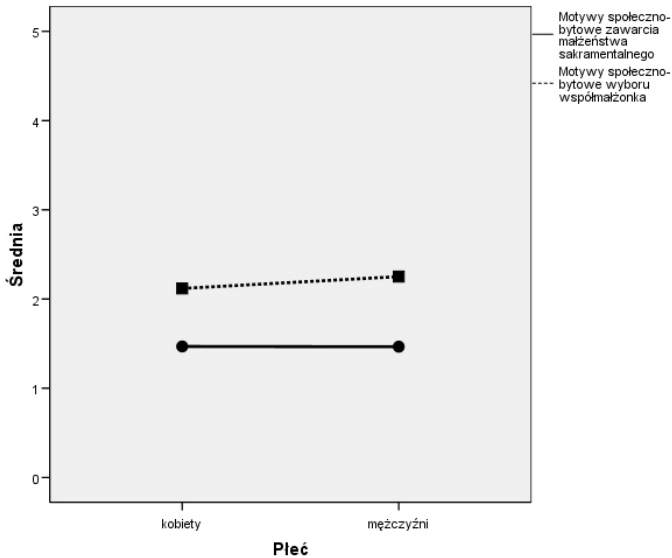
Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Doceniam, że w moim wieku partner się mną zainteresował	K	378	8	1,16	1,830	-2,545	0,011
	M	374	12	2,06	1,803		
Spodziewam się, że partner przyczyni się do poprawy mojej sytuacji bytowej	K	382	4	0,72	1,174	-2,418	0,016
	M	381	5	0,83	1,378		
Pragnę pomóc partnerowi w trudnej sytuacji materialnej	K	381	5	0,95	1,523	-3,428	0,001
	M	376	10	1,57	1,828		
Cenię wykształcenie partnera	K	382	4	2,93	1,195	-1,897	0,058
	M	375	11	3,29	1,263		
Imponuje mi praca zawodowa, jaką wykonuje partner	K	383	3	2,86	1,279	-1,399	0,162
	M	381	5	2,77	1,564		
Cenię to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi	K	382	4	3,59	0,936	-2,255	0,024
	M	378	8	3,48	1,040		

Imponuje mi pozycja społeczna partnera	K	381	5	2,36	1,399	-0,156	0,876
	M	380	6	2,48	1,480		
Wybieram partnera ze względu na poczęte lub urodzone nasze wspólne dziecko	K	374	12	0,40	1,015	-2,075	0,038
	M	374	12	0,52	1,508		

Z tabeli 64 wynika, że płeć różnicuje narzeczonych w parach w zakresie ważności motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Stwierdzono pięć różnic istotnych statystycznie. Mężczyźni bardziej niż kobiety kierują się pragnieniem pomocy partnerowi w trudnej sytuacji materialnej ($Z = -3,428$; $p = 0,001$), doceniają zainteresowanie partnera ich osobą pomimo ich wieku ($Z = -2,545$; $p = 0,011$), spodziewają się, że partner przyczyni się do poprawy ich sytuacji bytowej ($Z = -2,418$; $p = 0,016$) oraz wybierają partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko ($Z = -2,075$; $p = 0,038$). Kobiety natomiast bardziej cenią to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi ($Z = -2,255$; $p = 0,024$).

Najważniejszym motywem społeczno-bytowym wyboru współmałżonka u kobiet jest docenianie poszanowania partnera przez ludzi ($Me = 3,59$), a najmniej ważny jest wybór partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko ($Me = 0,40$). Podobnie mężczyźni najbardziej cenią u partnerek to, że są one osobami szanowanymi przez ludzi ($Me = 3,48$), a najmniej kierują się motywem wyboru partnerki ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko ($Me = 0,52$). Istotne statystycznie różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie najbardziej cenionych motywów wyboru współmałżonka wskazują, że dla kobiet ważniejsze jest to, czy partner cieszy się szacunkiem u ludzi. Dla mężczyzn natomiast w wyborze partnerki ważniejsze jest poczęcie lub urodzenie wspólnego dziecka.

Przy pomocy testu *t* Studenta porównano w parach narzeczonych globalne wskaźniki ważności (indeksy) motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka. Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie w zakresie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego ani też w zakresie motywów wyboru współmałżonka. Narzeczeni w parach nie różnią się od siebie w ocenach ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka (zob. tabela A 11). Zarówno kobiety, jak i mężczyźni wyżej cenią społeczno-bytowe motywy wyboru współmałżonka niż społeczno-bytowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki ilustruje wykres 34.

Wykres 34. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn

W celu stwierdzenia poziomu zgodności ocen ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka, dokonano analizy korelacji między narzeczonymi w parach. Uzyskano korelacje istotne statystycznie, zarówno dla motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($r=0,52$; $p<0,001$), jak i dla motywów wyboru współmałżonka ($r=0,38$; $p<0,001$). Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego wysoko korelują ze sobą, natomiast motywy wyboru współmałżonka korelują na poziomie średnim (zob. wykresy A 31, A 34). Zależności te prezentują wykresy rozrzutu (zob. wykresy A 20, A 21). W parach narzeczonych istnieje zależność pomiędzy ocenami ważności motywów społeczno-bytowych, zarówno w przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i motywów wyboru współmałżonka. Zależność ta wskazuje na tendencję poszczególnych par narzeczonych do kierowania się podobnymi motywami społeczno-bytowymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka.

Przy pomocy testu U Manna-Whitney'a sprawdzono, czy wiek respondentów różnicuje ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 65.

Tabela 65. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów

Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Pragnę stabilizacji życiowej	18 – 25 lat	321	0	4,30	0,734	-2,625	0,009
	pow. 25 lat	442	3	4,12	0,758		
Dążę do małżeństwa z powodu mojego niemłodego wieku	18 – 25 lat	319	2	0,48	0,680	-3,610	0,000
	pow. 25 lat	439	6	0,74	1,168		
Przez zawarcie małżeństwa spełniam życzenie mojej rodziny	18 – 25 lat	318	3	0,47	0,730	-1,702	0,089
	pow. 25 lat	441	4	0,59	0,992		
Zawieram małżeństwo sakramentalne z powodu ciąży	18 – 25 lat	316	5	0,20	0,383	-1,173	0,241
	pow. 25 lat	440	5	0,17	0,363		
Zawieram małżeństwo ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem	18 – 25 lat	320	1	0,18	0,369	-0,465	0,642
	pow. 25 lat	443	2	0,20	0,380		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chciał(a)bym podtrzymać istnienie społeczeństwa (narodu)	18 – 25 lat	317	4	2,85	1,192	-2,207	0,027
	pow. 25 lat	445	0	2,55	1,234		
Chcę udzielić partnerowi wsparcia w problemach jego/jej rodziny pochodzenia	18 – 25 lat	318	3	2,81	1,689	-1,866	0,062
	pow. 25 lat	443	2	2,49	1,545		
Oczekuję w małżeństwie rozwiązania moich problemów materialnych	18 – 25 lat	319	2	0,47	0,695	-0,422	0,673
	pow. 25 lat	439	6	0,50	0,773		
Zawieram małżeństwo ze względu na opinię środowiska	18 – 25 lat	321	0	0,31	0,454	-1,190	0,234
	pow. 25 lat	442	3	0,37	0,485		
Liczę, że w małżeństwie otrzymamy wsparcie od rodziny partnera	18 – 25 lat	319	2	0,83	1,247	-2,108	0,035
	pow. 25 lat	440	5	0,65	1,040		

Z tabeli 65 wynika, że wiek respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie docenianie czterech motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dla respondentów w wieku od 18 do 25 lat ważniejsze niż dla respondentów powyżej 25 lat jest pragnienie stabilizacji życiowej ($Z = -2,625$; $p = 0,009$), pragnienie podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie ($Z = -2,207$; $p = 0,027$) oraz oczekiwanie na otrzymanie wsparcia od rodziny partnera ($Z = -2,108$; $p = 0,035$). Respondenci w wieku powyżej 25 lat z większym nasileniem dążą do małżeństwa z powodu swojego niemłodego wieku ($Z = -3,610$; $p < 0,001$).

Obie grupy wiekowe respondentów zdecydowanie najbardziej cenią pragnienie stabilizacji życiowej, średnio cenią pragnienie podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie oraz dążenie do udzielenia partnerowi wsparcia w problemach rodziny pochodzenia. Pozostałe motywy społeczno-bytowe narzeczeni cenią bardzo nisko. Najmniej ważne jest dla nich zawarcie małżeństwa z powodu ciąży, poniesionych wydatków związanych ze ślubem oraz wzgląd na opinię środowiska. Jednakże osiągnięte, pomimo że niskie wskaźniki dowodzą, że motywy społeczno-bytowe wpływają na decyzję zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Z przedstawionych danych wynika, że młodsza grupa respondentów nieco bardziej kieruje się społeczno-bytowymi motywami zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Analogicznego porównania dokonano w przypadku motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 66.

Tabela 66. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a wiek respondentów

Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Doceniam, że w moim wieku partner się mną zainteresował	18 – 25 lat	310	11	1,67	2,003	-1,078	0,281
	pow. 25 lat	436	9	1,66	1,702		
Spodziewam się, że partner przyczyni się do poprawy mojej sytuacji bytowej	18 – 25 lat	317	4	0,78	1,325	-0,393	0,694
	pow. 25 lat	440	5	0,78	1,257		
Pragnę pomóc partnerowi w trudnej sytuacji materialnej	18 – 25 lat	317	4	1,08	1,727	-0,082	0,934
	pow. 25 lat	434	11	1,13	1,647		
Cenię wykształcenie partnera	18 – 25 lat	316	5	3,10	1,344	-0,199	0,842
	pow. 25 lat	435	10	3,12	1,169		

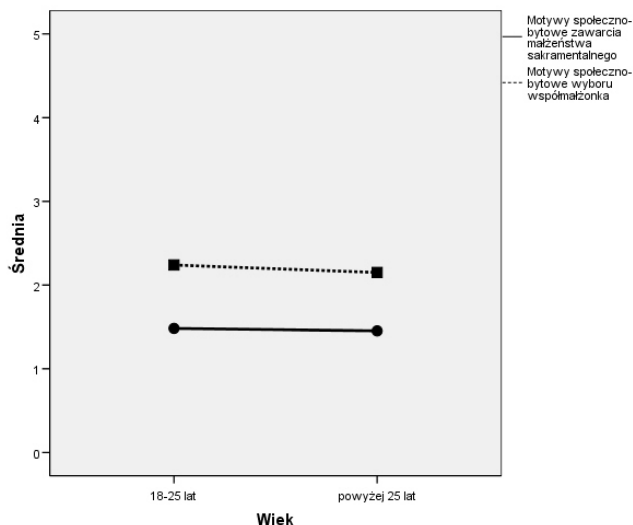
Imponuje mi praca zawodowa, jaką wykonuje partner	18 – 25 lat	317	4	2,85	1,440	-0,501	0,616
	pow. 25 lat	441	4	2,80	1,398		
Cenię to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi	18 – 25 lat	316	5	3,65	0,983	-1,893	0,058
	pow. 25 lat	438	7	3,46	0,968		
Imponuje mi pozycja społeczna partnera	18 – 25 lat	315	6	2,48	1,581	-1,028	0,304
	pow. 25 lat	440	5	2,40	1,339		
Wybieram partnera ze względu na poczęte lub urodzone nasze wspólne dziecko	18 – 25 lat	314	7	0,51	1,448	-1,324	0,186
	pow. 25 lat	428	17	0,42	1,186		

Tabela 66 informuje, że wiek respondentów nie różnicuje w sposób istotny statystycznie żadnego z motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Dla respondentów z obu grup wiekowych najważniejszym motywem jest docenianie tego, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi. Wysoko cenią oni także wykształcenie partnera. Najmniej ważny jest dla narzeczonych z obu grup wiekowych wybór partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko. Z przedstawionych danych wynika, że wiek respondentów nie wpływa w istotny sposób na motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Za pomocą testu *t* Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów społeczno-bytowych u osób w wieku od 18 do 25 lat oraz powyżej 25 lat. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 67.

Tabela 67. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a wiek respondentów

Rodzaj motywów	Wiek						t	df	p
	18-25 lat			powyżej 25 lat					
	N	M	SD	N	M	SD			
Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	321	1,48	0,847	445	1,46	0,866	0,388	764	0,698
Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	318	2,24	1,253	442	2,15	1,170	1,009	758	0,313

Tabela 67 informuje, że zarówno w przypadku motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i w przypadku motywów wyboru współmałżonka nie odnotowano różnic istotnych statystycznie ze względu na wiek respondentów. Poziom osiągniętych wskaźników prezentuje wykres 35.

Wykres 35. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów

Następnie uwzględniono oddziaływanie wykształcenia na ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Porównania dokonano z zastosowaniem testu U Manna-Whitney'a. Wyniki przedstawia tabela 68.

Tabela 68. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów

Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Pragnę stabilizacji życiowej	P – Z – Ś	353	3	4,20	0,724	-0,358	0,720
	wyższe	411	0	4,20	0,778		
Dążę do małżeństwa z powodu mojego niemłodego wieku	P – Z – Ś	349	7	0,80	1,300	-4,295	0,000
	wyższe	410	1	0,50	0,710		
Przez zawarcie małżeństwa spełniam życzenie mojej rodziny	P – Z – Ś	351	5	0,67	1,263	-3,681	0,000
	wyższe	409	2	0,44	0,628		
Zawieram małżeństwo sakramentalne z powodu ciąży	P – Z – Ś	348	8	0,31	0,455	-6,367	0,000
	wyższe	409	2	0,09	0,309		
Zawieram małżeństwo ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem	P – Z – Ś	354	2	0,29	0,441	-5,002	0,000
	wyższe	410	1	0,12	0,326		

Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chciał(a) bym podtrzymać istnienie społeczeństwa (narodu)	P – Z – Ś	355	1	2,91	1,149	-3,045	0,002
	wyższe	408	3	2,48	1,255		
Chcę udzielić partnerowi wsparcia w problemach jego/jej rodziny pochodzenia	P – Z – Ś	353	3	3,02	1,537	-3,988	0,000
	wyższe	409	2	2,26	1,591		
Oczekuję w małżeństwie rozwiązania moich problemów materialnych	P – Z – Ś	352	4	0,65	1,068	-4,563	0,000
	wyższe	407	4	0,37	0,486		
Zawieram małżeństwo ze względu na opinię środowiska	P – Z – Ś	355	1	0,46	0,703	-4,353	0,000
	wyższe	409	2	0,25	0,409		
Liczę, że w małżeństwie otrzymamy wsparcie od rodziny partnera	P – Z – Ś	352	4	0,94	1,329	-4,275	0,000
	wyższe	408	3	0,57	0,903		

Z danych przedstawionych w tabeli 70 wynika, że wykształcenie respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie ich odpowiedzi w zakresie dziewięciu motywów społeczno-bytowych, przy czym wyższe wskaźniki uzyskują zawsze respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim. Ważniejsze niż dla respondentów z wykształceniem wyższym jest dla tej grupy zawarcie małżeństwa sakramentalnego z powodu ciąży ($Z = -6,367$; $p < 0,001$), ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem ($Z = -5,002$; $p < 0,001$), oczekiwanie rozwiązania w małżeństwie swoich problemów materialnych ($Z = -4,563$; $p < 0,001$), zawarcie małżeństwa ze względu na opinię środowiska ($Z = -4,353$; $p < 0,001$) oraz z powodu swego niemłodego wieku ($Z = -4,295$, $p < 0,001$). Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej liczą na otrzymanie w małżeństwie wsparcia od rodziny partnera ($Z = -4,275$; $p < 0,001$), bardziej chcą udzielić partnerowi wsparcia w problemach rodziny pochodzenia ($Z = -3,988$; $p < 0,001$), bardziej starają się przez zawarcie małżeństwa spełnić życzenie swojej rodziny ($Z = -3,681$; $p < 0,001$) oraz silniej dążą do podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) poprzez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie ($Z = -3,045$; $p = 0,002$).

Dla respondentów z obu grup najważniejszym motywem społeczno-bytowym jest pragnienie stabilizacji życiowej ($Me = 4,20$). Narzeczeni dość często poprzez zawarcie małżeństwa sakramentalnego chcą udzielić wsparcia partnerowi w problemach jego rodziny pochodzenia. Najmniej ważne dla obu grup narzeczonych jest zawarcie małżeństwa z powodu ciąży oraz ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem. Przedstawione wyniki pozwalają stwierdzić, że wykształcenie silnie różnicuje odpowiedzi respondentów, dotyczące motywów społeczno-byto-

wych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Im wyższe wykształcenie respondentów, tym słabiej doceniają oni społeczno-bytowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Zmienna wykształcenia nie różnicuje tylko motywu pragnienia stabilizacji życiowej, wysoko cenionego przez wszystkich badanych. Podobnego porównania odpowiedzi ze względu na wykształcenie narzeczonych dokonano dla motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 69.

Tabela 69. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów

Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	Brak danych				
Doceniam, że w moim wieku partner się mną zainteresował	P – Z – Ś	343	13	3,07	1,873	-7,987	0,000
	wyższe	404	7	0,82	1,470		
Spodziewam się, że partner przyczyni się do poprawy mojej sytuacji bytowej	P – Z – Ś	351	5	1,68	1,533	-8,057	0,000
	wyższe	407	4	0,50	0,739		
Pragnę pomóc partnerowi w trudnej sytuacji materialnej	P – Z – Ś	348	8	2,42	1,794	-6,855	0,000
	wyższe	404	7	0,71	1,378		
Cenię wykształcenie partnera	P – Z – Ś	347	9	3,09	1,343	-0,440	0,660
	wyższe	405	6	3,13	1,170		
Imponuje mi praca zawodowa jaką wykonuje partner	P – Z – Ś	351	5	2,89	1,400	-0,745	0,456
	wyższe	408	3	2,75	1,424		
Cenię to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi	P – Z – Ś	348	8	3,59	0,973	-1,018	0,309
	wyższe	407	4	3,49	0,984		
Imponuje mi pozycja społeczna partnera	P – Z – Ś	348	8	2,67	1,470	-2,687	0,007
	wyższe	408	3	2,21	1,388		
Wybieram partnera ze względu na poczęte lub urodzone nasze wspólne dziecko	P – Z – Ś	344	12	0,82	1,952	-8,149	0,000
	wyższe	399	12	0,24	0,421		

Z tabeli 69 wynika, że wykształcenie respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka w pięciu przypadkach, gdzie wyższe wskaźniki uzyskiwały osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim. Dla respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ważniejszy niż dla respondentów z wykształceniem wyższym jest wybór partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko ($Z = -8,149$; $p < 0,001$), oczekiwanie, że partner przyczyni się do poprawy ich sytuacji bytowej ($Z = -8,057$; $p < 0,001$), docenienie zainteresowania partnera ich osobą ($Z = -7,987$; $p < 0,001$), pragnienie pomocy partnerowi w trudnej sytuacji

materiałnej ($Z = -6,855$; $p < 0,001$) oraz imponująca pozycja społeczna partnera ($Z = -2,687$; $p = 0,007$).

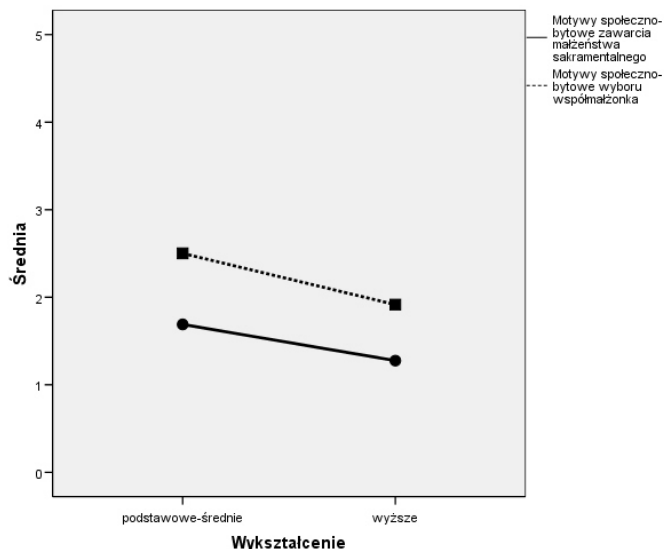
Dla obu grup respondentów najważniejszym motywem jest docenianie tego, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi, a najmniej ważnym wybór partnera ze względu na poczęcie lub urodzone ich wspólne dziecko. Z przedstawionych danych wynika, że wykształcenie różnicuje większość motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Motywy te są ważniejsze dla osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim niż dla osób z wykształceniem wyższym.

Przy pomocy testu t Studenta porównano globalne indeksy ważności motywów społeczno-bytowych u respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim oraz u respondentów z wykształceniem wyższym. Wyniki prezentuje tabela 70.

Tabela 70. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a wykształcenie respondentów

Rodzaj motywów	Wykształcenie	N	M	SD	t	df	p
Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	P - Z - Ś	356	1,69	0,953	6,835	649	0,000
	wyższe	411	1,27	0,711			
Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	P - Z - Ś	353	2,50	1,291	6,776	682	0,000
	wyższe	408	1,92	1,060			

Z tabeli 70 wynika, że zarówno w przypadku społeczno-bytowych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka odnotowano różnice istotne statystycznie. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim uzyskali wyższe wyniki, co pozwala stwierdzić, iż bardziej cenią oni społeczno-bytowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(649) = 6,835$; $p < 0,001$) oraz wyboru współmałżonka ($t(682) = 6,776$; $p < 0,001$). Uzyskane wyniki są średnie i niskie. Różnice prezentuje wykres 36.

Wykres 36. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów

Przy użyciu testu Kruskala-Wallisa sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki przedstawia tabela 71.

Tabela 71. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary

Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Pragnę stabilizacji życiowej	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	4,22	0,761	2,321	0,313
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	4,21	0,736		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	4,00	0,848		
Dążę do małżeństwa z powodu mojego niemłodego wieku	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	0,65	1,073	0,771	0,680
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	0,61	0,885		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,58	1,096		

Przez zawarcie małżeństwa spełniam życzenie mojej rodziny	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	0,51	0,929	10,234	0,006
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	0,50	0,765		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	1,08	1,528		
Zawieram małżeństwo sakramentalne z powodu ciąży	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	0,21	0,392	2,045	0,360
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	0,16	0,356		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,22	0,413		
Zawieram małżeństwo ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	0,18	0,369	3,223	0,200
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	0,18	0,371		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	0,31	0,449		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chciał(a)bym podtrzymać istnienie społeczeństwa (narodu)	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	3,08	1,116	16,234	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	2,53	1,216		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	2,41	1,515		
Chcę udzielić partnerowi wsparcia w problemach jego/jej rodziny pochodzenia	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	3,09	1,514	11,223	0,004
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	2,40	1,602		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	2,38	1,502		
Oczekuję w małżeństwie rozwiązania moich problemów materialnych	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	0,49	0,782	2,943	0,230
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	0,46	0,668		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,68	1,021		
Zawieram małżeństwo ze względu na opinię środowiska	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	0,35	0,479	6,488	0,039
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	0,31	0,450		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,55	0,932		
Liczę, że w małżeństwie otrzymamy wsparcie od rodziny partnera	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	0,77	1,339	1,896	0,388
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	0,70	1,050		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	0,74	1,327		

Z tabeli 71 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi w zakresie czterech motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dla

respondentów głęboko wierzących i praktykujących ważniejsze jest dążenie do podtrzymania istnienia społeczeństwa (narodu) przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie ($\chi^2(2)=16,234$; $p<0,001$) oraz pragnienie udzielenia wsparcia partnerowi w problemach rodziny pochodzenia ($\chi^2(2)=11,223$; $p=0,004$). Natomiast dla respondentów słabo wierzących i niewierzących ważniejsze jest spełnienie życzenia swojej rodziny przez zawarcie małżeństwa ($\chi^2(2)=10,234$; $p=0,006$) oraz zawarcie małżeństwa ze względu na opinię środowiska ($\chi^2(2)=6,488$; $p=0,039$). Najważniejszym motywem społeczno-bytowym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest dla wszystkich grup respondentów pragnienie stabilizacji życiowej. Najmniej ważne dla wszystkich grup narzeczonych jest zawieranie małżeństwa z powodu ciąży oraz ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem.

Można stwierdzić, że stosunek do wiary niewyraźnie różnicuje kierowanie się narzeczonych motywami społeczno-bytowymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W przypadku dwóch motywów najwyższe nasilenie występuje u osób głęboko wierzących i praktykujących, a w przypadku dwóch kolejnych najwyższe nasilenie osiągnęły osoby słabo wierzące i niewierzące. Oznacza to, że deklaracja wiary respondentów niejednoznacznie łączy się z kierowaniem się motywami społeczno-bytowymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wydaje się jednak, że motywy bardziej cenione przez osoby słabo wierzące i niewierzące są niewystarczająco dojrzałe, i nie zasługują na to, aby kierować się nimi przy zawarciu małżeństwa sakramentalnego. Prawdopodobnie dla tych osób małżeństwo sakramentalne nie jawi się jako istotna wartość, ale zawierają je ze względu na życzenie lub opinię innych osób. W takich przypadkach może występować wątpliwość co do ważności zawieranego małżeństwa sakramentalnego. Analogicznie sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 72.

Tabela 72. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary

Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Doceniam, że w moim wieku partner się mną zainteresował	głęboko wierzący i praktykujący	222	9	2,30	1,939	8,136	0,017
	wierzący, słabo praktykujący	462	9	1,41	1,759		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	1,00	1,692		

Spodziewam się, że partner przyczyni się do poprawy mojej sytuacji bytowej	głęboko wierzący i praktykujący	226	5	0,85	1,452	1,986	0,370
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	0,75	1,206		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	0,86	1,291		
Pragnę pomóc partnerowi w trudnej sytuacji materialnej	głęboko wierzący i praktykujący	224	7	1,72	1,838	5,291	0,071
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	0,96	1,605		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	1,25	1,614		
Cenię wykształcenie partnera	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	3,17	1,429	1,260	0,533
	wierzący, słabo praktykujący	462	9	3,04	1,160		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,39	1,227		
Imponuje mi praca zawodowa jaką wykonuje partner	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	2,95	1,521	1,212	0,545
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	2,77	1,395		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	2,79	1,279		
Cenię to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	3,85	0,978	16,065	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	463	8	3,43	0,941		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,29	1,074		
Imponuje mi pozycja społeczna partnera	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	2,45	1,601	0,395	0,821
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	2,41	1,372		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	2,44	1,318		
Wybieram partnera ze względu na poczęte lub urodzone nasze wspólne dziecko	głęboko wierzący i praktykujący	220	11	0,45	1,529	0,187	0,911
	wierzący, słabo praktykujący	461	10	0,46	1,266		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	0,43	0,694		

Z tabeli 72 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie tylko dwa z ośmiu motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Osoby głęboko wierzące i praktykujące bardziej cenią to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi niż osoby wierzące, słabo praktykujące oraz osoby słabo wierzące i niewierzące ($\chi^2(2)=16,065$; $p<0,001$). Respondenci głęboko wierzący i praktykujący bardziej cenią zainteresowanie partnera ich osobą pomimo ich wieku niż oso-

by wierzące, słabo praktykujące oraz osoby słabo wierzące i niewierzące ($\chi^2(2)=8,136$; $p=0,017$).

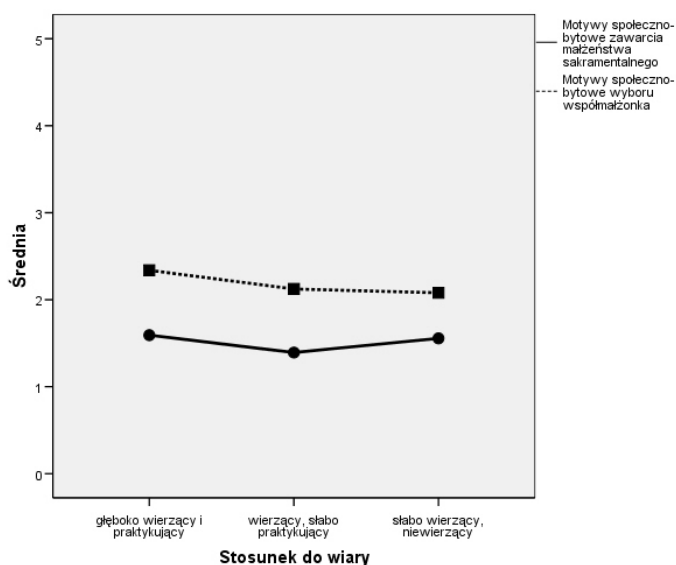
Dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących oraz wierzących, słabo praktykujących najważniejszym motywem społeczno-bytowym wyboru współmałżonka jest docenianie tego, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi. Natomiast respondenci słabo wierzący i niewierzący najbardziej cenią wykształcenie partnera ($Me=3,39$). Najmniej ważnymi motywami dla wszystkich grup respondentów jest wybór partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko oraz oczekiwanie, że partner przyczyni się do poprawy ich sytuacji bytowej. Z przedstawionych danych wynika, że stosunek respondentów do wiary nieznacznie różnicuje motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Głębsza wiara respondentów wpływa jedynie w dwóch przypadkach na silniejsze docenianie motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. Respondenci niezbyt wysoko cenią społeczno-bytowe motywów wyboru współmałżonka, z wyjątkiem motywów związanych z wykształceniem partnera, posiadaniem szacunku u ludzi oraz imponującej pracy partnera. Niedocenianie motywów społeczno-bytowych może oznaczać, że partnerzy nie posiadają danych cech lub nie znajdują się we wskazanych sytuacjach społeczno-bytowych.

W trzech grupach wyróżnionych ze względu na stosunek do wiary obliczono także wyniki globalne (indeksy). Następnie uzyskane indeksy porównano z zastosowaniem analizy wariancji oraz testów *post-hoc* Tukey'a. Wyniki prezentuje tabela 73.

Tabela 73. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a stosunek respondentów do wiary

Rodzaj motywów	Stosunek do wiary	N	M	SD	F	P	Testy post hoc		
							GWP -WSP	WSP -SWN	GWP -SWN
Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	głęboko wierzący i praktykujący	231	1,58	0,912	4,830	0,008	0,014	0,162	0,986
	wierzący, słabo praktykujący	471	1,39	0,802					
	słabo wierzący, niewierzący	60	1,60	0,971					
Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	229	2,34	1,327	2,683	0,069	0,070	0,963	0,311
	wierzący, słabo praktykujący	469	2,12	1,149					
	słabo wierzący, niewierzący	58	2,08	1,149					

Tabela 73 informuje, że osoby o różnym stosunku do wiary różnią się pod względem motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($F=4,830$; $p=0,008$), ale nie różnią się pod względem motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka. W zakresie motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego odnotowano jedną istotną statystycznie różnicę między grupami respondentów. Motywy te bardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące oraz osoby słabo wierzące i niewierzące a mniej cenią osoby wierzące, słabo praktykujące. Wyniki ilustruje wykres 37.

Wykres 37. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary

Z przedstawionych danych wynika, że narzeczeni cenią motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego w zależności od stosunku do wiary. Osiągnięte wskaźniki w przypadkach obu rodzajów motywów są niezbyt wysokie. Respondenci nieco wyżej cenią jednak motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka niż zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Trzeba zauważyć, że silne oddziaływanie motywów społeczno-bytowych może wpływać negatywnie na ważność zgody małżeńskiej i naznaczać zależnością przyszłą więź małżeńską.

Sprawdzono także oddziaływanie typu rodziny pochodzenia respondentów na ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W porównaniu zastosowano test U Manna-Whitney'a. Wyniki przedstawia tabela 74.

Tabela 74. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Pragnę stabilizacji życiowej	pełna	607	3	4,22	0,739	-1,899	0,058
	niepełna	126	0	4,04	0,838		
Dążę do małżeństwa z powodu mojego niemłodego wieku	pełna	603	7	0,60	0,891	-2,310	0,021
	niepełna	125	1	0,84	1,287		
Przez zawarcie małżeństwa spełniam życzenie mojej rodziny	pełna	604	6	0,52	0,832	-0,696	0,486
	niepełna	126	0	0,59	1,083		
Zawieram małżeństwo sakramentalne z powodu ciąży	pełna	600	10	0,17	0,364	-1,205	0,228
	niepełna	126	0	0,23	0,400		
Zawieram małżeństwo ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem	pełna	607	3	0,17	0,363	-2,045	0,041
	niepełna	126	0	0,27	0,434		
Przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chciał(a)bym podtrzymać istnienie społeczeństwa (narodu)	pełna	607	3	2,66	1,206	-0,013	0,990
	niepełna	125	1	2,64	1,369		
Chcę udzielić partnerowi wsparcia w problemach jego/jej rodziny pochodzenia	pełna	607	3	2,56	1,595	-0,019	0,985
	niepełna	125	1	2,51	1,639		
Oczekuję w małżeństwie rozwiązania moich problemów materialnych	pełna	603	7	0,46	0,688	-0,649	0,517
	niepełna	125	1	0,53	0,853		
Zawieram małżeństwo ze względu na opinię środowiska	pełna	607	3	0,32	0,458	-1,755	0,079
	niepełna	126	0	0,43	0,625		
Liczę, że w małżeństwie otrzymamy wsparcie od rodziny partnera	pełna	604	6	0,72	1,136	-0,080	0,936
	niepełna	126	0	0,70	1,167		

Z przedstawionych w tabeli 74 danych wynika, że rodzina pochodzenia różnicuje w sposób istotny statystycznie motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego w dwóch przypadkach. Dla respondentów z rodzin niepełnych ważniejsze niż dla respondentów z rodzin pełnych jest dążenie do małżeństwa z powodu swego niemłodego wieku ($Z = -2,310$; $p = 0,021$) oraz zawarcie małżeństwa ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem ($Z = -2,045$; $p = 0,041$).

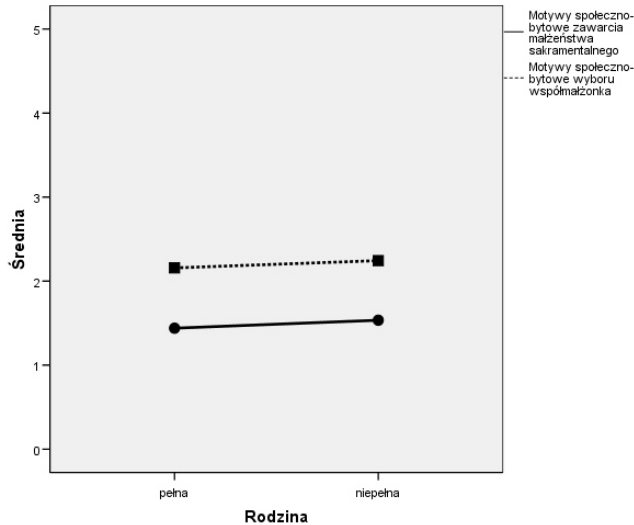
Zarówno respondenci z rodzin pełnych, jak również respondenci z rodzin niepełnych wysoko cenią pragnienie stabilizacji życiowej. Najmniej ważne dla obu grup badanych jest zawarcie małżeństwa z powodu ciąży oraz ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem. Zaprezentowane wyniki wskazują, że rodzina pochodzenia w niewielkim stopniu różnicuje motywów społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Następnie sprawdzono, czy motywów społeczno-bytowe wyboru współmałżonka zależą od typu rodziny pochodzenia respondentów. Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie. Dla respondentów z obu grup najważniejszym motywem społeczno-bytowym wyboru współmałżonka jest docenianie tego, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi, ważne jest także wykształcenie partnera. Najmniej ważnym motywem dla obu grup jest wybór partnera ze względu na poczęte lub urodzone wspólne dziecko (zob. tabela A 12). Można stwierdzić, że rodzina pochodzenia nie różnicuje motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka u narzeczonych. Za pomocą testu *t* Studenta dla danych niezależnych porównano indeksy ważności motywów społeczno-bytowych u osób pochodzących z rodzin pełnych i niepełnych. Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 75.

Tabela 75. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a rodzina pochodzenia respondentów

Rodzaj motywów	Rodzina	N	M	SD	t	df	p
Motywy społeczno-bytowe zawarcia sakramentu małżeństwa	pełna	610	1,44	0,833	-1,038	734	0,300
	niepełna	126	1,53	0,953			
Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	pełna	606	2,16	1,216	-0,732	729	0,464
	niepełna	125	2,24	1,171			

Z tabeli 75 wynika, że rodzina pochodzenia nie różnicuje w sposób istotny statystycznie motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ani też motywów wyboru współmałżonka. Wyniki prezentuje wykres 38.

Wykres 38. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na rodzinę pochodzenia respondentów

Uzyskane wyniki wskazują, że narzeczeni słabo cenią motywę społeczno-bytowo zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka. Jednak bardziej cenią oni społeczno-bytowo motywę wyboru współmałżonka niż zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Respondenci średnio cenią społeczno-bytowo motywę zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Średnia dla motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego wynosi $M=1,47$, co oznacza, że motywę tę są dla nich mało i średnio ważne. Dla motywów wyboru współmałżonka średnia $M=2,19$ sytuuje wynik powyżej punktu „średnio ważne”. Odpowiedzi respondentów w zakresie motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego w sposób istotny statystycznie różnicuje wykształcenie oraz stosunek do wiary. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim wyżej cenią motywę społeczno-bytowo. Ze względu na stosunek do wiary motywę tę cenią wysoko osoby głęboko wierzące i praktykujące oraz słabo wierzące i niewierzące. W zakresie motywów wyboru współmałżonka odpowiedzi w sposób istotny statystycznie różnicuje wykształcenie. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim wyżej cenią motywę społeczno-bytowo niż osoby z wykształceniem wyższym. Ponadto można

zauważyć tendencje wyższego doceniania motywów wyboru współmałżonka przez kobiety oraz wprost proporcjonalnie do nasilenia autodeklaracji wiary.

2. Kulturowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego

W kulturze polskiej rodzina i poczucie wspólnotowości są mocno ugruntowane. Pomimo wielkich migracji przestrzennych i społecznej mobilności rodzina posiada duże znaczenie. Udatne małżeństwo i życie rodzinne są wartościami najczęściej wybieranymi przez młode pokolenie¹¹. Pomimo pewnego zacieśnienia krąg krewnych, z którymi utrzymuje się kontakty, nadal jest dość szeroki. Zawarcie małżeństwa jest uroczystością, która gromadzi wielu członków szerokiej rodziny¹². Poprzez rodzinę dokonuje się przekaz konkretnych wartości, norm i wzorów zachowań. W ich przekazie znaczenie odgrywają w Polsce takie czynniki, jak: dom rodzinny, więź pokoleń i poczucie pokrewieństwa, wysoka pozycja dziecka, wysoka pozycja kobiety-matki, religijność i patriotyzm¹³.

Rodzice często pomagają dorosłym dzieciom w rozpoznaniu warunków trwałej więzi uczuciowej i podkreślają zobowiązania z niej płynące. Czasem także bezpośrednio ingerują w wybory dorosłego dziecka związane z życiem małżeńskim¹⁴. Oddziaływanie rodziny i środowiska może zatem kształtować motywację zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Ponadto należy zauważyć oddziaływanie pluralizmu kulturowego, nacechowanego wielością celów i wzorców światopoglądowych oraz indywidualizmem. Prowadzi on do kwestionowania wartości moralnych i religijnych oraz powszechnie akceptowanych ideałów. Pluralizm kulturowy upowszechniany jest w kulturze masowej, a jego nośnikiem są media¹⁵. Prezentowane w mediach poglądy i wzorce zachowań nie

¹¹ L. Dyczewski. *Rodzina twórcą i przekazicielem kultury*. Lublin: TN KUL 2003 s. 128-129.

¹² Tamże s. 129.

¹³ Zob. tamże s. 130-151.

¹⁴ Według badań postaw rodziców wobec wyborów uczuciowych dorosłych dzieci 60,3% spośród nich podkreśla uczciwość i zobowiązania płynące z więzi z drugą osobą, 39,7% pomaga w rozpoznaniu warunków trwałej więzi, 39,7% daje dziecku pełną wolność wyborów uczuciowych, a 16,3% rodziców wskazuje, czy warto wybrać daną osobę, czy nie. J. Goleń. *Wychowanie seksualne w rodzinie. Studium pastoralne*. Rzeszów: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego 2006 s. 291-293.

¹⁵ Por. B. Parysiewicz. *Wpływ mediów a autorytet wychowawczy rodziców*. W: *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych*. Red. J. Gorbaniuk, B. Parysiewicz. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 s. 85.

zawsze są zgodne z przekonaniem na temat małżeństwa i rodziny. Obraz rodziny w mediach często jest nieprawdziwy, dlatego bezkrytyczne uleganie przekazowi medialnemu zagraża jej tożsamości¹⁶. Prezentowana wielość wzorców związanych z życiem seksualnym oraz małżeńsko-rodzinnym może oddziaływać na motywację zawarcia małżeństwa. Respondentom postawiono pytanie o ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki przedstawia tabela 76.

Tabela 76. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych

Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe	95	12,3	63	8,2	94	12,2	202	26,2	149	19,3	159	20,6	10	1,3	772	100,0
Zawieram małżeństwo sakramentalne, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w moim środowisku	169	21,9	98	12,7	116	15,0	184	23,8	129	16,7	71	9,2	5	0,6	772	100,0
Kieruję się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny	192	24,9	105	13,6	108	14,0	162	21,0	117	15,2	83	10,8	5	0,6	772	100,0
Tradycja religijna nakazuje mi zawrzeć małżeństwo sakramentalne	120	15,5	72	9,3	88	11,4	211	27,3	167	21,6	109	14,1	5	0,6	772	100,0
Taka jest tradycja w mojej rodzinie	172	22,3	103	13,3	97	12,6	173	22,4	117	15,2	104	13,5	6	0,8	772	100,0
Podoba mi się kościelny obrzęd ślubu	155	20,1	88	11,4	106	13,7	205	26,6	120	15,5	95	12,3	3	0,4	772	100,0

Z tabeli 76 wynika, że dla respondentów decydującym motywem kulturowym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest najczęściej przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe (20,6%). Często motywem decydującym jest oddziaływanie tradycji religijnej, nakazującej zawrzeć

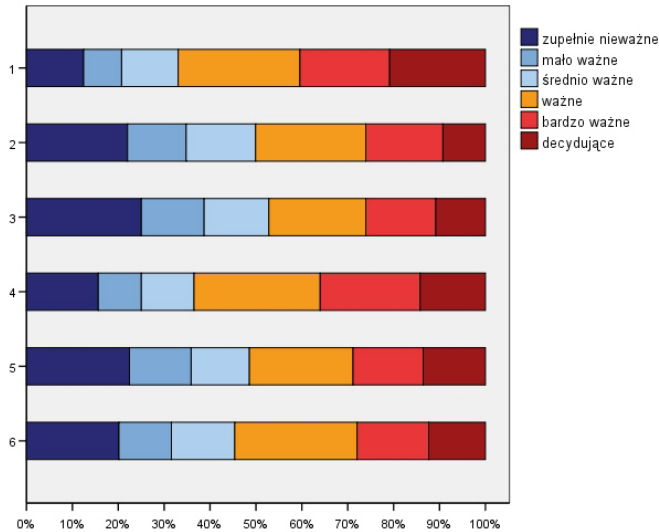
¹⁶ Dyczewski. *Rodzina twórcą i przekazicielem kultury* s. 169-170.

małżeństwo sakramentalne (14,1%), tradycja zawieranych małżeństw w rodzinie (13,5%) oraz upodobanie kościelnego obrzędu ślubu (12,3%). Respondenci uważają za decydujące przy zawarciu małżeństwa sakramentalnego także kierowanie się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny (10,8%) oraz zgodność z etyką przyjętą we własnym środowisku (9,2%).

Za bardzo ważny motyw kulturowy narzeczeni uważają najczęściej oddziaływanie tradycji religijnej, nakazującej zawrzeć małżeństwo sakramentalne (21,6%). Często bardzo ważnym motywem jest dla narzeczonych przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe (19,3%), zgodność zawarcia małżeństwa sakramentalnego z etyką przyjętą we własnym środowisku (16,7%), upodobanie kościelnego obrzędu ślubu (15,5%) oraz zwyczaj zawierania ślubu kościelnego i także tradycja w rodzinie (15,2%).

Ważnymi motywami kulturowymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego są najczęściej: oddziaływanie tradycji religijnej, nakazującej zawrzeć małżeństwo sakramentalne (27,3%), upodobanie kościelnego obrzędu ślubu (26,6%) oraz przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe (26,2%). Dość często jako ważny motyw zawarcia małżeństwa respondenci wymieniają także zgodność z etyką przyjętą we własnym środowisku (23,8%), tradycję w rodzinie (22,4%) oraz zwyczaj, że narzeczeni zawierają ślub kościelny (21,0%).

Pozostały odsetek respondentów uważa motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego za średnio ważne, mało ważne lub zupełnie nieważne. Jako zupełnie nieważne narzeczeni najczęściej wymieniają kierowanie się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny (24,9%), tradycje w rodzinie (22,3%), zgodność zawarcia małżeństwa sakramentalnego z etyką przyjętą w środowisku (21,9%), upodobanie kościelnego obrzędu ślubu (20,1%), a także oddziaływanie tradycji religijnej, nakazującej zawrzeć małżeństwo sakramentalne (15,5%) oraz przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe (12,3%). Respondenci, uważający motywy kulturowe za zupełnie nieważne, prawdopodobnie odrzucają znaczenie tradycji, zwyczajów religijnych oraz oddziaływania środowiska kulturowego w kwestiach zawarcia małżeństwa. Przedstawione wyniki potwierdzają, że motywacja sporej grupy narzeczonych opiera się silnie na motywach kulturowych, których ważność uznaje wysoki odsetek respondentów. Wyniki ilustruje wykres 39.

- 1 - Małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe
- 2 - Zawieram małżeństwo sakramentalne, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w moim środowisku
- 3 - Kieruję się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny
- 4 - Tradycja religijna nakazuje mi zawrzeć małżeństwo sakramentalne
- 5 - Taka jest tradycja w mojej rodzinie
- 6 - Podoba mi się kościelny obrzęd ślubu

Wykres 39. Rozkład motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności

Respondentom postawiono pytanie, na ile motywy kulturowe były dla nich ważne w wyborze współmałżonka. Wyniki prezentuje tabela 77.

Tabela 77. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów kulturowych wyboru współmałżonka u narzeczonych

Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Partner pochodzi z mojego kraju	240	31,1	90	11,7	81	10,5	107	13,9	90	11,7	155	20,1	9	1,2	772	100,0
Partner jest praktykującym katolikiem/kato-liczką	94	12,2	60	7,8	99	12,8	202	26,2	162	21,0	145	18,8	10	1,3	772	100,0

Ważne jest dla mnie to, że partner chce żyć i pracować w kraju	139	18,0	72	9,3	96	12,4	176	22,8	153	19,8	122	15,8	14	1,8	772	100,0
Cenię u partnera znajomość języków obcych	213	27,6	109	14,1	130	16,8	161	20,9	88	11,4	61	7,9	10	1,3	772	100,0
Partner szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem	54	7,0	56	7,3	110	14,2	217	28,1	182	23,6	141	18,3	12	1,6	772	100,0
Cenię to, że partner czerpie wzorce życiowe z literatury	229	29,7	133	17,2	151	19,6	162	21,0	54	7,0	30	3,9	13	1,7	772	100,0
Cenię to, że partner interesuje się muzyką (sztuką)	175	22,7	108	14,0	135	17,5	180	23,3	100	13,0	61	7,9	13	1,7	772	100,0
Ważne jest dla mnie, że partner jest gotowy, aby mieszkać i pracować za granicą	326	42,2	144	18,7	112	14,5	98	12,7	35	4,5	43	5,6	14	1,8	772	100,0
Cenię to, że partner czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich	296	38,3	122	15,8	148	19,2	112	14,5	52	6,7	27	3,5	15	1,9	772	100,0

Z tabeli 77 wynika, że respondenci jako motyw decydujący o wyborze partnera najczęściej cenią pochodzenie partnera z tego samego kraju (20,1%). Często za decydujący o wyborze uważają fakt, że partner jest praktykującym katolikiem (18,8%), a także poszanowanie tradycji swojej rodziny związanych z małżeństwem (18,3%) oraz pragnienie partnera, aby żyć i pracować w kraju (15,8%).

Bardzo ważne dla narzeczonych jest często poszanowanie tradycji swojej rodziny związanych z małżeństwem (23,6%), bycie praktykującym katolikiem (21,0%), pragnienie partnera, aby żyć i pracować w kraju (19,8%), zainteresowania partnera muzyką lub sztuką (13,0%), pochodzenie partnera z tego samego kraju (11,7%) oraz znajomość języków obcych (11,4%). Ważnym motywem wyboru współmałżonka jest dla narzeczonych najczęściej poszanowanie tradycji swojej rodziny związanych z małżeństwem (28,1%). Często za ważne uważają oni u partnera bycie praktykującym katolikiem (26,2%), zainteresowania muzyką lub sztuką (23,3%), pragnienie, aby żyć i pracować w kraju

(22,8%), czerpanie wzorców życiowych z literatury (21,0%) oraz znajomość języków obcych (20,9%). Narzeczeni cenią także czerpanie wzorców małżeńsko-rodziny z mediów katolickich (14,5%), pochodzenie partnera z tego samego kraju (13,9%) oraz gotowość do mieszkania i pracy za granicą (12,7%).

Pozostały odsetek badanych uważa motywy kulturowe wyboru współmałżonka za średnio ważne, mało ważne lub zupełnie nieważne. Najczęściej do motywów mało ważnych lub zupełnie nieważnych narzeczeni zaliczają gotowość partnera, aby mieszkać i pracować za granicą (60,9%), czerpanie wzorców małżeńsko-rodziny z mediów katolickich (54,1%) oraz pochodzenie partnera z tego samego kraju (42,8%). Stosunkowo wysoki odsetek uważa za mało ważne lub zupełnie nieważne u partnera bycie praktykującym katolikiem (20,0%).

Następnie dokonano opisu sumarycznego ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka z zastosowaniem indeksów. W całej grupie respondentów obliczono statystyki opisowe rozkładów uzyskanych indeksów. Dla indeksu motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego uzyskano średnią $M=2,49$ przy odchyleniu standardowym $SD=1,307$, co sytuuje wynik na skali odpowiedzi pomiędzy punktami „średnio ważne” a „ważne”.

Dla indeksu motywów kulturowych wyboru współmałżonka uzyskano średnią $M=2,17$ przy odchyleniu standardowym $SD=1,034$, co sytuuje wynik na skali powyżej punktu „średnio ważne”. Histogramy przedstawiające uzyskane wyniki ilustrują wykresy A 22 i A 23. Rozkład wyników dla motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest spłaszczony, natomiast dla motywów wyboru współmałżonka symetryczny. Uzyskane wyniki wskazują, że dla respondentów motywy kulturowe są średnio ważne i ważne. Ważniejsze są dla nich kulturowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż motywy wyboru współmałżonka. Może to oznaczać, że narzeczeni deklaracyjnie cenią bardziej kulturowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego, ale słabo (niewystarczająco) je uwzględniają przy wyborze współmałżonka, co może utrudniać realizację tych pierwszych.

Następnie w parach narzeczonych sprawdzono, czy płeć różnicuje motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W tym celu zastosowano test znaków rangowanych Wilcozona. Wyniki prezentuje tabela 78.

Tabela 78. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów

Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe	K	381	5	3,21	1,166	-1,588	0,112
	M	381	5	3,10	1,297		
Zawieram małżeństwo sakramentalne, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w moim środowisku	K	383	3	2,42	1,376	-0,556	0,578
	M	384	2	2,36	1,460		
Kieruję się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny	K	384	2	2,18	1,462	-0,393	0,695
	M	383	3	2,30	1,534		
Tradycja religijna nakazuje mi zawrzeć małżeństwo sakramentalne	K	383	3	2,91	1,242	-0,171	0,864
	M	384	2	3,05	1,331		
Taka jest tradycja w mojej rodzinie	K	384	2	2,37	1,515	-0,897	0,370
	M	382	4	2,51	1,515		
Podoba mi się kościelny obrzęd ślubu	K	384	2	2,55	1,396	-0,256	0,798
	M	385	1	2,58	1,430		

Tabela 78 informuje, że pomiędzy mężczyznami i kobietami w parach naręczonych nie uzyskano istotnych statystycznie różnic ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Spośród motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn najważniejsze jest przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe, a najmniej ważne kierowanie się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny. Analogicznie sprawdzono, czy zmienna płci różnicuje motywy kulturowe wyboru współmałżonka. Porównania dokonano w parach naręczonych. Wyniki przedstawia tabela 79.

Tabela 79. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a płeć respondentów

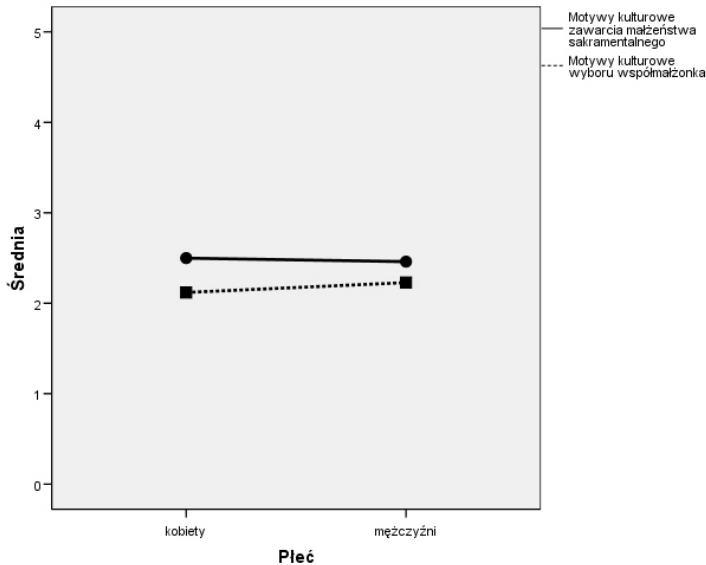
Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Partner pochodzi z mojego kraju	K	384	2	1,89	1,794	-1,509	0,131
	M	379	7	2,34	1,842		
Partner jest praktykującym katolikiem/katoliczką	K	384	2	3,17	1,093	-1,005	0,315
	M	378	8	3,13	1,297		
Ważne jest dla mnie to, że partner chce żyć i pracować w kraju	K	381	5	3,01	1,400	-1,907	0,056
	M	377	9	2,76	1,489		

Cenię u partnera znajomość języków obcych	K	384	2	1,73	1,321	-2,702	0,007
	M	378	8	2,16	1,455		
Partner szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem	K	383	3	3,33	1,024	-1,663	0,096
	M	377	9	3,18	1,084		
Cenię to, że partner czerpie wzorce życiowe z literatury	K	384	2	1,30	1,153	-4,360	0,000
	M	375	11	1,93	1,246		
Cenię to, że partner interesuje się muzyką (sztuką)	K	383	3	2,04	1,359	-1,797	0,072
	M	376	10	2,32	1,347		
Ważne jest dla mnie, że partner jest gotowy, aby mieszkać i pracować za granicą	K	382	4	0,85	1,051	-2,586	0,010
	M	376	10	0,99	1,236		
Cenię to, że partner czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich	K	382	4	1,15	1,161	-0,753	0,451
	M	375	11	1,17	1,225		

Z tabeli 79 wynika, że płeć różnicuje narzeczonych w parach w zakresie ważności motywów kulturowych wyboru współmałżonka. Stwierdzono trzy różnice istotne statystycznie. Mężczyźni bardziej niż kobiety cenią u przyszyłych współmałżonków czerpanie wzorców życiowych z literatury ($Z = -4,360$; $p < 0,001$), gotowość mieszkania i pracy za granicą ($Z = -2,586$; $p = 0,010$) oraz znajomość języków obcych ($Z = -2,702$; $p = 0,007$).

Najważniejszymi motywami kulturowymi wyboru współmałżonka dla narzeczonych obu płci jest docenianie tego, że partner szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem oraz bycie praktykującym katolikiem. Najmniej cenionymi przez obie płci motywami kulturowymi jest znaczenie gotowości partnera do zamieszkania i pracy za granicą oraz czerpanie wzorców małżeńsko-rodzinnych z mediów katolickich. Istotnie statystycznie różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie motywów kulturowych wyboru współmałżonka wskazują, że dla mężczyzn w wyborze partnerki ważniejsze jest czerpanie przez nią wzorców życiowych z literatury, gotowość mieszkania i pracy za granicą oraz znajomość języków obcych.

Przy pomocy testu *t* Studenta porównano w parach narzeczonych globalne wskaźniki ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka. Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie w zakresie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego ani też w zakresie motywów wyboru współmałżonka. Narzeczeni w parach nie różnią się od siebie w ocenie ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ani też w ocenie motywów wyboru współmałżonka (zob. tabela A 13). Zarówno kobiety, jak i mężczyźni wyżej cenią motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż wyboru współmałżonka. Wyniki ilustruje wykres 40.

Wykres 40. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn

W celu stwierdzenia poziomu zgodności ocen ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka, dokonano analizy korelacji między narzeczonymi w parach. Uzyskano korelacje istotne statystycznie zarówno dla motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($r=0,30$; $p<0,001$), jak i dla motywów wyboru współmałżonka ($r=0,38$; $p<0,001$). W przypadku obu rodzajów motywów korelacje są na poziomie średnim (zob. wykres A 31, A 34). Zależności te prezentują wykresy rozrzutu (zob. wykresy A 24, A 25). Można stwierdzić, że w parach narzeczonych istnieje zależność pomiędzy ocenami ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka. Wskazuje ona na występującą w parach narzeczonych tendencję kierowania się podobnymi motywami kulturowymi, zarówno w zakresie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka.

Przy pomocy testu U Manna-Whitney'a sprawdzono, czy wiek respondentów różnicuje ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 80.

Tabela 80. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów

Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe	18 – 25 lat	318	3	3,36	1,192	-2,640	0,008
	pow. 25 lat	438	7	3,01	1,237		
Zawieram małżeństwo sakramentalne, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w moim środowisku	18 – 25 lat	320	1	2,54	1,488	-1,733	0,083
	pow. 25 lat	441	4	2,30	1,368		
Kieruję się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny	18 – 25 lat	319	2	2,31	1,542	-0,725	0,469
	pow. 25 lat	442	3	2,18	1,457		
Tradycja religijna nakazuje mi zawrzeć małżeństwo sakramentalne	18 – 25 lat	319	2	2,99	1,385	-0,089	0,929
	pow. 25 lat	442	3	2,98	1,220		
Taka jest tradycja w mojej rodzinie	18 – 25 lat	321	0	2,26	1,577	-1,556	0,120
	pow. 25 lat	439	6	2,56	1,469		
Podoba mi się kościelny obrzęd ślubu	18 – 25 lat	321	0	2,71	1,375	-1,709	0,087
	pow. 25 lat	442	3	2,47	1,427		

Z tabeli 80 wynika, że wiek respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie docenianie tylko jednego motywu kulturowego zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Respondenci w wieku od 18 do 25 lat bardziej niż respondenci powyżej 25 lat cenią przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe ($Z = -2,640$; $p = 0,008$). Dla obu grup wiekowych najbardziej cenionym motywem kulturowym jest przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe. Najmniej ważnym motywem dla respondentów w wieku od 18 do 25 lat jest zawarcie małżeństwa z powodu istnienia takiej tradycji w rodzinie ($Me = 2,26$), natomiast dla respondentów w wieku powyżej 25 lat najmniej znaczące jest kierowanie się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny ($Me = 2,18$). Wyniki osiągnięte dla motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego są raczej niskie. Podobnego porównania ze względu na zmienną wieku dokonano w przypadku motywów kulturowych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 81.

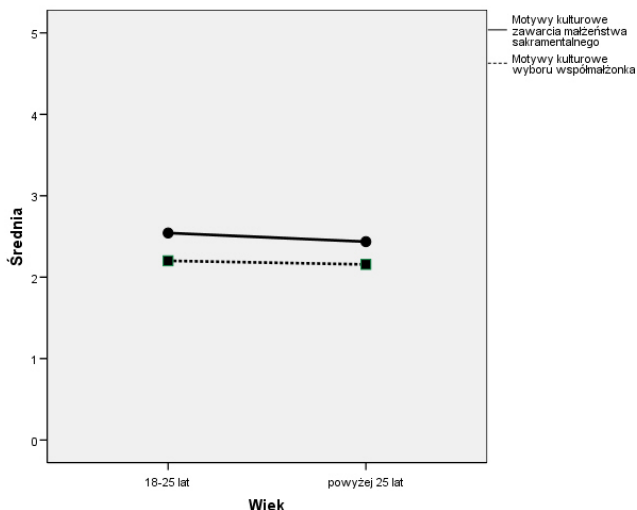
Tabela 81. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a wiek respondentów

Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Partner pochodzi z mojego kraju	18 – 25 lat	318	3	2,38	1,868	-1,811	0,070
	pow. 25 lat	440	5	1,93	1,771		

Partner jest praktykującym katolikiem/katoliczką	18 – 25 lat	318	3	3,39	1,148	-3,452	0,001
	pow. 25 lat	439	6	2,99	1,246		
Ważne jest dla mnie to, że partner chce żyć i pracować w kraju	18 – 25 lat	315	6	2,98	1,412	-1,415	0,157
	pow. 25 lat	438	7	2,81	1,460		
Cenię u partnera znajomość języków obcych	18 – 25 lat	317	4	1,93	1,363	-0,899	0,369
	pow. 25 lat	440	5	1,98	1,419		
Partner szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem	18 – 25 lat	317	4	3,32	1,100	-1,341	0,180
	pow. 25 lat	439	6	3,22	1,019		
Cenię to, że partner czerpie wzorce życiowe z literatury	18 – 25 lat	319	2	1,36	1,228	-2,318	0,020
	pow. 25 lat	435	10	1,75	1,185		
Cenię to, że partner interesuje się muzyką (sztuką)	18 – 25 lat	318	3	1,98	1,404	-1,672	0,094
	pow. 25 lat	437	8	2,31	1,305		
Ważne jest dla mnie, że partner jest gotowy, aby mieszkać i pracować za granicą	18 – 25 lat	318	3	0,94	1,102	-0,226	0,821
	pow. 25 lat	435	10	0,90	1,177		
Cenię to, że partner czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich	18 – 25 lat	319	2	1,13	1,197	-0,252	0,801
	pow. 25 lat	433	12	1,19	1,186		

Tabela 81 informuje, że wiek respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie dwa z dziewięciu motywów kulturowych wyboru współmałżonka. Respondenci w wieku od 18 do 25 lat bardziej cenią to, że partner jest praktykującym katolikiem ($Z = -3,452$; $p = 0,001$), natomiast respondenci powyżej 25 lat bardziej cenią u partnerów czerpanie wzorców życiowych z literatury ($Z = -2,318$; $p = 0,020$). Dla respondentów młodszych najważniejszym motywem kulturowym wyboru współmałżonka jest docenianie tego, że partner jest praktykującym katolikiem ($Me = 3,39$), natomiast dla respondentów starszych najważniejsze jest poszanowanie przez partnera związanych z małżeństwem tradycji swojej rodziny ($Me = 3,22$). Najmniej ważnym motywem dla obu grup wiekowych respondentów jest gotowość partnera, aby mieszkać i pracować za granicą. Przedstawione dane upoważniają do stwierdzenia, że wiek respondentów w niewielkim stopniu różnicuje kulturowe motywy wyboru współmałżonka.

Za pomocą testu t Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów kulturowych u osób w wieku od 18 do 25 lat oraz powyżej 25 lat. Zarówno w przypadku motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka nie odnotowano różnic istotnych statystycznie ze względu na wiek respondentów (zob. tabela A 14). Poziom osiągniętych wskaźników prezentuje wykres 41.

Wykres 41. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów

Przy zastosowaniu testu U Manna-Whitney'a zbadano oddziaływanie wykształcenia na ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki przedstawia tabela 82.

Tabela 82. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów

Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe	P - Z - Ś	352	4	3,56	1,055	-6,685	0,000
	wyższe	405	6	2,72	1,386		
Zawieram małżeństwo sakramentalne, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w moim środowisku	P - Z - Ś	354	2	2,68	1,380	-3,445	0,001
	wyższe	408	3	2,16	1,401		
Kieruję się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny	P - Z - Ś	352	4	2,74	1,480	-4,814	0,000
	wyższe	410	1	1,76	1,398		
Tradycja religijna nakazuje mi zawrzeć małżeństwo sakramentalne	P - Z - Ś	353	3	3,26	1,049	-4,436	0,000
	wyższe	409	2	2,64	1,424		
Taka jest tradycja w mojej rodzinie	P - Z - Ś	352	4	2,65	1,537	-2,283	0,022
	wyższe	409	2	2,27	1,486		
Podoba mi się kościelny obrzęd ślubu	P - Z - Ś	355	1	2,99	1,329	-4,322	0,000
	wyższe	409	2	2,26	1,378		

Tabela 82 informuje, że wykształcenie różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi respondentów w zakresie wszystkich sześciu motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyższe wskaźniki uzyskiwali zawsze respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim. Bardziej cenią oni przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe ($Z = -6,685$; $p < 0,001$), kierowanie się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny ($Z = -4,814$; $p < 0,001$), tradycję, która nakazuje zawrzeć małżeństwo sakramentalne ($Z = -4,436$; $p < 0,001$) oraz upodobanie kościelnego obrzędu ślubu ($Z = -4,322$; $p < 0,001$). Ważniejsze jest dla nich także zawarcie małżeństwa sakramentalnego, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w środowisku ($Z = -3,445$; $p = 0,001$) oraz tradycja panująca w rodzinie ($Z = -2,283$; $p = 0,022$).

Respondenci z obu grup najbardziej cenią przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe. Narzeczeni z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim najmniej cenią zawarcie małżeństwa ze względu na tradycję w swojej rodzinie ($Me = 2,65$), natomiast narzeczeni z wykształceniem wyższym najmniej kierują się zwyczajem zawierania ślubu kościelnego ($Me = 1,76$).

Przedstawione wyniki pozwalają stwierdzić, że wykształcenie silnie różnicuje odpowiedzi respondentów dotyczące motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Podobnego porównania odpowiedzi ze względu na wykształcenie narzeczonych dokonano dla motywów kulturowych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 83.

Tabela 83. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów

Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Partner pochodzi z mojego kraju	P – Z – Ś	351	5	2,78	1,823	-4,708	0,000
	wyższe	408	3	1,54	1,692		
Partner jest praktykującym katolikiem/katoliczką	P – Z – Ś	351	5	3,44	1,070	-5,310	0,000
	wyższe	408	3	2,84	1,381		
Ważne jest dla mnie to, że partner chce żyć i pracować w kraju	P – Z – Ś	349	7	3,11	1,365	-2,819	0,005
	wyższe	405	6	2,67	1,484		
Cenię u partnera znajomość języków obcych	P – Z – Ś	350	6	1,98	1,413	-0,365	0,715
	wyższe	408	3	1,95	1,382		
Partner szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem	P – Z – Ś	350	6	3,31	1,033	-0,994	0,320
	wyższe	407	4	3,22	1,078		

Cenię to, że partner czerpie wzorce życiowe z literatury	P – Z – Ś	348	8	1,98	1,245	-4,118	0,000
	wyższe	407	4	1,31	1,158		
Cenię to, że partner interesuje się muzyką (sztuką)	P – Z – Ś	350	6	2,19	1,317	-0,287	0,774
	wyższe	406	5	2,19	1,394		
Ważne jest dla mnie, że partner jest gotowy, aby mieszkać i pracować za granicą	P – Z – Ś	350	6	1,08	1,202	-2,059	0,039
	wyższe	404	7	0,82	1,074		
Cenię to, że partner czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich	P – Z – Ś	349	7	1,73	1,248	-6,590	0,000
	wyższe	404	7	0,80	1,035		

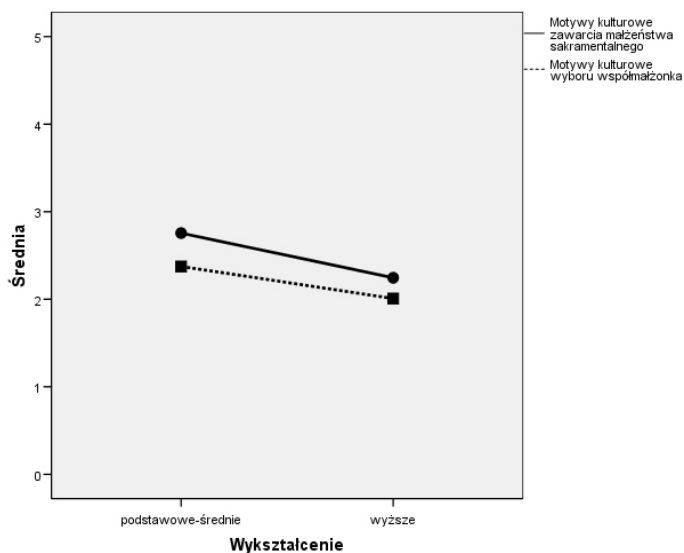
Z tabeli 83 wynika, że wykształcenie respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie motywy kulturowe wyboru współmałżonka w sześciu przypadkach, gdzie wyższe wskaźniki uzyskiwały osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim. Dla respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim ważniejszy niż dla respondentów z wykształceniem wyższym jest wybór partnera ze względu na to, że jest on praktykującym katolikiem ($Z = -5,310$; $p < 0,001$), czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich ($Z = -6,590$; $p < 0,001$), pochodzi z tego samego kraju ($Z = -4,708$; $p < 0,001$) oraz czerpie wzorce życiowe z literatury ($Z = -4,118$; $p < 0,001$). Bardziej cenią oni także dążenie partnera, aby żyć i pracować w kraju ($Z = -2,819$; $p = 0,005$) oraz gotowość partnera, aby mieszkać i pracować za granicą ($Z = -2,059$; $p = 0,039$).

Dla respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim najważniejszym motywem kulturowym wyboru współmałżonka jest fakt, że partner jest praktykującym katolikiem ($Me = 3,44$), a najmniej ważna jest gotowość partnera, aby mieszkać i pracować za granicą ($Me = 0,84$). Natomiast dla respondentów z wykształceniem wyższym najważniejszym motywem jest poszanowanie partnera dla związanych z małżeństwem tradycji swojej rodziny ($Me = 3,22$), a najmniej ważnym czerpanie przez partnera wzorców małżeńsko-rodzinnych z mediów katolickich ($Me = 0,80$). Z przedstawionych danych wynika, że respondenci średnio i nisko cenią motywy kulturowe wyboru współmałżonka. Motywy te cenią bardziej osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim. Przy pomocy testu t Studenta porównano globalne indeksy ważności motywów kulturowych u respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim oraz u respondentów z wykształceniem wyższym. Wyniki prezentuje tabela 84.

Tabela 84. Globalne wskaźniki ważności motywów kulturowych a wykształcenie respondentów

Rodzaj motywów	Wykształcenie	N	M	SD	t	df	p
Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	P - Z - Ś	356	2,77	1,255	5,563	765	0,000
	wyższe	411	2,25	1,305			
Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	P - Z - Ś	352	2,37	1,028	4,949	758	0,000
	wyższe	408	2,01	1,010			

Z tabeli 84 wynika, że zarówno w przypadku motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka odnotowano różnice istotne statystycznie. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim uzyskali wyższe wyniki, co pozwala stwierdzić, iż bardziej cenią oni kulturowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($t(765)=5,563$; $p<0,001$) oraz wyboru współmałżonka ($t(758)=4,949$; $p<0,001$). Poziom osiągniętych wskaźników oraz różnice prezentuje wykres 42.

Wykres 42. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów

Następnie przy użyciu testu Kruskala-Wallisa sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki przedstawia tabela 85.

Tabela 85. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary

Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	3,75	1,106	42,101	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	463	8	2,97	1,167		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	2,32	1,495		
Zawieram małżeństwo sakramentalne, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w moim środowisku	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	2,78	1,559	14,566	0,001
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	2,24	1,346		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	2,38	1,409		
Kieruję się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	2,47	1,616	4,167	0,125
	wierzący, słabo praktykujący	471	0	2,11	1,425		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	2,50	1,510		
Tradycja religijna nakazuje mi zawrzeć małżeństwo sakramentalne	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	3,22	1,453	5,784	0,055
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	2,90	1,164		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	2,71	1,549		
Taka jest tradycja w mojej rodzinie	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	2,36	1,684	0,131	0,937
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	2,45	1,438		
	słabo wierzący, niewierzący	60	0	2,65	1,561		
Podoba mi się kościelny obrzęd ślubu	głęboko wierzący i praktykujący	231	0	2,80	1,530	4,690	0,096
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	2,50	1,389		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	2,48	1,111		

Z tabeli 85 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi w zakresie dwóch motywów

kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących ważniejsze jest przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe ($\chi^2(2)=42,101$; $p<0,001$) oraz zawarcie małżeństwa sakramentalnego, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w ich środowisku ($\chi^2(2)=14,566$; $p=0,001$).

Najważniejszym motywem kulturowym zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących jest przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe ($Me=3,75$). Wysooko cenią oni także tradycję religijną nakazującą zawarcie małżeństwa sakramentalnego ($Me=3,22$) oraz upodobanie kościelnego obrzędu ślubu ($Me=2,80$). Najmniej ważna jest dla nich tradycja panująca w tym względzie w ich rodzinie ($Me=2,36$). Respondenci wierzący, słabo praktykujący najbardziej cenią przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe ($Me=2,97$), a najmniej cenią kierowanie się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny ($Me=2,11$). Dla respondentów słabo wierzących lub niewierzących najważniejszym motywem kulturowym jest oddziaływanie tradycji religijnej, która nakazuje im zawrzeć małżeństwo sakramentalne ($Me=2,71$), a najmniej ważne jest przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe ($Me=2,32$).

Na podstawie przedstawionych danych można stwierdzić, że stosunek do wiary różnicuje oddziaływanie niektórych motywów kulturowych na decyzję zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych. Oznacza to, że pozytywny stosunek do wiary respondentów łączy się z kierowaniem się niektórymi motywami kulturowymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Ma to miejsce w przypadku przekonania o trwałości małżeństw sakramentalnych, kierowania się etyką przyjętą w środowisku oraz oddziaływania tradycji religijnej. Oddziaływanie tradycji religijnej i rodzinnej oraz zwyczaju zawierania małżeństw sakramentalnych, przy słabej motywacji religijnej, moralnej i psychologicznej może sprzyjać niedojrzałej decyzji zawarcia małżeństwa sakramentalnego, a także budzić zastrzeżenia, co do jego ważności. W dalszych analizach sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów kulturowych wyboru współmałżonka. Wyniki przedstawia tabela 86.

Tabela 86. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary

Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Partner pochodzi z mojego kraju	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	2,47	1,960	3,064	0,216
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	2,05	1,727		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	1,64	1,867		
Partner jest praktykującym katolikiem/katoliczką	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	4,19	0,838	165,012	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	2,82	1,093		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	0,91	1,257		
Ważne jest dla mnie to, że partner chce żyć i pracować w kraju	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	3,35	1,206	21,676	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	2,70	1,464		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	2,33	1,555		
Cenię u partnera znajomość języków obcych	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	1,74	1,546	1,144	0,564
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	1,98	1,305		
	słabo wierzący, niewierzący	56	4	2,21	1,379		
Partner szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	3,65	1,095	18,831	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	3,12	0,960		
	słabo wierzący, niewierzący	56	4	3,00	1,375		
Cenię to, że partner czerpie wzorce życiowe z literatury	głęboko wierzący i praktykujący	225	6	1,65	1,281	2,359	0,307
	wierzący, słabo praktykujący	468	3	1,61	1,185		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	1,24	1,162		
Cenię to, że partner interesuje się muzyką (sztuką)	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	2,15	1,454	0,010	0,995
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	2,19	1,306		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	2,17	1,393		

Ważne jest dla mnie, że partner jest gotowy, aby mieszkać i pracować za granicą	głęboko wierzący i praktykujący	225	6	0,78	1,229	1,136	0,567
	wierzący, słabo praktykujący	467	4	0,99	1,092		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	0,88	1,187		
Cenię to, że partner czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	2,05	1,403	57,319	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	0,97	1,069		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	0,47	0,632		

Z tabeli 86 wynika, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie cztery z dziewięciu motywów kulturowych wyboru współmałżonka. Respondenci głęboko wierzący i praktykujący bardziej niż pozostali cenią to, że partner jest praktykującym katolikiem ($\chi^2(2)=165,012$; $p<0,001$), czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich ($\chi^2(2)=57,319$; $p<0,001$), chce żyć i pracować w kraju ($\chi^2(2)=21,676$; $p<0,001$) oraz szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem ($\chi^2(2)=18,831$; $p<0,001$).

Dla respondentów głęboko wierzących i praktykujących najważniejszym motywem kulturowym wyboru współmałżonka jest docenianie tego, że partner jest praktykującym katolikiem ($Me=4,19$) oraz poszanowanie związanych z małżeństwem tradycji swojej rodziny ($Me=3,65$). Najmniej ważna jest dla nich gotowość partnera, aby mieszkać i pracować za granicą ($Me=0,78$). Dla respondentów wierzących, słabo praktykujących oraz słabo wierzących i niewierzących najważniejsze jest poszanowanie przez partnera związanych z małżeństwem tradycji swojej rodziny ($Me=3,12$; $Me=3,00$). Najmniej ważne dla obu tych grup jest docenianie czerpania przez partnera wzorców małżeńsko-rodziny z mediów katolickich ($Me=0,97$; $Me=0,47$).

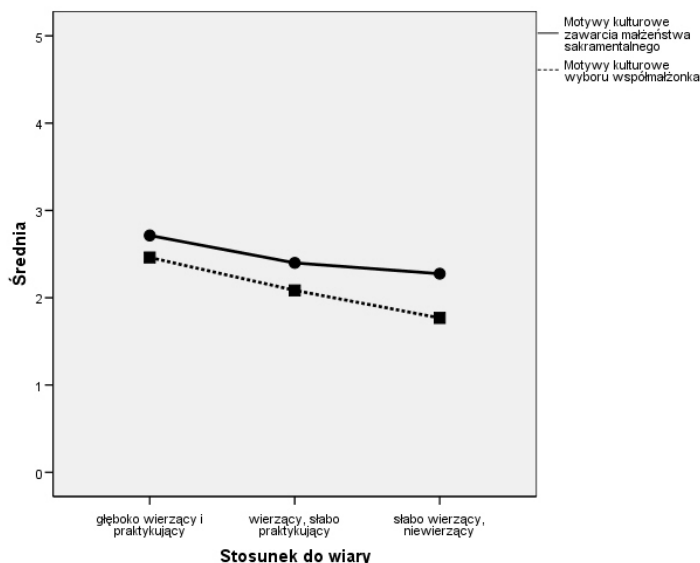
Zaprezentowane wyniki pozwalają stwierdzić, że stosunek respondentów do wiary różnicuje niektóre motywy kulturowe wyboru współmałżonka. Głęboka wiara respondentów współwystępuje z kierowaniem się motywami praktykowania wiary, czerpania wzorców rodzinnych z mediów katolickich, oddziaływania tradycji rodziny oraz życia i pracy w kraju. Tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem dość wysoko cenią wszystkie grupy badanych. W zakresie pozostałych motywów kulturowych stosunek do wiary nie różnicuje wyników w sposób istotny statystycznie i spójny. Niedocenianie niektórych motywów kulturowych może oznaczać, że partnerzy nie posiadają rozwiniętych danych zainte-

resowań lub dążeń. Nie musi to jednak oddziaływać w istotny sposób na ważność zawieranego małżeństwa, a jedynie może oddziaływać na jego jakość. W trzech grupach wyróżnionych ze względu na stosunek do wiary obliczono także wyniki globalne (indeksy). Uzyskane indeksy porównano z zastosowaniem analizy wariancji oraz testów *post-hoc* Tukey'a. Wyniki przedstawia tabela 87.

Tabela 87. Globalne wskaźniki ważności motywów kulturowych a stosunek respondentów do wiary

Rodzaj motywów	Stosunek do wiary	N	M	SD	F	p	Testy post hoc		
							GWP -WSP	WSP -SWN	GWP -SWN
Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	głęboko wierzący i praktykujący	231	2,73	1,368	5,509	0,004	0,004	0,945	0,098
	wierzący, słabo praktykujący	471	2,40	1,242					
	słabo wierzący, niewierzący	60	2,34	1,398					
Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	229	2,46	1,060	15,576	0,000	0,000	0,068	0,000
	wierzący, słabo praktykujący	469	2,08	0,982					
	słabo wierzący, niewierzący	57	1,77	1,088					

Tabela 87 informuje, że respondenci o różnym stosunku do wiary różnią się zarówno pod względem motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($F=5,509$; $p=0,004$), i wyboru współmałżonka ($F=15,576$; $p<0,001$). W zakresie motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego istotną statystycznie różnicę odnotowano tylko między respondentami głęboko wierzącymi i praktykującymi oraz wierzącymi, słabo praktykującymi ($p=0,004$). Natomiast w zakresie motywów kulturowych wyboru współmałżonka istotne różnice odnotowano między respondentami głęboko wierzącymi i praktykującymi oraz wierzącymi, słabo praktykującymi ($p<0,001$), jak też między osobami głęboko wierzącymi i praktykującymi oraz słabo wierzącymi i niewierzącymi ($p<0,001$). Można wnioskować, że respondenci głęboko wierzący i praktykujący bardziej od pozostałych kierują się kulturowymi motywami zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Przytoczone wyniki ilustruje wykres 43.

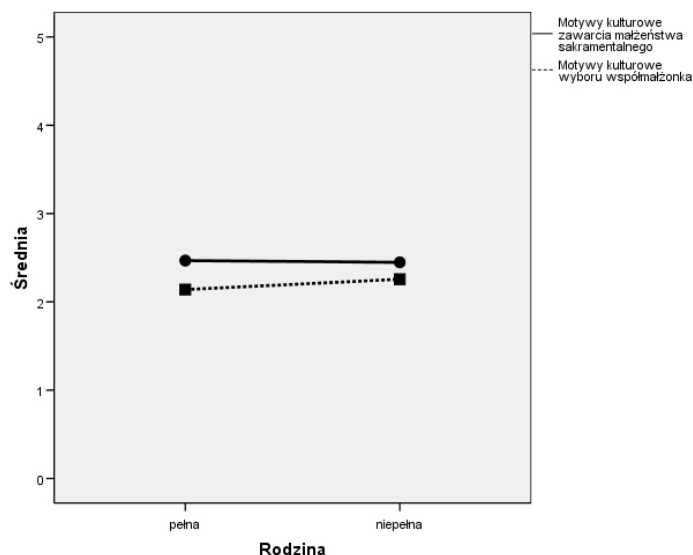
Wykres 43. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary

Sprawdzono także oddziaływanie rodziny pochodzenia respondentów na ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W porównaniu zastosowano test U Manna-Whitney'a. Rodzina pochodzenia nie różnicuje w sposób istotny statystycznie motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Respondenci z rodzin pełnych najwyżej cenią przekonanie, że małżeństwa sakramentalne są trwałe ($Me=3,19$), a najmniej cenią kierowanie się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny ($Me=2,16$). Dla respondentów z rodzin niepełnych najważniejsze jest kierowanie się tradycją religijną, która nakazuje im zawrzeć małżeństwo sakramentalne ($Me=3,10$), a najmniej ważna jest tradycja zawierania małżeństwa sakramentalnego panująca w ich rodzinie ($Me=2,30$) – zob. tabela A 15.

Następnie sprawdzono, czy motywy kulturowe wyboru współmałżonka zależą od rodziny pochodzenia respondentów. Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie. Dla respondentów z obu typów rodzin najważniejszym motywem kulturowym jest poszanowanie przez partnera związanych z małżeństwem tradycji swojej rodziny ($Me=3,24$; $Me=3,29$). Respondenci z rodzin pełnych najniżej cenią gotowość partnera, aby mieszkać i pracować za granicą ($Me=0,86$), a dla respondentów z rodzin

niepełnych najmniej znaczące jest czerpanie przez partnera wzorców małżeńsko-rodzinnych z mediów katolickich ($Me=1,23$) – zob. tabela A 16. Można stwierdzić, że rodzina pochodzenia nie różnicuje motywów kulturowych wyboru współmałżonka.

Za pomocą testu t Studenta dla danych niezależnych porównano indeksy ważności motywów kulturowych u osób pochodzących z rodzin pełnych i niepełnych. Uzyskane wyniki wskazują, że rodzina pochodzenia nie różnicuje w sposób istotny statystycznie motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego ani też motywów wyboru współmałżonka (zob. tabela A 17). Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że narzeczeni, bez względu na typ rodziny pochodzenia, w stopniu średnim kierują się motywami kulturowymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka. Poziom uzyskanych wyników ilustruje wykres 44.

Wykres 44. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary

Respondenci średnio cenią kulturowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Średnia dla motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego wynosi $M=2,49$, co oznacza, że motywy te są dla nich średnio ważne i ważne. Narzeczeni nieco słabiej cenią motywy

wyboru współmałżonka (M=2,17). Odpowiedzi respondentów w zakresie kulturowych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego w sposób istotny statystycznie różnicuje wykształcenie oraz stosunek do wiary. Dla osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim motywów kulturowe są ważniejsze niż dla osób z wykształceniem wyższym. Im głębsza wiara respondentów, tym bardziej cenią oni motywów kulturowe zawarcia małżeństwa i odwrotnie. Stosunek do wiary i wykształcenie podobnie różnicują także ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka. Ponadto u mężczyzn widoczna jest tendencja nieco wyższego doceniania motywów kulturowych wyboru współmałżonka.

3. Prawne motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Małżeństwo posiada charakter instytucji. Stanowi ona wewnętrzny wymóg przymierza miłości małżeńskiej. Publiczne potwierdzenie jego jedyności i wyłączności służy dochowaniu pełnej wierności wobec zamysłu Boga Stwórcy (FC 11). Społeczno-instytucjonalny wymiar małżeństwa odgrywa ważną i niezastąpioną rolę. Instytucja małżeństwa służy samym małżonkom, jak również rodzeniu i wychowaniu potomstwa¹⁷. Społeczeństwo pełni jednak nie tylko funkcje służebne wobec małżeństwa, ale ma prawo poddawania wspólnoty małżeńskiej normom prawnym, gwarantującym zachowanie porządku społecznego¹⁸.

Małżeństwo między ochrzczonymi, a tym samym włączonymi w Chrystusowy porządek zbawienia, jest zawierane jako sakrament (por. KPK 1055 § 2). Ze względu na nieusuwalny charakter chrzcielny Kościół zawsze odrzucał małżeństwo cywilne katolików¹⁹. Obecnie małżeństwo sakramentalne zawierane jest najczęściej w formie konkordatowej, ze skutkami cywilnoprawnymi²⁰. Jako takie zabezpiecza instytucjonalnie

¹⁷ Por. KDK 50; FC 14. Już encyklika *Casti connubii* (31.12.1930) stwierdza, że tylko małżeństwo nierozdzielne „w sposób doskonały zapewnia ochronę i wychowanie dzieci, które musi trwać wiele lat”. CC 37.

¹⁸ Machinek. *Małżeństwo – dar, który zobowiązuje* s. 249-276.

¹⁹ A. Sarmiento. *Małżeństwo chrześcijańskie. Podręcznik teologii małżeństwa i rodziny*. Tłum. P. Rak. Kraków: Wydawnictwo M 2002 s. 124.

²⁰ Liczba zawieranych w Polsce małżeństw wyznaniowych (konkordatowych) w ostatnich latach nieco spada. Małżeństwa te stanowiły w 2003 roku ok. 72% w stosunku do ogólnej liczby wszystkich zawieranych małżeństw. P. Kasprzyk. *Nieprawidłowości dotyczące rejestracji zawieranych małżeństw „konkordatowych” w urzędach stanu cywilnego w Polsce*. W: *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie. Zagadnienia wybrane*. Red. tenże. Lublin: TN KUL 2005 s. 146. Według GUS małżeństwa konkordatowe w Polsce w 2009 r. stanowiły 69,0%

i prawnie wspólnotę małżeńską i rodzinną nie tylko ze strony Kościoła, ale także społeczeństwa. Ważne zawarcie małżeństwa ze skutkami cywilnoprawnymi reguluje także stosunki majątkowe małżonków oraz ich dzieci w nowo powstającej rodzinie. Respondentom postawiono pytanie o ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki przedstawia tabela 88.

Tabela 88. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych

Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Zależy mi na zawarciu ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi	101	13,1	55	7,1	71	9,2	188	24,4	181	23,4	166	21,5	10	1,3	772	100,0
Zależy mi na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa	70	9,1	35	4,5	68	8,8	234	30,3	198	25,6	154	19,9	13	1,7	772	100,0
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby	291	37,7	107	13,9	106	13,7	138	17,9	78	10,1	46	6,0	6	0,8	772	100,0
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka	229	29,7	90	11,7	107	13,9	169	21,9	105	13,6	67	8,7	5	0,6	772	100,0
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego naszych dzieci	152	19,7	50	6,5	64	8,3	182	23,6	158	20,5	159	20,6	7	0,9	772	100,0

Z tabeli 88 wynika, że dla respondentów decydującym motywem prawnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest często pragnienie zawarcia ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi (21,5%), dążenie do zabezpieczenia prawno-majątkowego dzieci (20,6%), dążenie do instytucjonalnego i prawnego zabezpieczenia trwałości małżeństwa (19,9%). Rzadziej decydującym motywem prawnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest pragnienie zabezpieczenia prawno-majątkowego współ-

zawartych związków (GUS 2010). http://www.sd.pan.pl/images/stories/pliki/Archiwum/2010_1-2_4_ms.pdf s. 41 (dostęp 23.03.2013). Natomiast w 2011 r. małżeństwa wyznaniowe stanowiły ok. 68% wszystkich zawartych małżeństw. http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcgus/rs_rocznik_demograficzny_2012.pdf s. 202-205 (dostęp 23.03.2013).

małżonka (8,7%) oraz pragnienie zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby (6,0%).

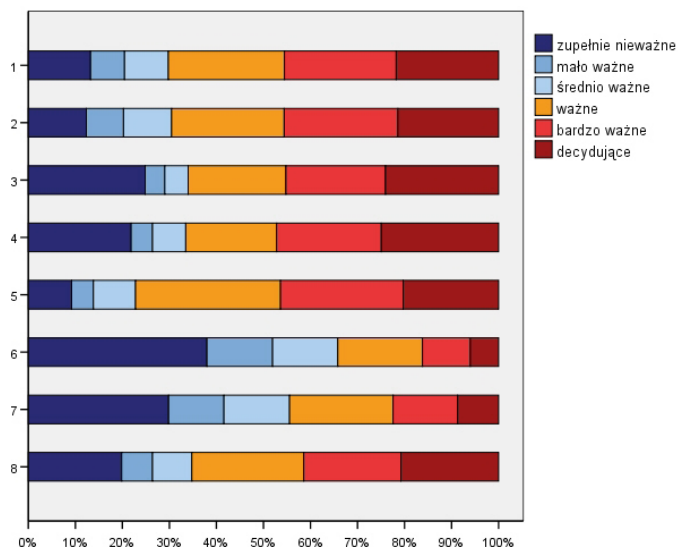
Za bardzo ważny motyw prawny zawarcia małżeństwa sakramentalnego respondenci uważają często dążenie do instytucjonalnego i prawnego zabezpieczenia trwałości małżeństwa (25,6%), pragnienie zawarcia ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi (23,4%) oraz dążenie do zabezpieczenia prawno-majątkowego dzieci (20,5%). Nieco rzadziej narzeczeni za bardzo ważne uznają dążenie do zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka (13,6%) oraz pragnienie zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby (10,1%).

Ważnym motywem prawnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest dla narzeczonych najczęściej dążenie do instytucjonalnego i prawnego zabezpieczenia trwałości małżeństwa (30,3%). Nieco rzadziej narzeczeni uznają za ważne pragnienie zawarcia ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi (24,4%), dążenie do zabezpieczenia prawno-majątkowego dzieci (23,6%), pragnienie zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka (21,9%) oraz zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby (17,9%).

Spory odsetek respondentów uważa motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego za mało ważne lub zupełnie nieważne. Za takie respondenci uważają najczęściej dążenie do zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby (51,6%), zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka (41,4%), zabezpieczenia prawno-majątkowego dzieci (26,2%), pragnienie zawarcia ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi (20,2%) oraz dążenie do instytucjonalnego i prawnego zabezpieczenia trwałości małżeństwa (13,6%). Z przedstawionych danych wynika, że dość wysoki odsetek respondentów ceni motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jednocześnie spory odsetek badanych motywy te uważa za nieważne. Wyniki ilustruje wykres 45.

Następnie dokonano opisu sumarycznego ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa. W całej grupie badanych obliczono statystyki opisowe rozkładów uzyskanych w ten sposób indeksów. Dla indeksu motywów prawnych zawarcia małżeństwa uzyskano średnią $M=2,54$ przy odchyleniu standardowym $SD=1,241$, co odpowiada punktowi między „średnio ważne” a „ważne” na skali odpowiedzi. Histogram przedstawiający uzyskane wyniki ilustruje wykres A 26. Rozkład wyników jest symetryczny.

W parach narzeczonych sprawdzono, czy płeć różnicuje motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W tym celu zastosowano test znaków rangowanych Wilcoxon. Wyniki prezentuje tabela 89.

- 1 - Zależy mi na zawarciu ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi
 2 - Zależy mi na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa
 3 - Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby
 4 - Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka
 5 - Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego naszych dzieci

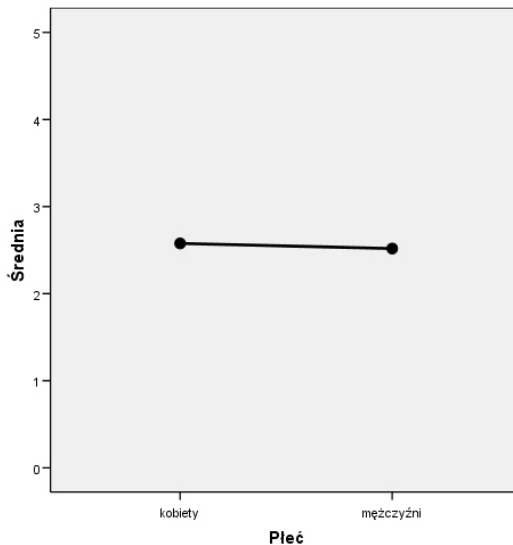
Wykres 45. Rozkład motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności

Tabela 89. Ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów

Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Płeć	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Zależy mi na zawarciu ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi	K	381	5	3,42	1,17	-1,885	0,059
	M	381	5	3,23	1,28		
Zależy mi na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa	K	382	4	3,48	1,00	-1,700	0,089
	M	377	9	3,34	1,02		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby	K	384	2	1,51	1,33	-0,701	0,483
	M	382	4	1,17	1,46		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka	K	384	2	1,88	1,36	-2,363	0,018
	M	383	3	2,29	1,61		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego naszych dzieci	K	382	4	3,15	1,38	-0,820	0,412
	M	383	3	3,15	1,68		

Z tabeli 89 wynika, że pomiędzy mężczyznami i kobietami w parach narzeczonych uzyskano jedną istotną statystycznie różnicę ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dążenie do zawarcia małżeństwa w celu zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka jest ważniejsze dla mężczyzn niż dla kobiet. Spośród motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego zarówno kobietom, jak i mężczyznom najbardziej zależy na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa. Najmniej ważne dla obu płci jest pragnienie zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby.

W celu oceny różnic między narzeczonymi w parach pod względem globalnych wskaźników ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, wyniki indeksów porównano w parach przy pomocy testu dla zmiennych zależnych t Studenta. Nie stwierdzono różnicy istotnej statystycznie. Narzeczeni w parach nie różnią się od siebie w ocenach ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego (zob. tabela A 18). Oznacza to, że kobiety i mężczyźni w parach narzeczonych kierują się podobnymi motywami prawnymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki ilustruje wykres 46.

Wykres 46. Średnie ocen globalnych ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u kobiet i mężczyzn

W celu stwierdzenia poziomu zgodności ocen narzeczonych w zakresie ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, dokonano analizy korelacji między narzeczonymi w parach. Uzyskano korelację istotną statystycznie, ale na poziomie średnim ($r=0,30$; $p<0,001$) – zob. wykres A 31. Można stwierdzić, że w parach narzeczonych istnieje zależność pomiędzy ocenami ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wskazuje ona dobór narzeczonych na zasadzie względnego podobieństwa w zakresie motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Przy pomocy testu U Manna-Whitney'a sprawdzono, czy wiek respondentów różnicuje ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki prezentuje tabela 90.

Tabela 90. Ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów

Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wiek	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Zależy mi na zawarciu ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi	18 – 25 lat	317	4	3,44	1,19	-1,900	0,057
	pow. 25 lat	439	6	3,25	1,24		
Zależy mi na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa	18 – 25 lat	314	7	3,58	1,00	-3,000	0,003
	pow. 25 lat	439	6	3,28	1,00		
Chcę zabezpieczenia prawnomajątkowego własnej osoby	18 – 25 lat	317	4	1,40	1,36	-0,144	0,885
	pow. 25 lat	443	2	1,35	1,42		
Chcę zabezpieczenia prawnomajątkowego współmałżonka	18 – 25 lat	317	4	2,02	1,45	-0,490	0,624
	pow. 25 lat	444	1	2,13	1,52		
Chcę zabezpieczenia prawnomajątkowego naszych dzieci	18 – 25 lat	316	5	3,08	1,59	-0,455	0,649
	pow. 25 lat	443	2	3,20	1,45		

Tabela 90 informuje, że wiek respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie tylko jeden z motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Respondentom w wieku od 18 do 25 lat bardziej zależy na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa ($Z= -3,000$; $p=0,003$). Respondentom z obu grup wiekowych najbardziej zależy na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa, a najmniej ważne jest pragnienie zabezpieczenia prawnomajątkowego własnej osoby.

Za pomocą testu t Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów prawnych u osób w wieku od 18 do 25 lat oraz powyżej 25 lat. Nie odnotowano różnicy istotnej statystycznie (zob. tabela A 19). Przy zastosowaniu testu U Manna-

-Whitney'a zbadano oddziaływanie wykształcenia na ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki przedstawia tabela 91.

Tabela 91. Ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów

Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Wykształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Zależy mi na zawarciu ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi	P – Z – Ś	352	4	3,35	1,14	-0,216	0,829
	wyższe	406	5	3,31	1,29		
Zależy mi na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa	P – Z – Ś	347	9	3,54	1,00	-2,289	0,022
	wyższe	407	4	3,31	1,01		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby	P – Z – Ś	352	4	1,57	1,49	-1,606	0,108
	wyższe	409	2	1,25	1,31		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka	P – Z – Ś	353	3	2,19	1,53	-1,108	0,268
	wyższe	409	2	1,99	1,46		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego naszych dzieci	P – Z – Ś	351	5	3,27	1,35	-1,561	0,118
	wyższe	409	2	3,05	1,63		

Z tabeli 91 wynika, że wykształcenie respondentów różnicuje w sposób istotny statystycznie jeden z motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Respondentom z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej zależy na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa niż respondentom z wykształceniem wyższym ($Z = -2,289$; $p = 0,022$). Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim najbardziej cenią instytucjonalne i prawne zabezpieczenie trwałości małżeństwa ($Me = 3,54$), a najmniej ważne jest dla nich pragnienie zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby ($Me = 1,57$). Podobnie respondenci z wykształceniem wyższym wysoko cenią instytucjonalne i prawne zabezpieczenie trwałości małżeństwa ($Me = 3,31$) oraz zawarcie ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi ($Me = 3,31$), a najmniej cenią pragnienie zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby ($Me = 1,25$).

Następnie za pomocą testu t Studenta porównano globalne indeksy ważności motywów prawnych u respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim oraz u respondentów z wykształceniem wyższym. Występuje niewielka różnica, ale nie jest ona istotna statystycznie. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim nieco wyżej cenią motywów prawnych zawarcia małżeństwa (zob. tabela A 20).

Przy użyciu testu Kruskala-Wallisa sprawdzono, czy stosunek respondentów do wiary różnicuje znaczenie motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wyniki przedstawia tabela 92.

Tabela 92. Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary

Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Stosunek do wiary	Liczebność		Me	Q	$\chi^2(2)$	p
		N	brak danych				
Zależy mi na zawarciu ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	3,55	1,14	7,43	0,024
	wierzący, słabo praktykujący	465	6	3,26	1,29		
	słabo wierzący, niewierzący	59	1	3,03	1,10		
Zależy mi na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa	głęboko wierzący i praktykujący	227	4	3,61	1,09	6,130	0,047
	wierzący, słabo praktykujący	464	7	3,34	0,98		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,32	0,86		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby	głęboko wierzący i praktykujący	229	2	1,26	1,38	2,335	0,311
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	1,37	1,38		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	2,05	1,52		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka	głęboko wierzący i praktykujący	230	1	2,01	1,50	3,454	0,178
	wierzący, słabo praktykujący	470	1	2,07	1,48		
	słabo wierzący, niewierzący	57	3	2,58	1,53		
Chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego naszych dzieci	głęboko wierzący i praktykujący	228	3	3,03	1,60	0,585	0,747
	wierzący, słabo praktykujący	469	2	3,18	1,50		
	słabo wierzący, niewierzący	58	2	3,34	1,29		

Tabela 92 informuje, że stosunek respondentów do wiary różnicuje w sposób istotny statystycznie odpowiedzi w zakresie dwóch motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Respondenci głęboko wierzący i praktykujący wyżej niż pozostali cenią pragnienie zawarcia ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi ($\chi^2(2)=7,438$; $p=0,024$) oraz bardziej zależy im na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości

małżeństwa ($\chi^2(2)=6,130$; $p=0,047$). Najważniejszym motywem prawnym zawarcia małżeństwa sakramentalnego dla wszystkich grup respondentów jest dążenie do instytucjonalnego i prawnego zabezpieczenia trwałości małżeństwa, a najmniej ważnym dążenie do zabezpieczenia prawnomajątkowego własnej osoby.

W trzech grupach wyróżnionych ze względu na stosunek do wiary obliczono wyniki globalne. Uzyskane indeksy porównano z zastosowaniem analizy wariancji oraz testów *post-hoc* Tukey'a. Nie występują różnice istotne statystycznie (zob. tabela A 21). Sprawdzono także oddziaływanie rodziny pochodzenia respondentów na ważność prawnych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. W porównaniu zastosowano test U Manna-Whitney'a. Rodzina pochodzenia nie różnicuje w sposób istotny statystycznie motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych. Respondenci ogółem najwyżej cenią dążenie do instytucjonalnego i prawnego zabezpieczenia trwałości małżeństwa, a najmniej cenią dążenie do zabezpieczenia prawnomajątkowego własnej osoby (zob. tabela A 22).

Za pomocą testu *t* Studenta dla danych niezależnych porównano globalne indeksy ważności motywów prawnych u osób pochodzących z rodzin pełnych i niepełnych. Respondenci z rodzin niepełnych nieco wyżej cenią motywów prawnych zawarcia małżeństwa. Jednak występująca różnica nie jest istotna statystycznie (zob. tabela A 23).

Narzeczeni niezbyt wysoko cenią prawne motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Średnia dla motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego wynosi $M=2,54$, co oznacza, że motywów te są dla nich średnio ważne i ważne. Zmienne niezależne nie różnicują w sposób istotny statystycznie odpowiedzi respondentów w zakresie prawnych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Występują jednak pewne tendencje różnicujące w przypadku zmiennych wykształcenia i rodziny pochodzenia. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim nieco wyżej cenią motywów prawnych zawarcia małżeństwa. Motywy te nieco wyżej cenią także osoby pochodzące z rodzin niepełnych.

ROZDZIAŁ VI

WNIOSKI I POSTULATY PASTORALNE DOTYCZĄCE PRZYGOTOWANIA NARZECZONYCH DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA SAKRAMENTALNEGO

Przygotowanie młodzieży i narzeczonych do zawarcia małżeństwa sakramentalnego wymaga z jednej strony znajomości i realizacji aktualnych wskazań Kościoła, a z drugiej znajomości przygotowujących się do małżeństwa. Przeprowadzona refleksja naukowa nad wskazaniami Kościoła dotyczącymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz nad motywami zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych daje podstawy do sformułowania wniosków i postulatów pastoralnych, zmierzających do wskazania kierunków odnowy przygotowania do małżeństwa.

Współczesny kontekst duszpasterski cechuje propagowanie zasad sprzecznych z chrześcijańskimi ideałami życia małżeńskiego i rodzinnego (PŻMR 2). Osłabieniu ulega oddziaływanie tradycji chrześcijańskiej. Kryzys podstawowych ludzkich wartości niesie z sobą rozprzestrzenianie się relatywistycznych, utylitarnych i hedonistycznych postaw wobec drugiej osoby i jej seksualności oraz propagowanie błędnych wzorów życia małżeńsko-rodzinnego. Słabość wiary i związane z nim niezrozumienie powołania jakie Bóg stawia kobiecie i mężczyźnie powoduje uleganie tym wzorcom. Nieodpowiedzialne postawy ugruntowuje powszechny wpływ mediów¹. Oddziaływanie wspomnianych wzorców u narzeczonych potwierdzają przeprowadzone badania.

Sytuacja ta stanowi wyzwanie dla duszpasterstwa rodzin, a zwłaszcza wobec przygotowania do małżeństwa. Przygotowanie to jest jednym z podstawowych zadań duszpasterstwa rodzin (DDR 18). Pomoc narzeczonym w zrozumieniu i przyjęciu nauki Kościoła o małżeństwie i odpowiedzialnym rodzicielstwie wymaga wsparcia duszpasterzy, teologów oraz specjalistów i apostołów świeckich (por. LdR 12). Narzeczonych należy wspierać w osiągnięciu dojrzałości do małżeństwa, formować w wy-

¹ Por. LdR 13, 19; PŻMR 24, 30.

miarze religijnym i moralnym, a także ukazywać im wartość instytucjonalnego charakteru małżeństwa.

1. Wsparcie narzeczonych w osiągnięciu dojrzałości do małżeństwa

Warunkiem odpowiedzialnej decyzji jest dojrzałość ludzka, która ujawnia się i weryfikuje w relacjach społecznych. Dla narzeczonych, zamierzających zawrzeć małżeństwo sakramentalne, dojrzałość do małżeństwa stanowi podstawowe uzdolnienie, fundament odpowiedzialnej decyzji zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka, ale także tworzenia trwałej więzi miłości i życia małżeńskiego.

Dojrzałość do małżeństwa obejmuje dojrzałość fizyczną, psychiczną i społeczną. Dojrzałość fizyczna łączy się z dojrzałością biologiczną do macierzyństwa i ojcostwa. Kryterium dojrzałości prawnej jest osiągnięcie wieku wymaganego do zawarcia małżeństwa. Dojrzałość psychiczna obejmuje dojrzałość w rozwoju umysłowym, uczuciowym i osobowościowym. Natomiast dojrzałość społeczna jest związana z gotowością do odpowiedzialnego pełnienia ról małżeńskich i rodzinnych oraz podjęcia pracy i utrzymania rodziny².

W przygotowaniu do małżeństwa na pierwszy plan wysuwa się zdolność do miłości, która nadaje sens ludzkiemu życiu (zob. RH 10). Miłość ogarnia całą osobę – w sferze fizycznej, psychicznej i duchowej. Dzięki miłości człowiek odnajduje „oblubieńczy sens” ludzkiego ciała i ofiaruje samego siebie drugiej osobie i ją przyjmuje³. Do zrozumienia ludzkiej miłości niezbędne jest wychowanie seksualne. Pozwala ono mężczyźnie i kobiecie przyjąć swoją tożsamość płciową, odczytać celowość zawartą w ich płciowości oraz zintegrować swoją płciowość, aby była przeżywana w sposób osobowy (WW 32). Płciowość urzeczywistnia się w sposób prawdziwie ludzki, gdy zostaje zintegrowana z nieodwołalną miłością mężczyzny i kobiety, polegającej na pełnym osobowym oddaniu (FC 11)⁴.

² M. Ryś. *Psychologia małżeństwa. Zarys problematyki*. Otwock: Wydawnictwo „Posłaniec” Misjonarzy Świętej Rodziny 1997 s. 27.

³ Por. K. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: TN KUL 1986 s. 112-116.

⁴ Mężczyzna i kobieta spełniają się poprzez dar z siebie w miłości. MD 7; KDK 24. Płeć określa sposób realizacji siebie oraz kierunek spełniania się osoby. J. Bajda. *Chrystus odwołuje się do „serca”. Wokół problemu interioryzacji*. W: Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1987 s. 158.

Narzeczeni powinni rozumieć i akceptować miłość małżeńską oraz połączone z nią integralnie przekazywanie życia jako istotny kierunek realizacji ludzkiej seksualności (WW 32). Powinni także odczytywać wpisane we własną płciowość podstawowe powołanie człowieka do małżeństwa i rodzicielstwa (por. LdR 18). Ciało ludzkie, męskie i kobiece, jest znakiem osoby i stanowi tworzywo komunii osób, gdyż w człowieczeństwo mężczyzny i kobiety Bóg wpisał zdolność i odpowiedzialność za miłość i wspólnotę (FC 11). Oddanie seksualne mężczyzny i kobiety przynależy tylko do miłości małżeńskiej i wyraża całkowity dar osoby. Od narzeczonych oczekuje się, aby rozumieli, że celem wzajemnego oddania seksualnego małżonków jest zjednoczenie osób w miłości i umacnianie wzajemnej więzi oraz przekazywanie życia (por. LP 11). Ważnym elementem dojrzałości do małżeństwa jest osiągnięcie zdolności do miłości dojrzałej, przejawiającej się aktywnym działaniem dla dobra drugiego człowieka oraz poczuciem odpowiedzialności za współmałżonka i inne powierzone osoby⁵.

Z przeprowadzonych badań wynika, że narzeczeni za decydujące o zawarciu małżeństwa uznają: dążenie do małżeństwa, aby w nim mieć potomstwo (43,7%), oczekiwanie, że w małżeństwie spełnią się jako żona lub mąż (40,0%), odpowiedzialność za wspólne życie (38,0%), oczekiwanie, że spełnią się jako matka lub ojciec (37,2%) oraz oczekiwanie, iż w małżeństwie spełnią się jako kobieta lub mężczyzna (36,7%). Dla 31,1% respondentów decydującym motywem zawarcia małżeństwa jest pragnienie budowania więzi małżeńskiej przez współżycie małżeńskie (zob. tabela 1).

W świetle przywoływanych w pracy badań dla narzeczonych bardzo ważne jest posiadanie potomstwa w małżeństwie, a także spełnienie się w rolach mężczyzny i kobiety oraz ojca i matki. Trzeba dodać, że motyw posiadania potomstwa najczęściej decydował także o wyborze współmałżonka (67,2%) – zob. tabela 2. Jednakże 60,9% respondentów chce mieć jedno lub dwoje dzieci, a tylko 26,7% chciałoby mieć troje i więcej dzieci (zob. tabela 3).

Oznacza to, że ponad połowa narzeczonych wysoko ceni ważne motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa, jednak wyniki nie są zadowalająco wysokie. Wysoki odsetek narzeczonych uważa istotne dla małżeństwa motywy antropologiczne jedynie za średnio ważne lub co najwyżej ważne. Antropologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego narzeczeni uważają za ważne i bardzo ważne, na co wskazuje średnia $M=3,83$

⁵ Ryś. *Psychologia małżeństwa* s. 25; T. Jakubowski. *Dojrzałość do małżeństwa – wybór współmałżonka*. „Katecheta” 3:2000 s. 24.

(zob. wykres A 1). Jednak nie jest to wynik wysoki, gdyż motywy te mają dla małżeństwa znaczenie fundamentalne.

W przygotowaniu do małżeństwa należałoby zatem kształtować motywację narzeczonych tak, aby bardziej cenili oni motywy związane z istotnymi celami małżeństwa, jak: odpowiedzialność za wspólne życie, spełnienie się w powołaniu małżeńskim jako kobieta i mężczyzna, żona i mąż oraz jako rodzic, a także posiadanie potomstwa, zwłaszcza liczniejszego niż jedno lub dwoje. W tym celu niezbędne wydaje się przybliżanie narzeczonym antropologicznych podstaw małżeństwa, takich jak: nauczanie Kościoła na temat ludzkiej płciowości, teologii ciała oraz miłości małżeńskiej i rodzinnej. Cennym źródłem tych treści są dokumenty Kościoła współczesnego, nauczanie papieży posoborowych i Stolicy Apostolskiej⁶ oraz oparte na nich opracowania. Pozytywny przekaz tych treści powinien znaleźć miejsce w katechezach i konferencjach przedmałżeńskich oraz przedślubnych.

Spośród motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa narzeczeni niezbyt często doceniają pragnienie, aby przez współżycie małżeńskie budować więź małżeńską, natomiast rzadko cenią dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne. 56,5% narzeczonych uważa ten motyw za ważny. Natomiast aż 27,2% badanych uważa ten motyw za zupełnie nieważny albo mało ważny (zob. tabela 1). Wyniki te świadczą o niedocenianiu przez narzeczonych więziotwórczej funkcji współżycia małżeńskiego oraz o niedocenianiu motywu zaspokojenia własnych potrzeb seksualnych w małżeństwie. Postawa ta może łączyć się z niedoborami w zakresie wychowania seksualnego lub jego wypaczeniami, skutkującymi tendencją do oddzielania seksualności od miłości w małżeństwie⁷. Wyrażony stosunek narzeczonych wobec zagadnień seksualnych może świadczyć o postawie oddzielania sfery kontaktów seksualnych w małżeństwie od pozostałych wymiarów więzi małżeńskiej, a nawet wypieraniu tego intymnego dążenia. Narzeczeni twierdzą również, że najmniej ważna jest dla nich fascynacja erotyczna partnerem (zob. tabela 5). Taka postawa może też stanowić przejaw ukształtowanych

⁶ Por. HV; FC; WW; LP; Jan Paweł II. *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Teologia małżeństwa*. Red. W. Zega. Kraków: Wydawnictwo M 1999.

⁷ Por. J. Goleń. *Wychowanie seksualne w rodzinie. Studium pastoralne*. Rzeszów: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego 2006 s. 277-280; C. Caffara. *Podstawy doktrynalne rodziny*. W: *W Trosce o dobro małżeństwa i rodziny*. T. 2. *Rodzina: serce cywilizacji miłości. Akta Międzynarodowego Kongresu Teologiczno-Pastoralnego z okazji I Światowego Spotkania Rodzin z Ojcem Świętym, Rzym, 6-7 października 1994 r.* Red. M. Brzeziński. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011 s. 37-45 s. 43-45.

kulturowo trudności z mówieniem na tematy związane z seksualnością, nawet w kontekście małżeństwa⁸. Przygotowanie do małżeństwa powinno uzupełniać braki, korygować negatywne postawy narzeczonych wobec seksualności oraz zachęcać do pozytywnego traktowania sfery kontaktów seksualnych w małżeństwie jako integralnego elementu miłości małżeńskiej⁹.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż narzeczeni wyżej od motywów zawarcia małżeństwa cenią antropologiczne motywy wyboru współmałżonka (M=4,28). Uznają je za bardzo ważne i decydujące (zob. wykres 13). Jakkolwiek wynik ten oznacza wyższe docenianie motywów antropologicznych w odniesieniu do wybranego współmałżonka, to jednak ujawnia niedobór rozumienia antropologicznych podstaw małżeństwa sakramentalnego. Uzasadnia to dodatkowo postulat, aby w przygotowaniu do małżeństwa większą uwagę skupić na kształtowaniu motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Postulat ten jest równie ważny w przygotowaniu kobiet, jak i mężczyzn do małżeństwa.

Wiek narzeczonych wyraźnie różnicuje docenianie motywów antropologicznych. Respondenci w wieku 18-25 lat bardziej niż respondenci powyżej 25 lat cenią zarówno antropologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego (zob. tabela 6), jak i motywy wyboru współmałżonka (zob. tabela 7). Silniejsze docenianie motywów antropologicznych przez respondentów młodszych może wskazywać na wyższy poziom idealizmu i fascynacji związanej z zawarciem małżeństwa w tej grupie narzeczonych; może być także oznaką poczucia większego zasobu własnych sił witalnych. Postawa taka pozytywnie prognozuje dla przyszłych małżeństw, ale może jednocześnie wskazywać na niższą dojrzałość, wyrażającą się postawą życzeniową lub mniejszym obiektywizmem.

Słabsze docenianie motywów antropologicznych przez narzeczonych w wieku powyżej 25 lat może wskazywać na wyższą dojrzałość emocjonalną i społeczną. Jednak może także wiązać się z wyższym sceptycyzmem wobec celów i zadań małżeństwa, wynikającym z własnych doświadczeń oraz oddziaływaniem uwspółczesnych trendów kulturowych, środowiska i mediów. Ze względu na wzrastającą średnią wieku osób zawierających małżeństwo, zarówno w Europie, jak i w Polsce, narzeczeni

⁸ Por. I. Semen. *Seksualność według Jana Pawła II*. Tłum. Z. Denkowska, J. Urbaniak. Poznań: Wydawnictwo Świętego Wojciecha 2008 s. 24.

⁹ Por. A. Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności. Studium pastoralne*. Rzeszów: Bonus Liber 2009 s. 215-216.

powyżej 25 lat jawią się jako osoby wymagające solidnej wiedzy i formacji w wymiarze antropologicznym małżeństwa.

Występuje wyraźna zależność doceniania motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego od wykształcenia respondentów. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym oraz średnim bardziej cenią motyw antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż osoby z wykształceniem wyższym ($t(765)=4,612$; $p<0,001$) – zob. tabela 10. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią motyw antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego (zob. tabela 8). Istotnie statystycznie różnice wskazują, że większej troski duszpasterskiej w zakresie przygotowania do małżeństwa w wymiarze antropologicznym i etycznym wymagają narzeczeni z wykształceniem wyższym. Wydaje się, że katechizacja szkolna i parafialna na poziomie szkoły średniej oraz duszpasterstwo akademickie niewystarczająco realizują wskazania Kościoła¹⁰ i nie wykorzystują wszystkich możliwości, które stwarzają wskazane formy duszpasterstwa, aby przekazywać młodzieży chrześcijańską naukę o płciowości, miłości i małżeństwie oraz motywować młodzież i narzeczonych do małżeństwa zgodnie z nauczaniem Kościoła. Starania duszpasterzy o lepsze przygotowanie do małżeństwa narzeczonych z wykształceniem wyższym powinny ulec nasileniu, a wskazania współczesnego Kościoła należałoby realizować z większym zaangażowaniem, przy udziale większej liczby kompetentnych duszpasterzy i osób świeckich. Także w ośrodkach duszpasterstwa polonijnego należy zatroszczyć się o organizację i regularne prowadzenie przygotowania do małżeństwa.

Pozytywnemu stosunkowi respondentów do wiary towarzyszy niedocenianie motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Występujące różnice są istotne statystycznie ($F=20,536$; $p<0,001$). Antropologiczne motyw zawarcia małżeństwa sakramentalnego najbardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące, mniej cenią je osoby wierzące, słabo praktykujące, a najmniej osoby słabo wierzące i niewierzące (zob. tabela 13). Narzeczeni głęboko wierzący i praktykujący najbardziej cenią dążenie do małżeństwa, aby w nim mieć potomstwo ($Me=4,44$), spełnienie się jako małżonkowie ($Me=4,43$), spełnienie się w małżeństwie jako rodzice ($Me=4,39$) oraz zawarcie małżeństwa z odpowiedzialności za wspólne życie ($Me=4,35$) – zob. tabela 11. Głęboka wiara połączona z praktykami religijnymi współwystępuje zatem z silnym docenianiem istotnych dla małżeństwa chrześcijańskiego motywów antropo-

¹⁰ Por. TIE 12A; DDR 25.

logicznych. Ponadto osoby głęboko wierzące i praktykujące, bardziej od pozostałych, wysoko cenią antropologiczne motywy wyboru współmałżonka: pragną mieć dzieci z przyszłym współmałżonkiem ($Me=4,72$) oraz są przekonane, że partner będzie dobrym współmałżonkiem ($Me=4,61$) – zob. tabela 12.

Przytoczone wyniki badań pozwalają wnioskować, że narzeczeni cenią motywy antropologiczne w zależności od stosunku do wiary. Uzasadnione wydaje się, że osoby głęboko wierzące i praktykujące poprzez częsty kontakt z duszpasterstwem oraz różnymi formami nauczania katechetycznego i rekolekcyjnego lepiej znają i głębiej akceptują nauczanie Kościoła o małżeństwie. Prawdopodobnie też osoby głęboko wierzące i praktykujące są bardziej zmotywowane do własnej lektury, pozwalającej zgłębić antropologiczne podstawy nauki o małżeństwie i rodzinie. Można też przypuszczać, że osoby wierzące, ale słabo praktykujące oraz słabo wierzące i niewierzące są słabiej zmotywowane do samego zawarcia małżeństwa sakramentalnego i dlatego uzyskały niższe wyniki w zakresie motywów antropologicznych jego zawarcia. W grupie osób słabo wierzących i niewierzących występuje także pewna tendencja dotycząca motywów wyboru współmałżonka: osoby te najbardziej cenią motyw przyciągania przez wygląd zewnętrzny partnera ($Me=4,26$) oraz fascynacji erotycznej partnerem ($Me=4,20$) – zob. tabela 12.

Wyzwanie dla duszpasterstwa rodzin stanowią osoby wierzące, ale słabo praktykujące oraz słabo wierzące, a jednocześnie starające się o zawarcie małżeństwa sakramentalnego. Osoby te mogą traktować małżeństwo w kategoriach przygody uczuciowej lub erotycznej. Trzeba pamiętać, że czysto erotyczna skłonność jest nastawiona egoistycznie i szybko zanika (KDK 49). Osoby te potrzebują zatem głębszego ukazania, czym jest miłość małżeńska, w odróżnieniu od egoistycznych tendencji z nią mylonych (por. LdR 7)¹¹.

Narzeczeni z rodzin pełnych cenią wyżej niż narzeczeni z rodzin niepełnych oczekiwanie spełnienia się w małżeństwie jako rodzice ($Z=-2,689$; $p=0,007$). U narzeczonych z rodzin pełnych występuje ponadto tendencja silniejszego doceniania motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego (zob. tabela 14). Natomiast w zakresie motywów wyboru współmałżonka u narzeczonych z rodzin niepełnych uwidacznia się tendencja silniejszego przyciągania przez wygląd zewnętrzny partnera ($Me=4,38$) oraz fascynacji erotycznej partnerem ($Me=4,28$) – zob. tabela A 3. Wyniki badań potwierdzają ukazane w nauczaniu Kościoła oraz w li-

¹¹ Por. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 69-125.

teraturze pedagogicznej znaczenie pełnej rodziny w wychowaniu do małżeństwa¹². Osoby z rodzin niepełnych mogą przejawiać większe trudności z pozytywnym obrazem małżeństwa i rodzicielstwa, gdyż nie otrzymały często w tym zakresie dobrego przykładu, nie doświadczyły pozytywnej obecności obojga rodziców oraz więzi miłości z rodzicami. Życie małżeńskie dla tych osób może stanowić większe wyzwanie, a przygotowanie ich do małżeństwa w wymiarze ludzkim stawia wyższe wymagania zarówno prowadzącym, jak również samym narzeczonym.

Dojrzałość do małżeństwa obejmuje także wymiar psychologiczny i psychospołeczny. Dojrzałość psychologiczna łączy się z takimi cechami, jak: autonomia wewnętrzna, określony system wartości, funkcjonujący jako autonomiczny system motywacyjny, a także nastawienie prospołeczne w kontaktach interpersonalnych¹³. W miłości małżeńskiej duże znaczenie ma dojrzała i zrównoważona osobowość narzeczonych, dojrzałość i równowaga emocjonalna, zrównoważenie w sądach i postępowaniu oraz wolność wewnętrzna. Niezbędne w małżeństwie jest panowanie nad sobą samym oraz szacunek dla siebie samego i dla innych ludzi, zwłaszcza dla osób drugiej płci. Konieczne jest poszanowanie podstawowych ludzkich wartości oraz poczucie sprawiedliwości, postawa wierności danemu słowu, zdolność współczucia, konsekwencja w postępowaniu. Ważna jest dojrzałość uczuciowa, przejawiająca się w zdolności do utrzymywania więzi z innymi i odpowiedzialności za wspólne życie¹⁴.

Więź małżeńska ma charakter komunii międzyosobowej. Dla jej tworenia nie wystarczy więź emocjonalna ani też zdolności komunikacyjne i techniki współdziałania. Komunia międzyosobowa powstaje i rozwija się na bazie wspólnoty wartości¹⁵. Istotną rolę odgrywa zatem podobieństwo światopoglądu narzeczonych¹⁶. Tworzenie więzi małżeńskiej wymaga od narzeczonych także dyspozycji psychicznych do współrozumienia, współodczuwania i współdziałania¹⁷. Posiadanie dyspozycji psychicz-

¹² DWCH 3; KDK 52; FC 66; LdR 16; LP 37 nn; por. M. Braun-Gałkowska. *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*. W: Jan Paweł II. „*Familiaris consortio*”. *Tekst i komentarze*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1987 s. 183.

¹³ S. Steuden. *Osobowościowe uwarunkowania niepowodzenia w małżeństwie*. W: *Małżeństwo – przymierze miłości*. Red. J. Misiurek, W. Słomka. Lublin: TN KUL 1995 s. 205.

¹⁴ PSM 22; por. PDV 43-44; Jakubowski. *Dojrzałość do małżeństwa – wybór współmałżonka* s. 24.

¹⁵ A. Derdziuk. *Komunikacja w służbie komunii*. RTM 2011 T. 3(58) s. 199.

¹⁶ Zob. A. Tomkiewicz, M. Czosnyka. *Zgodność światopoglądów małżonków a ich więź małżeńska*. RT 44:1997 z. 6 s. 163-182.

¹⁷ Ryś. *Psychologia małżeństwa* s. 38-42.

nych do zawarcia małżeństwa przejawia się w motywach psychologicznych, którymi kierują się narzeczeni.

Analiza wyników badań wykazała, że respondenci cenią psychologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($M=3,57$). Decydującym motywem psychologicznym zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych jest najczęściej wspólne pragnienie zawarcia małżeństwa przez obojga partnerów (60,2%), poczucie własnej gotowości do zawarcia małżeństwa (49,2%), pragnienie opiekowania się współmałżonkiem (46,2%), oczekiwanie, że w małżeństwie będą szczęśliwi (42,7%) – zob. tabela 16. Uznawanie tychże motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego przez większość narzeczonych za decydujące świadczy o skupieniu na psychologicznym wymiarze zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wysokie wskaźniki dla tych motywów zdają się świadczyć pozytywnie o dyspozycjach psychicznych narzeczonych do małżeństwa.

Jednakże wysoki odsetek narzeczonych za decydujące o zawarciu małżeństwa uważa oczekiwanie w małżeństwie sakramentalnym poczucia bezpieczeństwa (40,2%) oraz pragnienie doświadczania opieki współmałżonka (40,2%) – zob. tabela 16. W tle tych motywów mogą kryć się potrzeby emocjonalne i tendencje egoistyczne. Kobiety bardziej oczekują w małżeństwie sakramentalnym poczucia bezpieczeństwa ($Z= -5,936$; $p<0,001$) oraz pragną doświadczania opieki współmałżonka ($Z= -2,402$; $p=0,016$), natomiast mężczyźni raczej nie chcą pozostać samotnymi osobami ($Z= -3,150$; $p=0,002$) – zob. tabela 18. Wskaźniki te potwierdzają znaczenie potrzeb emocjonalnych, ale nasuwają pytanie o dojrzałość narzeczonych do małżeństwa.

Do motywów decydujących o zawarciu małżeństwa narzeczeni zaliczają także długą znajomość z partnerem (35,1%), dostrzeganie w małżeństwie sakramentalnym sensu swojego życia (32,3%) oraz zadowolenie z decyzji zawarcia małżeństwa sakramentalnego (31,5%) – zob. tabela 16. Niezbyt wysokie wskaźniki doceniania dwóch ostatnich motywów jako decydujących o zawarciu małżeństwa sakramentalnego są zastanawiające i mogą wskazywać na brak gotowości psychicznej narzeczonych do zawarcia małżeństwa, a także niedocenianie zawieranego małżeństwa jako podejmowanego powołania, nadającego sens całemu życiu (por. LdR 18).

Zastanawia fakt, że 28,2% narzeczonych za decydujący motyw uważa to, że na zawarciu małżeństwa zależy partnerowi (zob. tabela 16). Przyjmując interpretację, że na zawarciu małżeństwa zależy obojgu narzeczonym, odsetek ten nie budzi wątpliwości. Jednak interpretując, że na zawarciu małżeństwa zależy wyłącznie partnerowi lub bardziej zależy part-

nerowi, należałoby zastanawiać się nad wolnością decyzji o małżeństwie sporej grupy respondentów.

Trzeba zauważyć także fakt, iż dla 13,7% narzeczonych motywem decydującym zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest dążenie, by nie zostać samotną osobą. Niepokoi natomiast, że dla 4,0% narzeczonych motywem decydującym jest pragnienie opuszczenia swojej trudnej sytuacji rodzinnej (zob. tabela 16). Decydujący charakter tych motywów może łączyć się z ograniczeniami wolności i oddziaływać na ważność zgody małżeńskiej. W konsekwencji może skutkować nieważnością zawieranego małżeństwa sakramentalnego.

Respondenci bardzo wysoko cenią psychologiczne motywy wyboru współmałżonka ($M=4,14$). Bardzo wysoki wynik świadczy o traktowaniu psychologicznych motywów wyboru współmałżonka jako bardzo ważnych i decydujących. Jest to zrozumiałe ze względu na sam przedmiot wyboru współmałżonka, gdzie relacje psychiczne między partnerami odgrywają istotną rolę¹⁸. Jednakże na ogólny wynik złożyło się docenianie różnych motywów psychologicznych, bardziej i mniej korzystnych dla przyszłego małżeństwa. Ponad połowa badanych za decydujące o wyborze współmałżonka uważa: łączącą narzeczonych więź uczuciową (65,4%), poczucie bycia kochanym przez partnera (63,9%), poczucie bycia akceptowanym przez partnera (58,3%), poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera (52,1%) – zob. tabela 17. Wyniki te wskazują, że narzeczeni bardzo często skupiają się na uczuciowym wymiarze wzajemnej więzi, który decyduje o wyborze współmałżonka.

Wydaje się, że narzeczeni niewystarczająco często wskazują jako decydujące o wyborze współmałżonka motywy, które są istotne dla więzi narzeczeńskiej i małżeńskiej: zaufanie do partnera (62,6%), radość, którą sprawia przebywanie z partnerem (59,2%), szczerość partnera (51,0%), więź przyjaźni z partnerem (49,9%), dobre poznanie partnera (43,9%), docenianie cech charakteru partnera (40,9%), umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami przez partnera (40,8%) – zob. tabela 17. Wyniki te pozwalają wnioskować, że narzeczeni prawdopodobnie niewystarczająco rozumieją znaczenie wymienionych motywów w wyborze współmałżonka, wskutek tego nie cenią ich. Mogą wskazywać także na słabe nasilenie wskazanych cech u partnerów i między nimi, co komplikuje obraz przyszłych par małżeńskich.

Respondenci niezbyt często decydują się na wybór współmałżonka motywowani zdolnością słuchania u partnera (37,0%), łatwością współ-

¹⁸ Tamże s. 28.

działania z partnerem w załatwianiu codziennych spraw (35,4%), poczuciem bycia rozumianym przez partnera (35,1%), docenianiem umiejętności partnera w wyrażaniu uczuć poprzez słowa i gesty (34,7%), a także wyczuwaniem przez partnera potrzeb respondentów (34,6%) – zob. tabela 17. Wymienione właściwości psychiczne i umiejętności są ważne w komunikacji narzeczonych i małżonków oraz tworzeniu i utrzymaniu więzi małżeńskiej. Ich niedocenywanie jako motywów decydujących może oznaczać, że respondenci nie poznali siebie dobrze, że wybrani partnerzy nie mają tych cech w wysokim nasileniu lub też, że respondenci nie doceniają wystarczająco ich znaczenia. Wszystkie ewentualności niekorzystnie roją przyszłym małżeństwom w wymiarze więzi psychicznej.

Na podstawie przytoczonych wyników można stwierdzić, że ukazują one nie do końca pomyślną dla przyszłych małżeństw gamę motywów wyboru współmałżonka. Wynika stąd, że kandydaci do małżeństwa potrzebują lepszego niż obecnie przygotowania psychologicznego. Przydatne dla nich mogłyby okazać się zajęcia warsztatowe, pozwalające na lepsze poznanie siebie i partnera oraz uzdalniające do tworzenia konstruktywnych więzi interpersonalnych. Szczególnie cenne byłoby zwracanie uwagi na inne, oprócz uczuciowego, wymiary wzajemnej więzi, jak: współrozumienie, zaufanie, zdolność współdziałania. Niezbędne wydaje się wsparcie narzeczonych w znajdowaniu i rozwoju wspólnych zainteresowań (por. tabela 19). Potrzebna wydaje się pomoc przyszłym małżonkom w zdobywaniu umiejętności komunikacyjnych. Trzeba pamiętać, że mogą one przynieść oczekiwany efekt wtedy, gdy osoby ożywiać będzie pragnienie komunii. Czytelność komunikatów zależy od chęci wchodzenia w komunię, akceptacji wspólnych wartości i troski o dobro drugiego. U podłoża komunii z człowiekiem leży dialog wewnętrzny z samym sobą w sumieniu¹⁹.

Wprawdzie organizacja zajęć z zakresu komunikacji, treningów intrapersonalnych i interpersonalnych nie jest w sensie ścisłym obowiązkiem duszpasterstwa rodzin, to jednak w trosce o tworzenie spójnych i trwałych małżeństw warto je organizować oraz wskazywać narzeczonym znaczenie i zachęcać do korzystania z tego typu pomocy. Udział par narzeczonych w zajęciach psychologicznych mógłby stanowić zarówno cenne wsparcie w budowaniu wzajemnej więzi, jak również ujawnić bariery komunikacyjne i osobowościowe, które mogą utrudniać przyszłe życie w małżeństwie.

Warto zauważyć, że kobiety wyżej niż mężczyźni cenią poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera, więź przyjaźni z partnerem, doświad-

¹⁹ Derdziuk. *Komunikacja w służbie komunii* s. 207-208.

czanie jego opiekuńczości, radość, którą sprawia im przebywanie z partnerem, więź uczuciową oraz pozytywne oddziaływanie optymizmu partnera (zob. tabela 19). Oznacza to silniejsze docenianie przez kobiety więzi emocjonalnej i wspierającej. W przygotowaniu narzeczonych należałoby zwrócić uwagę na wskazane oczekiwania kobiet: z jednej strony rozwijać u mężczyzn oczekiwane cechy, a z drugiej pomagać kobietom dojrzewać w pozostałych – niż emocjonalny i wspierający – wymiarach więzi międzyosobowej. W związku z silniejszym docenianiem przez mężczyzn umiejętności dzielenia się własnymi przeżyciami przez partnerki (zob. tabela 19) warto byłoby rozwijać i kształtować umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami, zarówno u kobiet, jak i u mężczyzn. Sprawność ta odgrywa ważną rolę w tworzeniu więzi międzyosobowej i wspólnoty osób.

Narzeczeni w wieku 18-25 lat wyżej niż narzeczeni powyżej 25 lat cenią zarówno psychologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka (zob. tabela 22). W przypadku motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego wysoko cenią oni zarówno motywy dojrzałe, harmonizujące z tą decyzją, jak również motywy niedojrzałe. Uważają oni za bardzo ważne wspólne z partnerem pragnienie zawarcia małżeństwa ($Me=4,70$; $Z= -5,504$; $p<0,001$) i dostrzeganie w małżeństwie sensu swojego życia ($Me=4,18$; $Z= -4,163$; $p<0,001$), a jednocześnie bardzo ważne jest dla nich oczekiwanie poczucia bezpieczeństwa w małżeństwie ($Me=4,39$; $Z= -4,484$; $p<0,001$) oraz pragnienie doświadczania opieki współmałżonka ($Me=4,39$; $Z= -4,631$; $p<0,001$) – zob. tabela 20. Wydaje się, że młodszy wiek sprzyja docenianiu przez narzeczonych motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka. Jednak nie zawsze wyższe wyniki oznaczają wyższą dojrzałość psychiczną do zawarcia małżeństwa, a czasem wręcz odwrotnie²⁰. Zatem wobec narzeczonych bez względu na wiek należałoby prowadzić działania zmierzające do wzrostu dojrzałości psychicznej i emocjonalnej, doskonalące umiejętności interpersonalne i komunikacyjne, gdyż są one niezbędnie potrzebne wszystkim zamierzającym stworzyć w nieodległej przyszłości wspólnotę małżeńską i rodzinną. Jednak wobec młodszej grupy narzeczonych oddziaływanie te wydają się bardzo potrzebne.

²⁰ Zauważa się tendencję, że osoby młodsze impulsywniej podchodzą do wyboru współmałżonka i zawarcia małżeństwa, kierując się przy tym częściej atrakcyjnością fizyczną oraz zaangażowaniem uczuciowym, które utrudnia lub wręcz uniemożliwia obiektywną ocenę cech drugiej osoby. Jakubowski. *Dojrzałość do małżeństwa – wybór współmałżonka* s. 24.

Z przeprowadzonych badań wynika, że respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa niż respondenci z wykształceniem wyższym (zob. tabela 23). Trzeba jednak zauważyć, że wysokie wskaźniki ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego odnoszą się do różnych motywów. Narzeczeni z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią zawarcie małżeństwa sakramentalnego, gdyż dostrzegają w nim sens swojego życia ($Me=4,20$; $Z= -5,451$; $p<0,001$), a jednocześnie dlatego, że chcą doświadczać opieki współmałżonka ($Me=4,36$; $Z= -4,240$; $p<0,001$), długo znają się z partnerem ($Me=4,23$; $Z= -5,355$; $p<0,001$), zależy na tym partnerowi ($Me=3,92$; $Z= -4,007$; $p<0,001$) oraz dlatego, że nie chcą zostać samotnymi osobami ($Me=2,63$; $Z= -4,686$; $p<0,001$). Na tym tle docenianie psychologicznych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego przez osoby z wykształceniem wyższym wydaje się bardziej wyważone i może łączyć się z większą dojrzałością emocjonalną. Potrzeba pracy nad własną dojrzałością emocjonalną, poznaniem siebie i partnera oraz umiejętnościami interpersonalnymi, pomocnymi w narzeczeństwie oraz życiu małżeńskim i rodzinnym wydaje się być wyzwaniem przygotowania do małżeństwa.

Stosunek do wiary różnicuje narzeczonych pod względem psychologicznych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Motywy psychologiczne najbardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące ($M=3,73$), mniej cenią osoby wierzące, słabo praktykujące ($M=3,56$), a najmniej osoby słabo wierzące i niewierzące ($M=3,10$) – zob. tabela 28. Można wnioskować, że dla osób głęboko wierzących i praktykujących zawarcie małżeństwa sakramentalnego stanowi bardzo ważne wydarzenie i przeżycie religijne, co ujawnia się także wyższymi wynikami w zakresie doceniania motywów psychologicznych. Może o tym świadczyć silne docenianie motywów dostrzegania w małżeństwie sensu swego życia ($Me=4,46$; $\chi^2(2)=105,501$; $p<0,001$), zadowolenia z decyzji o zawarciu małżeństwa sakramentalnego ($Me=4,18$; $\chi^2(2)=21,902$; $p<0,001$) oraz poczucie gotowości do zawarcia małżeństwa sakramentalnego ($Me=4,46$; $\chi^2(2)=14,261$; $p=0,001$). Przeciwnie, osoby wierzące, słabo praktykujące oraz słabo wierzące i niewierzące słabiej łączą sens swojego życia i zadowolenie z małżeństwem sakramentalnym oraz czują się mniej do niego gotowe. Prawdopodobnie dlatego uzyskały one niższe wyniki także w zakresie innych motywów psychologicznych (zob. tabela 26).

Psychologiczne motywy wyboru współmałżonka bardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące oraz osoby wierzące, słabo praktykujące, a mniej osoby słabo wierzące i niewierzące (zob. tabela 28). Może to wskazywać, że osoby, które cechuje głębszy stosunek do wiary i praktyk religijnych, jednocześnie bardziej cenią psychiczny wymiar kontaktu ze współmałżonkiem. Prawdopodobnie osoby te są nastawione na tworzenie głębszych więzi interpersonalnych. Na takie postawy może oddziaływać ich pogłębiona relacja z Bogiem oraz więź ze wspólnotą kościelną. Osobom o słabszej wierze oraz rzadziej praktykującym należałoby tym troskliwiej pomagać w otwarciu się na głębsze relacje międzyosobowe, proponując zajęcia psychologiczne, które mogłyby pomóc im pokonać osobiste trudności lub postawy społeczne. Pomoc taka proponowana w formie specjalistycznych rekolekcji i warsztatów, nastawionych na pracę psychologiczną i duchową, powinna uwzględniać znaczenie wspólnoty wartości w budowaniu więzi międzyludzkich²¹. Takie zajęcia mogłyby stanowić cenny krok ku otwarciu się na głębszą więź z ludźmi, a pośrednio także z Bogiem. Z drugiej strony mogłyby pomóc we wzajemnym poznaniu i ewentualnym odkryciu niedojrzałości psychicznej i emocjonalnej lub zaburzeń osobowości, uniemożliwiających więzi psychiczne i wspólnotowe w małżeństwie i rodzinie. Również wtedy byłaby to cenna pomoc w przygotowaniu do małżeństwa. Mogłaby bowiem ułatwić odroczenie lub rezygnację z wyboru danego partnera na współmałżonka.

2. Troska o formację religijną narzeczonych

U źródeł życia małżeńskiego leży Boży zamysł o małżeństwie i rodzinie oraz związane z nim przeżywanie tajemnicy przymierza Boga ze swym ludem (zob. FC 11-16). Małżeństwo sakramentalne łączy małżonków z Bogiem i stanowi formę pójścia za Chrystusem. Małżeńska droga do świętości jest drogą podstawową i najbardziej powszechną (SPMR 30).

Narzeczeni, którzy doceniają sakramentalny charakter małżeństwa, traktują je jako swoiste przymierze z Bogiem, trwające przez całe życie małżeńskie²². Wspólne przeżywanie wiary i dążenie do jej pogłębienia oraz wzajemnego uświęcenia korzystnie wpływa na powodzenie małżeństwa. Kształtuje ono mentalność i wizję życia, wzmacnia godność osobi-

²¹ Por. Derdziuk. *Komunikacja w służbie komunii* s. 199.

²² A. Skowronek. *Małżeństwo i kapłaństwo jako spotęgowanie chrześcijańskiej egzystencji*. Włocławek: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne 1996 s. 55.

stą, wzbudza poczucie *sacrum* oraz pozwala przeżywać małżeństwo jako powołanie wyznaczone przez Boga. Skłania także do poszanowania norm moralnych, budząc w małżonkach poczucie odpowiedzialności przed Bogiem²³.

Rodzina jako Kościół domowy stanowi także niezastąpioną szkołę wychowania religijnego. Małżonkowie powinni być świadomi, że życie sakramentalne, modlitwa, wierność przykazaniom Bożym, wdzięczność wobec Boga oraz spojrzenie na życie małżeńskie i rodzinne w Bożej perspektywie, stanowią niepowtarzalny klimat rozwoju osobowego i religijnego. Zadaniem małżonków jest nie tylko docenić, ale tworzyć duchową wspólnotę rodziny, dawać przykład życia i pracy nad sobą oraz nieustannego składania Bogu ofiary ze swojego życia. Życie w takiej wspólnocie kształtuje wszystkich członków rodziny, a zwłaszcza dla dzieci, gdyż jest to „szkoła bogatszego człowieczeństwa”, miłości, wytrwałości i przebaczenia²⁴.

Analizowane w pracy wyniki badań informują, że narzeczeni cenią motywę religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka na poziomie średnim (M=3,40), co oznacza, że uznają je za ważne i bardzo ważne. Jednak niżej cenią religijne motywę wyboru współmałżonka (M=2,75). Fakt ten może wskazywać na niewystarczającą znajomość partnerów w zakresie motywów religijnych lub na mniejsze nasilenie dążeń religijnych u partnerów. Oznaczałoby to, iż narzeczeni nieproporcjonalnie do swoich aspiracji religijnych cenią motywę religijne wyboru współmałżonka. Może to łączyć się z niedowartościowaniem lub pomijaniem w wyborze współmałżonka podobieństwa partnerów pod względem religijnym. Taki rozkład motywów sugeruje, że narzeczeni mogą napotykać trudności w realizacji własnych dążeń religijnych w małżeństwie i rodzinie z powodu słabych dyspozycji wybranego współmałżonka w tej dziedzinie. Już ten fakt niesie ze sobą wyzwanie dla przygotowania do małżeństwa. Duszpasterze, katecheci młodzieży i małżonkowie w ramach katechez przedmałżeńskich i przedślubnych powinni ukazywać znaczenie doboru współmałżonków pod względem religijnym. Jest to tym bardziej ważne w kontekście laicyzującego się społeczeństwa (por. FC 68), gdy na młodzież oddziałują wzorce laickie i obce chrześcijaństwu,

²³ J. Laskowski. *Odpowiedzialny wybór współmałżonka*. Warszawa: Oficyna Przeglądu Powszechnego 1992 s. 34.

²⁴ Por. KKK 1665-1667; zob. M. Fiałkowski. *Formacja chrześcijańska katolików świeckich w świetle nauczania Kościoła współczesnego. Studium teologiczno-pastoralne*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 182-203.

pochodzące z innych religii i kultur pogańskich oraz sekt²⁵. Bardzo pomocną formą są rekolekcje i dni skupienia dla narzeczonych (PŻMR 41), gdzie w obliczu zawieranego małżeństwa powstaje dodatkowa szansa formacji religijnej, zwłaszcza dla tych narzeczonych, którzy nie doceniają religijnego wymiaru wzajemnej więzi małżeńskiej.

Pośród motywów decydujących o zawarciu małżeństwa sakramentalnego narzeczeni najczęściej wymieniają: pragnienie wychowania religijnego dzieci w małżeństwie (37,4%), przyjęcia łaski, którą daje sakrament małżeństwa (30,6%) oraz pragnienie spełnienia woli Boga (27,5%). Wskaźników tych nie można uznać za wysokie, gdyż motywy te odnoszą się do fundamentalnego wymiaru małżeństwa sakramentalnego. Narzeczeni niezbyt często za decydujące o zawarciu małżeństwa uznają motywy związane z tworzeniem Kościoła domowego, pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie (22,4%), pragnienie częstego przyjmowania w małżeństwie sakramentów świętych – pokuty i Eucharystii (21,8%) oraz pragnienie bycia wiernym nauczaniu Kościoła (21,8%). Jeszcze rzadziej za decydujące o zawarciu małżeństwa uznają oni pragnienie wspólnej modlitwy ze współmałżonkiem (16,7%), potwierdzenie decyzji o zawarciu małżeństwa przez kierownika duchowego (15,0%) oraz pragnienie, aby przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie przyczynić się do rozwoju Kościoła (14,6%) – zob. tabela 31. Na podstawie przytoczonych wskaźników można stwierdzić, że motywy religijne niezbyt często decydują o zawarciu małżeństwa sakramentalnego. Ukazane wskaźniki są w niektórych wypadkach dużo niższe niż wskaźnik autodeklaracji wiary u osób głęboko wierzących i praktykujących (30,3%) – zob. wykres 3. Oznacza to, że tylko ponad połowa osób deklarujących się jako głęboko wierzący i praktykujący uważa motywy religijne za decydujące o zawarciu małżeństwa sakramentalnego. Trudno zatem oczekiwać, aby motywy te były decydujące u osób wierzących, słabo praktykujących i słabo wierzących lub niewierzących. Duszpasterze nie mogą zadowalać się tym, że większość narzeczonych uznaje religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego za ważne w jakimś stopniu. Poprzez formację młodziarzy i narzeczonych powinni dążyć do tego, aby motywy te miały charakter decydujący o jego zawarciu. Stan taki musi budzić duszpasterską troskę o rozwój wiary narzeczonych w ramach przygotowania do małżeństwa.

²⁵ M. Fiałkowski. *Rodzina wobec sekt*. W: *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych*. Red. J. Gorbaniuk, B. Parysiewicz. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 s. 229-236.

Na etapie przygotowana bliższego konieczna jest katecheza oparta na wsłuchiwaniu się w słowo Boże oraz nauczanie Kościoła w celu pełniejszego zrozumienia wiary. Katecheza ta powinna odbywać się we wspólnocie wiary, szczególnie w parafii oraz pośród rodzin zaangażowanych w formację młodzieży (PSM 34). Katecheza przedmałżeńska powinna być czasem intensywnej ewangelizacji, drogą do wiary, analogiczną do katechumenatu²⁶. Jednocześnie ważną funkcją tej katechezy jest pomoc w przyjęciu chrześcijańskiego modelu małżeństwa i rodziny, zwłaszcza tym parom, które proszą o ślub w Kościele jedynie ze względu na tradycję (PŻMR 42). *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin* wyraźnie wskazuje, że katecheza przedmałżeńska powinna być prowadzona w parafiach, trwać przez cały rok, obejmować 25 spotkań. Powinien prowadzić ją specjalnie powołany zespół duszpasterski. Dla pogłębienia poznanych zagadnień dodatkowo należy organizować dla uczestników odpowiednie rekolekcje. W duszpasterstwie akademickim katecheza ta winna mieć formę rocznego studium przedmałżeńskiego (DDR 24-25)²⁷. Wskazane jest wypracowanie przez duszpasterstwa akademickie wraz z diecezjalnym i krajowym duszpasterstwem rodzin nowych, wartościowych programów przygotowania do małżeństwa.

Powód niepokoju, a zarazem wyzwanie duszpasterskie stanowią respondenci, którzy zmierzają do zawarcia małżeństwa sakramentalnego, ale uznają za zupełnie nieważne lub mało ważne spełnienie w ten sposób woli Boga (7,2%), pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie (7,9%) oraz przyjęcie łaski sakramentu małżeństwa (5,3%). Ponadto narzeczeni za zupełnie nieważne lub mało ważne uznają pragnienie wspólnej modlitwy ze współmałżonkiem (11,8%), pragnienie częstego przyjmowania sakramentów świętych (pokuty i Eucharystii) w małżeństwie (8,5%), dążenie, aby być wiernym nauczaniu Kościoła (7,7%) oraz pragnienie wychowania religijnego dzieci (3,5%) – zob. tabela 31. Pomimo iż odsetki respondentów uznających za nieważne religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego nie są zbyt wysokie, to jednak ze względu na

²⁶ FC 66; PSM 2; SPMR 98.

²⁷ W celu optymalnego prowadzenia katechezy przedmałżeńskiej w formie rocznej przygotowane zostały materiały programowe. Zob. *Drogi i ścieżki powołania. Materiały do katechezy parafialnej dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*. Red. A. Królikowska. Kraków: Wydawnictwo WAM 2004; *Przypatrzcie się powołaniu waszemu: materiały do katechezy parafialnej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*. Red. J. Szpet, D. Bryl. Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha 2004; *Trzy razy M, czyli mocni mocą miłości. Materiały pomocnicze do katechezy parafialnej dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*. Red. T. Panuś. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej 2005; *Przygotowanie bliższe do małżeństwa*. Red. M. Wandrasz. Katowice: Księgarnia św. Jacka 2004.

sakramentalny charakter zawieranego małżeństwa należy podejmować usilne starania duszpasterskie, aby dopomóc proszącym o ślub kościelny w odkryciu wiary, jej umocnieniu i doprowadzeniu do dojrzałości (FC 68). Dzięki temu u narzeczonych mogą wzrosnąć dążenia religijne związane z przyjęciem sakramentu małżeństwa²⁸.

Ważne jest ukazywanie narzeczonym znaczenia sakramentu pokuty w narzeczeństwie i małżeństwie. Sakrament ten pomaga odkryć w duchu wiary działanie grzechu szkodzące przymierzemu z Bogiem i jedności rodzinnej. Pozwala także doświadczać działania miłosiernego Boga, który odbudowuje i udoskonala przymierze małżeńskie i komunię rodzinną (FC 58)²⁹. Istotne znaczenie w tworzeniu wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej posiada Eucharystia. Sakramenty Eucharystii i małżeństwa są ściśle z sobą związane³⁰. Eucharystia wzmacnia w sposób niewyczerpany jedność i nierozzerwalną miłość każdego chrześcijańskiego małżeństwa (SC 27). Sprawowanie Eucharystii umożliwi małżonkom ochrzczonym składanie Bogu duchowej ofiary z codziennego życia (FC 59). Ukazywanie narzeczonym ścisłego związku małżeństwa z Eucharystią, będącą źródłem miłości³¹, może być pomocne w osobistym rozwoju wiary oraz miłości powołującego Boga. Może także pomóc przyszłym małżonkom przeżywać od początku swoje życie małżeńskie w ścisłym związku z Eucharystią oraz czerpać z niej ożywiającą łaskę³².

Niezbędne jest także ukazywanie narzeczonym znaczenia wspólnej modlitwy narzeczeńskiej i małżeńskiej. Wspólna modlitwa buduje duchową więź dwojga osób już w narzeczeństwie. Wprowadza ona także narzeczonych we wspólną modlitwę małżeńską. Modlitwa małżonków jest sprawowaniem funkcji kapłańskiej Chrystusa. Modlitwa rodzinna jest owocem oraz wymogiem komunii rodzinnej. Umożliwia ona także wypraszenie pomocy Bożej w codziennych sprawach. Przede wszystkim jed-

²⁸ Kościół jednak dopuszcza do obrzędu także tych, których usposobienie nie jest doskonałe. FC 68. Jednak w ostatnich latach Kościół wyraźnie akcentuje znaczenie przygotowania do małżeństwa i wymaga od nich, aby przyjmowali go z wiarą. Por. SC 29; Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*. Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej (22.01.2011). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_22012011.html (dostęp 26.02.2013); Papiaska Rada do spraw Rodziny. *Vademecum dotyczące przygotowania do małżeństwa. Propositio* (2010) nr 6, 28.

²⁹ Zob. A. Derdziuk. *Potrzeba łaski pojednania w małżeństwie*. W: *W trosce o owocowanie sakramentu małżeństwa*. Red. M. Wyzlic, A Czaja. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 51-64.

³⁰ FC 57; SC 27.

³¹ FC 57; DCE 17.

³² Zob. B. Migut. *Wspólny udział małżonków w Eucharystii*. W: *W trosce o owocowanie sakramentu małżeństwa* s. 89-113.

nak jest niezbędna we wprowadzeniu własnych dzieci w życie modlitwy i przekazaniu im wiary (FC 59-60)³³. Przygotowanie narzeczonych należy łączyć z rekolekcjami i dniami skupienia (DDR 30). Stwarza to okazję sprawowania Eucharystii, sakramentu pokuty, adoracji eucharystycznej, głoszenia słowa Bożego oraz modlitwy. W okresie przygotowania przewiduje się przynajmniej dwie spowiedzi przedślubne. Na początku przygotowania do małżeństwa wskazana jest spowiedź całego życia. Druga ma na celu pełniejsze przeżycie sakramentu małżeństwa (DDR 32).

Odnosząc się jednak do powyższych wyników badań należy stwierdzić, że podejmowane starania formacyjne wobec narzeczonych mogą nie spotkać się z pozytywnym przyjęciem. Wówczas duszpasterz zobowiązany jest podjąć decyzję, co do dyspozycji proszących o ślub. Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* wskazuje wyraźnie, że „w przypadku, kiedy pomimo wszystkich poczynionych kroków, nowożeńcy wyraźnie i formalnie dają do zrozumienia, że odrzucają to, co Kościół chce dopełnić sprawując obrzęd małżeństwa ochrzczonych, duszpasterz nie może dopuścić ich do obrzędu”. Zadaniem duszpasterza jest wówczas przyjąć do wiadomości i uświadomić zainteresowanych, że oni sami stanowią przeszkodę do odbycia obrzędu, o który proszą (FC 68).

Z przeprowadzonych badań wynika, że 37,3% respondentów za bardzo ważne lub decydujące o zawarciu małżeństwa uznaje potwierdzenie tej decyzji przez kierownika duchowego. Jednocześnie 24,1% badanych uważa ten motyw za mało ważny lub zupełnie nieważny (zob. tabela 31). Analogicznie, bardzo ważne znaczenie potwierdzenia wyboru współmałżonka przez osobę duchowną docenia 23,2% respondentów, a jednocześnie 42,1% badanych uważa ten motyw za nieważny (zob. tabela 32). Przedstawione dane pozwalają stwierdzić, że niewielki odsetek narzeczonych kieruje się rozeznaniem swego powołania małżeńskiego i wyboru współmałżonka. Przyczyna takiej sytuacji wydaje się być dwójaka – po pierwsze, narzeczeni nie poszukują w Kościele kierownictwa duchowego we własnym życiu duchowym, rozeznaniu i wypełnianiu powołania; po drugie, osoby duchowne rzadko podejmują się kierownictwa duchowego lub są słabo do tej posługi przygotowane (por. WFS 8), dlatego ich posługa nie jest uważana przez narzeczonych za istotną. Jednak kierownictwo duchowe jest bardzo ważną pomocą osobom świeckim w osobistej relacji z Bogiem, formowaniu sumienia oraz w uświęceniu (KSMB 122). Przygotowanie narzeczonych wymaga indywidualnego kierownictwa ducho-

³³ Zob. K. Burski. *Wspólna modlitwa małżonków. W trosce o owocowanie sakramentu małżeństwa* s. 115-137.

wego i przewodnictwa na drogach modlitwy. Owocuje ono spojrzeniem narzeczonych na swoje życie z perspektywy wiary³⁴. Nasuwa się zatem wniossek, aby alumni i kapłani koniecznie byli przygotowywani do kierownictwa duchowego i formowania sumień wierzących, zwłaszcza do kierownictwa duchowego narzeczonych i małżonków chrześcijańskich (por. WFS 8). Jeśli kapłani będą sprawować taką posługę, wówczas nabierać będzie ona większego znaczenia dla korzystających z niej i zaowocuje częstszym sięganiem po nią, także przez narzeczonych.

Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego znacznie wyżej cenią kobiety niż mężczyźni. Znacznie częściej niż mężczyźni chcą w małżeństwie przyjmować często sakramenty pokuty i Eucharystii, religijnie wychowywać dzieci, być wiernymi nauczaniu Kościoła, przyjąć łaskę sakramentu małżeństwa, modlić się razem ze współmałżonkiem i dążyć do świętości w małżeństwie (zob. tabela 33). Oznacza to, że narzeczeni w parach kierują się różnymi motywami religijnymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Jest prawdopodobne, że kobiety w małżeństwach częściej mogą doświadczać niezrozumienia i braku wsparcia w realizacji swoich dążeń religijnych związanych z małżeństwem i rodziną. Na tym polu zatem mogą rodzić się nieporozumienia i konflikty małżeńskie. Problem ten wymaga uświadomienia narzeczonym niebezpieczeństwa takiej rozbieżności, aby mogli przed ślubem osiągnąć porozumienie. Jeśli ono nie będzie możliwe, narzeczeństwo jest ostatnim momentem na podjęcie decyzji o rezygnacji z małżeństwa z danym partnerem³⁵. Problem ten wymaga także dalszej pracy duszpasterskiej z młodymi małżonkami, zmierzającej do budzenia wiary małżonków, zwłaszcza mężów. Niezbędne jest udzielanie duszpasterskiego wsparcia żonom w dawaniu żywego świadectwa wiary oraz pokonywaniu trudności religijnych w małżeństwie (por. FC 54). Cenną pomocą mogą służyć parafialne rekolekcje rodzinne, rekolekcje dla młodych małżeństw oraz duszpasterskie poradnictwo małżeńskie³⁶.

Narzeczeni niżej od motywów religijnych zawarcia małżeństwa cenią motywy religijne wyboru współmałżonka. Wskaźniki te świadczą prawdopodobnie o faktycznym poziomie życia religijnego badanych. Zwłaszcza niskie wskaźniki w zakresie doceniania u partnera praktykowania modlitwy, zaangażowania partnera w życie parafialne oraz w kościelne grupy religijne (zob. tabela 34) mogą wskazywać na słabą aktywność osób

³⁴ M. Dziewiecki. *Kierownictwo duchowe narzeczonych i małżonków*. W: *Sztuka kierownictwa duchowego. Poradnik dla księży*. Red. J. Augustyn, J. Kołacz. Kraków 2007 s. 549-551.

³⁵ Jakubowski. *Dojrzałość do małżeństwa – wybór współmałżonka* s. 25.

³⁶ PŻMR 45; por. P. Landwójtowicz. *Duszpasterskie poradnictwo małżeńskie w Polsce. Studium pastoralne*. Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO 2010 s. 408-413.

obu płci w tych dziedzinach życia chrześcijańskiego oraz słabe jej docenianie. Religijne motywy wyboru współmałżonka doceniane są przez narzeczonych z niewielkim nasileniem, nieco bardziej przez kobiety (zob. tabela A 6). Prawdopodobnie ceniłyby one bardziej aktywność religijną i kościelną swoich partnerów, gdyby taka występowała. Uzyskane wyniki zdają się potwierdzać niezbyt niekorzystny, zwłaszcza dla kobiet, dobór partnerów do małżeństwa pod względem religijnym.

Uzyskane wyniki badań pozwalają stwierdzić, że respondenci w wieku 18-25 lat wyżej cenią zarówno religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jak i wyboru współmałżonka niż osoby powyżej 25 lat (zob. tabela 37). Może to być oznaką postępującej polaryzacji postaw religijnych widocznej w naszym kraju, obserwowanej zwłaszcza u młodzieży³⁷. W jej efekcie możemy mieć do czynienia z silniejszym utożsamianiem się z wartościami religijnymi i Kościołem u osób młodszych, które decydują się na zawarcie małżeństwa sakramentalnego. Większy sceptycyzm wobec znaczenia motywów religijnych u respondentów powyżej 25 lat może łączyć się ze słabszym przywiązaniem tych osób do Kościoła oraz ogólnym stosunkiem do nauczania Kościoła, zwłaszcza w kwestiach moralnych (por. tabela 50). W trosce o formację religijną osób zamierzających zawrzeć małżeństwo sakramentalne należałoby uwzględnić bardziej sceptyczne postawy wobec religijności w grupie narzeczonych powyżej 25 lat.

Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim bardziej cenią religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego oraz wyboru współmałżonka niż osoby z wykształceniem wyższym (zob. tabela 40). Wyniki te mogą potwierdzać ciągle występowanie w Polsce tendencji społecznej w zakresie stosunku do wiary, wskazującej na zależność: im wyższe wykształcenie, tym bardziej sceptyczny stosunek do wiary³⁸. Przeprowadzone badania potwierdzają zaobserwowany wcześniej stosunek narzeczonych wobec spraw religijnych. Respondenci z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim znacznie częściej dostrzegają potrzebę przygotowania do małżeństwa przez specjalne katechezy i dni skupienia. Natomiast narzeczeni z wykształceniem wyższym wyraźnie rzadziej zauważają taką potrzebę³⁹. Przytoczone dane prowadzą do wniosku, że narzeczeni z wykształceniem wyższym wymagają pogłębionej formacji

³⁷ K. Pawlina. *Polska młodzież przelomu wieków*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretańek 1998 s. 13-15, 44.

³⁸ J. Mariański. *Katolicyzm polski. Ciągłość i zmiana. Studium socjologiczne*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2011 s. 33-34.

³⁹ Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności* s. 194-196.

religijnej, aby mogli realizować zadania religijne w małżeństwie i rodzinie chrześcijańskiej. Większy sceptycyzm narzeczonych wobec formacji religijnej wymaga duszpasterskiej troski o doskonalenie jakości przygotowania bezpośredniego do małżeństwa poprzez podnoszenie kwalifikacji osób prowadzących spotkania z narzeczonymi. Niesie to ze sobą także wymóg przygotowania alumnów i kapłanów oraz osób świeckich do prowadzenia przygotowania do małżeństwa oraz duszpasterstwa małżeństw i rodzin. Obecna sytuacja duszpasterska wymaga także specjalistycznego przygotowania jak największej liczby kapłanów do duszpasterstwa rodzin⁴⁰.

Przeprowadzone badania ukazują istotne różnice w docenianiu motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Motywy te najbardziej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące, mniej osoby wierzące, słabo praktykujące, a najmniej osoby słabo wierzące i niewierzące (zob. tabela 43). Oznacza to, że narzeczeni kierują się motywami religijnymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka proporcjonalnie do swojej wiary. Jednak zastanawiają niezbyt wysokie wskaźniki u osób głęboko wierzących i praktykujących dla takich motywów, jak: pragnienie dążenia do świętości w małżeństwie (Me=4,28), pragnienie bycia wiernym nauczaniu Kościoła (Me=4,29), pragnienie wspólnej modlitwy ze współmałżonkiem (Me=4,14) oraz dążenie, aby przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie przyczynić się do rozwoju Kościoła (Me=3,84) – zob. tabela 41. Na podstawie przytoczonych danych można wnioskować, że także osoby deklarujące się jako głęboko wierzące i praktykujące nie cenią najwyżej niektórych motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Można wnioskować, że wszyscy narzeczeni, także ci deklarujący się jako głęboko wierzący i praktykujący, potrzebują pogłębionej formacji religijnej, przygotowującej do podjęcia powołania małżeńskiego oraz uświadomienia znaczenia wiary w życiu małżeńskim i rodzinnym⁴¹. Konieczne jest przybliżanie na-

⁴⁰ FC 34, 70; PSM 44; WFS 14, 38, 50; PZMR 42; por. J. Goleń. *Formacja alumnów do duszpasterstwa rodzin*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin: Bonus Liber 2013 s. 761-771; A. Skreczko. *Formacja osób przygotowujących się do działalności w duszpasterstwie rodzin*. W: *Duszpasterstwo rodzin* s. 757-761; J. Szymołon. *Formacja osób pracujących w duszpasterstwie rodzin*. W: *Duszpasterstwo rodzin* s. 771-779.

⁴¹ *Vademecum* Papieskiej Rady do spraw Rodziny wyraźnie stwierdza, że nigdy nie należy myśleć, iż narzeczonym chrześcijańskim, już praktykującym, nie można bardziej pomóc w rozwoju wewnętrznym. Towarzyszący formator musi pamiętać, że zawsze ma służyć dobru duchowemu narzeczonych. Tym, którzy regularnie praktykują wiarę, można zaproponować program formacyjny bardziej intensywny, aby jeszcze pogłębić aspekty sakramentalne i antropologiczne miłości małżeńskiej. Należy kłaść nacisk na małżeństwo

rzeczoną przez duszpasterzy pojęcia eklezjalności, obejmującego także rodzinę – Kościół domowy. W formacji religijnej narzeczonych niezbędna jest obecność małżonków, jako żywych świadków wiary przeżywanej w małżeństwie i rodzinie⁴². Konieczne jest zatem stosowanie form przygotowania, umożliwiających narzeczonym spotkania z małżonkami. Cenna jest obecność małżonków, zarówno jako specjalistów, jak również jako przedstawicieli ruchów, wspólnot i stowarzyszeń rodzin, dzielących się doświadczeniem oraz przykładem życia w małżeństwie chrześcijańskim.

Badania ukazały, że narzeczeni we wszystkich grupach wyróżnionych ze względu na stosunek do wiary wybierają na współmałżonka osoby mniej religijne niż wskazują ich własne aspiracje (zob. tabela 43). Warto zauważyć, że partnerów słabiej wierzących od siebie wybierają częściej kobiety, osoby w wieku powyżej 25 lat, respondenci z wykształceniem wyższym oraz osoby z rodzin niepełnych. Fakt, ten może utrudniać wspólne przeżywanie wiary i tworzenie wspólnoty Kościoła domowego w małżeństwie i rodzinie wszystkim narzeczonym, a szczególnie wskazanym powyżej.

Z powyższych stwierdzeń wynika potrzeba intensyfikacji troski o formację religijną narzeczonych. Bliższe i bezpośrednie przygotowanie do małżeństwa jawi się zatem jako wielka szansa formacji narzeczonych. Z przeprowadzonych wcześniej badań narzeczonych wiadomo, że tylko około połowa spośród nich docenia znaczenie przygotowania do małżeństwa przez specjalne katechezy i dni skupienia⁴³. Jednak potrzeba i celowość podejmowania formacji religijnej narzeczonych nie budzi wątpliwości. Zastanawia tylko, w jaki sposób skutecznie włączyć narzeczonych w tę formację. Każda formacja zakłada jednak niezbędny czas, zaangażowanie duszpasterzy i świeckich oraz narzeczonych, a także planowe działania z wykorzystaniem sprawdzonych metod. Powstaje pytanie, na ile diecezjalne Wydziały Duszpasterstwa Rodzin wdrażają zawarte w dokumentach Kościoła powszechnego oraz episkopatu Polski wskazania dotyczące przygotowania do małżeństwa, na ile korzystają z dobrych wzorców i praktyk, a co najważniejsze: na ile troszczą się o przygotowanie

jako wydarzenie łaski i jako powołanie do świętości. Nie należy wahać się w ukazywaniu środków nadprzyrodzonych tego powołania, pomagających wzrastać w przyjaźni z Bogiem, jak: regularna spowiedź sakramentalna, modlitwa w rodzinie, rozważanie słowa Bożego, aktywne uczestnictwo w życiu chrześcijańskim poprzez zaangażowanie w parafii i wspólnocie. *Vademecum* 28.

⁴² Por. DA 10; ChL 27; FC 20; PSM 37; PŻMR 42; DDR 25, 64.

⁴³ Por. G. Pyżlak. *Recepcja przygotowania do małżeństwa w świetle badań narzeczonych*. Lublin: Polihymnia 2007 s. 187-189; Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności* s. 194, 249.

duchownych i świeckich pracowników duszpasterstwa rodzin i angażują w przygotowanie do małżeństwa „swoje najlepsze siły” (PSM 10) oraz czy siły te są wystarczające?

Istotne znaczenie ma także przyjęty model formacji i programy formacyjne. Bardzo cenną propozycją w zakresie formacji religijnej, wychodzącą naprzeciw zauważanym wyzwaniom formacji religijnej narzeczonych, wydaje się być mistagogiczne przygotowanie do małżeństwa⁴⁴. Zadaniem tego przygotowania jest wprowadzenie w tajemnicę wspólnej historii miłości dwojga ludzi, włączonej w historię miłości Boga do nich, aby odkryć i pogłębić wiarę w relacji miłości do drugiej osoby oraz pogłębić tę relację dzięki wierze.

Przygotowanie to ma charakter personalistyczny, pomaga osobom zobaczyć swoje życie w świetle wiary oraz doświadczyć, że są podmiotem duszpasterstwa. Prowadzone jest ono metodą dzielenia się doświadczeniami wiary we wspólnocie oraz dialogu, wymagającego zaangażowania, stawiania pytań i własnej refleksji. Dialogiczna forma spotkań nie polega na dialogu między prowadzącymi i uczestnikami, ale na pomocy w osobistym dialogu człowieka z Bogiem oraz animowaniu rozmów narzeczonych ze sobą na tematy, których być może nigdy nie poruszali, zwłaszcza dotyczące wzajemnej historii życia i miłości. Ponadto stosowane są metody biblijne i liturgiczne, rozmowa i praca w małych grupach, dyskusje na plenum, ankiety oraz twórcza refleksja nad własnym życiem w świetle wiary.

Wyróżnikiem tego przygotowania jest akcentowanie przekonania, że realizacja chrześcijańskiej wizji małżeństwa możliwa jest tylko wtedy, gdy narzeczeni rozpoznają w wierze swoje powołanie małżeńskie jako wyraz miłości Boga, który obecny jest w ich życiu od samego początku. Koncepcja mistagogiczna stanowi pomoc w powiązaniu doświadczeń życia ludzkiego z rzeczywistością sprawowaną w sakramentach. Odkryta wiara daje podstawy podjęcia i realizacji zadań wynikających z powołania małżeńskiego⁴⁵. Propozycja ta wydaje się cenną inspiracją do pójścia

⁴⁴ P. Zulehner stwierdza, że „mistagogiczna koncepcja przygotowania do małżeństwa wychodzi od tego, że Bóg przepowiadany jest człowiekowi nie tylko z zewnątrz, lecz że kościelna nauka o Bogu może być przez człowieka tylko wtedy przyjęta i zrozumiana, kiedy Bóg da się jemu wewnątrz usłyszeć – wcześniej, równocześnie czy czasami dopiero w następstwie”. P.M. Zulehner. *Pastoraltheologie*. T. 3. *Übergänge. Pastoral zu den Lebenswenden*. Düsseldorf 1990 s. 175.

⁴⁵ Zob. M. Polak. *Mistagogia w duszpasterstwie Kościoła. Studium pastoralnoteologiczne*. Poznań: UAM WT 2012 s. 174-178. Autor dodaje, że przykładowe kursy mistagogicznego przygotowania do małżeństwa odbywają się w domu rekolekcyjnym i niektórych parafiach w Wiedniu. Tamże s. 175-176.

w przygotowaniu do małżeństwa w kierunku mistagogicznym, zarówno dla pogłębienia wiary, życia sakramentalnego i relacji do Kościoła, jak również poznania i przyjęcia osobiście przez narzeczonych powołania małżeńskiego. Mistagogiczne głoszenie słowa Bożego oraz formy oparte na dialogu wydają się optymalne w przygotowaniu do małżeństwa, jednak wymagają znakomitego przygotowania i warsztatu pedagogicznego prowadzących. Ponadto formom tym sprzyjają raczej małe grupy uczestników, co wymagałoby w Polsce często dzielenia dużych grup narzeczonych na mniejsze.

Oprócz propozycji formacyjnych kluczowe znaczenie odgrywa czas, który Kościół w Polsce rezerwuje na przygotowanie do małżeństwa. Obowiązujący nadal narzeczonych termin zgłoszenia się do kancelarii parafialnej na 3 miesiące przed ślubem jest czasem stanowczo za krótkim, aby zorganizować i przeprowadzić pogłębioną formację religijną narzeczonych. Przeprowadzone badania potwierdziły, że tylko niespełna jedna trzecia narzeczonych, którym do ślubu pozostało od 1 do 3 miesięcy odbyła katechezy przedmałżeńskie (29,9%) – zob. wykres 9. Natomiast w formacji dla narzeczonych udział wzięło tylko 35,8% badanych (zob. wykres 10). Rośnie zatem oczekiwanie wydłużenia czasu obowiązującego narzeczonych od momentu zgłoszenia się do kancelarii parafialnej do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wydłużenie to zostało już zasygnalizowane w propozycji *Vademecum* Papieskiej Rady do spraw Rodziny⁴⁶. Czas ten miałby wynosić wówczas minimum 6 miesięcy, a w przypadku osób niepraktykujących minimum 9 miesięcy. Takie rozwiązanie umożliwiłoby podjęcie działań formacyjnych, budujących religijność, a także postawy moralne narzeczonych.

3. Umacnianie postaw moralnych narzeczonych

Moralność małżeńska ma swoje zakorzenienie w Bożym zamyśle wobec małżeństwa i rodziny, wpisany w serce mężczyzny i kobiety oraz w łasce sakramentalnej, pozwalającej przewyciężyć zatwardziałość serc (Mt 19, 8), a także uczestniczyć w miłości samego Chrystusa. W Chrystusie i Jego wiecznym przymierzu najpełniej urzeczywistnia się bezwarunkowa wierność, z którą Bóg miłuje swój lud. Dlatego małżonkowie włączeni w Chrystusa są powołani do uczestnictwa w nieodwołalnej nierozzerwal-

⁴⁶ *Vademecum* 33.

ności, łączącej Chrystusa z Kościołem, Jego oblubienicą umiłowaną do końca (J 13, 1) – FC 20.

Narzeczeni, przystępujący do zawarcia małżeństwa sakramentalnego, mogą rozpoznać w sumieniu Boży zamysł wobec małżeństwa i rodziny, a z pomocą Jego łaski mogą go realizować⁴⁷. Jednakże grzeszna skłonność utrudnia pełne odczytanie oraz wierność powołaniu małżeńskiemu. Przewycięzanie zranień natury, niewiedzy i skłonności do grzechu wymagają walki duchowej⁴⁸. Przed zawarciem małżeństwa sakramentalnego narzeczeni powinni poznać dobra i wymagania, które niesie ono ze sobą, aby świadomie i odpowiedzialnie podjąć i wypełniać ślubowane zobowiązania⁴⁹.

Moralność i religijność narzeczonych łączą się ze sobą i oddziałują na siebie. Moralność narzeczonych wpływa na oczekiwania wobec partnera do małżeństwa. Zobowiązania, które podejmują nowożeńcy zawierający małżeństwo sakramentalne, a zwłaszcza trwałość i nierozzerwalność, umacniają i motywują małżonków do wysiłku na rzecz wspólnego szczęścia. Z kolei osoby religijne bardziej nastawione są na współdziałanie w związku, co prowadzi do pogłębienia wzajemnej więzi, a tym samym korzystnie wpływa na powodzenie małżeństwa⁵⁰.

Narzeczeni uważają za bardzo ważne moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego (M=4,04) oraz wyboru współmałżonka (M=3,86) – zob. wykresy A 13, A 14. Niższa średnia dla motywów wyboru współmałżonka wskazuje na rozbieżność pomiędzy dążeniami moralnymi związanymi z zawarciem małżeństwa a wymaganiami stawianymi wybieranym partnerom. Słabsze docenianie moralnych motywów wyboru współmałżonka może oznaczać, że realizacja dążeń moralnych w małżeństwie może natrafiać na opory ze strony partnera. Nie jest to sytuacja korzystna, ale może być okazją do dawania przykładu chrześcijańskiego życia oraz wspólnego wysiłku podnoszenia poziomu realizacji dążeń moralnych w małżeństwie i rodzinie. Aby tak się stało, narzeczeni i małżonkowie potrzebują inspiracji duszpasterskiej, wsparcia świadectwem życia chrześcijańskiego innych narzeczonych i małżonków. Szereg okazji do tego stwarza przygotowanie do małżeństwa oraz kontakt ze wspólnotą Kościoła.

Z przeprowadzonych wcześniej analiz wynika, że dla respondentów decydującymi motywami moralnymi zawarcia małżeństwa sakramental-

⁴⁷ KKK 1776, 2380-2391.

⁴⁸ Zob. KKK 405, 407-409.

⁴⁹ Zob. KKK 1643-1654, 2360-2379.

⁵⁰ Ryś. *Psychologia małżeństwa* s. 32.

nego są najczęściej: zamiar bezwzględnego poszanowania i ochrony poczętego życia (68,4%), pragnienie życia w wierności małżeńskiej (67,6%), zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego (65,8%), pragnienie życia w uczciwości małżeńskiej (65,5%) oraz obdarzania współmałżonka szacunkiem (55,3%) – zob. tabela 46. Jeszcze rzadziej narzeczeni oceniają jako decydujące motywy moralne wyboru współmałżonka (zob. tabela 47). Warto także zauważyć, że zbliżone wskaźniki narzeczeni uzyskali, oceniając motywy przeżywania przyszłej miłości małżeńskiej. Respondenci za decydujące w miłości małżeńskiej uważają najczęściej pragnienie kochania współmałżonka wiernie i uczciwie (68,5%), obdarzania współmałżonka miłością wyłączną i trwałą (57,3%), obdarowania współmałżonka sobą (49,2%) oraz pragnienie tworzenia z współmałżonkiem jedności dwojga osób (46,8%). Tylko 35,1% narzeczonych za decydujące w miłości małżeńskiej uważa pragnienie, aby ich miłość małżeńska była stale otwarta na poczęcie życia (zob. tabela A 10).

Powyższe wskaźniki ukazują potrzebę budzenia duszpasterskiej troski o postawy moralne narzeczonych, gdyż wszystkie z wymienionych motywów odnoszą się do zobowiązań małżeńskich, podejmowanych publicznie wobec Boga, świadków i wspólnoty Kościoła. Rodzi się pytanie, dlaczego ślubowanych zobowiązań małżeńskich narzeczeni nie traktują jako motywów decydujących o zawarciu małżeństwa. Wydaje się, że narzeczeni wybierają małżeństwo sakramentalne, ale jednocześnie znaczny odsetek spośród nich nie w pełni akceptuje moralne zobowiązania z niego wynikające. Badania potwierdzają zatem diagnozę II Polskiego Synodu Plenarnego (por. PŻMR 27). Można powiedzieć, że wysoki odsetek narzeczonych nie rozumie i nie akceptuje w pełni Bożego zamysłu o małżeństwie i rodzinie, łączącego się ze zobowiązaniami moralnymi małżonków. Głoszenie narzeczonym Bożego zamysłu dotyczącego małżeństwa i rodziny stanowi zatem nieodzowne zadanie duszpasterstwa rodzin. Logika daru i łaski zawarta w zamysle Bożym stanowi właściwy kontekst nauczania na temat zobowiązań moralnych małżeństwa sakramentalnego, możliwych do realizacji z pomocą łaski Bożej płynącej z sakramentów świętych (FC 56-59).

46,2% narzeczonych za motyw decydujący o zawarciu małżeństwa sakramentalnego uważa pragnienie życia w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim, a 27,8% dąży do tego, aby w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie. 20,1% narzeczonych decyduje się na małżeństwo z wyraźnym zamiarem stosowania metod NPR (20,1%), a 17,6% z zamiarem kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła. 21,4% narzeczonych uważa motyw stoso-

wania w małżeństwie metod NPR za mało ważny lub zupełnie nieważny, a 18,1% narzeczonych tak traktuje zamiar kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła (– zob. tabela 46). Narzeczeni jeszcze rzadziej oceniają jako decydujące analogiczne motywy moralne wyboru współmałżonka (zob. tabela 47).

Z przedstawionych danych wynika, że ponad połowa respondentów nie uważa kierowania się sumieniem chrześcijańskim w małżeństwie za decydujące o zawarciu małżeństwa. Prawie trzy czwarte badanych nie uważa za decydujące dążenia, aby w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie. Oznacza to, że wysoki odsetek narzeczonych z jednej strony bardzo wysoko ceni motyw posiadania potomstwa w małżeństwie (por. tabela 1), z drugiej okazuje się, że nie są oni w pełni gotowi, aby przekazywać życie w sposób wielkoduszny i odpowiedzialny (por. HV 10)⁵¹. Postawy te potwierdza wysoki odsetek narzeczonych, którzy w małżeństwie planują mieć tylko jedno lub dwoje dzieci (60,9%) – zob. tabela 3.

W grupie respondentów, którzy uznają za nieważne dla zawarcia małżeństwa kierowanie płodnością zgodnie ze wskazaniem Kościoła i stosowanie w małżeństwie metod NPR jest około 20,0% badanych (zob. tabela 46). W ich podejściu znaczenie mogą odgrywać wymagania stawiane narzeczonym oraz przewidywane trudności, a także stereotypowe nastawienie narzeczonych oparte na niewiedzy dotyczącej metod NPR⁵². W tej grupie respondentów może występować wewnętrzny konflikt sumienia pomiędzy dążeniem do zawarcia małżeństwa sakramentalnego a nieakceptacją związanych z nim wymogów moralnych. Konflikt ten może zostać przeniesiony w życie małżeńskie i przybierać formę postawy antykoncepcyjnej jednego lub obojga małżonków. Postawa ta niszczy małżeńską komunie osób poprzez rozdzielanie podwójnego znaczenia aktu małżeńskiego (por. HV 12; FC 32). Taka postawa małżonków może negatywnie oddziaływać na więź małżeńską, powodować niezgodność poglą-

⁵¹ Chęć posiadania dziecka jako motyw zawarcia związku małżeńskiego występował częściej u małżonków stosujących metody naturalnego planowania rodziny. Por. P. Zajączkowski. *Postawy wobec prokreacji a więź małżeńska. Studium empiryczne z Duszpasterstwa rodzin na podstawie badań małżonków w parafii Braci Mniejszych Kapucynów w Lublinie*. Lublin 2010 (mps AB KUL) s. 273-274.

⁵² Narzeczeni często pośród trudności uczenia się i stosowania metod NPR wymieniają wymóg rzetelnego nauczania się i stosowania (50,8%) oraz potrzebę zgodnej i aktywnej współpracy małżonków (49,6%). Funkcjonujące uprzedzenia i stereotypowe nastawienie ujawnia się w przekonaniu o małej skuteczności metod NPR (23,8%), braku podstaw naukowych NPR (14,2%), niskich kompetencjach nauczycieli NPR (12,8%) oraz propagowania tych metod przez katolickie poradnie rodzinne (11,6%). Dzióba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności* s. 202-204.

dów małżonków na temat aborcji oraz niechęć przyjęcia nieplanowanego dziecka. Małżonkowie stosujący we współżyciu małżeńskim metody antykoncepcyjne znacznie rzadziej modlą się razem ze sobą⁵³.

63,5% narzeczonych za ważny motyw zawarcia małżeństwa uważa stosowanie metod NPR, a 65,7% zamiar kierowania płodnością zgodnie ze wskazaniem Kościoła. Świadczy to o pozytywnym nastawieniu większości respondentów wobec wymogów moralnych odpowiedzialnego rodzicielstwa. Jednocześnie ponad jedna trzecia badanych uważa te motywy za nieważne lub średnio ważne (zob. tabela 46). W przypadku mało cenionych motywów moralnych nasuwa się pytanie o jakość realizacji przez przyszłych małżonków podejmowanych zobowiązań małżeńskich. Wyniki dowodzą istnienia zarówno dużych możliwości, jak też pilnej potrzeby kształtowania postaw moralnych narzeczonych w dziedzinie seksualności i kierowania płodnością w przygotowaniu do małżeństwa. Jednocześnie ukazują, że kobiety i mężczyźni istotnie nie różnią się w nastawieniu wobec stosowania w małżeństwie metod NPR (Me=3,09; Me=3,20) – zob. tabela 48.

Wskazania Kościoła w zakresie kierowania płodnością oraz odwoływania się do rytmów naturalnych opierają się na szerszych, pozytywnych przesłankach moralnych, takich jak: godność osoby ludzkiej i jej sumienie, znaczenie ludzkiej płciowości i miłości małżeńskiej oraz etyka i duchowość małżeńska. Zarówno w ochronie godności osoby, jak również integracji ludzkiej płciowości istotne znaczenie ma cnota czystości. Podobnie w ochronie i rozwoju miłości małżeńskiej zasadniczą rolę odgrywa czystość małżeńska⁵⁴. Dlatego ukazywanie wymogów Kościoła w zakresie kierowania płodnością i nauczanie metod NPR powinno być oparte na argumentacji pozytywnej, wyjaśniającej ważne zagadnienia etyki małżeńskiej (FC 31). Ukazywanie czystości narzeczeńskiej i małżeńskiej jako cnoty służącej miłości małżeńskiej kształtuje sumienie oraz pozytywnie motywuje do przyjęcia wymogów Kościoła w dziedzinie kierowania płodnością oraz poznawania metod NPR.

Adhortacja apostołska *Familiaris consortio* wzywa teologów, aby zgodnie z Magisterium Kościoła starali się naświetlać podstawy biblijne, motywacje etyczne oraz racje personalistyczne nauki dotyczącej regulacji urodzin (FC 31). Warto, aby duszpasterze, doradcy rodzinni oraz małżonkowie ukazywali narzeczonym pozytywne podstawy i walory czystości

⁵³ Por. tamże s. 206-208, 234-235, 278, 294.

⁵⁴ HV 8-9, 21; FC 32-34; EV 13; LP 20-21; Jan Paweł II. *Ciało nie poddane duchowi rozbija jedność człowieka jako osoby* nr 3. Audiencja generalna 28.05.1980. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II* s. 97-100; zob. Wojtyła. *Miłość i odpowiedzialność* s. 201-219.

narzeczeńskiej i małżeńskiej. W ten sposób można najskuteczniej pomóc narzeczonym pokonywać ich opory oraz stereotypy dotyczące kierowania płodnością zgodnie ze wskazaniem Kościoła⁵⁵. Natomiast samo nauczanie metod NPR powinno być prowadzone z wysoką kompetencją oraz poczuciem misji doradzania i prewencji. Doradcy powinni kierować się antropologią zgodną z chrześcijańską wizją osoby, małżeństwa i płciowości, pomagając odkrywać sens życia i miłości (EV 88).

Narzeczeni stosunkowo rzadko przyznają, że motywem decydującym o zawarciu małżeństwa było dla nich pragnienie okazywania miłości partnerowi przez współżycie małżeńskie (34,2%) – tabela 46. Wydaje się, że respondenci nie doceniają dążenia do małżeństwa z powodu miłości, okazywanej sobie poprzez współżycie seksualne, albo też nie postrzegają pozytywnie samego współżycia małżeńskiego. Warto przypomnieć, że narzeczeni niezbyt często twierdzili, iż cenią dążenie do małżeństwa, aby w nim zaspokajać swoje potrzeby seksualne. Niewiele ponad połowa narzeczonych (56,5%) uważa ten motyw za ważny, natomiast aż 27,2% badanych uważa go za zupełnie nieważny albo mało ważny (zob. tabela 1). Może to świadczyć także o trudnościach z uświadomieniem i ujawnianiem swoich motywów seksualnych, także w kontekście małżeństwa.

Zarówno kobiety, jak i mężczyźni nieco wyżej cenią motyw moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż motyw moralne wyboru współmałżonka (zob. tabela A 8). Może to oznaczać, że narzeczeni nie znają się wzajemnie w dziedzinie motywów moralnych albo też, że wybrani partnerzy faktycznie niezbyt wyraźnie przejawiają dążenia moralne związane z zawarciem małżeństwa (zob. tabela 48). Wydaje się jednak, że narzeczeni nie cenią wysoko u partnera tych walorów moralnych, których tamci nie posiadają w wysokim nasileniu. Partnerami mającymi słabsze dążenia moralne związane z zawarciem małżeństwa sakramentalnego wydają się być mężczyźni. Z przeprowadzonych badań wynika, iż w parach narzeczonych kobiety bardziej niż mężczyźni cenią moralne motyw zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dla kobiet ważniejsze niż dla mężczyzn jest życie w wierności i uczciwości małżeńskiej, życie w zgodzie z własnym sumieniem chrześcijańskim, bezwzględny szacunek dla poczętego życia, hojne i roztropne przekazywanie życia, kierowa-

⁵⁵ Kilkuletnie doświadczenie autora w pracy z wieloma grupami narzeczonych w ośrodku diecezjalnym w Rzeszowie potwierdza pozytywny odbiór treści dotyczących znaczenia miłości oraz czystości narzeczeńskiej i małżeńskiej, a także nauczania metod NPR, o ile ukazuje się ich wartość oraz znaczenie etyczne i duchowe. Ukazywanie tych treści w kontekście personalistycznym, etycznym i religijnym tylko bardzo rzadko spotykało się ze sceptycznym przyjęciem przez narzeczonych. Przyp. autora.

nie płodnością zgodnie z nauczaniem Kościoła oraz pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego (zob. tabela 48). Kobiety bardziej cenią także niektóre motywy wyboru współmałżonka, jak: pragnienie bezwzględniego poszanowania i ochrony poczętego życia, umiejętność przebaczenia, wierność wobec podjętych zobowiązań oraz pragnienie zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego (zob. tabela 49).

W parach narzeczonych uzyskano średnie korelacje dla ocen ważności obu rodzajów motywów moralnych. Jednak ukazane powyżej wyniki świadczą o rozbieżności postaw moralnych narzeczonych w parach. Może to z jednej strony inspirować do przemiany postaw w kierunku umocnienia moralności mężczyzn, ale także stanowić niebezpieczeństwo osłabienia lub nawet utraty dążeń moralnych związanych z życiem małżeńskim przez kobiety. Narzeczone potrzebują wsparcia w realizacji pozytywnych dążeń moralnych w życiu małżeńskim, natomiast przyszli mężowie potrzebują inspiracji do rozwoju moralnego i zbliżenia swoich przekonań moralnych do nauczania Kościoła współczesnego. Temu celowi mogą służyć katechezy dla dorosłych, małżonków i rodziców, uwzględnianie tematyki moralnej życia małżeńsko-rodzinnego w kazaniach głoszonych w parafiach, podczas rekolekcji i misji parafialnych oraz w ramach organizowanych rekolekcji dla małżeństw i rodzin⁵⁶. Cenną pomocą w umacnianiu postaw moralnych narzeczonych i małżonków jest zaangażowanie w ruchach i wspólnotach rodzin i realizacja zobowiązań formacyjnych. W przypadku rozbieżności postaw moralnych w istotnych kwestiach małżeńskich pary narzeczeńskie i małżeńskie powinny być zachęcane do korzystania z parafialnych poradni rodzinnych⁵⁷. Rozwiązywaniu dylematów moralnych na forum indywidualnym oraz powstawaniu ze swoich słabości służy praktykowanie sakramentu pokuty i pojednania, Eucharystia, adoracja eucharystyczna, modlitwa, a także kierownictwo duchowe narzeczonych i małżonków⁵⁸. Przemiana moralna domaga się także zdecydowanej postawy odrzucenia grzechu oraz walki duchowej⁵⁹.

Stosunek do wiary różnicuje w sposób istotny docenianie przez narzeczonych wszystkich motywów moralnych zawarcia małżeństwa sa-

⁵⁶ PŻMR 45; por. SPMR 82.

⁵⁷ PŻMR 45; DDR 39; zob. J. Goleń. *Parafialne poradnie rodzinne*. W: *Duszpasterstwo rodzin* s. 379-393.

⁵⁸ FC 57-59; SPMR 86-89; zob. *Vademecum dla spowiedników o niektórych zagadnieniach moralnych dotyczących życia małżeńskiego* (12.02.1997). Łomianki: ISNaR 1997; J. Goleń. *Kierownictwo duchowe małżonków*. W: *Duszpasterstwo rodzin* s. 407-418.

⁵⁹ Zob. KKK 2520-2527; por. J. Królikowski. *Utrata zmysłu grzechu* (3). *Banalizowanie czystości i jego konsekwencje*. HD 3:1999 nr 252 s. 83-95.

kramentalnego i wyboru współmałżonka. Respondenci głęboko wierzący i praktykujący najwyżej cenią motyw moralny, niż cenią go respondenci wierzący, słabo praktykujący, a najniższą cenią słabo wierzący i niewierzący (zob. tabele 56, 57). Można więc wnioskować, że stosunek do wiary znacząco oddziałuje na dążenia moralne badanych. Badania potwierdzają zatem wyraźnie teologiczną tezę, że komunika z Chrystusem wyposaża w Jego moc i uzdalnia do komunii międzyludzkiej i jej potwierdzania w codziennym postępowaniu⁶⁰. Nadprzyrodzone obdarowanie w sakramentach świętych jest źródłem komunii między ludźmi oraz podstawą ich oddziaływania na siebie poprzez przykład⁶¹. Zatem troska o rozwój wiary narzeczonych, praktyk religijnych oraz pogłębienie życia sakramentalnego i relacji z Kościołem jest skutecznym sposobem umacniania ich postaw moralnych oraz motywów zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka, zgodnych z nauczaniem Kościoła katolickiego.

Zróźnicowanie respondentów ze względu na wiek wskazuje, że osoby w wieku powyżej 25 lat słabiej doceniają wszystkie uwzględnione w badaniach motyw moralny związane z zawarciem małżeństwa oraz wyborem współmałżonka (zob. tabele 50, 51). Może to oznaczać, że narzeczeni starsi wiekiem mają większe trudności z kierowaniem się przy zawarciu małżeństwa motywami moralnymi. Powodem tych trudności może być dłuższe pozostawanie tych osób pod presją oddziaływania demoralizujących wzorców, środowiska i mediów⁶², a także życiowe przyzwyczajenia niezgodne z wymogami moralnymi narzeczeństwa i małżeństwa. Narzeczeni powyżej 25 lat wymagają zatem większej troski duszpasterskiej i intensywniejszego przygotowania do podjęcia zobowiązań moralnych małżeństwa sakramentalnego. Przede wszystkim należałoby zatroszczyć się o pogłębienie wiary oraz intensyfikację praktyk religijnych narzeczonych, co mogłoby się przekładać także na ich postawy moralne.

Wykształcenie respondentów różnicuje w istotny sposób docenianie motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Dotyczy to zwłaszcza trzech motywów. Różnice istotne na korzyść respondentów z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim dotyczą kierowania płodnością zgodnie ze wskazaniem Kościoła, stosowania w małżeństwie metod NPR oraz dążenia, aby w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie (zob. tabela 53). Respondenci z wykształceniem pod-

⁶⁰ Derdziuk. *Komunikacja w służbie komunii* s. 204-205.

⁶¹ T. Zadykowicz. *Sequela Christi et imitatio hominis. Paradygmat naśladowania we współczesnej refleksji teologicznomoralnej. Źródła i perspektywy*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011 s. 353.

⁶² Por. PSM 12-13; PŻMR 24.

stawowym, zawodowym i średnim wyżej cenią także niektóre motywy wyboru współmałżonka. Bardziej cenią u partnera pragnienie stosowania w małżeństwie metod NPR, zamiar partnera kierowania płodnością w małżeństwie zgodnie ze wskazaniem Kościoła, pragnienie hojnego i roztropnego przekazywania życia u partnera, troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim oraz jego pragnienie bezwzględniego poszanowania i ochrony poczętego życia (zob. tabela 54). Wyniki te pozwalają stwierdzić, że zgodniejsze z nauczaniem Kościoła postawy moralne prezentują narzeczeni z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim, niż wykształceniem wyższym. Narzeczeni z wykształceniem wyższym niż cenią motywy moralne związane z zawarciem małżeństwa zgodnie z nauczaniem Kościoła⁶³. Można zatem wysunąć wniosek, że narzeczeni z wykształceniem wyższym wymagają więcej troski duszpasterskiej w przygotowaniu do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Niezbędne są starania o pogłębienie wiary osób z wykształceniem wyższym oraz motywowanie ich do intensyfikacji praktyk religijnych, gdyż pogłębiony stosunek do wiary wpływa na postawy moralne. Szczególnie pomocne mogłoby okazać się włączanie tych osób do ruchów, wspólnot i grup rodzin (por. SPMR 82).

Naręczonych w zakresie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego różnicuje w sposób istotny statystycznie także rodzina pochodzenia. Dla osób z rodzin pełnych ważniejsze jest pragnienie życia w wierności małżeńskiej, życia w małżeństwie zgodnie z sumieniem chrześcijańskim, pragnienie zawarcia nierozzerwalnego małżeństwa, zamiar bezwzględniego szacunku i ochrony poczętego życia oraz pragnienie życia w uczciwości małżeńskiej. Można wnioskować, że wychowanie w rodzinie pełnej oddziałuje pozytywnie na postawy moralne naręczonych. Nasuwa się zatem postulat, aby szczególną troską duszpasterską w przygotowaniu do małżeństwa pod względem moralnym otoczyć osoby pochodzące z rodzin niepełnych. Należałoby je przede wszystkim zachęcać i motywować do pogłębienia wiary i podjęcia intensywnej pracy nad sobą.

⁶³ W świetle badań przeprowadzonych przez ks. A. Dziobę narzeczeni z wykształceniem wyższym rzadko łączą rozumienie uczciwości małżeńskiej ze współzyciem małżeńskim zgodnym z prawem Bożym. Ponadto rzadziej od pozostałych grup respondentów, wyróżnionych ze względu na wykształcenie, są przekonani o potrzebie otwartości małżonków na przekazywanie życia; znacznie rzadziej postrzegają posiadanie liczniejszego potomstwa jako znak Bożego błogosławieństwa oraz rzadziej dostrzegają walory kierowania płodnością zgodnie z nauczaniem Kościoła. Dzioba. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności* s. 137-139, 162-166, 198-199.

4. Dowartościowanie motywów społeczno-kulturowych oraz wymogów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Motywy społeczne łączą się ściśle z warunkami bytowymi narzeczonych, dlatego omawiane są łącznie. Pośród czynników społeczno-bytowych uwzględnianych przy zawarciu małżeństwa najczęściej wymienia się: dążenie do stabilizacji życiowej, przynależność do określonej warstwy społecznej, pozycję społeczną, warunki ekonomiczne. Pociągają one za sobą określony standard życia, łączą się ze specyficznymi zainteresowaniami i zachowaniami. Przecenianie motywów społeczno-bytowych przy zawarciu małżeństwa może przesłonić inne ważne sygnały poznawcze.

Respondenci uznają społeczno-bytowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego za mało i średnio ważne. Jednak widoczne są dwie tendencje; jedna bardziej, druga mniej optymistyczna. Pierwsza przejawia się dowartościowaniem społecznego wymiaru zawieranego małżeństwa. 94,5% badanych dąży do małżeństwa, aby uzyskać stabilizację życiową, a 55,8% pragnie przez urodzenie i wychowanie potomstwa w małżeństwie przyczynić się do podtrzymania istnienia społeczeństwa i narodu. Ten ostatni motyw nie jest jednak doceniany proporcjonalnie wysoko do własnego pragnienia stabilizacji. Wskazuje na słabą formację patriotyczną narzeczonych i stanowi wyzwanie dla motywowania przyszłych małżonków do troski o dobro społeczeństwa i narodu, realizowanej przez spełnianie powołania małżeńsko-rodzinnego.

Druga tendencja może wiązać się z niedojrzałymi motywami zawarcia małżeństwa. 19,0% respondentów uznaje za ważne spełnienie życzeń swojej rodziny poprzez zawarcie małżeństwa, 23,1% liczy na otrzymanie wsparcia od rodziny partnera, natomiast 14,6% respondentów oczekuje w małżeństwie rozwiązania swoich problemów materialnych. Dla 8,8% badanych cięża z partnerem stanowi ważny motyw w zawarciu małżeństwa sakramentalnego, dla 8,2% respondentów ważne są poniesione wydatki związane ze ślubem, a dla 10,5% badanych ważna jest opinia środowiska (zob. tabela 61). Natomiast przy wyborze współmałżonka aż 25,9% narzeczonych wskazuje jako ważny motyw cięża z partnerem lub urodzone wspólne dziecko (zob. tabela 62). Wskaźniki te mogą niepokoić, gdyż wymienione motywy, zwłaszcza, gdy uważane są za decydujące, mogą oddziaływać na zgodę małżeńską, powodując jej wadliwość (por. KPK, kan. 1102-1103), a tym samym stawiać pod znakiem zapytania ważność zawieranego małżeństwa. Ponadto koncentracja na motywach społeczno-

-bytowych i związanych z nimi wzajemnych zobowiązaniach może powodować zależności i deformować relacje w przyszłym małżeństwie.

Podczas spotkań z narzeczonymi w kancelarii parafialnej duszpasterz powinien zatem zbadać, czy występowanie któregoś z omawianych motywów nie oznacza odczuwanej presji psychicznej, nie wiąże się z naciskiem lub przymusem. Dokładne badanie tych kwestii przez duszpasterza podkreśla papież Benedykt XVI oraz Papieska Rada do spraw Rodziny. Papież akcentuje znaczenie egzaminu duszpasterskiego w badaniu wolności narzeczonych⁶⁴. Natomiast Rada wskazuje szczegółowo na potrzebę przekonania się kapłana co do motywów, którymi kierują się kandydaci. Zwłaszcza gdy jedno z dwojga nie jest praktykującym katolikiem, powinien sprawdzić, czy jego wybór dokonuje się w absolutnej wolności⁶⁵. Gdyby takie badanie wskazywało na oddziaływanie jakiejś presji lub przymusu, duszpasterz powinien dążyć do odroczenia terminu zawieranego małżeństwa aż do ich ustąpienia. Podobnie powinien postąpić w przypadku wykazania jakiejś niezdolności osobistej, wynikającej z emocjonalnej historii narzeczonych⁶⁶.

Odpowiedzi respondentów w zakresie motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego w sposób istotny statystycznie różnicuje wykształcenie (zob. tabela 68). Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim wyżej cenią motyw społeczno-bytowe. Niektóre z nich wyżej cenią osoby głęboko wierzące i praktykujące oraz słabo wierzące i niewierzące. Przy czym osoby głęboko wierzące i praktykujące wyżej cenią takie motyw, jak: spełnienie życzenia swojej rodziny, podtrzymanie istnienia społeczeństwa i narodu oraz pragnienie udzielenia wsparcia partnerowi w problemach jego rodziny. Natomiast osoby słabo wierzące i niewierzące bardziej kierują się opinią środowiska oraz względem na wydatki poniesione przed ślubem (zob. tabela 71).

⁶⁴ „Jednym z ważniejszych środków, pozwalających upewnić się, że plany nupturientów mają rzeczywiste charakter małżeński, jest egzamin przedmałżeński. Cel tego egzaminu jest głównie prawny: jest nim upewnienie się, że nic nie stoi na przeszkodzie ważnemu i godziwemu zawarciu małżeństwa (...). Jest to niepowtarzalna okazja duszpasterska – którą należy wykorzystywać w sposób poważny i z całą uwagą, jakiej wymaga – kiedy przez pełny szacunek i serdeczności dialog duszpasterz stara się pomóc osobie stanąć poważnie w prawdzie przed sobą oraz swoim ludzkim i chrześcijańskim powołaniem do małżeństwa. W tym sensie dialog, prowadzony zawsze z każdym z narzeczonych osobno (...), wymaga klimatu pełnej szczerości, w którym powinno się uwydatnić fakt, że nupturienti jako pierwsi są zainteresowani i zobowiązani w sumieniu, by zawierać małżeństwo ważne”. Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*.

⁶⁵ *Vademecum* 39.

⁶⁶ Por. tamże.

Docenianie motywów społeczno-bytowych ujawnia się jeszcze silniej w przypadku wyboru współmałżonka. Motywy te respondenci uznają za średnio ważne. W zakresie motywów wyboru współmałżonka odpowiedzi w sposób istotny różnicuje wykształcenie. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim wyżej cenią motywy społeczno-bytowe niż osoby z wykształceniem wyższym (zob. tabela 69). Ponadto można zauważyć tendencje wyższego doceniania motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka przez kobiety oraz wzrost tejże tendencji wprost proporcjonalny do nasilenia autodeklaracji wiary. Dlatego u narzeczonych z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim, osób głęboko wierzących i praktykujących oraz słabo wierzących i niewierzących, a także u kobiet należałoby szczególnie weryfikować wiodące motywy zawierania małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. U narzeczonych należałoby kształtować przede wszystkim religijne i moralne dążenia do zawarcia małżeństwa. W skrajnych przypadkach kierowania się przede wszystkim motywami społeczno-bytowymi należałoby nie dopuszczać narzeczonych do pośpiesznego zawierania małżeństwa sakramentalnego.

Dokładniejszemu badaniu motywów narzeczonych, a w razie potrzeby także ewentualnemu odroczeniu daty zawieranego małżeństwa, służyłby wydatnie dłuższy niż obecnie (trzymiesięczny) termin zgłaszania się narzeczonych przed ślubem w kancelarii parafialnej. Również z tego względu wprowadzenie proponowanego przez Papieską Radę do spraw Rodziny przynajmniej sześciomiesięcznego terminu zgłaszania się narzeczonych wydaje się wręcz konieczne⁶⁷.

Ze względu na złożoność motywów zawarcia małżeństwa oraz znaczenie spotkań narzeczonych z duszpasterzem potrzebne jest odpowiednie ich przygotowanie. W formacji alumnów oraz formacji permanentnej kapłanów niezbędne jest wyraźne ukazywanie odpowiedzialności duszpasterzy za przygotowanie narzeczonych do ważnego zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Papież Benedykt XVI wskazał na znaczenie przygotowania duszpasterzy pod względem prawnym: „Znajomość podstawowych, a także konkretnych i praktycznych aspektów prawa kanonicznego, odnoszących się do własnych funkcji, stanowi pierwszorzędną potrzebę formacyjną dla wszystkich zaangażowanych w duszpasterstwo, zwłaszcza w duszpasterstwo rodzinne”⁶⁸.

⁶⁷ Tamże 33.

⁶⁸ Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*; por. WFS 28.

Zawarcie małżeństwa łączy się także z oddziaływaniem kulturowym. W kulturze polskiej rodzina i poczucie wspólnotowości są mocno ugruntowane. Pomimo wielkich migracji przestrzennych i społecznej mobilności rodzina ma duże znaczenie. Oddziaływanie rodziny i środowiska może kształtować motywację zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Do wpływów kulturowych zaliczyć trzeba także oddziaływanie pluralizmu kulturowego, nacechowanego wielością celów i wzorców światopoglądowych oraz indywidualizmem, prowadzącym do kwestionowania wartości moralnych i religijnych. Szerząca się kultura indywidualistyczna dąży do zamknięcia małżeństwa i rodziny w sferze spraw prywatnych⁶⁹.

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, że respondenci cenią kulturowe motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka na poziomie średnim. Motywy te są dla nich średnio ważne i ważne, przy czym słabiej doceniają oni motywy wyboru współmałżonka. Oznacza to, że czynniki kulturowe bardziej wiążą się w świadomości narzeczonych z samym zawarciem małżeństwa niż z wyborem współmałżonka⁷⁰. Spośród motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego narzeczeni cenią jako ważne przekonanie, że małżeństwa takie są uważane za trwałe (66,1%) oraz tradycję religijną, która nakazuje zawrzeć małżeństwo sakramentalne (63,0%). Ważne jest dla nich także własne upodobanie w kościelnym obrzędzie ślubu (54,4%). 49,7% respondentów zawiera małżeństwo, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w środowisku, a 51,1% badanych zawiera je, gdyż taka jest tradycja w ich rodzinie. 47,0% respondentów kieruje się zwyczajem zawierania ślubu kościelnego przez narzeczonych (zob. tabela 76). Przytoczone wyniki pozwalają stwierdzić nadal obecne, lecz nie najczęściej występujące oddziaływanie wzorców tradycyjnych i kulturowych w dziedzinie zawierania małżeństwa. Czynniki kulturowe częściej jednak uznawane są przez respondentów za ważne niż za bardzo ważne lub decydujące. Wyważone docenianie tradycji związanej z zawarciem małżeństwa wydaje się być przejawem pewnego szacunku, przy jednoczesnej dominacji motywów osobistych nad kulturowymi.

Zastanawiają natomiast znaczące odsetki respondentów, którzy za nieważne uznają: oddziaływanie zwyczajów, że narzeczeni zawierają ślub koś-

⁶⁹ Jan Paweł II. *Małżeństwo i rodzina są nierozzerwalne* nr 2. W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. *Orędzia, przesłania, przemówienia okolicznościowe*. Red. P. Ptasznik, T. Dzidek i in. Kraków: Wydawnictwo M 2007 s. 723-728.

⁷⁰ Por. A. Jeanniére. *Od więzi rodowej do więzi małżeńskiej*. W: *Natura, kultura, płęć: historia, etnografia, socjologia, psychoanaliza, filozofia*. Tłum. K. Łopuska. Red. K. Meissner. Kraków: „Znak” 1969 s. 163.

cielny (38,5%), znaczenie tradycji własnej rodziny (35,6%), oddziaływanie etyki przyjętej w środowisku (34,6%) oraz tradycji religijnej (24,8%) – zob. tabela 76. Oznacza to słabnące oddziaływanie tradycji religijnej, rodzinnej oraz środowiska religijnego na młodzież i narzeczonych. Trzeba też zauważyć, że 20,0% respondentów za nieważne uważa to, że partner jest praktykującym katolikiem lub katoliczką, natomiast aż 54,1% badanych za nieważne uważa czerpanie przez partnera wzorów z mediów katolickich (zob. tabela 77). Respondenci nieuznający znaczenia tychże motywów narażeni są na utratę korzeni swojej wiary oraz dziedzictwa wartości uniwersalnych. W duszpasterstwie młodzieży, a zwłaszcza w przygotowaniu do zawarcia małżeństwa należałoby krzewić szacunek dla chrześcijańskiego dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza dla tradycyjnych wartości związanych z małżeństwem⁷¹.

Odpowiedzi badanych w zakresie doceniania kulturowych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w sposób istotny statystycznie różnicuje wykształcenie oraz stosunek do wiary. Dla osób z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim motywy kulturowe zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka są ważniejsze niż dla osób z wykształceniem wyższym (zob. tabela 84). Głęboka wiara respondentów idzie w parze z wyższym docenianiem motywów kulturowych zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka (zob. tabela 87). Wyniki te pozwalają sformułować wniosek, że bardziej narażeni na utratę kulturowego zakorzenienia w tradycji chrześcijańskiej związanej z małżeństwem i rodziną są narzeczeni z wykształceniem wyższym oraz osoby, które deklarują mniej intensywną wiarę i praktyki religijne. Narzeczeni ci wymagają pogłębionej troski duszpasterskiej, gdyż nie doceniają znaczenia korzeni kulturowych i są pozbawieni oparcia swojej wiary i postaw w tradycji religijnej.

Papieska Rada do spraw Rodziny stwierdza, że „instytucja małżeństwa przeżywa mniejszy kryzys tam, gdzie tradycyjne rodziny są silniejsze” (WZ 8). Wykorzenienie z tradycji chrześcijańskiej rodziny i środowiska stanowi zagrożenie dla sfery najważniejszych ludzkich wartości. Bez wzmocnienia religijności i wiary współczesnego człowieka duszpasterstwo rodzin nie może odnieść trwałych sukcesów w wychowaniu do miłości chrześcijańskiej⁷². Propozycja intensywnej formacji religijnej, ukazującej prawdę i piękno rodziny opartej na małżeństwie, zwłaszcza odwo-

⁷¹ Por. EiE 7, 25, 90-92.

⁷² Por. B. Parysiewicz. *Wychowanie do miłości. Studium z duszpasterstwa rodzin*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 373, 382.

lującej się do pozytywnych przykładów życia małżeńskiego i rodzinnego (EiE 91), wydaje się optymalnym podejściem wobec osłabionego szacunku narzeczonych dla tradycji chrześcijańskiej, obserwowanego szczególnie u osób z wykształceniem wyższym i deklarujących słabszy stosunek do wiary.

Czynniki społeczne i kulturowe znajdują swój wyraz i zwieńczenie w instytucjonalnym wymiarze małżeństwa. Instytucja małżeńska stanowi wewnętrzny wymóg przymierza miłości. Publiczne potwierdzenie jego jedyności i wyłączności służy dochowaniu pełnej wierności wobec zamysłu Boga Stwórcy (FC 11). Instytucja małżeństwa służy samym małżonkom, jak również rodzeniu i wychowaniu potomstwa. Ma ona dwojaki wymiar – społeczny i religijny. Z jednej strony społeczeństwo ma prawo poddawania wspólnoty małżeńskiej normom prawa cywilnego, a z drugiej Kościół ustala normy obowiązujące wiernych, gdyż małżeństwo między ochrzczonymi jest zawierane jako sakrament (por. KPK, kan. 1055 § 2). Obecnie małżeństwo sakramentalne zawierane jest najczęściej w formie konkordatowej, ze skutkami cywilnoprawnymi. Zabezpiecza ono instytucjonalnie i prawnie wspólnotę małżeńską i rodzinną ze strony Kościoła oraz społeczeństwa, regulując także stosunki majątkowe w rodzinie.

Narzeczeni niezbyt wysoko cenią prawne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Są one dla respondentów średnio ważne i ważne ($M=2,54$; $SD=1,241$). 75,8% respondentów uważa za ważne instytucjonalne i prawne zabezpieczenie trwałości małżeństwa, 69,3% badanych ceni zawarcie ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi, a 64,7% chce zabezpieczenia prawno-majątkowego dzieci. 44,2% respondentów uważa za ważne zabezpieczenie prawno-majątkowe współmałżonka, a tylko 34,0% badanych uważa za ważne zabezpieczenie prawno-majątkowe własnej osoby (zob. tabela 88). Przywołane wyniki badań pozwalają stwierdzić, że wysoki odsetek narzeczonych uważa prawne motywy za ważne. Jednak z uwagi na to, że aspekt prawny jest wewnętrznie związany z istotą małżeństwa⁷³, niezbędne jest, aby wszyscy zawierający małżeństwo doceniali motywy prawne. Zastanawia zatem fakt, że duży odsetek narzeczonych nie docenia tychże motywów. Może to świadczyć o niewystarczającym rozumieniu znaczenia instytucjonalnego wymiaru zawarcia małżeństwa. Postawa taka może łączyć się z nadmiernym akcentowaniem uczuciowego wymiaru więzi małżeńskiej, przy niedowartościowaniu wymiaru praktycznego (zob. tabela 17, A 10). Niedocenianie motywów prawnych

⁷³ Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie.*

zawarcia małżeństwa jest wyrazem szerszego procesu słabnącego znaczenia motywów kulturowych (zob. tabela 87)⁷⁴.

Zmienne niezależne nie różnicują w sposób istotny statystycznie odpowiedzi respondentów w zakresie prawnych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Występują jednak pewne tendencje różnicujące w przypadku zmiennych wykształcenia i rodziny pochodzenia. Osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim nieco wyżej cenią motywy prawne zawarcia małżeństwa, niżej natomiast cenią je osoby z wykształceniem wyższym. Motywy te nieco wyżej cenią także osoby pochodzące z rodzin niepełnych.

W przygotowaniu do małżeństwa warto poszerzać narzeczonym rozumienie miłości małżeńskiej jako postawy obejmującej także niezbędną dla małżeństwa i rodziny wymiar instytucjonalny. Sformalizowanie związku małżeńskiego należy ukazywać jako naturalną potrzebę człowieka⁷⁵. Przywracanie małżeństwu i rodzinie znaczenia ich charakteru instytucjonalnego może dokonywać się przede wszystkim przez przybliżanie narzeczonym religijnej koncepcji małżeństwa. Zatem kluczowym wymiarem przygotowania narzeczonych, również ze względu na umacnianie rozumienia i dowartościowania instytucjonalnego charakteru małżeństwa i rodziny jest ich formacja religijna. Przybliżanie narzeczonym antropologicznego i religijnego wymiaru Bożego zamysłu względem małżeństwa i rodziny może być sposobem aktualizacji Dobrej Nowiny Chrystusa; szansą i sposobem ich katechizacji i ewangelizacji. Programy przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie powinny zatem kłaść nacisk na budzenie żywej wiary młodzieży i narzeczonych, intensyfikację praktyk religijnych oraz budowanie więzi ze wspólnotą Kościoła.

Dowartościowanie wymogów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego wymaga od duszpasterzy rzetelnego przestrzegania zaleceń Kościoła, dotyczących przygotowania narzeczonych, mającego na celu integralne dobro – ludzkie i chrześcijańskie – małżonków, ich przyszłych dzieci oraz świętość ich życia⁷⁶. Od narzeczonych wymaga się zaangażowania w przygotowanie tak, aby było ono drogą dojrzewania i rozwoju, zwłaszcza religijnego i moralnego, do podjęcia i realizacji powołania małżeńskiego. Szczególne potrzeby tegoż przygotowania może pomóc wskazać prowadzący narzeczonych kapłan – przewodnik duchowy.

⁷⁴ Por. Parysiewicz. *Wychowanie do miłości* s. 366.

⁷⁵ O głębokim zakorzenieniu w naturze człowieka potrzeby formalizowania małżeństwa może świadczyć to, że o prawo do tej formalizacji walczą usilnie nawet pary homoseksualne. Tamże s. 371.

⁷⁶ Zob. FC 66; PSM 32-59; DDR 24-36.

Bywa jednak, że narzeczeni ustalają datę zawarcia małżeństwa w niezbyt odległym czasie. Wówczas kapłan przyjmujący narzeczonych powinien z roztropnością rozsądzić, czy czas, którym dysponują narzeczeni na przygotowanie, jest wystarczający. Jeśli w sumieniu jest przekonany, że nie jest w stanie zapewnić w dostępnym czasie należytego przygotowania, powinien stwierdzić to niedwuznacznie już na pierwszym spotkaniu i poprosić kandydatów o zrewidowanie ustalonej daty⁷⁷. Wydaje się, że szacunek duszpasterzy wobec powołania narzeczonych do małżeństwa, kompetentna troska o ich formację religijną i umacnianie postaw moralnych oraz roztropne i odważne stawianie wymagań mogą być najbardziej pomocne w przygotowaniu do małżeństwa.

⁷⁷ *Vademecum* 33.

ZAKOŃCZENIE

Kościół w nauczaniu minionych dziesięcioleci coraz większą uwagę poświęca przygotowaniu narzeczonych do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Znaczenie tegoż przygotowania akcentuje szczególnie w ostatnich latach wobec wzrastającego oddziaływania wzorców laickich oraz modeli życia małżeńsko-rodzinnego, sprzecznych z zamysłem Bożym o małżeństwie i rodzinie. Wobec narastającej fali rozwodów, separacji, związków niesakramentalnych, a także wzrastającej liczbie wniosków o stwierdzenie zawartych już małżeństw sakramentalnych, Kościół coraz wyraźniej stawia pytania o motywy zawierania małżeństwa sakramentalnego przez narzeczonych.

Niniejsza dysertacja włącza się w nurt troski Kościoła o ulepszenie przygotowania narzeczonych do zawarcia małżeństwa. Jej celem było ukazanie wskazań Kościoła dotyczących zawarcia małżeństwa sakramentalnego, przedstawienie motywów, jakimi kierują się narzeczeni zawierający małżeństwo sakramentalne oraz ukazanie wniosków i postulatów pastoralnych dotyczących przygotowania narzeczonych do małżeństwa. W rozwiązaniu postawionego problemu wykorzystano nauczanie Kościoła współczesnego dotyczące małżeństwa i rodziny oraz przygotowania do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Odwołano się ponadto do badań motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego i motywów wyboru współmałżonka przeprowadzonych w 13 diecezjach w Polsce wśród 772 narzeczonych narzeczonych (386 par). Wykorzystanie tych źródeł pozwoliło ukazać szerokie spektrum motywów, jakimi kierują się narzeczeni przygotowujący się do zawarcia małżeństwa sakramentalnego.

Z przeprowadzonych badań wynika, że narzeczeni najwyżej cenią moralne, antropologiczne i psychologiczne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka, a nieco niżej motywy religijne. Znacznie niżej cenią oni motywy kulturowe i prawne, a zdecydowanie

najniżej motywy społeczno-bytowe (zob. wykres A 29). Respondenci nieco wyżej cenią motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż wyboru współmałżonka. W parach narzeczonych kobiety wyżej niż mężczyźni cenią motywy religijne, moralne i prawne zawarcia małżeństwa (zob. wykresy A 30, A 33). Docenianie obu rodzajów motywów najwyraźniej różnicuje stosunek respondentów do wiary, gdzie większość motywów najbardziej ceniona jest przez osoby głęboko wierzące i praktykujące, mniej przez osoby wierzące, słabo praktykujące, a najmniej przez osoby słabo wierzące i niewierzące. Docenianie większości motywów spada także wraz ze wzrostem wieku oraz wykształcenia narzeczonych.

Między narzeczonymi w parach uzyskano wysokie korelacje dla motywów religijnych oraz społeczno-bytowych, średnie dla motywów moralnych, psychologicznych, antropologicznych i prawnych, a niskie dla motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego (zob. wykres A 31). Oznacza to, że narzeczeni w parach są dobrani na zasadzie podobieństwa najbardziej w zakresie motywów religijnych oraz społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Pary narzeczonych są słabiej dobrane pod względem kierowania się motywami moralnymi, psychologicznymi, antropologicznymi i prawnymi, a najslabiej pod względem kierowania się motywami kulturowymi. Częściowo podobne korelacje uzyskano między narzeczonymi w parach w zakresie motywów wyboru współmałżonka. Wysoką korelację uzyskano tylko w przypadku motywów religijnych. Dla pozostałych motywów korelacje te były średnie (zob. wykres A 34). Oznacza to, że narzeczeni w parach są najbardziej zgodni w zakresie religijnych motywów wyboru współmałżonka, natomiast w zakresie pozostałych kategorii motywów zgodność ta kształtuje się na średnim poziomie.

Narzeczeni najwyżej cenią moralne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jednak przy średnich korelacjach w parach. Oznacza to niewielką zgodność w parach pod względem dążeń moralnych związanych z zawarciem małżeństwa, przy czym kobiety kierują się nimi silniej niż mężczyźni. Znacznie silniejsze docenianie motywów moralnych zawarcia małżeństwa niż wyboru współmałżonka wskazuje na rozbieżność pomiędzy ideałami związanymi z samym zawarciem małżeństwa a docenianiem dążeń religijnych w wyborze współmałżonka. Słabsze docenianie motywów moralnych wyboru współmałżonka może oznaczać, że wybrani partnerzy nie posiadają w podobnym do respondentów stopniu przymiotów moralnych związanych z małżeństwem oraz pociągają za sobą trudności w realizacji własnych dążeń moralnych w małżeństwie z wybranym partnerem. Może powodować konflikty sumienia, być przyczy-

na nieporozumień, konfliktów małżeńskich oraz prowadzić do kryzysów małżeńskich, wskutek gromadzonych frustracji. Na konflikty sumienia w przyszłych małżeństwach bardziej narażone są kobiety.

Bardzo ważne są dla narzeczonych także antropologiczne motywy wyboru współmałżonka, a niewystarczająco doceniają oni motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego, przy czym te drugie nieco wyżej cenią kobiety. Średnie korelacje dla obu rodzajów motywów antropologicznych wskazują, że narzeczeni w niezbyt wysokim stopniu są podobni do siebie w zakresie tych dążeń. Może to utrudniać realizację dążeń antropologicznych związanych z zawarciem małżeństwa sakramentalnego. Większe trudności z ich realizacją w przyszłych małżeństwach mogą wystąpić u kobiet.

Nieco niżej narzeczeni cenią motywy psychologiczne. Ważniejsze są dla nich motywy wyboru współmałżonka niż zawarcia małżeństwa sakramentalnego, co oznacza, że ten drugi rodzaj motywów jest niedoceniany. Narzeczeni prawdopodobnie nie doceniają znaczenia psychologicznego zawarcia małżeństwa sakramentalnego, co zaznacza się mocniej u mężczyzn. Średnie korelacje w parach wskazują na niewielką spójność w kierowaniu się motywami psychologicznymi zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Może to oznaczać niezbyt korzystny dobór współmałżonków pod względem psychologicznym. Taki stan może przejawiać się w małżeństwie niewielką spójnością psychiczną zawieranych związków, a w konsekwencji rzutować także na ich trwałość.

Nieco niżej, niż poprzednio omówione motywy, respondenci cenią religijne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego, jednak znacznie mniej ważne są dla nich motywy religijne motywy wyboru współmałżonka. Rozbieżność w docenianiu tych dwóch rodzajów motywów może wynikać z tego, że narzeczeni żywią pewne dążenia religijne związane z małżeństwem, ale nie kierowali się nimi wystarczająco w wyborze współmałżonka, w związku z czym wybrany partner posiada w znacznie niższym stopniu niż respondenci przymioty religijne związane z małżeństwem sakramentalnym. Taki dobór partnerów może sprawiać trudności w realizacji dążeń religijnych respondentów w zawierającym małżeństwie. Może być też przyczyną niezgodności i konfliktów małżeńskich na tle światopoglądowym i religijnym. Kobiety bardziej cenią motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż mężczyźni. Oznacza to, że kobiety mogą w przyszłych małżeństwach silniej doświadczać niezrozumienia, frustracji i konfliktów sumienia na tle religijnym.

Wysokie korelacje w parach dla obu rodzajów motywów religijnych wskazują jednak na jeszcze jedną prawidłowość: narzeczeni są dobrani

w parach na zasadzie podobieństwa w zakresie dążeń religijnych. Zarówno narzeczeni, którzy silnie cenią motyw religijny, jak również ci, dla których motyw religijny jest mniej ważny, są w parach pod tym względem zgodni. Zgodność ta wskazuje na pojawianie się w Polsce pewnej prawidłowości dotyczącej małżeństw. Wśród zawierających małżeństwa występuje wysoka zgodność w parach, zarówno tych, którzy w wysokim stopniu cenią motyw religijny, jak też w parach o słabych dążeniach religijnych związanych z życiem małżeńsko-rodzinnym. Może to być oznaką utwierdzającej się polaryzacji społeczeństwa pod względem religijnym. Zjawisko to stanowi nagłące wyzwanie duszpasterskie, pilną potrzebę ewangelizacji i katechizacji par narzeczeńskich.

Narzeczeni cenią motyw kulturowy i prawny na podobnie niskim poziomie, przy czym w obu przypadkach wyżej cenią motyw zawarcia małżeństwa sakramentalnego niż wyboru współmałżonka. Oznacza to, że dążeniami kulturowymi i prawnymi narzeczeni kierowali się słabiej w przypadku wyboru współmałżonka, lub też, że wybrani partnerzy nie doceniają równie wysoko tychże motywów, lecz są one dla nich mniej ważne. Motywy kulturowe i prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego cenią nieco wyżej kobiety niż mężczyźni. Z kolei mężczyźni wysoko cenią dążenia kulturowe i prawne u kobiet. Korelacje w parach w zakresie motywów kulturowych zawarcia małżeństwa są niskie, a w zakresie motywów kulturowych wyboru współmałżonka średnie. Oznacza to niewielką zgodność dobranych partnerów pod względem uwarunkowanych kulturowo dążeń związanych z małżeństwem i rodziną. W parach mogą zatem występować spore rozbieżności w odnoszeniu się do tradycyjnych wzorców małżeńskich i rodzinnych. Średnio-niskie korelacje w zakresie motywów prawnych wskazują, że narzeczeni są umiarkowanie zgodni pod względem motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wskazuje to na możliwe rozbieżności w traktowaniu instytucjonalnego wymiaru małżeństwa w zawieranych małżeństwach. Motywy prawne nieco wyżej cenią kobiety niż mężczyźni, co jest wyrazem silniejszego dowartościowania przez nie formalno-prawnego usankcjonowania małżeństwa.

Najmniej ważne są dla narzeczonych społeczno-bytowe motyw zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Wysokie korelacje w parach w zakresie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego wskazują, że narzeczeni raczej zgodnie uważają, iż nie kierują się społeczno-bytowymi motywami. Jednakże występuje spora rozbieżność pomiędzy docenianiem obu rodzajów motywów. Respondenci znacznie wyżej bowiem cenią społeczno-bytowe motyw wyboru współmałżonka. Rozbieżność

ta wskazuje, że narzeczeni nie deklarują dążeń społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego, ale przyznają się do ich doceniania przy wyborze partnera. Korelacje w parach dla motywów wyboru współmałżonka są już znacznie niższe i plasują się na poziomie średnim. Oznacza to, że narzeczeni nie są zgodni w dążeniach społeczno-bytowych związanych z małżeństwem. Wydaje się to oczywiste, gdyż w przypadku omawianych motywów przeważnie jedna strona znajduje się w trudniejszej sytuacji egzystencjalnej i ma większe powody do kierowania się tymiż motywami wyboru współmałżonka. Społeczno-bytowe motywy wyboru współmałżonka bardziej cenią mężczyźni, co wskazuje, że wiążą oni z małżeństwem silniejsze pragnienia społeczno-egzystencjalne.

Konfrontacja nauczania Kościoła z motywami zawarcia małżeństwa sakramentalnego przez narzeczonych pozwoliła na sformułowanie wniosków i postulatów pastoralnych. Narzeczeni potrzebują wsparcia w osiągnięciu dojrzałości do małżeństwa. W przygotowaniu do małżeństwa należy skupić większą uwagę na umacnianiu motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego zarówno u kobiet, jak i u mężczyzn. Trzeba uwrażliwiać narzeczonych na istotne cele małżeństwa jak odpowiedzialność za wspólne życie, spełnienie się w powołaniu małżeńskim jako kobieta lub mężczyzna, żona lub mąż i jako rodzic oraz posiadanie potomstwa, zwłaszcza liczniejszego. Przygotowanie do małżeństwa powinno korygować negatywne postawy narzeczonych wobec seksualności oraz zachęcać do pozytywnego traktowania współżycia małżeńskiego jako integralnego elementu miłości małżeńskiej. Szczególnej pomocy potrzebują w tym względzie narzeczeni w wieku powyżej 25 lat, narzeczeni wykształceniem wyższym, narzeczeni o płytszym stosunku do wiary oraz narzeczeni z rodzin niepełnych.

Narzeczeni potrzebują także wsparcia w osiągnięciu dojrzałości do małżeństwa w wymiarze psychologicznym. Korzystne byłoby dla nich przygotowanie psychologiczne. Pomocne mogłyby okazać się zajęcia pozwalające lepiej poznać siebie samego i partnera, pomagające tworzyć konstruktywne więzi interpersonalne, uzdalniające do współrozumienia, zaufania, współdziałania oraz poszerzające umiejętności komunikacyjne narzeczonych. Umiejętności te wydają się niezbędnie potrzebne wszystkim zamierzającym stworzyć w nieodległej przyszłości wspólnotę małżeńską i rodzinną. Wyzwanie dla przygotowania do małżeństwa w wymiarze psychologicznym stanowią przede wszystkim osoby w wieku do 25 lat, osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim oraz osoby o słabszej wierze i rzadko praktykujące.

Szczególnie ważna w przygotowaniu do zawarcia małżeństwa sakramentalnego jest troska o formację religijną narzeczonych. Już na etapie przygotowania bliższego konieczna jest katecheza oparta na wsłuchiwaniu się w słowo Boże oraz nauczanie Kościoła w celu pełniejszego zrozumienia wiary. Powinna ona odbywać się we wspólnocie wiary, w parafii oraz pośród rodzin (PSM 34). Katecheza przedmałżeńska powinna być czasem intensywnej ewangelizacji i drogą do wiary oraz pomocą w przyjęciu chrześcijańskiego modelu małżeństwa i rodziny. Narzeczeni potrzebują także uświadomienia niebezpieczeństwa, jakie łączy się z niedocenianiem motywów religijnych przez mężczyzn oraz pogłębionej pracy duszpasterskiej z parami, w których ta rozbieżność występuje. W trosce o formację religijną osób zamierzających zawrzeć małżeństwo sakramentalne należałoby uwzględnić szczególnie osoby powyżej 25 roku życia, osoby z wykształceniem wyższym oraz osoby wypełniające praktyki religijne nieregularnie.

Aby sprostać zadaniom, jakie stawia przygotowanie religijne narzeczonych, należy podnosić jego jakość, co wymaga jednak lepszego przygotowania osób prowadzących, jak również liczniejszych kadr duszpasterstwa rodzin. Konieczne wydaje się współprowadzenie przygotowania narzeczonych przez małżonków, dzielących się nie tylko wiedzą, ale i świadectwem życia w małżeństwie chrześcijańskim. Cenną propozycją wydaje się być mistagogiczne przygotowanie do małżeństwa oraz wtajemniczanie narzeczonych w głębsze przeżywanie sakramentów świętych i modlitwę.

Przygotowanie do małżeństwa wymaga także umacniania chrześcijańskich postaw moralnych. Nieodzownym zadaniem duszpasterstwa rodzin jest głoszenie narzeczonym Bożego zamysłu dotyczącego małżeństwa i rodziny. Zobowiązania te należy jednak przedstawiać w świetle logiki Bożego daru, który domaga się odpowiedzi oraz łaski sakramentalnej umacniającej człowieka (FC 56-59). Przed przygotowaniem do małżeństwa stoją jednocześnie duże możliwości oraz pilna potrzeba kształtowania postaw moralnych narzeczonych w dziedzinie seksualności i kierowania płodnością oraz odpowiedzialnego rodzicielstwa. Ukazywanie wymogów Kościoła w zakresie kierowania płodnością i nauczanie metod NPR powinno być oparte na argumentacji pozytywnej, wyjaśniającej ważne zagadnienia etyki małżeńskiej. Do przyjęcia wymogów Kościoła pozytywnie motywuje ukazywanie czystości narzeczeńskiej i małżeńskiej jako cnoty służącej miłości małżeńskiej. Natomiast samo nauczanie metod NPR powinno być prowadzone z wysoką kompetencją doradców oraz poczuciem misji.

W parach narzeczonych kobiety wyżej cenią motyw moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Narzeczone potrzebują, obecnie i w przyszłości, wsparcia w realizacji pozytywnych dążeń moralnych w życiu małżeńskim, zaś przyszli mężowie potrzebują inspiracji do rozwoju moralnego i przyjęcia wymogów moralnych Kościoła. Większej troski duszpasterskiej o umacnianie postaw moralnych wymagają narzeczeni powyżej 25 roku życia, osoby z wykształceniem wyższym, osoby słabiej wierzące i rzadko praktykujące, a także osoby pochodzące z rodzin niepełnych. W rozwoju moralnym przyszłych małżonków niezbędnym środkiem wydaje się być troska o rozwój wiary narzeczonych, praktyk religijnych oraz pogłębienie życia sakramentalnego i relacji z Kościołem.

W przygotowaniu do małżeństwa potrzeba także dowartościowania motywów społeczno-kulturowych. Podczas spotkań z narzeczonymi w kancelarii parafialnej duszpasterz powinien zatem zbadać, czy występowanie motywów społeczno-bytowych nie oznacza presji psychicznej, nie wiąże się z naciskiem lub przymusem. Badaniem wiodących motywów zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka należałoby objąć szczególnie osoby z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim, osoby głęboko wierzące i praktykujące oraz obojętne religijnie i niewierzące oraz kobiety. W przypadku, gdy motyw społeczny okazałyby się wiodące, duszpasterz powinien dążyć do odroczenia terminu zawierania małżeństwa aż do ich ustąpienia.

Słabnące oddziaływanie tradycji religijnej i rodzinnej na młodzież i narzeczonych stanowi wyzwanie dla duszpasterstwa. W przygotowaniu do małżeństwa należy krzewić szacunek dla tradycji chrześcijańskiej, a zwłaszcza dla tradycyjnych wartości związanych z małżeństwem i rodziną. Szczególnie ważne jest to w przypadku narzeczonych z wykształceniem wyższym oraz słabo wierzących i praktykujących. Jednak najlepszą formą krzewienia szacunku dla tej tradycji chrześcijańskiej jest intensywna formacja religijna, ukazująca prawdę i piękno rodziny opartej na małżeństwie. Cenne jest ukazywanie pozytywnych przykładów życia małżeńskiego i rodzinnego (EiE 91).

W związku z niewystarczającym docenianiem instytucjonalnego wymiaru małżeństwa w przygotowaniu do małżeństwa należy ukazywać rozumienie miłości małżeńskiej jako postawy obejmującej także ten niezbędny dla małżeństwa i rodziny wymiar. Kluczową rolę w dowartościowaniu instytucjonalnego charakteru małżeństwa i rodziny posiada formacja religijna. Duszpasterze powinni przestrzegać zaleceń Kościoła dotyczących przygotowania narzeczonych do małżeństwa. Od narzeczonych wymaga się natomiast wielkodusznego zaangażowania, aby

przygotowanie do małżeństwa pomogło im podjąć i realizować powołanie małżeńskie.

Wnioski z przeprowadzonych badań pozwoliły także wskazać dalsze perspektywy badań naukowych. Przy użyciu opracowanego narzędzia badawczego warto byłoby kontynuować dalsze badania narzeczonych w celu jego standaryzacji. Ważne wydaje się badanie motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych przebywających na emigracji zarobkowej. Badaniami dotyczącymi motywów zawarcia małżeństwa warto byłoby objąć także małżonków, dodając pytania o realizację wcześniejszych dążeń. Po kilku latach warto byłoby przynajmniej w wymiarze reprezentatywnym zbadać ponownie obecną próbę badawczą, aby zweryfikować realizację aktualnych motywów w małżeństwie. Badania takie pozwoliłyby wypracować postulaty dla duszpasterstwa młodych małżeństw.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

1. Dokumenty Soboru Watykańskiego II

Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłumaczenie. Poznań: Pallottinum 2002 s. 48-78.

Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*. W: Tamże s. 104-166.

Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. W: Tamże s. 526-606.

Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*. W: Tamże s. 377-401.

Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*. W: Tamże s. 314-324.

2. Nauczanie papieży

Paweł VI. Encyklika „*Humanae vitae*” (25.07.1968). W: WTŻ s. 23-40.

Paweł VI. *Adhortacja apostołska „Marialis cultus”* (2.02.1974). Niepokalanów: Wydawnictwo OO. Franciszkanów 1984.

Paweł VI. *Rodzina szkołą świętości*. Przemówienie do Ruchu „Equipes Notre-Dame” (4.05.1970). AK 66:1975 nr 396 t. 83 s. 3-13.

Jan Paweł II. Encyklika „*Redemptor hominis*” (4.03.1979). W: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 1. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Wydawnictwo M 1996 s. 1-53.

Jan Paweł II. *Adhortacja apostołska „Catechesi tradendae”* (16.10.1979). W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 1. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Wydawnictwo M 1996 s. 1-64.

Jan Paweł II. *Jedność i nierozzerwalność małżeństwa w świetle początku*” nr 1. Audyencja generalna 21.11.1979. W: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Teologia małżeństwa*. Red. W. Zega. Kraków: Wydawnictwo M 1999 s. 38-41.

- Jan Paweł II. *Objawienie i odkrycie oblubieńczego sensu ciała* nr 4. Audycja generalna 9.01.1980. W: Tamże s. 51-54.
- Jan Paweł II. *Człowiek – osoba w wolności miłowania staje się darem* nr 1. Audycja generalna 16.01.1980. W: Tamże s. 54-58.
- Jan Paweł II. *Wymiana daru tworzy autentyczną wspólnotę* nr 2. Audycja generalna 6.02.1980. W: Tamże s. 61-64.
- Jan Paweł II. *Cykl „poznania – rodzenia” i perspektywa śmierci* nr 6. Audycja generalna 26.03.1980. W: Tamże s. 77-80.
- Jan Paweł II. *Ciało nie poddane duchowi rozbija jedność człowieka jako osoby* nr 3. Audycja generalna 28.05.1980. W: Tamże s. 97-100.
- Jan Paweł II. *Znaczenie pierwotnego wstydu w stosunkach międzyosobowych mężczyzny i kobiety* nr 2. Audycja generalna 4.06.1980. W: Tamże s. 101-103.
- Jan Paweł II. *Zagubienie daru wewnętrznej wolności* nr 1-2. Audycja generalna 23.07.1980. W: Tamże s. 110-111.
- Jan Paweł II. *Pożądanie – intencjonalna redukcja horyzontu myśli i serca* nr 3-4. Audycja generalna 17.09.1980. W: Tamże s. 137-140.
- Jan Paweł II. *Psychologiczne i teologiczne rozumienie pożądania* nr 3. Audycja generalna 8.10.1980. W: Tamże s. 147-151.
- Jan Paweł II. *Wartość ciała i płci według zamiaru Stwórcy* nr 4. Audycja generalna 22.10.1980. W: Tamże s. 155-158.
- Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”* (22.11.1981). W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 1. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Wydawnictwo M 1996 s. 65-160.
- Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1987.
- Jan Paweł II. *List apostolski „Mulieris dignitatem”* (15.08.1988). W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 1. Red. K. Lubowicki. Kraków: Wydawnictwo M 1999 s. 345-414.
- Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska „Christifideles laici”* (30.12.1988). W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 1. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Wydawnictwo M 1996 s. 269-377.
- Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska „Redemptoris custos”* (15.08.1989). W: Tamże s. 381-406.
- Jan Paweł II. *Encyklika „Centesimus annus”* (1.05.1991). Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1998.
- Jan Paweł II. *Przyjmijcie każde życie z miłością*. Przemówienie podczas spotkania z przedstawicielami ruchów „Pro vita” (15.11.1991). OsRomPol nr 2:1991 s. 13.
- Jan Paweł II. *List do rodzin „Gratissimam sane”* (2.02.1994). W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 2. Red. K. Lubowicki. Kraków: Wydawnictwo M 1999 s. 33-103.
- Jan Paweł II. *Encyklika „Evangelium vitae”* (25.03.1995). W: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 2. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Wydawnictwo M 1996 s. 639-752.

- Jan Paweł II. *Encyklika „Fides et ratio”* (14.09.1998). Tarnów: Biblos 1998.
- Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1998.
- Jan Paweł II. *Miłość małżeńska*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (21.01.1999). W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. *Orędzia, przestania, przemówienia okolicznościowe*. Red. P. Ptasznik, T. Dzidek i in. Kraków: Wydawnictwo M 2007 s. 714-717.
- Jan Paweł II. *Głosicie światu „dobrą Nowinę” o czystości serca i przekazujcie orędzie cywilizacji miłości*. Homilia wygłoszona podczas Mszy św. w Sandomierzu (12.06.1999). W: „Zwiastowanie. Pismo Diecezji Rzeszowskiej” 8:1999 s. 109-114.
- Jan Paweł II. *Nierozzerwalność sakramentalnego węzła małżeńskiego*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (27.01.2000). W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. s. 718-722.
- Jan Paweł II. *Małżeństwo i rodzina są nierozzerwalne*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (1.02.2001). W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. s. 723-728.
- Jan Paweł II. *Wymiar nadprzyrodzony związku małżeńskiego*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (30.01.2003). W: *Jan Paweł II. Dzieła zebrane*. T. V. s. 734-738.
- Jan Paweł II. *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”* (28.06.2003). Kraków: Wydawnictwo M 2003.
- Benedykt XVI. *Encyklika o miłości chrześcijańskiej „Deus caritas est”* (25.12.2005). Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej 2006.
- Benedykt XVI. *Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę*. Przemówienie Benedykta XVI do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady do spraw Rodziny (13.05.2006). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rodzina_13052006.html (dostęp 10.03.2013).
- Benedykt XVI. *Piękno prawdy o małżeństwie, objawionej przez Chrystusa*. Przemówienie do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej (27.01.2007). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_malzenstwo_27012007.html (dostęp 24.02.2012).
- Benedykt XVI. *Posynodalna adhortacja apostolska „Sacramentum caritatis”* (22.02.2007). Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów 2007.
- Benedykt XVI. *Wrodzona zdolność do małżeństwa jest darem Stwórcy*. Przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej (29.01.2009). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_29012009.html (dostęp 27.06.2012).
- Benedykt XVI. *Motu proprio Omnium ad mentem* (26.10.2009). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/motu/omnium_26102009.html (dostęp 29.03.2013).
- Benedykt XVI. *Należy wystrzegać się pseudoduszpasterskich rozwiązań w badaniu ważności małżeństw*. Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej (29.01.2010). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_29012010.html (dostęp 18.03.2013).

- Benedykt XVI. *Adhortacja apostołska Benedykta XVI o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła "Verbum Domini"* (30.09.2010). Wrocław: TUM 2010.
- Benedykt XVI. *Orzeczenia sądowe muszą odzwierciedlać prawdę o małżeństwie*. Przemówienie do członków Trybunału Roty Rzymskiej (22.01.2011). http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rota_22012011.html (dostęp 26.02.2013).

3. Dokumenty Stolicy Apostolskiej

- Kongregacja Nauki Wiary. *Deklaracja o niektórych zagadnieniach etyki seksualnej "Persona humana"* (29.12.1975). W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 1. s. 77-95.
- Kongregacja Nauki Wiary. *Dekret o impotencji, która powoduje nieważność małżeństwa. Sacra congregatio (utrum impotentia)* (13.05.1977). http://www.nonpossumus.pl/encykliki/KNW/sacra_congregatio/ (dostęp 29.03.2013).
- Kodeks Prawa Kanonicznego* (25.01.1983). Poznań-Warszawa: Pallottinum 1984.
- Kongregacja do spraw Wychowania Katolickiego. *Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości. Zasadnicze cechy wychowania seksualnego* (1.11.1983). W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 1. s. 127-149.
- Kongregacja Nauki Wiary. *Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania „Donum vitae”* (22.02.1987). W: Tamże s. 309-343.
- Katechizm Kościoła Katolickiego* (11.10.1992). Poznań: Pallottinum 1994.
- Kongregacja do spraw Wychowania Katolickiego. *Wskazania na temat formacji seminarzystów odnośnie problemów związanych z małżeństwem i rodziną* (19.03.1995). W: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*. T. 1. s. 127-149.
- Papieska Rada do spraw Rodziny. *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa* (13.05.1996). W: Tamże s. 389-424.
- Papieska Rada do spraw Rodziny. *Vademecum dla spowiedników o niektórych zagadnieniach moralnych dotyczących życia małżeńskiego* (12.02.1997). Łomianki: ISNaR 1997.
- Papieska Rada do spraw Rodziny. *„Rodzina, małżeństwo i wolne związki”*. (26.07.2000). Kraków: Wydawnictwo M 2002
- Papieska Rada do spraw Rodziny. *Rodzina a ludzka prokreacja* (13.05.2006). Warszawa: Fundacja Vita Familiae 2008.
- Kongregacja Nauki Wiary. *Instrukcja „Dignitas personae humanae”, dotycząca niektórych problemów bioetycznych* (8.09.2008). Tarnów: Biblos 2008.
- Papieska Rada do spraw Rodziny. *Vademecum dotyczące przygotowania do małżeństwa. Propositio* (2010).
- Kongregacja do spraw Duchowieństwa. *„Kapłan szafarz miłosierdzia Bożego”. Pomoc dla spowiedników i kierowników duchowych* (9.03.2011). Tarnów: Biblos 2011.

4. Nauczanie Kościoła w Polsce

- Pierwsza instrukcja episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin* (12.02.1969). W: J. Buxakowski. *Wprowadzenie do teologii duszpasterstwa rodzin*. Pelplin: Bernardinum 1999 s. 366-379.
- Druga instrukcja episkopatu Polski dotycząca przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego oraz wprowadzenia do nowego obrzędu sakramentu małżeństwa* (11.03.1975). W: Tamże s. 380-392.
- Trzecia instrukcja episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (13.12.1989). W: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski (1966-1993)*. Red. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz. Lublin: Lubelskie Wydawnictwo Archidiecezjalne 1994 s. 151-209.
- Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski dla duszpasterzy z dnia 22 października 1998 r. dotycząca małżeństwa konkordatowego*. W: „Currenda” 149:1999 nr 1 s. 7-14.
- Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*. W: DPSP. Poznań: Pallottinum 2001.
- Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* (11.05.2003). Warszawa: Fundacja Vita Familiae 2003.
- Konferencja Episkopatu Polski. *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* (19.06.2009). Warszawa: Biblos 2009.

5. Inne źródła

- Konkordat między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską*. 28.07.1993. W: J. Krukowski. *Konkordat polski. Znaczenie i realizacja*. Lublin: „Verba” 1999 s. 283-293.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (25.02.1964). Włocławek: „Leges” 2000.
- 772 wypełnione kwestionariusze ankiety narzeczonych (w posiadaniu autora).

LITERATURA PRZEDMIOTU

- Abraham W. *Zawarcie małżeństwa w pierwotnym prawie polskim*. Lwów: Towarzystwo Naukowe 1925.
- Adamczyk S. *Przygotowanie do małżeństwa w warunkach Kościoła w Polsce*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2001.
- Arbaszewski P. *Rodzina podmiotem przygotowania do sakramentu małżeństwa. Studium teologiczno-pastoralne na podstawie badań maturzystów w diecezji drohiczyńskiej*. Lublin 2009 (mps AB KUL).
- Bajda J. *Chrystus odwołuje się do „serca”*. Wokół problemu interioryzacji. W: Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1987 s. 147-170.
- Bajda J. *Powołanie małżeństwa i rodziny. Próba syntezy teologiczno-moralnej*. W: *Teologia małżeństwa i rodziny*. T. 1. Red. K. Majdański. Warszawa: ATK 1980 s. 7-156.

- Bajda J. *Teologia rodziny w Familiaris consortio*. W: *Familiaris consortio, tekst i komentarze*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1987 s. 143-157.
- Bianchi P. *Kiedy małżeństwo jest nieważne?* Kraków: Wydawnictwo M 2006 s. 58-61.
- Biernat T., Sobierajski P. *Młodzież wobec małżeństwa i rodziny. Raport z badań*. Toruń: UMK 2007.
- Bołoz W. *Rozwój i integracja płciowości człowieka*. W: *Wychowanie do życia w rodzinie*. Red. K. Ostrowska, M. Ryś. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno Pedagogicznej MEN 1999 s. 34-58.
- Braun-Gałkowska M. *Miłość aktywna. Psychiczne uwarunkowania powodzenia w małżeństwie*. Warszawa: Pax 1985.
- Braun-Gałkowska M. *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*. W: *Jan Paweł II. „Familiaris consortio”*. Tekst i komentarze. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1987 s. 181-193.
- Burski K. *Wspólna modlitwa małżonków*. W: *W trosce o owocowanie sakramentu małżeństwa*. Red. M. Wyzlic, A Czaja. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 115-138.
- Busch F.W., Scholz W.D. *Familienvorstellungen zwischen Fortschrittlichkeit und Beharrung*. Würzburg: Ergon Verlag 2006.
- Caffara C. *Podstawy doktrynalne rodziny*. W: *W Trosce o dobro małżeństwa i rodziny*. T. 2. *Rodzina: serce cywilizacji miłości. Akta Międzynarodowego Kongresu Teologiczno-Pastoralnego z okazji I Światowego Spotkania Rodzin z Ojcem Świętym Rzym, 6-7 października 1994 r.* Red. M. Brzeziński. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011 s. 37-45.
- Campanini G. *Wyzwania rodziny i zmiany kulturowe*. W: *W Trosce o dobro małżeństwa i rodziny* s. 23-36.
- Corecco E. *Fundamentalne znaczenie sakramentu małżeństwa dla struktury Kościoła*. *Comp 1*:1981 z. 5 s. 32-60.
- Corneau G. *N'y a-t-il pas d'amour heureux? Comment les liens père-fille et mère-fils conditionnent nos amours*. Paris: Éditions Robert Laffront 1997.
- Cuber T. *Apostolat rodziny chrześcijańskiej w świetle dokumentów Kościoła współczesnego 1965-2009. Studium teologicznopastoralne*. Lublin 2012 (mps AB KUL).
- Derdziuk A. *Potrzeba łaski pojednania w małżeństwie*. W: *W trosce o owocowanie sakramentu małżeństwa* s. 51-64.
- Dyczewski L. *Małżeństwo i rodzina upragnionymi wartościami młodego pokolenia*. W: *Małżeństwo i rodzina w nowoczesnym społeczeństwie*. Red. tenże. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007 s. 11-34.
- Dyczewski L. *Rodzina i jej miejsce w hierarchii wartości młodego pokolenia Europejczyków. Wyniki badań socjologicznych*. W: *Sytuacja rodziny we współczesnym społeczeństwie – doświadczenia Europy Środkowo – Wschodniej*. Red. J. Gorbaniuk. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007 s. 22-39.
- Dyczewski L. *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiędzy tradycją a nowoczesnością*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009.
- Dyczewski L., Biernat T., Sobierajski P., Szulich-Kałuża J. *Wyobrażenia młodzieży w Polsce o małżeństwie*. „*Pedagogia Christiana*” 2007 nr 1(19) s. 137-156.

- Dziewiecki M. *Kierownictwo duchowe narzeczonych i małżonków*. W: *Sztuka kierownictwa duchowego. Poradnik dla księży*. Red. J. Augustyn, J. Kołacz. Kraków: WAM 2007 s. 549-558.
- Dziewiecki M. *Rodzina domem miłości i życia*. Lublin: Fundacja Servire Veritati Instytut Edukacji Narodowej 2011.
- Dzióba A. *Narzeczeni wobec ludzkiej płodności. Studium pastoralne*. Rzeszów: Bonus Liber 2009.
- Evdokimov P. *Sacrement de l'amour*. Paris 1980.
- Fiałkowski M. *Rodzina Kościołem domowym*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1. Red. R. Kamiński. Lublin: Atla 2 2000 s. 171-172.
- Filipiak M. *Biblijne podstawy teologii małżeństwa*. ŻM 30:1980 z. 3 s. 13.
- Goldberg C. *Von der Ehe als Institution zur individuellen Partnerschaft? "Zeitschrift für Soziologie"* 20 H.4 8:1991 s. 323-333. <http://www.zfs-online.org/index.php/zfs/article/viewFile/2774/2311> (dostęp 10.03.2013).
- Goleń J. *Kierownictwo duchowe małżonków*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin: Bonus Liber 2013 s. 407-418.
- Góralski W. *Małżeństwo kanoniczne*. Warszawa: LexisNexis 2011.
- Góralski W. *Zawarcie małżeństwa konkordatowego w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo ATK 1998.
- Grześkowiak J. „*Tajemnica to jest wielka*”. *Sakramentalne przymierze małżeńskie*. Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO 2010.
- Grześkowiak J. *Centralne idee teologii małżeństwa*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*. Red. A. L. Szafranski. Lublin: TN KUL 1985 s. 19-53.
- Grześkowiak J. *Misterium małżeństwa. Sakrament małżeństwa jako symbol przymierza Boga z ludźmi*. Poznań: Hlondianum 1996.
- Grześkowiak J. *Sakramentalność małżeństwa w świetle adhortacji apostolskiej „Familiaris consortio” Jana Pawła II*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii* s. 55-98.
- Grześkowiak J. „*Tajemnica to jest wielka*”. *Sakramentalne przymierze małżeńskie*. Opole: WT UO 2010.
- Jakubowski T. *Dojrzałość do małżeństwa – wybór współmałżonka*. „*Katecheta*” 3:2000 s. 22-28.
- Jankowski A. *Tajemnica to jest wielka* (Ef 5,32). RBL 14:1961 s. 32-42.
- Jankowski S. *Biblijny sens płodności i niepłodności*. SR 4:1986 nr 6-7 s. 19-47.
- Kaszowski M. *Kochać – łatwo powiedzieć. Przewodnik dla formacji narzeczonych i małżonków*. Przemyśl: Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej 2000.
- Kawecki W. *Seksualność – owoc zakazany czy pełnia daru?* HD 2:2000 nr 255 s. 49-62.
- Kukołowicz T. *Rodzina wychowuje*. Stalowa Wola: Oficyna Wydawnicza Fundacji Uniwersyteckiej 1998.

- Kułaczkowski J. *Znaczenie teologicznego modelu jedności małżeńskiej w duszpasterstwie rodzin*. Rzeszów: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie 2006.
- Landwójowicz P. *Duszpasterskie poradnictwo małżeńskie w Polsce. Studium pastoralne*. Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO 2010.
- Laskowski J. *Odpowiedzialny wybór współmałżonka*. Warszawa: Oficyna Przegądu Powszechnego 1992.
- Lenz J. *Lebensgemeinschaft und Trauung. Das Sakrament der Ehe*. Stuttgart: Urachhaus 1985.
- Longchamps de Berier R. *Zawarcie i rozwiązanie małżeństwa: według prawa cywilnego, obowiązującego w Polsce*. Lublin: Towarzystwo Wiedzy Chrześcijańskiej 1928.
- Machinek M. *Małżeństwo – dar, który zobowiązuje*. W: Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Sakrament*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1999 s. 249-276.
- Majer P. *Zawarcie małżeństwa kanonicznego bez skutków cywilnych (Kan. 1071 § 1, 2° Kodeksu Prawa Kanonicznego)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej 2009.
- Marcol A. *Etyka życia seksualnego*. Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża 1995.
- Meissner M. *Rola płciowości w ludzkim życiu*. W: *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie. Wychowanie seksualne*. Red. E. Materski i in. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 1997 s. 27-42.
- Mierzwiński B. *Mężczyzna istota nieznana*. Warszawa: „Adam” 1999 s. 34-36.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *W poszukiwaniu etyki uniwersalnej: nowe spojrzenie na prawo naturalne*. Tłum. R. Kiełtyka. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII 2010.
- Migut B. *Wspólny udział małżonków w Eucharystii*. W: *W trosce o owocowanie sakramentu małżeństwa* s. 89-113.
- Mroczkowski I. *Osoba i cielesność. Moralne aspekty teologii ciała*. Płock: br. wyd. 1994.
- Nadbrzeżny A. *Sakramentalność małżeństwa jako fundament Kościoła domowego*. W: *Rodzina jako Kościół domowy*. Red. A. Tomkiewicz, W. Wiczorek. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 75-89.
- Nagórny J. *Sakramenty w życiu moralnym chrześcijanina*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011.
- Nagórny J. *Wierność – nie tylko małżeńska*. W: *Miłość, wierność i uczciwość małżeńska. Przesłanie moralne Kościoła*. Red. K. Jeżyna, T. Zadykiewicz. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006 s. 125-163.
- Neuer W. *Mann und Frau in christlicher Sicht*. Gießen: Brunnen-Verlag 1993.
- Nęcki Z. *Psychologiczne uwarunkowania wzajemnej atrakcyjności partnerów*. Wrocław: Wydawnictwo PAN 1979.
- Nicola G.P. di, Danese A. *Mężczyzna i kobieta z perspektywy personalizmu*. Tłum. A. Radziszewska. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.
- Nowakowska Ż. *Realizacja powołania małżonków do świętości. Studium z duszpasterstwa rodzin na podstawie badań małżonków należących do Odnowy w Duchu Świętym*. Lublin 2012 (mps AB KUL).

- Parysiewicz B. *Wychowanie do miłości. Studium z duszpasterstwa rodzin*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.
- Paździor S. *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 s. 22-45.
- Petryk P. *Ku wspólnocie życia i miłości*. Lublin: RW KUL 1998.
- Pokrywka M. *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.
- Pokrywka M. *Prawość serca. Wokół uczciwości małżeńskiej*. W: *Miłość, wierność i uczciwość małżeńska. Przesłanie moralne Kościoła* s. 87-104.
- Pyźlak G. *Recepcja przygotowania do małżeństwa w świetle badań narzeczonych*. Lublin: Polihymnia 2007.
- Reykowski J. *Z zagadnień psychologii motywacji*. Warszawa: WSiP 1977.
- Rheinberg F. *Psychologia motywacji*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2006.
- Rostowski J. *Genetyczno-ewolucyjne podejście do małżeństwa i rodziny*. W: *Psychospołeczne aspekty życia rodzinnego*. Red. T. Rostowska, A. Peplińska. Warszawa: Difin 2010 s. 11-42.
- Rostowski J. *Zarys psychologii małżeństwa: psychologiczne uwarunkowania dobranego związku małżeńskiego*. Warszawa: PWN 1987.
- Rzepa W. *Miłość małżeńska wezwaniem do odpowiedzialności*. W: *Miłość, wierność i uczciwość małżeńska. Przesłanie moralne Kościoła* s. 187-203.
- Salij J. *Przymioty małżeństwa chrześcijańskiego*. „Znak” 30:1978 z. 289-290 s. 868-869.
- Sarmiento A. *Małżeństwo chrześcijańskie. Podręcznik teologii małżeństwa i rodziny*. Tłum. P. Rak. Kraków: Wydawnictwo M 2002.
- Schnell R. *Sexualität und Emotionalität in der vormodernen Ehe*. Köln, Weimar, Wien 2002.
- Semen Y. *Seksualność według Jana Pawła II*. Tłum. Z. Denkowska, J. Urbaniak. Poznań: Wydawnictwo Świętego Wojciecha 2008 s. 60-61.
- Stachowiak L. *Biblijny obraz małżeństwa: od Starego do Nowego Testamentu*. ZN KUL 23:1980 z. 3 s. 17-24.
- Studen S. *Osobowościowe uwarunkowania niepowodzenia w małżeństwie*. W: *Małżeństwo – przymierze miłości*. Red. J. Misiurek, W. Słomka. Lublin: TN KUL 1995 s. 199-212.
- Studen S. *Psychologiczne aspekty dojrzałości do zawarcia małżeństwa*. W: *Wychowanie do życia w rodzinie. Drogi i bezdroża. Materiały z „DWA – 94”*. Red. G. Witaszek, R. Podpora. Lublin: RW KUL 1996 s. 113-136.
- Stickler G. *Relatione tra i sessi: ambivalenze, antagonismi, mutualità*. W: *Verso l'educazione della donna oggi*. Red. A. Colombo. Roma: LAS 1989 s. 60-86.
- Suchocki C. *Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym i polskim Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym*. Lublin-Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz 1997.
- Sujak E. *Kontakt psychiczny w małżeństwie i rodzinie*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1991.

- Tomaszewska B., Dębska U. *Psychologiczne aspekty dojrzałości do małżeństwa. Badania studentek pod kątem ich oczekiwań wobec przyszłego partnera życiowego*. W: A. Keplinger. *Młodość w zmieniającym się świecie*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2001 s. 132-143.
- Tomkiewicz A., Czosnyka M. *Zgodność światopoglądów małżonków a ich więź małżeńska*. RT 44:1997 z. 6 s. 163-182.
- Troska J. *Moralność życia płciowego, małżeńskiego i rodzinnego*. Poznań: PWT. Redakcja Wydawnictw 1998.
- Tunia A. (red.) *Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa. Próba systematyzacji zagadnienia w aspekcie wymogów formy religijnej*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011.
- Wandrasz M. (red.). *Przygotowanie bliższe do małżeństwa*. Katowice: Księgarnia Św. Jacka 2004.
- Wieczorek W. *Sens cnoty czystości w kontekście powołania do małżeństwa*. RT 55:2008 z. 10 s. 145-166.
- Wilczyński K. *Motywy zawarcia małżeństwa a poczucie bliskości małżonków (badania empiryczne)*. Łomianki 1998 (mps AB UKSW).
- Wojaczek K. *Kształtowanie katolickiej koncepcji małżeństwa w diecezjalnym studium rodziny. Studium pastoralne*. Opole: WT UO 1997.
- Wojaczek K. *Małżeństwo. Doświadczenie obdarowania*. Lublin: Polihymnia 2001.
- Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: TN KUL 1986.
- Wojtyła K. *Rodzina jako „communio personarum”*. *Próba interpretacji teologicznej*. AK 66:1974 t. 83 z. 3 s. 347-361.
- Wójcik M. *Specyfika ludzkiej płciowości*. W: *Człowiek. Osoba. Płeć*. Red. też. Łomianki: Fundacja Pomoc Rodzinie 1998 s. 113-141.
- Wróbel J. *Małżeństwo chrześcijańskie w refleksji teologicznej od Ojców Kościoła do Soboru Watykańskiego II. Szkic historyczny*. W: *Płciowość ludzka w kontekście miłości. Przesłanie moralne Kościoła*. Red. J. Nagórny, M. Pokrywka. Lublin: Wydawnictwo KUL 2005 s. 283-306.
- Wróbel M. *Zawarcie małżeństwa pod warunkiem w świetle prawa kościelnego*. Lublin: KUL; Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2003.
- Zadrożyńska-Barącz A. *Zawarcie małżeństwa: analiza systemu wartościowania*. Warszawa: Wydawnictwo UW 1974.
- Zychowicz S. *Pastoralno-prawne aspekty przygotowania do zawarcia sakramentalnego małżeństwa*. „Sosnowieckie Studia Teologiczne”. T. IV. Kraków-Sosnowiec 1999 s. 269-283.

LITERATURA POMOCNICZA

- Adamski F. *Rodzina między sacrum a profanum*. Poznań: Pallotinum 1987.
- Adamski F. *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*. Kraków: Wydawnictwo UJ 2002.
- Anatrella T. *Problemy związane z „małżeństwem” homoseksualnym*. Tłum. L. Balter. ComP 27: 2007 s. 140-151.

- Andrzejewski M. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck 2011.
- Antoine P. *Sens płciowości i poszukiwanie etyki*. W: *Natura, kultura, płeć: historia, etnografia, socjologia, psychoanaliza, filozofia*. Tłum. K. Łopuska. Red. K. Meissner. Kraków: „Znak” 1969 s. 268-294.
- Augustyn J. *Wychowanie do czystości i celibatu kapłańskiego*. Kraków-Ząbki: Wydawnictwo M, Apostolicum 2000.
- Augustyn J. *Wychowanie do integracji seksualnej*. Kraków: Wydawnictwo M 1994.
- Baars C. *Psychologia miłości i seksualności*. Tłum. J. Czapczyk. Poznań: W drodze 2003.
- Bartnik Cz.S. *Dogmatyka katolicka*. T. 1. Lublin: RW KUL 1999 s. 280-295.
- Bednarz M. *Rola ojca i matki w wychowaniu dzieci według Pisma Świętego*. W: *Człowiek między losem a wyborem. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Władysławowi Szewczykowi*. Red. M. Drożdż. Tarnów: Biblos 2006 s. 369-379.
- Bielecki S. *Kościół jako dom Boży według 1 Tm 3,15 i 2 Tm 2,19-21*. W: *W służbie wartościom. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Biskupowi Profesorowi dr. hab. Kazimierzowi Ryczanowi z okazji 60-lecia urodzin*. Red. R. Kamiński i in. Kielce: Jedność 1999 s. 106-119.
- Blaim A. *Różnicowanie się płci*. W: *Rodzina i dziecko*. Red. M. Ziemska. Warszawa: PWN 1979 s. 60-76.
- Bołoz W. *Antropologiczne i kulturowe uwarunkowania wychowania seksualnego*. HD 3:1997 nr 244 s. 83-97.
- Brannon L. *Psychologia rodzaju. Kobiety i mężczyźni: podobni czy różni*. Gdańsk: GWP 2002.
- Braun-Gałkowska M. *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: TN KUL 1992.
- Brzeziński J. *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: PWN 1996.
- Buttiglione R. *Etyka w kryzysie*. Tłum. K. Borowczyk, T. Styczeń, J. Merecki i in. Lublin: TN KUL 1994.
- Buttiglione R. *Myśl Karola Wojtyły*. Tłum. J. Merecki. Lublin: TN KUL 1996.
- Collins G.R. *Poradnictwo chrześcijańskie*. Warszawa: Chrześcijański Instytut Biblijny 2005.
- Derdziuk A. *Komunikacja w służbie komunii*. RTM 2011 T 3(58) s. 199-210.
- Dyczewski L. *Rodzina – społeczeństwo – państwo*. Lublin: TN KUL 1994.
- Dyczewski L. *Rodzina twórcą i przekazicielem kultury*. Lublin: TN KUL 2003.
- Fiałkowski M. *Rodzina wobec sekt*. W: *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych*. Red. J. Gorbaniuk, B. Parysiewicz. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 s. 229-236.
- Filipiak M. *Biblia o człowieku. Zarys antropologii biblijnej Starego Testamentu*. Lublin: TN KUL 1979.
- Frankfort-Nachmias, D. Nachmias D. *Metody badawcze w naukach społecznych*. Tłum. E. Hornowska. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka 2001 s. 241-263.
- Gajda P. *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. Tarnów: Wydawnictwo Biblos 2005.

- Gajewski W. *Dom i domostwo w Ewangeliach na tle badań nad kościołami domowymi*. PrKHEiW T. 1:2007 s. 33-59.
- Gajewski W. *Formuła „te kat’ oikon ekklesia” (1 Kor 16:19) i jej konsekwencje w „Corpus Paulinum”*. PrzRel 2005 nr 3(217) s. 63-78.
- Gerstmann S. *Rozwój uczuć*. Warszawa: WSiP 1976.
- Giddens A. *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*. Tłum. A. Szulżycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2006.
- Gnilka J. *Teologia Nowego Testamentu*. Kraków: Wydawnictwo M 2002.
- Goleń J. *Formacja alumnów do duszpasterstwa rodzin*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*. Red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń. Lublin: Bonus Liber 2013 s. 761-771.
- Goleń J. *Parafialne poradnie rodzinne*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna* s. 379-393.
- Goleń J. *Wychowanie seksualne w rodzinie. Studium pastoralne*. Rzeszów: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego 2006.
- Gózdź K. *Teologia człowieka. Z najnowszej antropologii niemieckiej*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Grzywak-Kaczyńska M. *Erotyka a rozwój osobowości*. W: *Erotyka w aspekcie zdrowia psychicznego*. Red. też. Warszawa: Pax 1985 s. 11-25.
- Gurba E. *Wczesna dorosłość*. W: *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych*. T. II. Red. J. Trempała. Warszawa: PWN 2000 s. 206-220.
- Hawthorne G.F. *Małżeństwo i rozwód, cudzołóstwo i kazirodztwo*. W: *Słownik teologii św. Pawła*. Red. G.H. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid. Tłum. L. Canghellaris, A. Czwojdrak, T. Fortuna i in. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio” 2010 s. 453-460.
- Henschel A. *Wandel der familiären Lebensformen: Von der bäuerlichen bis zur modernen Familie*. Universität Jena 2001. <http://www.hausarbeiten.de/faecher/vorschau/59001.html> (dostęp 13.03.2013).
- Janowski M. *Wspólnota rodziny fundamentem Europy*. W: *Zagrożenia dla rodziny. Europa i Polska*. Red. M. Malikowski, S. Gałkowski. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2010 s. 13-30.
- Jeannière A. *Od więzi rodowej do więzi małżeńskiej*. W: *Natura, kultura, płć: historia, etnografia, socjologia, psychoanaliza, filozofia*. Tłum. K. Łopuska. Red. K. Meissner. Kraków: „Znak” 1969 s. 149-170.
- Kamiński R. *Duszpasterstwo rodzin jako refleksja naukowa*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna* s. 23-44.
- Kamiński R. *Metody teologii pastoralnej*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1. Red. tenże. Lublin: Alta 2 2000 s. 21-26.
- Kamiński R. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. W: *Teologia pastoralna*. T. 1. s. 15-57.
- Kasprzyk P. *Nieprawidłowości dotyczące rejestracji zawieranych małżeństw „konkordatowych” w Urzędach Stanu Cywilnego w Polsce*. W: *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie. Zagadnienia wybrane*. Red. tenże. Lublin: TN KUL 2005 s. 141-156.

- Kaszowski M. *Odnowa życia rodzinnego w ruchu Domowy Kościół. Studium pastoralne w świetle badań na terenie Diecezji Przemyskiej*. Otwock – Świder: Wydawnictwo „Posłaniec” Misjonarzy Świętej Rodziny 1994.
- Koch K. *Rodzina jako Kościół domowy w myśli Benedykta XVI*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 207-230.
- Komorowska A. *Rozwój narządów płciowych*. W: *Ginekologia wieku rozwojowego*. Red. A. Komorowska. Warszawa: PZWL 1991 s. 30-32.
- Kosmala K., Krzyszczyk H. *Odpowiedzialne rodzicielstwo*. Katowice: Wydawnictwo „Powiernik Rodzin” 1996.
- Kowalski J. *Ciało ludzkie a miłość chrześcijańska*. „Rodzina Katolicka. Biuletyn Wydziału duszpasterstwa Rodzin Kurii Metropolitalnej w Krakowie” 1:1997 nr 114 s. 33-45.
- Kozera M. *Problem obrony życia nienarodzonych w pierwszych wiekach Kościoła*. StSd T. 16: 2009 z. 1-2 s. 187-197.
- Krąpiec M.A. *Dzieła. Ja – człowiek*. Lublin: RW KUL 1998.
- Królikowska A. (red.). *Drogi i ścieżki powołania. Materiały do katechezy parafialnej dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2004.
- Królikowski J. *Utrata zmysłu grzechu (3). Banalizowanie czystości i jego konsekwencje*. HD 3:1999 nr 252 s. 83-95.
- Kudasiewicz J. *Dom Marty i Marii małym Kościołem*. WST T. 10:1997 s. 169-178.
- Kudasiewicz J. *Geneza Pawłowej symboliki małżeńskiej*. RTK 5:1958 z. 2 s. 5-30.
- Kudasiewicz J. *Kościół domem rodzinnym w teologii św. Mateusza (18,1-35)*. KPD R. 79: 2003 nr 5 s. 445-450.
- Kułaczkowski J. *Obraz rodziny w księgach Starego Testamentu*. ZN KUL R. 46:2003 nr 1-2 (181-182) s. 3-19.
- Kwak A. *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2005.
- Lacroix X. *Le corps de l'esprit*. Paris: Les Éditions du Cerf 1999 s. 89-125.
- Langkammer H. *„Kościół domowy” w Nowym Testamencie*. W: *Biblia o rodzinie*. Red. G. Witaszek. Lublin: RW KUL 1995 s. 7-12.
- Liskowacka A. *Rodzina chrześcijańska w życiu i postannictwie Kościoła w świetle adhortacji apostolskiej Jana Pawła II „Familiaris consortio”*. W: *Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. Program duszpasterski na rok 1993/1994. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*. Red. A. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1993 s. 306-307.
- Longosz S. *Aborcja w opinii św. Augustyna*. RTK 52:2005 z. 10 s. 125-140.
- Longosz S. *Geneza pojęcia „rodzina Kościołem domowym” w tradycji patrystycznej*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 35-45.
- Longosz S. *Rodzina wczesnochrześcijańska Kościołem domowym*. RT 51:2004 z. 10 s. 27-56.
- Łabuda P. *Dom jako chrześcijańska wspólnota wychowania*. W: *Rodzina w trosce o życie - Kościół w trosce o rodzinę*. Red. R. Buchta. Katowice: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego, Księgarnia św. Jacka 2010 s. 15-37.

- Lach J. *Wychowawcze posłannictwo Słowa: zarys i wybrane zagadnienia*. Rzeszów: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego 2004.
- Łobocki M. *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2000.
- Łukasiewicz J., Ożóg T. *Motywacja. Aspekt psychologiczny*. W: EK T. 13 kol. 359-361.
- Mańkowska M. *Wprowadzenie do psychometrii*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010.
- Marczewscy E. M. „*Kościół domowy*”. *Ocena pojęcia*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*. Red. A. L. Szafranski. Lublin: TN KUL 1987 s. 239-254.
- Mariański J. *Katolicyzm polski ciągłość i zmiana. Studium socjologiczne*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2011.
- Meissner K. *Płciowość człowieka w kontekście wychowania osoby ludzkiej*. „*Folia Pomeraniae*. Zeszyty Teologiczno-Historyczne Instytutu Teologicznego w Tczewie” 2:1997 nr 2 s. 26-53.
- Mierzwiński B. *Rodzin duszpasterstwo*. LTP s. 737-743.
- Mierzwiński B. *Rola ojca w świetle Starego Testamentu*. „*Ethos*” R. 9:1996 nr 1-2 s. 234-246.
- Miras J., Beñares J. I. *Małżeństwo i rodzina. Wprowadzenie teologiczne*. Tłum. B. Jakubowski. Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha 2009.
- Moir A., Jessel D. *Płeć mózgu. O prawdziwej różnicy między mężczyzną a kobietą*. Tłum. N. Kancewicz-Hoffman. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 2000.
- Morciniec P. *Płciowość w teorii gender – krytyka i bilans skutków*. W: *Miłość, płciowość, płodność. Aktualne problemy etyki seksualnej*. Red. tenże. Opole: Redakcja Wydawnictw WT UO 2007 s. 117-130.
- Murawski R. *Historia katechezy. Cz.1. Katecheza w pierwszych wiekach*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2011.
- Nowak S. *Metodologia badań socjologicznych*. Warszawa: PWN 1970.
- Nowak W. *Zarys liturgii Kościoła domowego*. Olsztyn: Wydawnictwo Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” 2000.
- Oczachowski A. *Biblijne ujęcie ojcostwa*. SPAr T. 9:1999 s. 57-62.
- Ozorowski E. *Kościół domowy w Kościele powszechnym*. W: *Teologia małżeństwa i rodziny*. T. 2. Red. K. Majdański. Warszawa: ISNaR 1990 s. 42-43.
- Otowicz R. *Etyka życia*. Kraków: Wydawnictwo WAM 1998.
- Padacz W.J. *Zawarcie małżeństwa między nieobecnymi w rozwoju prawnohistorycznym*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek-Benedyktynek 1950.
- Panuś T. (red.). *Trzy razy M czyli mocni mocą miłości. Materiały pomocnicze do katechezy parafialnej dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej 2005.
- Parysiewicz B. *Wpływ mediów a autorytet wychowawczy rodziców*. W: *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych*. Red. J. Gorbaniuk, B. Parysiewicz. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009 s. 77-90.
- Pawlina K. *Polska młodzież przełomu wieków*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek 1998.

- Plopa M. *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2005.
- Pilch T., Bauman T. *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2001 s. 43-44.
- Pokrywka M. *Rola rodziny chrześcijańskiej w procesie przemian społeczno-kulturowych*. W: Człowiek – miłość – rodzina. „*Humanae Vitae*” po 30 latach. Materiały z sympozjum KUL. 3-4 grudnia 1998. Lublin: RW KUL 1999 s. 347-363.
- Polak M. *Mistagogia w duszpasterstwie Kościoła. Studium pastoralnoteologiczne*. Poznań: UAM WT 2012.
- Poreba P. *Potrzeba naukowego duszpasterstwa rodzin*. RTK 18:1971 z. 3 s. 113-144.
- Potocki S. *Wybrane zagadnienia z historii zbawienia Starego Testamentu*. Przemysław: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie 1999.
- Przygoda W. *Funkcja królewska rodziny – apostołat w rodzinie i przez rodzinę*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 281-292.
- Przygoda W. *Paradygmaty metodologiczne we współczesnej teologii pastoralnej*. „*Teologia praktyczna*” 10:2009 s. 31-43.
- Przygoda W. *Posługa charytatywna Kościoła w Polsce. Studium teologiczno-pastoralne*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2004.
- Quilici A., La Balme D. *Pourquoi se marier quand on vit ensemble?* Paris: Mame – Edifa 2002.
- Rostowski J. *Poziom podobieństwa cech osobowości partnerów jako uwarunkowanie dobrego związku małżeńskiego*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 1986.
- Ryś M. *Psychologia małżeństwa w zarysie*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN 1999.
- Ryś M. *Psychologia małżeństwa. Zarys problematyki*. Otwock: Wydawnictwo „Posłaniec” Misjonarzy Świętej Rodziny 1997.
- Schillebeeckx E. *Marriage: Secular Reality and Saving Mystery*. T. 2. *Marriage in the History of the Church*. London-Melbourne 1965.
- Sikora R. *Biblijne źródła koncepcji Kościoła jako domu i szkoły komunii*. StF T. 20:2010 s. 121-133.
- Skałba P. *Endokrynologia ginekologiczna*. Warszawa: PZWL 1998.
- Skowronek A. *Małżeństwo i kapłaństwo jako spotęgowanie chrześcijańskiej egzystencji*. Włocławek: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne 1996.
- Skreczko A. *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenny (1957-1966)*. Studium teologiczno-pastoralne. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku 2002.
- Slany K. *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2006.
- Słowik M. *Wpływ sakramentów na kształtowanie wspólnoty rodzinnej w nauczaniu Jana Pawła II*. Warszawa 1994 (mps AB UKSW) s. 81-82.
- Smoleński S. (red.). *Wprowadzenie do encykliki „Humanae vitae”*. W: *Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi* 1969 nr 1-4 s. 4-70.

- SPSS Inc. (2007). SPSS for Windows, Version 14.0PL. Chicago, SPSS Inc.
- Staniek E. *Stosunek chrześcijan starożytnych do dziecka przed jego urodzeniem według Ojców Kościoła*. RBL R. 44:1991 nr 1-3 s. 47-53.
- Starowieyski M. *Aborcja i życie nienarodzonych w starożytności chrześcijańskiej*. WST T. 22:2009 nr 1 s. 117-147.
- Stein E. *Kobieta. Jej zadanie według natury i łaski*. Tłum. J.I. Adamska. Tczew-Pelplin: „Bernardinum” 1999 s. 11-13.
- Styczeń T. *Osoba – podmiot we wspólnotcie. Status quaestionis*. ZN KUL 28:1985 nr 3-4 s. 21-23.
- Suchy J. *Wspólnota wierzących jako dom w Pierwszym Liście św. Piotra [2,5; 4,17]*. W: *Biblia o rodzinie*. Red. G. Witaszek. Lublin: RW KUL 1995 s. 69-86.
- Szczot E. *Ochrona rodziny w prawie Kościoła Łacińskiego*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 159-160.
- Szpet J., Bryl D. (red.). *Przypatrzcie się powołaniu waszemu: materiały do katechezy parafialnej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*. Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha 2004.
- Szymoń J. *Formacja osób pracujących w duszpasterstwie rodzin*. W: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna* s. 771-779.
- Tokarski S. *Dojrzałość religijna*. W: *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*. Red. S. Głaz. Kraków: Wydawnictwo WAM 2006 s. 147-178.
- Tomkiewicz A. *Obraz siebie i partnera u małżonków*. Lublin: Wydawnictwo Naukowe MEDIUM 2003.
- Tomkiewicz A., Nerlo M. *Rodzina podstawowym środowiskiem przygotowania do życia małżeńskiego-rodzinnego w świetle publikacji ks. Piotra Poręby*. „Studia Warmińskie” 32:1995 s. 215-236.
- Troska J. *Moralność życia cielesnego*. Poznań: Wydawnictwo UAM 1999.
- Vasta R., Haith M., Miller S. *Psychologia dziecka*. Tłum. M. Babiuch i in. Warszawa: WSiP 2004 s. 570-573.
- Wilk J. *Czym jest duszpasterstwo rodzin?*. HD 2:1998 s. 32-42.
- Wilk J. *Społeczno-wychowawcze aspekty relacji: dziecko – środowisko rodzinne*. RTK 27:1981 z. 6 s. 59-73.
- Witaszek G. *Biblijno-teologiczne ujęcie rodziny jako Kościoła*. W: *Rodzina jako Kościół domowy* s. 19-34.
- Wojaczek K. *Duszpasterstwo rodzin w Polsce wobec współczesnych wyzwań*. „Roczniki Nauk o Rodzinie” 2010 T. 2(57) z. 10 s. 127-139.
- Wojaczek K. *Koncepcja duszpasterstwa rodzin w „Familiaris consortio”*. W: *Matężstwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*. Red. A. Szafranski. Lublin 1985 s. 273-290.
- Wojtyła K. *Rozważania o istocie człowieka*. Kraków: Wydawnictwo WAM 2003.
- Wolicka E. *Biblijny archetyp człowieka*. W: Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”*. Red. T. Styczeń. Lublin: RW KUL 1998 s. 159-183.

- Wysocki J. *Rytuał rodzinny. Aby rodzina była bardziej Kościołem*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne 1990.
- Zajączkowski P. *Postawy wobec prokreacji a więź małżeńska. Studium empiryczne z Duszpasterstwa rodzin na podstawie badań małżonków w parafii Braci Mniejszych Kapucynów w Lublinie*. Lublin 2010 (mps AB KUL).
- Zadykowicz T. *Sequela Christi et imitatio hominis. Paradygmat naśladowania we współczesnej refleksji teologicznomoralnej. Źródła i perspektywy*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2011.
- Zbyrad T. *Po co ślub? Czyli o nieopłacalności małżeństwa*. W: *Współczesne zagrożenia rodziny*. Red. J. Zimny. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2006 s. 256-279.
- Żurowski M. *Rodzina „domowym Kościołem”*. ChS 10:1978 nr 12 s. 44-70.

WYKAZ TABEL

Tabela 1. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych	154
Tabela 2. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów antropologicznych wyboru współmałżonka u narzeczonych	157
Tabela 3. Liczba planowanych dzieci w opinii respondentów	158
Tabela 4. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów	159
Tabela 5. Ważność motywów antropologicznych wyboru współmałżonka a płeć respondentów	160
Tabela 6. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów	162
Tabela 7. Ważność motywów antropologicznych wyboru współmałżonka a wiek respondentów	163
Tabela 8. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a wiek respondentów	164
Tabela 9. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów	165
Tabela 10. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a wykształcenie respondentów	167
Tabela 11. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary	169
Tabela 12. Ważność motywów antropologicznych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary	170
Tabela 13. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a stosunek respondentów do wiary	172
Tabela 14. Ważność motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów	174
Tabela 15. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a rodzina pochodzenia respondentów	175
Tabela 16. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych	177

Tabela 17. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów psychologicznych wyboru współmałżonka u narzeczonych.	181
Tabela 18. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów.	184
Tabela 19. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a płeć respondentów.	186
Tabela 20. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów.	189
Tabela 21. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a wiek respondentów.	190
Tabela 22. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a wiek respondentów.	192
Tabela 23. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów.	194
Tabela 24. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów.	195
Tabela 25. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a wykształcenie respondentów.	197
Tabela 26. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary.	199
Tabela 27. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary.	201
Tabela 28. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a stosunek respondentów do wiary.	205
Tabela 29. Ważność motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów.	207
Tabela 30. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a rodzina pochodzenia respondentów.	208
Tabela 31. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych.	212
Tabela 32. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów religijnych wyboru współmałżonka u narzeczonych.	216
Tabela 33. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów.	218
Tabela 34. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a płeć respondentów.	220
Tabela 35. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów.	222
Tabela 36. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a wiek respondentów.	223
Tabela 37. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a wiek respondentów.	225
Tabela 38. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów.	226

Tabela 39. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów	227
Tabela 40. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a wykształcenie respondentów	229
Tabela 41. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary	230
Tabela 42. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary	232
Tabela 43. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a stosunek respondentów do wiary	235
Tabela 44. Ważność motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów	237
Tabela 45. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a rodzina pochodzenia respondentów	238
Tabela 46. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych	240
Tabela 47. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów moralnych wyboru współmałżonka u narzeczonych	244
Tabela 48. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów	247
Tabela 49. Ważność motywów moralnych wyboru współmałżonka a płeć respondentów	248
Tabela 50. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów	251
Tabela 51. Ważność motywów moralnych wyboru współmałżonka a wiek respondentów	252
Tabela 52. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a wiek respondentów	254
Tabela 53. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów	255
Tabela 54. Motywy moralne wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów	256
Tabela 55. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a wykształcenie respondentów	258
Tabela 56. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary	259
Tabela 57. Ważność motywów moralnych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary	261
Tabela 58. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a stosunek respondentów do wiary	264
Tabela 59. Ważność motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów	265
Tabela 60. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a rodzina pochodzenia respondentów	267

Tabela 61. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych	271
Tabela 62. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka u narzeczonych	275
Tabela 63. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów	277
Tabela 64. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a płeć respondentów	278
Tabela 65. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów	281
Tabela 66. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a wiek respondentów	282
Tabela 67. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a wiek respondentów	283
Tabela 68. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów	284
Tabela 69. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów	286
Tabela 70. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a wykształcenie respondentów	287
Tabela 71. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary	288
Tabela 72. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary	290
Tabela 73. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a stosunek respondentów do wiary	292
Tabela 74. Ważność motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów	294
Tabela 75. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a rodzina pochodzenia respondentów	295
Tabela 76. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych	298
Tabela 77. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów kulturowych wyboru współmałżonka u narzeczonych	300
Tabela 78. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów	303
Tabela 79. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a płeć respondentów	303
Tabela 80. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów	306
Tabela 81. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a wiek respondentów	306
Tabela 82. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów	308

Tabela 83. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów	309
Tabela 84. Globalne wskaźniki ważności motywów kulturowych a wykształcenie respondentów	311
Tabela 85. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary	312
Tabela 86. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a stosunek respondentów do wiary	314
Tabela 87. Globalne wskaźniki ważności motywów kulturowych a stosunek respondentów do wiary	316
Tabela 88. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych	320
Tabela 89. Ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a płeć respondentów	322
Tabela 90. Ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wiek respondentów	324
Tabela 91. Ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a wykształcenie respondentów	325
Tabela 92. Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego a stosunek respondentów do wiary	326

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Charakterystyka respondentów ze względu na wiek	143
Wykres 2. Charakterystyka respondentów ze względu na wykształcenie	144
Wykres 3. Charakterystyka respondentów ze względu na stosunek do wiary . . .	145
Wykres 4. Charakterystyka respondentów ze względu na przynależność do wspólnot i grup religijnych	145
Wykres 5. Charakterystyka respondentów ze względu na rodzinę pochodzenia.	146
Wykres 6. Charakterystyka respondentów ze względu na liczbę rodzeństwa . . .	147
Wykres 7. Charakterystyka respondentów ze względu na sytuację materialną	147
Wykres 8. Charakterystyka respondentów ze względu na czas pozostały do ślubu (w miesiącach).	148
Wykres 9. Charakterystyka respondentów ze względu na odbycie katechez przedmażeńskich.	149
Wykres 10. Charakterystyka respondentów ze względu na udział w formacji dla narzeczonych	149
Wykres 11. Charakterystyka respondentów ze względu na odbycie zaręczyn . . .	150
Wykres 12. Rozkład motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności.	156
Wykres 13. Średnie ocen globalnych ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn	161
Wykres 14. Średnie ocen globalnych ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów.	165
Wykres 15. Średnie ocen globalnych ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów	168
Wykres 16. Średnie ocen globalnych ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary	173

Wykres 17. Rozkład motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności	180
Wykres 18. Średnie ocen globalnych ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn	188
Wykres 19. Średnie ocen globalnych ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów.	193
Wykres 20. Średnie ocen globalnych ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie.	198
Wykres 21. Średnie ocen globalnych ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary	206
Wykres 22. Rozkład motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności	215
Wykres 23. Średnie ocen globalnych ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn	221
Wykres 24. Średnie ocen globalnych ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów.	225
Wykres 25. Średnie ocen globalnych ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów	229
Wykres 26. Średnie ocen globalnych ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary.	236
Wykres 27. Rozkład motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności	243
Wykres 28. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn	250
Wykres 29. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów.	254
Wykres 30. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów	258
Wykres 31. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary.	265

Wykres 32. Średnie ocen globalnych ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na rodzinę pochodzenia respondentów	267
Wykres 33. Rozkład motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności	274
Wykres 34. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn	280
Wykres 35. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów.	284
Wykres 36. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów	288
Wykres 37. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary	293
Wykres 38. Średnie ocen globalnych ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na rodzinę pochodzenia respondentów	296
Wykres 39. Rozkład motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności	300
Wykres 40. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn	305
Wykres 41. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wiek respondentów.	308
Wykres 42. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na wykształcenie respondentów	311
Wykres 43. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary	317
Wykres 44. Średnie ocen globalnych ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka w grupach wyróżnionych ze względu na stosunek respondentów do wiary.	318
Wykres 45. Rozkład motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego na skali ważności	322
Wykres 46. Średnie ocen globalnych ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u kobiet i mężczyzn	323

ANEKSY

ANEKS 1

Tabele

Tabela A1. Globalne wskaźniki ważności motywów antropologicznych a płeć respondentów

Rodzaj motywów	Płeć	M	N	SD	t	df	p
Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	K	3,84	386	0,727	0,922	385	0,357
	M	3,80	386	0,770			
Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	K	4,29	380	0,662	0,514	379	0,608
	M	4,27	380	0,728			

Tabela A 2. Ważność motywów antropologicznych wyboru współmałżonka a wykształcenie respondentów

Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	Wkształcenie	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Pociąga mnie wygląd zewnętrzny partnera	P – Z – Ś	350	6	4,20	0,63	-0,502	0,616
	wyższe	405	6	4,22	0,81		
Uważam, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci	P – Z – Ś	350	6	4,55	0,40	-0,401	0,688
	wyższe	407	4	4,57	0,28		
Uważam, że partner będzie dobrym mężem/żoną	P – Z – Ś	350	6	4,56	0,41	-0,221	0,825
	wyższe	407	4	4,55	0,35		
Odczuwam fascynację erotyczną partnerem	P – Z – Ś	350	6	4,06	0,74	-1,261	0,207
	wyższe	407	4	4,15	0,82		
Chcę mieć dzieci z przyszłym mężem/żoną	P – Z – Ś	352	4	4,66	0,40	-0,419	0,675
	wyższe	407	4	4,64	0,40		

Tabela A 3. Ważność motywów antropologicznych wyboru współmałżonka a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Pociąga mnie wygląd zewnętrzny partnera	pełna	600	10	4,18	0,81	-1,901	0,057
	niepełna	124	2	4,38	0,74		
Uważam, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci	pełna	604	6	4,56	0,50	-0,079	0,937
	niepełna	122	4	4,56	0,52		
Uważam, że partner będzie dobrym mężem/żoną	pełna	604	6	4,56	0,50	-0,035	0,972
	niepełna	122	4	4,55	0,50		
Odczuwam fascynację erotyczną partnerem	pełna	604	6	4,07	0,83	-1,485	0,137
	niepełna	123	3	4,28	0,83		
Chcę mieć dzieci z przyszłym mężem/żoną	pełna	604	6	4,66	0,45	-0,819	0,413
	niepełna	124	2	4,61	0,47		

Tabela A 4. Globalne wskaźniki ważności motywów psychologicznych a płeć respondentów

Rodzaj motywów	Płeć	M	N	SD	t	df	p
Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	K	3,58	386	0,638	0,856	385	0,393
	M	3,56	386	0,679			
Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	K	4,17	382	0,594	1,402	381	0,162
	M	4,12	382	0,631			

Tabela A 5. Ważność motywów psychologicznych wyboru współmałżonka a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Podoba mi się sposób myślenia partnera	pełna	607	3	3,80	0,73	-1,096	0,273
	niepełna	125	1	3,94	0,72		
Podoba mi się styl bycia partnera	pełna	605	5	3,80	0,76	-1,400	0,161
	niepełna	124	2	3,97	0,76		
Cenię u partnera umiejętność wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty	pełna	606	4	4,13	0,74	-0,412	0,680
	niepełna	125	1	4,10	0,77		
Odpowiada mi światopogląd partnera	pełna	606	4	4,02	0,75	-0,415	0,678
	niepełna	125	1	3,98	0,74		

Pozytywnie wpływa na mnie optymizm partnera	pełna	606	4	4,08	0,75	-0,189	0,850
	niepełna	124	2	4,07	0,76		
Dostrzegam wzajemne uzupełnianie się naszych osobowości	pełna	603	7	4,29	0,70	-0,372	0,710
	niepełna	123	3	4,26	0,72		
Dostrzegam u partnera podobne do moich cechy charakteru	pełna	603	7	3,78	0,85	-0,436	0,663
	niepełna	125	1	3,85	0,86		
Czuję się rozumiana/y przez partnera	pełna	602	8	4,17	0,72	-0,659	0,510
	niepełna	125	1	4,12	0,72		
Czuję, że jestem kochana/y przez partnera	pełna	604	6	4,62	0,47	-1,497	0,134
	niepełna	125	1	4,53	0,56		
Mamy z partnerem wspólne zainteresowania, upodobania	pełna	601	9	3,80	0,79	-1,087	0,277
	niepełna	125	1	3,93	0,79		
Cenię szczerłość partnera	pełna	604	6	4,46	0,60	-0,991	0,322
	niepełna	125	1	4,39	0,71		
Podoba mi się, że partner akceptuje moje opinie	pełna	604	6	4,14	0,73	-0,016	0,987
	niepełna	124	2	4,15	0,73		
Wybieram partnera, gdyż dobrze go poznałam/em	pełna	605	5	4,32	0,72	-1,506	0,132
	niepełna	123	3	4,18	0,72		
Łączy mnie z partnerem więź uczuciowa	pełna	605	5	4,63	0,46	-0,166	0,868
	niepełna	123	3	4,64	0,45		
Cenię u partnera umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami	pełna	602	8	4,26	0,70	-0,382	0,702
	niepełna	124	2	4,30	0,70		
Partner wyczuwa moje potrzeby	pełna	604	6	4,07	0,76	-0,479	0,632
	niepełna	122	4	4,13	0,78		
Mam poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera	pełna	604	6	4,44	0,64	-0,134	0,893
	niepełna	124	2	4,45	0,65		
Mam zaufanie do partnera	pełna	604	6	4,59	0,48	-0,728	0,467
	niepełna	124	2	4,63	0,46		
Czuję się akceptowana/y przez partnera	pełna	602	8	4,54	0,52	-0,613	0,540
	niepełna	124	2	4,51	0,56		
Łączy mnie z partnerem więź przyjaźni	pełna	603	7	4,41	0,65	-1,273	0,203
	niepełna	124	2	4,50	0,59		
Cenię zdolność słuchania u partnera	pełna	602	8	4,18	0,72	-0,858	0,391
	niepełna	124	2	4,25	0,70		
Łatwo mi współdziałać z partnerem w załatwianiu codziennych spraw	pełna	604	6	4,14	0,72	-1,313	0,189
	niepełna	124	2	4,27	0,72		
Przebywanie z partnerem sprawia mi radość	pełna	603	7	4,57	0,49	-0,536	0,592
	niepełna	124	2	4,54	0,52		
Cenię cechy charakteru mojego partnera	pełna	602	8	4,30	0,67	-1,051	0,293
	niepełna	124	2	4,37	0,64		
Doświadczam opiekuńczości partnera	pełna	601	9	4,39	0,66	-0,563	0,573
	niepełna	124	2	4,35	0,63		

Tabela A 6. Globalne wskaźniki ważności motywów religijnych a płeć respondentów

Rodzaj motywów	Płeć	M	N	SD	t	df	p
Motywy religijne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	K	3,50	386	0,999	4,280	385	0,000
	M	3,29	386	1,132			
Motywy religijne wyboru współmałżonka	K	2,79	384	1,156	1,619	383	0,106
	M	2,70	384	1,270			

Tabela A 7. Ważność motywów religijnych wyboru współmałżonka a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy religijne wyboru współmałżonka	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Ważne jest dla mnie, że partner głęboko wierzy w Boga	pełna	608	2	3,37	1,00	-1,243	0,214
	niepełna	124	2	3,25	0,96		
Cenię wiedzę religijną partnera	pełna	606	4	3,20	0,95	-1,191	0,234
	niepełna	126	0	3,05	0,93		
Cenię u partnera częste spełnianie praktyk religijnych	pełna	605	5	3,13	0,94	-1,643	0,100
	niepełna	125	1	2,90	1,03		
Dostrzegam w małżeństwie z partnerem głęboki sens religijny	pełna	601	9	3,25	0,98	-0,976	0,329
	niepełna	124	2	3,08	1,02		
Cenię zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych	pełna	603	7	2,10	1,26	-0,060	0,953
	niepełna	125	1	2,11	1,28		
Cenię zaangażowanie partnera w życie parafialne	pełna	602	8	2,11	1,21	-0,257	0,797
	niepełna	125	1	2,13	1,22		
Cenię u partnera praktykowanie modlitwy	pełna	600	10	2,95	1,01	-0,514	0,607
	niepełna	124	2	2,83	1,11		
Ważne jest dla mnie pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera	pełna	604	6	3,69	0,92	-0,966	0,334
	niepełna	125	1	3,55	1,05		
Moja modlitwa pomaga mi w wyborze współmałżonka	pełna	604	6	2,84	1,23	-1,392	0,164
	niepełna	125	1	2,59	1,29		
Osoba duchowna potwierdza mój wybór współmałżonka	pełna	587	23	1,88	1,54	-0,383	0,702
	niepełna	122	4	1,90	1,59		

Tabela A 8. Globalne wskaźniki ważności motywów moralnych a płeć respondentów

Rodzaj motywów	Płeć	M	N	SD	t	df	p
Motywy moralne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	K	4,10	386	0,624	3,707	385	0,000
	M	3,97	386	0,705			
Motywy moralne wyboru współmałżonka	K	3,89	382	0,723	1,960	381	0,051
	M	3,82	382	0,783			

Tabela A 9. Ważność motywów moralnych wyboru współmałżonka a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy moralne wyboru współmałżonka	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Cenię wierność partnera wobec podjętych zobowiązań	pełna	603	7	3,99	0,770	-0,718	0,473
	niepełna	125	1	3,92	0,786		
Cenię uczciwość partnera	pełna	606	4	4,40	0,653	-0,448	0,654
	niepełna	125	1	4,37	0,703		
Ważne jest dla mnie, że partner chce zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	pełna	606	4	4,53	0,555	-1,872	0,061
	niepełna	126	0	4,40	0,680		
Cenię prawdomówność partnera	pełna	605	5	4,49	0,575	-1,006	0,315
	niepełna	126	0	4,42	0,660		
Ważna jest dla mnie umiejętność przebaczenia u partnera	pełna	604	6	4,34	0,689	-0,358	0,721
	niepełna	126	0	4,31	0,759		
Cenię to, że partner zamierza w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	pełna	602	8	3,14	1,202	-0,527	0,598
	niepełna	125	1	3,07	1,288		
Postrzegam partnera jako odpowiedzialną osobę	pełna	604	6	4,38	0,655	-1,116	0,264
	niepełna	125	1	4,30	0,708		
Cenię troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim	pełna	598	12	3,65	0,916	-0,713	0,476
	niepełna	125	1	3,56	0,899		
Cenię to, że partner chce hojnie i roztropnie przekazywać życie	pełna	601	9	3,73	0,896	-0,317	0,751
	niepełna	124	2	3,68	0,919		
Cenię to, że partner chce stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	pełna	601	9	3,08	1,328	-0,514	0,607
	niepełna	125	1	2,95	1,396		
Cenię to, że partner chce bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	pełna	602	8	4,35	0,749	-1,748	0,080
	niepełna	124	2	4,18	0,803		

Tabela A 10. Liczbowy i procentowy rozkład ważności motywów przeżywania miłości małżeńskiej przez narzeczonych

Motywy przeżywania miłości małżeńskiej	Zupełnie nieważne		Mało ważne		Średnio ważne		Ważne		Bardzo ważne		Decydujące		Brak danych		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Chcę tworzyć związek erotyczny z współmałżonkiem	41	5,3	45	5,8	75	9,7	210	27,2	194	25,1	193	25,0	14	1,8	772	100,0
Chcę tworzyć ze współmałżonkiem więź przyjaźni	1	0,1	5	0,6	8	1,0	107	13,9	275	35,6	366	47,4	10	1,3	772	100,0
Chcę, aby nasza miłość była stale otwarta na poczęcie życia	13	1,7	22	2,8	45	5,8	160	20,7	247	32,0	271	35,1	14	1,8	772	100,0
Chcę przyjmować współmałżonka jako dar	8	1,0	6	0,8	23	3,0	155	20,1	283	36,7	281	36,4	16	2,1	772	100,0
Zależy mi na przeżywaniu uczucia miłości do współmałżonka	1	0,1	1	0,1	11	1,4	99	12,8	271	35,1	374	48,4	15	1,9	772	100,0
Zależy mi, abym przeżywał/a przyjemne uczucia	5	0,6	11	1,4	30	3,9	181	23,4	254	32,9	275	35,6	16	2,1	772	100,0
Chcę w razie potrzeby przebaczać współmałżonkowi	8	1,0	9	1,2	21	2,7	163	21,1	308	39,9	246	31,9	17	2,2	772	100,0
Chcę tworzyć związek dający mi korzyści materialne (praktyczne)	268	34,7	120	15,5	104	13,5	137	17,7	81	10,5	44	5,7	18	2,3	772	100,0
Chcę tworzyć ze współmałżonkiem jedność dwojga osób	3	0,4	1	0,1	15	1,9	133	17,2	246	31,9	361	46,8	13	1,7	772	100,0
Chcę obdarzać współmałżonka miłością wyłączną i trwałą	1	0,1	0	0,0	4	0,5	81	10,5	232	30,1	442	57,3	12	1,6	772	100,0
Pragnę obdarowywać sobą współmałżonka	3	0,4	2	0,3	7	0,9	99	12,8	263	34,1	380	49,2	18	2,3	772	100,0
Chcę kochać współmałżonka wiernie i uczciwie	1	0,1	1	0,1	4	0,5	52	6,7	176	22,8	529	68,5	9	1,2	772	100,0
Zamierzam kontrolować współmałżonka z obawy przed zdradą	242	31,3	138	17,9	119	15,4	112	14,5	71	9,2	75	9,7	15	1,9	772	100,0

Tabela A 11. Globalne wskaźniki ważności motywów społeczno-bytowych a płeć respondentów

Rodzaj motywów	Płeć	M	N	SD	t	df	p
Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	K	1,46	386	0,817	-0,166	385	0,868
	M	1,47	386	0,895			
Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	K	2,12	380	1,139	-1,760	379	0,079
	M	2,25	380	1,275			

Tabela A 12. Ważność motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Doceniam, że w moim wieku partner się mną zainteresował	pełna	595	15	1,47	1,842	-1,259	0,208
	niepełna	123	3	2,18	1,741		
Spodziewam się, że partner przyczyni się do poprawy mojej sytuacji bytowej	pełna	603	7	0,74	1,238	-1,126	0,260
	niepełna	125	1	0,86	1,365		
Pragnę pomóc partnerowi w trudnej sytuacji materialnej	pełna	599	11	1,03	1,665	-0,457	0,647
	niepełna	125	1	1,30	1,687		
Cenię wykształcenie partnera	pełna	601	9	3,07	1,263	-1,087	0,277
	niepełna	123	3	3,27	1,160		
Imponuje mi praca zawodowa jaką wykonuje partner	pełna	606	4	2,79	1,407	-0,352	0,725
	niepełna	125	1	2,89	1,431		
Cenię to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi	pełna	602	8	3,54	0,983	-0,575	0,565
	niepełna	124	2	3,46	1,020		
Imponuje mi pozycja społeczna partnera	pełna	603	7	2,42	1,457	-0,320	0,749
	niepełna	124	2	2,32	1,326		
Wybieram partnera ze względu na poczęte lub urodzone nasze wspólne dziecko	pełna	592	18	0,45	1,246	-0,944	0,345
	niepełna	122	4	0,52	1,605		

Tabela A 13. Globalne wskaźniki ważności motywów kulturowych a płeć respondentów

Rodzaj motywów	Płeć	M	N	SD	t	df	p
Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	K	2,50	386	1,282	0,087	385	0,930
	M	2,49	386	1,333			
Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	K	2,12	379	0,978	-1,760	378	0,079
	M	2,23	379	1,084			

Tabela A 14. Globalne wskaźniki ważności motywów kulturowych a wiek respondentów

Rodzaj motywów	Wiek						t	df	p
	18-25 lat			powyżej 25 lat					
	N	M	SD	N	M	SD			
Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	321	2,55	1,314	445	2,45	1,301	1,073	764	0,284
Motywy kulturowe wyboru współmałżonka	319	2,20	0,994	440	2,16	1,063	0,586	757	0,558

Tabela A 15. Ważność motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy kulturowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	P
		N	brak danych				
Małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe	pełna	602	8	3,19	1,247	-1,680	0,093
	niepełna	124	2	2,96	1,115		
Zawieram małżeństwo sakramentalne, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w moim środowisku	pełna	606	4	2,34	1,408	-0,041	0,968
	niepełna	125	1	2,35	1,445		
Kieruję się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny	pełna	606	4	2,16	1,469	-0,296	0,768
	niepełna	125	1	2,27	1,542		
Tradycja religijna nakazuje mi zawrzeć małżeństwo sakramentalne	pełna	606	4	2,92	1,301	-0,487	0,626
	niepełna	125	1	3,10	1,255		
Taka jest tradycja w mojej rodzinie	pełna	604	6	2,45	1,500	-0,705	0,481
	niepełna	126	0	2,30	1,557		
Podoba mi się kościelny obrzęd ślubu	pełna	607	3	2,53	1,407	-0,166	0,868
	niepełna	126	0	2,68	1,470		

Tabela A 16. Ważność motywów kulturowych wyboru współmałżonka a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy moralne wyboru współmałżonka	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	p
		N	brak danych				
Partner pochodzi z mojego kraju	pełna	605	5	1,95	1,778	-1,573	0,116
	niepełna	126	0	2,52	1,900		
Partner jest praktykującym katolikiem/katoliczką	pełna	604	6	3,16	1,184	-0,154	0,878
	niepełna	126	0	3,04	1,250		

Ważne jest dla mnie to, że partner chce żyć i pracować w kraju	pełna	602	8	2,88	1,398	-0,116	0,908
	niepełna	124	2	2,77	1,661		
Cenię u partnera znajomość języków obcych	pełna	604	6	1,89	1,393	-1,260	0,208
	niepełna	126	0	2,16	1,353		
Partner szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem	pełna	604	6	3,24	1,035	-0,275	0,783
	niepełna	126	0	3,29	1,140		
Cenię to, że partner czerpie wzorce życiowe z literatury	pełna	602	8	1,52	1,221	-1,344	0,179
	niepełna	125	1	1,87	1,097		
Cenię to, że partner interesuje się muzyką (sztuką)	pełna	603	7	2,18	1,345	-0,442	0,658
	niepełna	124	2	2,23	1,339		
Ważne jest dla mnie, że partner jest gotowy, aby mieszkać i pracować za granicą	pełna	601	9	0,86	1,120	-1,818	0,069
	niepełna	125	1	1,25	1,223		
Cenię to, że partner czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich	pełna	600	10	1,13	1,182	-0,537	0,591
	niepełna	125	1	1,23	1,208		

Tabela A 17. Globalne wskaźniki ważności motywów kulturowych a rodzina pochodzenia respondentów

Rodzaj motywów	Rodzina	N	M	SD	t	df	p
Motywy społeczno-bytowe zawarcia małżeństwa sakramentalnego	pełna	610	2,48	1,314	0,226	734	0,821
	niepełna	126	2,45	1,297			
Motywy społeczno-bytowe wyboru współmałżonka	pełna	606	2,14	1,031	-1,156	730	0,248
	niepełna	126	2,26	1,037			

Tabela A 18. Globalne wskaźniki ważności motywów prawnych a płeć respondentów

Kategoria motywów	Płeć	M	N	SD	t	df	p
Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	K	2,57	384	1,191	0,718	383	0,473
	M	2,52	384	1,291			

Tabela A 19. Globalne wskaźniki ważności motywów prawnych a wiek respondentów

Kategoria motywów	Wiek						t	df	p
	18-25 lat			powyżej 25 lat					
	N	M	SD	N	M	SD			
Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	320	2,59	1,267	444	2,52	1,225	0,783	762	0,434

Tabela A 20. Globalne wskaźniki ważności motywów prawnych a wykształcenie respondentów

Kategoria motywów	Wykształcenie	N	M	SD	t	df	p
Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	P – Z – Ś	355	2,65	1,234	1,926	763	0,055
	wyższe	410	2,47	1,246			

Tabela A 21. Globalne wskaźniki ważności motywów prawnych a stosunek respondentów do wiary

Kategoria motywów	Stosunek do wiary	N	M	SD	F	p
Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	głęboko wierzący i praktykujący	230	2,61	1,252	0,889	0,411
	wierzący, słabo praktykujący	471	2,50	1,232		
	słabo wierzący, niewierzący	59	2,67	1,308		

Tabela A 22. Ważność motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego a rodzina pochodzenia respondentów

Motywy prawne zawarcia małżeństwa sakramentalnego	Rodzina	Liczebność		Me	Q	Z	P
		N	brak danych				
Zależy mi na zawarciu ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi	pełna	602	8	3,35	1,18	-0,984	0,325
	niepełna	124	2	3,21	1,38		
Zależy mi na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa	pełna	601	9	3,39	1,02	-1,056	0,291
	niepełna	123	3	3,50	0,99		
Chcę zabezpieczenia prawnomajątkowego własnej osoby	pełna	606	4	1,29	1,38	-1,663	0,096
	niepełna	125	1	1,75	1,45		
Chcę zabezpieczenia prawnomajątkowego współmałżonka	pełna	607	3	2,10	1,49	-0,580	0,562
	niepełna	125	1	2,14	1,50		
Chcę zabezpieczenia prawnomajątkowego naszych dzieci	pełna	606	4	3,15	1,52	-0,353	0,724
	niepełna	125	1	3,23	1,53		

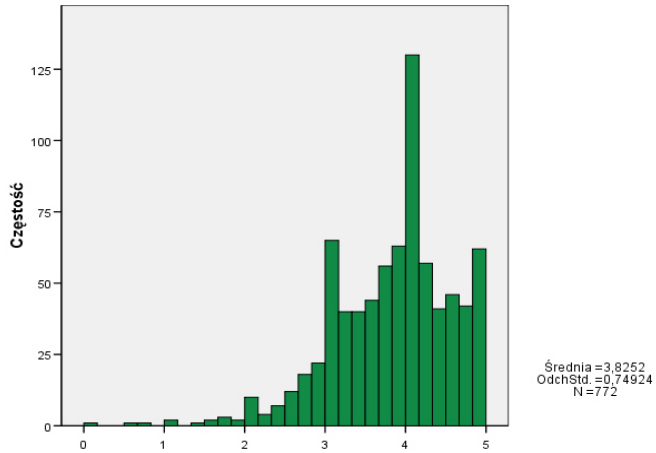
Tabela A 23. Globalne wskaźniki ważności motywów prawnych a rodzina pochodzenia respondentów

Kategoria motywów	Rodzina	N	M	SD	t	df	p
Motywy prawne zawarcia sakramentu małżeństwa	pełna	609	2,54	1,252	-0,598	732	0,550
	niepełna	125	2,61	1,209			

ANEKS 2

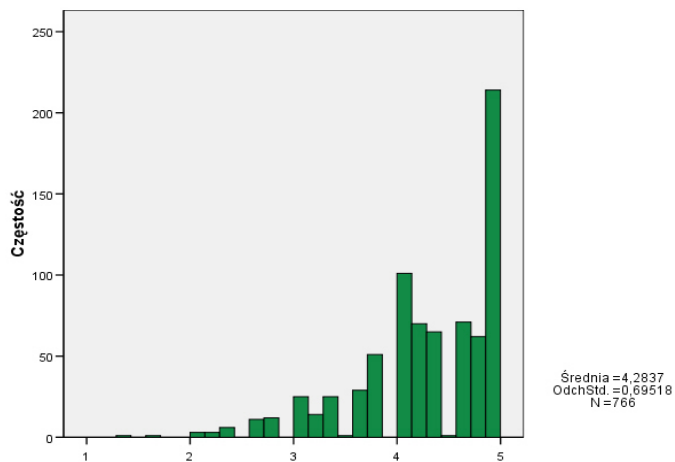
Wykresy

Motywy antropologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego

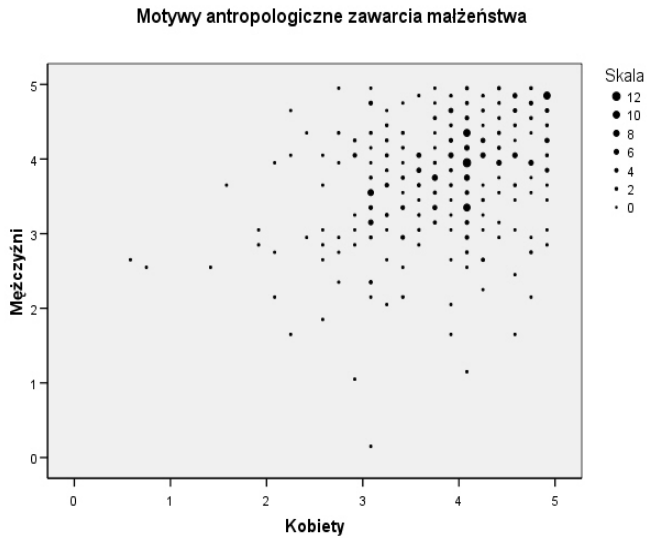

Wykres A 1: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego

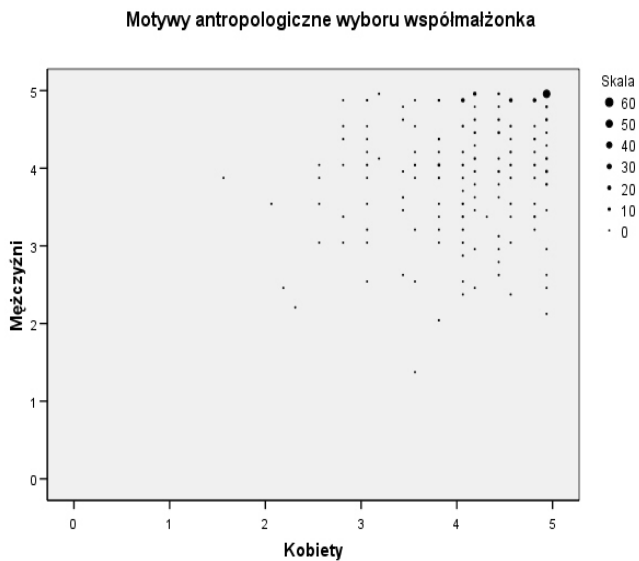
Motywy antropologiczne wyboru współmałżonka

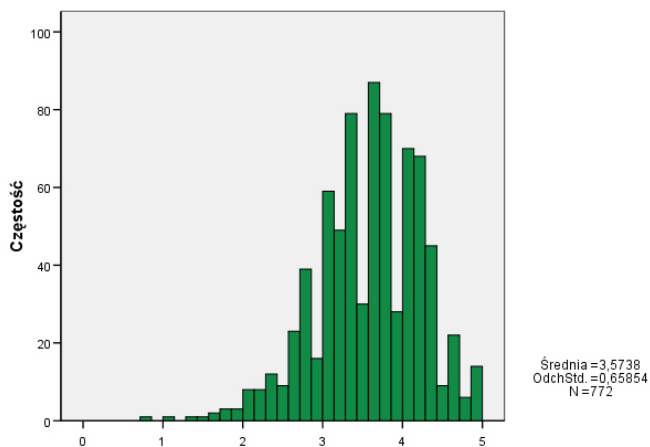
Wykres A 2: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów antropologicznych wyboru współmałżonka

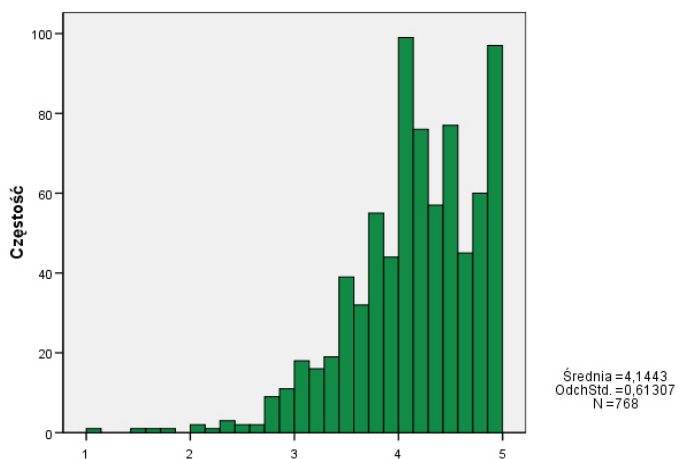
Wykres A 3: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów antropologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u naręczonych (w parach)

Wykres A 4: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów antropologicznych wyboru współmałżonka u naręczonych (w parach)

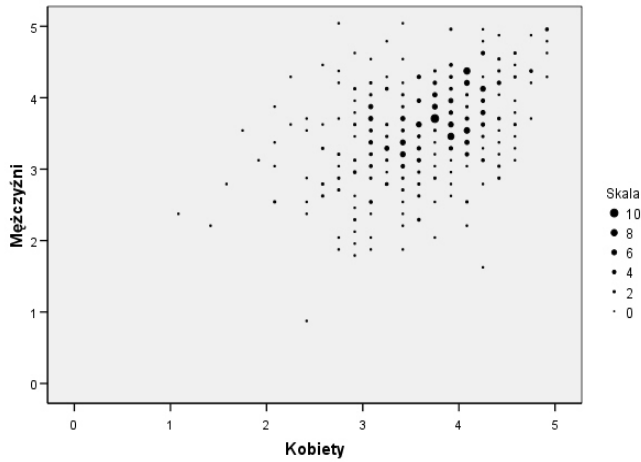
Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Wykres A 5: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka

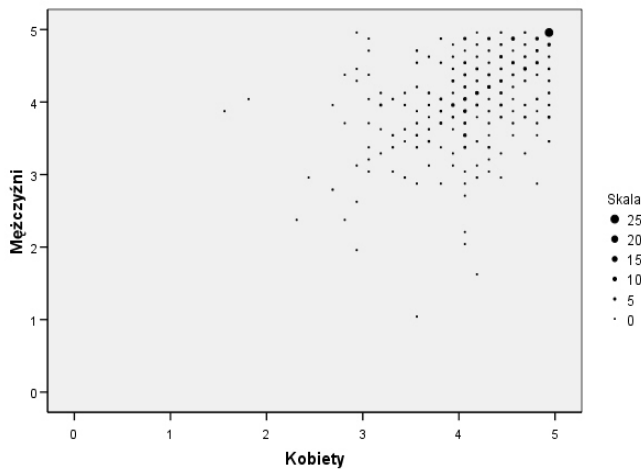
Wykres A 6: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów psychologicznych wyboru współmałżonka

Motywy psychologiczne zawarcia małżeństwa sakramentalnego

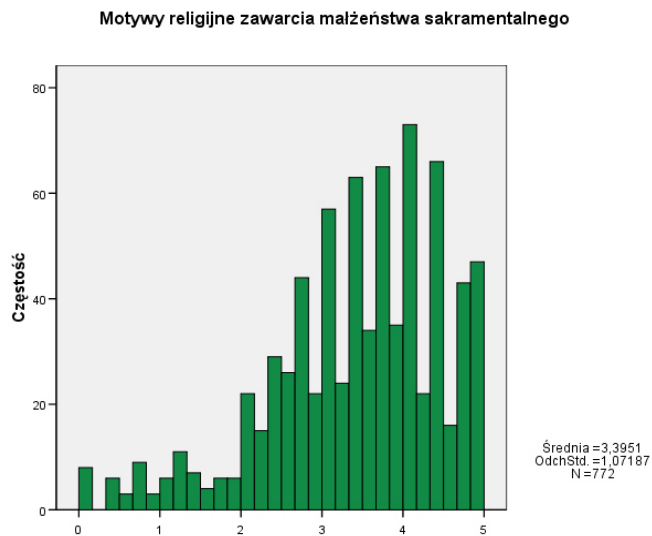

Wykres A 7: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów psychologicznych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych (w parach)

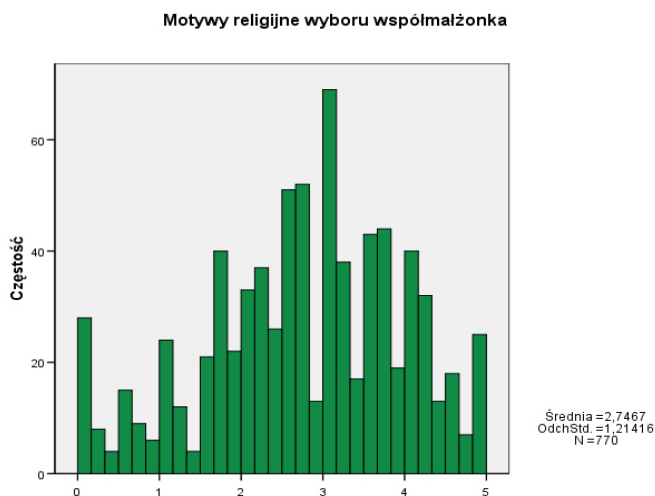
Motywy psychologiczne wyboru współmałżonka

Wykres A 8: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów psychologicznych wyboru współmałżonka u narzeczonych (w parach)

Wykres A 9: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego

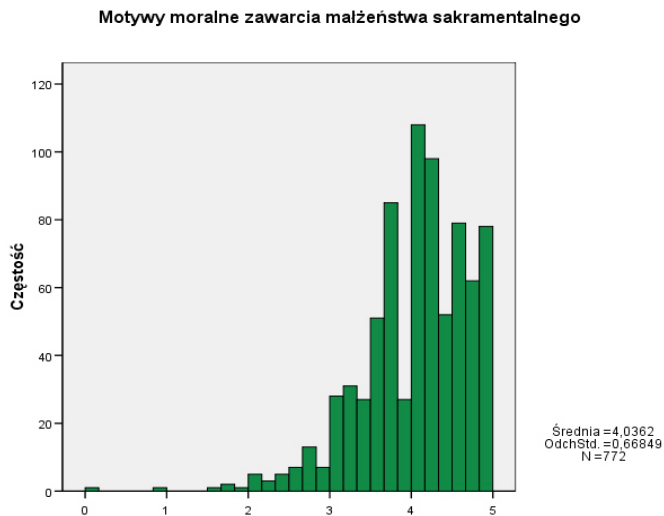
Wykres A 10: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów religijnych wyboru współmałżonka

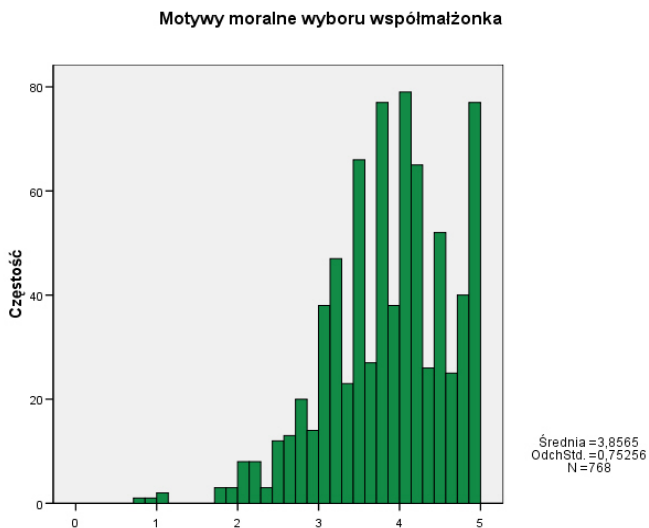
Wykres A 11: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów religijnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych (w parach)

Wykres A 12: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów religijnych wyboru współmałżonka u narzeczonych (w parach)

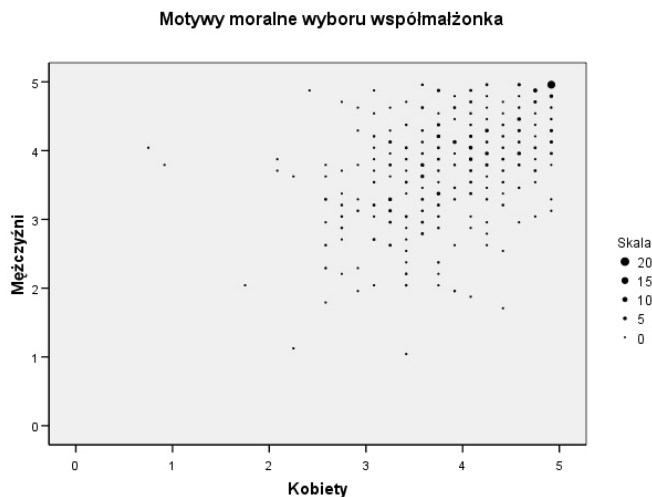
Wykres A 13: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego

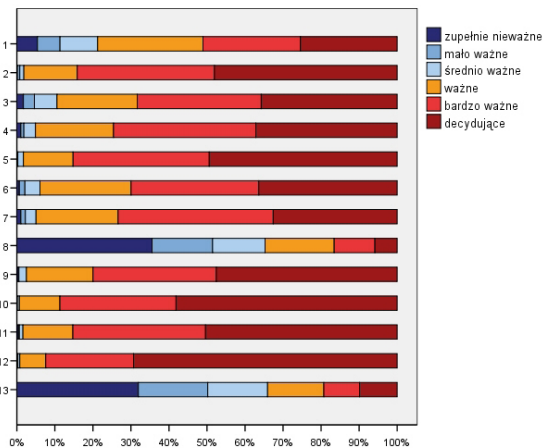
Wykres A 14: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów moralnych wyboru współmałżonka

Wykres A 15: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów moralnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych (w parach)

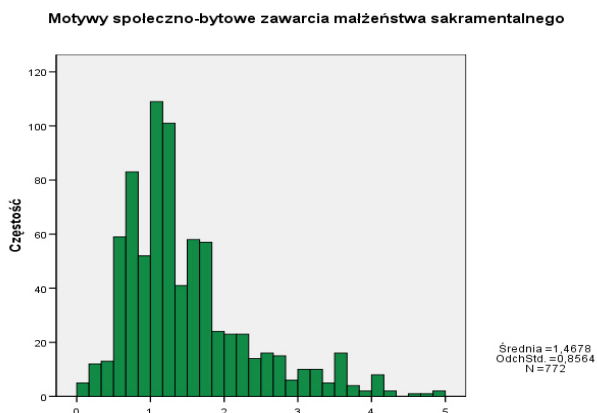

Wykres A 16: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów moralnych wyboru współmałżonka u narzeczonych (w parach)

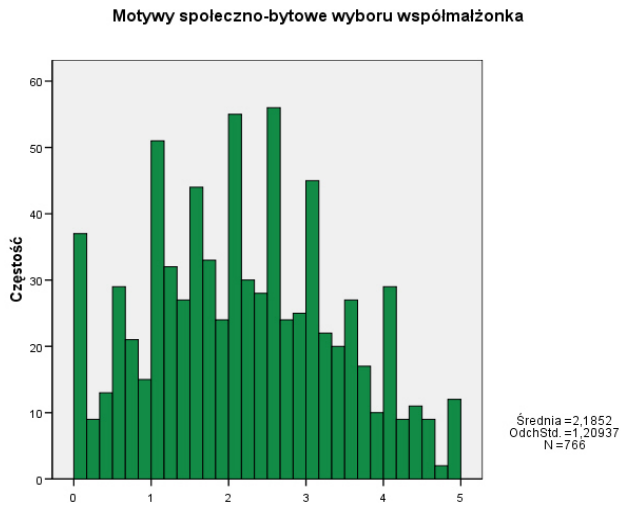

- 1 - chcę tworzyć związek erotyczny z współmałżonkiem
- 2 - chcę tworzyć ze współmałżonkiem więź przyjaźni
- 3 - chcę, aby nasza miłość była stale otwarta na poczęcie życia
- 4 - chcę przyjmować współmałżonka jako dar
- 5 - zależy mi na przeżywaniu uczucia miłości do współmałżonka
- 6 - zależy mi, abym przeżywał/a przyjemne uczucia
- 7 - chcę w razie potrzeby przebaczać współmałżonkowi
- 8 - chcę tworzyć związek dający mi korzyści materialne (praktyczne)
- 9 - chcę tworzyć ze współmałżonkiem jedność dwojga osób
- 10 - chcę obdarzać współmałżonka miłością wyłączną i trwałą
- 11 - pragnę obdarowywać sobą współmałżonka
- 12 - chcę kochać współmałżonka wiernie i uczciwie
- 13 - zamierzam kontrolować współmałżonka z obawy przed zdradą

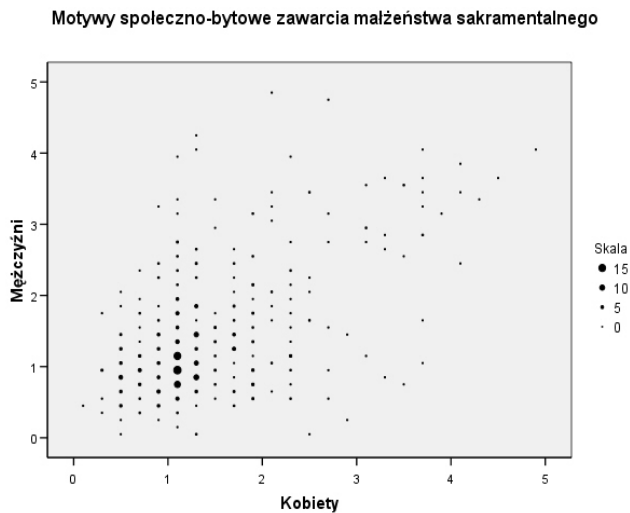
Wykres A 17: Rozkład motywów przeżywania miłości małżeńskiej u narzeczonych na skali ważności

Wykres A 18: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego

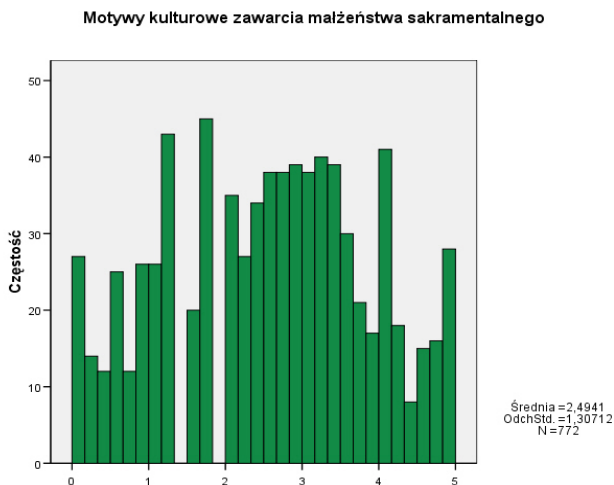
Wykres A 19: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka

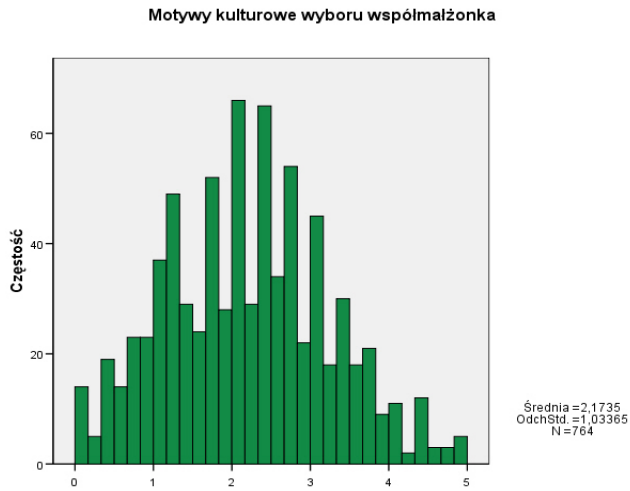
Wykres A 20: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów społeczno-bytowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u naręczonych (w parach)

Wykres A 21: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów społeczno-bytowych wyboru współmałżonka u narzeczonych (w parach)

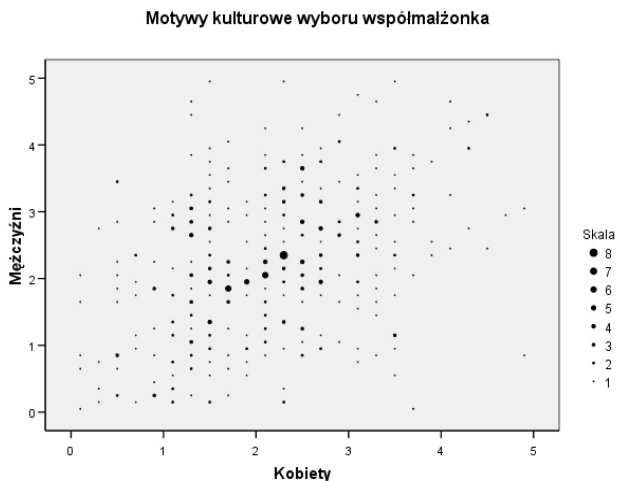
Wykres A 22: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego

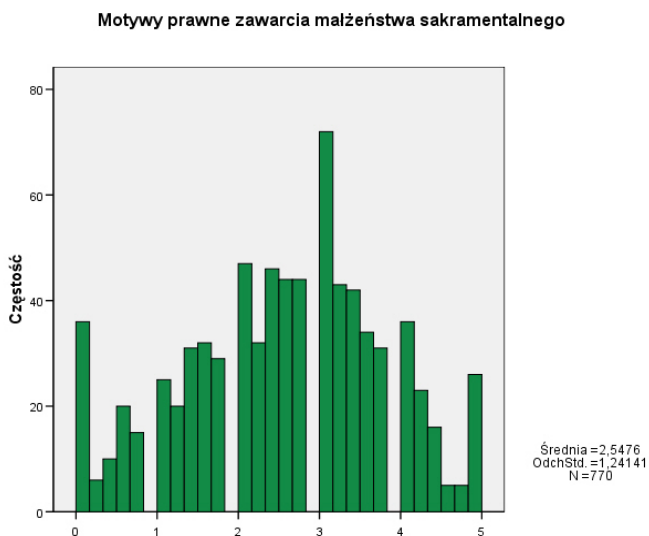
Wykres A 23: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów kulturowych wyboru współmałżonka

Wykres A 24: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów kulturowych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych (w parach)

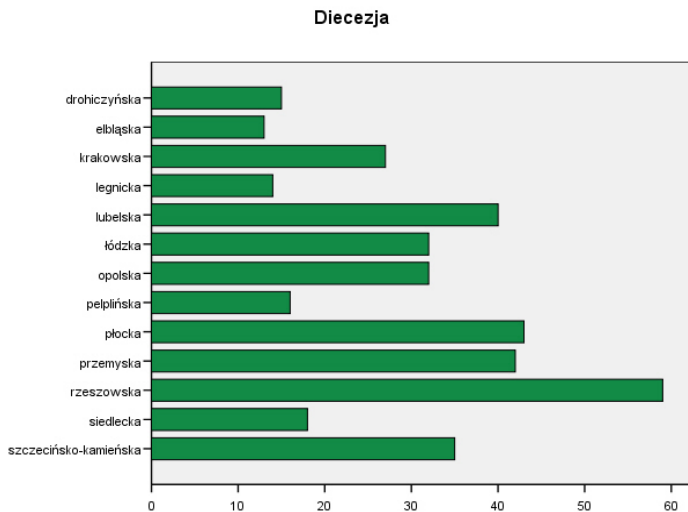
Wykres A 25: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów kulturowych wyboru współmałżonka u narzeczonych (w parach)

Wykres A 26: Rozkład wyników globalnego wskaźnika ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego

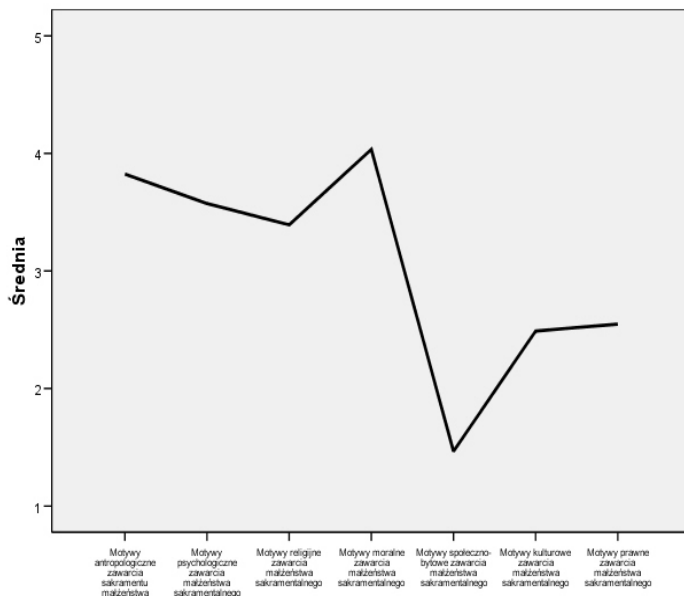

Wykres A 27: Wykres rozrzutu wyników globalnego wskaźnika ważności motywów prawnych zawarcia małżeństwa sakramentalnego u narzeczonych (w parach)

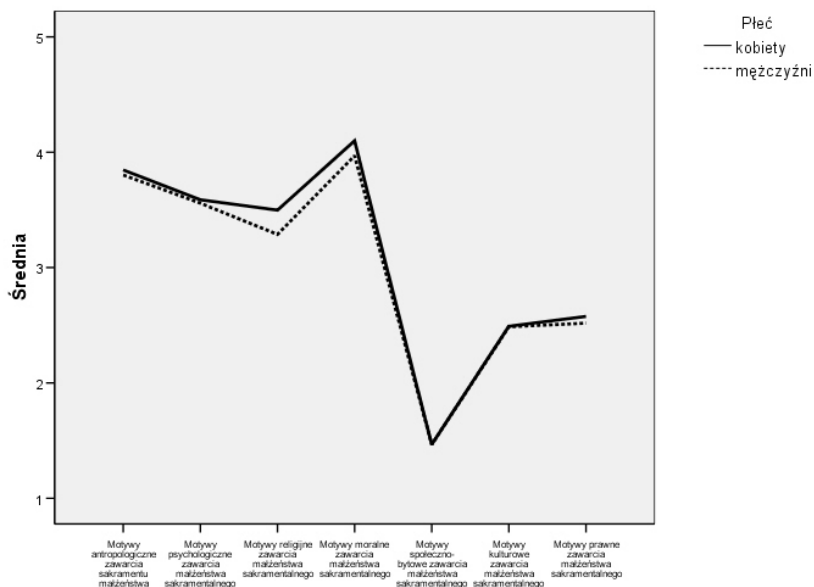

Wykres A 28: Udział respondentów w badaniach na terenie poszczególnych diecezji

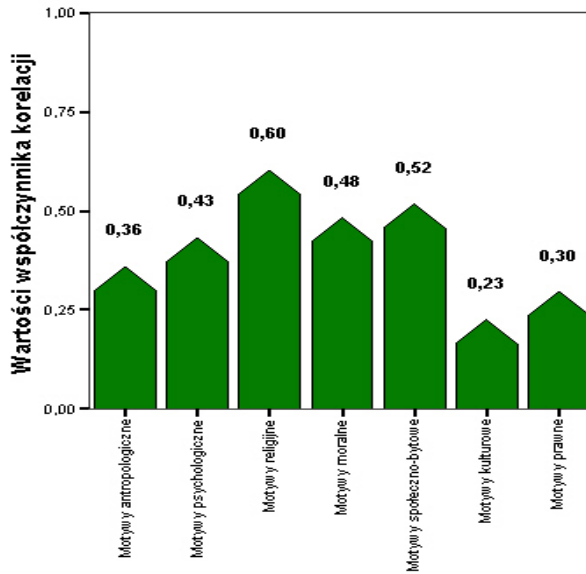
Wykres A 29: Ważność poszczególnych motywów zawarcia małżeństwa

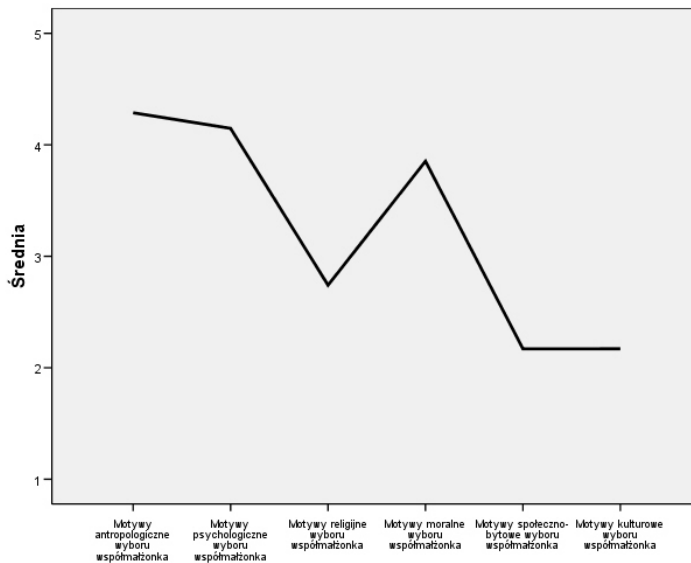
sakramentalnego

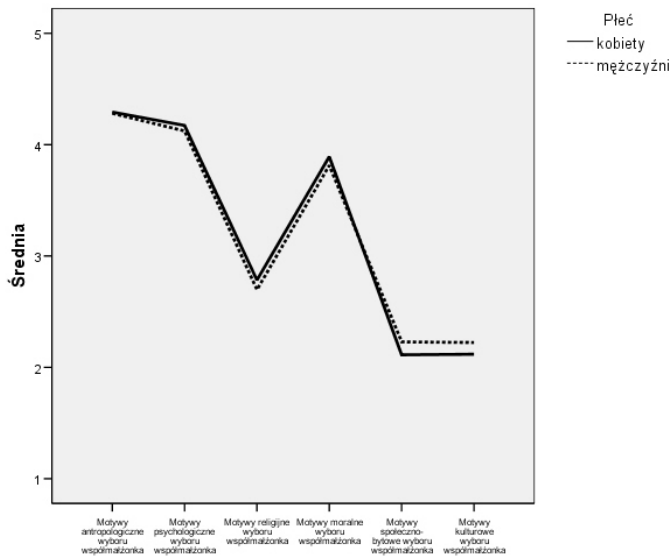
Wykres A 30: Ważność poszczególnych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego u kobiet i mężczyzn

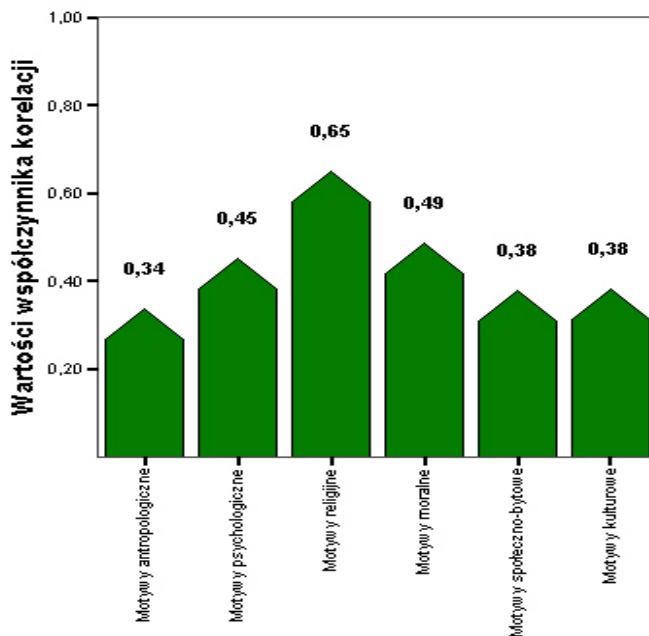
Wykres A 31: Wielkość współczynników korelacji ważności poszczególnych motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego u kobiet i mężczyzn

Wykres A 32: Ważność poszczególnych motywów wyboru współmałżonka

Wykres A 33: Ważność poszczególnych motywów wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn

Wykres A 34: Wielkość współczynników korelacji ważności poszczególnych motywów wyboru współmałżonka u kobiet i mężczyzn

ANEKS 3

kwestionariusz ankiety do badania motywów zawarcia małżeństwa sakramentalnego

Katedra Duszpasterstwa Rodzin Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego prowadzi badania naukowe, dotyczące powodów zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Służy temu niniejszy kwestionariusz. Zawiera on twierdzenia dotyczące różnych motywów zawarcia małżeństwa i wyboru współmałżonka. Twoim zadaniem jest stwierdzenie, **na ile w Twojej decyzji zawarcia małżeństwa sakramentalnego ważny jest każdy z podanych niżej motywów**. W ocenie tej korzystaj z załączonej niżej skali:

- 0 – zupełnie nieważne
- 1 – mało ważne
- 2 – średnio ważne
- 3 – ważne
- 4 – bardzo ważne
- 5 – decydujące

Badania są anonimowe. Ich wartość zależy od szczerych odpowiedzi na postawione pytania. W kwestionariuszu nie chodzi o Twoją znajomość oficjalnej nauki Kościoła, lecz o Twoje własne motywy zawarcia małżeństwa sakramentalnego i wyboru współmałżonka. Zechciej ustosunkować się do wszystkich twierdzeń. Z góry dziękuję za pomoc w realizacji badań.

Ks. Jacek Goleń

A. Na ile ważny jest każdy z niżej wymienionych motywów w Twojej decyzji zawarcia małżeństwa sakramentalnego?

<i>Zdecydowałem się na małżeństwo sakramentalne, ponieważ...</i>							
1.	liczę na to, że dzięki małżeństwu będę szczęśliwa/y	0	1	2	3	4	5
2.	dostrzegam w małżeństwie sakramentalnym sens mojego życia	0	1	2	3	4	5
3.	w małżeństwie sakramentalnym oczekuję poczucia bezpieczeństwa	0	1	2	3	4	5
4.	czuję się do tego gotowa/y	0	1	2	3	4	5
5.	chcę doświadczać opieki współmałżonka	0	1	2	3	4	5
6.	przez zawarcie małżeństwa chcę opuścić moją trudną sytuację rodzinną	0	1	2	3	4	5
7.	nie chcę zostać samotną osobą	0	1	2	3	4	5
8.	decyzja zawarcia małżeństwa sakramentalnego daje mi zadowolenie	0	1	2	3	4	5
9.	pragnę opiekować się współmałżonkiem	0	1	2	3	4	5
10.	oboje z partnerem tego pragniemy	0	1	2	3	4	5
11.	długo znamy się z partnerem	0	1	2	3	4	5
12.	zależy na tym mojemu partnerowi	0	1	2	3	4	5
13.	oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako kobieta/mężczyzna	0	1	2	3	4	5
14.	dążę do małżeństwa, aby w nim posiadać potomstwo	0	1	2	3	4	5
15.	oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako żona/mąż	0	1	2	3	4	5
16.	dążę do małżeństwa, aby w nim zaspokajać moje potrzeby seksualne	0	1	2	3	4	5

- 0 – zupełnie nieważne
 1 – mało ważne
 2 – średnio ważne
 3 – ważne
 4 – bardzo ważne
 5 - decydujące

<i>Zdecydowałem się na małżeństwo sakramentalne, ponieważ...</i>							
17.	oczekuję, że w małżeństwie spełnię się jako matka/ojciec	0	1	2	3	4	5
18.	zawieram małżeństwo z odpowiedzialności za nasze wspólne życie	0	1	2	3	4	5
19.	przez współżycie małżeńskie pragnę budować naszą więź małżeńską	0	1	2	3	4	5
20.	chcę spełnić wolę Boga	0	1	2	3	4	5
21.	chcę przyjąć łaskę jaką daje sakrament małżeństwa	0	1	2	3	4	5
22.	chcę dążyć do świętości w małżeństwie	0	1	2	3	4	5
23.	chcę w małżeństwie często przyjmować sakramenty święte (spowiedź i Eucharystię)	0	1	2	3	4	5
24.	chcę być wierną/ym nauczaniu Kościoła	0	1	2	3	4	5
25.	zależy mi, abym w małżeństwie mogła/mógł modlić się razem ze współmałżonkiem	0	1	2	3	4	5
26.	chcę w małżeństwie wychowywać religijnie dzieci	0	1	2	3	4	5
27.	decyzję o zawarciu małżeństwa potwierdza mój kierownik duchowy	0	1	2	3	4	5
28.	przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chcę przyczynić się do rozwoju Kościoła	0	1	2	3	4	5
29.	przez współżycie małżeńskie pragnę okazywać miłość partnerowi	0	1	2	3	4	5
30.	chcę w małżeństwie hojnie i roztropnie przekazywać życie	0	1	2	3	4	5
31.	pragnę obdarzać współmałżonka szacunkiem	0	1	2	3	4	5
32.	chcę żyć w wierności małżeńskiej	0	1	2	3	4	5
33.	zamierzam w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami Kościoła	0	1	2	3	4	5
34.	chcę zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	0	1	2	3	4	5
35.	zamierzam stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	0	1	2	3	4	5
36.	chcę żyć w uczciwości małżeńskiej	0	1	2	3	4	5
37.	zamierzam bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	0	1	2	3	4	5
38.	chcę żyć w małżeństwie zgodnie z własnym sumieniem chrześcijańskim	0	1	2	3	4	5
39.	pragnę stabilizacji życiowej	0	1	2	3	4	5
40.	dążę do małżeństwa z powodu mojego niemłodego wieku	0	1	2	3	4	5
41.	przez zawarcie małżeństwa spełniam życzenie mojej rodziny	0	1	2	3	4	5
42.	zawieram małżeństwo sakramentalne z powodu ciąży	0	1	2	3	4	5
43.	zawieram małżeństwo ze względu na już poniesione wydatki związane ze ślubem	0	1	2	3	4	5

- 0 – zupełnie nieważne
 1 – mało ważne
 2 – średnio ważne
 3 – ważne
 4 – bardzo ważne
 5 - decydujące

<i>Zdecydowałem się na małżeństwo sakramentalne, ponieważ...</i>							
44.	przez urodzenie i wychowanie dzieci w małżeństwie chciał(a)bym podtrzymać istnienie społeczeństwa (narodu)	0	1	2	3	4	5
45.	chcę udzielić partnerowi wsparcia w problemach jego/jej rodziny pochodzenia	0	1	2	3	4	5
46.	oczekuję w małżeństwie rozwiązania moich problemów materialnych	0	1	2	3	4	5
47.	zawieram małżeństwo ze względu na opinię środowiska	0	1	2	3	4	5
48.	liczę, że w małżeństwie otrzymamy wsparcie od rodziny partnera	0	1	2	3	4	5
49.	małżeństwa sakramentalne są uważane za trwałe	0	1	2	3	4	5
50.	zawieram małżeństwo sakramentalne, gdyż jest to zgodne z etyką przyjętą w moim środowisku	0	1	2	3	4	5
51.	kieruję się zwyczajem, że narzeczeni zawierają ślub kościelny	0	1	2	3	4	5
52.	tradycja religijna nakazuje mi zawrzeć małżeństwo sakramentalne	0	1	2	3	4	5
53.	taka jest tradycja w mojej rodzinie	0	1	2	3	4	5
54.	podoba mi się kościelny obrzęd ślubu	0	1	2	3	4	5
55.	zależy mi na zawarciu ślubu kościelnego ze skutkami cywilnymi	0	1	2	3	4	5
56.	zależy mi na legalizacji cywilno-prawnej związku małżeńskiego	0	1	2	3	4	5
57.	chcę mój związek cywilny zalegalizować w Kościele	0	1	2	3	4	5
58.	chcę mój związek nieformalny zalegalizować w Kościele	0	1	2	3	4	5
59.	zależy mi na instytucjonalnym i prawnym zabezpieczeniu trwałości małżeństwa	0	1	2	3	4	5
60.	chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego własnej osoby	0	1	2	3	4	5
61.	chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego współmałżonka	0	1	2	3	4	5
62.	chcę zabezpieczenia prawno-majątkowego naszych dzieci	0	1	2	3	4	5

- 0 – zupełnie nieważne
 1 – mało ważne
 2 – średnio ważne
 3 – ważne
 4 – bardzo ważne
 5 – decydujące

B. Na ile ważny jest każdy z niżej wymienionych motywów w Twojej decyzji wyboru współmałżonka?

<i>Wybieram mojego współmałżonka, ponieważ...</i>							
63.	podoba mi się sposób myślenia partnera	0	1	2	3	4	5
64.	podoba mi się styl bycia partnera	0	1	2	3	4	5
65.	cenię u partnera umiejętność wyrażania uczuć poprzez słowa i gesty	0	1	2	3	4	5
66.	odpowiada mi światopogląd partnera	0	1	2	3	4	5
67.	pozytywnie wpływa na mnie optymizm partnera	0	1	2	3	4	5
68.	dostrzegam wzajemne uzupełnianie się naszych osobowości	0	1	2	3	4	5
69.	dostrzegam u partnera podobne do moich cechy charakteru	0	1	2	3	4	5
70.	czuję się rozumiana/y przez partnera	0	1	2	3	4	5
71.	czuję, że jestem kochana/y przez partnera	0	1	2	3	4	5
72.	mamy z partnerem wspólne zainteresowania, upodobania	0	1	2	3	4	5
73.	cenię szczerość partnera	0	1	2	3	4	5
74.	podoba mi się, że partner akceptuje moje opinie	0	1	2	3	4	5
75.	wybieram partnera, gdyż dobrze go poznałam/em	0	1	2	3	4	5
76.	łączy mnie z partnerem więź uczuciowa	0	1	2	3	4	5
77.	cenię u partnera umiejętność dzielenia się własnymi przeżyciami	0	1	2	3	4	5
78.	partner wyczuwa moje potrzeby	0	1	2	3	4	5
79.	mam poczucie bezpieczeństwa w obecności partnera	0	1	2	3	4	5
80.	mam zaufanie do partnera	0	1	2	3	4	5
81.	czuję się akceptowana/y przez partnera	0	1	2	3	4	5
82.	łączy mnie z partnerem więź przyjaźni	0	1	2	3	4	5
83.	cenię zdolność słuchania u partnera	0	1	2	3	4	5
84.	łatwo mi współdziałać z partnerem w załatwianiu codziennych spraw	0	1	2	3	4	5
85.	przebywanie z partnerem sprawia mi radość	0	1	2	3	4	5
86.	cenię cechy charakteru mojego partnera	0	1	2	3	4	5
87.	doświadczam opiekuńczości partnera	0	1	2	3	4	5
88.	pociąga mnie wygląd zewnętrzny partnera	0	1	2	3	4	5
89.	uważam, że partner będzie dobrym rodzicem dla dzieci	0	1	2	3	4	5
90.	uważam, że partner będzie dobrym mężem/żoną	0	1	2	3	4	5
91.	odczuwam fascynację erotyczną partnerem	0	1	2	3	4	5
92.	chcę mieć dzieci z przyszłym mężem/żoną	0	1	2	3	4	5

- 0 – zupełnie nieważne
 1 – mało ważne
 2 – średnio ważne
 3 – ważne
 4 – bardzo ważne
 5 - decydujące

Wybieram mojego współmałżonka, ponieważ...							
93.	ważne jest dla mnie, że partner głęboko wierzy w Boga	0	1	2	3	4	5
94.	cenię wiedzę religijną partnera	0	1	2	3	4	5
95.	cenię u partnera częste spełnianie praktyk religijnych	0	1	2	3	4	5
96.	dostrzegam w małżeństwie z partnerem głęboki sens religijny	0	1	2	3	4	5
97.	cenię zaangażowanie partnera w kościelnych grupach religijnych	0	1	2	3	4	5
98.	cenię zaangażowanie partnera w życie parafialne	0	1	2	3	4	5
99.	cenię u partnera praktykowanie modlitwy	0	1	2	3	4	5
100.	ważne jest dla mnie pragnienie religijnego wychowania dzieci u partnera	0	1	2	3	4	5
101.	moja modlitwa pomaga mi w wyborze współmałżonka	0	1	2	3	4	5
102.	osoba duchowna potwierdza mój wybór współmałżonka	0	1	2	3	4	5
103.	cenię wierność partnera wobec podjętych zobowiązań	0	1	2	3	4	5
104.	cenię uczciwość partnera	0	1	2	3	4	5
105.	ważne jest dla mnie, że partner chce zawrzeć małżeństwo nierozzerwalne	0	1	2	3	4	5
106.	cenię prawdomówność partnera	0	1	2	3	4	5
107.	ważna jest dla mnie umiejętność przebaczenia u partnera	0	1	2	3	4	5
108.	cenię to, że partner zamierza w małżeństwie kierować płodnością zgodnie ze wskazaniami kościoła	0	1	2	3	4	5
109.	postrzegam partnera jako odpowiedzialną osobę	0	1	2	3	4	5
110.	cenię troskę partnera o życie zgodne z sumieniem chrześcijańskim	0	1	2	3	4	5
111.	cenię to, że partner chce hojnie i roztropnie przekazywać życie	0	1	2	3	4	5
112.	cenię to, że partner chce stosować w małżeństwie metody naturalnego planowania rodziny	0	1	2	3	4	5
113.	cenię to, że partner chce bezwzględnie szanować i chronić poczęte życie	0	1	2	3	4	5
114.	doceniam, że w moim wieku partner się mną zainteresował	0	1	2	3	4	5
115.	spodziewam się, że partner przyczyni się do poprawy mojej sytuacji bytowej	0	1	2	3	4	5
116.	pragnę pomóc partnerowi w trudnej sytuacji materialnej	0	1	2	3	4	5
117.	cenię wykształcenie partnera	0	1	2	3	4	5
118.	imponuje mi praca zawodowa jaką wykonuje partner	0	1	2	3	4	5
119.	cenię to, że partner jest osobą szanowaną przez ludzi	0	1	2	3	4	5
120.	imponuje mi pozycja społeczna partnera	0	1	2	3	4	5
121.	zostało poczęte lub urodzone nasze dziecko	0	1	2	3	4	5

- 0 – zupełnie nieważne
 1 – mało ważne
 2 – średnio ważne
 3 – ważne
 4 – bardzo ważne
 5 - decydujące

Wybieram mojego współmałżonka, ponieważ...							
122.	partner pochodzi z mojego kraju	0	1	2	3	4	5
123.	partner jest praktykującym katolikiem/katoliczką	0	1	2	3	4	5
124.	ważne jest dla mnie to, że partner chce żyć i pracować w kraju	0	1	2	3	4	5
125.	cenię u partnera znajomość języków obcych	0	1	2	3	4	5
126.	partner szanuje tradycje swojej rodziny związane z małżeństwem	0	1	2	3	4	5
127.	cenię to, że partner czerpie wzorce życiowe z literatury	0	1	2	3	4	5
128.	cenię to, że partner interesuje się muzyką (sztuką)	0	1	2	3	4	5
129.	ważne jest dla mnie, że partner jest gotowy, aby mieszkać i pracować za granicą	0	1	2	3	4	5
130.	cenię to, że partner czerpie wzorce małżeńsko-rodzinne z mediów katolickich	0	1	2	3	4	5

C. W jaki sposób chcesz przeżywać miłość małżeńską?

W moim małżeństwie...							
131.	chcę tworzyć związek erotyczny z współmałżonkiem	0	1	2	3	4	5
132.	chcę tworzyć ze współmałżonkiem więź przyjaźni	0	1	2	3	4	5
133.	chcę, aby nasza miłość była stale otwarta na poczęcie życia	0	1	2	3	4	5
134.	chcę przyjmować współmałżonka jako dar	0	1	2	3	4	5
135.	zależy mi na przeżywaniu uczucia miłości do współmałżonka	0	1	2	3	4	5
136.	zależy mi, abym przeżywał/a przyjemne uczucia	0	1	2	3	4	5
137.	chcę w razie potrzeby przebaczać współmałżonkowi	0	1	2	3	4	5
138.	chcę tworzyć związek dający mi korzyści materialne (praktyczne)	0	1	2	3	4	5
139.	chcę tworzyć ze współmałżonkiem jedność dwojga osób	0	1	2	3	4	5
140.	chcę obdarzać współmałżonka miłością wyłączną i trwałą	0	1	2	3	4	5
141.	pragnę obdarowywać sobą współmałżonka	0	1	2	3	4	5
142.	chcę kochać współmałżonka wiernie i uczciwie	0	1	2	3	4	5
143.	zamierzam kontrolować współmałżonka z obawy przed zdradą	0	1	2	3	4	5

- 0 – zupełnie nieważne
 1 – mało ważne
 2 – średnio ważne
 3 – ważne
 4 – bardzo ważne
 5 - decydujące

D.

DANE OGÓLNE:

1. **Płeć:** a) kobieta b) mężczyzna
2. **Wiek :** a) 18-25 lat b) 26-35 lat c) powyżej 35 lat
3. **Wykształcenie:** *proszę zaznaczyć – X*
 a) podstawowe lub zawodowe
 b) średnie
 c) wyższe
4. **Jaki jest Pani/a stosunek do wiary?** *proszę zaznaczyć – X*
 głęboko wierzący i praktykujący
 wierzący, słabo praktykujący
 słabo wierzący
 niewierzący
 obojętny religijnie
5. **Czy należy Pan/i do wspólnoty religijnej lub grupy parafialnej?** *proszę zaznaczyć X*
 a) tak (jakiej?) b) nie
6. **Czy odbył/a Pan/i katechezy przedmażeńskie?** *proszę zaznaczyć X lub wpisać*
 a) tak (jak dawno?) b) odbywam aktualnie c) nie odbyłam/em
7. **Czy brał Pan/i udział w formacji dla narzeczonych?** *proszę zaznaczyć X*
 tak (jakiej?): nie
- a) rekolekcje dla narzeczonych
 b) dni skupienia dla narzeczonych
 c) warsztaty psychologiczne dla par
 d) wykłady z zakresu nauk o rodzinie

- 0 – zupełnie nieważne
 1 – mało ważne
 2 – średnio ważne
 3 – ważne
 4 – bardzo ważne
 5 - decydujące

8. W jakiej rodzinie Pan/i wychowywał/a się? *proszę zaznaczyć X*

- w rodzinie pełnej, z obojgiem rodziców
 - w rodzinie niepełnej wskutek śmierci rodzica
 - w rodzinie, gdzie miał miejsce rozwód / rozejście się rodziców
 - w rodzinie stale niepełnej (z 1 rodzicem)
 - w rodzinie niepełnej czasowo (nieobecność rodzica powyżej 3 miesiące)
 - w rodzinie zastępczej

9. Jaka jest Pana/i sytuacja materialna? *proszę zaznaczyć X*

- bardzo dobra ... ; dobra ... ; przeciętna ... ; zła ... ; bardzo zła ... ;

10. Ile Pan(i) posiada rodzeństwa? *proszę zaznaczyć X*

- nie posiadam ; jedno ; dwoje ; troje ; 4 i więcej

11. Ile Pan(i) chce mieć dzieci? *proszę zaznaczyć X*

- jedno ; dwoje ... ; troje ; czworo i więcej ... ; trudno powiedzieć ... ;

12. Od jak dawna Państwo znają się? *proszę wpisać*

13. Jak długo Państwo są parą? *proszę wpisać*

14. Ile czasu pozostało Państwu do ślubu? *proszę wpisać*

15. Czy odbyli Państwo zaręczyny? *proszę zaznaczyć X*

- tak nie są zaplanowane

Kwestionariusz proszę włożyć do 1 koperty razem z narzeczonym/narzeczoną!

Dziękuję Państwu za udzielenie odpowiedzi!

SUMMARY

The Church in its teaching has to a greater extent been focused on the preparation of the fiancés to enter into the sacramental marriage. In recent years this kind of preparation for the marriage has been of particular importance, especially in the light of the growing impact of the secular attitudes and models of the marriage and family life which are opposed to the God's plan on the marriage and family. The teaching of the Church raises the question of the fiancés' motives to enter into the sacramental marriage as well as of the state of their preparation for the sacrament. The aim of this dissertation was to present the Church's recommendations for entering into the sacramental marriage, to show the actual motives of the fiancés who enter into the sacramental marriage and to present the pastoral conclusions and requirements which regard the preparation of the fiancés. The leading method used in this dissertation is the paradigm analysis of the pastoral theology. The normative part of the dissertation presents the Church's recommendations for entering into the sacramental marriage. Among these there are the anthropological motives, religious motives, moral obligations and legal requirements for those who want to enter into the sacramental marriage. The second part of the dissertation, which presents the implemented model of the motives for entering into the sacramental marriage, consists of one chapter devoted to the research methodology and three chapters presenting the empirical research process and results. The survey was conducted in May and June 2012 among 386 engaged couples (772 people) from 13 Polish dioceses. In the typology of motives two separate aspects such as: the motive for entering into the sacramental marriage and the choice of the future spouse, were taken into account. Both kinds of motives were divided into a few categories. The distinguished motives were the anthropological, psychological, religious, moral, social and domestic, cultural and legal ones. The survey results indicate that the engaged people highly value the moral and anthropological motives for entering into the sacramental marriage and choosing the spouse while the religious motives are of a slightly lower value. The less valued motives are the cultural and legal ones, and the lowest in value are the domestic and social motives. Generally speaking, those who took part in the survey recognise a slightly higher value of the motives for choosing the sacramental marriage than the motives for the

choice of the spouse. For the engaged women, the religious and moral motives are of greater value. The appreciation of both kinds of motives clearly differentiates the attitudes of the survey participants towards faith and shows that a greater number of motives is valued by those deeply religious and practicing, fewer by those whose faith is weak and who practice less, and the fewest by those of weak faith or atheists. The appreciation of the greater number of motives declines among those engaged people who grow in age and education. Among the fiancés, high correlations were obtained for religious, domestic and social motives, the average correlations were obtained for the moral and psychological motives while the lowest were for the legal and cultural motives.

The third part of the dissertation, which presents the postulated model, contains a number of the pastoral conclusions and requests for those who prepare the future spouses. This part indicates the importance of the support which should be given to the fiancés so that they could acquire the full maturity for marriage, emphasising the importance of the pastoral care for the religious formation of the fiancés and the possibility to strengthen their moral attitudes. Finally, it focuses on the need and the ways of appreciation of the social and cultural motives and the legal requirements for those who want to enter into the sacramental marriage. The results obtained in the research helped to formulate a number of demands for the pastoral care of the family, and to indicate the further research perspectives.

CONTENTS

INTRODUCTION	7
LIST OF ABBREVIATIONS.....	11
Chapter I	
THE CHURCH'S RECOMMENDATIONS ON ENTERING INTO THE SACRAMENTAL MARRIAGE.....	
1. The anthropological premises for entering into the sacramental marriage.	33
1.1. Man in the mystery of creation and redemption	34
1.1.1. The creation of man in God's image.....	34
1.1.2. The sin at the root of the truth about man	47
1.1.3. The Redemption of man in Christ	50
1.2. The human sexuality as the basis for entering into marriage.....	52
1.2.1. The diversity and complementarity of the human sexuality....	56
1.2.2. Focusing the human sexuality on love and fertility	67
2. Entering into the sacramental marriage in the religious sense	75
2.1. Marriage as the image of God's Covenant with His people.....	75
2.2. Marriage as the sacrament of Christ and the Church	81
2.3. The sacramental marriage as the foundation of the family church....	89
3. The moral obligation of the sacramental marriage	98
3.1. The unity and indissolubility of marriage.....	99
3.2. The fidelity and integrity of conjugal love	104
3.3. Fertility and the responsible parenthood	107
4. The legal requirements of entering into the sacramental marriage.....	112
4.1. The legal and religious requirements of entering into the sacramental marriage	113
4.1.1. The aim of the marriage according to the Catholic canon law...	113
4.1.2. Canonical freedom to marry	115
4.1.3. The valid intention for entering into the marriage	122
4.1.4. The form of contracting the sacramental marriage	127
4.2. The legal and civil requirements for entering into the concordat marriage	130
4.2.1. The lack of obstacles to entering into the civil marriage.....	130
4.2.2. The formal requirements for the concordat marriage.....	133
Chapter II	
THE RESEARCH METHODOLOGY	
1. The typology of motives for entering into marriage	137

2. The research method	140
3. The characteristics of the respondents.	143
4. The organization and the conduct of the study	150
 Chapter III	
THE ANTHROPOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL MOTIVES FOR ENTERING INTO THE SACRAMENTAL MARRIAGE BASED ON THE ANSWERS GIVEN BY THE FIANCÉS	
1. The anthropological motives for entering into the sacramental marriage. .	154
2. The psychological motives for entering into the sacramental marriage. . . .	176
 Chapter IV	
THE RELIGIOUS AND MORAL, ANTHROPOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL MOTIVES FOR ENTERING INTO THE SACRAMENTAL MARRIAGE BASED ON THE ANSWERS GIVEN BY THE FIANCÉS	
1. The religious motives for entering into the sacramental marriage	212
2. The moral motives for entering into the sacramental marriage.	239
 Chapter V	
THE SOCIAL, CULTURAL AND LEGAL MOTIVES FOR ENTERING INTO THE SACRAMENTAL MARRIAGE BASED ON THE ANSWERS GIVEN BY THE FIANCÉS	
1. The social and domestic motives for entering into the sacramental marriage	270
2. The cultural motives for entering into the sacramental marriage.	297
3. The legal motives for entering into the sacramental marriage.	319
 Chapter VI	
THE CONCLUSIONS AND THE PASTORAL REQUIREMENTS FOR ENTERING INTO THE SACRAMENTAL MARRIAGE.	
1. The support for the fiancés necessary for the acquirement of their full maturity for marriage	330
2. The pastoral care for the religious formation of the fiancés.	342
3. Strengthening the moral attitudes of the fiancés	353
4. Valuing the social and cultural motives and the legal requirements for entering into the sacramental marriage.	362
 CONCLUSION	 371
 BIBLIOGRAPHY	 379
 LIST OF TABLES	 397
 LIST OF FIGURES	 403
 APPENDICES	 407
 SUMMARY	 445

